

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

التَّوْحِيدُ الشَّاذِلِيُّ

پہنستو شرح

جامع الترمذی

شیخ الإسلامین الحنفی
محمد حسین بن جابر الدار

حدیث

۲۰۵۱

- خصوصیات
- معرب متن
 - پہ متن بالذی اعراب
 - دیاب نمبر
 - حدیث نمبر
 - ترجمہ او تشریح
 - حل لغات
 - درای حالات
 - حدیث تخریج
 - تحقیق مذہب اربعہ
 - متن مع السند
 - بالاستیعاب

مکتبہ رحمانیہ
۱۰۱۰۲-۶۲۰۹۸۱۵
۰۰۱۶-۲۴۰۹۰۴۱

جلد و نویسنده
جلد و نگارنده: علامہ محمد صالح المنجد
ابو جلال محمد صالح المنجد
ابو جلال محمد صالح

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

الورد الشذي

بشرح

جامع الترمذي

الجزء السابع

من ٣١٤٩ - الى ٣٢٠٤ -

جمع وترتيب: خادم العلماء المقتدر الي الله ابو هلال: عبد الخالق بن خان محمد
خريج الجامعة امداد العلوم الاسلامية پشاور وفاضل وفاق المدارس العالمية (ايم اے
اسلاميات)

ازافادات

شيخ الاسلام فقيه العصر محمد حسن جان (المدني) شهيد (رحمه الله)
ناشر: مكتبه رحمانيه پشاور

حقوق الطبع محفوظة بحق الناشر:

اسم الكتاب: الورد الشذي بشرح الجامع للترمذي

جلد: سابع

من ٣١٤٩ - الى ٣٦٠٤ -

تأليف: ابو هلال "عبد الخالق" حَرْيُجُ الْهَامِعة اِمْدَاذُ الْعُلُوْمِ الْاِسْلَامِيَّةِ بِشَاوَرِ -
وفاضل وفاق المدارس العالمية (ايم اي اسلاميات) رابطہ نمبر: ٣٣٣٩١٢١١٩٦ -

سال اشاعت: ٢٠٢١

تعداد: ١٠٠٠

ناشر: مكتبه رحمانيه محله جنگي نرد قصه خواني (پشاور)

اهتمام طباعت: الحاج شاه زاده صاحب

بسم الله الرحمن الرحيم
فهرس العناوین والمحتویات

١٣	١٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ	١
٢٢	٢٠- باب وَمِنْ سُورَةِ مَرْيَمَ	٢
٣٢	٢١- باب وَمِنْ سُورَةِ طه	٣
٣٤	٢٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ	٤
٤٠	٢٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَجِّ	٥
٤٧	٢٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُؤْمِنُونَ	٦
٥١	٢٥- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّوْرِ	٧
٦٤	٢٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْفُرْقَانِ	٨
٦٨	٢٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الشُّعَرَاءِ	٩
٧٢	٢٨- باب وَمِنْ سُورَةِ النَّملِ	١٠
٧٢	٢٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَصَصِ	١١
٧٣	٣٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْعَنْكَبُوتِ	١٢
٧٦	٣١- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ	١٣
٨١	٣٢- باب وَمِنْ سُورَةِ لُقْمَانَ	١٤
٨٣	٣٣- باب وَمِنْ سُورَةِ السَّجْدَةِ	١٥
٨٨	٣٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ	١٦
١٢٢	٣٥- باب وَمِنْ سُورَةِ سَبَأٍ	١٧
١٢٦	٣٦- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّلَاكِكَةِ	١٨
١٢٧	٣٧- باب وَمِنْ سُورَةِ يَس	١٩
١٣٠	٣٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّافَّاتِ	٢٠
١٣٣	٣٩- باب وَمِنْ سُورَةِ ص	٢١

١٤١	٤٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ	٢٢.
١٥١	٤١- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّوْحِيدِ	٢٣.
١٥٢	٤٢- باب وَمِنْ سُورَةِ حَمِّ السَّجْدَةِ	٢٤.
١٥٥	٤٣- باب وَمِنْ سُورَةِ حَمِّ عَسَقِ (الشورى)	٢٥.
١٥٩	٤٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّخُوفِ	٢٦.
١٦٠	٤٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الدُّخَانِ	٢٧.
١٦٤	٤٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْقَافِ	٢٨.
١٦٨	٤٧- باب وَمِنْ سُورَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	٢٩.
١٧١	٤٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْفَتْحِ	٣٠.
١٨٣	٤٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحُجُرَاتِ	٣١.
١٩١	٥٠- باب وَمِنْ سُورَةِ قِيَامِ	٣٢.
١٩١	٥١- باب وَمِنْ سُورَةِ الذَّارِيَاتِ	٣٣.
١٩٤	٥٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الطُّورِ	٣٤.
١٩٥	٥٣- باب وَمِنْ سُورَةِ النَّجْمِ	٣٥.
٢٠٣	٥٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَمَرِ	٣٦.
٢٠٩	٥٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الرَّحْمَنِ	٣٧.
٢١٠	٥٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْوَاقِعَةِ	٣٨.
٢١٥	٥٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَدِيدِ	٣٩.
٢١٧	٥٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُجَادَلَةِ	٤٠.
٢٢٣	٥٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَشْرِ	٤١.
٢٢٧	٦٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُتَحَنِّنَةِ	٤٢.
٢٣١	٦١- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّفِّ	٤٣.
٢٣٣	٦٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الْجُمُعَةِ	٤٤.

٢٣٩	٦٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُنَافِقِينَ	٤٥
٢٤٧	٦٤- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّغَابُنِ	٤٦
٢٤٨	٦٥- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّحْرِيمِ	٤٧
٢٥٨	٦٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَلَمِ	٤٨
٢٢٠	٦٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَاقَّةِ	٤٩
٢٢٢	٦٨- باب وَمِنْ سُورَةِ سَاءِ السَّائِلِ	٥٠
٢٢٢	٦٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْجِنِّ	٥١
٢٢٢	٧٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُذَرِّرِ	٥٢
٢٧٠	٧١- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقِيَامَةِ	٥٣
٢٧٣	٧٢- باب وَمِنْ سُورَةِ عَبَسَ	٥٤
٢٧٥	٧٣- باب وَمِنْ سُورَةِ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ	٥٥
٢٧٧	٧٤- باب وَمِنْ سُورَةِ وَلِيلٍ لِلْمُطَفِّفِينَ	٥٦
٢٨٠	٧٥- باب وَمِنْ سُورَةِ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ	٥٧
٢٨٢	٧٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْبُرُوجِ	٥٨
٢٨٧	٧٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الْغَاشِيَةِ	٥٩
٢٩٠	٧٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْفَجْرِ	٦٠
٢٩٠	٧٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الشَّمْسِ وَمُحَاكَا	٦١
٢٩٢	٨٠- باب وَمِنْ سُورَةِ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى	٦٢
٢٩٤	٨١- باب وَمِنْ سُورَةِ الضُّحَى	٦٣
٢٩٧	٨٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الْاِنْشَارِ	٦٤
٢٩٩	٨٣- باب وَمِنْ سُورَةِ التِّيْنِ	٦٥
٣٠٠	٨٤- باب وَمِنْ سُورَةِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ	٦٦
٣٠١	٨٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَدْرِ	٦٧

٣٠٤	٢٨	٨٦_ باب وَمِنْ سُورَةِ كَذِبُكَ
٣٠٥	٢٩	٨٧_ باب وَمِنْ سُورَةِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ
٣٠٦	٧٠	٨٨_ باب وَمِنْ سُورَةِ التَّكْوِيْنِ
٣١٢	٧١	٨٩_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَوْثِرِ
٣١٥	٧٢	٩٠_ باب وَمِنْ سُورَةِ النَّصْرِ
٣١٧	٧٣	٩١_ باب وَمِنْ سُورَةِ تَبَّتْ يُدَا
٣١٨	٧٤	٩٢_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْإِخْلَاصِ
٣٢٠	٧٥	٩٣_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُعَوِّذَتَيْنِ
٣٢٦	٧٦	٩٤_ باب مِنْهُ
٣٢٨	٧٧	كتاب الدعوات (عن رسول الله صلى الله عليه وسلم)
٣٢٨	٧٨	١_ باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الدُّعَاءِ
٣٣٠	٧٩	٢_ باب مِنْهُ
٣٣٠	٨٠	٣_ باب مِنْهُ
٣٣١	٨١	٤_ باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الذِّكْرِ
٣٣٣	٨٢	٥_ باب مِنْهُ
٣٣٤	٨٣	٦_ باب مِنْهُ
٣٣٥	٨٤	٧_ باب مَا جَاءَ فِي الْقَوْمِ يَجْلِسُونَ قِيْدَ كُرْوَنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا لَهُمْ مِنَ الْفَضْلِ
٣٣٨	٨٥	٨_ باب فِي الْقَوْمِ يَجْلِسُونَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ
٣٣٩	٨٦	٩_ باب مَا جَاءَ أَنَّ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ مُسْتَجَابَةٌ
٣٤٣	٨٧	١٠_ باب مَا جَاءَ أَنَّ الدَّاعِيَ يَبْدَأُ بِنَفْسِهِ
٣٤٣	٨٨	١١_ باب مَا جَاءَ فِي رَفْعِ الْأَيْدِي عِنْدَ الدُّعَاءِ
٣٤٤	٨٩	١٢_ باب مَا جَاءَ لِمَنْ يَسْتَعِجِلُ فِي دُعَائِهِ

٢٤٥	١٣_ باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَضْمَحَ وَإِذَا أَمْتَسَى	٩٠
٢٥٠	١٤_ باب مِنْهُ	٩١
٢٥١	١٥_ باب مِنْهُ	٩٢
٢٥٤	١٦_ باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَوْسَى إِلَى فِرَاشِهِ	٩٣
٢٥٩	١٧_ باب مِنْهُ	٩٤
٢٥٩	١٨_ باب مِنْهُ	٩٥
٢٦٢	١٩_ باب مِنْهُ	٩٦
٢٦٢	٢٠_ باب مِنْهُ	٩٧
٢٦٤	٢١_ باب مَا جَاءَ فِيمَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ عِنْدَ النَّتَامِ	٩٨
٢٦٥	٢٢_ باب مِنْهُ	٩٩
٢٦٨	٢٣_ باب مِنْهُ	١٠٠
٢٧٠	٢٤_ باب مَا جَاءَ فِي التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّخْمِيدِ عِنْدَ النَّتَامِ	١٠١
٢٧١	٢٥_ باب مِنْهُ	١٠٢
٢٧٤	٢٦_ باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا انْتَبَهَ مِنَ اللَّيْلِ	١٠٣
٢٧٥	٢٧_ باب مِنْهُ	١٠٤
٢٧٦	٢٨_ باب مِنْهُ	١٠٥
٢٧٧	٢٩_ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ إِلَى الصَّلَاةِ	١٠٦
٢٧٩	٣٠_ باب مِنْهُ	١٠٧
٢٨٢	٣١_ باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ عِنْدَ افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ	١٠٨
٢٨٨٢	٣٢_ باب مِنْهُ	١٠٩
٢٩١	٣٣_ باب مَا يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ	١١٠
٢٩٢	٣٤_ باب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ	١١١
٢٩٣	٣٥_ باب مِنْهُ	١١٢

٣٩٥	١١٣	٣٦ باب مَا يَقُولُ إِذَا دَخَلَ السُّوقَ
٣٩٧	١١٤	٣٧ باب مَا يَقُولُ الْعَبْدُ إِذَا مَرَّ
٣٩٩	١١٥	٣٨ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى مُبْتَلًى
٤٠٠	١١٦	٣٩ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ النَّجْلِيسِ
٤٠٢	١١٧	٤٠ باب مَا جَاءَ مَا يَقُولُ عِنْدَ الْكُزْبِ
٤٠٣	١١٨	٤١ باب مَا جَاءَ مَا يَقُولُ إِذَا نَزَلَ مَنْزِلًا
٤٠٥	١١٩	٤٢ باب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مُسَافِرًا
٥٠٧	١٢٠	٤٣ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَدِمَ مِنَ السَّفَرِ
٥٠٨	١٢١	٤٤ باب مَا يَقُولُ إِذَا وَدَّعَ إِنْسَانًا
٥١٠	١٢٢	٤٥ باب مِنْهُ
٥١١	١٢٣	٤٦ باب مِنْهُ
٥١٢	١٢٤	٤٧ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَكِبَ النَّاقَةَ ٤٨ باب مَا ذَكَرَ فِي دَعْوَةِ الْمُسَافِرِ
٥١٤	١٢٥	٤٨ باب مَا ذَكَرَ فِي دَعْوَةِ الْمُسَافِرِ
٤١٥	١٢٦	٤٩ باب مَا يَقُولُ إِذَا هَاجَتِ الرِّيحُ
٥١٦	١٢٧	٥٠ باب مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الرَّغْدَ
٥١٧	١٢٨	٥١ باب مَا يَقُولُ عِنْدَ رُؤْيَا الْهَلَاكِ
٥١٨	١٢٩	٥٢ باب مَا يَقُولُ عِنْدَ الْغَضَبِ
٤١٩	١٣٠	٥٣ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى رُؤْيَا يَكْرَهُهَا
٤٢٠	١٣١	٥٤ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى الْبَاكُورَةَ مِنَ الْقَمَرِ
٤٢١	١٣٢	٥٥ باب مَا يَقُولُ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا
٤٢٢	١٣٣	٥٦ باب مَا يَقُولُ إِذَا فَرَّغَ مِنَ الطَّعَامِ
٤٢٤	١٣٤	٥٧ باب مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ نَهْيَ الْجَنَابِ
٤٢٥	١٣٥	٥٨ باب مَا جَاءَ فِي فَطْلِ التَّسْوِيجِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّحْمِيدِ

١٣٦	٥٩- باب مِنْهُ	٤٢٧
١٣٧	٦٠- باب مِنْهُ	٤٣٠
١٣٨	٦١- باب مِنْهُ	٤٣٤
١٣٩	٦٢- باب مِنْهُ	٤٣٦
١٤٠	٦٣- باب مِنْهُ	٤٣٧
١٤١	٦٤- باب جَامِعِ الدَّعَوَاتِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	٤٣٩
١٤٢	٦٥- باب مِنْهُ	٤٤١
١٤٣	٦٦- باب مِنْهُ	٤٤٣
١٤٤	٦٧- باب مِنْهُ	٤٤٤
١٤٥	٦٨- باب مِنْهُ	٤٤٥
١٤٦	٦٩- باب مِنْهُ	٤٤٦
١٤٧	٧٠- باب مِنْهُ	٤٤٧
١٤٨	٧١- بَابٌ	٤٤٨
١٤٩	٧٢- باب مَا جَاءَ فِي عَقْدِ التَّسْبِيحِ بِالتَّيْدِ	٤٥٠
١٥٠	٧٣- باب مِنْهُ	٤٥١
١٥١	٧٤- باب مِنْهُ	٥٥٤
١٥٢	٧٥- باب مِنْهُ	٤٥٥
١٥٣	٧٦- باب مِنْهُ	٤٥٦
١٥٤	٧٧- باب مِنْهُ	٤٥٧
١٥٥	٧٨- باب مِنْهُ	٤٦٠
١٥٦	٧٩- باب مِنْهُ	٤٦٠
١٥٧	٨٠- باب مِنْهُ	٤٦٤
١٥٨	٨١- باب	٤٦٥

٤٢٢		١٥٩	٨٢_باب
٤٢٧		١٦٠	٨٣_باب
٤٧٣		١٦١	٨٤_باب مِنْهُ
٤٧٤		١٦٢	٨٥_باب
٤٧٧		١٦٣	٨٦_باب
٤٧٩		١٦٤	٨٧_باب
٤٨١		١٦٥	٨٨_باب
٤٨١		١٦٦	٨٩_باب
٤٨٣		١٦٧	٩٠_باب
٤٨٤		١٦٨	٩١_باب
٤٨٦		١٦٩	٩٢_باب
٤٨٧		١٧٠	٩٣_باب
٤٨٨		١٧١	٩٤_باب
٤٨٩		١٧٢	٩٥_باب
٤٩٠		١٧٣	٩٦_باب
٤٩١		١٧٤	٩٧_باب
٤٨٣		١٧٥	٩٨_باب
٤٩٤		١٧٦	٩٩_باب فِي فَضْلِ التَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ وَمَا ذَكَرَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ لِعِبَادِهِ
٥٠٤		١٧٧	١٠٠_باب خَلَقَ اللَّهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ
٥٠٧		١٧٨	١٠١_باب قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ
٥١٠		١٧٩	١٠٢_باب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
٥١٣		١٨٠	١٠٣_باب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
٥١٦		١٨١	١٠٤_باب

٥١٩	١٠٥- باب	١٨٢
٥٢٠	١٠٦- باب	١٨٣
٥٢١	١٠٧- باب	١٨٤
٥٢٢	١٠٨- باب	١٨٥
٥٢٣	١٠٩- باب	١٨٦
٥٢٤	١١٠- باب	١٨٧
٥٢٤	١١١- باب	١٨٨
٥٢٦	١١٢- باب في دُعَاءِ الْمَرِيضِ	١٨٩
٥٢٧	١١٣- باب في دُعَاءِ الْوَثْرِ	١٩٠
٥٢٨	١١٤- باب في دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَعَوُّذِهِ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ	١٩١
٥٣١	١١٥- باب في دُعَاءِ الْحَفِظِ	١٩٢
٥٣٤	١١٦- باب في انْتِقَالِ الْفَرَجِ وَغَيْرِ ذَلِكَ	١٩٣
٥٣٧	١١٧- باب	١٩٤
٥٤٠	١١٨- باب في دُعَاءِ الضَّيْفِ	١٩٥
٥٤١	١١٩- باب	١٩٦
٥٤٤	١٢٠- باب في فَضْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ	١٩٧
٥٤٥	١٢١- باب في فَضْلِ التَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيرِ	١٩٨
٥٤٧	١٢٢- باب في الدُّعَاءِ إِذَا غَرَّأَ	١٩٩
٥٤٨	١٢٣- باب في دُعَاءِ يَدِ عَرْفَةَ	٢٠٠
٥٤٨	١٢٤- باب	٢٠١
٥٤٩	١٢٥- باب	٢٠٢
٥٥٠	١٢٦- باب في الرُّقِيَّةِ إِذَا اِغْتَسَكَ	٢٠٣
٥٥١	١٢٧- باب دُعَاءُ أَمْرِ سَلَمَةَ	٢٠٤

٥٥٤	١٢٨_ بَابُ أَمْرِ الْكَلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ	٢٠٥
٥٥٤	١٢٩_ بَابُ فِي الْعَفْرِ وَالْعَافِيَةِ	٢٠٦
٥٦٠	١٣٠_ بَابُ مَا جَاءَ أَنَّ يَدَ مَلَائِكَةِ سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ	٢٠٧
٥٦٢	١٣١_ بَابُ فَضْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ	٢٠٨
٥٦٣	١٣٢_ بَابُ فِي حُسْنِ الظَّنِّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ	٢٠٩
٥٦٦	١٣٣_ بَابُ فِي الْإِسْتِعَاذَةِ	٢١٠
٥٦٧	١٣٤_ بَابُ مِنْ أَدْعِيَةِ النَّبِيِّ ﷺ	٢١١
٥٦٨	١٣٥_ بَابُ اسْتِجَابَةِ الدُّعَاءِ فِي غَيْرِ قَطِيعَةٍ رَجِمَ	٢١٢
٥٧١	١٣٦_ بَابُ اللَّهُمَّ مَتِّعْنِي بِسَمْعِي الْخ	٢١٣
٥٧٢	١٣٧_ بَابُ لَيْسَ أَسْأَلُ الْحَاجَّةَ مَهْمَا صَغُرَتْ	٢١٤

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .
(سورة الصافات: ١٨٢)

بسم الله الرحمن الرحيم

١٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ

دسورة كهف دبعضي ايتونو تفسير

د دي سورة نوم د ايت ١٠ اِذَا وَى الْقَيْتَةُ اِلَى الْكَهْفِ نه اخستي شوي ده. يعنى هغه سورة چې په هغې كې كهف لفظ راغلي دي

شان نزول

داسورة دنزول په اعتبار مكې دي . دقراؤ دقول مطابق په ١١٩ ايتونو مشتمل دي اود اهل كوفه په نزد په ١١٨ ايتونو مشتمل دي . حاكم په مستدر كې، دابوهريره رضي الله عنه نه دشيخينو دشرط مطابق روايت نقل كړي دي اوصحيح هم گنړلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په په مونځ كې داسمان طرف ته كتل نو دا ايت كريمه نازل شو

د دي سورة نه د هغه سورتونو اغاز كيږي چې هغه د مكې دور په دريم دور كې نازل شوي دي يعنى د ٥ ه نه تر ١٠ ه پوري. د دي دور نه مخكې مخالفينو د نبى صلى الله عليه وسلم د دعوت او د هغوى د جماعت د دباولو دپاره د توقو مسخرو اعتراضونو الزامونو تخويف طمع او د مخالف پرايښندو نه كار اخستلو ليكن په دي دور كې هغوى د ظلم و ستم وهل ټكول او د معاشي دباؤ وسله (اسلحه) استعمالوله. تردي چې د مومنانو لوي تعداد حبشي ته په هجرت كولو باندي مجبوره شو. او باقي مومنان او نبى صلى الله عليه وسلم او د هغوى صلى الله عليه وسلم خاندان په شعب ابى طالب كې بند كړي شول او د دوى سره نې مكمل معاشي او معاشرتي بائي كات (مقاطعه) او كړله. ليكن بيا هم په دي دور كې دوه شخصيتونه داسي وو چې هغوى د نبى صلى الله عليه وسلم مدد كوو ابوطالب او خديجه رضي الله عنها په ١٠ ه كې چې دا دواړه وفات شول نو دا دور ختم شو او څلورم دور شروع شو. په دي دور كې په نبى صلى الله عليه وسلم د مكې زمكه تنگه شوه. او اخر كار دوى مديني ته هجرت وكړو. د سورة كهف په مضمون باندي د غور كولو نه معلومېږي چې دا سورة د ٥ ه په اغاز كې نازل شوي دي. ظلم و ستم اگر چې انتها ته رسيدلي وو ليكن حبشي ته هجرت نه وو شوي. په دي وخت كې په مومنانو باندي چې كوم ظلمونه كيدل نو د مومنانو د تسلي او د زړه د مضبوطولو دپاره دوى ته د اصحاب كهف قصه بيان كړي شوه چې دويته معلومه شي چې اهل ايمان د خپل ايمان د بچ كولو دپاره د دينه مخكې څه كړي دي.

ابن جرير په سند داسحاق ديو مصري شيخ په حواله دعكرمه په واسطه دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چې قريشو نضر بن حارث او عقبه بن ابې معيط لره دمديني ديهودو

علماء ته وليږل اوداهدايت يي ورته اوکړو چي محمد صلي الله عليه وسلم چي څه واني او ددوی چي کوم حالات دي دابه ديهوديانو عالمانو ته بيان کړی هغوی اهل کتاب دي اودهغوی سره چي څومره علمي ذخيره ده دومره زمونږ سره نشته هغوی چي هر څه فيصله اوکړه مونږ ته به يي بيان کړی.

دواړه قاصدان دمشوري مطابق مديني ته ورسيدل اوديهودي عالمانو سره يي ملاقات اوشو درسول الله صلي الله عليه وسلم څه خبري او حالات يي هم ورته بيان کړل ، يهودي عالمانو اووئيل تاسو ورشئ اودمحمد (صلي الله عليه وسلم) نه د دري خبرو تپوسونه اوکړی کچري بيان يي کړل نو يقينا دي دالله تعالي مرسل نبي دي اوکه بيان يي نکړل نوپوهه شئ چي دروغژن دي.

(۱) يو څو ورته دا تپوس اوکړی چي دهغه نوجوانانو تعداد څو وو کوم چي مخکني زمانه کي تير شوي دي او واقعات يي ددنيا نه بالکل مختلف وو او دهغوی واقعه څه وه (۲) دويم دا چي هغه سړي څوک وو چي په ټوله زمکه کي دشرقي نه ترمغرب پوري گرځيدلي وو دهغه واقعه او حالات څه وو (۳) دريم دا چي تپوس ورته اوکړی چي دروح حقيقت څه دي.

دواړه نمائينده گان دمديني نه مکي ته واپس لاړل او قریشو ته يي اووئيل مونږ يوه فيصله کونکي طريقه راوړي ده دکومي په سبب چي ستاسو اودمحمد (صلي الله عليه وسلم) په مينځ کي قطعي فيصله کيږي اوبيا ددينه پس رسول الله تشریف راوړو اوخلغو ورته پورتنی ذکر شوي دري سوالونه اوکړل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ددي جواب به درته سبا درکړم، دجوابونو ورکولو وعده خو يي اوکړه مگر انشاء الله يي ورسره اونه وئيل ددي نتیجه داشوه چي دوحی په راتلو کي پينځلس ورځي تاخير اوشو په دي موده کي نه چرته جبرائيل راغي اونه وحی راوليږلي شوه اخر داچي دوحی دنه راتلو په وجه رسول الله ته ډيره پريشانې لاحق شوه اومکي والا بد خبرونه خورول شروع کړل اودقریشو دطرف نه طعن او تشنيع کولو باران شروع شو اخر داچي دالله تعالي دطرف نه جبرائيل سورة کهف راوړو په دي سورة کي ددواړو سوالونو جواب دي اودروح متعلق ايت کریمه "ويسئلونک عن الروح... هم بيان شوي دي ، اوکافرانو دهاديت په غم کي په غمژن کيدو باندي عتاب هم دي.

۳۱۴۹- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ نَوْكَ الْبِكَايَةِ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَيْسَ بِمُوسَى صَاحِبِ الْعَصَا، قَالَ: كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ، سَمِعْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: قَامَ مُوسَى خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَمَسَّحَ أَيْ النَّاسِ أَعْلَمُ؟ فَقَالَ: أَنَا أَعْلَمُ فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ

إِذْ لَمْ يَرِدْ الْعِلْمَ إِلَيْهِ. فَأَوْحَى إِلَيْهِ أَنْ عَبَّدَا مِنْ عِبَادِي بِسَجَمِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ. قَالَ: أَيْ رَبِّ فَكَيْفَ لِي بِهِ؟ فَقَالَ لَهُ: اخْلُصْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَحَيْثُ تَفْقِدَ الْحُوتَ فَهُوَ ثُمَّ فَأَنْطَلَقَ وَأَنْطَلَقَ مَعَهُ فَتَاءَ وَهُوَ يُوشِعُ بَنُ نُورٍ فَجَعَلَ وَيُقَالُ يُوسَعُ. فَحَمَلَ مُوسَى حُوتًا فِي مِكْتَلٍ. فَأَنْطَلَقَ هُوَ وَفَتَاءُ يَنْشِيَانِ حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ. فَرَقَدَ مُوسَى وَفَتَاءُ فَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمِكْتَلِ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْمِكْتَلِ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ. قَالَ: وَأَمْسَكَ اللَّهُ عَنْهُ جَزِيَةَ الْمَاءِ. حَتَّى كَانَ مِثْلَ الطَّاقِ وَكَانَ لِلْحُوتِ سَرَتًا. وَكَانَ لِمُوسَى وَلِفَتَاءَ عَجَبًا. فَأَنْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمَا وَلَيْلَتِهِمَا وَلَيْسَ صَاحِبُ مُوسَى أَنْ يُخْبِرُهُ. فَلَمَّا أَصْبَحَ مُوسَى قَالَ لِفَتَاءَ: آتَيْنَا عِدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا (الكهف: ٦٢). قَالَ: وَلَمْ يَنْصَبْ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أَمَرَ بِهِ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْفَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا (الكهف: ٦٣) قَالَ مُوسَى: ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا (الكهف: ٦٤). قَالَ: فَكَانَا يَقْضِيَانِ آثَارَهُمَا. قَالَ سُفْيَانُ: يَزْعُمُ نَاسٌ أَنَّ بِلَاحَ الصَّخْرَةِ عِنْدَهَا عَيْنُ الْحَيَاةِ وَلَا يُصِيبُ مَا هَا مِيتًا إِلَّا عَاشَ. قَالَ: وَكَانَ الْحُوتُ قَدْ أَكَلَ مِنْهُ فَلَمَّا فُطِرَ عَلَيْهِ الْمَاءُ عَاشَ. قَالَ: فَقَصَصَا آثَارَهُمَا حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ. فَرَأَى رَجُلًا مُسَجًى عَلَيْهِ بِثُوبٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى. فَقَالَ: أَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ. قَالَ: أَنَا مُوسَى. قَالَ: مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: يَا مُوسَى إِنَّكَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلِمَكَهُ لَا أَعْلَمُهُ وَأَنَا عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلِمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ. فَقَالَ مُوسَى: هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُغْدًا (٦٦) قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (٦٧) وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا (٦٨) قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا (الكهف: ٦٩) قَالَ لَهُ الْغِيصُ: فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُخْبِرَكَ مِنْهُ دَلِيلًا (الكهف: ٧٠) قَالَ: نَعَمْ. فَأَنْطَلَقَ الْغِيصُ وَمُوسَى يَنْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ. فَتَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمَاهُمَا أَنْ يَخْلُوهُمَا فَتَمَرَّوَا الْغِيصُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ. فَعَمِدَ الْغِيصُ إِلَى نُوحٍ مِنَ التَّوْحِ السَّفِينَةِ فَتَرَعَهُ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمُ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمِدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا تُغْرِقُ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (٧٢) قَالَ لَا تُؤْخِذْنِي بِمَا نَسِيتَ وَلَا تُزِيقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا (الكهف: ٧٣) ثُمَّ خَرَجَا مِنَ السَّفِينَةِ فَبَيْنَمَا هُمَا يَنْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ وَإِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْعِلْمَانِ فَأَخَذَ الْغِيصُ بِرَأْسِهِ فَأَقْبَلَهُ بِيَدِهِ فَفَتَلَهُ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى: أَقْبَلْتَ لَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ لَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا لَكْرًا. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ

صَبْرًا (الكهف: ٧٥٧٤). قَالَ: وَهَذِهِ أَشَدُّ مِنَ الْأَوَّلِ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ هِيَ مَرَّ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا. فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ (الكهف: ٧٦-٧٧). يَقُولُ: مَا لَيْلٍ. فَقَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ هَكَذَا فَأَقَامَهُ (الكهف: ٧٧). فَقَالَ لَهُ مُوسَى قَوْمٌ أَتَيْنَاهُمْ فَلَمْ يَضَيِّفُونَا وَلَمْ يَنْظِعُوا نَاوَلُونَا شَيْئًا لَاتَّخَذَتْ عَلَيْهِمْ أَجْرًا. قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأَلْتِكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا. (الكهف: ٧٨٧٧). قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يُوحَمُ اللَّهُ مُوسَى لَوَدِدْنَا أَنَّهُ كَانَ صَبَرَ حَتَّى يَقْضَى عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا. قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْأَوَّلُ كَالْتَّ مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا. قَالَ: وَجَاءَ عُصْفُورٌ حَتَّى وَقَعَ عَلَى حَرْبِ السَّفِينَةِ ثُمَّ تَغَرَّى فِي الْبَحْرِ. فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: مَا نَقَضَ عَلَيَّ وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا بِمِثْلِ مَا نَقَضَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنَ الْبَحْرِ. قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: وَكَانَ يَغْنِي ابْنُ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ. وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ عَصَبًا. وَكَانَ يَقْرَأُ. وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَرَوَاهُ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَقَدْ رَوَاهُ أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ. عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: سَمِعْتُ أَبَا مُزَاحِمٍ السَّمُرْقَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمَدِينِيِّ، يَقُولُ: حَاجَبَتْ حَجَّةٌ وَلَيْسَ لِي هِتَّةٌ إِلَّا أَنْ أَسْمَعَ مِنْ سُفْيَانَ يَذْكُرُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ الْخَبَرَ حَتَّى سَمِعْتُهُ. يَقُولُ: حَدَّثَنَا عَنْزُ بْنُ دِينَارٍ وَقَدْ كُنْتُ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ سُفْيَانَ مِنْ قَبْلِ ذَلِكَ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ الْخَبَرَ. (١)

ترجمہ: سعید بن جبیر بیان دی فرمائی جی ما ابن عباس تہ عرض اوکرو ودفوب دبکالی قول دی جی دخضر والا موسی دبنی اسرانیلو موسی نہ وو (دوارہ جدا جدا وو) وپی فرمانیل دالله دشمن درتہ دروغ ونیللی دی مونر تہ ابی بن کعب ونیللی دی جی درسول الله صلی الله علیه وسلم نہ پی پخپلہ اوریدلی وو جی یوہ ورخ موسی علیہ السلام بنی اسرانیلو تہ دتقریر کولو دپارہ اودریدو چا ورنہ تپوس اوکرو نن پہ تولو کپی زیات عالم خوک دی موسی علیہ السلام جواب ورکرو زہ یم ، دالله تعالی دموسی علیہ السلام دا خبرہ خوبشہ نشوہ خکہ جی

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العلم ١٦ (٤٢)، ١١ (٤٨)، ٢٢ (١٢٢)، والإجارة ٤ (٢٢٦٤)، والشروط ١٢ (٢٤٢٨).
وبناء الخلق ١١ (٢٢٤٨)، والأنبياء (٢٣٠٠)، وتفسير الكهف ٢ (٢٤٢٥)، والتوحيد ٢١ (٤٢٤٨)، صحيح مسلم / الفضائل ٢٦ (٢٢٨٠) (تحفة الأشراف: ٢٩).

خپل خان ته يې دپوهيدو نسبت اوکړو او داسي يې اونه ونيل چې الله تعالي ته ښه معلومه ده چې څوک زيات عالم دي، نو الله تعالي وحې راوړلېله اي موسي ستانه زيات عالم زما يوېل بنده دي څوک چې ددوه سمندرونو ديوځاي کيدو په بريد کې دي موسي عليه السلام عرض اوکړو اي زما پروردگار هغه سره به زما ملاقات څنگه اوشي؟ الله تعالي او فرمائيل په يوه ټکړۍ کې يو مهې کيږده او د درياب په کناره څه کله چې مهې دټوکړۍ نه اوبو ته توپ کړل او غائب شو نو هم هغلته به ستا ملاقات کيږي نو موسي عليه السلام په توشه دان يا ټوکړۍ کې يوپوخ مهې دخان سره واخستو اوروان شو او دده خادم يوشع بن نون هم ورسره وو په روانه روانه يوکانږي ته ورنژدي شول او هلته اودريدل اوپه کانږو يې سروته کيخودل او دواړه اوده شول نو مهې دټوکړۍ نه درياب ته ورتوپ کړل او په اوبو کې يې دسرنګ پشان خان له لار جوړه کړه الله تعالي داوبو رفتار اودرولو اود اوبو يو محراب جوړ شو، ددي واقعي په وخت کې يوشع بيدار وو او دده دنظر په وړاندي مهې سمندر ته وردانګلي وو، موسي عليه السلام چې بيدار شو نودورځي په باقي حصه کې هم روان وو (يعني دخوب نه چې بيدار شو نو بيا روان شو اود ماښامه پوري مسلسل روان وو خود يوشع نه موسي عليه السلام ته ددي واقعي وريادول هير شول، موسي عليه السلام ټوله ورځ مزل اوکړو او شپه يې هم په روانه تيره کړه خو کله چې ددويم ورځي سحر شو نو يوشع ته يې اووئيل مونږ خودي سفر ډير ستري کړو خوراک راته راوړه کله چې موسي عليه السلام دمهي دټوپ کولو مقام نه تير شوي نه وو تردغه وخته ستري شوي هم نه وو خو کله چې ددي ځاي نه تير شو نو ستريا ورته ښکاره شوه، يوشع اووئيل کله چې مونږ دکانږي سره دمه کړي وه هم هغلته مهې سمندر ته توپ کړي وو او زمانه هير شوې وو چې تاته مي ياد کړي وي، شيطان زمانه هير کړل مهې خو په سمندر کې دخان دپاره ناشنا لار جوړه کړي وه موسي عليه السلام اووئيل هم ددغه ځاي خو مونږ په تلاش کې راوتلي يو اوبيا دواړه پخپلو قدمونو راواپس شول تردي چې مقرر شوي گټي ته راورسيدل او هلته يې يوسري اوليدو چې په څادر يې مخ پټ کړي وو موسي عليه السلام ورباندي سلام واچولو خضر اووئيل ستاسو په دي زمکه کې دسلام طريقه چرته ده موسي عليه السلام اووئيل زه موسي يم خضر عليه السلام اووئيل ايا ديني اسرايلو موسي موسي عليه السلام اووئيل هو، او زه تاته ددي غرض دپاره راغلي يم چې کوم علم تاته درکړي شوي دي دهغي نه يوڅه ماته راوانباي، خضر عليه السلام اووئيل اي موسي ته به زما سره ټينګ نه شي ماته داالله دطرف نه هغه علم راکړي شوي دي دکوم نه چې ته واقف نه يی اوتاته چې الله کوم علم درکړي دي دهغي نه زه واقف نه يم

موسي عليه السلام اووئيل انشاء الله صبرناک به مي بيا مومي او زه به ستا حکم خلاف نه کوم خضر عليه السلام اووئيل کچري ته زما سره تلل غواړي نو ترڅو چې مي پخپله درته بيان کړي

نه وي نوته به زمانه دکومي پېښيدونکي واقعي متعلق هيڅ تېوس نه کوي دمعاهدي کولو نه پس دواړه روان شول اوپه تلو تلو دسمندر کناري ته ورسيدل چې هلته يوه کشتی تيريدله دوی دواړو کشتی والاته دسوریدو اووئيل اوکشتی والاحضر عليه السلام پېژندلو نوپه دي وجه يي دوی دواړه بغير کرايه سواره کړل کله چې روان شول نودلازي په مينځ کې ناڅاپه موسي عليه السلام اوليدل چې حضر عليه السلام په خټک دکشتی يوه تخته اوباسي موسي عليه السلام ورته اووئيل ناشناکار کوي دي خلکو خو مونږ بغير کرايه سواره کړي يو او ته يي کشتی ماتوي چې مونږ ټول په اوبو کې ډوب شو ؟ خضر اووئيل ايامادرته مخکې نه وو وئيلي چې ته به زما سره صبر اونکړي شي موسي عليه السلام اووئيل دا خورانه هير شوي وو اوپه هيريدو به مي نه نيسي اوزما اميد دي چې ته به زما په معامله کې په ماتنگي نه راولي .

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي دموسي عليه السلام اولني حرکت دهيريدو په وجه شوي وو او دويم حرکت يي په طور دشرط وو او دريم حرکت يي قصدا په ارادي سره وو . رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل يوه مرغی راغله اودکشتی په کناره کيناستله اوپه مخوکه يي د درياب نه اوبه ځکلي خضر موسي عليه السلام ته اووئيل زما اوستا علم دالله تعالي دعلم په مقابله کې ددينه زيات نه دي څومره چې دي مرغی پخپله مخوکه دسمندر نه اوبه اوځکلي دي مرغی داوبو په ځکلوسره دسمندر په اوبو کې هيڅ کمي ندي کړي بيا دواړه روان شول خضر په لاره کې يوهلک اوليدو چې دماشومانوسره يي لوبي کولي خضر اونيلو اودهغه خټ يي پخپل لاس مات کړو اوقتل يي کړو موسي عليه السلام اووئيل داخودي يو ډير بد کار اوکړو چې يو معصوم او بي گناه دي قتل کړو خضر اووئيل ايا ما درته نه وو وئيلي چې ته زما سره صبر نشي کولي ، درسول الله صلي الله عليه وسلم فرمان دي چې دخضر دا حرکت دمخکې نه زيات سخت وو نوځکه موسي عليه السلام په بي صبری سره تېوس اوکړو ، موسي عليه السلام اوفرمائيل کچري ددينه پس مي بيا تېوس اوکړو نويامي دخان سره مه پرېږده اوتاته به زما دطرف نه دمعدرت کومه موقعه پاتي نه وي ددينه پس بيا دواړه روان شول او يوکلي ته ورسيدل دکلي والانه يي خوراک طلب کړو خو هغوی ورته هيڅ ورنکړل نولهته يي يوديوال اوليدو چې پريوتو والاوو نوخضر هغه لره جوړ کړو موسي عليه السلام اووئيل مونږ دي کلي ته راغلو اوهيچا راته خوراک رانکړو او نه يي زمونږ ميلمستا اوکړه ،اوتاددوی ديوال جوړ کړو، که ستا خوښه وي نو ددوی نه دي مزدوري اخستلي وه خضر اووئيل اوس زما اوستا په مينځ کې جدائي ده اودا يي هم اووئيل دادهغه خبرو وضاحت دي دکومو معلومولو نه بغير چې تاصبر نشو کولي ، درسول الله صلي الله عليه وسلم فرمان دي کاش چې موسي عليه السلام صبر کړي وي اوپه ايننده کي يي نور واقعات معلوم کړي وي تردې چې الله تعالي به مونږ ته ددوی دتفصيل خبر راکړي وي . راوي وائي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل

دموسي عليه السلام داول خل سوال كولو سبب نسيان دي فرمانيل يي چې يوه چنچنره راغله او دكشتي په يو گوټ كي راپريوتله او بيا يي په مخوكه كي دسمندر نه اوبه اوچتي كړي خضر ورته اوونيل زما او ستا علم دالله په علم كي دومره كمې نه دي راوستلي لكه ددي مرغی مخوكي چې په دي بحر كي كمې نه دي پيدا كړي سعيد بن جبیر اوونيل پكار داوه چې ابن عباس داسي لوستلي وي "وكان امامهم ملك يأخذ كل سفينة صالحة غصبا" او هغه به لوستلي وي "واما الغلام فكان كافرا".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دابو مزاحم سمرقندي نه مي اوريدلي دي ونيل يي ما دعلي بن المديني نه اوريدلي دي يو خل زه حج ته تلي وم او په ما كي همت نه وو مگر صرف دا وو چې زه دسفيان ثوري نه هغه خبر واورم كوم چې هغه په دي حديث كي ذكر كوي تردې چې ما ورته واوريدل هغه ونيل "حدثنا عمرو بن دينار" او ما دا سند دسفيان نه ددينه مخكي بل خل اوريدلي وو مگر ددي خبر ذكر يي نه وو كړي.

۳۱۵۰- حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو قَتَيْبَةَ سَلَمُ بْنُ قَتَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَبَّاسِ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي كَعْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْغُلَامُ الَّذِي قَتَلَهُ الْخَضِرُ طَبَعَ يَوْمَ طَبَعِ كَافِرًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابی: بن کعب رضي الله عنه نه مروی دي نبی کریم صلي الله عليه وسلم فرمانيل كوم هلك چې خضر عليه السلام قتل كړي وو هغه پيداشي كافروو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

۳۱۵۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَنَافٍ بْنِ مُكْتَبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّمَا سَيِّئُ الْخَضِرِ لِأَنَّهُ جَلَسَ عَلَى قُرْوَةٍ بَيْنَهُمَا

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العلم ١٦: ٤٣، ١٥: ٤٨، ٣٣: ١٢٢، والإجازة ٤: ٢٢٦٤، والشروط ١٢: ٢٤٢٨، وهدد الخلق ١١: ٢٢٤٨، والأنبيا ٢٢: ٢٢٠٠، وتفسير الكهف ٢: ٢٤٢٥، والتوحيد ٣١: ٤٢٤٨، صحيح مسلم / الفضائل ٢٦: ٢٢٨٠ (تحفة الأشراف: ٢٩).

فَأَمَّا تَرْتَا تَحْتَهُ حَضْرَاءُ^١، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ.

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي حضر نوم وريباندي خكه ايخودلي شوي دي چې هغه به په اوچې شوي گيا كيناستو نو دا گيا به دده د كيناستو په وجه په شنه گيا تبديل كيدله (دا د الله تعالي د طرفه معجزه وه).
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

٣١٥٢_ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ فَضِيلِ الْجَزْرِيِّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَوْسُفَ الصَّنْعَانِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي قَوْلِهِ: وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُ لَهْمًا (الكهف: ٨٢)، قَالَ: "ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ".

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَوْسُفَ الصَّنْعَانِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ مَكْحُولٍ بِهَذَا الْإِسْتِثْنَاءِ نَحْوَهُ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

ترجمه: دابو الدرداء، رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمه "وكان تحته كنز لهما" باره كي او فرمانل په دي ايت كي د كنز نه مراد سره زر او سپين زر دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: يزيد بن يزيد بن جابر دمكحول نه په مذكوره سند دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي او دا حديث غريب دي.

٣١٥٣_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ وَالْفِعْلُ لِمُحَمَّدٍ بْنِ بَشَّارٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّادَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّيِّدِ، قَالَ: "يَخْفَرُونَهُ كُلُّ يَوْمٍ حَتَّى إِذَا كَادُوا يَخْرُقُونَهُ، قَالَ الَّذِي عَلَيْهِمْ: ارْجِعُوا فَتَسْتَحْرِقُونَهُ عَدَا، فَيُعِيدُهُ اللَّهُ كَأَمَلٍ مَا كَانَ حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَدَّتْهُمْ، وَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٣٤٩٥)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٠٩٩٦)

يَنْعَمْتَهُمْ عَلَى النَّاسِ. قَالَ الَّذِي عَلَيْهِمْ: اذْجِعُوا فَسَتُخْرِقُوهُ عَدَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَاسْتَعْتَقَى. قَالَ: فَيَزْجِعُونَ فَيَجِدُوهُ كَهَيْئَتِهِ حِينَ تَزْكُوهُ فَيُخْرِقُوهُ فَيُخْرِجُونَ عَلَى النَّاسِ فَيَسْتَقُونَ الْوَيْلَةَ. وَيَقْرَأُ النَّاسُ مِنْهُمْ فَيَزْمُونَ بِسَهَامِهِمْ فِي السَّمَاءِ فَتَزْجِعُ مُعْظَمَةُ بِالْزَّمَامِ. فَيَقُولُونَ: قَهْرًا مَن فِي الْأَرْضِ وَعَلَوْكَ مَن فِي السَّمَاءِ قَسْوَةً وَعُلُوًّا فَيَبْنَعُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ نَعْفًا فِي أَقْفَانِهِمْ فَيَهْلِكُونَ. فَوَالَّذِي نَفْسٌ مُحَبَّبٌ بِيَدِهِ إِنْ دَوَّابَ الْأَرْضِ تَسْنُنُ وَتَبْطَرُ وَتَشْكُرُ شُكْرًا مِّنْ لِّحْمِهِمْ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِثْلَ هَذَا. (١)

ترجمه: ابورافع دابوهريره رضي الله عنه په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه په مروي حديث كي دسلطان سكندر دسد متعلق حصه بيان كړي ده چې فرمايل يې چې ياجوج او ماجوج ددوى اولاد هره ورځ دا ديوال راكښي كله چې دوى ددي سوري كولو ته راتړدي شي نو ددوى نگران دوى ته وائي واپس لاړ شى سبا به يې سوري كړو او بل طرف ته الله تعالى دي لره: دمخكي نه نور زيات مضبوط كړو بيا چې كله ددي موده پوره شي او الله تعالى خلقو ته ددوى دليلولو اراده او كړي دغه وخت كي به د ديوال دكنستونكي نگران او وائي واپس شى سبا به يې انشاء الله ماتوو. رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل بيا چې دوى كله سبا واپس راشي نو دوى به يې په هم هغه حالت كي بيا مومي په كوم حالت چې دوى پروڼ پريخودلي وو او بيا به يې مات كړي او په خلقو به دوى ظهور او كړي او ټولي اوبه به اوڅكي خلق به ددوى نه دبيج كيدو دپاره تختي دوى به خپل غشي اسمان طرف ته اولولي تردې چې ددوى غشي به په وينو رنگ شوي داسمان نه واپس راوغورځيږي دوى به وائي مونږ په زمكي والا غالب شو مگر داسمان والا نه هم په قوت او لوړوالي كي مخكي شو (يعني الله تعالى) بيا به الله تعالى ددوى په خټونو كي يوچينجي پيدا كړي دكوم په وجه چې به دوى مړه شي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل زمادي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس كي چې دمحمد (صلي الله عليه وسلم) روح دي دزمكي خناور چې ددوى غوښي اوخوري نوڅاربه او تازه به شي او ددوى دغوښي په خوړلو به دالله تعالى شكر اداء كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو

٣١٥٤_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ الْبُؤْسَانِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنِ ابْنِ مِهْنَاءَ، عَنْ أَبِي سَعْدٍ بْنِ أَبِي قَسَالَةَ الْأَنْصَارِيِّ وَكَانَ مِنَ

الصَّحَابَةِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِذَا جَمَعَ اللَّهُ النَّاسَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ يَوْمَ لَا رَيْبَ فِيهِ تَأْذَى مُتَأَذَى مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لِلَّهِ أَحَدًا فَلْيُطْلَبْ ثَوَابُهُ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ أَغْفَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشِّرْكِ"، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ (١)

ترجمه دابوسعيد بن ابی فضاله انصاري رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي فرمائيل يي چي كله الله تعالي خلق دقيامت په ورځ دکومي په راتلو کي چي ديو ذري برابر شک هم نشته راجمع کړي نو يو اواز کونکي به اواز اوکړي چاچي دالله تعالي دپاره کار کړي وي او په دي کار کي يي بل څوک شريک کړي وي نو چي څوک يي ورسره شريک کړي وي دي دي خپل ثواب دهغه نه اوغواړي ځکه چي الله تعالي دشرک نه په کلي طور بيزاره او بي نيازه دي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف دمحمد بن بکر په روايت پيژنو

٢٠_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ مَرْيَمَ

دسورة مريم دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت مريم

د دي سورة نوم د آيت وَادْكُزْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ نه اخستي شوي دي مراد دا دي چي دا هغه سورت دي چي په دي کي د مريم ذکر راغلي دي.
شان نزول

د رواياتو نه معلوميږي چي دا سورة د حبشي د هجرت نه وړاندي نازل شوي دي. مهاجرين اسلام چي د نجاشي دربار ته راوستلي شول. نو جعفر رضي الله عنه په ډک دربار کي دا سورت اولوستلو

په دي سورة کي اشاره ده چي مومنان اگر چي د يو مظلوم پناه گزين په حيثيت خپل وطن پرېږدي او هجرت کوي. ليکن په دي حالو کي هم الله تعالي دويته د دين په باره کي د سستي

کولو ذره برابر تعلیم نه دي ورکړي بلکه د هجرت په وخت د لاري د توخي په طور دا سوره نبي هغوی ته ورکړو. چې د عيسايانو په ملک کي د عيسی عليه السلام صحيح حيثيت پيش کړی او د دي خبري رد او کړی چې هغه د الله تعالی خوي وو.

په رومينو څلويښتو ايتونو کي د يحيی عليه السلام او د عيسی عليه السلام د قصي بيانولو نه پس د زماني د حالاتو په مناسبت سره د ايت ۴۱ نه تر ايت ۵۰ پوري د ابراهيم عليه السلام قصه بيان شوي ده ځکه چې په داسي حالاتو کي هغه هم د خپل پلار، خاندان او د ملک د خلقو د ظلمونو نه تنگ راغلي وو او هجرت نبي کړي وو. په دي کي د مکي کفارو ته سبق دي چې نن د نبي صلی الله عليه وسلم ملگری د ابراهيم عليه السلام په شان هجرت کوی او تاسو د ابراهيم عليه السلام د زماني د ظالمانو په شان نبي چې هغوی ابراهيم عليه السلام د خپل ملک نه ويستلي وو په دي کي مهاجرينو ته بشارت دي چې په هجرت سره به تاسو د ابراهيم عليه السلام په شان کامياب شئ او بيا د ايت ۵۱ نه د نورو پيغمبرانو ذکر دي. او مقصد په کي دا دي چې د ټولو پيغمبرانو دين يو دي. او د محمد صلی الله عليه وسلم دعوت هم هغه دين طرف ته دي. ليکن د انبياء عليهم السلام د زماني نه پس د هغوی امتونه گمراه شول په آخری ايتونو کي د کفارو په گمراهي باندې سخت تنقيد شوي دي او مومنانو ته بشارت دي چې د حق د دشمنانو په مقابله کي به تاسو کامياب شئ. نن که کفار تاسو ته په بد نظر گوري ليکن ډير زړه تاسو د عزت خاوندان شئ.

۳۱۵۵- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَخْجَعِيُّ، وَأَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَيِّدِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ، عَنِ الْمُؤَيَّزَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى نَجْرَانَ، فَقَالُوا لِي: أَلَسْتُمْ تَقْرَءُونَ يَا أَخْتَ هَارُونَ وَقَدْ كَانَ بَيْنَ عِيسَى، وَمُوسَى مَا كَانَ، فَلَمْ أَذِرْ مَا أُحِبُّهُمْ، فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: "أَلَا أَخْبَرْتَهُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا يُسْتَوْنَ بِأَبْيَتَائِهِمْ وَالصَّالِحِينَ قَبْلَهُمْ"، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا تَقْرُؤُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ (۱).

ترجمه: دمغيره بن شعبه رضي الله عنه بيان دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم زه نجران ته اوليږم (او هلته نصاري اباد وو، هغوی ماته او ونيل ايا تاسو "ياخت هارون" نه لولی په داسي حال کي چې دموسي او عيسي عليهما السلام په مينځ کي کافي فاصله وه او زه

نه پوهيدم چې دوى ته څه جواب ورکړم؟ نو زه واپس شوم او نبی کریم صلي الله عليه وسلم ته راغلم او واقعه مې ورته بيان کړه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل تا ورته ولي نه وئيل چې خلقو به دخان نه په مخکې تير شوو صالحينو انبياؤ نومونه ايخودل امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث صحيح غريب دي او مونږ يې صرف دابن ادریس په روايت پيژنو.

د مغیره بن شعبه رضي الله عنه حالات

نوم مغیره دپلار نوم يې شعبه بن ابي عامر وو او کنيت يې ابو عبدالله وو، ابن الاثير ۲/۳۱۶ په غزوه خندق کې د هجرت په پنځم کال مسلمان شوي وو او په همدې کال يې مدينې ته هجرت وکړو استيعاب ۱/۲۵۸،

په حديبيه او ددينه پس په متعددو غزواتو شريک شو، دی او ابو سفیان رسول الله په يوه خاص سريه کې طائف ته ليرلي وو، اوپه ډيري بهادرۍ سره يې دشمن ته شکست ورکړو ويلي شوي دي چې کله يې رسول الله قبر ته کوزولو نوگوتمه يې وغورځوله، علي رضي الله عنه اوفرمانيل چې دي را اوباسی نو ده درسول الله قدم مبارک مه کړو اودقبر نه راووتلو. ويلي شوي دي چې درسول الله اخري جدا کيدونکي صحابي مغیره رضي الله عنه وو مغیره يو ډير زکي انسان وو، دقيصه بن جابر بيان دي چې زه ډيره زمانه د جابر سره پاتي شوم چې ډير مدبر او شجاعت والا انسان وو.

دهجرت په پنځوسم کال په کوفه کې دطاعون په وبا کې مړ شو او عمر يې اويا کاله ووراين اثير ۱/۲۰۲،

دمروياتو تعداد يې ۱۳۳ دي چې ۹ پکې متفق عليه دي اوپه يو کې امام بخاري او په دوه وو کې امام مسلم متفرد دي تهذيب الکمال ۳۸۵،

۳۱۵۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا النَّظَرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَبُو الْبَغْدَادِيِّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْحُسْرَى (مريم: ۳۹)، قَالَ: "يُؤْتَى بِالنَّوْتِ كَأَنَّهُ كَبُشْ أَمْلَحٌ حَقٌّ يُوقَفُ عَلَى السُّورِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ، فَيُفْرِطُونَ، وَيُقَالُ: يَا أَهْلَ النَّارِ، فَيُسْرِطُونَ، فَيَقَالُ: هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، فَيُصْبَحُ فَيَذْبَحُ فَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَى لِأَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَيَاةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا فَرَحًا، وَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَى لِأَهْلِ النَّارِ الْحَيَاةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا تَوَحُّا". قَالَ أَبُو

عيسى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه ابو سعيد خدری رضي الله عنه بیان دي فرماني چې نبي کریم صلي الله عليه وسلم دایت کریمه "وانذرهم يوم الحسرة" متعلق او فرمايل مرگ به دخوږب گډ په شکل کي راوستلي شي او دجنت او جهنم په مینځ کي په دیوال باندې به اودرولي شي اواز به اوکړي شي اي جنتیانو نو جنتیان به سرونه وراوچت کړي او اوبه گوري بیابه اواز اوکړي شي اي جهنمیانو نو جهنمیان به سرونه پورته کړي او ورته به اوگوري بیا به تپوس اوکړي شي ایا تاسو دا پیژنئ؟ دوی ټول به اوواني هو دا مرگ دي بیا به په اړخ باندې ذبح کړي شي کچري دجنتیانو باره کي دزندگي او بقاء فیصله شوي نه وي نو دوی به دخوشحالي نه مره شوي وو، او کچري ددورخیانو دپاره دجهنم دزندگي او په جهنم کي دهمیشوالي فیصله شوي نه وي نو دوی به دغم په وجه مره شوي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث حسن صحیح دي.

٣١٥٧_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا غَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، فِي قَوْلِهِ: وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا (مریم: ٥٧) قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَنَا عِرَاجٌ يَرَأَيْتُ إِذْ رِيسَ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ"، قَالَ: وَفِي النَّبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو عِيسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، وَهَمَّامٌ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ مَالِكٍ بْنِ مِصْعَصَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثُ الْبُخَارِجِ يَطُولُ وَهَذَا عِنْدَنَا مُخْتَصَرٌ مِنْ ذَلِكَ. (٢)

ترجمه: قتاده دایت کریمه "وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا" متعلق فرماني چې مونږ ته انس رضي الله عنه بیان کړي دي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمايلي ي کله چې زه معراج ته بوتلي شوم نو ما ادریس علیه السلام په څلورم اسمان کي اولیدو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث حسن صحیح دي، سعيد بن ابی عربو به او همام او بعضي نورو راویانو دقتاده نه او هغه دانس نه دمالک بن صعصعه په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه دمعراج پوره حدیث نقل کړي دي او دا حدیث زمونږ په نزد مختصر دي، او په دي باب

^١ - اوردہ البخاري في الجامع الصحيح / التفسير مریم (٢٤٣٠)، صحيح مسلم / الجنة ١٢ (٢٨٢٩) (تحفة الأشراف: ٢٠٠٢)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٠٢)

کي دابوسعيد خدرې په واسطه هم دنبي کريم صلي الله عليه وسلم نه روايت مروي دي

۳۱۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَغْلُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَبِيرِ بْنِ أَبِي رَافٍ: "مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَزُودَنَا أَكْثَرَ مِنْ أَكْثَرِ زُودِنَا؟" فَذَكَرْتُ هَذِهِ الْآيَةَ وَمَا تَعْتَذِرُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ (مريم: ۶۴) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حَرْثٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام ته او فرمائيل تا څه شی منع کوي چې مونږ سره ملاقات او کړی ددی نه زیات څومره چې ته کوی، نو دا ایت مبارک نازل شو "وما تنزل الا بامر ربك" مونږ نه راکوزیږو مگر ستا درې په حکم دهغه دي څه چې زموږ مخکې دي او څه چې زموږ شاته دي او څه چې یی تر مینځه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث غریب دی، وکیع هم د عمرو بن ذر نه ددې هم معني روايت نقل کړی دی.

لغات: تزودنا: زاره زیاره دنصر نه دچا د ملاقات دپاره تللو ته ونیلي شي صفت یی زائر راځي او جمع یی زائرین ده.

تشریح: یو ځل دڅلویښتو ورځو پوري جبرائیل علیه السلام نبي کريم صلي الله عليه وسلم ته رانغلو نو په دې وجه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل اي جبرائیل ورځي دي ډیري تیري کړي که لږ زر زر راځي نو په دې باره کې الله تعالی دا ایت نازل کړو "وما تنزل الا بامر ربك" یعنی اي جبرائیل پیغمبر ته اووايه چې زما راتلل دالله په حکم سره دي او دالله تعالی دحکم نه بغیر زه نه شم راتلی "ما بین ایدینا" یعنی کوم چې زموږ په وړاندې دی ددین نه مراد اخرت دی "وما خلفنا" او کوم چې زموږ نه شاته دی یعنی دنیا "ما بین ایدینا" ددې جملې نه ددواړو نفخو درمیاني حالت مراد دي.

په دې ایت کې د ملائکو د عجز ذکر دي چې هغوی هم عاجز دی او الله تعالی ته محتاج دی

^۱ - آورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ۶ (۲۴۱۸) . وتفسير سورة مريم ۵ (۴۴۳۱) . والتوحيد ۲۸ (۴۴۵۵)

په هر حال او په هر کار کي تردي چي زمکي ته هم په خپل اختيار نشي راتللي. ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي. چي رسول الله صلى الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام ته اوفرائيل مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَرُوْرَنَا أَكُنَّا مِمَّا تَرُوْرَنَا (صحيح بخاري)، يعنى ته به مونږ ته ډير راتلي نو اوس څه خيز د زر راتلو نه منع کړي نې،

نو جبرائيل عليه السلام ورته جواب ورکړو. "وما تنزل الا بامر ربك" يعنى اي جبرائيل پيغمبر ته اووايه چې زما راتلل دالله په حکم سره دي او دالله تعالي دحکم نه بغير زه نه شم راتلى، او په دي کي اشاره ده چي دا تير شوي کلام رشتنى دي. ځکه چي دا جبرائيل عليه السلام دالله تعالي په حکم سره راوړي دي.

۳۱۵۹_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ مَرْثَةَ الْهَمْدَانِيَّ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا سُوْرَةُ مَرْيَمَ ۖ: فَحَدَّثَنِي أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ حَدَّثَهُمْ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَرِدُ النَّاسُ النَّارَ ثُمَّ يَصْدُرُونَ مِنْهَا بِأَعْيَالِهِمْ، فَأَوَّلُهُمْ كَلْبُ الْبَزْقِ ثُمَّ كَالْبَزِجِ ثُمَّ كَحَضِرِ الْفَرَسِ ثُمَّ كَالرَّابِ فِي رَحْلِهِ ثُمَّ كَشَدِّ الرَّجُلِ ثُمَّ كَمَشِيهِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَرَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنِ السُّدِّيِّ، فَلَمْ يَزِفْهُ. (١) ترجمه: د سدي قول دي ما دمره همداني ته دايت کړيمه "وان منكم الا واردها" ه باره کي تپوس اوکړو نو هغه ماته داحديث بيان کړو چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دوى ته بيان کړي دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خلق به اول جهنم ته لاړ شي بيا به ددينه دخپلو اعمالو په برکت راوځي اولنى ډله (دچا اعمال چې ډير بهتر وي، دوى به دبجلۍ دپړق پشان په تيزۍ سره راوځي، بله ډله به دهوا درفتار پشان، بله ډله به داس دتيزي منډي پشن بيا به دعام اس درفتار پشان بيا به دانسان دمنډي پشان او بيا به دپيدل تلونکي دعام درفتار په طريقه دخلقو راتل کيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن دي داحديث شعبه دسدي نه نقل کړي دي ليکن شعبه مرفوع نه دي ذکر کړي.

۳۱۶۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ مَرْثَةَ.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا (مریم: ۷۱)، قَالَ: يَرِدُونَهَا ثُمَّ يَصُدُّونَ بِأَعْمَالِهِمْ^(۱).

ترجمه: دابن مسعود رضي الله عنه نه دايت كريمة "وان منكم الا واردة" باره كي مروی دي فرمائیل بي چې خلق به يو خل جهنم ته لار شي او بيا به داعمال صالحه په ذریعه ددينه واپس راوخي.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الشَّيْخِ يَمِثْلِهِ، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قُلْتُ لَشُعْبَةَ: إِنَّ إِسْرَائِيلَ حَدَّثَنِي، عَنِ الشَّيْخِ، عَنْ مَرْثَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ شُعْبَةُ: وَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنَ الشَّيْخِ مَرْثَةَ عَمَّا وَلَكِنِّي عَمَدًا أَدْعُهُ^(۲).

ترجمه: شعبه هم دسدي نه ددي په مثل روايت نقل كړي دي د عبد الرحمن قول دي چې شعبه ته مي اووئيل ماته اسرائيل دسدي نه روايت بيان كړي دي او هغه د مره نه د عبد الله بن مسعود په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه، شعبه اووئيل يقينا ما د حديث دسدي نه مرفوع اوريدلي دي ليكن ما قصدا پرېخودلي دي.

۳۱۶۱_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَهِيلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ إِنِّي قَدْ أَحْبَبْتُ فَلَاكَ فَأَجِبْهُ، قَالَ: فَيَنَادِي فِي السَّمَاءِ لَمْ تَزَلْ لَهُ الْمَحَبَّةُ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ، فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ: إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وِثَارًا (مریم: ۹۶)، وَإِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ إِنِّي أَبْغَضْتُ فَلَاكَ، فَيَنَادِي فِي السَّمَاءِ لَمْ تَزَلْ لَهُ الْبَغْضَاءُ فِي الْأَرْضِ"، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا^(۳).

^۱ _ تلر د به المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۵۵۴)

^۲ _ تلر د به المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۵۵۴)

^۳ _ صحيح مسلم / البر والصلة ۴۸ (۲۳۴) (تحفة الأشراف: ۱۲۷۰۵)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چې الله تعالي يو بنده لره خوښوي نو جبرائيل راوغواړي او ورته اوواني ما فلاني خپل حبيب جوړ كړو او ته هم ورسره محبت كړه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل بيا جبرائيل په اسمان كي اعلان كوي او بيا د زمكي والا په زړونو كي دده سره محبت پيدا شي او همدا دايت كريمه "إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا" يقينا هغه خلق چي ايمان ئي راوړيدي او عمل ئي كړيدي د سنت برابر زر ده چي پيدا به كړي دوى لره رحمان مينه، مفهوم دي. او كله چې الله تعالي كوم بنده لره نه خوښوي (نو هغه سره بغض او نفرت كوي، نو جبرائيل راوغواړي او ورته اوواني زه فلاني لره نه خوښوم بيا هغه په اسمان كي اعلان او كړي او ټولو ته خبر ور كړي نو د زمكي دمخلوق په زړونو كي دده دپاره نفرت او بغض پيدا شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او ددي پشان حديث عبدالرحمن بن عبدالله بن دينار دخپل پلار نه او هغه دده دابوصالح نه او هغه دابوهريره رضي الله عنه په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه نقل كړي دي.

تشرېح : په دي ايت كي هغه خلقو ته بشارت دي چا چي په دنيا كي ايمان راوړيدي او د پيغمبر صلي الله عليه وسلم په طريقه ئي عمل كړي دي. نو الله تعالي. ملائك او خلق د هغه سره محبت كوي.

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي (الله تعالي چي د چا سره محبت او كړي نو جبرئيل عليه السلام ته او فرماني. چي څه د فلاني سره محبت كوم. ته هم ورسره محبت او كړه. نو جبرئيل عليه السلام ورسره هم محبت او كړي. بيا جبرئيل عليه السلام په اسمان والو كي اعلان او كړي. چي الله تعالي د فلاني سره محبت كوي. نو تاسو ورسره هم محبت او كړي نو آسمان والا ورسره هم محبت او كړي. او په زمكه كي په خلقو كي مقبول شى، (صحيح بخارى صحيح مسلم).

او په دي ايت كي اشاره ده. چي نن خو مومنان د مكې په كوڅو كي ذليله او خوار گټلې شى ليكن هغه وخت ډير نژدي دي چي دوى به د خپلو نيكو عملونو او خو اخلاقو په وجه د خلقو خوښ شى د دنيا خلق به د دوى عزت كوي.

د نافرمانې او د گناهونو. د غرور او تكبر او د ريكاري په طاقت باندي چي كوم حكومت قائم وي. نو هغوى په خپل حكم باندي خلق تابع كولي شى. ليكن د خلقو زړونه نشي تابع كولي. د دي برعكس چي كوم خلق په صداقت او دياستداري او اخلاص او بنو اخلاقو سره نيغي لاري ته خلق رابلى. نو په شروع كه خلق د هغوى نه ځان لري ساتي. خو اخر د خلقو زړونه هغوى ته

مانله شی او د بدو خلقو دروغ تر ډیر وخته پوري د هغوی لار تشی بندولي

۳۱۶۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ أَبِي الصُّنَيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبَابَ بْنَ الْأَرْتِ، يَقُولُ: "جِئْتُ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ السَّهْمِيِّ أَتَقَاضَاةَ حَقِّي عِنْدَهُ، فَقَالَ: لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ، فَقُلْتُ: لَا حَقَّ ثَمُوتٌ لَمْ تُبْعَثْ، قَالَ: وَإِنِّي لَتَبَيْتُ ثُمَّ مَبْعُوثٌ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ: إِنَّ لِي هُنَاكَ مَالًا وَوَلَدًا فَأَقْضِيكَ فَذَكَرْتُ: أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا (مريم: ۷۷ الآية)." (۱)

حَدَّثَنَا هَنَادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ نَحْوَهُ، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۲)

ترجمه: د مسروق بيان دي فرماني چې ما د خباب بن ارت رضي الله عنه نه اوریدلي دي فرماني چې زه عاص بن وائل سهمي (کافر) ته دخپل حق غوښتلو دپاره ورغلم کوم چې زما په هغه باندي وو هغه راته اووئيل ترڅو پوري چې تا دمحمد (صلي الله عليه وسلم) درسالت نه انکار نه وي کړي ترهغي پوري زه تاته ستا حق نشم درکولي ما ورته اووئيل هيڅ کله نه زه درسول الله صلي الله عليه وسلم دنبوت او رسالت نه انکار نشم کولي اګر که ته دخپلي خبري په کولو کولو مې هم شي او بيا دوباره ژوندي شي او بيا هم دوباره دا خبره اوکړي نو بيا به يي هم زه اونه منم، هغه اووئيل ايا زه به مې کيرم او بيا به ژوندي راپورته کيرم؟ ما اووئيل هو، هغه اووئيل هلته به هم زما سره مال وي او اولاد به وي هلته به ستا حق تاته واپس درکړم تردي چې په دي وخت کي ايت کريمه "أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا" نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

د خباب بن الارت رضي الله عنه حالات

نوم خباب کنیه ابو عبدالله او دپلار نوم يي ارت بن جندله دجاهليت په زمانه کې دغلامۍ په صفت په مکه کې خرڅ کړی شوی وو (اسد الغابه).
داسلام په ابتدائي زمانه کې دزيد بن ارقم رضي الله عنه په کور کې مسلمان شوی دی (طبقات

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / البيوع ۲۹ (۲۰۹۱)، والإجارة ۱۵ (۲۲۴۵)، والخصومات ۱۰ (۲۲۲۵)، وتفسير مريم ۲ (۲۴۲۲)، ۵ (۲۴۲۳)، ۶ (۲۴۲۵)، صحيح مسلم / المنافقين ۴ (۲۴۹۵)، تحفة الأشراف (۲۵۲۰)

^۲ - البخاري في الجامع الصحيح / البيوع ۲۹ (۲۰۹۱)، والإجارة ۱۵ (۲۲۴۵)، والخصومات ۱۰ (۲۲۲۵)، وتفسير مريم ۲ (۲۴۲۲)، ۵ (۲۴۲۳)، ۶ (۲۴۲۵)، ومسلم / المنافقين ۴ (۲۴۹۵)

ابن سعد ١١٢/٣.

په اسلام راوړونكو كې دى شپږم نمبر شخصيت دى په ابتداء كې مسلمان شوى غلام وو نو په دې وجه ورته مشركانو سختي سزاگانې وركړې وې او په بريښه خيټه يې په سكروټو څملولې وو او په سينه يې وړله درانه درانه كانټي ايڅودلې وو تردې چې دسكروټو اوږ به دده د بدن درطوبت په وجه پخپله مړ شو (طبقات ابن سعد ١١٧/٣).

مديني ته چې كله هجرت اوشو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دخراش بن صمه سره دده اخوت قائم كړو او په تمامو عزواوتو كې يې شركت كړى دى (طبقات ابن سعد).

دټورو جوړولو كاروبار به يې كولو او عمر فاروق رضي الله عنه به هم دده ډير احترام كولو يو ځل عمر فاروق رضي الله عنه ده لره پخپله گدئ كينولو او په خلقو كې يې اعلان او كړو چې دده نه علاوه صرف يو كس بل شته كوم چې په دې گدئ د كيناستو مستحق دى خباب رضي الله عنه تپوس او كړو هغه كس څوك دى عمر فاروق اوونيل بلال دى خباب اوونيل هغه زما سره برابر څنگه كيدى شي په مشركانو كې خو دده مددگاران وو ليكن دالله نه علاوه په دوى كې زما هيڅوك مددگار نه وو او بيا يې ددينه پس دڅپلو مصيبتونو قصه بيان كړه (مستدرک حاكم).

وفات: د هجرت په ٣٧ كال په كوفه كې بيمار شو او د دوه اويا كالو په عمر كې وفات شو او په دغه وخت كې علي رضي الله عنه دجنگ صفين نه واپس راغلى وو څنگه چې ورته دده دوفات خبر ورسيدونو فوراً حاضر شو او جنازه يې ورباندې او كړه.

مرويات: دده دمروياتو شمير ٣٣ دى چې دري په دې كې متفق عليه دي ، او دوه صرف په بخاري كې دي او يو په مسلم كې دي.

٢١_ باب وَ مِنْ سُورَةِ طه

دسورة طه دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت

د دې سورة نوم د رومبنی ایت طه نه د علامت دپاره ايڅودې شوي دي.

شان نزول

د دې د نزول زمانه سورة مريم ته نژدې ده. ممکنه ده چې دا حبشي ته د هجرت کولو په زمانه کې يا د دينه روستو نازل شوي وي او دا خبره يقينی ده چې د عمر رضي الله عنه د اسلام

قبلولو نه وړاندي دا سورت نازل شوي دي.

د هغوی د اسلام قبلولو د ټولو نه زیات معتبر روایت دا دي چې عمر رضی الله عنه د نبی صلی الله علیه وسلم د وژلو په نیت رااووتلو. نو یو سړی ورته اوښل چې اول د خپل کور خبر واخله. ستا خور او د هغې خاوند په دې نوي دین کې داخل شوي دي. عمر رضی الله عنه چې دا خبره واوریدله نو د خور کور ته راغلو. نو فاطمه بنت خطاب او د هغې خاوند سعید بن زید ناست وو. او حَبَّاب بن ارت دویته د یو صحیفې نه تعلیم ورکړو عمر رضی الله عنه چې راغلو نو خور یې زر هغه صحیفه پټه کړله. لیکن عمر رضی الله عنه د دوی د لوستلو اواز اوریدلي وو. عمر رضی الله عنه ترینه اول تپوس اوکړو. او بیا یې خپل اُوخي اووهلو. خور خپل خاوند بچ کولو. نو هغه یې هم اووهله. تردې چې د هغې سر زخمی شو. آخر کار هغوی دواړه اوښل چې او مونږه ایمان راوړي دي. او ته چې څه کولي شي نو هغه اوکړه. عمر رضی الله عنه چې د خور وینه اولیدله نو خفه شو. او ورته یې اوښل چې ماته هغه څیز او ښاني چې تاسو لوستلو خور ورله قسم ورکړو. چې دا به نه شلوي. بیا یې ورته اوښل. چې تا څو پوري غسل نه وی کړي. نو ته دېته لاس نشي لگولي. عمر رضی الله عنه غسل اوکړو. بیا یې هغه صحیفه واخستله او وي لوستله. په دې کې سورة طه لیکلې شوي وو. عمر رضی الله عنه اوفرماښل چې دا خو ډیر عجیبه کلام دي حَبَّاب بن ارت چې د عمر رضی الله عنه په راتلو پټ شوي وو هغه چې دا خبره واوریدله نو بهر رااووتلو. او وي وښل چې څه امید لرم. چې الله تعالی به ستا نه د خپل نبی په دعوت خوړولو کې کار اخلی. پرون ما د نبی صلی الله علیه وسلم نه دا اوریدلي وو چې یا الله ابو الحکم بن هشام یا عمر بن خطاب دواړو کې یو د اسلام حامی جوړ کړي. پر اې عمر الله تعالی طرف ته لاړ شه. الله تعالی طرف ته لاړ شه. په دې جملې سره هم هغه وخت عمر رضی الله عنه د حَبَّاب بن ارت سره د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او اسلام یې قبول کړو. د حبشي د هجرت لږه موده پس دا واقعه شوي ده.

۳۱۶۳- حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا النَّظَرُ بْنُ شَيْبِلٍ، أَخْبَرَنَا صَالِحُ بْنُ أَبِي الْأَخْضَرِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "لَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ حَيْبَرِ أَسْرَى لَيْلَةً حَتَّى أَذْرَكَهُ الْكَرَى أَكَاخَ قَعْرَسَ، ثُمَّ قَالَ: يَا بِلَالُ، أَكَلْنَا اللَّيْلَةَ، قَالَ: فَصَلَّ بِلَالٌ ثُمَّ تَسَاءَدَ إِلَى رَأْسِهِ مُسْتَقْفِلَ الْفَجْرِ فَعَلِبَتُهُ عَيْنَاهُ فَتَمَامَ فَلَمْ يَسْتَثْقِلْ أَحَدٌ مِنْهُمْ، وَكَانَ أَوْلَهُمْ اسْتِيفَاقًا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أَيُّ بِلَالٍ، فَقَالَ بِلَالٌ: يَا أَبَتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخَذَ بِتَفْسِي الَّذِي أَخَذَ بِتَفْسِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْتَادُوا ثُمَّ أَنَاخَ فَعَرَضْنَا قَامَ الصَّلَاةَ ثُمَّ صَلَّيْنا مِثْلَ صَلَاتِهِ لِمَوْلَاتِهِ فِي تَكْنُكِهِ، ثُمَّ قَالَ: وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِلَّذِي كَرِي (طه) ۱۴

• قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَيْرُ مَحْفُوظٍ رَوَاهُ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الْمُحَافِظِ. عَنْ الزُّهْرِيِّ. عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ. أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَلْكَؤُوا إِلَيْهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَصَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَخْضَرِ يُضَعِّفُ فِي الْحَدِيثِ ضَعْفَهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ. وَغَيْرُهُ مِنْ قَبْلِ حِفْظِهِ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چې كله رسول الله صلي الله عليه وسلم دخبر نه واپس راتلو دشپي سفر يي اختيار كړو په تلو تلو كي ورته خوب راتلل شروع شول نو مجبوراً يي اوبن كينولو او قيام يي او كړو بلال رضي الله عنه ته يي او فرمانيل اي بلال نه به ته زمونږ حفاظت او پهره داري كوي. ابو هريره رضي الله عنه واني بلال دشوگيري كولو دپاره دا طريقه اختيار كړه چې مونږ يي او كړو او سبا كيدو ته وخت نژدي وو. دنمر ختلو ته يي دانتظار كولو په حال كي خپلي كجاوي ته معمولي شان ډډه او وهله نو سترگي يي ورغلي او اوډه شواو بيا هيچا بيدار نكړي شو په دوى ټولو كي نبي كريم صلي الله عليه وسلم اول بيدار شو او ويي فرمانيل اي بلال داڅه اوشول، بلال عرض او كړو زما مور او پلار دي په تا باندي قربان شي زه هم هغه څيز راگير كړم كوم چې تاسو راگير كړي وي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيل ددي ځاي نه خپل اوبنان مخكي بوځي او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل اوبن كينولو او اودس يي او كړو او مونږ يي قائم كړو او داسي مونږ يي او كړو څنگه چې به هغه داطمينان په وخت كي كول تردي چې دي وخت كي رسول الله صلي الله عليه وسلم ايت كريمه "اقم الصلاة لذكركي" تلاوت كړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غير محفوظ دي. دا يو څو حافظانو دزهري نه او هغه دسعيد بن مسيب نه او هغه دشبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل كړي دي او دوى پخپلو روايتونو كي دابوهريره ذكر نه دي كړي، صالح بن ابي الاخضر په باب دحديث كي ضعيف گنرلي شوي دي چې يحيى بن سعيد القطان ورباندي دحفظ په اعتبار سره كلام كړي دي.

۲۲_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ

دسورة انبياء دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت

د دي سورت نوم د يو خاص ايت نه ماخوښ نه دي بلکه په دي سورة كي ملل د ډيرو پيغمبرانو ذکر راغلي دي د دي وجي نه د دي نوم الانبياء ايخودي شوي دي

سبب نزول

د مضمون او د انداز بيان دواړو نه معلومېږي چي د دي د نزول زمانه د مگي دور په مينځ كي ده د دي په پس منظر كي هغه حالات نيشته كوم چي د اخري دور په سورتونو كي ښكاره دي

۳۱۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْأَشْجَبِيِّ بَغْدَادِيٌّ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْوَيْلُ وَادِّ فِي جَهَنَّمَ يَهْوِي فِيهِ الْكَافِرُ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ قَعْرَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهِيْعَةَ. (١)

ترجمه: دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي ويل په جهنم كي يوه كنده ده (او ژوروالي يي دومره دي، كله چې كافر دپته ورغورخولي كيږي نو ددي تل ته درسيده نه مخكي به څلويښت كاله وخت تير شي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او دا موږ ته دابن لهيعه دسند نه علاوه په بل سند نه دي معلوم چې دا يي مرفوعا نقل كړي وي

۳۱۶۵- حَدَّثَنَا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسَى الْبَغْدَادِيٌّ، وَالْقُضْلُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ بَغْدَادِيٌّ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ غُرَوَانَ أَبُو لُوحٍ، حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَجُلًا قَعَدَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لِي مَنُوكَيْنِ يُكْذِبُونَنِي وَيَخُولُونَنِي وَيَغْصُونَنِي وَأَشْتَبُهُمْ وَأَطْرِبُهُمْ، فَكَيْفَ أَنَا مِنْهُمْ؟ قَالَ: "يُحْسَبُ مَا خَالَوْكَ وَعَصَوْكَ وَكَذَّبُوكَ وَعِقَابُكَ إِيَّاهُمْ، فَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ بِقَدْرِ ذُنُوبِهِمْ كَانَ كَفَافًا لَكَ وَلَا عَلَيْكَ، وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ دُونَ ذُنُوبِهِمْ كَانَ فَضْلًا لَكَ، وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ فَوْقَ ذُنُوبِهِمْ اقْتَصَرَ لَهُمْ مِنْكَ الْقُضْلُ". قَالَ: فَتَنَقَّصَ الرَّجُلُ فَبَجَلَ يَبْكِي وَيَهْتَفُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ وَتَضَعُ التَّوَارِينَ الْقِسْطَ لِيُؤْمَرَ الْقِيَامَةَ فَلَا

تَكَلَّمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ (الأنبياء: ٤٧) "الْآيَةُ، فَقَالَ الرَّجُلُ: وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَجِدُ
لِي وَلِغَوْلَاءِ شَيْئًا خَيْرًا مِنْ مَقَارِفَتِهِمْ أَشْهَدُكُمْ أَنَّهُمْ أَخَوَا كُلُّهُمْ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ
غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَزْوَانَ، وَقَدْ رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، عَنْ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ غَزْوَانَ هَذَا الْحَدِيثَ. (١)

ترجمه . دعائشہ رضي الله عنها نه مروی دي فرماني چې يو کس د نبي کريم صلي الله عليه
وسلم په خدمت کي حاضر شو او مخامخ کيناستو او عرض يي او کړو اي دالله رسوله زما دوه
غلامان دي چې دروغ راته وايي، او زما په مال کي خيانت کوي، او زما نافرماني کوي، زه
ورته کنخل کوم او وهم يي نو دوی لره زما دوهلو څه حکم دي؟ رسول الله اوفرمانيل هغوی
تاسره خيانت کړي دي او ستانافرماني يي کړي ده او تاته دروغ وائي ددي ټولو کارونو حساب
کتاب به کيږي او تا چې دوی ته کومه سزا ورکړي ده ددي به هم حساب کتاب کيږي نو که ستا
سزا ددوی دگناهونو په مقدار وي نو ته او دوی به برابر په برابر پاتي شي نه به ستا حق په دوی
پاتي شي او نه به ددوی حق په تا باندې پاتي شي او که ستا سزا ددوی دگناه نه کمه وي نو دا به
ستا فضل او احسان وي او که ستا سزا ددوی دگناه نه زياته شوه نو ستا نه به دهغي په حساب
دزياتي بدله اخستلي شي ددي خبري په اوریدو هغه کس دژبا په حالت کي او دخان وهلو په
حالت کي واپس روان شو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ايا ته دالله کتاب نه لولي
الله تعالي فرمانيلي دي " وَتَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ
مِثْقَالَ "الايه، اوږدو به مونږ تلي د انصاف په ورځ د قيامت نو ظلم به نشي کيږي په يو نفس
هيڅ قسم او که وی عمل په اندازه د داني د داوری راوړو به هغي لره او پوره يو مونږ حساب
کوونکی. دي کس اوونيل زما دي په الله قسم وي زه دخپل خان او ددوی دپاره ددينه زياته
بهتره خبره نه مومم چې مونږ ديو بل نه جدا شو او زه تا گواه کوم چې دوی ټول زما دطرفه ازاد
دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف د عبد الرحمن بن غزوان په
روایت پيژنو، احمد بن حنبل هم دا حديث د عبد الرحمن بن غزوان نه نقل کړي دي.

تشریح: په دي کي د قيامت په ورځ د ټلو د عملونو د وزن او د حساب په وجه انسان ته يره
ورکوي. مَوَازِينٌ... دميزان جمع ده. او د قيامت په ورځ به د عملونو د وزن کولو دپاره يا خو
به ډيري تلي وي يا تله خو به يوه وي. خو صرف د تلي د شان د بيان دپاره يا د مختلفو عملونو

په اعتبار سره د جمع لفظ استعمال شويدي.

"ليوم القيامة" کي لام په معني دفي دي يعني في يوم القيامة. يا دجزا لفظ ديوم نه مخکي محذوف دي يعني قيامت دورخي دبدلي دپاره يعني ديوم نه مخکي اهل محذوف دي دبعضي علماؤ قول دي چي دميزان نه حقيقي تله مراد نه ده بلکه درست تول او درسته محاسبه اوداعمالو مطابق بدله ورکول مراد دي او ميزان په طور دتمثيل او تشبيه مجازا ذکر شوي دي چي درس حساب ورته مراد دي ، داهل سنتويه نزد دا تاويل درست نه دي بلکه صحيح خبره دا ده چي ميزان دعدل به په شکل دتله کي حقيقتا قائم وي . ابن مبارک په کتاب الزهد کي او اجري په الشريعة کي دسلمان رضي الله عنه موقوف روايت بيان کړي دي او ابن حبان هم دکلي په سند سره دابو صالح نه دابن عباس بيان نقل کړي دي چي دميزان به يوه ژبه او دوه پلي وي ، ابن مردويه پخپل تفسير کي ليکلي دي چي عائشه رضي الله عنها فرمايلي دي ما پخپله د رسول الله نه اوريدلي دي چي فرمايل يي چي الله تعالي داسمان اوزمکي پشان دميزان دوه پلي پيدا کړي دي (الحديث).

بيهقي دابن عمر رضي الله عنهما په سند سره عمر فاروق رضي الله عنه بيان دجبرائيل دحديث په ضمن کي نقل کړي دي چي جبرائيل عليه السلام اوونيل اي محمد (صلي الله عليه وسلم، ايمان څه شي دي رسول الله اوفرمايل ايمان دادي، چي ته الله تعالي اودهغه پيغمبران او جنت او دوزخ او ميزان اومني او دمرگ نه پس په دوباره ژوندي کيدو يقين اوساتي او په ښه او بد تقدير کي هم عقیده وي جبرائيل اوونيل که چري زه داسي اوکړم نو ايا زه به مومن شم نور رسول الله اوفرمايل هو، جبرائيل اوونيل رښتيادي اوونيل

حاکم په مستدرک کي دمسلم دشرط مطابق روايت بيان کړي دي او صحيح يي گنرلي دي چي سلمان رضي الله عنه اوونيل رسول الله فرمايلي دي قيامت په ورځ به ميزان قائم کړي شي اوکه چري به دي کي زمکه او اسمان تللي کيږي نو دا په دي کي راتلي شي

ترمذي او بيهقي دانس رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي او ترمذي حسن هم گنرلي دي چي انس رضي الله عنه اوفرمايل چي مارسل الله ته عرض اوکړ واي دالله رسوله قيامت په ورځ زما شفاعت اوکړه نو ويي فرمايل همداسي به اوکړم ما عرض اوکړ واي دالله رسوله زه به تاجر ته لتوم نو ويي فرمايل دتولو نه مخکي به ما په پل صراط لتوي ما عرض اوکړه که چري هلته دي بيانه موم نو ويي فرمايل دميزان سره به مالتوي ما اوونيل که هلته دي هم اونه موم نو ويي فرمايل دحوض سره مي تلاش اوکړه

حاکم او بيهقي او اجوري دام المومنين عائشه رضي الله عنها بيان نقل کړي دي چي فرمايل يي ما عرض اوکړو چي تاسو به په قيامت کي خپلي بي بياني يادوي نو ويي فرمايل دري مقامات داسي دي چي هلته څوک چالره نه يادوي .

(۱) په هغه خاي کي چرته چي ميزان قائميرې ترڅو چي چاته دا نه وي معلومه شوي چي دده داعمالو وزن سپک شو او که دروند.

(۲) په هغه خاي کي چرته چي پل صراط قائميرې تردي پوري چي دا ورته نه وي معلومه شوي چي دصراط نه بي نجات بيا موندو او که نه

(۳) په هغه خاي کي چرته چي عمل نامي تقسيمولي شي ترهغه وخته پوري چي نه وي معلومه شوي چي دده عملنامه به دکوم خاي نه راخي او په نبي لاس به ملاوېږي او که په گس لاس. داسي احاديث په کثرت سره وارد دي په کومو سره چي دميزان ذکر راغلي دي. دسورة قارعه دآيت کریمه "فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ، فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ" دتفسير په ضمن کي مونږ نقل کړي دي

ابن ابي حاتم دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل کړي دي چي دقيامت په ورځ به دخلغو محاسبه کيږي، پس دچا دنيکو تعداد چي دبدو نه يوه هم زياته شي هغه به جنت ته ځي او دچا دگناهونو په تعداد کي چي يوه په نيکو ورزياته شي هغه به دوزخ ته ځي. دا هم دابن عباس نه مرووي دي چي ديوي داني په وزن سره به ميزان دروند يا سپکيږي او دچا نيکي او بدی چي يوشان وي هغه به داعراف والا نه وي او دوی به پدصراط حصارولي شي.

۳۱۶۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَمْ يَكُنْ بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ قَوْلُهُ: إِنِّي سَقِيمٌ وَلَمْ يَكُنْ سَقِيمًا، وَقَوْلُهُ: لِسَارَةَ أَخِي، وَقَوْلُهُ: بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا"، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْتَغْفَرُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ أَبُو عَرِيصٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: ابوهريره: هدرسول الله صلي الله عليه وسلم نه روايت بيانوي چې فرمانيلي يی وو يقينا ابراهيم عليه السلام چرته دروغ نه وو ونيلي مگر دري پيري يو دروغ دهغه په دي قول کي وو. اني سقيم يعني زه بيمار يم او هغه بيمار نه وو، او يوخل هغه ونيلي وو ساره زماخورده او په دريم خل بل فعله کبير هم يی ونيلي وو.

۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / أحاديث الأنبياء ۸ (۲۴۵۷)، والنكاح ۱۲ (۵۰۱۲)، صحيح مسلم الفضائل ۲۱

(۲۲۷۱) (تحفة الأشراف: ۱۲۸۶۵)، و مستند احمد (۲/۲۰۲)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث د ابو هريره په واسطه د رسول الله نه په ديرو سندونو مروی دي، اود ابو اسحاق په سند غريب گڼلي شوي دي، مگر حسن صحيح دی.

۳۱۶۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالُوا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنُّوَظَةِ، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ مَخْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّاءَ غُرْلًا ثُمَّ قَرَأَ: كَبَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا (الأنبياء: ۱۰۴) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، قَالَ: أَوَّلُ مَنْ يُكْتَسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ، وَإِنَّهُ سَيُؤْتَى بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتُ الشِّمَالِ فَأَقُولُ: رَبِّ أَصْحَابِي، فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَلُوا بَعْدَكَ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۱۱۷ إِنَّ لَعْنَتَهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۱۱۸ (البائدة: ۱۱۷، ۱۱۸)، فَيَقَالُ: هَؤُلَاءِ لَمْ يَزَالُوا مُؤْتَدِينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ قَارَعَتْهُمْ" (۱).

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنهما بيان کوي چې يو ځل رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته وعظ او نصيحت کولو دپاره اودريدو او ويی فرماييل خلقو! تاسو به په ورځ دمحرر دالله تعالي وړاندي خپي ابله، برېښو، ناسته حالت کې پاڅولی شئ: څنگه چې دالله تعالي ارشاد دی: مونږ چې کوم حالت کې اول ځل پيدا کړي وي هغه حالت کې به دوباره واپس کړی شئ دا زمونږ وعده ده او مونږ به دا پوره کوو. واورئ چې په مخلوق کې به دتولو نه مخکې ابراهيم عليه السلام ته کپري اغوستولی کيږي دا هم واورئ چې څما دامت خني خلق به راوستلی شي چې دوزخ طرف ته به روان کړی شوي وي نو څه به اووايم ای الله! دا خو زما امتيان دي، الله تعالي به ارشاد او فرماني چې تاته پته نشته، دوي ستا نه پس کومى کومى نوى خبري (بدعات ستا په دين کي، ايجاد کړي وو، بيا به څه هم هغه وایم کم چې دالله تعالي يونيک بنده (عيسي عليه السلام، وييلي وو يعني وکنت عليهم شهيدا، نه ترد انت العزيز الحكيم پوري بيا به ماته اوويلى شي چې ستاسو دجدا کيدلو نه پس دوي مسلسل ستاسو ددين نه په شاپيرته واپس کيدونکي وو

لغات: حفا: حفي حفاً دسمع نه په معني د خپي ابله گرځيدو او دگرځيدو په وجه دخپو

دېرسيدو دي

عراة: عري عرية وعريا دسمع نه په معني دبريندو دي.

غرلا غرل غرلا دسمع نه ناسته ماشوم ته ونيلي شي

تشرېح حفاة عراة غرلا: کما بدعنا اول خلق نعيده، يعني بريندي خپي او بريند بدن او بغير دختني نه به راپورته کړي شي. دا مضمون په ډيرو احاديثو کې او په قران کريم کې هم راغلي دي مثلاً کما بدکم تعودون، کما بدعنا اول خلق نعيده.

علامه ابن عبد البر وايي دقيامت په ورځ چې کله انسانان راپورته کولى شي نو دوى به په داسي حالت کې وي لکه چې په دنيا کې څنگه دپيدانش په وخت کې وو، په دنيا کې چې ورته څه کت شوي وي هغه به هم ورسره پيوند کړي شي لکه دختني څرمن

په حديث کې راځي ان اول الخلاق يکسي يوم القيامة ابراهيم عليه السلام، علماؤ ددينه متعدد جوابونه کړي دي يو دادي چې هغه به په دنيا کې مسکينانو ته جامي ډيري ورکولي، بل دادي کله نمرود اور ته غورځولو نو دده جامي ويستلي شوي وي، بله داچې په دنيا کې دسترپوشي ډير زيات اهتمام کولو.

اوپه همدې وجه خلق وايي چې د ټولو نه مخکې اول دپرتوگ استعمال ابراهيم عليه السلام کړي وو، اول به ابراهيم عليه السلام ته لباس واغوستولى شي، ددي دا مطلب نه دی چې ابراهيم عليه السلام ته به درسول الله نه مخکې جامي واغوستولى شي ځکه چې درسول الله صلي الله عليه وسلم په باره کې په يو روايت کې راځي: انا اول من يشق عنه الارض فاكسي حلة من حلل الجنة ثم اقوم عن يمين العرش، يعني دقيامت په ورځ به زمکه او شلپري او زده به دټولو نه مخکې راپاسيږم او دجنت لباس به واغوندم او دعرش په نبي طرف کې به اودريږم

فاقول کما قال العبد الصالح:، يعني زه به هغه کلمات اووايم کوم چې دالله نيك بنده عيسي عليه السلام ونيلي وو کله چې به دعيسي عليه السلام نه سوال کيږي دهغه دقوم دگمراهۍ په باره کې نو هغه به دبيزارۍ اظهار کوي نو داسي سوال به درسول الله نه هم کيږي او هغه به هم دبيزارۍ اظهار اوکړي

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُؤَيَّرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ، نَحْوَهُ، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَاهُ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الْمُؤَيَّرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ، نَحْوَهُ، قَالَ أَبُو

عيسى: كَانَتْ تَأْوَلُهُ عَلَى أَهْلِ الرِّدَّةِ. (١)

ترجمه: شعبه هم دمغيره بن نعمان نه دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او سفيان ثوري هم دا حديث دمغيره
بن نعمان نه دماقبل هم معني نقل كړي ده داسي ښكاري لكه چې دا يي په اهل الردة مؤل كړي
وي.

۲۳- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْحَجِّ

دسورة حج دبعضي ايتونو تفسير

ذآيت ۲۷ د جملې واذن في الناس بالحج، نه استفاد دي

پس منظر

په دي سورة كي د مكى او مدنى سورتونو خصوصيات شته.

د دي وجي د مفسرينو اختلاف دي چي دا مكى سورة دي او كه مدنى سورة دي. ليكن د دي د
مضمونونو او انداز بيان دا رنگ د دي وجي نه دي. چي د دي يوه حصه مكى ده او بله حصه
مدنى ده د دي وجي نه د دواړو ادواړو خصوصيات په دي كي شته دي.

د شروع د حصي مضمون او انداز بيان دا ښائي چي دا په مكه كي نازل شوي ده. او غالباً د
مكى دور په آخر كي د هجرت نه وړاندي نازله شوي ده.

او دا حصه په ايت د دينه پس نه د مضمون رنگ بدلېږي. او دا خبره صفا معلومېږي چي د
سورة تر آخر پوري په مدينه كي نازل شوي دي او كيدي شي چي دا د هجرت نه پس په رومېني
كال ذى الحجه كي نازل شوي وي ځكه چي د ايت ۲۵ نه تر ۴۱ پوري دا مضمون د دي خبري
شان دهى كوى.

او د ايت ۳۹، ۴۰ شان نزول هم د دي تائيد كوى. ځكه چي هغه وخت مهاجرين تازه تازه د
خپل وطن نه وتلي وو. او مديني ته راغلي وو

۳۱۶۸- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ ابْنِ جُرْدَانَ، عَنْ الْحَسَنِ،
عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا نَزَلَتْ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ
السَّاعَةِ هِيَ عَظِيمَةٌ إِلَى قَوْلِهِ وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ هَهِئُهَا (الحج: ۲۰-۱) قَالَ: أَلَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ وَهُوَ

فِي سَفَرٍ. فَقَالَ: "أَتَذَرُونِ أَيُّ يَوْمٍ ذَلِكَ؟" فَقَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "ذَلِكَ يَوْمٌ يَقُولُ اللَّهُ لِأَكْثَرِ ابْعَثْ بَعَثَ النَّارِ. فَقَالَ: يَا رَبِّ. وَمَا بَعَثَ النَّارِ؟ قَالَ: تَسْعُ مِائَةٌ وَتِسْعَةٌ وَتَسْعُونَ إِلَى النَّارِ وَوَاحِدٌ إِلَى الْجَنَّةِ". قَالَ: فَأَلْشَأُ الْمُسْلِمُونَ يَنْكَبُونَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَارِبُوا وَسِيدُوا فَإِنَّهَا لَمْ تَكُنْ لُيُوءَةً قَطْرٌ إِلَّا كَانَ بَيْنَ يَدَيْهَا جَاهِلِيَّةٌ". قَالَ: فَيُؤْخَذُ الْعَدُوُّ مِنَ الْجَاهِلِيَّةِ فَإِنْ تَبَتَّ، وَإِلَّا كَمَلَتْ مِنَ الْمُنَافِقِينَ. وَمَا مَثَلُكُمْ وَالْأَمْرُ إِلَّا كَمَثَلِ الرَّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ. أَوْ كَالشَّامَةِ فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ. ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا". ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا". ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا". قَالَ: لَا أَذِي. قَالَ: الثَّلَاثِينَ أَمْ لَا. قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. قَدْ رَوَيْ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ. عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه : د عمران بن حصین رضی اللہ عنہ نه مروی دی فرمائی چې کله ایت کریمه "يَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ (إِلَى قَوْلِهِ) وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ" ای خلقو یرہ کوي د خپل رب نه یقینا زلزله د قیامت یو خپل لوی دي. لیکن عذاب د الله سخت دی. نازل شو نو نبی کریم صلی الله علیه وسلم دغه وخت کي په سفر کي وو خلقو ته یي او فرمائیل ایا تاسو ته معلومه ده دا کومه ورځ ده خلقو او وویل الله او دهغه رسول ډیر ښه پوهیږي رسول الله او فرمائیل دا هغه ورځ ده په کومه ورځ چې الله تعالی ادم علیه السلام ته او فرمائي چې ددی خلقو نه دوزخیان بیل کړه هغوی به عرض او کړي په څه حساب سره. حکم به اوشي په زړو کي یو کم زر دوزخیان دي او صرف یو به جنت ته ځي دي وخت کي به مسلمانان په ژړا شي رسول الله صلی الله علیه وسلم او فرمائیل الله تعالی ته نزدیکت حاصل کړی او هر کار به درسته طریقه کوی نو د جنتیانو نه به شی، ځکه چې هیڅ کله داسي نه دي شوي چې د نبوت سلسله جاري شوي وي او د دینه دي مخکي جاهلیت نه وي رسول الله او فرمائیل دا (٩٩٩) تعداد، عدد به هم ددي د ورونو د جاهلانو نه پوره کړي شي او که دا تعداد د جاهلیت نه پوره نشي نو ددوی سره به منافقین یوځای کولي شي ستاسو او دمخکو امتونو مثال داسي دي لکه د داغ نشان چې دڅاروي په سخکی خپه کي وي او یانور نشان چې داوښ په تشي کي وي بیا یي او فرمائیل زما امید دي جنت ته په تلونکو کي یوه ربعه به ستاسو نه وي ددي خبري په اوریدو خلق خوشحاله شول او دالله اکبر اواز یي پورته کړو رسول الله او فرمائیل زما امید دي چې

دجنتيانو دريمه حصه به تاسو يئ، نوخلقو په تيز اواز الله اكبر ناره اووهله بيارسول الله اوفرمانيل زما اميد دي چې په جنت كي به نيمه حصه ستاسو وي خلقو بيا په تيز اواز تكبير اوونيلو راوي واني ددينه مخكي ماته معلومه نه ده چې رسول الله صلي الله عليه وسلم ثلث هم ذكر كړواو كنه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث يو څو راويانو د عمران بن حصين په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه نقل كړي دي.

تفسير: رَبُّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ. دا زلزله به كله وي نو ظاهره دا ده چې دا زلزله به د قيامت نه وړاندي د مخلوق د فنا سره وي. لكه په سورة زلزال كي هم دا مراد ده.

بعض مفسرين وائي چې دا زلزله به هغه وخت وي كله چې خلق دوباره ژوندي كړي شي او خپل رب ته به حاضر كړي شي. ليكن دا خبره راجحه نه ده. ځكه چې ورپسي ايت د پومبني خبري تائيد كوي. چې مور به بچي ته پي وركوي. نو هغه به پرېږدي او د هيبته نه به تختي او حمل والازنانه به خپل بچي او غورځوي. نو دا حال په دنيا كي دي. د دوباره ژوند نه پس به دا حال نه وي.

په پورتنې ايت كي د عذاب نه وريدو حكم شوي وو نو په دي ايت كي يي ددي علت بيان كړو، مطلب دا دي چې د قيامت په دهشتناك كيدو باندې غور وكړئ او په دي پوهه شي چې ددينه محفوظ كيدونكي د اهل تقوي نه علاوه نور هيڅوك نشي كيدي نوځكه دا الله تقوي اود هغه دا حكامو تعميل اختيار كړئ

دعلقمه اوشعبي په نزد دا زلزله به د قيامت دقائميدونه مخكي راځي او دا به د قيامت خصوصي علامه وي. جلال الدين محلي ليكلي دي چې دمغرب دطرفه دنمر راخوتنه مخكي به دا زلزله واقع شي، علامه ابن عربي او مفسر قرطبي هم دا قول خوښ كړي دي، ځكه چې د راروان ايت نه هم ددي مضمون تائيد معلومېږي.

٣١٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ اللَّهُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَتَفَاوَتْ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فِي السَّيْرِ، فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَوْتَهُ بِهَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ إِلَى قَوْلِهِ عَذَابَ اللَّهِ هَئِذَا (الحج: ٢٠١)، فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ أَصْحَابُهُ حُتُوا الْمَطْلِعَ وَغَرَفُوا أَلَّهُ عِنْدَ قَوْلِ يَقُولُهُ، فَقَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ أَمْرَ يَوْمٍ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "ذَاكَ يَوْمٌ يُنَادِي اللَّهُ فِيهِ آدَمَ فَيُنَادِي وَرَبَّهُ، فَيَقُولُ: يَا آدَمُ ابْعَثْ

بَعَثَ النَّارَ. فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، وَمَا بَعَثَ النَّارَ؟ فَيَقُولُ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعٌ مِائَةٌ وَتِسْعُونَ إِلَى النَّارِ وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ". فَيَمْسَسُ الْقَوْمُ حَقِّي مَا أَبْدَا بِضَاحِكَةٍ. فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي بِأَصْحَابِهِ، قَالَ: "اعْمَلُوا وَأَبْشُرُوا، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنَّكُمْ لَتَعَمَلُ خَلِيقَتَيْنِ مَا كَانَتْ مَعَكُمْ قَبْلُ إِلَّا كَثْرَتَاهُمَا يُأْجُجٌ وَمَاجُجٌ، وَمَنْ مَاتَ مِنْ بَنِي آدَمَ وَبَنِي إِبْلِيسَ، قَالَ: فَسُرِّي عَنِ الْقَوْمِ بَعْضُ الَّذِي يَجِدُونَ، فَقَالَ: "اعْمَلُوا وَأَبْشُرُوا فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، مَا أَنْتُمْ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّامَةِ فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ، أَوْ كَالرُّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عمران بن حصین رضی اللہ عنہ نہ مروی دی فرمانی چہ مونہ پہ یو سفر کی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ موجود وو مگر پہ تلو کی یو دلیل نہ مخکی روستو شول او رسول اللہ پہ دغہ وخت کی دا دوه ایتونہ "يَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ إِلَى قَوْلِهِ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ" تلاوت کرل، ددی پہ اوریدو سرہ صحابہ کرامو خپلی سورای نوری ہم تیزی کری او پہ دی پوهه شول چہ خہ خبره ضرور شته چہ رسول اللہ دغہی کونک، دی او بیا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افرمائیل ایا تاسو ته معلومه ده دا کومه ورخ ده خنځر اوونیل اللہ او دغہ رسول ډیر ښه پوهیږي رسول اللہ افرمائیل دا هغه ورخ ده په کومه ورج چہ اللہ تعالی ادم علیه السلام ته افرمائي او دي به خپل رب ته جواب ورکوي اللہ تعالی به بیا افرمائي "ابعث بعث النار" چي ددی خلقو نه دوزخیان بیل کره هغوی به عرض اوکري "وما بعث النار" یعنی په خہ حساب سره، حکم به اوشي په زرو کې یو کم زر دوزخیان دي او صرف یو به جنت ته خي دي وخت کي به مسلمانان په "ژړا شي. او دومره به نا امیده شي چہ په تول ژوند کي به هیڅ کله اونه خاندی بیا چہ کله رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم چہ دخلقو ویره اووینی نو اوبه فرمانی، اللہ تعالی ته نزدیکت حاصل کړی او جنت په نیکو اعمالو حاصل کړی زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کي چہ دمحمد روح دي دداسي دوه مخلوقونو سره یی چہ دوی دواړه دچا سره نه دي ملگری شوي مگر زیات کړي یی دي چہ هغه یاجوج او ماجوج دي او دویمه هغه دي کوم چہ د ادم علیه السلام اولاد اودابلیس دملگرو نه په حالت دکفر کي مړه شوي دي درسول اللہ په دي خبرو خلق په غم او فکر کي کمی راغلو چہ خلقو په شدت سره محسوس کولو او په زړونو کي یی موجود موندلو رسول اللہ افرمائیل دنیکی عمل جاری ساتی او یو بل ته زیری ورکړی زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کي چہ

دمحمد روح دي تاسو خو په خلقو كي داسي يئ لكه داوښ په اړخ كي چې كوم تور داغ يا نشان دي او يا دخاروي په مخكي خپه كي داغ وي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۱۷۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّمَا سَقَى الْبَيْتَ الْعَتِيقَ: لِأَنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ عَلَيْهِ جَبَاؤٌ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا. (١)

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)
ترجمه: د عبدالله بن زبير رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په كعبه باندي البيت العتيق نوم خكه ايخودلي شوي دي چې په دي باندي هيڅ كله څوك جابر مسلط شوي نه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث دزهري په سند دنيي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل هم مروي دي.

۳۱۷۱_ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، وَإِسْحَاقُ بْنُ يُوْسُفَ الْأَزْرَقِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي بَكْرِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "لَمَّا أُخْرِجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرِجُوا إِلَيْهِمْ لِيَهْلِكُنْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: أُوذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (الحج: ٣٩) الْآيَةَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ سَيَكُونُ قِتَالٌ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (٢)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چې كله نبي كريم صلي الله عليه وسلم

^١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥٨٢)

^٢ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥٨٢)

^٣ _ تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ٥٧٨)

دمكي نه اوويستلي شو ابو بكر رضي الله عنه اوونيل دي ظالمانو خپل پيغمبر دخپل كړو نه اوويستلو او دوى به ضرور هلاكيږي دي وخت كي الله تعالي دا ايت كريمه نازل كړو " اُوْنِ لِلَّذِينَ يَقَاتُلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنْ اللَّهُ عَلَىٰ نُصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ " اعلان كړي شوي دي هغه كسانو ته چي هغوي سره جنگ كيدي شي ، دجنگ كولو ، په دي سبب چي په دوى باندې ظلم شوي دي . اويقينا الله تعالي ددوى په مدد كولو باندې خامخا قدرت لري نو ابو بكر رضي الله عنه اوونيل : په دي پوهه شوم چي ډير نژدي وخت كي به جنگ شروع شي

امام ترمذي رحمه الله وايي . دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح : ... يعني مسلمانانو ته د جهاد كولو او د كافرانو سره د جنگيدلو اجازت ور كړي شوي دي . بغوي ليكلي دي دا كثر و مفسرينو قول دي چي دمكي مشركانو صحابه كرامو ته ډير تكليفونه رسول صحابه كرام به د رسول الله په خدمت كي حاضر يدل نو د چا به سر مات وو او د چا به بل خاي زخمي شوي وو او څوك به په بل بد حال راغي او ټولو به رسول الله ته شكايت كولو چي زموږ سره داسي سلوك كيږي رسول الله به ورته تسلي ور كوله او ورته به يي فرمايل چي صبر كړئ اوس لاماته د جنگ كولو حكم نه دي شوي . بيا د دينه پس دا ايت دهجرت نه بعد په مدينه كي نازل شو .

عبدالرزاق . عبد بن حميد ، ترمذي ، نسائي ، ابن ماجه ، بزار ، ابن جرير ، ابن المنذر ابن ابي حاتم ، ابن جبان ، حاكم ، ابن مردويه او بيهقي په دلائل كي دابن عباس په حواله روايت بيان كړي دي او ترمذي حسن هم گڼلي دي او حاكم يي صحيح كړي ده چي څه د پاسه په اويا ايتونو كي د قتال د ممانعت نه پس د اجازت متعلق دا د ټولو نه اولني ايت نازل شوي دي . ابن ابي حاتم د عروه بن زبير رضي الله عنه په روايت سره او عبدالرزاق او ابن المنذر د ظهري په روايت سره هم د دي تخريج كړي دي . بغوي د مجاهد قول نقل كړي دي چي دا ايت خاص د هغه كسانو متعلق نازل شوي دي چا چي مكه پر يڅوډلي وه او مديني ته د تلو په خيال وتلي وو او كافران د دوى د پاره د لاري ازغي جوړ شوي وو په دي ايت كي الله تعالي د دي كافرانو سره او د ركاب پيدا كوونكو سره د جنگيدو اجازت ور كړي دي

"بأنهم ظلموا" يعني كافرانو چونكه په دوى زياتي كړي دي او ناحقه ضررونه يي ورته رسولي دي نو ځكه دوى ته هم د جنگيدو اجازت ور كړي شو . مظلوميت يي په دي ايت كي د قتال د اجازت علت گرځولي دي . د دينه معلومه شوه چي په كومو كافرانو كي د ظلم كولو قوت نشته دهغوى سره د مسلمانانو جنگيدل او د دوى د قتل كولو اجازت نشته . پس د حربي كافرانو د بڼو قتل كول په اتفاق د اهل علمو ناجائز دي مگر كه هغوى د مسلمانانو په خلاف په مشوري وركولو كي مدد كړي وي او يا خو مالدار وي او پخپل مال سره د كافرانو مدد كوي

نو بيا ددوی سره جهاد کول جائز دي او ددوی قتل کول درست دي ، همدا رنگي کمزوري او ناکاره بوداگان او ساده راهبان او پانده او شل او گوډو سره جنگ کول جائز نه دي ، دامام شافعي يو قول ددي په خلاف راغلي دي چي ددوی سره د قتل نه کولو حکم په هغه وخت کي دي کله چي دمسلمانانو سره دجنگيدو په مشورو او تدبيرونو کي شريک شوي نه وي او دخپل عقل نه يي دمسلمانانو په خلاف کار نه وي اخستلي يعني ددوی په خلاف يي خپل عقل نه وي استعمال کړي او که داسي نه وي نو په اتفاق دامت سره ددوی قتل کول جائز دي .
دامام ابو حنيفه په نزد دمرتدي بنخي قتل کول جائز نه دي بلکه قيد کول يي پکار دي او تردي وخته به په قيد کي وي ترڅو چي يي توبه ويستلي نه وي او يابه قيد کي مړه شوي نه وي
امام مالک او امام شافعي او امام احمد په نزد دارتداد په حکم کي په نارينه او زنانه کي څه فرق نشته دواړه به قتل کيږي زموږ دليل د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرمايل يي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دبنخو او ماشومانو دقتل کولو نه ممانعت فرمايلي دي (بخاري ، مسلم)

وَقَدْ رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ وَغَيْرُهُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَقَدْ رَوَاهُ غَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مُرْسَلًا، لَيْسَ فِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه : دارنگي دا حديث عبد الرحمن بن مهدي وغيره دسفيان په سند داعمش نه او هغه دمسلم البطين نه او هغه دسعيد بن جبير په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل کړي دي او په دي کي يي دابن عباس واسطه هم ذکر کړي ده دارنگي دا روايت نورو ډيرو راويانو دسفيان نه او هغه داعمش نه او هغه دمسلم بطين نه او هغه دسعيد بن جبير نه مرسل نقل کړي دي او دابن عباس واسطه يي نه ده ذکر کړي .

٣١٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ قَالَ رَجُلٌ: اخْرُجُوا لَيْتَهُمْ، فَكَرِهْتُ: أَدِينُ لِلَّذِينَ يُقَالُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ .

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ (الحج: ٤٠-٣٩) النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ. (١)
ترجمه د سعيد بن جبیر بیان دی فرمانی چې هر کله نبی کریم صلی الله علیه وسلم دمکی نه اویستلي شو نو یو کس اوونیل دی ظالمانو خپل پیغمبر دخپل ملک نه اویستلو نو دی وخت کی دا ایت کریمه "أَوْنٌ لِلَّذِينَ يَقَاتُلُونَ بِأَنَّهُمْ قُتِلُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ" الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ " نازل شو یعنی خپل پیغمبر او دهغه اصحاب یی دخپل ملک نه ویستلو ته مجبور کړل

٢٤- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمُؤْمِنُونَ

د سورة مؤمنون د بعضي ايتونو تفسير

د انداز بيان او د مضمون نه دا معلومېږي چې د دي سورت د نزول زمانه د مكي په درمياني (مينځنۍ) دور كي ده. د دي په پس منظر كي دا خبره محسوس كيږي چې د نبی صلی الله علیه وسلم او د كفارو په مينځ كي سخت كشمكش روان وو. ليكن تراوسه د كفارو ظلم په پوره زور كي نه وو. د ايت. ٧٥. ٨٦ نه دا معلومېږي چې دا د مكي د هغه قحط په زمانه كي نازل شويدي او د معتبر رواياتو نه دا معلومه ده چې دا قحط په مينځنۍ دور كي راغلي وو د عروه بن زبير د يو روايت نه معلومېږي چې ده په دي وخت كي اسلام قبول كړي وو هغه د عبدالرحمن بن عبدالقاري په حواله سره د عمر رضی الله عنه قول نقل كړي دي چې دا سورت د عمر رضی الله عنه په موجودگي كي نازل شوي دي. او د وحی د نزول په وخت كي عمر رضی الله عنه د نبی صلی الله علیه وسلم حالت ته كتل څه وخت چې وحی پوره شوه نو نبی صلی الله علیه وسلم او فرمايل چې اوس په ما باندې داسي لس ايتونه نازل شوي دي چې څوك د دي په معيار پوره اوختلو. نو يقينا هغه به جنت ته داخلېږي. بيا نبی صلی الله علیه وسلم د دي سورت لس رومبي ايتونه تلاوت كړل (احمد، ترمذي، نسائي، حاكم).

٣١٧٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنِ الْأَهْرَبِيِّ، عَنْ عَزْرَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَزَلَ

^١ - تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ٥٦١٨)

عَلَيْهِ الْوَيْحُ سَمِعَ عِنْدَ وَجْهِهِ كَدَوِي النَّحْلِ، قَالَ لَزِلَ عَلَيْهِ يَوْمَ مَا قَمَكُنَّا سَاعَةً، فَسُرِّي عَنْهُ فَاسْتَقْبَلَ الْقَبِيلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ، وَقَالَ: "اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا، وَآكِرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا، وَأَعْظِمْنَا وَلَا تَحْزِرْنَا، وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، وَارْضِنَا وَارْضَ عَنَّا"، ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنْزِلْ عَلَيَّ عَشْرَ آيَاتٍ مَنِ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ قَرَأَ: قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ آيَاتٍ". (١)

ترجمه د عبدالرحمن بن عبدالقاري بيان دي فرماني چې د امير المؤمنين عمر فاروق رضي الله عنه نه مي اوريدلي دي فرماني چې كله به په نبي كريم صلي الله عليه وسلم وحي نازلېده نو دهغوی دخولي نه به دشهدو دمچي د الوتلو پشان گونډ گونډ اواز اوريدلي كيدو، ديوي ورخي واقعه ده، چې په رسول الله وحي نازل شو او مونږ يود شيبه خاموشي اختيار كړي وه كله چې درسول الله نه دوحې دنزول كيفيت ختم شو نو قبلي ته مخامخ شو او دواړه لاسونه يې پورته كړل او دا دعا يې اوغوښتله "اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا، وَآكِرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا، وَأَعْظِمْنَا وَلَا تَحْزِرْنَا، وَأَنْزِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، وَارْضِنَا وَارْضَ عَنَّا" او بيا يې او فرمايل په ما باندې لس ايتونه نازل شول څوك چې په دې باندې عمل كول جاري ساتي جنت ته به داخل شي او بيا يې "قد افلح المؤمنون" نه شروع او كړه او دلسو ايتونو تلاوت يې مكمل كړو.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ لَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا أَصَحُّ مِنَ الْحَدِيثِ الْأَوَّلِ، سَمِعْتُ إِسْحَاقَ بْنَ مَنْصُورٍ، يَقُولُ: رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، وَعَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ هَذَا الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَمَنْ سَمِعَ مِنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَدِيمًا، فَإِنَّهُمْ إِنَّمَا يَذْكُرُونَ فِيهِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، وَبَعْضُهُمْ لَا يَذْكُرُ فِيهِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، وَمَنْ ذَكَرَ فِيهِ يُونُسَ بْنَ يَزِيدَ فَهُوَ أَصَحُّ، وَكَانَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ رَبَّنَا ذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ يُونُسَ بْنَ يَزِيدَ وَرَبَّنَا لَمْ يَذْكُرْهُ، وَإِذَا لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ يُونُسَ فَهُوَ مُرْسَلٌ. (٢)

ترجمه يونس بن يزيد هم دزهري نه په مذكوره سند دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث داوولي حديث نه زيات صحيح دي داسحاق بن منشور نه

¹ - تفرده المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ١٠٥٩٣)

² - تفرده المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ١٠٥٩٣)

مي اوريدلي دي وئيل يي چې امام احمد بن حنبل او علي بن المديني او اسحاق بن ابراهيم
د عبدالرزاق نه او هغه ديونس بن سليم نه او هغه د زهري نه هم دا حديث نقل کړي دي. امام
ترمذي وائي چاچې د عبدالرزاق نه په اول وخت کي احاديث اوريدلي دي هغوی دخپل روايت
په سند کي ديونس بن يزيد واسطه ذکر کوي مگر بعضي نور راويان يي نه ذکر کوي مگر
چاچې ديونس بن يزيد واسطه ذکر کړي ده دهغوی روايت زيات صحيح دي او عبدالرزاق به
کله کله پخپل روايت کي ديونس بن يزيد واسطه ذکر کوله او کله کله به يي نه ذکر کوله او چې
په کوم روايت کي يي ديونس بن يزيد واسطه نه وي ذکر کړي هغه مرسل دي

۳۱۷۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ
مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ الرَّبِيعَ بْنَ النَّظْرِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ ابْنُهَا حَارِثَةُ بْنُ
سُرَاقَةَ أُصِيبَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرَبَ، فَكُنْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: أَخْبِرْنِي
عَنْ حَارِثَةَ لَيْتَنِي كَانَ أَصَابَ خَيْرًا أَحْكَمْتُ وَصَبَرْتُ، وَإِنْ لَمْ يُصِبْ الْخَيْرَ اجْتَهَدْتُ فِي الدُّعَاءِ، فَقَالَ
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا أُمُّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جَنَّانٌ فِي جَنَّةٍ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى،
وَالْفِرْدَوْسُ رَبْوَةُ الْجَنَّةِ وَأَوْسَطُهَا وَأَفْضَلُهَا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ
أَنَسٍ. (۱)

ترجمه: د انس بن مالک رضي الله عنه بيان دي فرماني چې ربیع بنت نصر د نبی کریم صلی
الله علیه وسلم په خدمت کي حاضره شوه او دهغې خوي حارث بن سراقه په جنگ بدر کي
شهید شوي وو او هغه په یوناشنا غشي لگیدلي وو دکوم باره کي چې هیڅ پته نه لگیده هغه
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته عرض اوکړو چې تاسو ماته زما دخوي حارثه باره کي
معلومات راکړه کچري هغه ته خیر رسیدلي وي نو زه به د ثواب امید کوم او صبر به کوم او که
خیر ورته نه وي رسیدلي نو زه به دهغه دپاره نوري زیاتي دعاگانې غواړم رسول الله صلی الله
علیه وسلم او فرمائیل اي د حارثه موري په جنت کي نور ډیر جنتونه دي او ستا خوي جنت
الفردوس ته رسیدلي دي او فردوس په جنت کي یوه اعلي غونډۍ ده چې د جنت په مینځ کي ده
او په جنت کي د ټولو نه بهتر مقام دي
امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حديث د انس په روايت حسن صحيح غريب دي

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ۱۲ (۱۸۰۹)، والمغازي ۹ (۲۹۸۲)، والرقائق ۵۱ (۶۵۵۰)، وتحفة الأشراف

٣١٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدٍ
 بْنِ وَهَبٍ الْهَمْدَانِي، أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ (المؤمنون: ٦٠)، قَالَتْ عَائِشَةُ:
 أَهْمُ الَّذِينَ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَيَسْرِقُونَ؟ قَالَ: " لَا يَا بِنْتَ الصِّدِّيقِ وَلَكِنَّهُمْ الَّذِينَ يَضْمُونَ
 وَيُضْلُونَ وَيَتَصَدَّقُونَ وَهُمْ يَخَافُونَ أَنْ لَا يَقْبَلَ مِنْهُمْ، أُولَئِكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ
 لَهَا سَابِقُونَ ". قَالَ: وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني جي مادرسلو الله صلي الله
 عليه وسلم نه ددي ايت كريمه " وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ " باره كي تپوس او كړو
 ايا دا هغه كان دي څوك چې شراب څكي او غلاگاني كوي؟ رسول الله او فرمايل نه اي
 د صديق لوري بلكه دا هغه كان دي چې روژي نيسي او مونږونه كوي او صدقي وركوي او
 ددي باوجود هم ويرېږي ددي خبري نه چې چرته ددوي نيكياني د قبوليت نه پاتي شي. او دا
 هغه كان دي چې په نيكو كولو كي ديو بل نه مخكي كيږي او هم دوي په نيكو كي ديو بل نه
 مخكي كيږي ددوي خلكي دي
 امام ترمذي رحمه الله وايي عبدالرحمن بن سعيد هم دا حديث د ابو حازم نه او هغه د ابو هريره
 رضي الله عنه په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه د همدې مضمون مطابق نقل كړي
 دي

٣١٧٦- حَدَّثَنَا سُؤْدَةُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ أَبِي شُجَاعٍ،
 عَنْ أَبِي السَّمْحِ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "
 وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ (المؤمنون: ١٠٤)، قَالَ: تَتَّبِعُونَ النَّارَ فَتَقْلَصُ شَفَقَتَهُ الْعُلْيَا حَتَّى تَبْلُغَ وَسَطَ رَأْسِهِ
 وَتَسْكُرَ فِي شَفَقَتِهِ السُّفْلَى حَتَّى تَنْطَرِبَ سُرَّتَهُ ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

^١ - سنن ابن ماجه/ الزهد ٢٠ (٢١٩٨) (تحفة الأشراف: ١٢٣٠١)

^٢ - تلخرديه المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٠٦١)

ترجمه دابوسعید خدری رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دایت کریمه "وهم فيها کلحون" باره کي افرمائیل جهنم به ددوی مخونه اوسوزوي چې ددی په وجه به ددی پورتنی شونډي سر ته اورسیري او لاندینی شونډي به یی زوړنډي شي چې دنوم سره به یی لگیري.

امام ترمذی رحمه الله وایي داحديث حسن صحيح غریب دي

٢٥_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التَّوْرَةِ

دسورة نور دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت او شان نزول

د آيت ٢٥. اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ. نه نوم د سورت مستفاد دي دا خبره اتفاقي ده چې دا سورت د عزوه بنی المصطلق نه روستو نازل شوي دي. د قرآن پاک د بيان نه دا ظاهره ده چې د دي نزول د افك د واقعي په سلسله کي شوي دي چې د هغي ذکر د آيت ١١ نه تر آيت ٢٠ پوري شوي دي. او دا سورة د سورة احزاب نه څو مياشتي روستو په ٢ ه کي نازل شوي دي په سورة احزاب کي د پردي د احكامو اغاز اوشو او په دي سورة کي باقی احكام بيان شول.

د جنگ بدر د فتحي نه پس چې د اسلام ترقي او عروج شروع شو. او مخالفينو دا محسوس کړه چې د ولسي (اسلحي) په زور د دي تحريك ختمول ممکن نه دی نو مخالفينو او منافقانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د بدناملو دپاره کوششونه شروع کړل د مومنانو په جماعت کي منافقينو به فتنی پیدا کولي او مخالفينو به هغي له هوا ورکوله د دي فتنو ظهور په ذی القعدة ٥ ه کي شروع شو کله چې نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خپل متبنی زيد بن حارثه د طلاقي شوي ښځي زينب رضي الله عنها بنت جحش سره د نکاح اعلان او کړو نو په دي موقعه باندي منافقانو پروپیگنده شروع کړه چې نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خوی د ښځي (انگور) سره نکاح اوکړه او د بهر يهوديانو او مشرکانو دا خبره په ډیر زور او شور سره خوره کړه او په دي فتنه کي مختلف الزامونه په نبی صلی اللہ علیہ وسلم پوري کول تردي پوري چې بعض صحابه هم د دي د اثر نه بچ نه شول. د دینه پس دویمه حمله ني د غزوه بنی المصطلق په موقعه اوکړه او هغه د اولني فتنی نه هم زیاته سخته وه. په شعبان ٦ ه کي نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته اطلاع اوشوه چې کفار د مومنانو خلاف د جنگ تیاري کوی او نور قبائل هم د خان سره یوځي کوی.

نو نبي صلى الله عليه وسلم د يو لښکر سره روان شو. چي د دي فتنې د راپورته کيدلو نه مخکي دا ختم کړی. په دي لښکر کي منافقان هم ښه ډير وو او د دوی مشر عبدالله بن أبي وُو. نبي صلى الله عليه وسلم د مريسيع په مقام باندې دشمن راگير کړو. او پوره قبيله نبي د مال اسباب سره گرفتاره کړه. د دي مهم نه چي فارغ شول نو دوی په هغي خاي کي لا موجود وو چي يوه ورځ د عمر رضی الله عنه نوکر (جهجاه بن مسعود غفاری)، او د قبيله خزرج يو حليف (يسان بن دبر جهني)، په مينځ کي جهگړه شوه. نو يو انصارو ته اواز اوکړو او بل مهاجرينو ته اواز اوکړو د دواړو طرفونه خلق راجمع شول. او دا جهگړه ختم شوه. ليکن عبدالله بن أبي چي هغه د انصارو د قبيله خزرج سره تعلق ساتلو هغه دا خبره تازه کړه او وي ونيول چي دا مهاجر په مونږ باندې زور آورتيا کوی او دوی ځمونږه حريفان شوي دي او د دوی مثال د هغه سپو په شان دي چي څوک نبي ساتی نو بيا هغه چيچي. دا ستاسو غلطی ده چي دوی له مو خاي ورکړو. په خپل مال او جانيداد کي ورله مونږه حصه ورکړه. نن که تاسو د دوی نه لاس راڅکلو نو دوی به د دي ځاني نه تختی. او بيا نبي قسم اوخوړلو چي مونږه مديني ته واپس لاړ شو. نو په مونږ کي به عزت مند خلق ذليل خلق اوباسی په سورة منافقون کي الله تعالی د دوی دا قول نقل کړي دي.

د دي خبرو اطلاع چي نبي صلى الله عليه وسلم ته اوشوه. نو عمر رضی الله عنه اونيل چي دا سړي وژل پکار دی. ليکن نبي صلى الله عليه وسلم افرمانيل فکيف يا عمر إِذَا تَحَدَّثَ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ (يعني اي عمر خلق به وانی چي محمد صلى الله عليه وسلم خپل ملگری وژنی، دوی د هغه خاي نه را روان شول. ليکن په دي سفر کي يوه بله فتنه راپورته شوه. او فتنه هم دومره لويه وه. که نبي صلى الله عليه وسلم او د هغه ملگرو د صبر او د حکمت نه کار نه وي اخستي نو د مديني په دي سوسانتی کي به خانه جنگی شروع شوي وه

٣١٧٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَوْفُ بْنُ عَبْدِادَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَخْنَسِ، أَخْبَرَنِي عَنْهُ بَنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مَرْثَدُ بْنُ أَبِي مَرْثَدٍ، وَكَانَ رَجُلًا يَحْمِلُ الْأَسْرَى مِنْ مَكَّةَ حَقًّا يَأْتِي بِهِمُ الْمَدِينَةَ، قَالَ: وَكَانَتْ امْرَأَةٌ يُغَيِّ بِمَكَّةَ يُقَالُ لَهَا عَنَّا قُ وَكَانَتْ صَدِيقَةً لَهُ، وَإِنَّهُ كَانَ وَعَدَ رَجُلًا مِنْ أَسَارَى مَكَّةَ يَحْمِلُهُ، قَالَ: فَجِئْتُ حَقًّا انْتَهَيْتُ إِلَى ظِلِّ حَائِطٍ مِنْ حَوَائِطِ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ مُغِيرَةٍ، قَالَ: فَجَاءَتْ عَنَّا قُ فَأَبْصَرْتُ سَوَادَ ظِلِّ بِحَنْبِ الْحَائِطِ، فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى عَرَفَتِهِ، فَقَالَتْ: مَرْثَدُ، فَقُلْتُ: مَرْثَدُ، فَقَالَتْ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا هَلُمَّ فَبِثْ عِنْدَنَا اللَّيْلَةَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا عَنَّا قُ، حَرَّمَ اللَّهُ الرِّثَا، قَالَتْ: يَا أَهْلَ الْبَيْتِ، هَذَا الرَّجُلُ يَحْمِلُ أَسْرَاءَكُمْ، قَالَ: فَكَبِعَنِي ثَمَانِيَةً

وَسَلَّكَتُ الْخَدَمَةَ، فَانْتَهَيْتُ إِلَى كَهْفٍ أَوْ غَارٍ فَدَخَلْتُ، فَجَاءُوا حَقَّقُوا عَلَى رَأْسِي فَبَالُوا، فَظَلُّوا بِلَهْمٍ عَلَى رَأْسِي وَأَعْبَاهُمْ اللَّهُ هَفِي، قَالَ: لَمْ رَجَعُوا وَرَجَعْتُ إِلَى صَاحِبِي فَحَمَلْتُهُ وَكَانَ رَجُلًا نَقِيلًا، حَقَّقَ النَّتْهَيْتُ إِلَى الْإِخْرِ، فَفَكَّكْتُ عَنْهُ كَبْلَهُ، فَجَعَلْتُ أَخِيْلَهُ يُعْمِلُنِي حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِيْنَةَ، فَكُنَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَكُ عَنَّاكَ مَرْثَيْنِ فَأَمْسَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا حَقَّقَ نَزَلْتُ: الرَّأْيَ لَا يَنْكُحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةَ لَا يَنْكُحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُزِمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (النور: ٣)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الرَّأْيَ لَا يَنْكُحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً، وَالزَّانِيَةَ لَا يَنْكُحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ، فَلَا تَنْكِحُهَا"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه : عمرو بن شعيب دخيل پلار او هغه دده دنيکه عمرو بن العاص رضي الله عنه نه روايت کوي فرمائي مرثد بن ابی مرثد غنوي به په مکه کې قيديان وړل او مديني ته به يې رسول او هلته په مکه کې يوه زناکاره ښځه اوسيدله دچاچې عناق نوم وو او هغه دجاهليت په زمانه کې دده محبوبه وه ، هغه دمکي په قيديانو کې ديو قيدي سره وعده کړې وه چې زه به دې دقيد نه اوباسم او دخان سره به دې بوخم کله چې مادقيد نه ازاد کړو او مديني ته دبوټلو دپاره وزغلم نو زه دسپوږمۍ په شپه دمکي په ديوالونو کې ديو ديوال دسوري لاندې کيناستم کتل مي چې دې وخت کې عناق راغله او هغې د ديوال لاندې زما دسوري توروالي اوليدو کله چې ماته رانژدې شوه نو زه يې اوبيژندم ماته يې اووئيل ايا مرثد يې؟ ما ورته اووئيل بالکل مرثد يم عناق اووئيل پخیر راغلي او هر کله راشي، تنه ننۍ شپه خو زمونږ سره تيره کړه ما ورته اووئيل اي عناق الله تعالي زنا حرامه کړې ده هغې اووئيل اي دخيمو اوسيدونکو داکس ستاسو قيديان دخان سرد بوځي، دې وخت کې په ماپسي اته کسانو رامنډه کړل او زه خندمه نوم غر طرف ته او تختيدم او يو غار ته چې ورسيدم وردننه شوم او خان مي پکې پټ کړو تردې چې هغوی هم غر ته راوختل او زما دسر سره نژدې اودريدل ، هغوی هلته متيازې کولې او څاڅکي يې زما په سر اولگيدل ليکن الله تعالي په ماباندې رانده کړل او زه يې اونه ليدم هغوی چې واپس شول نو زه هم واپس خپل ملگري طرف ته ورروان شوم دخوک چې مي دخان سره بوټل غوښتل، تردې چې ورسره يوځاي شوم او هغه هم يو وزن داره سړي وو ما راپاخولو او په شامې راوړلو او ازخړگيا ته مي راوړسولو او هلته مي دده دلاسونو نه بېرۍ ماتې کړې او بيا مي پاڅولو او روان شو کله کله به هغه زما مدد هم کولو (او هغه هم داسې چې په بېرو کې

روان وو تردي چې په دي طريقه زه مديني ته راوړسېدم . مرثد واني چې زه در سره ... حلي
الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم او عرض مي ورته وکړو چې اي دالله رسوله دعناق سره
نکاح وکړم : رسول الله صلي الله عليه وسلم چې دا واوريدل نو خاموش شو په دي وخت کې دا
ايت کریمه نازل شو (وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ) زه نبي راوغوښتم او دا ايت کریمه
نبي راته واورولو او دهغي سره دنکاح کولونه نبي منع کړم
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او ددي سند نه يي علاوه په مونږ په بل
سند نه پيژنو .

د عمرو بن شعيب راوي حالات

نوم عمرو بن شعيب بن محمد بن عبدالله بن عمرو بن العاص هغه عموما دخپل پلار او سعيد
بن المسيب نه روايتونه اوريدلي دي او دى حديث په اسناد کې اکثر موندلى شي "ابيه" کې
ضمير پلار ته راجع دى او ددي مصداق شعيب دى 'جده' په دي ضمير کې دوه احتماله دي
اول ددي مصداق محمد دى ، دويم احتمال دادى چې دجده مرجع ابيه دى او دجده مصداق
عبدالله بن عمرو دى کوم چې دشعيب نيکه دى مطلب دا شو چې شعيب دخپل نيکه عبدالله نه
روايت کوي ددي احتمالاتو په وجه په سند کې اختلاف راغى پاتي شوه دا خبره چې دا سند
قابل داحتجاج دى يا نه دى نو صحيح راني داده چې دا سند قابل داحتجاج دى کم از کم
دحسن درجي دى اصحاب سنن او امام احمد وغيره دا سند قبول کړى دى 'ميزان الاعتدال'.
تدريب الرامي

٣١٧٨ حَدَّثَنَا هَنَادٌ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ
جُبَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَنِ الْمُتَلَاءَيْنِ فِي إِمَارَةِ مُضَعَبِ بْنِ الرَّبِيعِ، يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا ؟ فَمَا دَرَيْتُ مَا
أَقُولُ، فَقُنْتُ مِنْ مَكَانِي إِلَى مَنْزِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ، فَقِيلَ لِي إِنَّهُ قَائِلٌ، فَسَمِعَ
كَلَامِي، فَقَالَ لِي: ابْنُ جُبَيْرٍ ؟ اذْخُلْ مَا جَاءَ بِكَ إِلَّا حَاجَةً. قَالَ: فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ مُفْتَرِشٌ بِرَدْعَةٍ
وَحُلِي لَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، الْمُتَلَاءَيْنِ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا ؟ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، نَعَمْ، إِنْ أَوَّلَ
مَنْ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ فَلَانُ بْنُ فُلَانٍ، أَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ
أَحَدًا رَأَى امْرَأَتَهُ عَلَى فَاحِشَةٍ كَيْفَ يَصْنَعُ ؟ إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِأَمْرِ عَظِيمٍ، وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى أَمْرِ
عَظِيمٍ، قَالَ: فَسَكَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُجِبْهُ، فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي سَأَلْتُكَ عَنْهُ قَدْ ابْتُلِيَ بِهِ، فَأَلَزَمَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَاتِ: وَالَّذِينَ يَزْمُونَ

أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ (النور: ٦) حَتَّى خَلَعَهُ الْآيَاتِ. قَالَ: قَدَعَا الرَّجُلُ قَتْلَاهُنَّ عَلَيْهِ وَوَعظَهُ وَذَكَرَهُ وَأَخْبَرَهُ أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ. فَقَالَ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا كَذَبْتُ عَلَيْهَا. ثُمَّ تَنَّى بِالْمَرْأَةِ وَوَعظَهَا وَذَكَرَهَا وَأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ. فَقَالَتْ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا صَدَقَ. فَبَدَأَ بِالرَّجُلِ. فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ. ثُمَّ تَنَّى بِالْمَرْأَةِ فَشَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ عَصَبَ اللهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ. ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا^١. وَفِي الْبَابِ. عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : د سعيد بن جبیر بیان دی چي د مصعب بن زبیر په زمانه کي زمانه چا د مسنلي تپوس وکړو چي ایا دلغان کونکو بنخي خاوند مینځ کي به جدایی واقع کولی شي او که نه؟ نو زه نه پوهیدم چي څه جواب ورته ورکړم نو زه د خپل ځای نه پاڅیدم اود ابن عمر رضي الله عنه کورته روان شوم کله چي ورسیدم عرض می وکړو ابن جبیر یم دننه داخلیدل غواړم ماته وویلې شوي وو چي هغه دي وخت کي قیلوله کوي مگر ابن عمر زما خبري اتری ددروازي نه واوریدلي او ماته یی اواز راکړو ابن جبیر دننه راځه داسي ښکاري چي کوم ضرورت دلته راوستلی یی نو زه ور داخل شوم او هغه د کجاوي لاندې اچولو والا کمبل غوړلی وو ما وویل اي ابو عبد الرحمن ایا دلغان کونکو بنخي خاوند مینځ کي به جدایی واقع کولی شي او که نه؟ هغه وویل سبحان الله . واوره د هرچا نه اولني هغه کس چي در رسول الله نه یی په دي باره کي تپوس کړی وو فلان بن فلان وو . هغه وویل اي د الله رسوله که خپلي بنخي سره په قابل اعتراض حالت کي سړي وويني نو څه به کوي ؟ که په دي باره کي څه وایی نو دا ډیره لویه خبره کول دي او چپ پاتي کیږي نو په بیا هم په یوه لویه خبره چپ کیدل دي ؟ رسول الله چي دا واریدل خاموشي یی اختیار کړه او هیڅ جواب یی ورنکړو . نو مذکوره انسان څه موده پس بیا په خدمت نبوي کي حاضر شو او عرض یی وکړو ما چي د کومي مسنلي ذکر تاسو ته کړي وو زه پخپله دهغي سره مخامخ شوي یم نو په دي وخت کي دا ایتونه نازل شول : (وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ) . تردي چي مذکوره ایتونه یی ختم کړل نو متهم شخص یی راوغوښتلو اودا ایت کریمه یی ورته بیان کړو اونصیحت یی هم ورته وکړو اودالله د عذاب نه یی ویرولو چي داددنیاد تکلیف نه د اخرت عذاب ډیر سخت دی هلال عرض اوکړو په الله قسم چي ددي بنخي حال ما په رښتیا سره بیان کړی دی بیا یی بنخي ته مسئله بیان

کړو اونصیحت یی هم ورته وکړو اودالله د عذاب نه یی ویروله چې داددنیاد تکلیف نه د اخرت عذاب ډیر سخت دی بنځي وونیل داسي بلکل نه ده زما دي په هغه ذات قسم وي چا چې ته په حقه سره رالېږلي یي چې ده رښتیا ونه وویل نو د لعان اوله شروع یي د سړي نه وکړله او هغه څلور ځله گواهیاني ورکړلي چې زه رښتوني یم او په پنځم ځل یي دا گواهي ورکړله چې کچري زه دروغزن یم نوپه مادي دالله لعنت وي ، بیا بنځي ته دگواهي ورکولو وونيلي شول نو هغي څلور ځله گواهیاني ورکړلي چې زه رښتوني یم او په پنځم ځل یي دا گواهي ورکړله چې کچري زه دروغزن یم نوپه مادي دالله لعنت وي ددینه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم په دوي دواړوکی جداني وکړه.

امام ترمذي رحمه الله وايي په دي باب کي د سهل بن سعد نه هم حديث وارد دي او دا حديث حسن صحيح دی

۳۱۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِينٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ أَمْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَرِيلِكِ بْنِ السَّخْنَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْبَيْتَةُ وَالْأَحَدُ فِي ظَهْرِكَ"، قَالَ: فَقَالَ هِلَالٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا رَأَى أَحَدُنَا رَجُلًا عَلَى أَمْرَأَتِهِ أَيْلَتَيْسُ الْبَيْتَةِ؟ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الْبَيْتَةُ وَالْأَحَدُ فِي ظَهْرِكَ"، قَالَ: فَقَالَ هِلَالٌ: وَالَّذِي يَتَعَلَّكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ وَلَيَنْزِلَنِي فِي أَمْرِي مَا يُبْزِي ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ، فَتَنَزَلَ: وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَفَقَرُوا حَقًّا بَلَعُوا وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ (النور: ۶). قَالَ: فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا، فَجَاءَتْ، فَقَامَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ، فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ، فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ؟" ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ، فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ (النور: ۹) قَالُوا لَهَا: إِنَّهَا مُوجِبَةٌ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَكَّاهُ وَتَكَسَّتْ حَقًّا فَلَمَّا أَنْ سَتَرَ جَعَلَ، فَقَالَتْ: لَا أَفْضَحُ قَوْلِي سَائِرَ الْيَوْمِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَبْصُرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ سَابِغُ الْأَلْيَتَيْنِ حَدَّ لَجَّ السَّاقِينِ فَهُوَ لِسَرِيلِكِ بْنِ السَّخْنَاءِ، فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَوْلَا مَا مَعِيَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَلَيَّ وَجَلَّ لَكَانَ لَنَا وَلَهَا شَأْنٌ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، وَكَهَذَا رَوَى عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ هَذَا

الْحَدِيثُ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَاهُ أَبُو بَرٍّ، عَنْ عِكْرِمَةَ مُزْسَلًا وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه - د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما نه روايت دی فرماني چې هلال بن اميه خپله ښځه د نبي کريم صلي الله عليه وسلم په وړاندي په شريک بن سمحاء باندې بدنامه کړه نبي کريم صلي الله عليه وسلم ورته گواهان اوغوښتل او ورته يې وفرمائيل که گواهان دي پيش نکړل نو د کورو حد به دي په ملا باندې جاري کيږي، راوي وايي چې هلال وويل اي د الله رسوله کله چې په مونږ کي يو کس دخپلي ښځي سره پردي سړي وويني ايا هغه به په گواهانو پسي گرځي نو رسول الله شروع شو چې بار بار يې ونيل گواهان به پيش کوي، کله نو د کورو حد به دي په ملا باندې جاري کيږي، هلال وويل اي د الله رسوله په هغه ذات قسم چا چې ته په حقه رالېږلی يې چې زه رېښتوني يم زما يقين دي چې ضرور به زما په صفایي کي اسماني حکم نازلېږي تردې چې په دي وخت کې دا ايت کريمه: (وَالَّذِينَ يَزْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ، نازل شو راوي وايي چې رسول الله واپس روان شو او دوی ښځه اوځواند يې راوغوښتل نو دوی راغلل او هلال بن اميه څلور ځل گواهي ورکړله او رسول الله به ورته فرمائيل چې الله تعالي ته ښه معلومه ده چې په تاسو دواړو کي يو کس ضرور دروغزن دی ايا په تاسو دواړو کوم يو توبې ويستلو ته تيار دی؟ تردې چې بيا ښځي هم اميه څلور ځل گواهي ورکړله او په پنځم ځل يې وويل که زما ځواند رېښتوني وي نو په ما دي د الله غضب وي خلکو ورته وويل گواهي ورکول د الله غضب لره واجبونکي ده، دابن عباس بيان دي چې بيا ښځي چې دا واوريدل نويوه شيبه متحيره شوه اوبيا يې اوويل په الله مي دي قسم وي زه خپل قوم نه شرموم اوپنځم ځل گواهي يې هم ورکړه داچې که زما ځواند رېښتونی وي نو په ما دي دالله غضب نازل شي ددينه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم په دوي دواړوکې جداني وکړه اودافيصله يې وکړه ددې ښځي په خيته کې چې کوم بچي دی دهغه نسبت دي پلار ته ونه کړی شي ليکن په دي ښځه دي دزنا تهمت هم ونه لگولی شي اونه په دي ماشوم باندې، اوڅوک چې په دي ماشوم دزنا تهمت ولگوي نوپه هغه باندې به حد قذف جاري کيږي اودافيصله يې هم وکړه چې په ځواند باندې دا لږمي نه دي چې دي ته به ځانی ورکوي يابه ورته نفقه ورکوي ځکه چې دوي دواړه بغیر دطلاکو جدا شوي دي او همدارنگي بغیر دوفات نه جدا شوي دي اوبيا يې اوفرمائيل کچري ماشوم څر رنگ والا څر رنگ ويښتوالا او وچ کلک اونرو پندو

^١ - اوردہ البخاري في الجامع الصحيح / التفسير سورة النور (٢٤٢٦) . والطلاق ٢٩ (٥٢٠٨) . سنن ابی داود / الطلاق ٢٤

(٢٢٥٢) . سنن ابن ماجه / الطلاق ٢٤ (٢٠٦٤) (تحفة الأشراف: ٢٢٢٥) . ومسنند احمد (١/٢٤٣)

والإبيداسو نودابه دهلال نه وي اوکچري غنمرنگي گونجي وينستو والا اوخربو پندو والا او
 اوخربو کوناتو والاوي نوبيادا دهغه کس بجي دي په چاباندي چي تهمت لگيدلى دى ،
 نوبياددغي بنخي بجي په ورستني بيان شوي شکل کي پيداشو رسول الله صلي الله عليه
 وسلم او فرماييل کچري مخکي شهادتونه شوي نه وي نومابه دي بنخي ته دعبرت سزاوړ کړي
 وه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دى دا راڼگي عباد بن منصور
 هم دا حديث د عكرمه نه د ابن عباس په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه نقل كړى
 دى ، او ايوب د عكرمه نه مرسل هم نقل كړى دى اود ابن عباس واسطه يي نده ذكر كړي

۳۱۸۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ،
 قَالَتْ: لَمَّا ذُكِرَ مِنْ شَأْنِي الَّذِي ذُكِرَ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ، قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خَطِيبَةٍ،
 فَتَشَهَّدَ وَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي أَنْتَاسِ أَبْنَاءِ أَهْلِي وَاللَّهِ
 مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سُوءٍ قَطُّ، وَأَبْنَاءُ يَمَنٍ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَطُّ، وَلَا دَخَلَ بَيْنِي قَطُّ إِلَّا
 وَأَنَا حَاضِرٌ، وَلَا غَيْبٌ فِي سَفَرٍ إِلَّا غَابَ مِنِّي"، فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: أَلِذْنِي يَا
 رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أَضْرِبَ أَعْنَاقَهُمْ، وَقَامَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي الْخَزَرَجِ وَكَانَتْ أُمُّ حَسَّانَ بِنْتُ ثَابِتٍ مِنْ رَهْطٍ
 ذَلِكَ الرَّجُلِ، فَقَالَ: كَذَبْتَ أَمَا وَاللَّهِ أَنْ لَوْ كَانُوا مِنَ الْأَوْسِ مَا أَحْبَبْتُ أَنْ تُضْرَبَ أَعْنَاقُهُمْ، حَتَّى كَادَ
 أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْخَزَرَجِ شَرٌّْ فِي الْمَسْجِدِ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ، فَلَمَّا كَانَ مَسَاءُ ذَلِكَ الْيَوْمِ خَرَجْتُ
 لِبَعْضِ حَاجَتِي وَمَعِيَ أُمُّ مُسْطَحٍ، فَعَثَرْتُ، فَقَالَتْ: لَعَسَ مُسْطَحٌ، فَقُلْتُ لَهَا: أَيُّ أُمَّ تَسْبِيحِينَ ابْنُكَ،
 فَسَكَتَتْ، ثُمَّ عَثَرَتِ الثَّالِيَةَ، فَقَالَتْ: لَعَسَ مُسْطَحٌ، فَالْتَهَزْتُهَا، فَقُلْتُ لَهَا: أَيُّ أُمَّ تَسْبِيحِينَ ابْنُكَ؟
 فَسَكَتَتْ، ثُمَّ عَثَرَتِ الثَّالِيَةَ، فَقَالَتْ: لَعَسَ مُسْطَحٌ، فَالْتَهَزْتُهَا، فَقُلْتُ لَهَا: أَيُّ أُمَّ تَسْبِيحِينَ ابْنُكَ؟
 فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أَسْبُهُ إِلَّا فَيْلِكَ، فَقُلْتُ: فِي أَيِّ هَيْئَةٍ؟ قَالَتْ: فَبَقَرْتُ لِي الْحَدِيثَ، قُلْتُ: وَقَدْ كَانَ هَذَا
 ؟ قَالَتْ: لَعَمْ، وَاللَّهِ لَقَدْ رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي وَكَأَنَّ الَّذِي خَرَجْتُ لَهُ لَمْ أَخْرُجْ لَا أَجِدُ مِنْهُ قَلِيلًا وَلَا
 كَثِيرًا، وَوَعِثْتُ، فَقُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرْسِلْنِي إِلَى بَيْتِ أَبِي فَأَرْسَلَ مَعِيَ الْغَلَامَ،
 فَدَخَلْتُ الدَّارَ فَوَجَدْتُ أُمَّ رُومَانَ فِي السُّفْلِ وَأَبُو بَكْرٍ فَوْقَ الْبَيْتِ يَقْرَأُ، فَقَالَتْ أُمِّي: مَا جَاءَ بِكَ يَا
 بُنَيَّةُ؟ قَالَتْ: فَأَخْبَرْتُهَا وَذَكَرْتُ لَهَا الْحَدِيثَ، فَإِذَا هُوَ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهَا مَا بَلَغَ مِنِّي، قَالَتْ: يَا بُنَيَّةُ
 خُفِّي عَلَيْكِ الشَّانَ فَإِنَّهُ وَاللَّهِ لَقَدْ كَانَتْ امْرَأَةً حَسَنَاءَ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا لَهَا صَرَاوِزٌ إِلَّا حَسَدْنَهَا

وَقِيلَ فِيهَا فَإِذَا هِيَ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهَا مَا بَلَغَ مِنْي. قَالَتْ: قُلْتُ: وَقَدْ عَلِمَ بِهِ أَبِي؟ قَالَتْ: نَعَمْ. قُلْتُ:
وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: نَعَمْ. وَاسْتَعْبَزْتُ وَبَكَيْتُ فَسَمِعَ أَبُو بَكْرٍ صَوْتِي وَهُوَ فَوْقَ
الْبَيْتِ يَغْرِأُ فَتَزَلُ. فَقَالَ لِأُمِّي: مَا هَانُهَا؟ قَالَتْ: بَلَغَهَا الَّذِي ذَكَرَ مِنْ هَانُهَا فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ:
أَقَسَمْتُ عَلَيْكَ يَا بَنِيَّةُ إِلَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِكَ فَرَجَعْتُ. وَلَقَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بَنِييَ. فَسَأَلَ عَنِّي خَادِمِي. فَقَالَتْ: لَا وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا عَيْبًا إِلَّا أَنَّهَا كَانَتْ تَزُقُّ حَتَّى تَدْخُلَ
الشَّاةُ فَتَأْكُلَ خَيْرَ ثَمَرِهَا أَوْ عَجِيئَتِهَا. وَالتَّهَرَّهَا بَعْضُ أَصْحَابِهِ. فَقَالَ: أَصْدِيقِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى اسْقَطُوا لَهَا بِهِ. فَقَالَتْ: سُبْحَانَ اللَّهِ. وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا مَا يَعْلَمُ الصَّائِغُ عَلَى
بِئْرِ الدَّهَبِ الْأَحْمَرِ. فَبَلَغَ الْأَمْرُ ذَلِكَ الرَّجُلَ الَّذِي قِيلَ لَهُ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ. وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ
كَتْفَ أُمِّي قَطْرًا. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُتِلَ شَهِيدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَتْ: وَأَصْبَحَ أَبُوَائِي عِنْدِي فَلَمْ يَزَالَا
حَتَّى دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ صَلَّى الْعَصْرَ. ثُمَّ دَخَلَ وَقَدْ اكْتَنَفَنِي أَبُوَائِي عَنْ
يَوْمِي وَعَنْ شِئَالِي. فَتَشَهَّدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثَمَ عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ. ثُمَّ قَالَ:
أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ إِنْ كُنْتُ قَارَفْتُ سُوءًا أَوْ ظَلَمْتُ فَتَوْبِي إِلَى اللَّهِ. فَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ.
قَالَتْ: وَقَدْ جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهِيَ جَالِسَةٌ بِالْبَابِ. فَقُلْتُ: أَلَا تَسْتَحْيِي مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ أَنْ
تَذْكُرَ حَبِيبًا. فَوَعظَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ فَتُتَّخَذُ إِلَيَّ أَبِي. فَقُلْتُ: أَجِبُهُ. قَالَ: فَبَادَا أَقُولُ
؟ قَالَتْ فَتُتَّخَذُ إِلَيَّ أَبِي فَقُلْتُ: أَجِيبِيهِ. قَالَتْ: أَقُولُ مَاذَا؟ قَالَتْ: فَلَمَّا لَمْ يُجِيبْنِي تَشْهَدُ فَحَدِثْ اللَّهَ
وَأَلْتَمِسْ عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ. ثُمَّ قُلْتُ: أَمَّا وَاللَّهِ لَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي لَمْ أَفْعَلْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنِّي لَصَادِقَةٌ مَا
ذَاكَ بِتَأْفِي عِنْدَكُمْ لِي لَقَدْ تَكَلَّمْتُ وَأُحْرِثْتُ قُلُوبَكُمْ. وَلَئِنْ قُلْتُ: إِنِّي قَدْ فَعَلْتُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي لَمْ
أَفْعَلْ لَتَقُولَنَّ إِنَّهَا قَدْ بَاءَتْ بِهِ عَلَى نَفْسِهَا وَإِنِّي وَاللَّهُ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا. قَالَتْ: وَالتَّمَسْتُ اسْمَ
يَعْقُوبَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَيْهِ إِلَّا أَبَا يُوسُفَ حِينَ قَالَ: فَصَبْرُ حَبِيبِ اللَّهِ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ
(يوسف: ١٨) قَالَتْ: وَالزَّلَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَاعِيهِ. فَسَكَنَّا فَوَرِغَ عَنْهُ
وَإِنِّي لَأَكْبِتُ الشُّرُورَ فِي وَجْهِهِ وَهُوَ يَسْخُ حَبِيبُهُ وَيَقُولُ: "البشرى يا عَائِشَةُ. فَقَدْ أُنْزِلَ اللَّهُ
بِرَأَائِي". قَالَتْ: فَكُنْتُ أَهْدُ مَا كُنْتُ غَضَبًا. فَقَالَ لِي أَبُوَائِي: قُومِي إِلَيْهِ. فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهُ لَا أَقُومُ
إِلَيْهِ وَلَا أَحْمَدُهُ وَلَا أَحْمَدُكُنَا وَلَكِنْ أَحْمَدُ اللَّهَ الَّذِي أَلَزَلَ بِرَأَائِي. لَقَدْ سَمِعْتُهُمَا فَمَا أَلْكَرْتُوهُ وَلَا
غَيْرُكَوهُ. وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ: أَمَّا زَيْتَبُ بِلْتُ جَحِشٍ فَصَصَّهَا اللَّهُ بِدِينِهَا فَلَمْ تَقُلْ إِلَّا خَيْرًا. وَأَمَّا

أُخْتُهَا حَبْنَةُ فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ. وَكَانَ الَّذِي يَتَكَلَّمُ فِيهِ مُسْطَحٌ. وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ. وَالْمُنَافِقُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي إِبْنِ سُلُوفٍ وَهُوَ الَّذِي كَانَ يَسُوسُهُ وَيَجْمَعُهُ. وَهُوَ الَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ هُوَ وَحَبْنَةُ. قَالَتْ: فَحَلَفَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ لَا يَنْفَعُ مُسْطَحًا بِنَافِعَةٍ أَبَدًا. فَأَلَزَمَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ: وَلَا يَأْكُلِ أُولُو الْقَضَلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ (النور: ٢٢) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. يَغْنِي: أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُؤْثَرُوا أُولُو الْقَرْبَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَغْنِي: مُسْطَحًا. إِلَى قَوْلِهِ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (النور: ٢٢) قَالَ أَبُو بَكْرٍ: بَلَى. وَاللَّهُ يَا رَبَّنَا إِنَّا لَتُحِبُّ أَنْ تُغْفِرَ لَنَا. وَعَادَ لَهُ بِمَا كَانَ يَضْنَعُ. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ. وَقَدْ رَوَاهُ يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ. وَمَعْمَرٌ. وَعَبْدُ وَاحِدٍ. عَنِ الزُّهْرِيِّ. عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ. وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ. وَعَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ. وَعَبِيدُ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. عَنْ عَائِشَةَ هَذَا الْحَدِيثِ أَطْوَلَ مِنْ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ وَأَنْتُمْ.

(١)

ترجمه : ام المومنين عائشه رضي الله عنها فرماييلي دي كله چي زما باره كي افواه گاني خوريدل شروع شول كومي چي خوري شوي وي اوزه ورنه خبره هم نه وم، خو نبي كريم صلي الله عليه وسلم اوريدو او زما متعلق بي يوه خطبه ارشاد اوفرماييله چي شهادتين بي ولوسل اود الله لائق شان حمد اوشاء اوصلاة اوسلام بي بيان كړو او وي فرماييل: اي خلقو ماته دهغه كسانو باره كي مشوره راكړئ چا چي زما په كور والاتهتمت لگولئ دئ په الله قسم ما هيڅكله په خپله بي بي كي كوم عيب او بدې نه ده ليدلي، هغوى زما كور والا په داسي كس متهمه كړي ده دچا باره كي چي زه په الله قسم خورم چي ما هيڅكله په هغه كي كوم قباحت او عيب ندي كتلي هغه داسي كس دئ چي زما په غير موجودگي كي هيڅكله زما كور ته نه دي داخل شوي، او چي كله هم زما كور ته داخل شوي دئ نو زما په موجودگي كي داخل شوى دئ، او چي كله زه د كور نه غائب شوى يم نو دئ هم راسره په سفر كي موجود پاتي شوي دئ، ددي بيان په اوريدو سعد بن معاذ رضي الله عنه ودريدو او عرض يي وكړو اي د الله رسوله ماته اجازت راكړه چي زه ددوى څټونه اووهم، ددي خبري په اوريدو د خزر ج قبيلي يو كس چي د حسان بن ثابت د مور د قبيلي سره يي تعلق لرلو ودريدو او سعد بن معاذ ته يي ووييل: نه دروغ وايي په الله قسم كچري دا تهتمت لگونكي د اوس قبيلي والاوى نو تابه دا نه وه خوښه كړي چي ته ددوى څټونه اووهمي، تردې چي دا بحث او تكرار دومره زيات شو نژدي وه چي د

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة النور (٢٤٥٠) و (٢٤٥٤) (تعليقاً). والإعتصام ٢٩ (تهليقاً) صحيح

اوس او خزرچ په مينځ کي په مسجد کي يو لوي فساد واقع شوی وي، «عائشه رضي الله عنها وايي، زه ددينه هم خبره نه وم، مگر کله چي ما بنام شو نو زه د قضاء حاجت په اراده بهر وتلم اود مسطح مور هم راسره وه، د مسطح مور په لاره تندک وخوړلو نو يودم يي ووييل مسطح تباه او برباد شو، ما ورته ووييل ته څنگه مور يي چي خوي ته خبري او کنځل کوي؟ نو هغه خاموش پاتي شوه کله چي يي بيا تيندک وخوړلو نو بيا يي خپله خبره تکرار کړله چي مسطح هلاک شو، نو ما ورته چي ته خو ډيره بي کاره مور يي چي خپل خوي ته خبري او ازار کوي، تردي چي کله په دريم ځل هم داسي وشول نو خپل خوي ته يي بد رد ونييل شروع کړل او ماته يي ووييل اي لوړي زه ورته صرف ستا په معامله کي بدرد وایم او خبري ورته کوم ما ورته ووييل زما په کومه معامله کي نو هغي راته ټوله معامله بيان کړه، ددي خبرو په اوږدو زه واپس راروانه شوم اود قضاحت حاجت ضرورت مي بيا بلکل نه محسوسولو بلکه تيزه تبه راباندي راغله او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته مي ووييل ما د پلار کره وليږه نو رسول الله يو هلاک راسره کړو او زه د پلار کور ته راداخل شوم، او خپله مور ام رومان مي لاندي وموندله او خپل پلار ابو بکر مي د کور دپاسه وليدلو چي تلاوت يي کولو، زه چي دمور پلار کره اورسيدم نو مور ته مي اووييل اي موري زه څه اورم او داخل څه څه خبري کوي مور راته ووييل بچيه ددي خبرو غم مه کوه کله چې کومه بنځه دخپل خاوند په نظر کې پرقيدونکي وي او خاوند ورسره محبت کوي او دهغي بني هم وي نو ددي بني ددي په خلاف ډيري لوي لوي خبري جوړوي، ما اووييل سبحان الله خلق خو دا خبري کوي ماچي دا خبري واوريدي نو ټوله شپه مي په ژړا تيره کړه چې نه مي اوښکي واوريدي او نه خوب راتلو او بيامي سحر لاهم ژړل ابو بکر زما اواز واوريدو او هغه د کور د چت دپاسه تلاوت کولو او راکوز شو زما د مور نه يي تپوس وکړو چي ددي څه مسئله ده مور مي ورته ووييل دخپلي واقعي باره کي خبره شوي ده، او چي کومه واقعه زما باره کي تيره شوي وه هغه يي ورته بيان کړه نو سترگي يي د اوښکو نه ډکي شوي او ماته يي ووييل اي بچيه ستا دقي قسم وي خپل کور ته واپس رازه، دي وخت کي رسول الله زمونږ کره راغلو اورسول الله صلي الله عليه وسلم زما خادمه بريره رضي الله عنها راوغوښتله او تپوس يي ورنه وکړو اياتاچرته دعائشي کوم داسي حرکت ليدلي دي دکوم په وجه چې ستا په زړه کې شک تيري شوي وي بريري اووييل زما دي په هغه ذات قسم وي چاچي ته په حقه سره نبي جوړ کړي يي اوته يي رالېږلي يي چې ما دعائشي نه هيڅ کومه داسي خبره نه ده اوريدلي چې زه ورباندي اعتراض اوکړي شم مگر صرف دومره خبره ضرور ده چې هغه يوه کم عمره جيني ده او هر وخت ورباندي خوب غالب وي اکثر ورنه اوږه هم داځکلو په وخت کې همداسي پاتي شوي وي او دا اوده شوي وي نو بعضي صحابه کرامو ورته چي رښتيا اووايه نوهغي وويل په الله قسم عائشه ماته د سرو زرو د ټوټي پشان سپينه پرقيدونکي

صفا ښکاري . بيا هغه کس ته خبر ورسيدو دچا باره کي تهمت لگولی شوی وو ، هغه وويل سبحان الله زما دي په الله قسم وي ما خو اوسه پوري هيڅکله هيڅ قسم ښځي ته لاس ندي ور نژدي کړي ، ام المؤمنين وايي چي دغه کس بيا د الله په لاره کي شهيد کړی شو ، ام المؤمنين وايي چي مور او پلار مي راسره يو خاي شپه صبا کړه تردې چي رسول الله مونږ کړه د مازيگر مونږ کولو نه پس تشریف راوړو ، او دي وخت کي زما مور پلار زما نه ښي او گس طرف ته ناست وو ، تردې چي رسول الله دکيناستو سره اول دشهادت کلمه اولوستله او بيبي اوفرمائيل اي عائشي ماته ستا په باره کې داسي داسي خبرونه رارسيدلي دي کچري ته ددي خبرو نه پاکه يي نو الله تعالي به ستا پاکي ظاهره کړي او کچري ته اتفاقا په کومه گناه کې مبتلا شوي يي نو الله تعالي نه ددي توبه او استغفار او غواړه بنده چې دگناه اقرار او کړي او معافي او غواړي نو الله تعالي دهغه توبه قبلوي . دعائشه رضي الله عنها بيان دي چې يوي انصاريه ښځي د دننه راتلو اجازت او غوښتلو نو ما ورته اجازت ورکړو دننه دراتلو سره کيناسته او زما سره په ژړا شروع شوه ، ما وويل ايا تاسو ددي ښځي نه نه شرميرئ چي ددي په وړاندي مو هرڅه ښکاره بيان کړل ، بيا يوه شيبه پس رسول الله نصيحت شروع کړو نو ماته زما پلار کتل ما ورته وويل جواب ورته ورکړه ، او ما به ورته بيا بيا دا خبره کوله ، بيا راته موږ هم راکتل او ما ورته همدا وويل چي جواب ورته ورکړه ، هرکله چي ماته معلومه شوه چي دوی خو ورته هيڅ جواب ورنکړو نو ما دشهادت کلمه وويله او د الله تعالي ثنا او حمد مي بيان کړو چي څنگه يي د شان سره لائق دي ، او بيا مي وويل نو اوس که زه اووايم چې زه ددي خبرو نه پاکه يم او الله تعالي ښه پوهيږي چې زه ددينه پاکه يم نو تاسو به ما رښتوني اونه گنړي او که زه ستاسو په وړاندي اقرار او کړم نو دا هم الله تعالي ته معلومه ده چې زه ددي خبرو نه پاکه يم نو تاسو به مي رښتوني او گنړي نو په دي وجه زه پخپله معامله کې تاسو ته هيڅ وئيلي نشم زه تاسو ته خپل او ستاسو دحالت په باره کې ددينه علاوه بل کوم مثال نشم درکولي مگر علاوه ددينه چې د يوسف عليه السلام پلار وئيلي وو " فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ " ام المؤمنين عائشه رضي الله عنها فرماني چي په همدغه وخت کي په رسول الله د وحې د نزول اثار ظاهرېدل شروع شو نو مونږ خاموشي اختيار کړه تردې چي الله تعالي پخپل نبي وحې نازل کړه او د وحې د نزول په وخت کې چې به په رسول الله کوم تکليف وو هغه ورباندي شروع شو کله چي دوحې د نزول اثر ختم شو نو مونږ د رسول الله په مخ د سرور او خوشحالي داسي حالت وليدو چي تاسو ته يي نشم بيانولی . دخندا په حالت کې چې کوم اولني لفظ رسول الله دخولي نه ويستلي وو هغه دا وو اي عائشي خوشحاله شه الله تعالي ستاد پاکدامني اظهار اوکړو . ام المؤمنين عائشه رضي الله عنها فرماني چي زه لاد غصي په حالت کي وم چي مور او پلار راته اوويل (تعظيما) ورته ودرېږه ما وويل هيڅ کله نه په الله قسم او نه يي شکريه ادا

کوم او نه ستاسو تعريف کوم ليکن دهغه ذات تعريف وایم چا چي زما پاکدامني بيان کړي ده. تاسو خو دا بهتان اوریدلو او انکار مو ورنه ونکړو او نه مو منع کړو. چې ام المؤمنین عائشه رضي الله عنها به فرمائیل ام المؤمنین زینب بنت جحش رضي الله عنها لره الله تعالی دهغي ددیندارۍ په وجه ددي تهمت نه بچ وساتله هغي دخیر دکلمي نه علاوه نور هیڅ ونه نیل. لیکن ددي خور حمنه دهلاکیدونکو سره هلاکه شوه یعني دتهمت لگونکو سره ملگری شوه. اوبخبري کونکي مسطح، حسان بن ثابت، اوعبدالله بن ابی. به داسي خبري راوپلي اوجمع کولي به یی. عروه په اهل افک کې حسان بن ثابت، مسطح بن اثاثه، حمنه بنت جحش اوبعضي نور کسان چې نومونه یی ماته معلوم ندي لیکن دومره ضرور معلومیږي چې یو جماعت وو لکه چې الله تعالی عصبه فرمانیلي دي «اوعصبه دلسو نه کموته شي ونیلي»

دبعضو قول دي چې د "وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ" نه مراد څلور کسان دي عبدالله بن ابی بن سلول. حسان بن ثابت، مسطح، بن اثاثه، حمنه بنت جحش، دا قول کمزوري دي او کچري داسي وي نو د "وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ" په ځای به والذین تولوا دجمعي صیغه راغلي وه او ددینه علاوه حسان او مسطح خوبدربیان وو او د شرکاء بدر مخکني او وروستي گناهونه الله تعالی معاف کړي دي نوځکه به په دوی باندې په آخرت کې عذاب نه وي، محدثینو روایت بیان کړي دي چې کله دافک واقعہ پیښه شوي نو صدیق اکبر رضي الله عنه اوفرمانیل په الله قسم په انده کې به مصطح ته هیڅ خرچې ورنکړم. مصطح بن اثاثه دصدیق اکبر رضي الله عنه رسته دار وو اومسطح یو نادار مفلس وو هم ددوی په باره کې دا ایت کریمه وَلَا يَأْتِلُ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ نَازِل شوا بو بکر وویل ولي نه اي زموږ ږبه موږ غواړو چې ته موږ ته مغفرت وکړي تردې چې دده سره یی سابقه سلوک دوباره برحال کړو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث حسن صحیح غریب دی د هشام بن عروه په روایت. او یونس بن یزید او معمر او نورو راویانو هم د زهري نه نقل کړی دی او هغه د عروه بن زبیر او سعید بن مسیب او علقمه بن وقاص لیشي او عبید الله بن عبد الله نه او هغوی د عائشه رضي الله عنها نه او دا حدیث د هشام بن عروه د روایت نه زیات اوږد او کامل دی

۳۱۸۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عُمَرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "لَمَّا لَزَلْ عَذْرِي قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَكَزَ ذَلِكَ وَكَلَا الْقُرْآنَ، فَلَمَّا لَزَلْ أَمَرَ بِرُجُلَيْنِ وَأَمْرًا فَضَرَبُوا حَدَّهُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا تَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ. (١)

ترجمه : دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي كله زما دپاكوالي او پاكدامني ايت نازل شو نورسول الله صلي الله عليه وسلم په منبر او دريدو او زما دپاكدامني ذكر يي او كړو دقران تلاوت يي او كړو او دممبر نه دكوزيدو نه پس يي په دوه سړو اويوي بنځي دتهمت حد جاري كړو چنانچي په دوي ټولو باندي حد جاري كړي شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او دا حديث موني ته دمحمد بن اسحاق دسند نه علاوه په بل سند معلوم نه دي.

٢٦_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْفُرْقَانِ

د سورة الفرقان د بعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او مختصر پس منظر د سورت

نوم د سورت د روميني ايت، «يَكَارُكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ»، نه اخستي شويدي. دا هم د قرآن پاك د اكبثرو سورتونو د نومونو په شان د علامت په طور باندي دي. ليكن بيا هم د سورة د مضمون سره د دي يو نژدي مناسبت شته دي.

فرقان مصدر دي يعني فاروق بين الشئين، قران ته دفرقان ونيلو وجه داده چي دي دخپل بيان په سبب حق لره دباطل نه جدا كوي اوپه خپل اعجاز سره په اهل حق او اهل باطل كي فرق كوي، يا داچي دفرقان ونيلو وجه داده چي تمام قران په يوځل دفعة نه دي نازل شوي بلكه لږ لږ نازل شوي دي په مختلفو وختونو كي د ضرورت مطابق.

چونكه په قران كي خير كثير دي اود الله برتري يي ثابته كړي ده نوپه دي وجه يي دقران نازلونكي لره دخير كثير نازلونكي گرځولي دي اوتبارك يي فرمائيلي دي.

د غور كولو نه پس دا معلومېږي چي د دي د نزول زمانه هغه ده كومه چي د سورة مومنون ده. يعني د مكې د قيام درميانه دور. ابن جرير او امام رازي د ضحاك بن مزاحم او مقاتل بن سليمان نه دا روايت نقل كړي دي چي دا سورة د سورة نساء نه ٨ كاله وړاندي نازل شوي دي نو د دي حساب نه هم د دي د نزول زمانه هغه درميانه دور دي. (ابن جرير، جلد ١٩، ص ٢٨، ٣٠، تفسير كبير ج ٢ ص ٣٥٨).

٣١٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شَرْحَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَكْبَرُ؟ قَالَ: "أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ زِدًا وَهُوَ خَلَقَكَ"، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: "أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ حَشِيَّةً أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ"، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: "أَنْ تُلْزِمَ بِحِلْيَةٍ جَارِكَ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: عبد الله رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي ماعرض وکړو اي دالله رسول له کومه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي او فرماييل داچي ته دالله تعالي سره شريک پيدا کړي ماعرض وکړو په دي پسي بله کومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي او فرماييل چي خپل بچي ددي ويږي نه مړ کړي چي بيا به درنه خوراک غواړي، ماعرض وکړو په دي پسي بله کومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي او فرماييل داچي ته دگاونډي دبنځي سره زنا وکړي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دی.

تشریح: علماؤ وئيلي دي چي دزنا دحرمت دپاره اهم وجوهات دادي، اوله داده چي په دي سره بي حياني راځي او په انسان کې حياء نه پاتي کيږي په نورو الفاظوکې ددي په ذريعه باندي انسان دانسانيت نه محروميږي او په دې د کوم نیک او بد کار تمیز نه پاتي کيږي او يوه وجه داهم ده چي په دي سره نسب برباد يږي او د نسب د خرابيدو په وجه په مخلوق کې ديويل سره صله رحمي او همدري او خير خواهي نه پاتي کيږي، او دهر قسم جرائمو دروازه کولايږي لکه غلا، ډاکه، قتل، وغيره ددي متعلق په حديث پاک کې راغلي دي ادا فاتک الحياء فافعل ماشئت، يعني چي کله درنه حياء لږه نوبياچي څه دي خوښه وي هغه کوه په دي وجه باندي رسول پاک صلي الله عليه وسلم حياء دايمان يوه اهمه حصه گرځولي ده

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، وَالْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شَرْحَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

^١ - اوردد البخاري في الصحيح / تفسير البقرة ٢ (٢٢٤٤)، والأدب ٢٠ (٢٤٦١)، والحدود ٢٠ (٢٨١١)، والديات ٢ (٢٨٦١).

والتوحيد ٢٠ (٤٥٢٣)، و٢٦ (٤٥٢٣)، صحيح مسلم / الإيهان ٢٤ (٨٦)، (الطلاق ٥٠ (٢٢١٠) (تحفة الأشراف: ٩٢٨٠)، و٥٥

بِغُلَيْهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عمرو بن شرحبيل پخپل سند عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه د ماقبل هم معني روايت نقل كړي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

٣١٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ أَبُو زَيْدٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ وَاصِلِ الْأَحْذَبِ، عَنْ أَبِي وَإِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الذَّنْبِ أَكْثَرُ؟ قَالَ: "أَنْ تُجْعَلَ لِلَّهِ لِيَدًا وَهُوَ خَلَقَكَ، وَأَنْ تُقْتَلَ وَلَدَكَ مِنْ أَجْلِ أَنْ يَأْكُلَ مَعَكَ أَوْ مِنْ طَعَامِكَ، وَأَنْ تُزْنِيَ بِخَلِيلَةٍ جَارِكَ"، قَالَ: وَتَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا، يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا. (الفرقان: ٢٨-٢٩)، قَالَ أَبُو عِيْسَى: حَدِيثٌ سَفِيانٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، وَالْأَعْمَشِ، أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ وَاصِلٍ، لِأَنَّهُ زَادَ فِي إِسْنَادِهِ رَجُلًا. (٢)

ترجمه: د عبدالله رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې ماعرض وكړو اي د الله رسوله كومه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي اوفرمانيل داچې ته د الله تعالي سره شريك پيدا كړي ماعرض وكړو په دي پسي بله كومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي اوفرمانيل چې خپل بچي د دي ويرې نه مړ كړي چې بيا به درنه خوراك غواړي، ماعرض وكړو په دي پسي بله كومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي اوفرمانيل داچې ته د گاونډي د بڼخي سره زنا وكړي او بيا يې دا ايت كريمه: "وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ٦٨ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا" او دا هغه ګناه دي چې اواز نه كوي د الله تعالي سره مددگار بل ته او نه وژني نفس لره هغه چې حرام كړي دي د الله تعالي وژل د هغه بغير د شرعي جرم نه او زنا نه كوي او كه چا او كړل دا كارونه مخامخ به شي د گناه سزا سره. زياتي كيدي به شي هغه لره عذاب په ورځ د قيامت او هميشه به وي په هغي كي ذليل كړي شوي، تلاوت كړو.

١ - اورده البخاري في الصحيح / تفسير البقرة ٢ (٢٢٤٤)، والأدب ٢٠ (٢٤٦١)، والحدود ٢٠ (٢٨١١)، والديات ٢ (٢٨١٢)،
والتوحيد ٢٠ (٤٥٢٠)، ٢٦٠ (٤٥٢٢)، مسلم / الإيمان ٢٤ (٨٩)، الطلاق ٥٠ (٢٢١٠)، ومسنند احمد (٢٨٠)، ٢٤١، ٢٢٢، ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٥، ٢٢٦، ٢٢٧، ٢٢٨، ٢٢٩، ٢٣٠، ٢٣١، ٢٣٢، ٢٣٣، ٢٣٤، ٢٣٥، ٢٣٦، ٢٣٧، ٢٣٨، ٢٣٩، ٢٤٠، ٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٤، ٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٤٨، ٢٤٩، ٢٥٠، ٢٥١، ٢٥٢، ٢٥٣، ٢٥٤، ٢٥٥، ٢٥٦، ٢٥٧، ٢٥٨، ٢٥٩، ٢٦٠، ٢٦١، ٢٦٢، ٢٦٣، ٢٦٤، ٢٦٥، ٢٦٦، ٢٦٧، ٢٦٨، ٢٦٩، ٢٧٠، ٢٧١، ٢٧٢، ٢٧٣، ٢٧٤، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٧، ٢٧٨، ٢٧٩، ٢٨٠، ٢٨١، ٢٨٢، ٢٨٣، ٢٨٤، ٢٨٥، ٢٨٦، ٢٨٧، ٢٨٨، ٢٨٩، ٢٩٠، ٢٩١، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٤، ٢٩٥، ٢٩٦، ٢٩٧، ٢٩٨، ٢٩٩، ٣٠٠، ٣٠١، ٣٠٢، ٣٠٣، ٣٠٤، ٣٠٥، ٣٠٦، ٣٠٧، ٣٠٨، ٣٠٩، ٣١٠، ٣١١، ٣١٢، ٣١٣، ٣١٤، ٣١٥، ٣١٦، ٣١٧، ٣١٨، ٣١٩، ٣٢٠، ٣٢١، ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٢٤، ٣٢٥، ٣٢٦، ٣٢٧، ٣٢٨، ٣٢٩، ٣٣٠، ٣٣١، ٣٣٢، ٣٣٣، ٣٣٤، ٣٣٥، ٣٣٦، ٣٣٧، ٣٣٨، ٣٣٩، ٣٤٠، ٣٤١، ٣٤٢، ٣٤٣، ٣٤٤، ٣٤٥، ٣٤٦، ٣٤٧، ٣٤٨، ٣٤٩، ٣٥٠، ٣٥١، ٣٥٢، ٣٥٣، ٣٥٤، ٣٥٥، ٣٥٦، ٣٥٧، ٣٥٨، ٣٥٩، ٣٦٠، ٣٦١، ٣٦٢، ٣٦٣، ٣٦٤، ٣٦٥، ٣٦٦، ٣٦٧، ٣٦٨، ٣٦٩، ٣٧٠، ٣٧١، ٣٧٢، ٣٧٣، ٣٧٤، ٣٧٥، ٣٧٦، ٣٧٧، ٣٧٨، ٣٧٩، ٣٨٠، ٣٨١، ٣٨٢، ٣٨٣، ٣٨٤، ٣٨٥، ٣٨٦، ٣٨٧، ٣٨٨، ٣٨٩، ٣٩٠، ٣٩١، ٣٩٢، ٣٩٣، ٣٩٤، ٣٩٥، ٣٩٦، ٣٩٧، ٣٩٨، ٣٩٩، ٤٠٠، ٤٠١، ٤٠٢، ٤٠٣، ٤٠٤، ٤٠٥، ٤٠٦، ٤٠٧، ٤٠٨، ٤٠٩، ٤١٠، ٤١١، ٤١٢، ٤١٣، ٤١٤، ٤١٥، ٤١٦، ٤١٧، ٤١٨، ٤١٩، ٤٢٠، ٤٢١، ٤٢٢، ٤٢٣، ٤٢٤، ٤٢٥، ٤٢٦، ٤٢٧، ٤٢٨، ٤٢٩، ٤٣٠، ٤٣١، ٤٣٢، ٤٣٣، ٤٣٤، ٤٣٥، ٤٣٦، ٤٣٧، ٤٣٨، ٤٣٩، ٤٤٠، ٤٤١، ٤٤٢، ٤٤٣، ٤٤٤، ٤٤٥، ٤٤٦، ٤٤٧، ٤٤٨، ٤٤٩، ٤٥٠، ٤٥١، ٤٥٢، ٤٥٣، ٤٥٤، ٤٥٥، ٤٥٦، ٤٥٧، ٤٥٨، ٤٥٩، ٤٦٠، ٤٦١، ٤٦٢، ٤٦٣، ٤٦٤، ٤٦٥، ٤٦٦، ٤٦٧، ٤٦٨، ٤٦٩، ٤٧٠، ٤٧١، ٤٧٢، ٤٧٣، ٤٧٤، ٤٧٥، ٤٧٦، ٤٧٧، ٤٧٨، ٤٧٩، ٤٨٠، ٤٨١، ٤٨٢، ٤٨٣، ٤٨٤، ٤٨٥، ٤٨٦، ٤٨٧، ٤٨٨، ٤٨٩، ٤٩٠، ٤٩١، ٤٩٢، ٤٩٣، ٤٩٤، ٤٩٥، ٤٩٦، ٤٩٧، ٤٩٨، ٤٩٩، ٥٠٠، ٥٠١، ٥٠٢، ٥٠٣، ٥٠٤، ٥٠٥، ٥٠٦، ٥٠٧، ٥٠٨، ٥٠٩، ٥١٠، ٥١١، ٥١٢، ٥١٣، ٥١٤، ٥١٥، ٥١٦، ٥١٧، ٥١٨، ٥١٩، ٥٢٠، ٥٢١، ٥٢٢، ٥٢٣، ٥٢٤، ٥٢٥، ٥٢٦، ٥٢٧، ٥٢٨، ٥٢٩، ٥٣٠، ٥٣١، ٥٣٢، ٥٣٣، ٥٣٤، ٥٣٥، ٥٣٦، ٥٣٧، ٥٣٨، ٥٣٩، ٥٤٠، ٥٤١، ٥٤٢، ٥٤٣، ٥٤٤، ٥٤٥، ٥٤٦، ٥٤٧، ٥٤٨، ٥٤٩، ٥٥٠، ٥٥١، ٥٥٢، ٥٥٣، ٥٥٤، ٥٥٥، ٥٥٦، ٥٥٧، ٥٥٨، ٥٥٩، ٥٦٠، ٥٦١، ٥٦٢، ٥٦٣، ٥٦٤، ٥٦٥، ٥٦٦، ٥٦٧، ٥٦٨، ٥٦٩، ٥٧٠، ٥٧١، ٥٧٢، ٥٧٣، ٥٧٤، ٥٧٥، ٥٧٦، ٥٧٧، ٥٧٨، ٥٧٩، ٥٨٠، ٥٨١، ٥٨٢، ٥٨٣، ٥٨٤، ٥٨٥، ٥٨٦، ٥٨٧، ٥٨٨، ٥٨٩، ٥٩٠، ٥٩١، ٥٩٢، ٥٩٣، ٥٩٤، ٥٩٥، ٥٩٦، ٥٩٧، ٥٩٨، ٥٩٩، ٦٠٠، ٦٠١، ٦٠٢، ٦٠٣، ٦٠٤، ٦٠٥، ٦٠٦، ٦٠٧، ٦٠٨، ٦٠٩، ٦١٠، ٦١١، ٦١٢، ٦١٣، ٦١٤، ٦١٥، ٦١٦، ٦١٧، ٦١٨، ٦١٩، ٦٢٠، ٦٢١، ٦٢٢، ٦٢٣، ٦٢٤، ٦٢٥، ٦٢٦، ٦٢٧، ٦٢٨، ٦٢٩، ٦٣٠، ٦٣١، ٦٣٢، ٦٣٣، ٦٣٤، ٦٣٥، ٦٣٦، ٦٣٧، ٦٣٨، ٦٣٩، ٦٤٠، ٦٤١، ٦٤٢، ٦٤٣، ٦٤٤، ٦٤٥، ٦٤٦، ٦٤٧، ٦٤٨، ٦٤٩، ٦٥٠، ٦٥١، ٦٥٢، ٦٥٣، ٦٥٤، ٦٥٥، ٦٥٦، ٦٥٧، ٦٥٨، ٦٥٩، ٦٦٠، ٦٦١، ٦٦٢، ٦٦٣، ٦٦٤، ٦٦٥، ٦٦٦، ٦٦٧، ٦٦٨، ٦٦٩، ٦٧٠، ٦٧١، ٦٧٢، ٦٧٣، ٦٧٤، ٦٧٥، ٦٧٦، ٦٧٧، ٦٧٨، ٦٧٩، ٦٨٠، ٦٨١، ٦٨٢، ٦٨٣، ٦٨٤، ٦٨٥، ٦٨٦، ٦٨٧، ٦٨٨، ٦٨٩، ٦٩٠، ٦٩١، ٦٩٢، ٦٩٣، ٦٩٤، ٦٩٥، ٦٩٦، ٦٩٧، ٦٩٨، ٦٩٩، ٧٠٠، ٧٠١، ٧٠٢، ٧٠٣، ٧٠٤، ٧٠٥، ٧٠٦، ٧٠٧، ٧٠٨، ٧٠٩، ٧١٠، ٧١١، ٧١٢، ٧١٣، ٧١٤، ٧١٥، ٧١٦، ٧١٧، ٧١٨، ٧١٩، ٧٢٠، ٧٢١، ٧٢٢، ٧٢٣، ٧٢٤، ٧٢٥، ٧٢٦، ٧٢٧، ٧٢٨، ٧٢٩، ٧٣٠، ٧٣١، ٧٣٢، ٧٣٣، ٧٣٤، ٧٣٥، ٧٣٦، ٧٣٧، ٧٣٨، ٧٣٩، ٧٤٠، ٧٤١، ٧٤٢، ٧٤٣، ٧٤٤، ٧٤٥، ٧٤٦، ٧٤٧، ٧٤٨، ٧٤٩، ٧٥٠، ٧٥١، ٧٥٢، ٧٥٣، ٧٥٤، ٧٥٥، ٧٥٦، ٧٥٧، ٧٥٨، ٧٥٩، ٧٦٠، ٧٦١، ٧٦٢، ٧٦٣، ٧٦٤، ٧٦٥، ٧٦٦، ٧٦٧، ٧٦٨، ٧٦٩، ٧٧٠، ٧٧١، ٧٧٢، ٧٧٣، ٧٧٤، ٧٧٥، ٧٧٦، ٧٧٧، ٧٧٨، ٧٧٩، ٧٨٠، ٧٨١، ٧٨٢، ٧٨٣، ٧٨٤، ٧٨٥، ٧٨٦، ٧٨٧، ٧٨٨، ٧٨٩، ٧٩٠، ٧٩١، ٧٩٢، ٧٩٣، ٧٩٤، ٧٩٥، ٧٩٦، ٧٩٧، ٧٩٨، ٧٩٩، ٨٠٠، ٨٠١، ٨٠٢، ٨٠٣، ٨٠٤، ٨٠٥، ٨٠٦، ٨٠٧، ٨٠٨، ٨٠٩، ٨١٠، ٨١١، ٨١٢، ٨١٣، ٨١٤، ٨١٥، ٨١٦، ٨١٧، ٨١٨، ٨١٩، ٨٢٠، ٨٢١، ٨٢٢، ٨٢٣، ٨٢٤، ٨٢٥، ٨٢٦، ٨٢٧، ٨٢٨، ٨٢٩، ٨٣٠، ٨٣١، ٨٣٢، ٨٣٣، ٨٣٤، ٨٣٥، ٨٣٦، ٨٣٧، ٨٣٨، ٨٣٩، ٨٤٠، ٨٤١، ٨٤٢، ٨٤٣، ٨٤٤، ٨٤٥، ٨٤٦، ٨٤٧، ٨٤٨، ٨٤٩، ٨٥٠، ٨٥١، ٨٥٢، ٨٥٣، ٨٥٤، ٨٥٥، ٨٥٦، ٨٥٧، ٨٥٨، ٨٥٩، ٨٦٠، ٨٦١، ٨٦٢، ٨٦٣، ٨٦٤، ٨٦٥، ٨٦٦، ٨٦٧، ٨٦٨، ٨٦٩، ٨٧٠، ٨٧١، ٨٧٢، ٨٧٣، ٨٧٤، ٨٧٥، ٨٧٦، ٨٧٧، ٨٧٨، ٨٧٩، ٨٨٠، ٨٨١، ٨٨٢، ٨٨٣، ٨٨٤، ٨٨٥، ٨٨٦، ٨٨٧، ٨٨٨، ٨٨٩، ٨٩٠، ٨٩١، ٨٩٢، ٨٩٣، ٨٩٤، ٨٩٥، ٨٩٦، ٨٩٧، ٨٩٨، ٨٩٩، ٩٠٠، ٩٠١، ٩٠٢، ٩٠٣، ٩٠٤، ٩٠٥، ٩٠٦، ٩٠٧، ٩٠٨، ٩٠٩، ٩١٠، ٩١١، ٩١٢، ٩١٣، ٩١٤، ٩١٥، ٩١٦، ٩١٧، ٩١٨، ٩١٩، ٩٢٠، ٩٢١، ٩٢٢، ٩٢٣، ٩٢٤، ٩٢٥، ٩٢٦، ٩٢٧، ٩٢٨، ٩٢٩، ٩٣٠، ٩٣١، ٩٣٢، ٩٣٣، ٩٣٤، ٩٣٥، ٩٣٦، ٩٣٧، ٩٣٨، ٩٣٩، ٩٤٠، ٩٤١، ٩٤٢، ٩٤٣، ٩٤٤، ٩٤٥، ٩٤٦، ٩٤٧، ٩٤٨، ٩٤٩، ٩٥٠، ٩٥١، ٩٥٢، ٩٥٣، ٩٥٤، ٩٥٥، ٩٥٦، ٩٥٧، ٩٥٨، ٩٥٩، ٩٦٠، ٩٦١، ٩٦٢، ٩٦٣، ٩٦٤، ٩٦٥، ٩٦٦، ٩٦٧، ٩٦٨، ٩٦٩، ٩٧٠، ٩٧١، ٩٧٢، ٩٧٣، ٩٧٤، ٩٧٥، ٩٧٦، ٩٧٧، ٩٧٨، ٩٧٩، ٩٨٠، ٩٨١، ٩٨٢، ٩٨٣، ٩٨٤، ٩٨٥، ٩٨٦، ٩٨٧، ٩٨٨، ٩٨٩، ٩٩٠، ٩٩١، ٩٩٢، ٩٩٣، ٩٩٤، ٩٩٥، ٩٩٦، ٩٩٧، ٩٩٨، ٩٩٩، ١٠٠٠، ١٠٠١، ١٠٠٢، ١٠٠٣، ١٠٠٤، ١٠٠٥، ١٠٠٦، ١٠٠٧، ١٠٠٨، ١٠٠٩، ١٠١٠، ١٠١١، ١٠١٢، ١٠١٣، ١٠١٤، ١٠١٥، ١٠١٦، ١٠١٧، ١٠١٨، ١٠١٩، ١٠٢٠، ١٠٢١، ١٠٢٢، ١٠٢٣، ١٠٢٤، ١٠٢٥، ١٠٢٦، ١٠٢٧، ١٠٢٨، ١٠٢٩، ١٠٣٠، ١٠٣١، ١٠٣٢، ١٠٣٣، ١٠٣٤، ١٠٣٥، ١٠٣٦، ١٠٣٧، ١٠٣٨، ١٠٣٩، ١٠٤٠، ١٠٤١، ١٠٤٢، ١٠٤٣، ١٠٤٤، ١٠٤٥، ١٠٤٦، ١٠٤٧، ١٠٤٨، ١٠٤٩، ١٠٥٠، ١٠٥١، ١٠٥٢، ١٠٥٣، ١٠٥٤، ١٠٥٥، ١٠٥٦، ١٠٥٧، ١٠٥٨، ١٠٥٩، ١٠٦٠، ١٠٦١، ١٠٦٢، ١٠٦٣، ١٠٦٤، ١٠٦٥، ١٠٦٦، ١٠٦٧، ١٠٦٨، ١٠٦٩، ١٠٧٠، ١٠٧١، ١٠٧٢، ١٠٧٣، ١٠٧٤، ١٠٧٥، ١٠٧٦، ١٠٧٧، ١٠٧٨، ١٠٧٩، ١٠٨٠، ١٠٨١، ١٠٨٢، ١٠٨٣، ١٠٨٤، ١٠٨٥، ١٠٨٦، ١٠٨٧، ١٠٨٨، ١٠٨٩، ١٠٩٠، ١٠٩١، ١٠٩٢، ١٠٩٣، ١٠٩٤، ١٠٩٥، ١٠٩٦، ١٠٩٧، ١٠٩٨، ١٠٩٩، ١١٠٠، ١١٠١، ١١٠٢، ١١٠٣، ١١٠٤، ١١٠٥، ١١٠٦، ١١٠٧، ١١٠٨، ١١٠٩، ١١١٠، ١١١١، ١١١٢، ١١١٣، ١١١٤، ١١١٥، ١١١٦، ١١١٧، ١١١٨، ١١١٩، ١١٢٠، ١١٢١، ١١٢٢، ١١٢٣، ١١٢٤، ١١٢٥، ١١٢٦، ١١٢٧، ١١٢٨، ١١٢٩، ١١٣٠، ١١٣١، ١١٣٢، ١١٣٣، ١١٣٤، ١١٣٥، ١١٣٦، ١١٣٧، ١١٣٨، ١١٣٩، ١١٤٠، ١١٤١، ١١٤٢، ١١٤٣، ١١٤٤، ١١٤٥، ١١٤٦، ١١٤٧، ١١٤٨، ١١٤٩، ١١٥٠، ١١٥١، ١١٥٢، ١١٥٣، ١١٥٤، ١١٥٥، ١١٥٦، ١١٥٧، ١١٥٨، ١١٥٩، ١١٦٠، ١١٦١، ١١٦٢، ١١٦٣، ١١٦٤، ١١٦٥، ١١٦٦، ١١٦٧، ١١٦٨، ١١٦٩، ١١٧٠، ١١٧١، ١١٧٢، ١١٧٣، ١١٧٤، ١١٧٥، ١١٧٦، ١١٧٧، ١١٧٨، ١١٧٩، ١١٨٠، ١١٨١، ١١٨٢، ١١٨٣، ١١٨٤، ١١٨٥، ١١٨٦، ١١٨٧، ١١٨٨، ١١٨٩، ١١٩٠، ١١٩١، ١١٩٢، ١١٩٣، ١١٩٤، ١١٩٥، ١١٩٦، ١١٩٧، ١١٩٨، ١١٩٩، ١٢٠٠، ١٢٠١، ١٢٠٢، ١٢٠٣، ١٢٠٤، ١٢٠٥، ١٢٠٦، ١٢٠٧، ١٢٠٨، ١٢٠٩، ١٢١٠، ١٢١١، ١٢١٢، ١٢١٣، ١٢١٤، ١٢١٥، ١٢١٦، ١٢١٧، ١٢١٨، ١٢١٩، ١٢٢٠، ١٢٢١، ١٢٢٢، ١٢٢٣، ١٢٢٤، ١٢٢٥، ١٢٢٦، ١٢٢٧، ١٢٢٨، ١٢٢٩، ١٢٣٠، ١٢٣١، ١٢٣٢، ١٢٣٣، ١٢٣٤، ١٢٣٥، ١٢٣٦، ١٢٣٧، ١٢٣٨، ١٢٣٩، ١٢٤٠، ١٢٤١، ١٢٤٢، ١٢٤٣، ١٢٤٤، ١٢٤٥، ١٢٤٦، ١٢٤٧، ١٢٤٨، ١٢٤٩، ١٢٥٠، ١٢٥١، ١٢٥٢، ١٢٥٣، ١٢٥٤، ١٢٥٥، ١٢٥٦، ١٢٥٧، ١٢٥٨، ١٢٥٩، ١٢٦٠، ١٢٦١، ١٢٦٢، ١٢٦٣، ١٢٦٤، ١٢٦٥، ١٢٦٦، ١٢٦٧، ١٢٦٨، ١٢٦٩، ١٢٧٠، ١٢٧١، ١٢٧٢، ١٢٧٣، ١٢٧٤، ١٢٧٥، ١٢٧٦، ١٢٧٧، ١٢٧٨، ١٢٧٩، ١٢٨٠، ١٢٨١، ١٢٨٢، ١٢٨٣، ١٢٨٤، ١٢٨٥، ١٢٨٦، ١٢٨٧، ١٢٨٨، ١٢٨٩، ١٢٩٠، ١٢٩١، ١٢٩٢، ١٢٩٣، ١٢٩٤، ١٢٩٥، ١٢٩٦، ١٢٩٧، ١٢٩٨، ١٢٩٩، ١٣٠٠، ١٣٠١، ١٣٠٢، ١٣٠٣، ١٣٠٤، ١٣٠٥، ١٣٠٦، ١٣٠٧، ١٣٠٨، ١٣٠٩، ١٣١٠، ١٣١١، ١٣١٢، ١٣١٣، ١٣١٤، ١٣١٥، ١٣١٦، ١٣١٧، ١٣١٨، ١٣١٩، ١٣٢٠، ١٣٢١، ١٣٢٢، ١٣٢٣، ١٣٢٤، ١٣٢٥، ١٣٢٦، ١٣٢٧، ١٣٢٨، ١٣٢٩، ١٣٣٠، ١٣٣١، ١٣٣٢، ١٣٣٣، ١٣٣٤، ١٣٣٥، ١٣٣٦، ١٣٣٧، ١٣٣٨، ١٣٣٩، ١٣٤٠، ١٣٤١، ١٣٤٢، ١٣٤٣، ١٣٤٤، ١٣٤٥، ١٣٤٦، ١٣٤٧، ١٣٤٨، ١٣٤٩، ١٣٥٠، ١٣٥١، ١٣٥٢، ١٣٥٣، ١٣٥٤، ١٣٥٥، ١٣٥٦، ١٣٥٧، ١٣٥٨، ١٣٥٩، ١٣٦٠، ١٣٦١، ١٣٦٢، ١٣٦٣، ١٣٦٤، ١٣٦٥، ١٣٦٦، ١٣٦٧، ١٣٦٨، ١٣٦٩، ١٣٧٠، ١٣٧١، ١٣٧٢، ١٣٧٣، ١٣٧٤، ١٣٧٥، ١٣٧٦، ١٣٧٧، ١٣٧٨، ١٣٧٩، ١٣٨٠، ١٣٨١، ١٣٨٢، ١٣٨٣، ١٣٨٤، ١٣٨٥، ١٣٨٦، ١٣٨٧، ١٣٨٨، ١٣٨٩، ١٣٩٠، ١٣٩١، ١٣٩٢، ١٣٩٣، ١٣٩٤، ١٣٩٥، ١٣٩٦، ١٣٩٧، ١٣٩٨، ١٣٩٩، ١٤٠٠، ١٤٠١، ١٤٠٢، ١٤٠٣، ١٤٠٤، ١٤٠٥، ١٤٠٦، ١٤٠٧، ١٤٠٨، ١٤٠٩، ١٤١٠، ١٤١١، ١٤١٢، ١٤١٣، ١٤١٤، ١٤١٥، ١٤١٦، ١٤١٧، ١٤١٨، ١٤١٩، ١٤٢٠، ١٤٢١، ١٤٢٢، ١٤٢٣، ١٤٢٤، ١٤٢٥، ١٤٢٦، ١٤٢٧، ١٤٢٨، ١٤٢٩، ١٤٣٠، ١٤٣١، ١٤٣٢، ١٤٣٣، ١٤٣٤، ١٤٣٥، ١٤٣٦، ١٤٣٧، ١٤٣٨، ١٤٣٩، ١٤٤٠، ١٤٤١، ١٤٤٢، ١٤٤٣، ١٤٤٤، ١٤٤٥، ١٤٤٦، ١٤٤٧، ١٤٤٨، ١٤٤٩، ١٤٥٠، ١٤٥١، ١٤٥٢، ١٤٥٣، ١٤٥٤، ١٤٥٥، ١٤٥٦، ١٤٥٧، ١٤٥٨، ١٤٥٩، ١٤٦٠، ١٤٦١، ١٤٦٢، ١٤٦٣، ١٤٦٤، ١٤٦٥، ١٤٦٦، ١٤٦٧، ١٤٦٨، ١٤٦٩، ١٤٧٠، ١٤٧١، ١٤٧٢، ١٤٧٣، ١٤٧٤، ١٤٧٥، ١٤٧٦، ١٤٧٧، ١٤٧٨، ١٤٧٩، ١٤٨٠،

امام ترمذي رحمه الله وايي: دسفيان حديث دمنصور نه او داعمش حديث زيات صحيح دي د وائل دحديث نه خكه چې دهغه په سند كي ديو كس اضافه ده (چې مجهول دي).

تشرېح: بالحق ، يعني په حق باندي قتل كوي مثلاً په قصاص كي قتل كوي ، او محصن لره په زنا كي سنگساروي وغيره ، په دي ايتونو كي دبنيادي گناهونو نفې شوي ده ، ددينه دطاعاتو اصول ثابت شوي دي ، دنفي او اثبات نه مقصود دمومنانو دايمانې كمال اظهار اوبه دي خبره تنبيه وركول دي چې دكوم اجر وعده شوي ده هغه دهغه مسلمانانو سره شوي ده چې په دي اصولو دطاعاتو متصف وي اود لويو گناهونو نه مجتنب وي . په ضمني طور سره په دي كي كافرانو ته تعريف هم دي چې دوى دگناهونو نه اجتناب نه كوي او اصول دطاعاتو نه ادا كوي او ددوى اوصاف دمومنانو داوصافونه بلكل برعكس وي نو په دي وجه يې په راروان ايت كي دمرتكب معصيت دپاره وعيد بيان كړو او ونې فرمائيل چه:

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا. دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چې دائام نه مراد دگناه سزا ده اود ابو عبيده په قول دائام نه مراد گناه ده اود مجاهد په قول دائام نه مراد په جهنم كي يوه كنده ده.

بغوي ليكلي دي چې عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ته هم ددي قول نسبت شوي دي ، په حديث كي راغلي دي چې غي او اثم په جهنم كي دوه كوهيان دي په كوم كي چې ددو زخيانو وينه او زوه وي.

دا بن جرير ، بيهقي او طبراني بيان دي چې رسول پاك صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كه چري كوم كانري چې وزن د لسو اوقيو نه كم وي اود جهنم دكناري ور وغورخولي شي نو په اويكالو كي به غي او اثم ته ورسېږي ، دراوي بيان دي چې ما عرض وكړو چې غي او اثم څه شي دي نو ونې ونييل چې دجهنم په تل كي دوه نهرونه دي چې ددو زخيانو وينه او زوه پكي بهيږي.

وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا. بخاري او مسلم دابوهريره رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چې په مشركانو كي بعضي كسانو په كثر سره قتال وكړو او ورسره يې دزنا دجرم ارتكاب هم وكړو اوياد رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شول او عرض يې وكړو ته چې مونږ ته كوم حكمونه كوي او كوم څيز ته مو رابلي هغه خوښه دي مگر داراته ووايه زمونږ داگناهونه به څنگه ختم شي نو په دي باره كي مذكوره ايت نازل شو.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَحْوَهُ، قَالَ: وَهَكَذَا رَوَى شُعْبَةُ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَمْرُو بْنُ شُرْحَبِيلٍ. (١)

ترجمه ابووائل پخپل سند د عبداللہ بن مسعود په واسطه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه دماقبل هم معنی روایت نقل کړي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي دارنگي دا حديث شعبه دواثل نه او هغه دابووائل نه او هغه د عبداللہ بن مسعود رضي الله عنه نه نقل کړي دي او دوی پخپل سند کي د عمرو بن شرحبيل ذکر نه دي کړي

٢٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الشُّعْرَاءِ

دسورة الشعراء دبعضي ايتونو تفسير

٣١٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْصَى أَحْمَدُ بْنُ الْمُقْدَامِ الْعُجَلِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطَّفَاوِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: لَنَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (الشعراء: ٢١٤). قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا صَفِيَّةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، يَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، سَلُونِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَهَكَذَا رَوَى وَكِيعٌ وَعَبْدُ وَاحِدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، لَحْوُ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطَّفَاوِيِّ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَائِشَةَ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه دام المؤمنین عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چې کله ايت کریمه 'وانذر عشيرتك الاقربين' نازل شو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل اي صفيه بنت عبدالمطلب، اي فاطمه بنت محمد، اي بني عبدالمطلب واورى زه دالله تعالي سره په متعلقه

¹ - انظر ما قبله (تحفة الأشراف: ٩١١١)

² انظر حديث رقم ٢٢١٠

معاملاتو كي ستاسو هيخ حمايت او سفارش نشم كولې. مگر دومره خبره ده كه په دنيا كي خوك زما د مال نه خه حصه غواړي نو غوښتلي يې شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دارنگي وكيع او نورو راويانو دهشام بن عروه نه او هغه دخپل پلار نه او هغه دعائشه رضي الله عنها نه دمحمد بن عبدالرحمن الطفاوي دحديث پشان حديث نقل كړي دي او بعضي راويانو دا حديث دهشام بن عروه نه او هغه دخپل پلار نه او هغه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل كړي دي او پخپل سند كي يې دعائشه ذكر نه دي كړي، او په دي باب كي دعلي او ابن عباس رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي

۳۱۸۵_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو الرِّقِّيُّ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (الشعراء: ۲۱۴) جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرَيْشًا فَاجْتَمَعُوا فَخَصَّ وَعَمَّ، فَقَالَ: "يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ، اتَّقُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا، يَا مَعْشَرَ بَنِي عَبْدِ مَنَاظٍ اتَّقُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا، يَا مَعْشَرَ بَنِي قُصَيٍّ اتَّقُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا، يَا مَعْشَرَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ اتَّقُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا، يَا قَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ اتَّقِي نَفْسَكَ مِنَ النَّارِ فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لِكَ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِنَّ لِكَ رَجِمًا سَابُلُهَا بِبَلَالِهَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ يُعْرَفُ مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَخَوَءٍ، بِمَعْنَاهُ. (۱)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه روايت كوي چې كله دا ايت "وانذر عشيرتك الاقربين" خپل

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الوصايا ۱۱ (۲۴۵۲) والسنائي ۱۲ (۳۵۲۴). وتفسير سورة الشعراء ۲ (۴۰۶۱). صحيح

مسلم / الايمان ۸۹ (۲۰۴). سنن النسائي / الوصايا ۶ (۳۶۴) ۵ (۲۶۴۴) (تحفة الأشراف: ۱۲۶۲۳). و مسند احمد (۲/۲۲۳).

۵۱۹. ۳۶۰. سنن الدارمي / الرقاق ۲۳ (۲۴۴۴)

نزدي رشته دار او يروه، نازل شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم قریش راوبلل پس عوام او خواص ټول جمع شول نو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل ای د قریشو ډلي خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستاسو دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم، اي د قصی قبيلي خلقو خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستاسو دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم د بني عبد المطلب خاندان خلقو خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستاسو دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم. اي فاطمه بنت محمد صلي الله عليه وسلم، خپل ځانون د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستا دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم. تاسره زما د ويني رشته ده پس زه به احساس تيز او تازه ساتم. يعني تاسره زما درستي تعلق دی چي فائده به يي درته ضرور در رسوم،

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او دموسي بن طلحه په حديث ياد يږي

لغات: سابلها بله د نصر بله وبله معني يي په اوبو لمدول دي

حديث شريف کې لفظ بيلالها کې باء ثانيه زور او زير دواړو طريقو سره راغلی دی بلال په معني داوبو دی حديث شريف کې د قطع رحمی حرارت او گرمي د صله رهمی په سبب مري او يخیږي

تشریح: فاني لا املك لكم من الله شيئا: يعني زه ستاسو دپاره د الله تعالي د طرفه دهیڅ شي اختيار نه لرم. محدثين واني دا ارشاد نبوي ددي قراني ارشاد په وجه دی چې:

لا املك لنفسي نفعاً ولا ضراً الا ما شاء الله. قل فمن يملك لكم من الله شيئا ان اراد بكم ضراً او اراد بكم نفعاً.

((أَنَّ لَكُمْ رَجْماً سَأْلُهَا بِلَالُهَا)) يعني زما ستاسو سره رشته داري ده او په همدې وجه در سره صله رحمي کوم. د بيلالها نه مراد د رشته دارۍ تعلق قائم ساتل دي چې په دنيا کې درشته دارو سره څه سلوک کول او ددوی سره امداد کول شرعا مامور به دي او زه يي کوم، اود دنيا د نقصان نه مو هم بچ کوم ليکن داخرت د عذاب نه مو نشم بچ کولي، بعضي علما وايي چې بيلالها د بلل جمع ده په معني دلوند والي دي چې اهل عرب يي دا حسان او سلوک دپاره استعمالوي. ددي نه علما واستدلال کړي دي چې که رشته دار کافر هم وي نو صله رحمي ورسره کول پکار دي.

۳۱۸۶_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ قَسَامَةَ بْنِ زُهَيْرٍ، حَدَّثَنَا الْأَشْعَرِيُّ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَ وَأَنْذِرُ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (الشعراء: ۲۱۶) وَطَعَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْبُعِيهِ فِي أَذُنِيهِ فَرَفَعَ مِنْ صَوْتِهِ، فَقَالَ: "يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ يَا صَبَا حَاهُ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى، وَقَدْ رَوَاهُ بَعْضُهُمْ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ قَسَامَةَ بْنِ زُهَيْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ أَبِي مُوسَى، وَهُوَ أَصَحُّ ذَا كَرْتٍ بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ فَلَمْ يَعْرِفْهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى. (١)

ترجمہ دابوموسی اشعری رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی چہ کلہ ابت کریمہ "وانذر عشیرتک الاقربین" نازل شو نو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم خپلی گوتی یہ غورونو کی داذاں پشان ورکری او پہ تیز آواز بی چغه اووهله ای بنی عبد مناف "یا صبا حاه" ای عبد مناف قبیلی والاخلاقو راجمع شی (او اواری دجهنم داور نه دخپلو خانونو دبیج کولو کوشش اوکړی). امام ترمذی رحمہ اللہ وایي: داحديث په دي سند غریب دي، بعضی راویانو داحديث دعوف نه او هغه دقسامه بن زهیر په واسطه دنبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه مرسل نقل کړي دي او هغوی په دي کی دابوموسی واسطه نه ده ذکر کړي او همدا زیات صحیح سند دي ما ددی حدیث باره کی دامام بخاری سره مذاکره اوکړه نو هغوی دابوموسی اشعری په واسطه ددی حدیث دمعرفت نه دخپل لاعلمی اظهار اوکړو.

۲۸_ باب وَمِنْ سُورَةِ النَّملِ

دسورة النمل دبعضي ايتونو تفسير

۳۱۸۷_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ حَنَافٍ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَوْسِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "تَخْرُجُ الدَّابَّةُ مَعَهَا حَاكِمٌ سُلَيْمَانٌ وَعَصَا مُوسَى فَتَجْلُو وَجْهَ الْمُؤْمِنِ، وَتُخَيِّمُ الْكَافِرَ بِالْحَاكِمِ حَقٌّ إِنَّ أَهْلَ الْخَوَانِ لَيَجْتَمِعُونَ، فَيَقُولُ: هَاهَا يَا مُؤْمِنٌ، وَيَقَالُ: هَاهَا يَا كَافِرٌ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا مُؤْمِنٌ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا كَافِرٌ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَيْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ فِي دَابَّةِ الْأَرْضِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، وَحَدَّثَهُ بِنِ

أَسِيدُ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي قيامت ته قريب تر به دزمکي نه يو خناور راوخي او دهغه سره به دسليمان عليه السلام گوتمه مهر، او دموسي عليه السلام همسا وي او په دي همسا به کرخه راکاپي او دمومن مخ به روښانه کړي او ددغه گوتمي په ذريعه به دکافر په پوزه مهر اولگوي تردې پوري چې دسترخوان والا کله په دسترخوان راجمع کيږي نو دوی به وائي اي مومن او هغوی به وائي اي کافر امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي، د دابة الارض په سلسله کي ددي سند نه علاود په نورو سندونو هم دا حديث دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي چې دبنې کريم صلي الله عليه وسلم نه يې نقل کوي، او په دي باب کي دابو امامه، حذيفه بن اسيد رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي

۲۹_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَصَصِ

دسورة قصص دبعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او پس منظر د نزول د سورت

نوم ددي سورت د ايت ۲۵ د دي جملي وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ نه ماخوځ دي يعنى هغه سورة چي په هغي کي د القصص لفظ راغلي دي د لغت په اعتبار سره د قصص معنى ترتيب وار واقعات بيانول دي نو په دي لحاظ دا لفظ د معنى په اعتبار سره هم د سورة عنوان کيږي شى خکه چي په دي کي د موسى عليه السلام فسه په تفصيل سره بيان شويده.

۳۱۸۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَثَّانَ، حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ الْأَشَجِيُّ هُوَ كُوفِيٌّ اسْمُهُ سَلْمَانَ مَوْلَى عَزَّةَ الْأَشَجِيَِّّةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَبْدِهِ: "قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ: لَوْلَا أَنْ تُعَذِّبَنِي بِهَا قَرَيْشُ أَلَمَّا يَحْمِلُهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةُ لَأَفْرَزْتُ بِهَا عَيْنَكَ، فَأَلَزَلُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ (القصص: ۵۶)". قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ كَثَّانَ. (٢)

١ _ سنن ابن ماجه/الفتح ۳۱ (۳۰۶۶) (تحفة الأشراف: ۱۲۲۰۲). و مستد احمد (۳۹۱.۲/۳۹۵)

٢ _ سنن ابن ماجه/الفتح ۳۱ (۳۰۶۶) (تحفة الأشراف: ۱۲۲۰۲). و مستد احمد (۳۹۱.۲/۳۹۵)

توځمه . دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل تره ابوطالب ته او فرمانيښ ته لا اله الا الله او وايه زه به د قيامت په ورځ ستا په ايمان راوړلو گواهي وركړم ابوطالب او ونيښل كچري دا ويره نه وي چې قریش به ماته پيغور راكړي چې دمرگ نه دويري په وجه دي ايمان قبول كړو نو ما به ضرور ستا په وړاندي ددي كلمي اقرار كړي وي تردي چې په دي باره كي الله تعالي دا ايت كړيمه " إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ " نازل كړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او موږ دا صرف ديزيد بن كيان په سند پيژنو

۳۰- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْعَنْكَبُوتِ

دسورة عنكبوت دبعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه اوشان نزول دسورت

د ايت ۴۱ د جملې ان او هن البيوت لبيت العنكبوة، نه اخستلي شوي دي يعنى دا هغه سورت دي چې په هغې كي د عنكبوت لفظ راغلي دي
د ايت ۵۲ نه تر ايت ۲۰ پوري د دي نه معلومېږي چې دا سورة د حبشي د هجرت نه لږ وړاندي نازل شوي دي او د سورة د مضمون نه هم د دي تائيد كيږي بعض مفسرينو صرف په دي دليل باندي قياس كړي دي چې د دي سورة رومېنى لس ايتونه مدني دي او باقي سورة مكى دي ځكه چې په دي ايتونو كي د منافقينو ذكر راغلي دي او د نفاق ظهور په مدينه كي شوي دي حاللكه دلته چې د كومو خلقو د نفاق ذكر شوي دي نو دا هغه خلق دي چې هغوى د كفارو د ظلم او ستم د وجي نه منافقانه طرز عمل اختيار كړي وو. او ظاهره ده چې داسي منافقت په مكه كي كيدلي شو او دارنگ بعض مفسرينو ونيلي دي چې په دي سورة كي مومنانو ته د هجرت تلقين شويدي نو د دي وجي نه هغوى وانه چې دا سورة د مكى دور په آخر كي نازل شوي دي حاللكه د مديني د هجرت نه وړاندي مومنانو حبشي ته هم هجرت كړي وو د دي وجي نه د سورة په مضمون چې غور او كړي شى نو معلومېږي چې دا سورة د مكى دور په آخر كي نه بلكه د هغه حالاتو نشاند هى كوي په كومو حالاتو كي چې هجرت حبشي ته شوي وو.

۳۱۸۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ

عَنْ سَيَّالِ بْنِ حَزْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُضْعَبَ بْنَ سَعْدٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ سَعْدٍ، قَالَ: أُنْزِلَتْ فِي أَرْبَعِ آيَاتٍ، فَذَكَرْتُ قِصَّةً، فَقَالَتْ أُمُّ سَعْدٍ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ بِالْبِرِّ؟ وَاللَّهُ لَا أَطْعَمُ طَعَامًا وَلَا أَهْرَبُ هَرَبًا إِلَّا حَقِّي أَمُوتُ أَوْ تُكْفَرُ، قَالَ: فَكَاوَلُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَطْعَمُوا هَجَرُوا فَكَاهَا، فَبَلَّثَ هَذِهِ الْآيَةَ: وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي (العنكبوت ٨: الآية). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دسعد بن ابی وقاص رضي الله عنه بیان دي فرمانی چي زما باره کي خلور ایتونه نازل شوي دي او بیا هغه یوه واقعه بیان کره، ام سعد رضي الله عنها اوونیل ایا الله تعالی داحسان کولو حکم نه دي کړي؟ په الله قسم نه به زه څه اوخوړم او نه به زه څه اوځم تردی چي مړه به شم او یا خو به ته دخپل ایمان نه واپس گرځي، سعد رضي الله عنه وائي کله چي به خلقو دیته دخوراک ورکولو اراده ورکوله نو یو لرگي به یې ددي په مړی کي ورکوز کړو او ددي خوله به یې کولو کړد او په همدې موقعه دا ایت کریمه " وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي " نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣١٩٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرِ السَّهْمِيُّ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ سَيَّالِ بْنِ حَزْبٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: "وَتَأْتُونَ فِي تِلْكَ الْأَيَّامِ الْمُنْكَرِ" (العنكبوت ٢٩): قَالَ: كَالْوَايِخِذِ فُونَ أَهْلَ الْأَرْضِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ عَنْ سَيَّالٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمٌ بْنُ أَحْصَرَ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ لَعْنَةُ. (١)

ترجمه دام هاني رضي الله عنها بيان دي فرمانی چي نبي کریم صلي الله عليه وسلم دا ایت کریمه "وتأتون في تلك الأيام المنكر" اوراتلل کوی په مجالسو خپلوکي بدوکاروونو ته، باره کي اوفرمانیل هغوی به پخپلو محفلونو کي په خلقو باندي کانړي ورغورخول (بدميزي به یې

^١ - انظر حديث رقم ٣٠٤٩

^٢ - ترجمه به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٤٩٩٨)

کوله، او مسخري به يي ورپوري کولي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او دا مونږ صرف دحاتم بن ابي صغيره په روايت پيژنو چې دسماک نه يي نقل کوي، او په دي سند سليم بن اخضر دحاتم بن ابي صغيره نه په مذکوره سند ددي روايت پشان روايت نقل کړي دي.

تشرېح: ... بغوي دا بوصولح په سند سره دام هاني رضي الله عنها نه روايت بيان کړي دي چه د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه يي دايت کریمه "وَتَأْتُونَ فِي تَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ" متعلق تپوس او کړو او عرض يي او کړو هغه بده خبره کومه وه کومه چه به قوم لوط پخپلو مجلسونو کي کوله نو ويي فرماييل دوی به دلازو په سرونو کيناستل او په لاره تلونکو راتلونکو مسافرو پوري به يي مسخري کولي، رواه احمد والترمذي.

بغوي ليکلي دي په يو روايت کي راغلي دي چه قوم لوط والا به پخپلو مجلسونو کي ناست وو او په دوی کي به دهر کس سره په يو لوبي کي کانږي وو چه کوم مسافر به يي په خوا کي تيريدو نو دوی به ونيل دخپل ښکار درواخلي او په دي کانډو به يي دمسافر نشان ديهي کوله دچا په کانډي چه به کوم مسافر اولگيدو هم هغه به دده مستحق گنډلي شو او دهغه ټول سامان به يي لوټ کړو او بد فعلي به يي ورسره اوکړه، دري درهمه به يي ورته ورکړل او بي عزتي به يي وکړله او ددوی قاضي دپنځه درهمو ورکولو فيصله کوله.

دقاسم بن محمد قول دي چه په مجلسونو کي به يي علانيه تيزونه اچول او هوا به يي خارجوله او په يو بل به يي لاري توکلي، دمکحول قول دي چه قوم لوط په بدو حرکتونو کي داهم وو چه جاولي به يي جولي، په نکريزو به يي لاسونه سره کول شپيلي به يي وهل او په گيتو به يي وشتل کول او بد فعلياني به يي کولي. (شرح السنة، معالم)

۳۱- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ

دسورة الزوم دبعضي ايتولو تفسير

وجه دتسميه او سبب نزول دسورت

درومبنی ایت د جملې: غُلِبَتِ الرُّومُ نه ماخوځ دي

په شروع کي چي د کومي تاريخي واقعي ذکر شوي دي نو د دينه معلومېږي چي په کومه زمانه کي د عرب سره متصل اردن، شام او فلسطين د رومي حکومت په قبضه کي وو او په دي علاکو کي په روميانو باندې د ايرانيانو غلبه په ۶۱۵سنه، کي مکمل شوي وه نو دا سورت د حبشي د

هجرت په کال نازل شوي دي. او دا هغه کال وو چې مومنانو حبشي ته هجرت کړي وو

کومه پيشن گوڼی چې د دي سورة په شروع کي شويده هغه د قرآن مجيد او د محمد صلی الله عليه وسلم د نبوت د صداقت دليل دي. په دي سورة باندې د پوهي حاصلولو دپاره دا ضروري ده. چې په هغه تاريخي واقعاتو نظر واچولي شی. چې هغه د دي ايتونو سره تعلق لری

د نبی صلی الله عليه وسلم د نبوت نه اته کاله وړاندې د قيصر روم ماريس خلاف بغاوت او شو او يو سړی فوکاس د روم سلطنت قبضه کړو. د ده د ماريس د سترگو د وړاندې د ماريس پنځه ځامن قتل کړل او بيا ئي ماريس قتل کړو. او د دي ټولو سرونه ئي په قسطنطنيه کي زورپند کړل. او د دي نه څه ورځي پس ئي د ده ښځه او دري لوڼه هم اووژلي د دي واقعه په وجه د ايران بادشاه خسرو پرويز ته په روم باندې د حملي کولو څه موقع په لاس ورغله او قيصر ماريس په ده باندې ډير احسانات کړي وو. او د ده په وجه پرويز ته د ايران حکومت حاصل شوي وو. پرويز به ماريس ته خپل پلار ونيولو. نو د ايران بادشاه پرويز اعلان اوکړو چې څه به د دي ظلم بدله اخلم. په ۶۰۳ ه کي ده د روم خلاف د جنگ اغاز اوکړو او آخر ئي روميانو ته شکست ورکړو. د افريقي گورنر خپل ځوي قسطنطنيه ته رااوولېږلو. هغه فوکاس مغروله کړو او هر قل د روم بادشاه شو. او ده د فوکاس سره هغه شان معامله اوکړه کومه چې ده د ماريس سره کړي وه او دا واقعه ۶۱۰ ه کي شوي وه او دا هغه کال دي چې په دي کي نبی صلی الله عليه وسلم ته الله تعالی نبوت ورکړو. ليکن د ايران پرويز خپل جنگ جاري اوساتلو. او دي جنگ ته ئي د مجوسيت او مسيحيت مذهبي رنگ ورکړو. د عيسايانو کومو فرقو ته چې رومي حکومت ملحدین ونيلي وو او ظلمونه ئي په هغوی کول يعنی نسطوری او يعقوبی فرقې، نو هغه هم د ايران د مجوسيانو ملگری شول. او يهوديانو هم د مجوسيانو سره ملگریا اوکړه. په خپله د خسرو پرويز په فوج کي يهوديان شپږپيش (۲۲۰۰۰) زره وو. نو په دي وجه هر قل د دي مقابلې اونه کړي شوه.

او ايرانيانو په رومبنی ځل انطاکیه قبضه کړه. بيا ئي په ۶۱۲ ه کي دمشق فتح کړو او په ۶۱۴ ه کي بيت المقدس باندې قبضه اوکړه. او گرجي وغيره ئي وراني کړي او په روميانو باندې ئي ظلمونه اوکړل. او لس کم يو لاکه عيسايان ئي قتل کړل د دي فتح نه پس په يو کال کي دته دته ايرانی فوجونو په اردن فلسطين او جزيره نماني سيا قبضه اوکړه او د مصر حدود ته اورسيدل دا هغه زمانه وه. چې په مکه معظمه کي د ايرانيانو د جنگ نه ډير لوي تاريخی جنگ روان وو. دلته د توحيد د علمبردار سيدنا محمد صلی الله عليه وسلم په قيادت کي او د شرک د پيروکارو سرداران قریش په قيادت کي د يو بل سره په جنگ کي اخته وو. او نوبت دپته رااورسيدلو چې په ۶۱۵ ه کي د مومنانو ډير تعداد خپل کورونه او وطن پريخودلو او په حبشه کي په عيسائی سلطنت کي (چې هغه د روميانو خليف وو) پناه واخستله. په دي زمانه

کي د ايران د غلبي غوغا وه. په مکه کي مشرکانو د ايرانيانو په کاميابي او د روميانو په شکست باندې خوشحالي کولې او مومنانو ته به يې ونيول. چي د ايران مجوسيان کاميابي پورې او د وحی او رسالت منونکی شکست مومي نو مونږ د عرب بت پرست به ستاسو دين هم ختم کړو او تاسو به هم ختم کړو. نو په دې حالاتو کي قرآن مجيد دا سورة نازل شو.

۳۱۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ابْنُ عَثْمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُمَيْي، حَدَّثَنَا ابْنُ شَهَابٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ فِي مُنَاجَاةٍ: "الْمُ غَلِبَتِ الرُّومُ" (الروم ۱-۲)، أَلَا احْتَظَّتْ يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّ الْبِضْعَ مَا بَيْنَ الثَّلَاثِ إِلَى الْقِسْعِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، مِنْ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم ابوبکر رضي الله عنه ته دقریشو سره دشرط لگولو په باره کي اوونیل اي ابوبکر تا په شرط لگولو کي د "الم غلبت الروم" احتیاط نه ولي کار نه اخستلو ځکه چې بضع د دریو نه تر نهو پوري استعمالیږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث په دې سند چې زهري دعبیدالله په واسطه دابن عباس نه نقل کوي حسن غریب دي

۳۱۹۲- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَفْظِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ ظَهَرَتْ الرُّومُ عَلَى قَارِسٍ فَأَعْجَبَ ذَلِكَ الْمُؤْمِنِينَ، فَتَوَلَّى الْمُ غَلِبَتِ الرُّومُ إِلَى قَوْلِهِ يَفْرُحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ (الروم ۱-۵). قَالَ: فَقَرِحَ الْمُؤْمِنُونَ بِظُهُورِ الرُّومِ عَلَى قَارِسٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، كَذَا قَرَأَ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ: غَلِبَتِ الرُّومُ. (١)

ترجمه: دابوسعيد خدری رضي الله عنه بيان دي کله چې په غزوه بدر کي روميان په اهل فارس غالب شول نو مومنان په دې باندې خوشحاله شول تردي چې په دې باره کي "الم غلبت الروم" نه تر "يفرح المؤمنون بنصر الله" پوري نازل شو راوي وائي چې دروميانو په فارس غلبه

¹ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۵۸۵۶)

² - انظر حديث رقم ۲۹۳۵

کیدو باندی مسلمانان بی حده حوشحاله شول
امام ترمذی رحمہ اللہ وایی: دا حدیث پہ دی سند حسن غریب دی دا رنگی نصر بن علی غلبت
الروم دغین او لام پہ فتح سرہ لوستلی دی.

۳۱۸۳- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمِيْرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَرَارِيِّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «غُلِبَتِ الرُّومُ»، فِي أَدْنَى الْأَرْضِ (الروم: ۱-۲)، قَالَ: غُلِبَتْ وَغَلَبَتْ كَانَ الْمُشْرِكُونَ يُجْبُونَ أَنْ يَظْهَرَ أَهْلُ فَارِسَ عَلَى الرُّومِ لِأَنَّهُمْ وَإِيَّاهُمْ أَهْلُ أَوْتَانٍ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُجْبُونَ أَنْ يَظْهَرَ الرُّومُ عَلَى فَارِسَ لِأَنَّهُمْ أَهْلُ كِتَابٍ، فَذَكَرَهُ لِأَبِي بَكْرٍ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «أَمَّا أَنَّهُمْ سَيَغْلِبُونَ»، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لَهُمْ، فَقَالُوا: اجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَجَلًا فَإِنْ ظَهَرْنَا كَانَ لَنَا كَذَا وَكَذَا، وَإِنْ ظَهَرْتُمْ كَانَ لَكُمْ كَذَا وَكَذَا، فَجَعَلَ أَجَلًا خَمْسَ سِنِينَ فَلَمْ يَظْهَرُوا، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَلَا جَعَلْتُهُ إِلَى دُونَ»، قَالَ: أَرَأَاهُ الْعَشِيرُ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَالْبِضْعُ مَا دُونَ الْعَشِيرِ، قَالَ: ثُمَّ ظَهَرَتِ الرُّومُ بَعْدَ، قَالَ: فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «الْم غُلِبَتِ الرُّومُ» إِلَى قَوْلِهِ وَيَوْمَئِذٍ يَفِرُّ الْمُؤْمِنُونَ يُنْصِرُ اللَّهُ يُنْصِرُ مَنْ يَشَاءُ (الروم: ۱-۵)، قَالَ سُفْيَانُ: سَمِعْتُ أَنَّهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا لَعَرَفَهُ مِنْ حَدِيثِ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ. (۱)

ترجمہ: دعبدا اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما نہ دایت کریمہ "الم غلبت الروم فی ادنی الارض" بارہ کی مروی دی فرمانیل بی چې غلبت او غلبت دواہرہ لوستلی کیہی، دکفار او مشرکینودا خواہش وو چې اہل فارس پہ رومیانو غالب شی خکہ چې کفار او مشرکین او دوی تول پہ بت پرستی کی شریک وو مگر مسلمانانو دا غوبتل چې رومیان پہ اہل فارس غالب شی خکہ چې رومیان اہل کتاب وو او هغوی ددی ذکر ابوبکر رضی اللہ عنہ تہ اوکرو او ابوبکر ددی ذکر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ اوکرو رسول اللہ اوفرمانیل رومیان بہ دمغلوب کیدو نہ پس غالب کیہی ابوبکر رضی اللہ عنہ ورغلو او دوی تہ بی دا خبرہ اوکرو هغوی اوونیل کہ خبرہ همداسی وی نو زمونہ او ستاسو مینخ کی یوہ مودہ مقرر کری کچری مونہ غالب شو نو مونہ بہ تاسو تہ دومرہ دومرہ تاوان درکوو او کچری تاسو غالب شوی نو مونہ

به درته دومره دومه تاوان درکود تردی چې هغوی پنځه کاله موده مقرر کړه لیکن رومیان په دې موده کې غالب نشول او ابوبکر داخبره هم رسول الله صلي الله علیه وسلم ته اوکړه رسول الله ورته اووئیل تاسو ددې مودې نه لږه زیاته موده ولې نه مقرروله؟ راوي وائي زماخیال دې چې درسول الله مراد دمودې دزیاتوالي نه لس کاله نیټه مقررول وو، ابوسعید وائي چې بضع دلسو نه کم ته ونیلي شي او بیا ددې مودې نه پس رومیان غالب شول، ابن عباس رضي الله عنهما وائي دالله تعالی دقول "الم غلبت الروم" نه تر "ویومئذ یفرح المؤمنون بصر الله ینصر من یشاء" پوري ایتونو نه همدا معلومیرې سفیان ثوري وائي ما اوریدلي دي چې رومیان په دوی باندې په هغه ورځ غالب شول په کومه ورځ چې غزوه بدر شوي وه.

امام ترمذي رحمه الله وایي. دا حدیث حسن صحیح غریب دي او مونږ یې صرف دسفیان ثوري په هغه روایت پېژنو کوم چې هغه دحبیب بن ابوعمر و په واسطه بیان کړي دي.

تخریج: تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۵۳۸۹). و مسند احمد (۲۰۴/۱/۲۷۶)

۳۱۹۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عَزْرَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ يَتَارِ بْنِ مَكْرَمٍ الْأَسْلَمِيِّ، قَالَ: لَمَّا تَزَلَّتِ الْهَامُ غُلِبَتِ الرُّومُ ۲ فِي أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّغْلِبُونَ ۳ فِي بَطْحِ سَيْنِينَ (الروم: ۱-۴) فَكَانَتْ قَارِسُ يَوْمَ تَزَلَّتِ هَذِهِ الْآيَةُ قَاهِرِينَ لِلرُّومِ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحِبُّونَ ظُهُورَ الرُّومِ عَلَيْهِمْ لِأَنَّهُمْ وَإِنَّا هُمْ أَهْلُ كِتَابٍ، وَفِي ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۴ بِتَنْصُرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّجِيمُ ۵ (الروم: ۵) وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُحِبُّ ظُهُورَ قَارِسَ، لِأَنَّهُمْ وَإِنَّا هُمْ لِنُسُوا بِأَهْلِ كِتَابٍ وَلَا إِبْرَانٍ يَبْعَثُ، فَلَمَّا أَلَزَّ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَصْبِغُ فِي لَوَاحِي مَكَّةَ: أَلَمْ ۱ غُلِبَتِ الرُّومُ ۲ فِي أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّغْلِبُونَ ۳ فِي بَطْحِ سَيْنِينَ (الروم: ۱-۴) قَالَ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ لِأَبِي بَكْرٍ: فَذَلِكَ بَيْنَكُنَا وَبَيْنَكُمُ زَعَمَ صَاحِبُكُمْ أَنَّ الرُّومَ سَتَغْلِبُ قَارِسًا فِي بَطْحِ سَيْنِينَ، أَفَلَا لَرَاهِنَكَ عَلَى ذَلِكَ، قَالَ: بَلَى، وَذَلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِ الزَّهَانِ، فَارْتَهَنَ أَبُو بَكْرٍ وَالْمُشْرِكُونَ وَكَوَضَعُوا الزَّهَانَ، وَقَالُوا لِأَبِي بَكْرٍ: كَمْ تَجْعَلُ الْبَطْحَ ثَلَاثَ سَيْنِينَ إِلَى تَسْعِ سَيْنِينَ فَسَمَّ بَيْنَكُنَا وَبَيْنَكَ وَسَطًا كَلْتَمِي إِلَيْهِ، قَالَ: فَسَمُّوا بَيْنَهُمْ سِتَّ سَيْنِينَ، قَالَ: فَطَمَتِ السِّتُّ سَيْنِينَ قَبْلَ أَنْ يَظْهَرُوا، فَأَخَذَ الْمُشْرِكُونَ زَهْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَلَمَّا دَخَلَتِ السَّنَةُ السَّابِعَةُ ظَهَرَتِ الرُّومُ عَلَى قَارِسَ فَغَابَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْمِيَةً سِتَّ سَيْنِينَ، لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى، قَالَ: فِي بَطْحِ سَيْنِينَ (الروم

٤: وَأَسْلَمَ عِنْدَ ذَلِكَ نَاسٌ كَثِيرٌ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ زَيْنَارِ بْنِ مَكْرَمٍ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الزِّنَادِ. (١)

ترجمه دنيار بن مكرم اسلمي رضي الله عنه بيان دي فرماني كله چې ايت كريمه " غُلبَتِ الرُّومُ ٢ فِي أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ٣ فِي بَضْعِ سِنِينَ " نازل شو دغه وخت كي اهل فارس په روميانو قابض او غالب وو او مسلمانانو دا غوښتل چې روميان په دوى باندې غالب شي خكه چې روميان او مسلمانان دواړه اهل كتاب دي او په همدې سلسله كي دا ايت " وَيَوْمَئِذٍ يَقُولُ الْمُؤْمِنُونَ ٤ يَنْصُرِ اللَّهُ يَنْصُرُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ " نازل شو قريشو دا غوښتل چې اهل فارس غالب شي خكه چې دوى او اهل فارس دواړه نه اهل كتاب وو او نه يې په قيامت ايمان وو كله چې الله تعالي دا ايت نازل كړو ابوبكر رضي الله عنه دمكي په اطرافو كي داعلان كولو دپاره اووتلو او په چغو چغو يې په تيز اواز اعلان وكړو " الم ١ غُلبَتِ الرُّومُ ٢ فِي أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ٣ فِي بَضْعِ سِنِينَ " يعني دوى به دمغلوب كيدو نه پس په يو څو كلونو كي غالب كيږي نو يو څو قريشيانو ابوبكر رضي الله عنه ته اوونيل راځئ چې مونږ او تاسو په دي خبره شرط او تړو لكه چې ستاسو دنيي دا خيال دي چې روميان به په فارسيانو په يو څو كلونو كي غالب كيږي، ايا داسي نشي كيدي چې مونږ په دي خبره شرط او تړو هغوى اوونيل ولي نه مونږ تيار يو نو ابوبكر رضي الله عنه دشركيانو سره شرط اولگولو او دشرط مال يې چاسره كيخودو دشركيانو ابوبكر رضي الله عنه ته اوونيل تاسو بضع لره د دري كالو نه تر نهو كالو پوري په څو كلونو مشروط كوى؟ زمونږ او ستاسو په مينځ كي يوه موده متعين كړئ چې فيصله ورباندې اوشي راوي وائي چې هغوى دشرې كالو موده متعين كړه راوي وائي دروميانو په مشركانو دغالب كيدو نه مخكي شپږ كلونه تير شول مشركانو دابوبكر رضي الله عنه مال چې په طور دشرط يې جمع كړي وو واخستو مگر كله چې اوم كال شروع شو او روميان په فارسيانو غالب شول نو مسلمانانو په ابوبكر رضي الله عنه تنقيدونه كول شروع كړل چې دا دهغه غلطي وه چې دشرې كالو موده يې مقرر كړي وه او حال دا دي چې الله تعالي بضع سنين ونيلي دي او بضع د دري كلونو نه تر نهو كلونو پوري وي راوي وائي چې ددي پيش گويي دحق ثابت كيدو په وجه ډيرو زياتو خلقو ايمان راوړو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث دنيار بن مكرم په روايت حسن صحيح غريب دي او مونږ

بي صرف د عبد الرحمن بن ابوالزناد په روايت پيژنو.

۳۲- باب وَمِنْ سُورَةِ لُقْمَانَ

د سورة لقمان د بعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او شان نزول د سورت

په دې سورة كې هغه نصيحتونه نقل كړي شوي دي كوم چي لقمان حكيم خپل خوي ته كړي و. د دې مناسبت د وحي نه د دې نوم سورة لقمان ايخودلي شوي دي. چي دا په هغه زمانه كې نازل شوي دي كله چي د اسلام د دعوت د ختمولو دپاره كفارو جبر او ظلم كوو ليكن دا مخالفت ډير زيات او سخت نه و. لكه په آيت ۱۴، ۱۵ كې دېته اشاره ده. چي په دې كې نوي نوي مومنانو ته ونيلي شوي دي چي بيشكه د مور پلار حقونه ډير زيات دي. ليكن كه چري هغوي تاسو د اسلام نه منع كوي. نو د هغوي خبره مه مني او دا خبره په سورة عنكبوت كې هم ده. نو معلومه شوه چي دا دواړه سورتونه په يو دور كې نازل شوي دي. ليكن د انداز بيان نه معلومېږي چي سورة لقمان مخكې نازل شوي دي. ځكه چي د دې په پس منظر كې د سخت مخالفت څه نښه نيسته او په سورة عنكبوت كې په مومنانو باندې د سخت جبر او ظلم ذكر شته دي.

۳۱۹۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرٍّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زُحْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَهُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَا تَبْغُوا الْقَيْنَاتِ وَلَا تَقْتُلُوهُنَّ وَلَا تَعْلَمُوهُنَّ وَلَا حَيْزَ فِي تِجَارَةٍ فِيهِنَّ وَكُنْهُنَّ حَرَامًا. وَفِي مِثْلِ هَذَا الْوَلَدِ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ: وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ (لقمان ۶) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا يَرْوَى مِنْ حَدِيثِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، وَالْقَاسِمُ ثِقَةٌ، وَعَلِيُّ بْنُ يَزِيدَ يُضَعَّفُ فِي الْحَدِيثِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، يَقُولُ: الْقَاسِمُ ثِقَةٌ، وَعَلِيُّ بْنُ يَزِيدَ يُضَعَّفُ. (١)

ترجمه: دابوامامه رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي سندري ويونكي وينځي مه خرڅوي او نه به يي اخلي او مه ورته دسندرو ونيلو تعليم وركوي

ددوی په تجارت کي هیڅ بهتري نشته او ددوی قیمت حرام دي د همداسي مواقعو په مناسبت ایت کریمه "ومن الناس من يشتري لهو الحديث ليضل عن سبيل الله" او بعض د خلقو نه هغه دی چي اخلی بیفاندي خبري د دي دپاره چي واروی خلق د الله تعالی د لاري نه بغير د دليل نه او گرځوی هغي لره ټوقي. دغه کسان دوی لره عذاب ذلیل کونکي دي، نازل شوي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث غریب دي دا حدیث د قاسم نه د ابو امامه په واسطه مروي دي او قاسم ثقه دي او علي بن یزید کي ضعف موندلي کيږي او دا تحقیق ما دامام بخاري نه اوریدلي دي.

تشریح: په دي ایت کي د قرآن کریم مخالفینو ته زور نه او تخویف دي. او د هغوی دري حالات ئي ذکر کړي دی. او د اشتراء نه مراد خوځول او غوره کول دی او په دي کي اشاره ده چي په دي باندې خپل مال هم مه خرچ کوی. او د حسن بصری نه روایت دي چي د دي نه مراد هر هغه څیز دي چي انسان د قرآن کریم نه او د الله تعالی د بندگی نه غافله کوی. د شریکاتو او بدعاتو قصي او فسق و فجور. ګپ شپ او هغه دنیوی کارونه او عملونه چي انسان د قرآن کریم او دین نه غافله کوی. لیضل کي اشاره ده. چي دي په خپله ګمراه دي او نور خلق هم ګمراه کوی بغير علم کي اشاره ده چي هر ګمراه جاهل دي. هزا. چي سپک او بي مقصده ئي ګنړی

۳۳- باب وَمِنْ سُورَةِ السَّجْدَةِ

دسورة الم السجده د بعضي ایتونو تفسیر

۳۱۹۶- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيْنَادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْثِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ: تَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ (السجدة: ۱۶) كَزَلِكِ فِي التَّكْوَارِ الصَّلَاةِ الَّتِي تُدْعَى الْعَتَمَةَ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (۱)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه روایت دي فرماني چې دا ایت "تتجافى جنوبهم عن المضاجع" لري کيږي اړخونه ددوی دبسترونه، دهغه مونځ کونکو په حق کي نازل شوي دي چاچې به دشپي اخري دريمه حصه کي تهجد کولو.

^۱ - لغرد په المؤلف (تحفة الأعراف: ۱۶۲۲)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ ته صرف په همدې سند معلوم دي.

تشرېح: د خوابگاهونو يعني دارام کولو او پريوتلو د خايونو، نه د اړخونو د جدا ساتلو مطلب دادې چه دوى دبسترو نه جدا کيږي ، د اسماء بنت يزيد رضي الله عنها نه روايت دي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل: يجمع الله يوم القيامة الناس في صعيد واحد يسعهم الداعي وينفذهم البصر فيقوم مناد فينادي اين الذين كانوا يحمدون الله تعالى في السراء والضراء فيقومون وهم قليل فيدخلون الجنة بغير حساب ثم يعود فينادي اين الذين كانت تتجافى جنوبهم عن المضاجع فيقومون وهم قليل فيدخلون الجنة بغير حساب ثم يقوم سائر الخلق فيحاسبون.

ابن راهويه او ابو يعلي هم دا روايت پخپلو مسندونو كي ددي هم معني بيان كړي دي ليكن ددي اضافي سره: ينادى اولابصوت يسمع الخلائق سيعلم اهل الجمع من اهل الكرم ليكن حسن بصري او مجاهد او امام مالك او اوزاعي اود علماؤ ديو جماعت قول دي چه ددينه مراد دهغه مجتهدين دي چه دصلاة الليل دپاره قيام كوي.

امام احمد ، ترمذی ، ابن ماجه ، ابن ابی شيبه او ابن راهويه پخپلو مسندونو كي او حاكم هم دمعاذ رضي الله عنه روايت نقل كړي دي دمعاذ بن جبل رضي الله عنه بيان دي چه: ما عرض او كړو اي دالله تعالي رسول له كوم داسي عمل راته اوښايه چه جنت ته مي اورسوي او ددوخ نه مي لري كړي نو راته يي او فرماښل ديو لوي كار په باره كي دي تپوس او كړو ليكن چه چاته يي الله تعالي اسان كړي نو دهغه دپاره اسان هم دي، ته دالله تعالي عبادت كوه او په عبادت كي ورسره هيڅ يو شي مه شريكوه ، مونږ قائموه او زكوة ادا كوه او درمضان روژي نيسه ، دكعبې حج كوه ، او په اخر كي يي او فرماښل ايا دكاميابي دروازه درته اونه ښايي؟ ياد ساته روژي نيول دعذاب نه بچ كونكي دي او خيرات وركول دگناهونو اور لره داسي مړكونكي دي لكه چه اوبه اور لره مړكونكي دي او دشپي په مينځ كي مونږ كول هم دگناهونو اور لره مړ كوي او بيا يي ايت كريمه "تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَهُمْ يُنفِقُونَ. فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ" تلاوت كړو او بيا يي او فرماښل اياتاته ددينې امورو سې او ستن او ددي كوهان او غونډې اونه ښايي ، خبردار اسلام ددي سر دي او مونږ يي ستن ده او جهاد ددي غونډې ده او بيا يي او فرماښل تاسو ته يو داسي څيز اونه ښايي دكوم مدار چه په دي ټولو دي؟ ما عرض او كړو ضرور يي راته اوښايه نو رسول الله خپله ژبه اوښوله او ويي فرماښل دي لره نيولي ساته ما عرض او كړو اي

دالله رسوله ايا په خبرو كولو به هم مونږ نيولي كېږو نو ويي فرمايل اي معاذ مور درباندي پوره شه صرف دخولي نه دوتلو الفاظو نتيجي خلقو لره په دوزخ كي پر مخي غورخونكي دي (رواه احمد والترمذي في الجامع وابن ماجه في سننه).

د ابو مالك اشعري رضي الله عنه بيان دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي ان في الجنة غرافا یری ظاهرها من باطنها وباطنها من ظاهرها أعدھا الله لمن الان الكلام واطعم الطعام وتاب الصيام وصلى بالليل والناس نيام رواه البيهقي في شعب الايمان ترمذي هم دا حديث ددی روایت هم معنی نقل کړي دي.

د ابو هريره رضي الله عنه بيان دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: أفضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم وأفضل الصلاة بعد الفريضة صلاة الليل رواه مسلم - بغوي هم د ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: عجب ربنا عن رجلين رجل ثار عن وطائه ولحافه من بين حبه واهله الى صلوته فيقول الله لملائكته انظروا الى عبدی ثار عن فراشه ووطائه من بين حبه واهله رغبة فيما عندي وشفقة منا عندي ورجل غزا في سبيل الله فانهزم مع أصحابه فعلم ما عليه من انهزامة وماله في الرجوع فرجع حتى أهرق دمه فيقول الله لملائكته انظروا الى عبدی رجع

د انس رضي الله عنه بيان دي چه ايت كريمه تَتَجَانِي جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ، دهغه كسانو په حق كي نازل شوی دی چه د مابنام دمونځ كولو نه پس دماخوستن دمونځ په انتظار كي وي. بغوي دانس رضي الله عنه بيان نقل کړي دي فرمايل يي چه دا ايت دانصارو په حق كي نازل شوي دي ، مونږ چه به دماينام مونځ وكړو نو كورونو ته به نه واپس كيدو تردې چه رسول الله صلي الله عليه وسلم سره به مو دماخوستن مونځ هم ادا كړو.

دا هم د انس رضي الله عنه بيان دي چه ايت كريمه تَتَجَانِي جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ، رسول الله دصحابه كرامو په حق كي نازل شوي دي چه دماينام مونځ به يي وكړو نو كورونو ته به نه واپس كيدل تردې چه رسول الله صلي الله عليه وسلم سره به مو دماخوستن مونځ ادا كړو. دا روايت ابن مردويه نقل کړي دي اوددي اصل په ابوداود كي دي ، ابن ابي حاتم هم دمحمد بن منكر نه دا مضمون نقل کړي دي چه ددينه مراد صلاة الاوابين دي.

بزار په كمزوري سند سره دبلال رضي الله عنه بيان نقل کړي دي چه مونږ به په مجلس كي ناست وو اوبعضي صحابه كراموبه دماينام دماخوستن پوري مونځونه كول نو ددوي په حق كي دا ايت كريمه نازل شو:

بغوي ليكلي دي چه ابو الدرداء، ابوذر، او عبادة بن الصامت رضي الله عنهم به دماخوستن اودسحر مونخ درسول الله سره په جماعت ادا كول

مسلم او امام احمد دعثمان رضي الله عنه په حواله روايت نقل كړي دي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خوك چه دماخوستن مونخ په جماعت سره ادا كړي نوگويا كي ده ترنيمي شپي پوري قيام وكړو اوچاچه دسحر مونخ دجماعت سره ادا كړو نوگويا كي توله شپه قيام يي دمونخ دپاره وكړو.

بخاري اومسلم دابو هريره رضي الله عنه په حواله دا ارشاد نبوي نقل كړي دي چه رسول الله اوفرمانيل كچري خلقو ته داذان كولو اوپه اولني صف كي دودريدو فضيلت معلوم وي او دا اعمال ورته بغير دقرعه اندازي نه ميسر نه وي نو دوي به ددي دپاره ضرور قرعه اندازي كړي وه ، او كچري دماسپخين دمونخ ثواب دوي ته معلوم وي نو په منډو منډو به ورته ورغلي وو او كچري دسحر اوماخوستن دباجماعته مونخ فضيلت ورته معلوم وي نو په كوناتو به وزته وركويديلي وودرواه البخاري ومسلم واحمد والنسائي.

٣١٩٧- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَتَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يُنْبِئُ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَعَدُّتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَتَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: فَلَا تَعْلَمُ لَنْفُسٍ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (السجدة: ١٧) ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چې الله تعالي فرماني ما دخپلو نيكانو بنديانو دپاره داسی نعمتونه تيار كړي دي چې نه دچا سترگو ليدلي دي نه دچا غوږونو اوريدلي دي او نه دچا په زړه کې تير شوي دي او ددي تصديق د الله تعالي په دي قول كي دی " فَلَا تَعْلَمُ لَنْفُسٍ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ " يعني هېچاته نه دي معلوم هغه نعمتونه كوم چې دجنتيانو دسترگو پخولو دپاره پت تيار شوي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: نفس: النفس مصدر دي روح يا ويني ته ويلي شي ، عظيم النفس لوي جسامت والا

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ٨ (٢٢٢٢) . وتفسير سورة السجدة ١ (٢٤٤٩، ٢٤٨٠) . والتوحيد ٢٥ (٤٢٩٨) . صحيح مسلم / الجنة (٢٨٢٢) (تحفة الأشراف: ١٢٦٤٥)

تشریح : کله چې نبي کريم صلي الله عليه وسلم ارشاد الهي نقل کړي دېته حديث قدسي ونيلي شي نو پورتي حديث هم حديث قدسي دي.

"ملاعین رأت" يعني نه به کومي سترگي ليدلي وي مطلب دادی چې دجنت اعلي مظاهر او اوزونه او شکل او صورت او دهغه خاي نعمتونه به هيڅ سترگي ليدلي نه وي او نه به کومو غوږونو اوريدلي وي او نه به چا ددي تصور کړی وي.

قرة عين: قرة لفظ دقر نه جوړ شوی دی په معني دقرار دی يعني دا سترگي چې کله محبوب څيز اووښي نو قرار به ورته راشي او مطمئن به شي او بيايي بل څيز ته توجه نه ورځي ددي برعکس کچري سترگي ناخوښه څيز اووښي نو په دي باندې نظر ستړی کيږي بعضي علماء وائي قرة دقره نه ماخوږ دی په معني ديخوالي مطلب دادی چې کله سترگي خپل محبوب څيز اووښي نو په زړه کې يخواي شان پيدا کيږي دجنت په نعمتونو کې به دا دواړه قسم صفات حاصلېږي.

۳۱۹۸- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُطَرِّبِ بْنِ طَرِيفٍ، وَعَبْدِ الْمَلِكِ وَهُوَ ابْنُ أَبِي جَرٍّ، سَمِعَا الشَّعْبِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ سَأَلَ رَبَّهُ، فَقَالَ: أَيُّ رَبِّ، أَيُّ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَذْنَى مَنَزَلَةٍ؟ قَالَ: رَجُلٌ يَأْتِي بَعْدَ مَا يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، فَيَقَالُ لَهُ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ: كَيْفَ أَدْخُلُ وَقَدْ لَزَلُوا مَنَازِلَهُمْ وَأَخَذُوا أَخَذَاتِهِمْ؟ قَالَ: فَيَقَالُ لَهُ: أَكْرَهُهُ أَنْ يَكُونَ لَكَ مَا كَانَ لِإِسْرَافٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، أَيُّ رَبِّ قَدْ رَضِيتُ، فَيَقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ هَذَا وَمِثْلَهُ وَمِثْلَهُ، فَيَقُولُ: رَضِيتُ أَيُّ رَبِّ، فَيَقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ هَذَا وَعَشْرَةَ أَثْمَالِهِ، فَيَقُولُ: رَضِيتُ أَيُّ رَبِّ، فَيَقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ مَعَ هَذَا مَا اسْتَهْتَمْتَ لِنَفْسِكَ وَلَدَّتْ عَلَيْكَ." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْمُغِيرَةَ وَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَالْمَرْفُوعُ أَصَحُّ. (١)

ترجمه دشعبي بيان دي فرماني چې ما دمغيره بن شعبه رضي الله عنه نه په منبر باندې واوريدل چې نبي کريم صلي الله عليه وسلم نه يې حديث بيانولو ونيل يې چې رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل موسي عليه السلام دخپل رب نه سوال اوکړو او ونيل يې چې اي زما ربه په جنتونو کې کوم يو جنت دتولو نه کمي درجي والا دي؟ الله تعالي او فرمايل جنت ته

دجنتيانو د داخليدو نه پس به يو كس راشي هغه ته به اوونيلي شي ته هم جنت ته داخل شه هغه به عرض او كړي زه څنگه جنت ته داخل شم او حال دا دي چې خلق زما نه جنت ته په ننوتو كې مخكې شوي دي او پخپلو كورونو كې اباد شوي وي او خپل خپل څيزونه يې وصول كړي وي موسي عليه السلام او فرمايل هغه ته به اوونيلي شي ددنيا په بادشاهانو كې چې د يوبادشاه سره څومره څيزونه وي دومره به تاته دركړي شي نو ايا ته به دي باندي خوشحاله او راضي نه يې؟ هغه به اوواني هو اي زما ربه زه راضي يم هغه ته به اوونيلي شي ورڅه ستادپاره دومره څيزونه مقرر شول او دومره دومره ورسره نور دي به اوواني اي زما ربه زه راضي يم ده ته به بيا اوونيلي شي ورڅه ستادپاره دا ټول څيزونه مقرر شول او ددي لس دومره نور هم دي به اوواني اي زما ربه بس زه راضي شم ده ته به اوونيلي شي ددي دومره وركړو باوجود ايا ستا زړه نور هم څه غواړي او كه په نور څه هم تاته لذت ملاولېږي هغه هم ستادپاره شول. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او بعضي راويانو دا حديث دشعبي په واسطه دمغيره نه نقل كړي دي او مرفوع يې نه دي بيان كړي مگر مرفوع زيات صحيح دي.

۳۴- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ

د سورة احزاب د بعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او شان نزول د سورت

دايت نوم د د جملي يَخْسِبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۲۰ نه ماخوځ دي.

په دې سورة كې درې اهم واقعات مذكور دي يو غزوة احزاب چه په شوال سنه ۵ هجري كي شوى وه. دويم غزوه بني قريظه. چه په ذي القعدة ۵ هجري كي پېښه شوى وه دريم د زينب رضی الله عنها نكاح د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره. چه هغه هم په ذي القعدة سنه ۵ هجري كي شوي وه. نو د دې تاريخي واقعاتو نه د دې سورة د نزول زمانه متعين كيږي.

واقعه داسي وه چي په شوال سنه ۳ هجري كي د جنگ احد نه دوه مياشتي پس د نجد قبيلي اسد په مدينه باندې د حملې كولو تياري او كړو. نو نبی صلى الله عليه وسلم د دوى د حملې د بندولو دپاره. ابو سلمه رضی الله عنه سره د لښكر نه اوليږلو. بيا په صفر ۴ ه كي د عضل قبائيلو د نبی صلى الله عليه وسلم نه څه صحابه كرام اغوختل چه دوى ته دين اوبنائى. نبی صلى الله عليه وسلم دوى سره شپږ صحابه كرام اوليږل او په دوى باندې نې په لار كي د رجيع (جده) او رابع په مينځ كي د قبيله هذيل كفار را اوخيژول هغوى شپږ صحابه شهيدان كړل او

دوه «حبيب بن عدی او زید بن الدثنه» نی په مکه کي څرخ کړل. بیا د بنی عامر د یو سردار په درخواست باندی نبی صلی الله علیه وسلم یو تبلیغی وفد د څلوېښتو کسانو یا د اویا کسانو نجد طرف ته روان کړو. مگر د دوی سره هم غداری اوشوه. او د بنی سلیم قبایلو غصه او رغل او د ذکوان دوی د بئر معونه په مقام باندی شهیدان کړل. په دی دروان کي د مدیني یهودی قبیلې حوصله ا. موندله او مسلسل نی لوږونه ماتول. تردی چه په ربیع الاول ۴ ه کي د بنی غطفان دؤو قبیلو بنو ثعلبه او بنو مخارب په مدینه باندی د حملی کولو کوشش اوکړو. او نبی صلی الله علیه وسلم دا حمله منع کړه.

کوم قبایل چه د مدیني نه جلاوطن کړی شول نو په هغوی کي بنی النضیر راپاسیدل او نور قبایل غطفان. هذیل وغیره نی راجمع کړل او قریش هم ورسره ملگری شول. او په شوال سنه ۵ ه کي نی په مدینه باندی د حملی تیاری اوکړه. نبی صلی الله علیه وسلم د دی حملی نه خبر ؤو. نو نبی صلی الله علیه وسلم په شپږ ورځو کي د حملی نه وړاندی یو خندق اوکنستلو او د دری زره فوج سره نی بچاؤ اوکړو. دا د ژمی موسم ؤو. پنځویښ ورځی فوجونه یو بل ته پراته ؤو. الله تعالی یوه تیزه سیلی او طوفان راوستلو د کفارو خیمی وغیره نی گډی وډی کړلی. او په دی وجه ټول مخالفین او تختیدل نبی صلی الله علیه وسلم اوفرماښل: لَنْ تَغْرُوكُمْ قُرَيْشٌ بَعْدَ عَامِكُمْ هَذَا وَلَكِنَّكُمْ تَغْرُوكُمْ أَنْفُسُكُمْ (د دینه پس به قریش سره جنگ نشی کولی. لیکن تاسو به ورسره جنگ کوئ).

نبی صلی الله علیه وسلم چه د خندق نه واپس کور ته راغلو. نو د ماسپڅین په وخت کي جبرئیل علیه السلام حکم راوړو. چه وسله (اسلحه) مه ږدی د بنی قریظه معامله باقی ده. نبی صلی الله علیه وسلم فوراً اعلان اوکړو. چه څوک په حکم منلو او طاعت باندی قائم وی نو هغوی دی د مازیگر مونږ په بنی قریظه کي اوکړی. نبی صلی الله علیه وسلم یو لښکر اولیرلو او علی رضی الله عنه نی د هغوی سالار کړو. او دوی نی وړاندی اولیرل. او نبی صلی الله علیه وسلم پوره لښکر سره ورپسی لاړلو. د بنی قریظه یهودیانو خو اول بد رد وئیل. خو چه کله نی نبی صلی الله علیه وسلم او د هغوی لښکر اولیدلو. نو وارختا شول. نبی صلی الله علیه وسلم د هغوی محاصره اوکړه او دوه دری هفتی پس دوی خپل خانونه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته په دی شرط حواله کړل. چه د اوس قبیلې سردار حضرت سعد بن معاذ رضی الله عنه د دوی په باره کي څه فیصله اوکړی. نو مونږ به نی منو. او د بنی قریظه د یهودیانو دا خیال ؤو چه مونږ به هم د مدیني نه د نورو یهودیانو په شان لاړ شو او سعد بن معاذ به داسی فیصله اوکړی. چه دوی دی جلا وطن کړی شی. او د اوس قبیلې خلقو هم د سعد رضی الله عنه نه دا تقاضا کوله چه د خپلو خلیفانو سره نرمی اوکړی. لیکن د بنی قریظه د یهودیانو جرم ډیر

سخت وو. او عين د جنگ په موقع کي نى لوظ مات کړو او د نورو يهوديانو سره ملگری شول. نو سعد رضی الله عنه دا فيصله اوکړه. چه د دوى نارينه دى قتل کړی شی او د دوى ښځى او بچی دى غلامان کړی شی او د دوى ټول مالونه دى په مومنانو کي تقسیم کړی شی په دى فيصله باندې عمل اوکړی شو. او کله چه مومنان د دوى کورونو ته ورغلل نو مغنومه شوه چه په جنگ احزاب کي د حصی اخستلو دپاره دوى پنځلس سوه توری درى سوه زغری. دوه زره نیزى او پنځلس سوه ډهالونه تیار کړی وو. که مومنانو سره د الله تعالى مدد نه وی نو دا ټول سامان به عين د جنگ په وخت کي د مومنانو خلاف استعمال شوى وو. نو د دى انکشاف نه پس معلومه شوه. چه کومه فيصله سعد رضی الله عنه د دوى په حق کي اوکړه نو هغه بالکل صحيح وه.

معاشري اصلاحات: د جنگ احد او جنگ احزاب په مینځ کي د دوو کالو زمانه اگر چه لکه وه. لیکن بیا هم په دى دور کي د اسلامى معاشري د قانمولو او آبادی دپاره د معاشري اصلاحاتو ضرورت وو.

په دى سلسله کي د ټولو نه ضرورى مسئله د تبنیت مسئله وه يعنى څوک چه پردى اولاد ته خوى یا لور اووانى. داسى اولاد به په عرب کي د حقیقى اولاد په شان گنرلى شو. په مال کي به وارث وو. د متبنی ښځه به د هغه سړى انگور وه. او حرامه به نى گنرله د خپلى انگور په شان. دارنگ د متبنی دپاره به هم د هغه سړى ښځه د مور په شان وه. د هغه لونه به نى د خور په شان گنرلى او نکاح به نى ورسره حرام گنرله. نو الله تعالى دا رواج ختم کړو. او په داسى رواج نى پابندى اولگوله.

لیکن دا رواج دومره په آسانه نه شو ختمیدلى. نو ضرورى وه چه دا رسم نى صلی الله علیه وسلم په خپله ختم کړی. او کوم کار چه نى صلی الله علیه وسلم کړی وی او د الله تعالى په حکم سره نى کړی وی نو د یو مسلم په ذهن کي د هغى کراهیت نه شی پاتى کیدلى. په دى وجه د جنگ احزاب نه لږ وړاندې الله تعالى نى صلی الله علیه وسلم ته وحى اوکړه. چه ته د خپل متبنی زید بن حارثه د طلاکى کړی بى بى سره نکاح اوکړه او په دى حکم نى صلی الله علیه وسلم د بنى قریظه د محاصرې په دوران کي عمل کړی وو. په دى نکاح باندې منکرینو پروپیگنده اوکړه او د هغی دا خیال وو. چه مونږ به په دى پروپیگنده سره د نى صلی الله علیه وسلم اخلاقی برتری ختم کړو. لیکن منکرین په دى مهم کي هم کامیاب نه شول.

د پردى ابتدائى احکام: په معاشره کي د شهوانیت عنصر ډیر زیات وو. د دى د ختمولو دپاره د پردى ابتدائى احکام نازل شول او باقى احکام د دینه یو کال روستو په سورة نور کي نازل شول.

د نبي صلي الله عليه وسلم خانگي معاملات: په دې زمانه کي دوه مسئلې نورې هم وې. د هغو اصلاح ضروري وه. يوه د نبي صلي الله عليه وسلم مالي حالت. په رومينو څلورو کالو کي: نبي صلي الله عليه وسلم مالي حالت انتھاني کمزوري وو. په څلورمه هجري کي د بني النضير د جلاوطن کولو نه پس د هغوی په مالونو کي الله تعالی د نبي صلي الله عليه وسلم دپاره يوه حصه مقرر کړه. ليکن هغه هم کافي نه وه. يو طرف ته د نبوت بوج وو. بل طرف ته مالي تنگي وه. نو بيبيانو چه به د نبي صلي الله عليه وسلم نه د خرج دپاره مطالبه کوله. نو په نبي صلي الله عليه وسلم به بوج نور هم زياتيدلو.

دويمه مسئله دا وه. چه د زينب رضي الله عنها سره د نکاح نه وړاندې د نبي صلي الله عليه وسلم څلور بيبيانې موجود وې. سوده رضي الله عنها. عائشه رضي الله عنها. حفصه رضي الله عنها او ام سلمه رضي الله عنها او پنځمه زينب رضي الله عنها شوه.

په دې باندې مخالفينو اعتراض اوکړو. او د صحابه کرامو په زړه کي هم شبهات راپيدا شول چه د نورو خلقو دپاره په يو وخت کي د څلورو ښځو نه زياتو زنانو سره نکاح کول منع دي. ليکن نبي صلي الله عليه وسلم دا پنځمه نکاح څنگه اوکړه. نو الله تعالی د دې دواړو په باره کي حکم اوکړو.

مروې دې چي ابی بن کعب رضي الله عنه "زر" (بن حبیش) ته او فرمايل په سورة احزاب کي تاسو څومره ايتونه شميرلي دي هغه او وئيل زما دي په هغه ذات قسم وي چي ابی ورباندې قسم کوي چي سورة احزاب د سورة بقرې سره برابر وو او يا خود دينه هم زيات اوږد وو او يقينامونږ په دي کي درجم ايت الشيخ والشيخة اذ انيا فارجموها نكالا من الله والله عزيز حكيم. هم لوستلي وو.

جوير په واسطه دضحاك دابن عباس رضي الله عنهما بيان نقل کړي دي چي اهل مکه په کومو کي چي وليد بن مغيرة او شيبه بن ربيع هم شامل وو درسول الله نه دا مطالبه کړي وه چي ته به دخپلي خبري نه منع شي او مونږ به درته دخپل مال نه يوه حصه درکړو، دمدينې يهوديانو او منافقانو رسول الله ته دهمکي ورکړي وه چي که ته منع نشوي نو مونږ به دي قتل کړو نو په دي باره کي لاندني ايت کريمه نازل شو.

۳۱۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا صَاعِدُ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، أَخْبَرَنَا قَابُوسُ بْنُ أَبِي كَلْبَانَ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ، قَالَ: فَلَمَّا لَانِي عَبَّاسٌ، أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي حَرْوِهِ (الأحزاب: ٤) مَا عَنَى بِذَلِكَ؟ قَالَ: قَامَ لِيَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ مَا يَصْلِي، فَنَظَرَ حَظْرَةً، فَقَالَ الْمُتَأَفِّفُونَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ مَعَهُ: أَلَا تَرَى أَنَّ لَهُ قَلْبَيْنِ: قَلْبًا مَعَكُمْ، وَقَلْبًا

مَعَهُمْ، فَأَكْزَلَ اللَّهُ: مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ (الأحزاب: ٤٠).

ترجمه: ابو ظبيان وايي چي مونږ دابن عباس رضي الله عنهما نه تپوس وکړو چي د الله تعالي ددي قول " مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ " څه مطلب دي ابن عباس ورته په جواب کي وويل: رسول الله صلي الله عليه وسلم يو ځل په مونځ اودريدو او ديو کار په باره کې يې په زړه کې څه تير شول، کوم منافقان چي پدغه وخت کې موجود وو اوويل اوگوري ددي کس دوه زړونه دي يو زړه يې ستاسو سره دي او بل زړه يې دخپلو ملگرو سره دي نو په دي باره کې الله تعالي دا ايت " مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ " نازل کړو.

تشریح: قاضي ثناء الله پاني پتي ددي ايت کریمه " مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ " داسي تشریح بيان کړي ده: حيواني زړه او روح دتعامو قوتونو سرچشمه ده نو په دي وجه ديو سړي دوه زړونه نشي کيدي او که بالفرض دچا دوه زړونه وي نو هغه خو به يا په يو زړه باندي ټول کارونه سر ته رسول نو بيا خو يې دويم زړه بيکاره پاتي کيدو او يا به يې په دواړو زړونو يوکار سرته رسولي نو بيا دوه زړونو ته ضرورت نه پاتي کيدو يا به يې په يو زړه سره کولي او بل زړه به دده په خلاف کار کولي نو په دي وخت کې بيا په دواړو زړونو کې تناقض پيدا کيدو.

بغوي او ابن ابي حاتم دسدي او ابن نجيب په واسطه د مجاهد بيان نقل کړي دي چي ابو معمر جميل بن معمر فهري داسي کس وو چي عقل يې تيز وو او حافظه يې هم دومره قوي وه چي هر څه به يې واوريدل هغه به يې ياد شوي وو قريشو به ونييل دمعمر حافظه دومره قوي ده لکه چي دده په سينه کې دوه زړونه وي هغه به پخپله هم ونييل چي زما دوه زړونه دي ، محمد صلي الله عليه وسلم چي څومره معلومات لري ددينه زيات معلومات زما په يو زړه کې دي او زه صرف په يو زړه باندي دده نه زيات پوهيږم نو دده متعلق ددي ايت نزول وشو.

دبدر په ورځ چي کله کافرانو شکست اوخوړلو نو ابو معمر هم اوتختيدو چي يو پيزار يې په خپه کې وو او بل يې په لاس کې نيولي وو او په همدې حالت کې دابو سفیان سره مخامخ شو ابو سفیان ورته تپوس اوکړو اي ابو معمر څه حالت دي ابو معمر اوونيل زمونږ ملگرو شکست اوخوړلو ابو سفیان اوونيل ستا دا څه حالت دي چي يو پيزار دي په خپه کې دي او يو دي په لاس کې دي ابو معمر اوونيل زما خو دا خيال وو چي دواړه پيزارونه مي په خپو دي نو خلقو ته پدغه وخت کې معلومه شوه چي دده دوه زړونه نشته کچري دده دوه زړونه وي نو په لاس کې نيولي پيزار به ورته هير شوي نه وو.

ابن ابی حاتم په ضعیف سند سره د سعید بن جبیر او مجاهد او عکرمه بیان نقل کړي دي چي یوکس ته به د دوه زرونو والا ونيلي شول او هم دهغه په باره کې د دي ایت نزول شوي دي .
ابن جریر په واسطه دعوفي دابن عباس او په واسطه دقتاده دحسن بصري نه هم دا قول نقل کړي دي لیکن په دي کې دومره اضافه ده چي دغه کس به ونیل زما یو زړه ماته دیوکار کولو حکم کوي او دویم زړه مي منع کوي .

دزهرې او مقاتل قول دي چي په دي ایت کې هیڅوک ددوه زرونو والا سړي مراد نه دي او نه ظاهري ترجمه مراد ده بلکه په طور دتمثیل الله تعالی دهغه کس حالت بیان کړي دي څوک چي دخپلي ښځي سره ظاهر کوي او دهغه کس کیفیت یې بیان کړي دي څوک چي پردو خامنولره په خویتوب نیسي ، گویاکې دا ونیل مقصود دي لکه څنگه چي دیو سړي دوه زرونه نشي کیدي نو همدا رنگي ظاهر کونکي ښځه دده مور نشي جوړیدي او چالره په خویتوب باندي نیول حقیقي خوي نه گرځي .

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْوَةَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ (١)

ترجمه : احمد بن یونس هم د زهیر په واسطه د ماقبل هم معنی روایت نقل کړی دی .
امام ترمذي رحمه الله وایي : دا حدیث حسن صحیح دی .

۳۲۰۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُخَبَّرِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّظَرِ: سَمِعْتُ بِهِ لَمَّا يَشْهَدُ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ حَلًّا، فَقَالَ: أَوَّلَ مَشْهَدٍ شَهِدَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمِّي عَنْهُ، أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ أَرَانِي اللَّهَ مَشْهَدًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا بَعْدَ لَيْلَتَيْنِ اللَّهُ مَا أَصْنَعُ، قَالَ: فَهَاتِ أَنْ يَقُولَ هَاتِيهَا، فَشَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ مِنَ الْعَامِ الْقَابِلِ، فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَمْرٍو، أَلَيْنَ؟ قَالَ: وَاهَا لِي بِرَيْحِ الْجَنَّةِ أَجْدَاهَا دُونَ أُحُدٍ، فَقَالَ: حَقِّي قِتْلًا، فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ يَطْمَعُ وَلَمَّا لَوْنٌ مِنْ بَيْنِ مَرْبُوبَةٍ وَطَعْنَةٍ وَرَمِيَةٍ، فَقَالَتْ عَمِّي الرَّبِيعُ بِنْتُ النَّظَرِ: فَمَا عَرَفْتُ أَحَدًا إِلَّا يَهْتَابُ، وَلَكَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ

قَتَّى لَحَبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا كَيْدِيلًا (الأحزاب: ٢٣). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.^(١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه روايت دی چي زما تره انس بن نصر د چا په نامه چي زما نوم اينودلی شوی وو، دبدر په غزا کې نه وو شريک شوی نو هغه عرض اوکړو چي زه په دي کار ډير سخت پريشان يم چي داد رسول الله صلي الله عليه وسلم اولني جهاد وو او زه ورنه غائب ووم، کچري الله تعالي په ما باندې کومه داسي د جهاد موقع راوستله نو الله تعالي به وويني چي زه څه څه کولو والايم، راوي وايي چي هغه ددينه ويريدو چي ددي نه علاوه نور څه اووايي تردې چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم احد ته په راتلونکي کال کي حاضر شو. څه گوري چي سعد بن معاذ رضي الله عنه ورسره مخامخ شو، او ده ته يي وويل اي ابو عمرو چرته دي دتلو اراده ده؟ هغه وويل واه واه د احد دغر طرف نه د جنت خوشبو راروانه ده راوي وايي چي په جنگ کي ورگډ شو تردې چي شهيد کړی شو، اوپه جسم يي د غشو او نيزو اتيا زخمو نه موجود وو، زما د ترور د ربیع بنت نصر بيان دی چي ما خپل ورور صرف د گوتو په بندونو وپيژندلو او دغه وخت کي دا ايت کريمه "رَجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ لَحَبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا كَيْدِيلًا" (دوی داسي سړي دي چي د الله تعالي سره يي کړي وعده پوره کړي ده، بعضو په دوی کي خپله حصه د زندگۍ پوره کړي ده، او بعضي په دوی کي دا وخت انتظار کوي، او دوی پخپله رويه کي د يوې زړي په مقدار هم بدل نشول، نازل شو. يعني په مومنانو کې ځني ځوانان داسي دي چي الله سره کړي وعده يي پوره کړي الخ

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: "اليرين د "ي" په پېښ او د "ر" په زير هم روايت شوی دی يعني الله به خلقو ته اوبنايي او د "ي" او "ر" دواړو په زور هم روايت شوی دی يعني الله تعالي ته اويني چي زه څه کوم، والله اعلم.

غاب: غاب غيبا وغيبا د ضرب نه په معني دغائب کيدو، لري کيدو، جدا کيدو دي.
طعنه: طعن طعنا دنصر او فتح نه په معني دنيزي ويشتلو او کله چي ددي مصدر طعنا وي نو معني به يي په چا کې عيب لتول وي.
بنيانه: البنيان دگوتو اطرافو ته ونيلي شي او بندونو ته ونيلي شي، جمع يي بنانات راځي.

^١ - صحيح مسلم (الإمامة ٢/١٩٠) (تحفة الأشراف: ٢٠٦)

تشریح : "عن قتال بدر" بدر دیو کلي نوم دی چرته چي به هر کال میله کیدله او دا دشام نه مدیني ته دتلو په لار کې واقع دی او دمدیني نه تقریبا اتیا میله لري دی په دي کې مسلمانانو ته فتح نصیب شوي وه.

فلماکان یوم احد، احد دیو غر نوم دی دا دمدیني نه شمالي جانب ته تقریبا یو نیم میل فاصله باندي واقع دی چرته چي په ابتداء کې مسلمانانو شکست خوړلی وو مگر بیایي فتح حاصله کړه.

"اني اجد ريحها من دون أحد" يعني دا حد دطرف نه ماته دجنت بوي راخي، محدثينو ددي جملي حقيقي معني بيان کړي ده چي حقيقتا دوی ته دجنت خوشبو دا حد نه راتله لیکن بعضي محدثينو ددي جملي نه دمسلمانانو دشهادت شوق مراد کړی دی

فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ يُضَعُّ وَثَمَانُونَ مِنْ بَيْنِ ضَرْبَةٍ وَطَعْنَةٍ وَرَمِيَّةٍ يعني څه دپاسه اتیا گذارونه ورباندي دتوري وو بضع د دریو نه دنهو پوري عدد ته ونیلی شي چي په دي کې د ۸۱ نه تر ۸۹ پوري احتمال شته.

رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه. دا ایت ددوی پشان خلقو په حق کې نازل شوی دی دا ایت دڅه باره کې نازل شوی دی په دي کې دعلماؤ اختلاف دی بعضو همدا نصر بن انس رضي الله عنه لیکلی دی او بعضو علماؤ دا حد شهیدان لیکلي دي او بعضو دعبه ثانيه بيعت کونکي لیکلي دي. (روضة الصالحين)

۳۲۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ الْقَوِيلُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عَمَّهُ هَابَ عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ، فَقَالَ: رُبُّنَا عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُشْرِكِينَ، لَئِنْ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالًا لِلْمُشْرِكِينَ لَيَرَيْنَ اللَّهَ كَيْفَ أَصْنَعُ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْزَأُ إِلَيْكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ هَؤُلَاءِ، يَغْنِي الشُّرَكَاءَ وَأَعْتَدُ لِيكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ يَغْنِي أَصْحَابَهُ، ثُمَّ تَقَدَّمَ فَلَقِيَهُ سَعْدٌ، فَقَالَ: يَا أَعْي مَاتَ فَعَلْتَ، أَنَا مَعَكَ فَلَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَصْنَعَ مِمَّا صَنَعَ، فَوُجِدَ فِيهِ بِطْعٌ وَثَمَانُونَ مِنْ ضَرْبَةٍ بِسَيْفٍ وَطَعْنَةٍ بِرُمَحٍ وَرَمِيَّةٍ بِسَهْمٍ، فَكُنَّا لَقُولَ فِيهِ وَفِي أَصْحَابِهِ لَكُنْتُ: قَوْلُهُمْ مَنْ قَتَلَ لَحَبَةً وَمِلْهُمُ مَنْ يَلْتَقِظُ (الأحزاب: ۲۳) قَالَ يَزِيدُ يَغْنِي هَذِهِ الْآيَةَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَاسْمُ عَمِّهِ أَنَسِ بْنِ النُّطَيْرِ. (١)

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه روايت دی چي زما تره انس بن نصر دبدر په غزا کې نه وو شريک شوی نو هغه عرض اوکړو يا رسول الله ! زه درومي جنگ نه چي تاشرکانو سره کړی دی غیر حاضر و، که الله تعالي بيا مشرکانو سره دجنگ موقع راکړه نو الله تعالي به خلقو ته اوښاني چي زه څنگه جنگ کوم بيا. کله چي داحد دغزا په ورځ مسلمانان گډوډ شولو نو انس رضي الله عنه اووئيل يا الله زه دخپلو ملگرو دطرفه معافي غواړم او مشرکانو دعمل نه ويزاره یم بيا دجنگ ميدان ته ورمخکې شو نو سعد بن معاذ رضي الله عنه په مخه ورغلو ورته یی اووئيل ای وروره ته چي هرڅه کوي زه هم درسره یم ، سعد وايي چي هغه چي هرڅه وکړل هغه کار ما ونکړی شو او مونږ دهغه په بدن کې دتورو دنيزو او دغشو زخمو نه څه دپاسه اتيا زخمو نه اوليدل انس رضي الله عنه فرماني زمونږ دا خيال دی چي دا ايتونه فينهم مَن قَتَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ دده او دغه شان نورو خوانانو په حق کې نازل شوي دي چي فرماني (دوی داسي سړي دي چي د الله تعالي سره يي کړي وعده پوره کړي ده ، بعضو په دوی کي خپله حصه د زندگي پوره کړي ده، او بعضي په دوی کي دا وخت انتظار کوي، او دوی پخپله رويه کي د يوې په مقدار هم بدل نشول)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی اود انس د تره نوم انس بن النصر دی
تشریح : ددينه معلومه چي که دچا دکومي نيکي اراده وي نو دهغي دپاره دي اوږدي اوږدي دعوي نه کوي بلکه دوخت په راتلو سره دي دخپل عزم مطابق خپل پوره طاقت استعمال او خرچ کړي.

٣٢٠٢_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقُدُّوسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارُ الْبُصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُبَشِّرُكَ، فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "طَلْحَةُ مِّنْ قَصَى نَحْبِهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا لَعْرُفَةَ مِنْ حَدِيثِ مُعَاوِيَةَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَإِنَّمَا زُوِيَ هَذَا عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ. (١)

ترجمه : دموسي بن طلحه بيان دي فرماني چي زه معاويه رضي الله عنه ته ورغلم هغه راته اووئيل ايا زه تاته يو زيري درنکړم؟ ما ورته اووئيل ولي نه ضرور يي راته راکړه هغه اووئيل

مادر رسول الله صلى الله عليه وسلم نه اوريدلي دي طلحه دهغه كسانو دجملي نه دي دجا متعلق چي الله تعالي "ممن قضي نجبه" فرمائيلي دي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ دا صرف دمعاوويه رضي الله عنه په همدې سند پيژنو مگر دا حديث دموسي بن طلحه صرف د طلحه په سند ذكر كيږي (كوم چي وروسته راروان دي).

۳۲۰۳_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ مُوسَى، وَعَبْدِ بْنِ ابْنِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِمَا طَلْحَةَ، أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا لِأَعْرَابِيٍّ جَاهِلٍ: سَلْهُ عَنْ قَضَى نَحْبِهِ مَنْ هُوَ؟ وَكَأَلُوا لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَى مَسْأَلَتِهِ يُوقِرُونَهُ وَيَهَابُونَهُ، فَسَأَلَهُ الْأَعْرَابِيُّ: فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ إِنِّي أَطْلَعْتُ مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ وَعَلَى بَيْتَابِ خُضْرٍ، فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "أَيْنَ السَّائِلُ عَنْ قَضَى نَحْبِهِ؟" قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَذَا مِنْ قَضَى نَحْبِهِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ يُونُسَ بْنِ بُكَيْرٍ. (١)

ترجمه: دطلحه رضي الله عنه نه روايت دي چي صحابه كرامو يو جاهل باندې چي ته اوونيل په داسي حال كي پني هغه دنبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دايت كريمه "ممن قضي نجبه" متعلق تپوس اوکړو چي ددينه مراد څه دي؟ او دوى ستانه پخپله دسوال کولو همت نه کوي او هغوى ادب او احترام کوي اوستاسو نه ويره هم کوي نو اعرابي در رسول الله نه تپوس اوکړو مگر رسول الله صلى الله عليه وسلم اعراض اوکړو، نو اعرابي بيا تپوس اوکړو نو رسول الله ورته توجه اونکړه هغه بيا تپوس اوکړو نو رسول الله بيا توجه اونه کړه بيا زه دمسجد په دروازه كي ښکاره شوم او ورداخل شوم او ما شني جامي اغوستلي وي کله چي زه رسول الله صلى الله عليه وسلم اوليدم نو ويې فرمائيل "ممن قضي نجبه" باره كي تپوس کونکي څوک دي؟ باندې چي اوونيل اي دالله رسوله زه حاضر يم او تپوس کونکي زه يم رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمائيل دا سړي (طلحه، دهغه كسانو دجملي نه دي چاچي خپلي ذمه وارياني پوره کړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف ديونس بن بکیر په سند پيژنو

دطلحه بن عبید الله حالات

نوم طلحه کنیه ابو محمد فیاض او خیر دده لقبونه دي دپلار نوم یی عبیدالله او دمور نوم یی صعبه وو دطلحه نسب په شپږم پوشت کې درسول الله سره یوخای کيږي دهجرت نبوي نه ۲۴ یا ۲۵ کلونه مخکې دده پیدائش شوی دی داتلسو کالو په عمر کې بصري ته لاړو او هلته ورته یو راهب دبعثت نبوي خبر ورکړو او بیا دابریکر رضي الله عنه په دعوت سره په اسلام کې داخل شو طلحه دغزوه بدر په موقعه په مدينه کې موجود وو ددينه علاوه یی په تمامو عزواتو کې شرکت کړی دی او په بیعة الرضوان کې هم شامل وو او دنورو خلفاؤ په جنگونو کې هم شریک پاتي شوی دی.

طلحه به ډیر زیات سخاوت کولو دفقیرانو مسکینانو دپاره به یی دروازه هر وخت پرانیستلي وه، دقیس بن ابی هاضم بیان دی چي ما دطلحه نه زیات سخاوت کونکی بل څوک نه دی لیدلی الله تعالی ورته فراخه مال هم ورکړی وو چي روزانه اوسط آمدن یی زر دینارو ته رسیدو (طبقات ابن سعد).

په جنگ جمل کې شهید شو او پدغه وخت کې دده عمر ۲۲ یا ۲۴ کلونه وو او په همدې میدان کې دفن کړی شو لیکن دلته به اوبه اودریدلي نو په خوب کې اولیدلی شو ونیل یی چي زما قبر کوم محفوظ خای ته منتقل کړئ نو عبدالله بن عباس رضي الله عنهما دابریکر رضي الله عنه کور په لس زره درهم واخستو او هلته یی منتقل کړو او په دومره ورځو کې دده جسم بالکل محفوظ وو خراب شوی نه وو تردې چي په سترگو یی کافور لگولی شوي وو هغه هم محفوظ وو دده دمرویاتو شمیر ۳۸ دی چي دوه په دي کې متفق علیه دي او دوه په مسلم کې دي او دوه په بخاري کې دي.

۳۲۰۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَخْيِيرِ أَزْوَاجِهِ بَدَأَ بِي، فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنِّي ذَا كِرٍّ لَكَ، أَمْرًا فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَسْتَعْمِلِي حَقِّي تَسْتَأْمِرِي أَبُوبَكْرٍ". قَالَتْ: وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ أَبَايَ لَمْ يَكُنْ لِيَأْمُرْ بِي بِهَذَا، قَالَتْ: ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِي كُنَّ مِثْلَ الْوَدَّاءِ وَبَيْنَهُمَا فَتَعَالَيْنِ حَقِّي بَلِّغِ الْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا (الأحزاب: ۲۸، ۲۹)، قُلْتُ: فِي أَيِّ هَذَا اسْتَأْمَرُوا أَبُوبَكْرٍ، لِيَأْمُرَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالذَّارُ الْآخِرَةَ، وَفَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ

صَحِيحٌ وَقَدْ رَوَى هَذَا أَيْضًا عَنِ الرَّهْرِ بِي. عَنْ عُرْوَةَ. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي كله رسول الله صلي الله عليه وسلم ته حكم او كړي شو چي هغوی خپلو بيبيانو ته اختيار وركړو نو رسول الله ددي كارواني ابتداء زما نه او كړه او ماته يي او ونييل اي عائشي زه تاته ديوي خبري يادونكي يم خو ته به دخپل مور او پلار سره د مشوري كولو نه بغير جواب نه راكوي او په جواب وركولو كي به جلتني نه كوي عائشه رضي الله عنها واني رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ښه معلومه وه چي زما مور او پلار ماته د جداني اختيارولو باره كي هيڅ كله حكم نشي كولي او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل الله تعالي فرمايلي دي "يَأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ حَتَّىٰ نُلْعَبَ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا" يعنې: اي پيغمبره اووايه ته بيبيانو خپلوته كه ښي تاسو چي اراده لرئ د ژوند نژدې او د ښانست ددې پس راځئ چي نفع دركړم تاسو لره او او زادي كړم تاسو په ازادولو نيكوسره او كه ښي تاسي اراده لرئ د الله تعالي او در رسول دده او د كور داخرت پس بيشكه چي خداي تباركړي دې دپاره دنكي كونكوله تاسو نه اجر لوي، ما او ونييل ايا زه په دي باره كي د مور او پلار نه مشوره او غواړم؟ (هيڅ كله نه) زه هيڅ قسم مشوري كولو ته ضرورت نه لرم، زه الله او دهغه رسول خوښوم او كور داخرت خوښوم او در رسول الله نورو بيبيانو چي څه ونيلي وو هغه شان ما هم او ونييل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دا حديث د زهري نه هم مروي دي چي د عروده نه يي نقل كوي او عروده دعائشه رضي الله عنها نه نقل كړي دي.

بغوي ليكلي دي پدغه زمانه كي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نهه بيبيانې وي د پينځو تعلق د قريشو سره وو چي يوه په هغوی كي عائشه بنت ابي بكر، حفصه بنت عمر، ام حبيبه بنت ابي سفيان، ام سلمه بنت اميه، سوده بنت زمعه، او د باقي څلورو تعلق د قريشو سره نه وو چي زينب بنت جحش اسدي، ميمونه بنت حارث هلالې، صفيه بنت حي بن اخطب اسراييلي، جوړيه بنت حارث. رضي الله عنهم

كله چي د تخير پورتنې ذكر شوي اي نازل شو نو د ټولو نه مخكي رسول الله صلي الله عليه وسلم دعائشه رضي الله عنها نه تپوس او كړو چي ته د الله در رسول په ټولو كي زياته مخوره او ډيره خوښه بي بي وي او ددي په وړاندي يي دا ايت هم ولوستلو او دوی ته يي اختيار وركړو نو

١ - اوږده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الأحزاب ٢ (٢٨٥). صحيح مسلم / الطلاق ٢ (١٣٤٥). سنن النسائي / النكاح ٢ (٢٠٢). والطلاق ٢٦ (٢٦٩). سنن ابن ماجه / الطلاق ٢٠ (٢٠٥٢). (تحفة الأشراف: ١٤٤٦). و مسند احمد (٤٨/١٠٢، ١٨٥، ٢٢٤، ٢٢٥). و سنن الدارمي / الطلاق ٥ (٢٢٤٢).

عائشه رضي الله عنها دالله رسول او کور داختر لره اختيار کړو پس ددي خبري په وجه در رسول الله صلي الله عليه وسلم په مخ مبارک کي دخوشحالي اثار ښکاره شول او ددينه علاوه نورو بيبيانو هم دعائشه رضي الله عنها پيروي اوکړه.

دقتاده بيان دي چي کله امهات المومنين الله اودهغه رسول او کور داختر لره اختيار کړو نو الله تعالي هم ددوي اعزاز اوکړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي په دوي باندې داکتفا کولو او په ائينده کي دبلي نکاح نه کولو حکم اوکړو او ويي فرمائيل "لا يحل لك النساء من بعد" يعني ددي بيبيانو نه غير دنورو ښځو سره ستا دپاره نکاح کول جائز نه دي.

مسلم او امام احمد او نسائي په واسطه: ابو الزبير دجابر رضي الله عنه بيان نقل کړي دي چي صديق اکبر رضي الله عنه په دربار نبوت کي د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن اجازت ورته ملاؤ نشو ددينه پس عمر فاروق رضي الله عنه راغي هغه هم اجازت طلب کړو ليکن هغه ته هم اجازت ملاؤ نشو خو بيا يي يوه شيبه پس دواړو ته اجازت ورکړو دوي چي کله دننه ورداخل شول نو رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت کي غمژن او خاموش ناست وو او گير چاپير ورته بيبياني موجودي وي، عمر فاروق رضي الله عنه بيان دي زما په زړه کي تير شول چي کومه داسي خبره کول پکار دي چي دهغي په اوريدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدا شي نو ما عرض اوکړو کچري دخارج لور (يعني زما ښځي، زما نه اضافي خرچي غوښتلي وي نو ما به يي خت مات کړي وي، ددي خبري په اوريدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم او خاندل او ويي فرمائيل تاسو خو وينئ چي زما گير چاپير دا ښځي جمع شوي دي او زما نه دزيات خرچ طلب کوي، ددي خبري په اوريدو سره صديق اکبر رضي الله عنه دعائشه رضي الله عنها په خت دگذار کولو دپاره پاڅيدو او عمر فاروق رضي الله عنه هم په حفصه رضي الله عنها دگذار کولو دپاره ورمخکي شو او دواړو اوونيل دالله در رسول سره چي کوم څيز موجود نه وي تاسو به هرگز دهغي سوال نه کوئ ليکن بياددينه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم دټولو بيبيانو نه يوه مياشت يعني ۲۹ ورځي کناره کشي اختيار کړه او بيا دا ايت نازل شو، رسول الله صلي الله عليه وسلم ابتدا دعائشه رضي الله عنها نه اوکړه او ويي فرمائيل اي عائشي زه تاته يوه خبره پيش کول غواړم خو زما دا خواهش دي چي ددي خبري په باره کي به دمور او پلار سره دمشوري کولو نه بغير په جواب ورکولو کي جلتې نه کوي ام المومنين اوونيل اي دالله رسوله هغه څه خبره ده؟ نو رسول الله صلي الله عليه وسلم ذکر شوي ايت تلاوت کړو دعائشه رضي الله عنها اوونيل اي دالله رسوله ايا ستا په باره کي زه دخپل مور او پلار سره مشوره اوکړم (داسي هرگز نشي کيدي) زه خو الله اودهغه رسول او کور داختر لره اختياروم ليکن تاته زما دا درخواست دي چي پخپلو بيبيانو کي به هيڅ يوي بي بي ته زما ددي فيصلې خبر نه ورکوي، رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل زما نه چي هره يوه

بنسخه تېوس کوي نو زه ورته وایم الله تعالی زه په فتنه کي داچولو دپاره نه یم رالیږلي بلکه دسعادت ورکولو او دمعلم په صفت یې رالیږلي یم.

بخاري پخپل صحیح کي دزهري نه روایت بیان کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دیوي میاشتي پوري خپلو بیبیانو ته دنه ورتلو قسم اوکړو، ماته عروه دعائشه رضي الله عنها قول بیان کړي دي چي د ۲۹ ورځو نه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم دټولو نه مخکي ماته تشریف راوړو ما عرض اوکړو اي دالله رسوله تا خو قسم خورلي وو چي زمونږ خواته به تر یوي میاشتي پوري نه راځي او نن خو ۲۹ ورځ ده او زه یې شمیرم نور رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل دا میاشت د ۲۹ ورځو ده.

فانده: بغوي لیکلي دي په علماؤ کي اختلاف دي چي کوم اختیار رسول الله صلي الله عليه وسلم بیبیانو ته ورکړي وو ایا دا دطلاق دتفویض اختیار وو نو که بنځو خپل خان اختیار کړي وي نو طلاق خو واقع کیدل او نورو طلاقو ته ضرورت نه پاتي کیدو او که نه داسي نه وه بلکه په دي طریقه صرف دبنځو مرضي ظاهرول مطلوب وو او ددي باوجود دطلاق اختیار درسول الله صلي الله عليه وسلم په لاس کي پاتي کیدو؟ بعضي علماء وائي دا اختیار دطلاق دتفویض دپاره وو لیکن دحسن او قتاده او اکثر اهل علمو قول دادي چي دا د طلاقو دتفویض دپاره نه وو بلکه دطلب طلاق اختیار ورکړي شوي وو کچري بنځو دنیا غوره کړي وي نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به دوی پریخودلي وي ځکه چي په ایت کریمه کي راغلي دي "يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَرَغْنَ فَمَتَّعَنَّكُمْ وَاسْتَغْنَيْنَّ" سَرَّاحًا جَمِيلًا" ددي ایت نه معلومیږي کچري بنځو دنیا اختیار کړي وي نو ددي باوجود به هم دا زادولو اختیار درسول الله صلي الله عليه وسلم په لاس کي باقي پاتي وو.

مسئله کچري خاوند بنځي ته اووئیل تاته خپل اختیار حاصل دي او ددي جملي نه یې مراد تفویض دطلاق وي یعني مقصد یې دا وي که ته غواړي نو خپل خان ته طلاق ورکړه نو په دي مجلس کي چي څو پوري دا بنځه موجوده وي دپته به اختیار حاصل وي که اوغواړي نو خپل خان ته دي طلاق ورکړي لیکن که ددي خاي نه پاڅیده یا په کوم بل کار کي مشغوله شوه نو دطلاق اختیار به ددي سره باقي نه وي ځکه چي دا تمليك دفعل دي او تمليك دفعل ددي تقاضا کوي چي په همدې مجلس کي دي جواب ورکړي شي لکه چي په بیع کي قبول دي تفسیر مظهري ددي لاندې د طلاق د تخیر مسئله هم په پوره تفصیل سره ذکر کړي ده.

أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، رَبِيبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: لَمَّا لَزَّكَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» (الأحزاب: ٣٣) فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، قَدْ حَاقَتْ بِهَا، وَحَسَنًا، وَحَسِينًا فَجَلَّاهُمْ بِكَسَاءٍ وَعَلَى خَلْفِ ظَهْرِهِ فَجَلَّاهُ بِكَسَاءٍ، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَأَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا". قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: وَأَنَا مَعَهُمْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، قَالَ: "أَلَيْتَ عَلَى مَكَائِلِكِ وَأَلَيْتَ عَلَى خَيْرٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ عَطَاءٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ. (١)

ترجمه: عمر بن ابی سلمه (د رسول الله صلی الله علیه وسلم برکتی) وانی هر کله چي ایت کریمه " إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا " دام سلمه په کور کي په رسول الله صلي الله عليه وسلم نازل شو نو دې وخت کي رسول الله فاطمه حسن او حسين رضي الله عنهم راوغوښتلو او ديو خادر لاتدي يي کينولو او علي رضي الله عنه درسول الله صلي الله عليه وسلم شاته وو رسول الله هغه لره هم دخادر نه رالاتدي کړي او بيا يي اوفرمايل اي الله دا زما اهل بيت دي او زما کورنۍ ده ددوي نه ناپاکي لري کړي او پاک کړي دوي لره په پاکولو سره، ام سلمه رضي الله عنها واني زه هم ددوي سره يم اي دالله رسوله رسول الله اوفرمايل ته پخپل ځاي ته يک يي او تاته هم دخير مقام او درجه حاصل ده. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دې سند په کوم چي عطاء د عمر بن ابی سلمه رضي الله عنها نه نقل کړي دي غريب دي.

د عمر بن ابی سلمه عبدالله بن عبدالاسد رضي الله عنه حالات

عمرو دام سلمه رضي الله عنها بچی دی کوم چي ددې دمخکني خاوند ابوسلمه نه پيدا شوی وو عمرو دهجرت نه دوه کاله مخکې پيدا شوی وو او دا هغه وخت وو کله چي ام سلمه په حبشه کې وه عمرو پخپلو خویندو او وروڼو کې دتولو نه مشر وو کله چي دام سلمه رضي الله عنها سره درسول الله صلي الله عليه وسلم نکاح اوشوه په دې وخت کې دی ماشوم وو او بيا ددينه پس درسول الله صلي الله عليه وسلم په فرورش کې راغی دی درسول الله صلي الله عليه وسلم نه هم براه راست روايات نقل کوي او دخپلي مور ام سلمه رضي الله عنها نه هم نقل کوي (سير اعلام النبلاء).

عمرو د عبدالملك بن مروان په زمانه کې وفات شو (اسد الغابه) دابن الاسير په قول دده دوفات کيدو کال ۸۳ هجري دی.

¹ - تفرده به المؤلف وأعادته في المناقب ۳۲ (برقم ۳۷۸۷) (تحفة الأشراف: ۱۰۶۸۷)

٣٢٠٦ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمُرُّ بِبَابِ قَاطِمَةَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ إِذَا خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الْفَجْرِ، يَقُولُ: الصَّلَاةُ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ: إِنَّا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا (الأحزاب: ٣٣). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي الْحَمَرَاءِ، وَمَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ، وَأَمْرِ سَلَمَةَ.

(١)

ترجمه : دانس بن مالك رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د فاطمه رضي الله عنها د دروازي مخي ته شپږو مياشتو پوري تيريدو كله چي به دسحر مانځه ته وتلو نو ونيل به يي "الصلاة يا اهل البيت" يعني اي زما كورنۍ دسحر مانځه ته پاڅۍ " إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا " الله تعالي غواړي چي ستاسو نه نجاست لري كړي او تاسو په كامل طور پاك كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي او مونږ يي صرف دحماد بن سلمه په روايت پيژنو، او په دي باب كي دابوالحمراء، معقل بن يسار، او ام سلمه رضي الله عنها نه هم احاديث وارد دي.

٣٢٠٧ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَوْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانِتًا هَيْثُمًا مِنَ الْوَحْيِ لَكُنْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: "وَأَن تَقُولَ لِلَّذِي أَلْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ يُعْنِي بِالإِسْلَامِ وَأَلْعَنَتْ عَلَيْهِ يُعْنِي بِالْعِتْقِ فَأَعْتَقْتُهُ أَمْسِكَ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَأَتَيْتِ اللَّهَ وَلُحِيفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَلَحُّشِي النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تُلْحِقَهُ إِيَّايَ قَوْلِهِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا (الأحزاب: ٣٧)، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنَا نَزْوَجَهَا، قَالُوا: نَزْوَجَ حَلِيلَةَ ابْنِهِ فَأَلْكَرَ اللَّهُ تَعَالَى: مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ (الأحزاب: ٤٠)، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبْنَاءَ وَهُوَ صَغِيرٌ، فَلَبِثْتُ حَتَّى

صَارَ رَجُلًا يُقَالُ لَهُ: زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ فَأَلَزَلَ اللَّهُ: اذْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا
 آبَاءَهُمْ فَأَخَوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ (الأحزاب: ٥) فَلَا تَقُولُ فُلَانٌ وَفُلَانٌ أَخُو فُلَانٍ هُوَ
 أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ (الأحزاب: ٥) يَعْنِي أَعْدَلُ عِنْدَ اللَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، قَدْ رَوَيْ
 عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "لَوْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ كَاتِبًا شَيْئًا مِنَ الْوَعْيِ لَكُنَّ هَذِهِ الْآيَةُ: وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ
 (الأحزاب: ٣٧)" هَذَا الْحَرْفُ لَمْ يُرَوْوَ بِطَوِيلِهِ، حَدَّثَنَا بِذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَّابٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ
 اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ. (١)

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها نه مروي دي فرماني كه رسول الله صلي الله عليه وسلم چرته دوحى نه دكوم خيز پتونكي وي نو دا ايت "وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ" به يي پت كړي وو، رسول الله صلي الله عليه وسلم چي كله د زينب سره واده او كړو نو خلقو ونييل ده دخپل متبني (چالره په خوي نيولو) دبسخي سره واده او كړو نو دي باره كي الله تعالي دا ايت كريمه "ماكان محمد ابا احد من رجالكم ولكن كان رسول الله خاتم النبيين" نازل كړو، زيد چي وړوكي وو نور رسول الله صلي الله عليه وسلم په خوي توب نيولي وو او هغه مسلسل ورسره وو تردي پوري چي خوان شو خلقو به ورته زيد بن محمد ونييل نو په دي باره كي دا ايت "اذْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَأَخَوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ" نازل شو، دوى ستاسو ديني ورونه دي او ستاسو دوستان دي، فلاني دفلاني دوست دي او فلاني دفلاني ديني ورور دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي په مذكوره سند دا روايت مسروق دعائشه رضي الله عنها نه نقل كړي دي فرماييل يي كه رسول الله صلي الله عليه وسلم چرته دوحى نه دكوم خيز پتونكي وي نو دا ايت "وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ" به يي پت كړي وو تشريح: اقسط خو داسم تفضيل صيغه ده ليكن نسبتى زيادت مراد نه دي بلكه دعدل في نفسه زيادت مراد دي يعنې كامله رېستوني خبره ورنه مراد ده، بخاري داين عمر رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چي مونږ به زيد رضي الله عنه ته زيد بن حارثه نه ونييل بلكه زيد بن

محمد (صلي الله عليه وسلم) به ورته مونږ ونيل تردې چې ايت كريمه اَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ نازل شو، يعني ددينه پس بيا مونږ زيد بن حارثه ونيل شروع كړل. بيا دوي ليكلي دي خوي نيول زموږ په نژد يعني دامام شافعي په نژد څه اعتبار نه لري او په دې دعوي سره دخوي كيدو حكم نه جاري كيږي ليكن دامام ابو حنيفه په نژد كه څوك غلام په خويتوب اونيسي نو ازادېږي او كچري كوم مجهل النسب لره خپل خوي اوگرخوي او هغه داسي وي چې دهغه الحاق ددې مدعي سره كيدي شي نودي به دمدعي خوي گنړلي كيږي ليكن قاضي بيا دوي غلط شوي دي دامام ابو حنيفه قول دادي كچري كوم مالك خپل غلام ته چې په عمر كي دمالك نه كم وي يا زيات وي خوي اوواني نو غلام به ازادېږي اودمالك كلام به د درست گرځولو دپاره په مجاز حمل كولي شي ، گويا لكه مالك چې دغلام متعلق داسي ونيلي وي دا زما خوي دي نو ددې مجازي معني داده چې دا ازاد دي دسبب په ذكر كولو سره مجازا سبب وگرځوي بنوت دازادئ سبب دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چې دخپل محرم رسته دار مالك شي نو محرم ازادېږي (رواه احمد واصحاب السنن). ليكن دصاحبينو قول دامام صاحب دقول په خلاف دي دامام ابو يوسف او امام محمد قول دي كچري كوم مالك خپل غلام ته چې په عمر كي دده نه زيات وي دا خبره اوکړي چې دا زما خوي دي نو غلام به نه ازادېږي ، ددې اختلاف بنياد يوه دويمه اختلافي ضابطه ده دكومي تفصيل چې په اصول فقه كي مذكور دي .

اصل اختلافي قاعده داده چې دامام صاحب په نژد دمجازي معني مراد كولو دپاره دا ضروري نه دي چې حقيقي معني كه ممكن هم وي فقط په تكلم كي دحقيقي معني صحت مجازي معني ته راجع كولو دپاره كافي شي ، همدا وجه ده كچري دمالك نه زيات عمر والاغلام ته مالك خپل خوي اوواني نو غلام ازادېږي ، ليكن دصاحبينو په نژد مجاز دحقيقت دقائم مقام په حكم كي وي كچري په كوم ځاي كي دحقيقي معني امكان نه وي نو مجازي معني ته رجوع كول درست نه دي نو په مذكوره صورت كي به غلام ازاد نه وي .

او كچري كوم مجهول النسب يي خپل خوي اوگرځولو او دغه مجهول النسب داسي وي چې دهغه الحاق دده سره كيدي شي يعني دمالك نه دومره كشر وي چې دهغه حقيقي خوي كيدل ممكن وي نو چونكه مالك پخپله اقرار كړي دي نو په دي وجه به دده دپاره دمجهول النسب خوي كيدل دده په حق كي منلي كيږي مگر دبل چا په حق كي به نه منلي كيږي همدا وجه ده كچري دكوم مجهول النسب دورور كيدو دعوه چا اوکړه نو دا به نه منلي كيږي او دمقر دپلار سره به دمجهول النسب والانسب نه ترلي كيږي مگر كه دمرگ په وخت كي مقر پخپل اقرار قائم پاتي شو او كوم بل وارث هم نه وو نه په اصحاب فرائض كي او نه په عصبانو كي او نه په

ذوي الارحام كي نو مقررله ته به دمقر ترکه ورکولي شي او په بيت المال به مقررله ته ترجيح ورکولي شي ، يوه خبره دا هم ده کچري دچا په حق کي يي دپوره مال وصيت اوکړو نو پده باندې به مذکوره مقررله مقدم گنرلي کيږي.

بغوي ليکلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به خلقو ته جهادي دعوتونه ورکول خو بعضو خلقو به په جواب کي ونييل چي مونږ جهاد دپاره تلو ته تيار يو ليکن دخپل خپل مور او پلار نه به تپوس کوو نو په دي باره کي لانديني ايت نازل شو. (تفسير مظهري)

۳۲۰۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "لَوْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَايْمًا هَيِّنًا مِنَ النَّاسِ لَكُنَّ هَذِهِ الْآيَةُ: وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ (الأحزاب: ۳۷) الْآيَةُ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ." (١)

ترجمه : دعائشه رضي الله عنها نه مروي دي فرمانيل يي چي که رسول الله صلي الله عليه وسلم چرته دوحی نه دکوم څيز پتونکي وي نو دا ايت " وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ " به يي پټ کړي ووايت تر اخره پوري.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تفسير : په مذکوره ايت کي دهغه اعتراضونو جواب دي. کوم چي مخالفينو کول. د دي نکاح په باره کي. او په دي کي ئي ټول شبهات دفع کړي دي کوم چي د مومنانو په زړونو کي پيدا کولي شول. مومنانو ته ونيلي شوي دي چي د بنی صلی الله عليه وسلم مرتبه او مقام ډېر اوچت دي. او بنی صلی الله عليه وسلم ته هم تلقين دي چي دکفارو او منافقينو په اعتراضونو باندې صبر کوه.

۳۲۰۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَا لَنَا لَدَعُو لَيْدَ بْنِ حَارِثَةَ إِلَّا لَيْدَ ابْنِ مُحَمَّدٍ، حَتَّى كَرَاهَ الْقُرْآنُ: اذْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ (الأحزاب: ۵). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ." (١)

١ - لغرد به المؤلف، وانظر صحيح مسلم/الإيمان (١٤٤/٢٨٨٤٤) (حقة الأهران: ١٤٢٦)

٢ - لغرد به المؤلف

ترجمه دابن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرماييل يي چي مونږ به زيد بن حارثه ته دزيد بن محمد په نوم اواز کولو تردي پوري چي په قرآن کريم کي دا ايت "اذْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ" نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۱۰- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ قَزَعَةَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مَسْلُكَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ (الأحزاب: ۴۰)، قَالَ: مَا كَانَ لِيَعِيشَ لَهُ فِيكُمْ وَلَدٌ ذَكَرُوا.)

ترجمه: دعامر الشعبي نه دالله تعالي ددي قول " مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ " باره کي مروي دي چي ددينه مراد دنارينه اولاد ژوندي نه پاتي کيدل دي.

يعني څوک چي درسول الله سره داو لاد کيدو علاقه نه لري لکه چي د "من رجالکم" په اضافت سره قطع داضافت درسول الله نه مقصود ده، رسول الله ته د داسي ابوت علاقه حاصله نه ده کوم چي په کوم صحيح دليل سره موجب دتحریم دهغه دبنخي اوگرخي پس هر کله چي دطعن مبني باطل ده نو مبني به محض فاسد هم وي البته يو دويم قسم روحاني ابوت يقينا حاصل دي چنانچه، ته دالله رسول يي (او رسول په روحاني مربي کيدو سره اوس روحاني دي) او په دي کي په دومره درجه کامل دي چي دټولو رسولانو نه اکمل او افضل دي چنانچي رسول الله دټولو نبیانو په آخر کي دي (او هر نبي چي داسي وي هغه په ابوت روحانيه کي هم دهرچانه مخکي وي ځکه چي دنورو ترتيب خو غير مابد وي او دخاتم دوره دنبت که چري دنورو انبياؤ دزمانې نه زياته نه وي نو بيا هم دابوت دتقويت کيفيه دپاره نفس تابيد کافي کيږي نو هر کله چي زمانه هم دنورو نه زياته شوه او تقويت مکيه هم منزم شو نو قوت نور هم زيات شو او که دعموم دبعثت لحاظ هم اوکړي نو مزيد زيات قوت به نور هم حاصل شي مطلب داچي ابوت جسمانيه خو نشته کوم چي موجب داعتراض جوړيدو البته ابوت روحانيه په درجه دکمال کي دي او هغه پخپله قاطع داعتراض دي ځکه چي دنبي اعتقاد او دهغه انقياد فرض دي او که څوک دا وسوسه اوکړي چي دا نکاح خو ناجائز نه ده ليکن که شوي نه وي نو بهتر به وه چي داعتراض هډوموقعه راغلي نه وي نو دلته په دي پوهيدل پکار دي چي الله تعالي ته دهر

۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير الأحزاب ۲ (۴۸۲)، ۵ (۴۸۶)، صحيح مسلم / فضائل الصحابة ۱

(۲۲۲)، ويأتي عند المؤلف في المناقب (۳۸۱)، تحفة الأهرام (۶۰۲۱)

خيزد وجود يا عدم مصلحت دير بنه معلوم دي (پس ددي په وجود كي مصلحت وونو خكه يي دني دپاره تجويز كړو). بيان القرآن.

۳۲۱۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ حُسَيْنٍ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ أُمِّ عُمَارَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ، أَنَّهَا أَكْبَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: مَا أَرَى كُلَّ قَوْمٍ إِلَّا لِلزَّجَالِ، وَمَا أَرَى النِّسَاءَ إِلَّا كَزُنٍ بِشَوَاهِمٍ، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ (الأحزاب: ۳۵) الْآيَةَ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَإِنَّا نَعْرِفُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه دام عماره انصاريه رضي الله عنها نه روايت دي فرماني چي زه دني كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شوم او عرض مي او كړو خه وجه ده چي زه هر خيز لره (په قران كي) دسرو دپاره وينم او دبنځو په قران كي چرته ذكر نه وينم؟ ترددي چي په دي باره كي دا ايت "إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ" ايت تر اخره پوري نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف په همدې يو سند پيژنو

تشرېح: دقتاده نه منقول دي چي بعضي زنانه ازواج مطهراتو ته ورغلي او ورته يي وويل چي ستاسو ذكر خو په قران كي راغلو او زمونږ ندي راغلي يعني په دي موقع ندي راغلي نو په دي باره كي دا ايت نازل شو، او په بعضي رواياتو كي چي راغلي دي چي ام سلمه رضي الله عنها تمنا كړي وه چي زمونږ ذكر كه په قران كي راشي نو بنه به وي نو په دي باره كي دا ايت نازل شو، كذا في الدر، او په دي كي دي داشبه ونكړي شي چي په پورتنې ايت كي خو ددوي ذكر راغلي وو شايد چي تمنا به يي ددي خبري كړي وي چي د تشريع عام په طور د عامو بنځو ذكر هم راشي. اود نارينوو د ذكر په يوځاي كي دي ته اشاره ده، استقلالا د جواب ذكر كولو ته خكه ضرورت نشته چي شرائع په نارينه او زنانه كي مشترك دي، نو بيا نارينه متبوع وي دهغوي خطاب كافي وي. (درملثور)

۳۲۱۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الطَّبْرِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: لَمَّا لَزِمَتْ

هَذِهِ الْآيَةُ: وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتُخْفِي النَّاسَ (الأحزاب: ٣٧) فِي هَؤُلَاءِ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ جَاءَ زَيْدٌ يَشْكُو. فَهَمْ بِطَلَاقِهَا. فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ايت كريمه " وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتُخْفِي النَّاسَ " دزينب بنت جحش رضي الله عنها په باره كي نازل شوي دي دزينب خاوند زيد راغلو او رسول الله ته يي شكايه كولو او زينب ته يي دطلاق وركولو اراده وه نو په دي وجه يي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه اجازت واخسته نورسول الله ورته اوفرمايل " امسك عليك زوجك واتق الله " يعني خپله بنځه دخان سره اوساته طلاق مه وركوه او په دي باره كي دالله تعالي نه اوويرېږه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث صحيح دي.

تشرېح: او د "ما الله مبديه" تفسير په محبت وغيره سره كول لكه په بعضي اقوال شازه وغيره مستند الي الدليل الصحيح كي دي ځكه چي ددوي نه به تپوس كيږي چي بيا الله تعالي ددي ابداء چرته او كړه په خلاف دتفسير بالنكاح چي په "زوجناكها" كي ددي ابداء شوي ده او د زوجناكها نه مراد يا خو دادي چي ظاهري نكاح ته هم حاجت نه وي يا دادي چي مونږ حكم كوو چي نكاح او كړي دواړه طرفونه مفسر شول او هر څوك په مقابل روايت كي مناسب تاويل كوي او كوم تفسير چي درجالكم شوي دي په هغي كي زنانه هم شريكې دي ليكن كلام دزيد باره كي كيږي نو ځكه درجال تخصيص شوي دي گوياكې عيسي عليه السلام به نبي وي او نبوت به يي حادث نه وي او په مستقل طور به نه راځي. (اشرف علي تهانوي)

٣٢١٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَطِيبِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: لَكَ هَذِهِ الْآيَةُ فِي زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَمَّا قُتِيَ زَيْدٌ مِلَهَا وَطَرَا زَوْجَهَا كَمَا (الأحزاب: ٣٧) قَالَ: لَمَّا كُنْتَ تَقْرَأُ عَلَى آرَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، تَقُولُ: زَوْجُكُمْ أَهْلُكُمْ، وَزَوْجُنِي اللَّهُ مِنْ قَوْيِ سَبْعِ سَعَاوَاتٍ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / التفسير (الأحزاب: ٦) (٢٤٨٤٦). والتوحيد (٢٢) (٤٢٣٠).

^٢ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / التوحيد (٢٢) (٤٢٣١). سنن النسائي / النكاح (٢٦) (٢٢٥٢) (تحفة الأشراف: ٣٠٤).
مسند احمد (٢/٢٢٦)

ترجمه . دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله ايت كريمه " فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَكَلَّهَا دُزَنْبُ بِنْتِ جَحْشِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بَارَهُ كِي نَازِلْ شَوِي دِي دَانَسْ بِيَانْ دِي فَرْمَانِي چي پِه هَمْدِي وَجِه هَفِي دِنْبِي كَرِيمْ صَلِي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ پِه نورو بِيبيانو دا فخر كولو چي ستاسو ودونه دروسول الله صلي الله عليه وسلم سره ستاسو اهل د كورنو كړي دي او زما واده ورسره الله تعالى په اوم اسمان كي كړي دي .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي .

٣٢١٤_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أُمِّ هَانِي بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَتْ: " خَطَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَعْتَذَرَكَ إِلَيَّو فَعَذَرَنِي، ثُمَّ أَمَرَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَرْوَاحَكَ اللَّاتِي أَكَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَمَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّا يَكُ وَبَنَاتٍ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَزْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤَمِّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ (الأحزاب: ٥٠) الْآيَةَ، قَالَتْ: فَلَمْ أَكُنْ أَجِزْ لَهُ لِأَنِّي لَمْ أَهَاجِزْ، كُنْتُ مِنَ الطَّلَاقِ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الشَّيْخِ (١).

ترجمه : دام هاني بنت ابي طالب رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته دنكاح پيغام را كړو نو ما ورته معذرت او كړو تردې چي رسول الله زما معذرت قبول كړو او بيا الله تعالى دا ايت كريمه " إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَرْوَاحَكَ اللَّاتِي أَكَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَمَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّا يَكُ وَبَنَاتٍ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَزْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤَمِّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ " نازل كړو دام هاني بيان دي چي ددي ايت په بنا زه دروسول الله دپاره حلاله نشوم خكه چي ما هجرت نه وو كړي دفتح مكې په موقعه زه د "الطلاق" يعني د ازادو كړو غلامانو نه وم (او په همدغه وخت كي مي ايمان راوړي وو .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي او موثري دسي په روايت صرف په همدې سند پيژنو .

٣٢١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَوْجٌ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ بَهْرَامٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا "نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَصْنَابِ النِّسَاءِ إِلَّا مَا كَانَ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ الْمُهَاجِرَاتِ"، قَالَ: لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءَ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبْدَلَ بِهِنَ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَغْنَيْتَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ (الأحزاب: ٥٢) فَأَحَلَّ اللَّهُ فَكَيْتَاكُمْ الْمُؤْمِنَاتِ وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ (الأحزاب: ٥٠)، وَحَرَّمَ كُلَّ ذَاتِ دِينٍ غَيْرَ الْإِسْلَامِ، ثُمَّ قَالَ: وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (المائدة: ٥) وَقَالَ: يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَقْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ إِلَى قَوْلِهِ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ (الأحزاب: ٥٠) وَحَرَّمَ مَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ أَصْنَابِ النِّسَاءِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ بَهْرَامٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْحَسَنِ يَذْكُرُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: لَا بَأْسَ بِحَدِيثِ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ بَهْرَامٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ.

(١)

ترجمه: د عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د مومنو او مهاجرو بنخو نه علاوه دنور بنخو سره دنكاح كولو نه منع كړي شو لكه چي الله تعالي فرمانيلي دي " لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءَ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبْدَلَ بِهِنَ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَغْنَيْتَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ " الله تعالي ستاسو د نبي دپاره ستاسو ځواني مومني مسلمانې بنخي حلالې كړي دي " وامرءة مؤمنة ان وهبت نفسها للنبي " يعني هغه مومنانې بنخي هم حلالې دي څوك چي خپل ځان پخپله پيغمبر ته پيش كړي او داسلام نه علاوه باقي هر دين والا ورباندي حرامي كړي شوي دي بيا الله تعالي او فرمايل "ومن يكفر بالايمن فقد حبط عمله وهو في الآخرة من الخاسرين" او الله تعالي دا هم فرمايلي دي " يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَقْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ إِلَى قَوْلِهِ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ " يعني دا حكم ستا دپاره خاص دي او دنورو مومنانو دپاره نه دي (ځكه چي ددوى نكاح بغير دمهر نه نشي كيدي، او ددوى نه علاوه نور قسم بنخي حرامي كړي شوي دي په تاباندي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي مونږ يې صرف د عبد الحميد بن بحران په

روایت پیژنو احمد بن حنبل واني دشهر بن حوشب نه دعبدالحميد بن بحرام په روايت نقل کولو کي هيڅ حرج نشته.

ه: اتيت قيد واقعي دي ځکه چی ددي مصداق موجوده ازواج دي (مجاهد، او ظاهره ده چی په دي صورت کی قيد اشترافي نشي کيدي. دويم په "افاء الله عليك" کی قيد اتفاقي دي اصل مقصود يي دادي چی سبب دتملك مشروع کيدل متيقن شي او فی ددي يو مثال دي پس په اشتراء يا هبي سره چی څوک مملوک شي دهغه غير حال کيدل ثابت نه دي چنانچی په اخر دايت کی په ماملکت يمينک کی کوم قيد نشته کذا في الروح. دريم په دويم حکم کی چی "په خاص طور سره" لفظ راغلي دي ددي بيان خو چرته تصريحاً زما د نظر نه نه دي تير شوي ليکن دکلام دسياق نه چی بيان دمقام داخصاص دي دومره معلوميري چی دملوکاتو په باره کی هم کوم حکم درسول الله دپاره خاص دي (کذا في الكبير في تفسير قوله تعالى قد علمنا الخ، فان له في النکاح خصائص ليس لغيره).

پاتي شوه دا چی دا څه شي دي نو څه عجيبه نه ده چی هغه دا وي چی کومه وينځه درسول الله سره داخري زندگي پوري وي لکه ماريه قبطيه دادي دنورو دپاره حرامه وي پشان دازواجو نقله في الروح في تفسير قوله تعالى ولا ان تنکحوا ازواجه او ممکن ده چی ددينه علاوه نور څه وي کوم چی هغه زماني والا ته معلوم دي او خاص دهغوئ دمعلومولو ضرورت دي ځکه چی هم هغه داخصاص دظهور وخت وو ددومره ليکلو نه پس کله چی دماسپڅين په مونځ اودريدم نو من جانب الله مي په زړه کی دمملوکاتو دوه احکام وارد شول يو داچی دغنيمت دتقسيم نه مخکي درسول الله سره دغنيمت ديو څيز اخستلو اختيار موجود وي او دغه څيز ته به صفي ونيلي شو لکه په غزوه خيبر کی چی يي صفيه رضي الله عنها اخستلي وه (رواه ابو داود، او دنورو اهل حرب دطرفه چی به کومه خاص هديه راتله هغه به درسول الله به لکه چی مقوقس بادشاه ماريه په هديه کی ورکړي وه خو دبل چا دپاره صفي جائز نه دي او هديه دعاصو مسلمانانو حق دي کذا في الدر المختار، څلورم حکم په دريم کی چي هاجرن قيد راغلي دي دا قيد احترازي دي لکه چی دام هاني بنت ابي طالب رضي الله عنها دقول نه معلوميري فلم اکون احله لاني لم اهاجر معه کنت من الطلقاء ، او همدا رنگي د لا يحل لك النساء من بعد چی کوم تفسير ما اختيار کړي دي ددي تائيد دابن عباس دمجاهد نه منقول دي چنانچی دمجاهد الفاظ دادي لا يحل لك النساء من بعد ما بينت لك هذه الاصناف بنات عمك الي قوله فاحل له من هذه الاصناف ما شاء، پنځم حکم دبنات عم او عمات او بنات خال او خالات چی کوم تفسير شوي دي په معالمو او نورو تفسيرونو کی داسي دي پس خاص عم او خال عمه او

خاله مراد نه دي، شپږم حکم په څلورم کی چی دواهباتو ذکر راغلي دي په دي کی ان وهبت شرط نه دي بلکه شرط خو صرف ایمان دي او دا قید درفعي دشبهی دپاره دي او اثبات الحکم فی النکاح بالاولي دپاره دي ځکه چی حره محل دهبی نه ده کله چی په دي بلا عوضه عقد دا حلالیږي نو په نکاح بالعوض سره خو به په طریقۀ اولي حلالیږي پس حاصل داشو چی داقاربو دپاره خو هجرت شرط دي او داجانبو دپاره ایمان کافي دي گویا کی چی بغیر عوضه نکاح اوشي قاله شعبي او په دي کی اختلاف دي چی داسي کومه بي بي وه او که نه وه قائلینو داول قول دا نومونه خودلي دي خوله بنت حکیم، ام شریک، میمونه، لیلی بنت حطین، په دي کی د ثانیۀ متعلق قبلها الفاظ هم راغلي دي او ثالثه په ازواجو کی مشهوره ده او باقي به بي نه وي قبول کړي دقول ثاني قائلین وائي لم یکن عند رسول الله صلي الله عليه وسلم امرته وهبت نفسها له پس کلام به په طور دشرط او جزا وي چی که داسي اوشي نو درست به وي لیکن داسي نه دي شوي یعنی شرط ثاني ان اراد النبي متحقق شوي نه دي او اولني شرط ان وهبت یقینا واقع شوي دي خو قائلین دقول ثاني روایات د قائلین دقول اول ثابت نه مني ممکن ده چی په دي کی دچاسره نکاح شوي وي په لفظ دهبی به نه وي، اوم حکم په څلورم کی چی مومنه قید راغلي دي هغه هم دهجرت دقید پشان احتراضي دي چنانچی د لایحل لك النساء په تفسیر کی هم دپته اشاره شوي وه او همدا تفسیر دمجاهد نه منقول دي "لایحل لك النساء من بعد یهودیات ولا نصرانیات لاینبغي ان یكن امهات المؤمنین الا ماملکت یدینك قال هی الیهودیات والنصرانیات لایأس ان یشتریها" اتم حکم دلته اوه احکام مختص دي داوونې حکم اختصاص دادي چی په دغه وخت کی درسول الله نهه بیباني وي او دومره بیباني په نکاح کي جمع کول دکوم امتي دپاره جائز نه دي وجه دشرف کیدل ددي ظاهر دي د دویم حکم اختصاص تقریر په دریمۀ فائده کی تیر شوي دي او ددي وجه دشرف کیدل هم ظاهر دي په دریم حکم کی اختصاص دادي هجرت قید چي دنورو خلقو دپاره نه دي په دي کی هم درسول الله شرف ظاهر دي چی اکمل څیز دده دپاره تجویز کړي شوي دي، دڅلورم حکم اختصاص وجه داده چي مهر ورباندي واجب شوي ندي، په دي کي امتیاز ظاهر دي دپنځم حکم تقریر هم ددریم پشان دي، دشپږم حکم اختصاص وجه دشرف کیدل ظاهر دي د اوم حکم اختصاص هم ظاهر دي چي دنورو امتیانو دپاره دا تبدل ممنوع ندي موجب دشرف کیدل په دي وجه چي په دي تبدل سره شبه دعدد کیدل دي، پداسي شان سره که بل امتي څلور بیباني ساتي نو پنځمه ورله بغیر دمذکورۀ تبدل نه جائز نده پس دا په موجب دشرف کیدو کي اولني حکم ته قریب تر ده.

نهمۀ فائده په اولني ایت کي چي خالصۀ راغلي دي زمحشري داد څلورو متعلق ګرځولي دي.

لسمه فاندہ په اولنو پنځه حکمونو کي چي کوم حکمت بيان شوي دي لکي لايكون عليك
 حرج هلته په تفسير کي ددريم اړينځم حکمت بيان اجمالا شوي دي او ددويم حکم دتقرير وعده
 شوي ده باقي دسپږم حکم حکمت پخپله په قران کي وارد دي چي ذلک ادبي ان تقر اعينهن
 ، الخ ، اود اوم حکم حکمت دا کيدي شي چي په داسي تبدل کي کم فهمه خلق په شبه دغرض
 پرستی کي واقع کيدي شي ، چي دخپلي يوي نفساني نفع دپاره جديد مسائل حاصل شي ، او
 قديمي ته ضرر اورسولي شي په خلاف ددي چي قديمي ته طلاق او دجديدي سره نکاح
 مجتمع نه وي نو بيا ددي شېهي گنجانش نه شي کيدي (بيان القران)

۳۲۱۶- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرُو، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: "مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أُجِلَّ لَهُ النِّسَاءُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه : دعطاء نه مروي دي فرمانيلي يي دي چي عائشه رضي الله عنها او فرماويل درسول
 الله صلي الله عليه وسلم دوفات کيدو نه مخکي هغه ته بنځي حلالي کړي شوي.
 امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۱۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَشْهَلُ بْنُ حَاتِمٍ، قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: حَدَّثَنَا، عَنْ عُمَرُو بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنَّ بَابَ امْرَأَةٍ اعْرَسَ بِهَا، فَإِذَا عِنْدَهَا قَوْمٌ فَأَنْطَلَقَ فَقَضَى حَاجَتَهُ فَأَخْبَسَ، ثُمَّ رَجَعَ وَعِنْدَهَا قَوْمٌ فَأَنْطَلَقَ فَقَضَى حَاجَتَهُ فَرَجَعَ وَقَدْ خَرَجُوا، قَالَ: قَدْ خَلَّ وَأَرَضَى بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا، قَالَ: قَدْ كَرِهْتُ لِأَيِّ طَلَعَةٍ، قَالَ: فَقَالَ: لَوْ أَنَّ كَانِ كَمَا تَقُولُ لَيُنْزِلَنَّ فِي هَذَا قِيَامٌ، فَتَزَلَّتِ: الْحِجَابُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَعُمَرُو بْنُ سَعِيدٍ، يُقَالُ لَهُ: الْأَضْلَعُ. (۲)

ترجمه : دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي زه درسول الله صلي الله عليه وسلم سره

^۱ - سنن النسائي/النکاح ۳ (۲۲۰۴، ۲۲۰۶)، (تحفة الأشراف: ۴۳۶۹)، وسنن الدارمي/النکاح ۲۲ (۲۲۸۷)

^۲ - راجع: اوردو البخاري في الجامع الصحيح/النکاح ۶۷ (۵۱۶۶)، والأطعمه ۵۹ (۵۶۶۶)، والاستئذان ۱۰ (۲۲۸۸).

موجود وم چي هغوی پخپلو بیبيانو کي دیوي بي بي دروازي ته ورغلو چي هلته بي دشيپي تیرولو اراده وه هلته بي خه کسان موجود اولیدل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم ددغه خاي نه لاړو او خپل خه ضروري کارونه بي اوکړل او یوه شیبه حصار وو او بیا دوباره راغلو نو بیا هغه خلق دا وخت ددي خاي نه تلي وو دانش رضي الله عنه بیان دي بیا دننه داخل شو او زمونږ او خپل مینځ کي بي یوه پرده زوړنده کړه ماددي خبري ذکر ابوطلحه ته اوکړو هغه اوونیل که خبره همداسي وي لکه چي ته بي وائي نو دي باره کي به ضرور کوم حکم نازلیدي تردی چي بیا ایت دحجاب نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث په دي سند غریب دي.

۳۲۱۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْقُسَيْبِيُّ، عَنِ الْجَعْفَرِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَدَخَلَ بِأَهْلِهِ، قَالَ: فَصَنَعَتْ أُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ حَيْسًا فَجَعَلْتُهُ فِي ثَوْبٍ، فَقَالَتْ: يَا أَنَسُ اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ لَهُ: بَعَثْتُ إِلَيْكَ بِهَا أُمِّي تُغْرِثُكَ السَّلَامَ، وَتَقُولُ: إِنَّ هَذَا لَكَ مِنَّا قَلِيلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَذَهَبْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: إِنَّ أُمِّي تُغْرِثُكَ السَّلَامَ، وَتَقُولُ: إِنَّ هَذَا مِنَّا لَكَ قَلِيلٌ، فَقَالَ: "صَغَةٌ"، ثُمَّ قَالَ: "اِذْهَبْ فَادْعُ لِي فَلَانًا وَفَلَانًا وَمَنْ لَقِيتَ فَسَقِّ رَجُلًا"، قَالَ: فَدَعَوْتُ مَنْ سَقَى وَمَنْ لَقِيتُ، قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ عَدَدُكُمْ كَانُوا؟ قَالَ: رُفَاهُ ثَلَاثٌ مِائَةً، قَالَ: وَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا أَنَسُ هَاتِ الثَّوْبَ"، قَالَ: فَدَخَلُوا حَتَّى امْتَلَأَتِ الصُّفَّةُ وَالْحُجْرَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لِيَتَّخِلْتُ عَشْرَةَ عَشْرَةً، وَلِيَأْكُلَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنَّا يَلِيهِ"، قَالَ: فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا، قَالَ: فَخَرَجْتُ طَائِفَةً وَدَخَلْتُ طَائِفَةً حَتَّى أَكَلُوا كُلُّهُمْ، قَالَ: فَقَالَ لِي: "يَا أَنَسُ، ارْفَعْ"، قَالَ: فَرَفَعْتُ فَمَا أَذْرِي جِئْتُ وَصَنَعْتُ كَانَ أُمِّي أُمُّ جَيْنٍ رَفَعَتْ، قَالَ: وَجَلَسَ مِنْهُمْ طَوَائِفٌ يَتَحَدَّثُونَ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ وَرَوْحَتُهُ مُوَلِّيَتُهُ وَجَهَّهَا إِلَى الْحَائِطِ، فَتَقَلُّوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمَ عَلَى نِسَائِهِ ثُمَّ رَجَعَ، فَلَبَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ رَجَعَ فَلَبَّيْنَا أَنَّهُمْ قَدْ تَقَلُّوا عَلَيْهِ، قَالَ: فَابْتَدَرُوا الْبَابَ فَخَرَجُوا كُلُّهُمْ، وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَرُضَ التَّيْمَرُ وَدَخَلَ وَأَنَا جَالِسٌ فِي الْحُجْرَةِ، فَلَمَّ يَلِمْتُ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى خَرَجَ عَلَيَّ وَأَلَزَمْتُ هَذِهِ الْآيَاتِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَهُنَّ عَلَى

النَّاسِ: "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرٍ إِنَّمَا هِيَ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ (الأحزاب: ٥٣) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ". قَالَ الْجَعْفَرُ: قَالَ أَنَسٌ: أَنَا أَخَذْتُ النَّاسَ عَهْدًا بِهَذِهِ الْآيَاتِ. وَحُجِبْنَ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَالْجَعْفَرُ هُوَ ابْنُ عُثْمَانَ. وَيُقَالُ: هُوَ ابْنُ دِينَارٍ. وَيُكْفَى أَبَا عُثْمَانَ بَصْرِيٌّ وَهُوَ ثِقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ. رَوَى عَنْهُ يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ. وَشُعْبَةُ وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. (١)

ترجمه دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نكاح او كره او دخلي بنخي زينب بنت جحش رضي الله عنها، خواته ورغلو او په دي موقعه زما مور ام سليم رضي الله عنها حيس تيار كړو او دا يي په يو وړو كي لوبني كي واچولو او بيا يي ماته اوونيل اي انس دا خان سره واخله اورسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي ورسوه او ورته اووايه دا خوراك زما مور تاسو ته ليرلي دي او هغوى تاته سلام پيش كوي او ورته اووايه اي دالله رسوله چي دا وړه شان هديه زما دطرفه ستاسو په خدمت كي پيش كيږي مادا لوبني راپورته كړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلم او عرض مي او كړو زما مور سلام پيش كوي او وائي چي دا وړه شان هديه زما دطرف نه قبول كړي رسول الله افرمائيل دا كيږده او بيا يي افرمائيل لار شه او فلاني او فلاني او يو څو نومونه يي واخستل چي په دوى كي څوك درته ملاؤ شي ټول ماته راوله دانس بيان دي رسول الله چي دكومو كسانو نومونه اخستلي وو هغوى ټول او څوك چي به په تگ راتگ كي ماسره ملاويدو ټول مي راوغوښتل دحديث دراوي جعد بن عثمان بيان دي مادانس رضي الله عنه نه تپوس او كړو چي دا خلق به تقريبا ټول څومره وو هغه اوونيل تقريبا دري سوه، انس رضي الله عنه وائي بيا ماته رسول الله افرمائيل اي انس دا لوبني راوړه، انس وائي خلق دتنه داخل شول تردې پوري چي صفه او كمږه ټول ډك شو رسول الله افرمائيل دلسو كسانو پينځي جوړي كړئ او هر يو سري دي دخلي مخي نه خوري خلقو په مړه خيته خوراك او كړو يوه پينځه چي به مړيدله دا به بهر وتله او بله پينځه به دتنه داخليده په دي شان سره ټولو خوراك او كړو رسول الله ماته افرمائيل اي انس اوس دا لوبني راوچت كړه ما لوبني اوچت كړو مگر صحيح صحيح وئيلي نشم چي كله ما دا لوبني راوړي وو هغه وخت په دي كي حيث زيات وو او كه دلوبني پورته كولو نه پس پكي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / النكاح ٦٥ (تعليقاً) صحيح مسلم / النكاح ١٥ (١٢٢١/٩٢) . وانظر ما قبله (تحفة

زيات وو؟ كله چي خلق دخوراك نه فارغ شول ، راوي وائي چي بيا يو خو كسان هلته ناست پاتي شول چي گپ شپ او خبري يي شروع كړي او رسول الله صلي الله عليه وسلم هم موجود وو او رسول الله صلي الله عليه وسلم بي بي محترمه هم دديوال نه اخوا ديوال طرف ته مخامخ ناسته وه مگر رسول الله صلي الله عليه وسلم دخلقو دغه شان ناسته خوښه نشوه لهذا بهر اووتلو او دټولو ازواجو مطهراتو حجرو ته يي چكر اولگولو او دسلام كولو نه بعد واپس راغلو كله چي هغوی رسول الله صلي الله عليه وسلم دواپس راتلو په حال كي اوليدو نو ورته معلومه شوه چي ددوی په ناسته رسول الله صلي الله عليه وسلم خوشحاله نه دي او دا ناسته يي خوښه نه شوه لهذا په جلتي سره ټول د دروازي نه بهر اووتلو او رسول الله دتنه داخل شو او دپړدي اچولو نه پس داخل شو انس رضي الله عنه وائي زه په حجره كي ناست وم يوه شيبه چي تيره شوه رسول الله صلي الله عليه وسلم زما خواته راغلو او دا ايتونه نازل شول او رسول الله صلي الله عليه وسلم بهر اووتلو او خلقو ته يي دا ايتونه واورول "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاظِرِينَ إِنَاءً وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ" اي مومنانو دنيي كورته «بغير بللو» مه ورځي مگر كله چي تاسو دطعام دپاره اوبللي شئ «نوخه مضائقه نشته مگر بيا هم تلل پداسي شان سره» چي ددي طعام تياريدو ته به انتظار كوونكي نه يئ (يعني بي دعوته خو مه ورځي او كه دعوت دركړي شوي هم وي نو بيا هم ډير دمخكي نه مه ورځي) مگر كله چي تاسو وبللي شئ چي اوس راشئ خوراك تيار دي نو بيا خير دي تلي شئ «نو بيا چي كله د خوراك كولو نه فارغ شئ نو فورا به ځئ او خبرو ته غورځو اېښودونكي مه كينئ (ځكه چي نبي داسي خبري نه خوښوي ، هغه خو ستاسو لحاظ كوي «اوپه خوله درته نه وايي چي رخصت شئ» ، دجعد بيان دي چي انس رضي الله عنه اوونيل دا ايتونه دهر چانه مخكي ماته رسيدلي دي او ازواج مطهراتو ددغي ورځي نه پس پرده كول شروع كړل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او جعد دعثمان خوي دي هغه ته ابن دينار هم ونيلي شي كينه يي ابو عثمان بصري ده او دمحدثينو په نزد ثقه راوي دي يونس بن عبيد ، شعبه او حمدا بن زيد دده نه نقل دروايت كوي.

ه: په اولني ايت كي چی کوم احكام د دخول دبيوت او طعام مذکور دي هغه په تصريح دعلماء سره رسول الله پوري خاص نه دي يعني دا قسم خبري كه چاته گرانې او ناخوښه وي نو جائز نه دي او د "فيستحي منكم والله لا يستحي من الحق" په وجه دي دا شبه اونكړي شي چی رسول الله به كله كله اظهار دحق نه كولو اصل خبره داده چی اظهار دحق واجب دي او دادالله حق دي او دكوم كار نه چی دهغه استحياء واقع شوي وي هغه حق النفس دي چی پخپل خان

بي مشقت برداشت کړي دي ددينه دشرعي حکم اخفاء نه لزمېږي تردې چې منشاء دوسوسي گړخي او دحجاب په مسئله کې د "واذا سالتوهن" دزياتولو فائده دترجمې په تقرير کې ظاهره ده چې دمبالغې دپاره دي يعني هسي خو به حجاب ولي ضروري نه وي کله چې دداسي حاجت شديده په وخت کې هم ضروري دي او دا ايت دحجاب دايت "وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ" نه مقدم دي ځکه چې ددي نزول دزينب رضي الله عنها په اولني واده کې شوي دي او دتخير دايت وخت چې "وَقَرْنَ" الخ، سره متعلق دي ددي نزول دزينب دنکاح نه پس شوي دي چنانچې په مخبراتو کې هغه هم شامله ده دکوم نه مخکې چې طلب دنفقاتو شوي وو چې ددي دواده دزمانې نه پس په دوي کې ډير اتفاق شروع شو پس په دي ايت حجاب فرض شو او په "قرن" سره ددي تاکيد اوشو او مسائل دحجاب او دقرار في البيوت دايت "وَقَرْنَ" په تفسير کې مذکور دي دازواج مطهراتو سره دنکاح حرمت خو مجعلا منصوص او اجماعي دي البته په بعضي تفصيلاتو کې اختلاف دي امام الحرمين او رافعي تحریم لره په مدخول بها پوري خاص کړي دي او امام رازي او غزالي وغيره هغه زوجه حلاله گڼي څوک چې دتخير نه پس دنيا لره اختيار کړي او بعضي علماؤ په ملوکاتو کې صرف هغه حرامي کړي دي کومي چې دوفات دوخته پوري در رسول الله سره وي او په ايت "الاجتاحت عليهن" کې چې کوم مستثنيات دي په دوي کې انحصار مقصود نه دي بلکه جميع محارم نسيبه وي او که رضاعيه او کوم چې په ايت دسورة نور کې ذکر دي ټول مراد دي ددي ايت دبعضي اجزاء تفسير په سورة نور کې تير شوي دي.

قوله تعالى "ان ذلکم کان یؤذي النبی" الخ، دذلکم مشار اليه دخوراک نه پس در رسول الله په کور کې حصاريدل دي ددينه دوه خبري معلومي شوي يو دا چې په داسي موقعه په واضح طور نه ونيل دطبعي کرم مقتضي ده او په صفا طور ونيل دعقل حکيم مقتضي ده پس مصلح دمقتضي دعقل لره په مقتضي دطبع ترجيح ورکوي، دويمه خبره دمعاشري داصلاح واجب کيدل او په کوم حرکت چې نورو ته ضرر رسيږي او ضروري نه وي دهغي حرام کيدل، نن سبا په اهل علمو او مشانخو کې هم په دي امورو کې احتياط نه موندلي کيږي.

۳۲۱۹- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُجَالِدٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَهْرَاقٍ مِنْ نَسَائِهِ، فَأَرْسَلَنِي فَدَعَوْتُ قَوْمًا إِلَى الطَّعَامِ، فَلَمَّا أَكَلُوا وَخَرَجُوا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْطَلِقًا بَيْنَ بَيْتِ عَائِشَةَ، فَرَأَى رَجُلَيْنِ جَالِسَيْنِ فَالْتَصَفَتْ رَأْسَهُمَا، فَقَامَ الرَّجُلَانِ فَخَرَجَا، فَأَلَزَمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَأْتِيهَا الْيَدَيْنِ آمَنُوا

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُدْزَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَّهَا (الأحزاب: ٥٣). وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ بَيَّانٍ. وَرَوَى ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ. (١)

ترجمه دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم پخپلو بيبيانو كي ديو بي بي سره واده او كړو د واده شپه چي تيره شوه بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم زه په خه كسانو پسي اوليېلم كله چي خلقو خوړل ځكل او كړل او رخصت شول نو رسول الله پاڅيدو او دعائشه رضي الله عنها دكور طرف ته يي مخه او كړه چي بيا يي په دوه ناستو كسانو نظر اولگيدو رسول الله فورا راواپس شو (او هغوى ته درسول الله دواپس احاسر اوشو) نو دواړه فورا پاڅيدل او ددي خاي نه اووتل په همدې موقعه الله تعالي ايت كريمه "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُدْزَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَّهَا وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ" نازل كړو او په دي حديث كي يوه اوږده قصه ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي په روايت د بيان او ثابت دانس نه دا حديث نقل كړي دي او يوه اوږده قصه يي بيان كړي ده.

٣٢٢٠- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ نَعِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِرِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الَّذِي كَانَ أَرِيَّ الْيَدَاءِ بِالصَّلَاةِ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَحْنُ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرَنَا اللَّهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّيُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى كُنْتُمْ نَأْتِيهِ لَمْ يَسْأَلْهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُولُوا: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَيُّدٌ مُجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ". وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ، وَأَبِي حُنَيْدٍ، وَكَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، وَطَلْحَةَ بْنِ حُنَيْدٍ، وَأَبِي سُوَيْدٍ، وَزَيْدِ بْنِ حَارِجَةَ، وَيُقَالُ: ابْنُ حَارِجَةَ، وَبُرَيْدَةَ. قَالَ أَبُو

عيسى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابو مسعود بدري رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته راغلو اومونږ دسعد ابن عبادہ رضي الله عنه سره ناست وو نو دسعد خوي بشير عرض اوکړو يا رسول الله مونږ ته الله تعالي تاسو باندی درود ويلو حکم کړی دی . نو مونږ په څنگه الفاظو درود ووايو . رسول الله صلي الله عليه وسلم یوساعت غلی شو فورا یی جواب ورنکړو . دومره ډیر ساعت غلی وو چي مونږ اوونیل کاش چي ده دا تپوس نه وی کړی بیا کافي ساعت پس رسول الله صلي الله عليه وسلم افرمائیل درود داسی واني اللهم صلي علي محمد و علي ال محمد کما صليت علي ابراهيم وبارک علي محمد و علي ال محمد کما بارکت علي ابراهيم في العالمين انک حید مجید ، اودسلام طریقه خو درته معلومه ده په تشهد کې بنودلي شوی ده .

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب کي دعلي ، ابوحميد ، کعب بن عجره ، او طلحه بن عبیدالله ، ابوسعید خدری ، او زيد بن خارجه رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي او زيد ته ابن جاريه او ابن بريده هم ونيلي شي .

لغات : مجلس: جلس يجلس جلوسا معني کيناستل المجلس معني دناستي خاي ، المجلس همنشين جلءاء يي جمع ده .

تسويح : امرنا الله ان نضلي عليك: الله تعالي مونږ ته حکم کړی دی چي په تا باندی درود اوواني ددينه مراد دقران کريم دا ايت دی "ياايهاالذين امنواصلواعليه وسلموا تسليماً الايه:

حقي تميننا انه لم يستله: تردي پوري چي مونږ دا تمنا اوکړه چي کاش در رسول الله نه دا سوال شوی نه وی ځکه چي دسوال نه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم خاموش شو نو صحابه کرام اوپریدل هسي نه چي دا سوال چرته دنبوت دمنشاء خلاف نه وي ددي سوال دکولو په وجه خو مونږ رسول الله صلي الله عليه وسلم ته تکليف ورکړو يا دا چي رسول الله ته به ددي سوال جواب معلوم نه وي نو ځکه يي خاموشي اختيار کړه .

په بعضي روايتونو کې راغلي دي چي ددينه پس په رسول الله صلي الله عليه وسلم وحی نازله شوه او بيبي پورتنی مذکوره حديث بيان کړو .

په يو بل روايت کې راغلي دي کله چي يو صحابي سوال اوکړو چي دسلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوه لیکن کله چي په مونږ کې يو نو په تا باندی به درود څنگه وایو ددي سوال په

^١ - صحيح مسلم/ الصلاة ١٤ (٢٠٥) . سنن ابی داود/ الصلاة ١٨٢ (٩٨٠) . سنن النسائي/ السهو ٢٩ (١٢٨٦) (تحفة الأشراف:

١٠٠٠٤) . موطا امام مالک: صلاة السفر ٢٢ (٦٤) . و مستند احمد (٥/٢٤٢) . و سنن الدارمي/ الصلاة ٨٥٤ (١٢٨٢)

اوريدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم اوږده خاموشي اوکړه مونږ دا خواهش اوکړو چې کاش دا سوال مو ورته کړي نه وي او بيار رسول الله ددينه پس او فرمائيل په مونږ کې به درود ضرور وائي "اللهم صلي علي محمد الخ"

۳۲۲۱_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ عَوْفٍ، عَنِ الْحَسَنِ، وَمُحَمَّدٍ، وَخَلَّاسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ رَجُلًا حَيِيًّا سَتِيًّا مَا يُرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ اسْتَحْيَاءٌ مِنْهُ، فَأَذَاهُ مَنْ أَذَاهُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ". فَقَالُوا: مَا يَسْتَحْيِي هَذَا الشَّيْءَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ يَجْلِدُهُ، إِمَّا بَرَصٌ، وَإِمَّا أُذْرَقٌ، وَإِمَّا آفَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرَادَ أَنْ يَبْرَأَهُ مِنَّا قَالُوا، وَإِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ خَلَا يَوْمًا وَحْدَهُ فَوَضَعَ يَمَانَهُ عَلَى حَجَرٍ، ثُمَّ اغْتَسَلَ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ إِلَى يَمَانِهِ لِيَأْخُذَهَا، وَإِنَّ الْحَجَرَ عَدَا بِثَوْبِهِ فَأَخَذَ مُوسَى عَصَاهُ فَطَلَبَ الْحَجَرَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: ثَوْبِي حَجَرٌ ثَوْبِي حَجَرٌ، حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَلَأٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَرَأَوْهُ غُرِيًّا لَا أَحْسَنَ النَّاسِ خَلْقًا، وَأَبْرَأَهُ مِنَّا كَالْوَلَدِ يَقُولُونَ، قَالَ: وَقَامَ الْحَجَرُ فَأَخَذَ ثَوْبَهُ وَلَبِسَهُ وَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا بِعَصَاهُ فَوَاللَّهِ إِنْ بِالْحَجَرِ لَتَدْبَأُ مِنْ أَكْثَرِ عَصَاهُ فَلَا تَأْوُ أَوْ بُعَا أَوْ خَسَا فذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَأَهُ اللَّهُ مِنَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا (الأحزاب: ٦٩). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ وَجْهٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَيْسَ عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه دابره ريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي موسي عليه السلام يو حيا دار او پرده پوش انسان دي دهغه بدن هيڅ يوه حصه دهغه نه دشرم کولو په وجه چانشوه کتلي نو تکليف ورته اورسولو هغه چا چې تکليف يې ورته رسولي وو دبنی اسرائيلو نه هغوی ونيل دا کس دومره مضبوطه پرده صرف په دي وجه کوي چې يا خو به په ده باندي دچمري بيماري وي، يا به ورباندي ابرص مرض وي، او يا به يې شرم گاه پرسوب کړي وي او يا ورباندي چرته کوم بل مرض لگيدلي وي، الله تعالي اوغوبستل چې په ده باندي کوم تهمت او الزامونه لگولي شي دهغي نه دده برانت ظاهر کړي (نو داسي اوشول) موسي عليه

^۱ - اورده البغاري في الجامع الصحيح / أحاديث الأنبياء ۲۸ (۳۳۰۳)، وتفسير سورة الأحزاب ۱۱ (۴۷۹۹) (تحفة الأشراف):

السلام يوه ورځ يواځي وو چي جامي يي اوويستلي او په يو كمر يي كيخودي او دغسل كولو اراده يي وه، كله چي دغسل كولو نه فارغ شو او پخپلو جامو پسي واپس راغي نو كمر ورنه جامي اوختولي موسي عليه السلام خپله همسا راوچته كړه او كمر ته به يي اوازونه كول او دا الفاظ به يي ونيول "توبي حجر توبي حجر" يعني اي كانزيه زما جامي اي كانزيه زما جامي راكړه او ددي وينا كولو په حال كي ورپسي وو تردې پوري چي دا كانزي د بني اسرائيلو يو جماعت ته ورورسيدو نورو خلقو هغه لره په دغه حالت كي دخلفت په لحاظ دهر چانه بهتر اوليدله او الله تعالي ورته دټولو خرابيانو او عيبونو نه پاك او صاف اوخودل كوم عيب چي به هغوي په ده كي بيانو لو هغه نه وو رسول الله او فرماييل چي بيا دا كانزي اودريدو او موسي عليه السلام ورنه خپلي جامي واخستلي او بيا يي واغوستلي او بيا يي پخپله همسا په كانزي غوزارونه شروع كړل قسم په الله چي بيا په دغه كانزي باندي دموسي عليه السلام دهما دگذار څلور يا پنځه نشانات ليدلي كيده او همدا مطلب دي ددي ايت كريمه "يا ايها الذين امنوا لا تكونوا كالذين اذوا موسي فبراه الله مما قالو وكان عند الله وجيها".

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي دا حديث په يو څو نورو سندونو هم دابوهريره رضي الله عنه په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مروي دي او په دي باب كي يو حديث دانش په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مروي دي.

۳۵- باب وَمِنْ سُورَةِ سَبَا

دسورة سبا دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه اوشان نزول دسورت

نوم د سورت د ايت. ۱۵ د جملي: لقد كان لسبأ في مسكنهم اية، نه اخستلی شوی دی. یعنی هغه سورت چه په هغی كي د سبأ ذکر راغلی دی.

د نزول زمانه: د دی د نزول زمانه په معتبر روایت سره نه معلومه ده. البته د بیان د انداز نه معلومېږي چه دا د مکي په مینځنی دور كي نازل شوی دی یا په اول دور كي. که په مینځنی دور كي وی. نو غالباً دا د ابتدائي زمانی سره تعلق لري: ځکه چه د ظلم اوستم سختی زیاته نه وه. صرف ترقی مسخری او افواگانۍ وی. دروغ الزامونه وو او د وسوسو په ذریعه د اسلامی تحریک مخالفت کیدلو

۳۲۲۲- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَطَائِرٌ وَاحِدٌ، قَالُوا: أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ الْكَسْبِيِّ

الْحَكَمِ النَّخَبِي. قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَبْرَةَ النَّخَبِيُّ، عَنْ قَزْوَةَ بْنِ مُسَيْبٍ الْمُرَادِيِّ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَقَاتِلَ مَنْ أَذَى مِنْ قَوْمِي بَيْنَ أَقْبَلٍ مِنْهُمْ؟ قَالِدُنِي فِي قِتَالِهِمْ وَأَمَرَنِي، فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ، سَأَلَ حَقِي: "مَا فَعَلَ الْغَطَفِيُّ؟" فَأُخْبِرَ أَنِّي قَدْ سِزْتُ، قَالَ: فَأَرْسَلَنِي فِي الْكُرِيِّ قَزْدَنِي، فَأَكْبَهُتُهُ وَهُوَ فِي بَغْرِ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: "ادْعُ الْقَوْمَ، فَمَنْ أَسْلَمَهُ مِنْهُمْ فَأَقْبَلْ مِنْهُ، وَمَنْ لَمْ يُسْلِمْ فَلَا تَنْجَلْ حَتَّى أَهْدِيكَ إِلَيْكَ." قَالَ: وَأُزِلُّ فِي سَبَابِ مَا أُزِلُّ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا سَبَابُ أَرْضٍ أَوْ امْرَأَةٍ؟ قَالَ: "لَيْسَ بِأَرْضٍ وَلَا امْرَأَةٍ، وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ وَلَدَ عَشْرَةَ مِنَ الْعَرَبِ قَتَلَا مِنْهُمْ سِتَّةً وَتَشَاءَمَ مِنْهُمْ أَرْبَعَةً، فَأَمَّا الَّذِينَ تَشَاءَمُوا: فَلَحْمُهُمْ، وَجَذَامُهُمْ، وَغَسَانُهُمْ، وَأَمَّا الَّذِينَ تَيَامَمُوا: فَالْأَزْدُ، وَالْأَشْعَرِيُّونَ، وَحِمْيَرٌ، وَكِنْدَةَ، وَمَذْحِجٌ، وَالْأَنْصَارُ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا الْأَنْصَارُ؟ قَالَ: "الَّذِينَ مِنْهُمْ خُتْمٌ، وَبَجِيلَةٌ"، وَرَوَى هَذَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دافروه بن مسيك مرادي بيان دي فرماني چي زه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ورغلم او عرض مي اوکرو اي دالله رسوله ايا زه دخپل قوم هغه خلقو سره ملاؤ شم چاچي ايمان راوړي دي او ايا دهغه خلقو سره جنگ اونکرم چاچي ايمان نه دي راوړي نو رسول الله ماته دهغوئ سره دجنگيدو اجازت راکړو او زه يي دخپل قوم امير مقرر کړم کله چي زه ددوئ دخوانه روان شوم نو رسول الله زما باره کي تپوس اوکړو چي هغه غطيغي څه اوکړل؟ ورته اوونيلي شول چي تلي دي نو زما دواپس راوستلو دپاره يي په ماپسي څوک په منډه راووليږلو نو زه ورته واپس راغلم او په دغه وخت کي رسول الله دصحابه کرامو په مينځ کي ناست وو او ويي فرمايل خلقو ته دعوت ورکړه په دوي کي چي څوک اسلام راوړي دهغوئ اسلام او ايمان قبول کړه او څوک چي اسلام رانوري دهغوئ په معامله کي جلتي مه کوه تردي پوري چي تاته نوي حکم نه وي ليرلي شوي. راوي وائي دسبا باره کي چي څه نازل شوي وو هغه خو نازل شوي وو مگر يو کس اوونيل اي دالله رسوله سبا څه څيز دي دکوم ملک نوم دي او که دکومي ښځي نوم دي رسول الله اوونيل نه دکوم ملک نوم دي او نه دکومي ښځي نوم دي بلکه دا ديو سري نوم دي چي عرب وو او لس بجي يي وو چي شپږ يي په دي بجو کي باعث دخير او برکت گنرل او په نورو څلورو يي بدفالي نيوله (يعني سپيره يي گنرل) پس کوم چي هغه سپيره گنرل هغه نجم، جذام، غسان، او عامله دي او چي کوم يي مبارک گنرل هغه ازد، اشعري، حمير، مذحج، انصار، او کنده دي يو کس اوونيل اي دالله رسوله انصار کومه يوه قبيله ده، رسول الله صلي الله

عليه وسلم او فرماييل ددي قبيلي يو دوه شاخونه دي چي خشم او بجيله ورته واني
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث دابن عباس نه مروي دي او هغه يي دنيي كريم صلي الله
عليه وسلم نه نقل كوي او دسند په لحاظ حسن غريب دي

۳۲۲۳- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا قَضَى اللَّهُ فِي السَّمَاءِ أَمْرًا هَرَبَتِ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُطْعًا لَا يَقُولُونَ، كَأَنَّهَا سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ، فَإِذَا فُرِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ، قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، قَالَ: وَالشَّيَاطِينُ بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)
ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي كله
چي الله تعالي په اسمان كي دكومي معاملي حكم او فيصله ثابتوي نو فرستي دعجز او
انكساري په حالت كي دحكم دتعميل په جذبه كي خپلي وزري خوزوي او ددوي دوزرو
خوزولو سره داسي اواز پيدا كيږي لكه په كانډي چي زنجير رابنكلي شي مگر كله چي ددوي
دزبونو نه ويره ختمه شي نو بيا يو دبل نه تپوس كوي چي ستاسو رب څه فرماييلي دي؟
هغوي جواب وركوي چي حق يي بيان كړي دي او خاص هغه لوي ذات او لوي صفاتو والا دي
رسول الله او فرماييل شيطانان يو دبل دپاسه سواره شي او داسمان نه د غيبي فيصلو خبرونه
راته كوي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۲۴- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: بَيَّنَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ رُمِيَ بِتَجْمِيمٍ فَاسْتَنَارَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ لِيْثَلِ هَذَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رَأَيْتُمُوهُ؟" قَالُوا: كُنَّا تَقُولُ: يَمُوتُ عَظِيمٌ أَوْ يُؤَلَّدُ عَظِيمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَلِمَةٌ لَا يُرْمَى بِهَا لَمُوتٌ أَحَدٍ وَلَا يُحْيَا بَعْضُهُ، وَلَكِنْ رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ لَهُ حَمَلُ الْعَرْشِ ثُمَّ أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ إِلَى هَذِهِ

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح تفسير سورة الحجر (۱۰۱-۱۰۲)، والتوحيد ۲۲ (۴۸۱)، سنن أبي داود، الحروف ۲۱

(۲۹۹۹)، سنن ابن ماجه المقدمة ۱۳ (۱۸۲)، تحفة الأشراف (۱۲۲۴)

السَّمَاءِ. ثُمَّ سَأَلَ أَهْلَ السَّمَاءِ السَّادِسَةِ أَهْلَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالَ: فَيُخَيِّرُونَهُمْ. ثُمَّ يَسْتَخَيِّرُونَ أَهْلَ كُلِّ سَّمَاءٍ حَتَّى يَبْلُغَ الْعَبْرُ أَهْلَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا. وَتُخْتَلِطُ الشَّيَاطِينُ السَّنْعَ فَيُزَيِّنُونَ فَيَقْدِرُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ وَلَكِنَّهُمْ يُحَرِّفُونَهُ وَيَزِيدُونَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دصحابه كرامو په يو جماعت كي موجود وو چي يو دم يو ستوري مات شو او رنړا ورنه خوره شوه رسول الله دخلغو نه تپوس او كړو ايا دجاهليت په زمانه كي چي كله تاسو داسي حالت اوليدلو نو څه به مو ونيل؟ هغوى اووئيل مونږ به داسي وئيل يا خو به كوم لوي بنده وفات كيږي او يا به دكوم لوي شخصيت پيدائش كيږي رسول الله اوفرمايل ستوري دچا دمرگ په وجه نه ماتيږي بلكه دالله تعالي لوي ذات دطرفه چي كومه فيصله كيږي نو عرش لره پورته كونكي فرشتي تسبيح او تهليل وائي او بيا هغوى ته نژدي اسمان والا فرشتي تسبيح وائي او بيا چي هغوى ته كوم نژدي اسمان والا فرشتي وي هغوى تسبيح وائي تردي پوري چي تسبيح ونيلو دا غلغله مونږ ته نژدي ترين اسمان ته راوړسيږي شپږم اسمان والا فرشتي داوم اسمان والا فرشتو نه تپوس كوي چي ستاسو رب څه وئيلي دي (څه حكم يي كړي دي)، نو دوى يي ورته اوواني بيا دا رنگي هره اسمان والا د خپل خان نه پورتنى اسمان والا نه دا شان تپوس كوي تردي چي خبره هغه اسمان ته ورسېږي كوم چي دنيا ته قريب ترين وي او كيدونكي خبري شيطانان راپتوي كله چي دوى دخبرو پتولو كوشش كوي نو دغوږ ايخودلو نه دمنع كولو دپاره په ستورو ويشتلي كيږي او هغوى چي خبري پتوي نو خپلو يارانو (كاهنانو)، طرف ته يي راغورځوي نو هغوى چي څنگه څه اورېدلي وي هغه راوړسوي داخو حق وي مگر دلته يي خلق بدلوي او كمې او زيادت پكې كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ عَنِ الْأُمِّرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رِجَالٍ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالُوا: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَى الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الْأُمِّرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رِجَالٍ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالُوا: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

بِسْمِ اللَّهِ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ. حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. حَدَّثَنَا الْأَفْزَعِيُّ (١).
ترجمه ابن عباس رضي الله عنهما دبعضي انصاري صحابه كرامو نه روايت نقل كوي
فرمانيل چي مونڊ د نبي كريم صلي الله عليه وسلم سره موجود وو او باقي حديث بي د ماقبل
حديث پشان د ماقبل هم معني بيان كرو.
امام ترمذي رحمه الله وايي دا روايت حسين بن حريث هم د وليد بن مسلم په واسطه د اوزاعي
نه نقل كړى دى

۳۶- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمَلَائِكَةِ

د سورة فاطر دبعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او پس منظر دسورت:

۳۲۲۵- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَنْفَرٍ.
حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا مِنْ كَثِيفٍ يُحَدِّثُ. عَنْ رَجُلٍ مِنْ كِنَانَةَ.
عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: "ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ
الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ (فاطر
۳۲): قَالَ: هَؤُلَاءِ كُلُّهُمْ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ وَكُلُّهُمْ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ حَسَنٌ. لَا نَعْرِفُهُ
إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه : دابوسعيد خدري رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
دايت كريمه " ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ
وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ " يعني بيا په ميراث كي وركړو مونږ كتاب لره هغه كسانو ته چي
غوره كړي دي مونږ د بندگانو خپلو نه نو بعض د دوى نه ظلم كوونكى دى په خپلو خانونو او
بعض د دوى نه ميانه روه دى او بعض د دوى نه وړاندي كيږي په نيكو كي . متعلق اوفرمانيل
دوى به ټول په يوه درجه كي وي او ټول به جنت ته تلونكي خلق وي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب حسن دي مونږ يي صرف په هادي سند پيژنو.

¹ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۲۲۶)

² - تفرد به المؤلف رحمه الله.

يعني بيا به ميراث کي ورکړو مونږ کتاب لره هغه کسانو ته چي غوره کړي دي مونږ د بندگانو خپلو نه نو بعض د دوی نه ظلم کوونکی دی په خپلو خانو نو او بعض د دوی نه ميانه روه دی او بعض د دوی نه وړاندي کيږي په نيکو کي

تشریح: په دي کي د اصحاب قرآن درجي ذکر کوی او هغوی ته بشارت دي ثم د تعقيب دپاره دي ځکه چي مخکي ئي د قرآن کریم د نزول ذکر کړي دي او دا د هغي تفصيل دي الذين اصطفينا مراد ترينه صحابه کرام دی او د هغوی نه روستو د قرآن کریم تابعداران دی **أَوْزُنًا** په معنی د ورکولو سره دي. لیکن په ارث سره تعبیر کولو کي اشاره ده چي دوی د قرآن کریم مستحق دی لکه چي وارث د ميراث حقدار وی. او اصطفاء کي اشاره ده چي دوی لره ئي توفیق د دين اسلام د منلو ورکړي دي. لکه چي الله تعالی فرمائی **كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ**. تاسو غوره امت ئي. وکذلك جعلناکم امة وسطا او هم دغه شان مونږ تاسو درميانه (معتدل) امت جوړ کړي ئي فمنهم ظالم دا تقسيم دي په الذين اصطفينا کي ضمير ئي راجع دي الذين ته او مفسر قرطبي شريبي او نورو مفسرينو مرفوع حديث نقل کړيدي. چي دا ټول به جنت کي داخلېږي. او امام قرطبي د شپږو صحابه کرامو نه نقل کړي دی چي دا ټول قسمونه په مؤمنانو کي دی او مراد د ظالم نه هغه مومن دي چي گناهونه ئي ډیر وی او لنفسه کي اشاره ده چي د دۀ ظلم بل چاته متعدی نه دي. يعنی بل څوک گمراهي ته نه رابلی. او **مُقْتَصِدٌ** نه مراد هغه کسان دی چي نيکی او گناهونه ئي برابر دی. او سابق نه مراد هغه کسان دی چي گناهونه ئي لږ وی او نيکی ئي ډیري وی **يَاْذُنَ اللَّهِ**. مراد دا دي چي دا مرتبي د الله تعالی په تقدير سره حاصلې شوي دي. **ذَلِكَ** اشاره ده اصطفاء ته يا کتاب ورکولو ته. يعنی دا غوره کول يا کتاب ورکول د الله تعالی ډیر لوي فضل دي.

۳۷- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ يَس

د سورة يس د بعضي ايتولو تفسير

سورت يس مکي دي دري اتيا اياتونه او پنځه رکوع لري

تسمى سورة قلب القران. والمعمة، والمدافعة، والقاضية، والعزیزة، والعظيمة. ورومینی دوه حرفونو د سورت نه. «يس» نوم ماخوځ دی

۳۲۲۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَرِيهِ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُوْسُفَ الْأَزْرَقِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ،

عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كَانَتْ بَنُو سَلَمَةَ فِي لُحَايَةِ الْمَدِينَةِ قَارِأُوا النُّقْلَةَ إِلَى قَرْبِ الْمَسْجِدِ، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: إِنَّا نَخْنُ نُخَيِّ الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ (يس: ١٢). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنْ آثَرَكُمْ تَلْتُبُ فَلَا تَنْتَقِلُوا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ الثَّوْرِيِّ، وَأَبُو سُفْيَانَ هُوَ طَرِيفُ السَّعْدِيِّ. (١)

ترجمه: دابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان دي فرماني چي دبنو سلمه قبيلي خلق دمديني به مضافاتو كي اوسيدل او هغوى دخيل خاي نه منتقل شول او مسجد نبوي ته بي تردي داوسيدو اراده اوكره نو دي باره كي دا ايت كريمه " إِنَّا نَخْنُ نُخَيِّ الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ " يعني يقينا مون به ژوندي كوو مري اوليكو مون به هغه عملونه چي دوى مخكي ليرلي دي او روستو كارونه د دوى نازل شو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل ستاسو قدمونه ليكلي كيږي پس په دي وجه تاسو لره پكار دي چي خپل كورونه بدل نكړي امام ترمذي رحمه الله وايي دثوري نه مروي دا حديث حسن غريب دي. اود ابو سفيان راوي نوم طرفي دي چي په سعدي مشهور دي

تشریح: په دي كي د جزا وخت ذكر كوي چي هغه د مرگ نه روستو ژوند دي او دا د توحيد دپاره عقلی دليل دي. إِنَّا نَخْنُ نُخَيِّ الْمَوْتَى. د دي ظاهري معنى د قيامت د اثبات دپاره دليل دي يعنى چي څنگه د نطفې نه انسان ژوندي كوو نو دغه شان به د قبرونو نه مري ژوندي كوو. وَنَكْتُبُ د دي نه مراد كتابت د كراما كاتبين دي. چي هغوى د انسان اعمال په صحيفو كي ليكي. مَا قَدَّمُوا. هغه اعمال چي انسان كړي وي او وړاندي ئي ليرلي وي. وَآثَرَهُمْ. د دي نه مراد هغه نيك او بد عملونه دي چي انسان ئي روستو خلقو ته پرېږدي او خلق پري عمل كوي په سورة اذا السماء انفطرت كي الله تعالى فرماني. علمت نفس ما قدمت واخرت يعنى هر انسان ته به خپل وړاندنى او روستنى عملونه معلوم شي. ينبؤ الانسان يومئذ بما قدم واخر، انسان ته به د وړاندنو او روستنو عملونو خبر ورکړي شي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرماني إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ. إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُوهُ. صحيح مسلم كتاب الوصية، چي كله انسان مري نو د دة عمل كول بند شي مگر د دريو خبرو. يو صدقه جاريه. دويم علم چي خلق د هغي نه فائده اخلي يا نيك اولاد چي

ده لره دُعا گاني غواری

په بل حدیث کي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانيلى دى:

مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وَزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ. (صحيح مسلم كتاب العلم).

چا چي په اسلام کي به طريقه جاري کړه او د ده نه روستو په هغي عمل کولي شی نو دي سړی له به الله تعالى د عمل کوونکي پشان اجر ورکوی. او چا چي بده طريقه جاري کړه. او د ده نه روستو په هغي باندي عمل کولي شی نو دي سړی له به الله تعالى د عمل کوونکي پشان بدله ورکوی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانيلى دى: مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ وَلَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ اثْمِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَثَامِهِمْ شَيْءٌ. (صحيح مسلم كتاب العلم). خوک چي هدايت طرف ته بلنه کوی نو ده لره به اجر وی پشان د اجر د هغه چا چي تابعداری کوی د هدايت. او د عمل کوونکي نه به هيڅ اجر نه کميږي او چا چي گمراهي ته بلنه او کړه نو په ده باندي به گناه وی په مثل د گناه کوونکي. او د گناه کوونکي په سزا کي به څه نه کميږي. (صحيح مسلم).

۳۲۲۷- حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ حِينَ طَأَتِ النَّفْسُ وَالنَّفْسُ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنْذِرِي يَا أَبَا ذَرٍّ أَنْ تَذْهَبَ هَذِهِ؟" قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّهَا تَذْهَبُ فَتَسْتَأْذِنُ فِي السُّجُودِ فَيُؤْذَنُ لَهَا، وَكَأَنَّهَا كَذِبٌ قِيلَ لَهَا اظْلَعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ فَتُظْلَعُ مِنْ مَغْرِبِهَا. قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ "وَالَّذِي مُسْتَعْلَقٌ لَهَا". قَالَ: وَذَلِكَ فِي إِزَاءِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د ابوذر رضي الله عنه بيان دي فرماني چي زه مسجد ته دنمر پريوتو وخت کي داخل شوم او رسول الله هلته موجود وو ويې فرمانيلى ايا تاته معلومه ده نمر چي رفتار اوکړي چرته څي؟ ابوذر وائي ما اوونيل الله او دهغه رسول ته بهتره معلومه ده رسول الله

اوفر مائيل دي چي لار شي دسجدي کولو اجازت غواړي نو اجازت ورته ورکړي شي دا داسي ده لکه چي ده ته اوونيلي شي دکوم ځاي نه چي راغلي يي دهم هغه ځاي نه راوخيژه او بيا به قيامت ته په نژدي ورځ نمر ده وييدو دخاي نه راوخيژي دابوذر رضي الله عنه بيان دي چي بيارسول الله "وذلك مستقر لها" تلاوت کړو راوي واتي او همدا دعبدالله بن مسعود قرات دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

دابوذر رضي الله عنه دزندگي حالات

نوم جندب کنیه ابو ذر دپلار نوم جناده او دمير نوم يي رمله وو چي دبنی غفار قبيلي سره يي تعلق وو ، په شروع کې مشهور ډاکو وو خويک دم يي په زندگي کې انقلاب راغی پخپله دابوذر رضي الله عنه بيان دی چي داسلام راوړو نه دري کاله مخکې هم ما مونږونه کول (طبقات ابن سعد).

کله چي درسول الله دعوت نه خبر شو نو خپل ورور انيس يي دتحقيق کولو دپاره اوليرلو او پخپله دعلي رضي الله عنه سره ملاؤ شو او درسول الله په خدمت کې حاضر شو او اسلام يي قبول کړو نورسول الله دی دده قوم ته دتبليغ دپاره اوليرلو ددينه پس به يي خپل ټول وخت په تبليغ او دعوت کې خرج کولو تردي چي نيمه قبيله په همدې وخت مسلماننه شوه او نيمه قبيله يي دهجرت نه پس مسلماننه شوه (مسند احمد).

درسول الله دهجرت نه پس هغوی مديني ته هجرت کړی دی (طبقات ابن سعد).
ابوذر يوتارک الدنيا او زاهد انسان وو درسول الله او ابوبکر په زمانه کې په مدينه کې پاتي شوی دی او بيایي شام ته هجرت کړی دی.

وفات: کله چي دده طبيعت خراب شو نو ښځي يي ژړل چي په دي صحرا کې به څوک زمونږه انتظام کوي هغه ورته اوونيل زه تاسو ته زيری درکوم چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي چي په تاسو کې به يو تن په صحرا کې مري او هلته به دمسلمانانو يو جماعت راځي او هغوی به دده تدفين کوي زمانه چي علاوه کوم خلق وو هغوی په ابادی کې مړه شوي دي چنانچي همداسي اوشول عبدالله بن مسعود ديوي دلي سره راغی او هغه عراق ته روان وو په ده باندې يي جنازه اوکړه او هم دلته يي دفن کړو (مستدرک حاکم).

مرويات: دده درواياتو شمير ۲۸۱ دی چي دولس متفق عليه دي او ده په بخاري کې دي او او په مسلم کې دي (تهذيب الکمال ۴۴۹).

۳۸_ باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّافَّاتِ

دسورة صافات دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۲۸_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الطَّبْرِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ يَسْرِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ دَاعٍ دَعَا إِلَى فَمِيءٍ إِلَّا كَانَ مَوْفُوقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا رِمَالَهُ لَا يُغَارِقُهُ، وَإِنْ دَعَا رَجُلٌ رَجُلًا ثُمَّ قَرَأَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ، مَا لَكُمْ لَا تَنْتَاصِرُونَ (الصافات: ۲۴-۲۵)" قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دانش بن مالک رضی اللہ عنہ بیان دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمانی دی هر چاچی هر خیز ته دعوت ورکرو د قیامت په ورځ به په هم هغه خیز پوري انخلي او دهم هغه خیز سره به موجود وي او دي به بي پریخودلي نشي چي وړاندي ورنه لار شي اگر که یو کس بل کس لرد رابللي وي او بیا رسول اللہ ایت کریمه "وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ. مَا لَكُمْ لَا تَنْتَاصِرُونَ" تلاوت کړو

امام ترمذی رحمه الله وایي: دا حدیث غریب دي

تشریح: وَقِفُوهُمْ. یعنی د جهنم په لار به روان شی او لار به د جهنم د پاسه یو پل وی نو د هغې د پاسه به او درولي شی

إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ. د ټولو گناهونو په باره کي تپوس کول. او دي ته حساب و نیلي شی. مَا لَكُمْ لَا تَنْتَاصِرُونَ. دا هم داخل دي په تپوس کولو کي او د دوی په دعوی باندي رد دي چي دوی به په دنیا کي و نیل چي دا څومو مشران دی او دوی به زمونږ مدد کوی. او مراد د نصرت نه د لته د اور نه بچ کول دی

۳۲۲۹_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَحْبَبَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، قَالَ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ آلِيفٍ أَوْ يَزِيدُونَ (الصافات: ۱۴۷) قَالَ: "عَفَرُونَ أَلْفًا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا

حديث غريب. (١)

ترجمه : دابن بن كعب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دابت كريمة " وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ " نو يي فرمايل دوى يولاكه او شل زره وو. امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن غريب دي.

تشریح : " وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ " په دي كي مقصد دوباره رالپرل دی واپس خپل قوم ته. اگر چي د مخکي نه رسول وو. او کوم روايت چي بعض مفسرينو نقل کړيدي چي د مهی د خيتي نه د راوتلو نه پس رسول کړي شو. نو دا روايت ضعيف دي د دي په سند کي شهر بن حوشب راوی دي او هغه ضعيف او متروک دي. أَوْ يَزِيدُونَ كي او په معنی د بَل (بلکه) سره دي. يعنی دغه قوم زياتيدلو. فَأَمْنُوا. سورة يونس ۹۸ كي دی چي دوى د عذاب علامات اوليدل نو ايمان ني راوړو. او دلته ذکر دی چي ايمان ني روستو راوړو. نو د دي جواب دا دي. چي د عذاب د راتللو په وخت كي د دوى ايمان جبری او اجمالی وو. او دلته دوى حقيقی او تفصيلی ايمان راوړو.

۳۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ابْنُ عَثْمَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ بِشِيرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِ اللَّهِ: " وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ (الصافات: ۷۷) قَالَ: حَامٌ، وَسَامٌ، وَيَافِثٌ. كَذَا قَالَ أَبُو عِيسَى: يُقَالُ: يَافِثٌ، وَيَافِثٌ بِالتَّامِّ وَالْقَامِ، وَيُقَالُ: يَفِثٌ، وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ بِشِيرٍ. (١)

ترجمه : دسمره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دابت كريمة " وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ " دتفسير باره كي او فرمايل چي دا كسان حام سام يافث وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف د سعيد بن بشير په روايت پيژنو. يافث په ث او يافث په ت دواړه لوستلي كيږي.

^۱ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۵)

^۲ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۶۵)

تشریح: د "جعلنا ذريته هم الباقين" مطلب دادې چې صرف ددوي د اولاد نسل پاتي شو او باقي کفار غرق شول او د باقي اهل کشتي نسل هم پاتي نشو نو اوس چې په دنيا کې خومره خلق دي دټولو انتها نوح عليه السلام ته رسيږي لکه چې ترمذي په دې ايت کې مرفوعاً دوه حديثونه نقل کړي دي اول قال حام وسام ويافث ثاني ثام ابو العرب والحام ابو الجيش ويافث ابو الروم او ظاهراً دقران کريم نه لکه "وجعلنا ذريته هم الباقين" او "لاتذر علي الارض من الكافرين دياراً، قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين، وغيرها من الايات، دزمکي دټول مخ دپاره ددينه دطوفان عام کيدل معلومېږي او دترمذي دمذکوره دوه روايتونو نه هم ظاهراً ددې تائيد کيږي او جمهور علماؤ همدا قول اختيار کړي دي دبعضي شاز علماؤ دا قول دي چې دا طوفان صرف دغريبو په زمکه کې راغلي دي چرته چې نوح عليه السلام اوسيدو او په "جعلنا ذريته هم الباقين" کې حسر په اعتبار دخاص مغرقينو دارض عرب دي گويا کې دنورو مالکو دخلقو نسل باقي پاتي شو او په "لاتذر علي الارض" کې دارض نه مراد خاص زمکه اخلي نو دشق اول په بنا چې عموم دبعت دنوح عليه السلام شبه کيږي ددې جواب دسورة ال عمران دايت فلما احس عيسي منهم الكفر په تفسير کې تير شوي دي ممکن ده چې په دغه وخت کې ابادي دزمکي خاص ترهغه مقام پوري محدود وي چرته چې نوح عليه السلام اوسيدو او دبعت دعموم معني به دا وي کله چې اقوام متعدده کثيره عام الارض موجود وي نو دوي ټولو ته به بعت وي ورنه بيا د ادم عليه السلام دبعت عموم هم لزميږي او د "انا كذلك نجري" په سبب دا نه لزميږي چې په ټولو امورو کې دې تشبيه وي بلکه معني داده چې نيکانو ته دينکي بدله ورکوي نو اوس چې دکومي مرتبي احسان وي دهغه مرتبي به جزا هم وي پس دانبياء وغيره تساوي نه لزميږي او په ثم اغرقنا کې ثم د تراخي ذکري دپاره دي ځکه چې اغراق ضماناً دبقاء وذريت نه متاخر نه دي بيان القران

۲۲۳۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "سَامُ أَبُو الْعَرَبِ، وَحَامُ أَبُو الْحَبَشِ، وَيَافَثُ أَبُو الرُّومِ". (١)

ترجمه دسمره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي سام ابو

العرب دي او حام ابو الحبش دي او يافث ابو الروم دي

٣٩- باب وَمِنْ سُورَةِ ص

دسورة ص دبعضي ايتو نو تفسير

د سورت نوم د سورت پومبني حرف ص،، اخستلی شوی دی. د بعض روایاتو په بنا دا سوره په هغه زمانه کي نازل شوی دی. چه کله نبي صلی الله عليه وسلم په مکه معظمه کي د دعوت اغاز اوکړو او د قریشو سرداران په لېزان شول په دی لحاظ سره د دی د نزول زمانه تقریباً د نبوت څلورم کال دی. یا د نورو روایاتو په وجه د ابو طالب د آخری مرض په زمانه کي چه نبي صلی الله عليه وسلم ورته د ایمان راوړلو دعوت ورکړی وو دا سوره نازل شوی دی که دا خبره صحیح وی نو د دی د نزول زمانه د نبوت لسم کال دی.

٣٢٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ يَحْيَى، قَالَ عَبْدُ هُوَ ابْنُ عَبَّادٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَرَضَ أَبُو تَالِبٍ فَجَاءَتْهُ قُرَيْشٌ، وَجَاءَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعِنْدَ أَبِي تَالِبٍ مَجْلِسُ رَجُلٍ، فَقَامَ أَبُو جَهْلٍ كَيْ يَنْتَعَهُ وَهَكَوَةً إِلَى أَبِي تَالِبٍ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَبِي، مَا تُرِيدُ مِنْ قَوْمِكَ، قَالَ: "إِنِّي أُرِيدُ مِنْهُمْ كَلِمَةً وَاحِدَةً تَدِينُ لَهُمْ بِهَا الْعَرَبُ وَتُؤَدِّي إِلَيْهِمُ الْعَقْدَ الْجَرِيَّةَ"، قَالَ: كَلِمَةً وَاحِدَةً؟ قَالَ: "كَلِمَةً وَاحِدَةً؟" قَالَ: "يَا عَمْرٍ، قُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، فَقَالُوا: إِنَّمَا وَاحِدٌ، مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْبِلَّةِ الْأُخْرَى إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ (ص: ٧)، قَالَ: فَتَوَلَّى إِلَيْهِمُ الْقُرْآنَ: ص وَالْقُرْآنُ ابْنُ دِي النَّكْرِ بِلِ الدِّينِ كَفَرُوا فِي عِرَّةٍ وَهِيَ قَافِي ٢ إِلَى قَوْلِهِ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْبِلَّةِ الْأُخْرَى إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ (ص: ١٠- ٧، قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ لَحَوْ هَذَا الْحَدِيثِ، وَقَالَ يَحْيَى بْنُ عَمَارَةَ.

حَدَّثَنَا بَنْدَا، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، كَعَوَهُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، (١).

ترجمه د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي ابو طالب بيمار شو نو قریش ورته راغلل او رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هم راغلل دا بو طالب سره صرف د يو

کس د کیناستو خای وو ، ابو جهل پاڅیدو ددی دپاره چي رسول الله هلته د کیناستو نه منع کړي او دوی ټولو ابوطالب ته در رسول الله نه شکایت اوکړو ابوطالب رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونیل اي وراره ته دخپل قوم نه څه غواړي رسول الله او فرمائیل زه ددوی نه صرف یوه داسي کلمه تسلیمول غواړم کومه چي دوی قبول کړي نو ددي په برکت به پوره عرب ددوی تابعدار شي او عجم به دوی ته ټکن ورکوي هغوی اوونیل صرف یوه کلمه؟ رسول الله او فرمائیل هو صرف دیوي کلمي په تسلیمولو او بیا یي او فرمائیل اي تره تاسو صرف لا اله الا الله اوواني هغه اوونیل ایا مونږ یو معبود تسلیم کړو؟ دا خبره خو مونږ به تیرو شوو خلقو کي نه ده اوریدلي دا خو صرف دخان نه جوړه شوي خبره ده (مونږ یي نشو تسلیمولي، ابن عباس وائي په همدې موضوع باندې ددي خلقو متعلق دسورة ص ایت "إِلَهًا وَاحِدًا: مَا سِغْنًا يَهْدًا فِي الْبِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ" (ص: ۷. قَالَ: فَتَزَلَّ فِيهِمُ الْقُرْآنُ: ص وَالْقُرْآنُ ذِي الذِّكْرِ . بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ . إِلَى قَوْلِهِ مَا سِغْنًا يَهْدًا فِي الْبِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ" پوري ایتونه نازل شول.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن دي يحيي بن سعيد هم دا روایت دسفيان نه او هغه داعمش نه ددي حدیث هم معني بيان کړي دي او يحيي بن سعيد د يحيي بن عباد په خاي يحيي بن عماره ليکلي دي.

تصريح: سبب د نزول د ابتدائي ایت دادي چي قریش ابوطالب ته دهغه دمرض په وخت کی راغلو او نبي کریم صلي الله عليه وسلم هم راغي نو قریشو ورته دده باره کي شکایت اوکړو ابو طالب در رسول الله نه تپوس اوکړو ته دخپل قوم نه څه غواړي رسول الله او فرمائیل صرف یوه کلمه غواړم په کومي چی به تمام عرب ددوی مطیع شي او عجم به دوی ته ټکسونه ورکوي هغه تپوس اوکړر هغه کومه یوه کلمه ده رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل "لا اله الا الله" قریشو دي وخت کی اوونیل تا خو ټول معبودان ختم کړل او صرف یو معبود دي پریځودو دا خو دیره عجیبه خبره ده نو دي وخت کی سورة ص د شروع نه تر "بَلِ لَمَّا يَنْذِقُوا عَذَابَ" پوري نازل شو وره څه في الملباب عن احمد والترمذي النسائي والحاكم ، او په یو روایت کی دي چی خفه شول او په غصه کی پاتي شول او روان شول اورده في الروح عن غير واحد ددي سورة په شروع کی چی په قرآن قسم خوړلي شوي دي ددینه که مراد کلام نفسي وي نو بیا خو څه اشکال نشته ځکه چی هغه غیر مخلوق صفت دي او که کلام لفظي مراد شي کوم چي مخلوق دي نو ددي توجیه دسورة حجر دایت "لعنک" لاتدي تیره شوي ده او په سورة صافات کی چي کوم حکمت دداسي قسمونو په خوړلو ليکلي شوي دي دلته دهغي تقرير دادي چی

فران به رسالت دليل دي

۳۲۳۲- حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ
 أَنَسٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَكَلِي الْبَيْتَةَ رُبِّي
 تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، قَالَ: أَحْسَنُهَا قَالَ فِي التَّكَاثُرِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَلْ لَدْرِي لِيَمَّةٌ يَخْتَصِمُ
 التَّلَا الْأَعْلَى؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيْ حَقِّي وَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ كَتِفَيْ، أَوْ قَالَ: فِي
 تَحْرِي، فَعَلِمْتُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ، قَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَلْ لَدْرِي لِيَمَّةٌ يَخْتَصِمُ التَّلَا الْأَعْلَى
 ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فِي الْكُفَّارَاتِ، وَالْكَفَّارَاتِ: الْمُكُثُّ فِي الْمَسَاجِدِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَالْمُطْمِ عَلَى
 الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَإِسْبَاحُ الْوُضُوءِ فِي الْمَكَارِهِ، وَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ حَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ، وَكَانَ
 مِنْ خَاطِبَتَيْهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ،
 وَتَرْكُ الْمُشْكِرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَاقْبِطْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَقْطُوبٍ، قَالَ:
 وَاللَّحَاحُ إِفْشَاءَ السَّلَامِ، وَإِظْهَارُ الطَّقَارِ، وَالصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ
 ذَكَرُوا بَيْنَ أَبِي قِلَابَةَ، وَبَيْنَ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ رَجُلًا، وَقَدْ رَوَاهُ قَتَادَةُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ
 خَالِدِ بْنِ النَّجْلَاحِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، (١)

ترجمه - عبد الله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم
 فرمانيلي دي زما رب ماته نن شبه به بهترين صورت كي راغي راوي واني زما خيال دي رسول
 الله داسي او فرمانيل چي به خوب كي رب العالمين ماته او ونييل اي محمد ايا تاته معلومه ده
 ملاه اعلي «دلوري مرتبي والافرشتي» به خه خبره او پخپل مينځ كي جنگيري؟ ما او ونييل زه نه
 پوهيږم نو الله تعالي خپل لاس زما ددواړو اوگو په مينځ كي كيخودو چي يخوايي بي ما
 دخپلي سيني په مينځ كي محسوس كړو راوي واني زما شك دي چي رسول الله بين كتفي لفظ
 او ونييلو او كه بين نحري لفظ يي او ونييلو دلاسونو ايخودلو نه پس چي به زمكه او اسمان كي
 خه وو په دي ټولو پوهه شو بيا الله تعالي او فرمانيل اي محمد ايا تاته معلومه ده ملاه اعلي
 «دلوري مرتبي والافرشتي» به خه خبره او پخپل مينځ كي جنگيري؟ ما او ونييل دكفاراتو او
 دگناهونو ختمونكو خيزونو په باره كي دوي پخپل مينځ كي په جگړه دي «چي دا كوم كوم
 خيزونه دي؟ او كفارات دا دي (١) دمونځ كولو نه پس په مسجد كي دبل مونځ دانتظار كولو

دپاره ناسته کول (۲)، پخپو پيادل دموځ دپاره مسجد ته تلل (۳)، دمشکلاتو باوجود په پابندي سره اودس کول. څوک چې داسي کوي دکاميابي: زندگي مرتبي به تيروي او دکاميابي سره به مرکيږي او دخپلو گناهونو نه به داسي پاک شي څنگه چې دي په اول ځل دمور نه پيدا کيدو په وخت کې پاک وو رب العالمين به اوواني اي محمد کله چې مونځ اوکړي نو دا کلمات وايه "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَأَقْصِصْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ." او بيا رسول الله او فرمايل درجات لوړونکي څيزونه دادې (۱)، سلام خورول يعني عام کول (۲)، محتاج او مسكين ته خوراک ورکول (۳)، دشپې تهجد کول په داسي حال کې چې خلق اوده وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: بعضي محدثينو دابو قلابه او ابن عباس په مينځ کې ددي حديث په سند کې يو کس ذکر کړي دي او هغه خالد بن لجلاج دي (چې روايت يې وروسته راروان دي). دا حديث قتاده دابو قلابه نه نقل کړي دي او هغه دخالد بن لجلاج نه او هغه دابن عباس رضي الله عنهما نه نقل کړي دي.

تشرېح: ديو مونځ کولو نه پس دبل مونځ انتظار کولو، مطلب دادی چې سړی مونځ اوکړي او پخپل ځاي ناست پاتې شي دبل مونځ دوخت راتلو دپاره يا دا مطلب دی چې دمسجد نه خو اگر چې لاړ شي مگر "قلبه معلق بها" مگر زړه يې دموځ سره انځتلی وي. "اسباع الوضوء" يعني په مبالغې سره اودس کول داعضاؤ يو ځل وينځل خو فرض دي او دري پيري وينځل سنت او مستحب دي ليکن د دريو نه زيات پيري وينځل ددي روايت په بنا جائز معلومېږي

علامه شامي قول دی چې دوينځلو دتعداد په باره کې دا حنافو علماؤ کوم قول منقول نه دی او دا يې هم فرمايلي دي لوزاد علي الثلاث لطماننة القلب لابس به لقوله عليه السلام دع ما يربك الي ما لا يربك

علي المکاره يعني دمشق ته ددي مراد دادی يا خو يځني زياته وي يا اوبه په زيات قيمت خرڅيږي او يا دجسماني تکليف په وجه داوبو استعمال مضر وي.

فعل الخيرات يعني نيك اعمال کول مراد دي، دتقوي نه مراد ترك المنكرات دی چې يو دبل سره په نيكو اعمالو کې او دگناهونو په پريځودو کې تعاون اوکړي په يو بل روايت کې راغلي دي الدال علي الخير کفاعله، يعني دينکي لاري رهنمائي کونکي ته داسي ثواب ملاويږي څنگه چې په دي باندې عمل کونکي ته ملاويږي په يو بل روايت کې هم راغلي دي څوک چې خلقو ته دينکي خبرې دعوت ورکوي نوڅومره خلق چې په دي دعوت عمل کوي دی به دهغوئ سره په ثواب کې برابر شريک وي علاوه ددينه چې دهغوئ داجر نه څه کم کړی شي.

دبعضي علما وخیال دادی چي یو دهغوی نه علامه ماوردي هم دی چي دتقوي په ذریعه انسان الله راضي کړي او دبر په ذریعه یي خوشحاله کړي دالله تعالی او دبنده گانو په خوشحالولو سره انسان سعادت حاصلوي او همدا دالله تعالی دطرف نه دانسان دپاره سعادت عظمي دی دسپي په مونخونو کې بهترین مونخ دتهجد مونخ دی ددي وجه داده چي په دي مونخ کې په نفس باندي مشقت زیات اچولی شي او په دي کې اخلاص هم زیات وي او دا خبره هم ده چي په دي تهجد مونخونو سره دفرسو تکمیل هم کیږي

یعني خوک چي دسپي پاڅي او مونخ کوي نو په دي مونخ کې اخلاص زیات وي او په دي باندي فرضي مونخونه درجي دکمال ته رسیږي. دجنید بغدادی باره کې منقول دي چي دمرگ نه پس چا په خوب کې ولیدو او تپوس یي ورنه وکړو چي الله دربره څه معامله وکړله نو هغه په جواب کې وویل تاهت العبادات وفلیت الاشارات وما نفعنا الا رکعات صلینا فی جوف الليل.

۳۲۴- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلَّاجِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "أَكْبَرُ رَنِي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، ثَلُثٌ: لَبَّيْكَ رَبِّ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: فِيمَا يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ ثَلُثٌ: رَبِّ لَا أَدْرِي، فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيْ فَوْجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ لَدَنِي فَعَلِمْتُ مَا بَيْنَ الشَّرِيقِ وَالْمَغْرِبِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، ثَلُثٌ: لَبَّيْكَ رَبِّ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: فِيمَا يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ ثَلُثٌ: فِي الدَّرَجَاتِ، وَالْكَفَّارَاتِ، وَفِي ثَقُلِ الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فِي الْمَكْرُوهَاتِ، وَالتَّكْوَانِ الصَّلَاةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَمَنْ يُحَافِظْ عَلَيْهِنَّ عَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ وَكَانَ مِنْ ذُلُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، وَعَنْ رِزْحَنِ بْنِ عَائِشٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِطَوِيلٍ، وَقَالَ: "إِنِّي لَعَسْتُ فَاسْتَنْقَلْتُ نَوْمًا فَرَأَيْتُ رَنِي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: فِيمَا يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟". (١)

ترجمه: دعبدا الله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي زما رب ماته بهترين صورت كي راغي ماته اوونيل اي محمد ما وونيل اي زمونږه ربه زه حاضر يم او بار بار ستا عبادت كول خپل سعادت گنم، ايا تاته معلومه ده ملا.

اعلي «دلوري مرتبي والهرستي» په څه خبره او پخپل مينځ کي جنگيري؟ ما اوونيل دکفاراتو او دگناهونو ختمونکو څيزونو په باره کي دوی پخپل مينځ کي په جگړه دي (چي دا کوم کوم څيزونه دي؟ ما وويل: په درجاتو او کفاراتو او مسجدونو ته په قدمونو اخستلو اودتکليف باوجود ځانسته اودس کولو. اود يو مونځ نه پس د بل مونځ انتظار کولو باره کي بحث کوي. څوک چي داسي کوي دکاميابۍ زندگۍ مرتبي به تيروي او دکاميابۍ سره به مرکيري او دخپلو گناهونو نه به داسي پاک شي څنگه چي دي په اول ځل دمور نه پيدا کيدو په وخت کي پاک وو. دا حديث په دي سند حسن غريب دي او په دي باب کي دمعاذ بن جبل، عبدالرحمن بن عائش رضي الله عنهما هم ددنيي کريم سلي الله عليه وسلم نه ددي پشان روايت نقل کړي دي او همدا رنگي دا حديث دمعاذ بن جبل په واسطه ددنيي کريم صلي الله عليه وسلم نه مفصل هم مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايل په ما دخوب جوته راغله او بيا دروند خوب راغي او بيا ما خپل رب په بهترين صورت کي اوليدو چي فرمايل يي "فيهم يختصم الملاء الاعلي" يعني دفرشتو اعلي ترين جماعت په څه خبره په جگړه شوي دي.

۳۲۳۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هَالٍ أَبُو هَالٍ الْيَشْكِرِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَامٍ، عَنْ أَبِي سَلَامٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ الْخَضْرَمِيِّ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ يَحْيَى السَّكْسَكِيِّ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: اخْتُبِسَ عَنَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى كُنَّا نَتَرَاءَى عَيْنَ الشَّمْسِ، فَخَرَجَ سَرِيعًا فَنُوبَ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَجُوزٍ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ دَعَا بِصُورِهِ، فَقَالَ لَنَا: "عَلَى مَصَاقِلِكُمْ كُنَّا أَكْلُهُ"، ثُمَّ الْفَتْلُ إِلَيْنَا، ثُمَّ قَالَ: "أَمَا إِنِّي سَأَحْدِثُ لَكُمْ مَا حَبَسَنِي عَنْكُمْ الْغَدَاةَ أَنِّي كُنْتُ مِنَ اللَّيْلِ فَتَوَضَّأْتُ وَصَلَّيْتُ مَا قُدِّرَ لِي، فَتَعَسْتُ فِي صَلَاتِي حَتَّى اسْتَشَقَلْتُ فَلَمَّا آتَا بِرَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورِهِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: "لَبَّيْكَ رَبِّ"، قَالَ: "فِيهِمْ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: "لَا أَدْرِي"، قَالَتْهَا لَهَا، قَالَ: "فَرَأَيْتُهُ وَجَعَ كَفَّهُ بَيْنَ كَتِفَيْ حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ أَنَامِلِهِ بَيْنَ ثَدْيَيْ، فَتَجَلَّى لِي كُلُّ هَيْءٍ وَعَرَفْتُ"، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: "لَبَّيْكَ رَبِّ"، قَالَ: "فِيهِمْ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: "فِي الْكُفَّارَاتِ"، قَالَ: "مَا هُنَّ؟ قُلْتُ: "مَلْعِي الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَنَاحَاتِ، وَالْجُلُوسِ فِي الْمَسَاجِدِ بَعْدَ الصَّلَوَاتِ، وَإِسْبَاقِ الْوُضُوءِ فِي التَّكْوِيهَاتِ"، قَالَ: "فِيهِمْ؟ قُلْتُ: "إِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَلَبْسُ الْكَلَامِ، وَالصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ يَتَأَمَّرُونَ"، قَالَ: سَلِّ، قُلْتُ:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَكَرَاهِ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تُغْفِرَ لِي وَكَرْهَتِي، وَإِذَا أَوَدْتَ فِتْنَةً قَوْمٍ فَقَوِّ فِي غَيْرِ مَفْتُونٍ، أَسْأَلُكَ حُبْلَكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبَّ عَمَلٍ يَقْرُبُ إِلَى حُبْلِكَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهَا حَقٌّ فَأَدْرُسُهَا، ثُمَّ تَعْلَمُوهَا» قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، سَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ، فَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَالَ: هَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْخَلَّاجِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَائِشِ بْنِ الْحَضَرَمِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَهَذَا غَيْرُ مَحْفُوظٍ، هَكَذَا ذَكَرَ الْوَلِيدُ فِي حَدِيثِهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَى بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ هَذَا الْحَدِيثَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشِ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهَذَا أَصَحُّ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَائِشِ لَمْ يَسْمَعْ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.»^(١)

ترجمه : دمعاذ بن جبل رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي يو سحر رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته دمونځ راكولو نه حصار شو تردي پوري تردي وه چي مونږ دسحر ټكلي اوينو او بيا ناخپه رسول الله په تيزي سره دحجري نه بهر راووتلو او خلق يي دمونځ قانمولو دپاره راوغوښتل رسول الله مونځ وركړو او مونځ يي مختصر او كړو بيا چي كله يي سلام اوگرځولو نو خلقو ته يي اواز وركړو او خان ته يي تردي راوغوښتل او فرمايل يي پخپل خپل ځاي كينئ بيا زمونږ طرف ته متوجه شو او فرمايل يي په صحيح وخت دسحر مونځ اداء كولو دپاره تاسو ته دراتلو نه څه خيز منع كړي وم، زه دشپي پاڅيدم اودس مي او كړو او تهجد مونځ مي او كړو څومره چي زما دپاره ليكلي شوي وو بيا چي په ماباندي په مونځ كي پرشاني راغله تردي پوري چي دروند خوب راغي يو دم مي اوليدل چي زه دالله رب العالمين سره يم او هغه په ډير بهتر شكل او صورت كي ماته يي فرمايل اي محمد ما اوئييل اي زما ربه زه حاضر يم هغه اوفرمايل ملا اعلي (دفرشتو بهترين جماعت) په څه خبره په جگړه شوي دي ما عرض او كړو اي پروردگاره زه نه پوهيم تردي چي الله تعالي دا تپوس دري پيري او كړو رسول الله اوفرمايل ما الله ذوالجلال اوليدو چي خپل لاس يي زما د دواړو اوگو په مينځ كي كيخودو تردي پوري چي ما دهغه دگوتو يځوالي پخپله سينه كي دننه محسوس كړو او هر يو شي زما دپاره روښانه

کري شو او زه پوهه شوم بيا الله تعالي او فرماښل اي محمد ما اووښل اي زما ربه زه حاضر یم نو وي فرماښل ملاء اعلي په څه خبره په جگړه شوي دي ما اووښل دکفاراتو په باره کي زما نه يي تپوس او کړو کفارات څه څيز دي ما اووښل دجماعت مونځ دپاره پخپو تلل، دمونځ نه پس په مسجد کي دبل مونځ په انتظار کي کيناستل، او دمشکلاتو په وخت کي کامل اودس کول، زما نه يي تپوس او کړو مزید دڅه په باره کي بحث کوي ما اووښل محتاجانو ته دخوراک ورکولو او په خبرو کي د نرمۍ کولو او کله چي خلق اوده وي په هغه وخت کي مونځ کولو باره کي بحث کوي الله تعالي او فرماښل او غواړه او دغوښتلو وخت کي داسي وايه "سَلِّ، قُلْتُ:"
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي وَتُزَحِّتَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً قَوْمٍ فَتَوَفَّنِي غَيْرَ مَفْتُونٍ، أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُ إِلَى حُبِّكَ،"
يعني اي الله تعالي زه ستانه دنيکو کارونو کولو او منکراتو نه دېچ کيدو توفيق غواړم او دمسکينانو سره محبت کول غواړم او زه دا غواړم چي ته راته معافي اوکړي او رحم راباندي اوکړي او کله چي ته کوم قوم لره په ازمانش کي مبتلا کوي نو مالره په فتنه کي اچولو نه مخکي مرگ راکړي، زه تاسره او دهغه کس سره څوک چي تاسره محبت کوي دمحبت کولو دتوفيق طلب گار یم او ستا نه دداسي کار توفيق غواړم کوم چي ستا دمحبت دحصول سبب جوړېږي رسول الله او فرماښل دا حق دي دا لولي او ياد يي کړئ او نورو خلقو ته يي هم ورسوئ او ورته يي ياد کړئ:

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي ما دامام بخاري نه دي حديث باره کي تپوس او کړو نو راته يي اووښل دا حديث حسن صحيح دي او دا يي هم اووښل چي دا حديث دوليد بن مسلم دهغه حديث نه زيات صحيح دي کوم چي هغه دعبدالرحمن بن يزید بن جابر نه نقل کوي، امام ترمذي وائي مونږ ته خالد بن لجلاج حديث بيان کړي دي او هغه ته عبدالرحمن بن عايش حضرتي دحضرمي بيان دي چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي او وړاندي يي همدا حديث بيان کړو او دا غير محفوظ سند دي همدا رنگي وليد پخپل سند کي کوم چي هغه دعبدالرحمن بن يزید بن جابر نه نقل کړي دي وائي چي مادرسلو الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي مگر بشر بن بکر روايت بيانوي دعبدالرحمن بن يزید بن جابر نه او دا حديث په همدې سند هغوی نقل کړي دي دعبدالرحمن بن عايش نه او عبدالرحمن ذنبي کريم صلي الله عليه وسلم نه په عن لفظ سره او دا زيات صحيح دي ځکه چي عبدالرحمن بن عايش ذنبي کريم صلي الله عليه وسلم نه اوريدل نه دي کړي.

٤٠- بَاب وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ

دسورة الزمر دبعضي ايتونو تفسير

٢١٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرُّبَيْعِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: لَمَّا لَزْتُ: لَمَّا لَزْتُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ (الزمر: ٣١). قَالَ الرُّبَيْعُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَكْذَرُ عَلَيْنَا الْخُصُومَةَ بَعْدَ الَّذِي كَانَ بَيْنَنَا فِي الدُّنْيَا، قَالَ: "نَعَمْ، فَقَالَ: إِنَّ الْأَمْرَ إِذَا لَشِدِيدٌ". قَالَ أَبُو حَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عبدالله بن زبير رضي الله عنه دخپل پلار نه روايت كوي فرماييل يي چي كله ايت كريمه "تم انكم يوم القيامة عند ربكم تختصمون" يعني يقينا ته مړ كيدونكي يي او يقينا دوى هم به مړه كيږي. بيا به يقينا تاسو په ورځ د قيامت د خپل رب په مخكي بحثونه كوي نازل شو نو زبير بن عوام رضي الله عنه او وئيل اي دالله رسوله په دي دنيا كي چي زمونږ په مينځ كي جنگ جگړي كيږي ددينه پس به هم دوباره زمونږ په مينځ كي په اخرت كي جنگ جگړي كيږي؟ رسول الله او فرماييل هو زبير او وئيل بيا خو به معامله ډيره سخته وي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشرېح: هر كله چي په مشركانو باندي سخت رد او كړي شو. نو هغوى د غصي نه خيري كولې. چي دا نبى دى مړ شى چي مونږه ترينه خلاص شو. نو په دي ايت كي جواب دي. چي مرگ خو په ټولو باندي راځي. نو د بل په مرگ خوشحالي كول هيڅ فائده نه كوى. او دا رنگ په مرگ سره د جگړو نه نه خلاصېږي. بلكه د مرگ نه روستو په دوباره ژوند كي به هم جگړي وى اوفصيلي به وى. تَخْتَصِمُونَ دا اختصاص عام دي كه د مومنانو په مينځ كي وى او كه د كتابيانو كافرانو سره وى او كه د مشركانو سره وى.

١: دلته دا بيانول مقصود نه دي چي جهنم ته دتلو دپاره مجموعه كذب علي الله او كذب بالصدق موقوف عليه دي يادارنگي دنجات دپاره مجموعه دعوت الي الصدق او تصديق موقوف عليه دي بلكه په دي مقام كي چي دكوم اهل اختصاص ذكر دي په دي كي دواړو طرفونو ته مجموعه متحقق وه او همدارنگي زيادت دمدحي او زيادت دقدحي مقصود دي

پس تخصیص په اعتبار دوقوع یا په اعتبار دزیادت دمدحي او قدحي دي نه چی په اعتبار دقص دتوقف بیان القرآن

۳۲۳۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، وَسَلِيمَانُ بْنُ حَزْبٍ، وَحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا حَبَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقْرَأُ: "يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّلُوبَ جَمِيعًا" (الزمر: ۵۳) وَلَا يُبَايَ " قَالَ أَبُو حَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ثَابِتٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: وَشَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ يَزِيدُ عَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ، وَأَمْرُ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ هِيَ أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ. (١)

ترجمه: داسماء بنت يزيد رضي الله عنها بيان دي فرماني چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا ايت كريمه " يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّلُوبَ جَمِيعًا " يعني ته اووايه اي بندگانو خما. هغه كسان چي زياتي بي كړيدي په خانونو خپلو. مه نااميده كيږئ د رحمت د الله تعالى نه. يقينا الله تعالى بخي گناهونه ټول يقينا هغه بخنه كوونكي رحم كوونكي دي. واوريدو او دڅه خبري پرواه بي نه لرله. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ بي صرف دثابت په سند دشهر بن حوشب په واسطه پيژنو او شهر بن حوشب دام سلمه انصاريه نه نقل كړي دي او دام سلمه انصاريه نوم اسماء بنت يزيد دي.

تشرېح: په دي كي د شرك او گناهونو نه توبه كولو ته ترغيب دي. او د عذاب نه د بچ كيدلو طريقه ذكر كوي. او هغه توبه كول دي د شرك او نورو گناهونو نه. يا عِبَادِيَ د دي نه مومنان مراد دي الذُّلُوبَ جَمِيعًا. نه مراد د كفر او شرك نه علاوه گناهونه دي. يا مراد ټول بندگان دي مشركانو ته هم شامل دي نو په گناهونو كي شرك هم داخل دي. او مغفرت په توبيي كولو سره مراد دي ځكه چي شرك بغير د توبيي نه، نه معاف كيږي

اسماء بنت يزيد رضي الله عنها حالاته

نوم اسماء كنيهام سلمه، اسماء بنت يزيد بن السكن بن رافع دهجرت نه پس ديو څو پښخو سره در رسول الله په خدمت كي حاضره شوه او اسلام بي قبول كړو دهجرت په اول كال چي دعائشه

رضي الله عنها رخصتي كيدله نو كومو بنخو چي دا سنگار ڪري وه په هغي ڪي يوه اسماء رضي الله عنها هم وه، دهجرت په پينخلم ڪال په يرموڪ جنگ ڪي هغي دخبل خيمي په موگي نهه روميان وڙلي وو (اصابه).

علامه ابن حجر وائي ڪانت ذات العقل والدين يعني هغه په عقل او دين دواړو متصف وه او درسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت يي ڪولو (مسند احمد).

اسماء رضي الله عنها دير مهان نوازه وه يو خل ورته شهر په حوشب راغي او خوراك يي ورته پيش ڪرو شهر دخورلو نه انڪار او ڪرو نو اسماء ورته دنيي ڪريم صلي الله عليه وسلم واقعه بيان ڪره په هغي ڪي ديتنه اشاره وه چي دخوراك نه انڪار ڪول مناسب نه دي نو په دي وخت ڪي شهر او وئيل بيا به هيخ ڪله زه دا غلطي اونڪرم (مسند احمد).

ددي دوفات دتاريخ باره ڪي اسماء الرجال والاخاموش دي او ۸۱ روايات ورته منقول دي.

۳۲۳۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مَنصُورٌ، وَسُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جَاءَ يَهُودِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ يُنْسِكُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْأَرْضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْجِبَالَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْخَلَائِقَ عَلَى إِصْبَعٍ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. قَالَ: فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ لَوَاجِذُهُ. قَالَ: "وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَتَّى قَدَرُوا (الأنعام: ۹۱)" قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي يو يهودي نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم ته راغلو او وئيل يي اي محمد صلي الله عليه وسلم، الله تعالي اسمانونه په يوه گوته اودرولي نيولي دي او زمڪي يي په بله گوته پورته ڪري دي او غرونه يي په بله گوته ٽينگ ڪري دي او ٽول مخلوقات يي په بله گوته اباد ڪري دي او بيا وائي چي زه دٽولي دنيا بادشاه يم ددي خبري په اوريدو رسول الله صلي الله عليه وسلم په خندا شو تردي پوري چي غائبونه مبارڪ يي بنڪاره شول او بيا يي اوفرمائيل چي بيا هم خلقو دالله تعالي داسي قدر او عزت اونڪرو ڇنگه چي ڪول پڪار وو

امام ترمذي رحمه الله وائي: دا حديث حسن صحيح دي.

۱ - اوردده البغاري في الجامع الصحيح التفسير سورة الزمر ۲ (۲۸۱۱)، والتوحيد ۱۹ (۴۴۱۴)، و ۲۹ (۴۴۵۱)، و ۳۹ (۴۵۳۳).

۳۲۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا قُتَيْبُ بْنُ عَيَّاضٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَمِيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: فَطَمَحَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَجُّبًا وَتَصْدِيقًا. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابن مسعود رضي الله عنه بيان دي جي رسول الله صلي الله عليه وسلم دتعجب او تصديق كولو په حال كي په خدا شو.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۴۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ، حَدَّثَنَا أَبُو كُدَيْفَةَ، عَنْ عَظَاوِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي الطُّغَيْ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَرَّ يَهُودِيٌّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا يَهُودِيٌّ، حَدِّثْنَا"، فَقَالَ: كَيْفَ تَقُولُ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِذَا وَضَعَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ عَلَى ذِيهِ، وَالْأَرْضِ عَلَى ذِيهِ، وَالْمَاءَ عَلَى ذِيهِ، وَالْجِبَالَ عَلَى ذِيهِ، وَسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى ذِيهِ وَأَهَارَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ بِمُخْصَرِهِ أَوْلًا، ثُمَّ تَابَعَ حَتَّى بَلَغَ الْإِبْهَامَ، فَأَلْزَلَ اللَّهُ: وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَتَّى قَدَرُوا (الألغام: ۹۱). قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَأَبُو كُدَيْفَةَ أَشْبَهُ يَحْيَى بْنَ الْمُثَلِّبِ، قَالَ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ شُجَاعٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ. (٢)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي يو يهودي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم په خوا كي تير شو نور رسول الله دي يهودي ته او فرمايل مونږ سره خو څه خبري ا تري او كړه يهودي اوونيل اي ابو القاسم ته څه واني كله چي الله تعالي اسمانونه په دي باندي او زمكي په دي باندي او اوبه په دي باندي او غرونه په دي باندي او تمام مخلوق په دي باندي اوچت كړي، ابوجعفر محمد بن صلد راوي ددي حديث په بيانولو كي خپلي كچي گوتي ته اشاره او كړه او يوي دبلي نه پس يي اشاري كولي تردي چي غتي گوتي ته راوړسيدو تردي چي په دي موقعه الله تعالي په طور دتعجب "وما قدروا الله حق قدره" نازل كړو.

١- اوردده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الزمر ٢ (٢٨١١)، والتوحيد ١٩ (٤٢١٢)، و ٢٦ (٤٢٥١)، و ٣٦ (٤٥١٢).

صحيح مسلم / المنافقين ح ١٩ (٢٤٨٦)، (تحفة الأشراف: ٢٩٠٣)

٢- تلرد په المؤلف (تحفة الأشراف: ٦٢٥٤)

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب صحيح دي مونږ دا دابن عباس په روايت صرف په همدې سند پيژنو او د ابو كدينه نوم يحيي بن مهلب دي. امام ترمذي وائي ما امام بخاري ليدلي وو چي هغوی دا حديث دحسن بن شجاع نه او هغه دمحمد بن صلد نه نقل كولو.

۳۲۴۱- حَدَّثَنَا سُؤْدَةُ بْنُ قَصْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَنَبَسَةَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَتَدْرِي مَا سَعَةُ جَهَنَّمَ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: أَجَلُ اللَّهِ مَا تَدْرِي. حَدَّثَنِي عَائِشَةُ، أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِهِ: وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ (الزمر: ۶۷). قَالَتْ: قُلْتُ: قَالَيْنِ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "عَلَى جَنْبِ جَهَنَّمَ". وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د مجاهد بيان دي عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايلي دي ايا تاسو ته معلومه نه ده جهنم څومره لوي دي؟ ما او وويل نه هغوی او وويل بيشكه په الله تعالي قسم ماته معلومه نه ده مگر عايشه رضي الله عنها ماته بيان كړل چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه يي ايت كريمه "وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ" يعني او قدر نه دي كړي دوی د الله تعالي لائق قدر د هغه او زمكه ټوله د هغه په موټي كي به وی په ورځ د قیامت او اسمانونه به انقبستي شوي وی په ځي لاس د هغه كي . باره كي تپوس او كړو اي دالله رسوله په دغه ورځ به خلق چرته وي رسول الله او فرماييل په جهنم ډبل صراط سره اودينه معلومه شوه، چي جهنم به ډير اوږد او پلن وي او دي حديث باره كي يوه اوږده قصه ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي .
پاك دي هغه او اوچت دي د هغي نه چي دوی يي ورسره شريك جوړوی .

تشریح: په دي كي زور نه ده مشرکينو ته او قدر په معنی د تعظيم دي او حق تعظيم د الله تعالی دا دي چي د هغه بندگی په داسي طريقه او کړي شی چي د هر قسم شرك نه پاكه وی او مشرك داسي نه کوی نو معلومه شوه چي مشرك بنده الله تعالی نه دي پيژندلي . او نه يي تعظيم د هغه کړيدي او نه يي صفت د هغه کړي دي په لائق طريقي سره . وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ په دي كي عظمت شان د الله تعالی ذکر کوی او جَمِيعًا دلالت

کوی چي د دي نه مراد ټولي اووه زمکي دي او د قبض نه مراد دهغينبول دي په لاس کي ددي وجي نه د قيامت تخصيص يي ذکر کړيدي. صرف قدرت ترينه مراد نه دي ځکه چي قدرت يي په دنيا کي هم شته. نو تخصيص د قيامت ته حاجت نه نيسته. بيمينه. دا د متشابهاً تو نه دي په کيفيت کي او د معنی په اعتبار سره محکم دي. يعنی ځي لاس او کيفيت د هغي الله تعالی پيژنی. مشبهه او مجسمه دليل نيسي چي د الله تعالی مشابه او جسم شته نو جواب يي اوکړو چه.

۳۲۴۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِمِيزِينِهِ (الزمر: ۶۷) قَالَيْنِ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: "عَلَى الصِّرَاطِ يَا عَائِشَةُ". هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي ما عرض اوکړو اي دالله رسوله ارشاد الهي دي، " وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِمِيزِينِهِ " هر کله چي ټوله زمکه په دغه ورځ دالله تعالي په موتي کي او اسمانونه به ټول انغبتلي شوي وي نو مومنان به په دغه ورځ چرته وي؟ رسول الله او فرمايل اي عائشي خلق به په پل صراط باندي وي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۴۳- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَطْرِبٍ، عَنْ عَطِيَّةِ الْعَوْفِيِّ، عَنْ أَبِي سَوِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَيْفَ أَلْعَمُ وَقَدْ التَّقَمَ صَاحِبُ الْقَرْنِ الْقَرْنِ وَحَقَّ جَهَنَّمُ وَأَضْحَى سَنَعُهُ يَلْتَبَرُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفَخَ فَيَنْفَخَ". قَالَ السُّلَيْمُونُ: فَكَيْفَ نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ وَرَبَّنَا". وَرَبَّنَا قَالَ سُفْيَانُ: "عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَاهُ الْأَعْمَشُ أَيْضًا عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَوِيدٍ. (٢)

^۱ - تفرد به المؤلف

^۲ - تفرد به المؤلف (تحفة الأهرات: ۲۲۲۲)

ترجمه دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي زه به څنگه په ارام پاتي شم او حال دادي چي شپيلي پوكلو والا په شپيلي باندي خوله ايخودلي ده او خپل مخ يي ورته وركړخولي دي او غوږ يي ورته نيولي دي او دپته انتظار كوي چي دشپيلي پوكلو حكم به كله كيږي خو چي كله ورته حكم اوشي نو فورا به په شپيلي كي پوكي او كړي مسلمانانو عرض او كړو اي دالله رسوله مونږ به په داسي وخت كي څه وايو رسول الله او فرمايل تاسو دا كلمات واني "حسبنا الله ونعم الوكيل وتوكلنا علي الله ربنا" يعني الله تعالي زمونږ دپاره كافي دي او څومره بهترين كار ساز دي مونږ پخپل رب اعتماد كړي دي راوي واني چي كله كله به سفيان د "وتوكلنا علي الله ربنا" په خاي باندي "علي الله توكلنا" ونيل (ددواړو يوه معني ده).

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او اعمش هم دا حديث دعا طيه په واسطه دابوسعيد خدري نه نقل كړي دي.

تفسير: په يو روايت كي راغلي دي كله چي رسول الله دكفارو دتعاقب اعلان او كړو نو اويا زخمي صحابه كرام او دريدل كله چي رسول الله ددي صحابه كرامو سره حمراء الاسد ته ورسيدو نو هلته نعيم بن مسعود رضي الله عنه موجود وو هغه خبر وركړو چي ابو سفيان دنور لښكر جمع كولو نه پس په مديني دحطلي كولو اراده لري ددي خبر په اوريدو سره صحابه كرامو په اتفاق سره او ونيل "حسبنا الله نعم الوكيل"

ددپنه معلومه شوه چي دهري پرېشاني په وخت كي ددي ايت كريمه لوستل مجرب دي او همدا صحابه كرامو او انبياء اوتابعينو اودهري زماني دمسلمانانو عادت پاتي شوي دي همدارنگي ابوالانبياء ابراهيم عليه السلام واقعه بيان كړي شوي ده چي كله اور ته نمرود دده دغورخولو اراده او كړه نو پدغه وخت كي فرستي هم راغلي مگر ابراهيم عليه السلام همدا جمله او ونيله "حسبي الله ونعم الوكيل"

۳۲۴۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّمِيمِيُّ، عَنْ أَشْعَمَ الْعَجَلِيِّ، عَنْ بَشْرِ بْنِ هَافٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ أَغْرَابِي: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الصُّورُ؟ قَالَ: "قَرْنٌ يُنْفَخُ فِيهِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي يو بانډچي اوونيل اي دانه رسول الله صوره خيز دي رسول الله اوفرمانيل دا يو بنكر دي په كوم كي چي به پوكي كولي شي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دي او مونږ يي صرف د سليمان تيمي په روايت پيژنو

٣٢٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ يَهُودِيٌّ بِسُوقِ الْمَدِينَةِ: لَا وَالَّذِي اضْطَقَّ مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ، قَالَ: فَرَفَعَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَدَهُ فَصَلَّ بِهَا وَجْهَهُ، قَالَ: تَقُولُ هَذَا وَفِينَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِّخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ (الزمر: ٦٨) فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا مُوسَى آخِذٌ بِقَائِلَةٍ مِنَ قَوَائِمِ الْعَرْشِ، فَلَا أَذْرِي أَرَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلِي أَمْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَعْفَى اللَّهَ، وَمَنْ قَالَ: أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُوسُفَ بْنِ مَرْيَمَ فَقَدْ كَذَبَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو يهودي په بازار كي اوونيل هيڅ كله نه زم دي په هغه ذات قسم وي چاچي موسي عليه السلام لره په تمامو خلقو كي چانه كړي او منتخب كړي دي، ددي خبري په اوريدو يو انصاري لاس پورته كړو او دده په مخ يي دسپيري گذار او كړو او مطلب يي دا وو چي ته دا څنگه وائي، دتمامو انسانانو او جئاتو سردار، نبي كريم صلي الله عليه وسلم خو زموږ مينځ كي موجود دي (تردي چي دواړه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلل، نو رسول الله دا ايت كريمه تلاوت كړو " وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِّخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ " او پوكي به او كړي شي په شپيلى پس بيهوشه به شي چي په اسمانونو كي دي او په زمكه كي دي مگر علاوه دهغه چانه چالره چي الله تعالي بچ كوي بيا به دوباره شپيلى كي پوكي او كړي شي پس ناڅاپه به دوى نيغ ولاړ وي چي گوري به (الزمر، او زه به په سر پورته كونكو كي اولني كس يم پس ناڅاپه به موسي عليه السلام اوليدلي شي چي دعرش يوه خپه به يي نيولي وي ماته نه ده معلومه چي ده به زمانه مخكي سر پورته كړي وي او كنه او كنه دي به دهغه چانه وي دچا

شوي دي اوردنمؤها ميراث يي د دي وحي اوفرمايل چي ميراث بيتكليغه حاصليري. نو د جنت د حاصلولو دپاره چي كوم عمل مؤمنانو كړيدي نو هغه دير لږ دي. بيا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ. د جنت استحقاق د الله تعالى په رحم سره دي. او درجات د جنت په عمل سره حاصليري نو دلته يي عمل سبب او كړخو

٤١- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُؤْمِنِ

د سورة مومن د بعضي ايتونو تفسير

٣٢٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَثُورٍ وَالْأَعْمَشِ، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ يُسَيْعِ بْنِ الْحَضَرَمِيِّ، عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "الدَّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ، ثُمَّ قَرَأَ: وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (غافر: ٦٠)". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه نعمان بن بشير رضي الله عنهما نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانبلي دي دعا اصل عبادت دی او بيا يي دا ايت كريمه "ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ" تلاوت كړو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: عبادت، معني فرمانبرداري، عبد دنصر نه عبادت او عبودت او عبودية عبادت كول او دباب تفصيل وغيره نه هم راخي

تشریح په دي حديث كې د دعا غوښتلونه عبادت سره تعبير شوی دی ددي يو څو وجوهات دي

اول دعا كول دالله تعالي حكم دی او هريو شی چي دالله حكم وي دهغي دپوره كولو نعم عبادت دی

دويم: دعبادت حقيقت عجز او انكساري ده او ددعاهم دغه مفهوم دی چي انسان خپل خان

هيڅ نه گنري او دالله په وړاندي يې دفقيرانو پشان لاس غوړولي وي او خپل حاجتونه ورته غواړي.

دریم: مبالغتا دعا ته عبادت ونيلى شوي دي لکه چي په يو ايت کريمه کې راځي ان الذين يستکبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين.

ددې حديث نه علماؤ دا مسئله معلومه کړې ده چي هر کله دعا عبادت دی نو دالله نه علاوه خو بل هيڅوک لائق دعبادت نشته نو بيا خو دبزرگانو وغيره نه مرادونه غوښتل جائز نه دي ځکه چي دعا عبادت دی او عبادت صرف دالله تعالي حق دی.

٤٢- باب وَمِنْ سُورَةِ حَمِ السَّجْدَةِ

دسورة حم السجدة دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مَعْبُورٍ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: اخْتَصَمَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قُرَشِيَّانٍ وَتَقْفِيٌّ، أَوْ تَقْفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ، قَلِيلًا فَقُهُ قُلُوبِهِمْ، كَثِيرًا شَحْمٌ يُظَوِّنُهُمْ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَكْرُونَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَا نَقُولُ؟ فَقَالَ الْآخَرُ: يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا وَلَا يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا، وَقَالَ الْآخَرُ: إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا فَأَلْزَلِ اللَّهُ: وَمَا كُلُّكُمْ تَسْتَكْذِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَنَعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ (فصلت: ٢٢). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: دابن مسعود رضي الله عنه بيان دي دکعبي سره نژدي دري کسان په جگړه شول چي دوه قرشيان او يو ثقفی وو يا دوه ثقفیان يو قرشي وو (دراوي شک دي، چي په خپلو يې چربي راوړيدلي وه او په دوی کي يو اوونيل ستاخه خيال دي مونږ چي څه وايو هغه الله تعالي اوري دويم کس اوونيل کوم چي مونږ په جهر سره وايو هغه خو اوړو او کوم چي مونږ پټ وايو هغه نه اوړو، دريم کس اوونيل هر کله چي هغه په جهر اوريدل اوري نو زمونږ پټ ونيل هم اوريدلي شي تردې چي په همدې باره کي الله تعالي دا ايت کريمه نازل کړو " وَمَا كُلُّكُمْ تَسْتَكْذِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَنَعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ ". يعني او نه وي تاسو چي پرده مو کوله دي نه چي گواهي به اوکړي په تاسو باندې غوږونه ستاسو او نه سترگي ستاسو او

^١ - اورده البغاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الهمم ١ (٢٨١٦) ، ٢ (٢٨١٧) ، والتوحيد ٢١ (٤٥٢١) . صحيح

نه څرمني ستاسو. الخ.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح: دا هم په تخريف كي داخل دي او دا قول د څرمنو دي يا د الله تعالى د طرف نه دي په اخرت كي يا زورنه ده په دنيا كي كَسْتَرُونَ په معنى د ځان ساتلو دي يا په معنى د حيا كولو دي. يا په معنى د ږه كولو دي. كَثِيرًا ډير هغه عملونه چي دوى پټ كول او گمان يي دا وو چي الله تعالى ته د دي علم نشته

۳۲۴۹- حَدَّثَنَا هَنَّاذُ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنْتُ مُسْتَعْرِضًا بِاسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَجَاءَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ كَثِيرٌ شَحْمٌ بَطُونُهُمْ، قَلِيلٌ فِيهِ قُلُوبُهُمْ، قُرَيْشِيٌّ وَخَتَنَاهُ ثَقَفِيَّانِ، أَوْ ثَقَفِيٌّ وَخَتَنَاهُ قُرَيْشِيَّانِ، فَتَكَلَّمُوا بِكَلَامٍ لَمْ أَفْهَمْهُ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَتَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ كَلَامَنَا هَذَا؟ فَقَالَ الْآخَرُ: إِنَّا إِذَا رَفَعْنَا أَصْوَاتَنَا سَمِعَهُ وَإِذَا لَمْ نَرْفَعْ أَصْوَاتَنَا لَمْ يَسْمَعْهُ، فَقَالَ الْآخَرُ: إِنْ سَمِعَ مِنْهُ شَيْئًا سَمِعَهُ كُلَّهُ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَعْرِضُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ إِلَى قَوْلِهِ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ (فصلت: ۲۳). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

حَدَّثَنَا مَخْمُودُ بْنُ غِيلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ وَهَبِ بْنِ رِبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، لَخْوَةً (۱)

ترجمه: عبدالرحمن بن يزيد واني د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قول دي فرماني چي زه دكعبې په پردو كي پټ ولاړم او يو دري جاهلان راغلل چي په خيتو يي چربي راوړيدي وه يو قريشي وو. او دوه جاهلان ثقفيان دده ملگري وو او كه يو ثقفی وو او دوه دده جاهلان ملگري قريشيان وو هغوی په داسي ژبه كي خبري شروع كړي چي زه ورباندي پوهه نشوم په دوى كي يو اوونيل ستاسو څه خيال دي ايا الله تعالى زمونږ دا خبري اوري؟ دويم اوونيل كله چي مونږ په تيز اواز خبري كوو نو هغه اوري او كله چي په خفيه خبري كوو هغه نه اوري دريم اوونيل هر كله چي الله تعالى زمونږ څه خبرو څه حصبه اوريدې شي نو بيا خو ټولي اوريدې شي، عبدالله

بن مسعود رضي الله عنه واني ما ددي معاملي ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم ته او كرو نو
الله تعالى په دي باره كي دا ايت نازل كړو " وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَوُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَعُكُمْ وَلَا
أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ " نه تر " فاصبحت من الخاسرين " پوري
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۵۰- حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ الْفَلَّاسُ. حَدَّثَنَا أَبُو قُتَيْبَةَ سَلَمُ بْنُ قُتَيْبَةَ. حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ
أَبِي حَزْمٍ الْقَطِيعِيُّ. حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَاتِيِّ. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
قَرَأَ: " إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا (فصلت ۳۰۰: قَالَ: قَدْ قَالَ النَّاسُ: ثُمَّ كَفَرُوا أَلَمْ تَكُنْ لَهُمُ
فَمَنْ مَاتَ عَلَيْهَا فَهُوَ مِمَّنْ اسْتَقَامَ ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا
الْوَجْهِ سَبْعُ أَبَا زُرْعَةَ. يَقُولُ: رَوَى عَفَّانُ. عَنْ عَمْرُو بْنِ عَلِيٍّ حَدِيثًا. وَيُزَوِّي فِي هَذِهِ الْآيَةِ عَنِ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَأَبِي بَكْرٍ. وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. مَعْقَى اسْتَقَامُوا. (۱)

ترجمه: د انس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ايت كريمه
" ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا " يقينا هغه كسان چي وائي رب خمونږ الله تعالى دي بيا
كلك وي په دي خبره. تلاوت كړو او ويي فرمانيل ډيرو خلقو د " ربنا الله " ونيلو باوجود هم
كفر كړي دي او په ايمان مړ شونو دي داستقامت دلاري اختيارونكو دجملي نه دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو
مادابو ذرعه نه اوريدلي دي چي عفان د عمرو بن علي نه يو حديث نقل كړي دي. ددي ايت په
سلسله كي د نبي كريم صلى الله عليه وسلم او ابو بكر او عمر رضي الله عنهما نه استقاموا
معني مروي ده

تشرېح: په دي ايت كي د قرآن كريم والو حال ذكر كوي په طريقه د بشارت سره قالوا ربنا الله.
دا د قرآن د تاثير په وجه د دوي عقیده جوړه شويده مراد د دي نه پوره ايمان او كمال توحيد
دي يعنى خالق. مالك حاكم حقدار د بندگي او د پالنې ټول خيزونه پيدا كوونكي او په ټولو
حاجتونو باندي قادر دي. او په ديكي هيڅ څوك شريك او برخه خور نه مني. او نه يي چاله
اختيار وركړيدي دي ټولو صفتونو ته لفظ د رب شامل دي. ثُمَّ اسْتَقَامُوا په ايمان او توحيد

باندې كلك پاتې شول تر مرگه پوري او سفيان بن عبدالعزيز فرمائي. **قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا. قَالَ. قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِيمَ** (صحيح مسلم كتاب الايمان)

ما رسول الله صلى الله عليه وسلم ته اونيل چي ماته د اسلام داسي كلمه او فرمايه. چي د هغي په باره كي د بل چانه تپوس نه كوم. نو وي فرمائيل. چي اووايه چي ما په الله تعالى باندې ايمان راوړي دي. او بيا په دي خبره كلك شه.

او اقاموا يې نه دي فرمائيلې. بلكه سين او تا يې په كي راوړيدي نو په دي كي اشاره ده چي هر وخت د الله تعالى نه په دين باندې كلك والي طلب كوي.

او دي ته كرامات د اولياء وائي نو معلومه شوه چي د ولي تعريف هم دا دي چي رُبْنَا اللَّهُ وائي او د استقامت صفت په كي موجود وي. په دي ايت كي ئي په څلورو طريقو سره بشارت ذكر كړيدي. اول. صيغه د تنزل دلات كوي چي وخت په وخت ملائكت ورته راځي دا نه چي صرف يو ځل راځي. په رشتينو خوبونو كي، د زنكدن په وخت كي، د قبرونو نه د پورته كيدلو په وخت كي، په حشر او د حساب كولو په وخت كي، دويم. د عذاب نه د نه يريدلو او د مصيبتونو د فنا كيدلو زيري دريم. په اولاد. او كور والا او خپلو خپلوانو پسي د نه خفه كيدلو زيري څلورم. زيري د جنت د هغه وعدو مطابق چي الله تعالى كړي دي.

استقامت څه شي دي

د ابوبكر صديق رضي الله عنه نه چي كله داستقامت په باره كي تپوس او كړي شو نو ويې فرمائيل استقامت دينه وائي چي ته هياچا لره الله تعالى سره شريك نكړي.

بيا يو ځل عمر فاروق رضي الله عنه داستقامت په باره كي داسي او فرمائيل "الاستقامة ان تستقيم علي الامر والنهي ولا تروغ وروغان الثعالب" يعني استقامت دادي چي ته د الله تعالى په احكامو امر او نهې باندې كلك او دريږي او دگيدر پشان ددينه دتيختي دپاره لازي اونه گوري عثمان رضي الله عنه عملي اخلاص كړي وو. علي، ابن عباس، حسن بصري، قتاده وغيره فرمائي چي داستقامت نه مراد دالله اطاعت دي او فرائض ادا كول دي او دمجاهد په قول دمرگ پوري دتوحيد په كلمه كلك او دريدل دي او د مقاتل په نزد داستقامت نه مراد په معرفت قائم او دريدل دي.

٤٣- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ حَمِّ عَسَقِ

دسورة شوري دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ طَاوَسًا، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى (الشورى: ٢٣)، فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: قُرْبَى آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَعْلَيْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَنْظُرُ مِنْ قُرْبَى إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِمْ قَرَابَةٌ، فَقَالَ: "إِلَّا أَنْ تَصِلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه: دطاوس بيان دي چي ما دعبدا الله بن عباس رضي الله عنهما نه ددي ايت كريمه "قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى" دتفسير باره كي تبوس او كړوسعيد بن جبير او وئيل دقربي نه مراد ال محمد دي ابن عباس او وئيل تاسو درشته دارئ په تشریح كي جلدبازي كړي دد دقریشو هیڅ یو شاخ دا داسي نه وو په كوم كي چي در رسول الله رسته داري نه وي دیو ایت مفهوم دي الله تعالی فرمائيلي دي زه ستاسو نه هیڅ اجر نه غواړم (زه خو صرف دا غواړم) چي زموږ او ستاسو مینځ كي كومه رسته داري ده دهغي لحاظ اوساتلي شي او یو دبل سره حسن سلوك او كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث په یو څو سندونو دابن عباس رضي الله عنهما نه مروی دي.

تشریح: اشرف علي تهانوي د "الا المودة في القربى" داسي مطلب بیان كړی دی:

ته دوی ته داسي اووايه چي زه ستاسو په مخاطباتو کی ستاسو نه نور څه نه غواړم علاوه دمحببت درشته دارئ نه یعني دومره درنه غواړم زما او ستاسو په مینځ کی چی درشته دارئ كوم تعلقات دي كوم چی په تمامو قریشو کی بلکه په تمامو عربو کی خواره دي لري وي او كه نژدي وي په ورورولي کی وي ددغه تعلقاتو خو خیال اوساتی همدا درشته دارئ حق دي، ایا دي باره کی دا حق نه دي چی زما سره په عداوت كولو کی جلتی اونكړی بلکه په ساده زړه دسهولت او اطمینان سره زما پوره خبره واورئ او دي لره د عقل په میزان او صحیح دلیل سره اوتلی نو كه معقول وي نو قبول یي كړئ او كه څه شك مو وي نو پاك یي كړئ او په فرض

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / المناقب (٢٢٩٤)، وتفسير سورة الشورى (٢٢٨٨) (تحفة الأشراف: ٥٤٢٢)

دمحال سره که باطل وي نو مالره پوهه کړې لازي ته مي راولي غرض دا چی هره خبره وي په خیر خواهي به وي دا نه ده پکار چی یو دم پاڅی بلکه دپوهیدو نه پس هم دخلاف نه منع شی او په دي دا گمان مه کوی چي د "مودة في القربي" نه پس ایمان مطلوب نه دي اصل خبره داده چی دا دایمان تدریجي دي او لطافت طریقه موصله خودلي شوي ده اوړاندي تتمه راځي دبشارت مذکوره يعني هر څوک چی کومه نیکی او کړي مونږ په هغه نیکی کی ډیر زیادت راولو يعني ددغه نیکی مقتضي في نفسه چی څومره ثواب دي مونږه هغي نه زیات ورکوو بیشکه چی الله تعالی دمنونکو دگناهونو ډیر زیات بخښونکي دي او دهغوی دنیکیانو ډیر قدر دان دي او ثواب ورکونکي دي

په دي کی دري تفسیرونه دي اول تفسیر د مجاهد او د حسن بصری دي او د مجاهد رحمه الله قول امام قرطبی په سند مرفوع سره نقل کړی دي هغه دا دي چي خه ستاسو نه دا خبره غواړم چي محبت د الله تعالی سره او کړي او هغه ته نزدیکت حاصل کړي په طاعت سره نو قرنی په معنی د تقرب الی الله دي. دویم تفسیر امام شعبی د ابن عباس رضی الله عنه نه نقل دي چي قرنی په معنی د نسبی قرابت دي چي د قریشو د ټولو خاندانونو سره خپل ولی وه. نو معنی دا ده چي خه خو ستاسو نه هیڅ اجر نه غواړم سوا د دي نه چي خما د قرابت او خپلولي لحاظ او کړي یعنی پردي خلق که په ما باندې ایمان نه راوړی نو تاسو خو زما خبره اومني دریم قول دا دي چي د قرنی نه مراد رشته داری ده یعنی خه ستاسو نه هیڅ اجر نه غواړم مگر دا چي خما رشته دارو سره محبت کوي بیا په دي قول کي بعض حضرات وائی چي د دینه مراد بنی عبدالمطلب دی، او بعض وائی چي د دینه مراد علی رضی الله عنه. فاصه رضی الله عنها او د هغوی اولاد دي دا تفسیر د سعید بن جبیر او عمرو بن شعیب او کلبی سدي دي او په بعض روایاتو کي دا تفسیر عبدالله بن عباس او علي بن حسین (زین العابدین) ته منسوب دي.

لیکن دا تفسیر په ډیرو وجوه سره کمزوري دي اوله وجه چي په مکه معظمه کي دا سورت نازل شو نو هغه وخت د علی رضی الله عنه او فاطمي رضی الله عنها نکاح نه وه شوي. په بنی عبدالمطلب کي ټولو په نبی صلی الله علیه وسلم ایمان نه وو راوړي بلکه بعض په کي بنکاره د دشمنانو ملگری وو لکه ابو لهب دویمه وجه د نبی صلی الله علیه وسلم رشته دار صرف بنی عبدالمطلب نه وو بلکه د نبی صلي الله علیه وسلم د مور او پلار او خدیجي رضي الله عنها په واسطه سره د قریشو په ټولو خاندانو کي د نبی صلي الله علیه وسلم دشمنان هم وو او د هغوي د محبت مطالبه يي د خلقو نه کوله او بیا خاص بنی عبدالمطلب يي څنگه مخصوص کول دریمه وجه چي هغه ډیره اهم او ضروري ده چي یو پیغمبر د دعوت الی الله په اوچت مقام ولاړ دي او په دي کار باندې هغه دا اجر غواړی چي خما د رشته دارو سره محبت کوي.

دا ډيره كمزوري خبره ده. او د نبی صلی الله عليه وسلم د شان سره مناسب نه ده. په قرآن کریم کي چي د انبياء عليهم السلام قصي بيان شوي دي. نو په هغي کي هر پيغمبر خپل قوم ته دا وائي چي څه ستاسو نه هيڅ اجر نه غواړم ځما اجر په الله تعالی دي. د نبی صلی الله عليه وسلم د ژبي مبارکي نه دا اعلان شويدي چي څه ستاسو نه هيڅ اجر نه غواړم (انعام: ۹۰. يوسف: ۱۰۴. المومنون: ۷۲. الفرقان: ۵۷ سبا ۴۷ ص ۸۲. والطور: ۴۰. والقلم: ۴۲). نو د دينه پس آخر دا څنگه ونيلي شي چي څه کوم دعوت الي الله کوم نو د دي په بدله کي تاسو څما رسته دارو سره محبت کوي بيا دا خبره نوره هم بي موقعي ده. ځکه چي د دي تقرير مخاطب اهل ايمان نه دي بلکه کفار دي نو په دي کلام کي د مخالفينو نه د اجر د طلب سوال کوم خاي پيدا کيږي. اجر خو د هغه چا نه غوځتلي شي چي د هغوي په نظر کي د دي کار څه قدر وي. چي هغه کار چا د دوي دپاره کړي وي کفارو د نبی صلی الله عليه وسلم د دي کار څومره قدر کوو. چي نبی صلی الله عليه وسلم ترينه د رسته دارو سره د محبت مطالبه کوله. کفارو خو التا دا کار جرم گنرلو. بلکه د نبی صلی الله عليه وسلم د وژلو کوششونه يي کول.

۳۲۵۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَارِثِ. قَالَ: حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنْ بَنِي مُرَّةَ. قَالَ: قَدِمْتُ الْكُوفَةَ فَأُخْبِرْتُ. عَنْ بِلَالٍ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ. فَقُلْتُ: إِنَّ فِيهِ لَمُخْتَبَرًا. فَأَكْتَبْتُهُ وَهُوَ مَخْبُوسٌ فِي دَارِهِ الَّتِي قَدْ كَانَ بَنَى. قَالَ: وَإِذَا أَكَلْتُ مِنْهُ قَدْ تَغَيَّرَ مِنَ الْعَذَابِ وَالضَّرْبِ وَإِذَا هُوَ فِي قَشَاشٍ. فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ يَا بِلَالُ لَقَدْ رَأَيْتُكَ وَأَنْتَ تَكْمُرُ بِنَا كَيْسَلِكُ بِأَنْفِكَ مِنْ غَيْرِ غُبَارٍ وَأَنْتَ فِي حَالِكَ هَذَا الْيَوْمَ. فَقَالَ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ فَقُلْتُ: مِنْ بَنِي مُرَّةَ بْنِ عَبَّادٍ. فَقَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا عَنِ اللَّهِ أَنْ يَنْفَعَكَ بِهِ. قُلْتُ: هَاتِ. قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَبُو بُرْدَةَ. عَنْ أَبِيهِ أَبِي مُوسَى. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "لَا يُصِيبُ عَبْدًا لَكِبَةٌ قَمَا قَوْعُهَا أَوْ كُونُهَا إِلَّا بِذَنْبٍ وَمَا يَنْفَعُو اللَّهَ عَنْهُ أَثَرٌ". قَالَ: وَقَرَأَ: وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ (الشورى: ۳۰). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د بني مره د يو شيخ نه روايت دي فرماني چي زه کوفي ته راغلم او ماته د ببال بن ابوبرده د حالاتو علم حاصل شو نو ما په زړه کي او ونيول چي په دي کي عبرت او نصيحت دي نو زه هغه ته ورغلم او هغه پخپل کور کي مجبوس او مقيد وو او دا په هغه کور کي کوم چي هغه

پخپله دخپل خان دپاره جوړ کړي دي د عذاب او وهلو په سبب دهغه دهر څيز صورت ډبل شوي وو او زېري چرې يې اغوستلي وي ما اوونيل اي ابو بلال ټول تعريفونه خاص الله تعالي دپاره دي ما خو ته هغه وخت کي هم ليدلي يې کله چي به تا بغير دگردد او غبار نه په تراکت او نفاست سره پوزه نيولي وه او زمونږ په خوا کي به تير شوي او نن ته په دي حالت کي يې؟ هغه اوونيل ته دکومي قبيلي سره تعلق لري؟ ما ورته اوونيل دېني مرده بن عباد قبيلي سره هغه اوونيل يوداسي حديث درته بيان نکړم دکوم نه چي دا اميد دي چي الله تعالي به تاته دهغي نه فائده ورسوي ما ورته اوونيل راته يې پيش کړه هغه اوونيل ماته زما پلار او زما پلارته اوبورده حديث بيان کړي دي او اوبورده دخپل پلار ابو موسي اشعري نه نقل کوي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په هر يو بنده چي وړوکي يا لوي مصيبت راشي نو دا په هغه باندي دهغه دگناهونو په سبب راځي او الله تعالي چي ده ته کوم گناهونه معاف کړي وي هغه خو ډير زيات او بيا يې دا ايت کریمه تلاوت کړو " وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْلَمُ عَنْ الْغَيْبِ " او هغه چي اورسپړي تاسو ته څه مصيبت نو په وجه د هغه عمل چي کړی دی لاسونو ستاسو او معافي کوی د ډيرونه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو.

تشرېح: دا دنيوي تخويف دي يعني گناهونه د دنيوي مصيبت او عذاب سبب دي. دا خطاب دي مومنانو ته چي د هغوي د بعض گناهونو عقوبت په دنيا کي ورکوي په ذريعه د مرضونو غمونو قرضونو وغيره. او ډير گناهونه ورته بغير د عقوبت نه معاف کوي اودا متعلق دي د ايت ۲۵ سره يا دا خطاب دي کافرانو ته يعني چي هرکله دوي د توحيد د دلائلو نه انکار کوي او په شرکياتو کي مشغول وي نو الله تعالي د بعض گناهونو سزا په دنيا کي ورکوي لکه سورة روم ايت ۴۱ پ ۲۱ کي ذکر دي.

۴۴- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الزُّخْرُفِ

دسورة الزخرف دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُنَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَسْرِ الْعَبْدِيُّ، وَيَعْلُ بْنُ عَبْدِ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا حَصَلَ قَوْمٌ يَهْدَى هُدًى كَالَّذِي عَلَيْهِ إِلَّا أَوْثَرُ الْهَدَلِ". ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ "مَا حَصَرُوهَ لَكَ

إِلَّا جَدَلًا بَلَّ هُمْ قَوْمٌ خَصِيصُونَ (الزخرف: ٥٨). قَالَ أَبُو هَيْثَمٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ حَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ، وَحَجَّاجٌ ثِقَةٌ مُقَارِبُ الْحَدِيثِ، وَأَبُو هَالِبٍ اشْتَهَرَ حُرُوفًا. (١)
ترجمه: دابو امامه رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي هر يو قوم چي دهدايت موندلو نه پس گمراه شي نو هغه جگړه مار او مناظره باز جوړ شي او بيا ددينه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت تلاوت كړو "مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلَّ هُمْ قَوْمٌ خَصِيصُونَ". نه بيانوى دا خبره تاته مگر د خند دپاره. بلكه دوى قوم جگرمار دى امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي مونږ يې صرف د حجاج بن دينار په روايت پيژنو او حجاج يو ثقه او مقارب الحديث راوي دي او دابو غالب نوم حزور دي

تفسير: يعنى هر كله چي په قرآن كريم كي د مشركانو د رد دپاره د عيسى عليه السلام عجز او عبديت په طريقه د مثال سره ذكر كړي شي. ما ضربه لك الاجدلا يعنى چي دي مشكانو د معبود من دُون الله دپاره د عيسى عليه السلام نوم په طور د مثال سره ذكر كړيدي نو د دوى مقصد ضد او عناد دي. ځكه چي دوى خه پوهيرى چي هغه اله نه وو. او د ترمذي په حديث كي راغلي دى چي نبى صلى الله عليه وسلم او فرمانيلى چي كله يو قوم د علم باوجود بې لاري شي نو هغوى ته جدل وركړي شي (يعنى په ضد او عناد كي اخته شي او دا ايت يې تلاوت كړو).

دابو امامه اياس بن ثعلبه حارثي رضي الله عنه حالاته

نوم اياس ليكن دبعضو په نزد دده نوم عبدالله بن ثعلبه وو او ددي برعكس ثعلبه بن عبدالله هم ونيلي شوى دى كنيه يې ابو امامه وه او دپلار نوم يې ثعلبه يا عبدالله وو او دقبيله خزرج سره يې تعلق وو دده نه دوه يا دري روايتونه منقول دي يو په بخاري كې دى او يو په مسلم كي

٤٥_ باب وَمِنْ سُورَةِ الدُّحَانِ

سورة دخان دبعضي ايتونو تفسير

٣٧٥٤_ حَدَّثَنَا مَعْمُودُ بْنُ غَزَلَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ إِسْرَاهِيْمَ الْجَدِّي، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ، وَمَلْصُورٍ، سَمِعَا أَبَا الطَّحَفِ يُحَدِّثُ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ:

^١ - سنن ابن ماجه/المقدمة ٤ (٢٨) (تحفة الأشراف: ٢٩٣٦)

إِنْ قَاصًا يَقْضُ. يَقُولُ: إِنَّهُ يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ الدُّخَانُ فَيَأْخُذُ بِمَسَامِيحِ الْكُفَّارِ. وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنَ كَهَيْئَةِ الزُّكَّامِ. قَالَ: فَغَضِبَ وَكَانَ مُتَكَيِّمًا فَجَلَسَ. ثُمَّ قَالَ: إِذَا سُبُلُ أَحَدِكُمْ عَمَّا يَعْلَمُ فَلْيَقْلُ بِهِ. قَالَ مَنْصُورٌ: فَلْيُخْبِرْ بِهِ. وَإِذَا سُبُلُ عَمَّا لَا يَعْلَمُ فَلْيَقْلُ اللَّهُ أَعْلَمُ. فَإِنْ مِنْ عِلْمِ الرَّجُلِ إِذَا سُبُلُ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُ أَعْلَمُ. فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ: قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ (ص ٨٦). إِنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنَا رَأَى قُرَيْشًا اسْتَعَصَوْا عَلَيْهِ. قَالَ: "اللَّهُمَّ أَعِزَّهُمْ عَلَيْهِمْ يَسْنِعُ كَسْبِيعِ يُوسُفَ". فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ. فَأَحْصَتْ كُلُّ فِئَةٍ أَكْلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَقَالَ أَحَدُهُمَا: الْبُغَامَ. قَالَ: وَجَعَلَ يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ. قَالَ: فَتَأْتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ. قَالَ: إِنْ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكَوا فَأَذِغْ اللَّهُ لَهُمْ. قَالَ: فَهَذَا لِقَوْلِهِ: يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ١٠ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ١١ (الدخان: ١١). قَالَ مَنْصُورٌ: هَذَا لِقَوْلِهِ: رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ (الدخان: ١٢). فَهَلْ يُكْشَفُ عَذَابُ الْآخِرَةِ. قَالَ: مَضَى الْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَالْدُّخَانُ. وَقَالَ أَحَدُهُمَا: الْقَمَرُ. وَقَالَ الْآخَرُ: الْبُرُومُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَاللِّزَامُ يُعْنِي يَوْمَ بَدْرٍ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه دمروق بيان دي فرماني چي يو كس عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ته راغلو او يو قصه كونكي قصه كوله چي قيامت ته به تردي دزمكي نه لوگي راوخي او په هغي به دكافرانو غوږونه بند شي او په مسلمانانو به زكام راولي، مسروق واني ددي خبري په اوريدو عبدالله بن مسعود غصه شو ددي خبري اوريدو نه مخكي ددهي وهلو په حالت كي ناست وو مگر چي دا بي راوريډل نو نيغ كيناستو او بيا بي اوونيل په تاسو كي چي كله دچا نه ديو څيز باره كي تپوس او كړي شي او هغه ته ددغه څيز باره كي معلومات وي نو پكار ده چي دا څيز بيان كړي او چي ديو داسي څيز باره كي درنه تپوس او كړي شي دكوم باره كي چي تاسو ته معلومات نه وي نو داسي وخت كي والله اعلم ونيل پكار دي يعني الله تعالي بهتر پوهيږي الله تعالي خپل نبي ته فرمانيلي دي "قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ" يعني ورته اووايه چي نه غواړم ستاسو نه زه په دي بيان او تبليغ دقران باندي څه اجرت او نه يم زه دتكلف كونكو نه. (ددخان باره كي خبره داده، كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم قريش

¹ - اوردود البخاري في الجامع الصحيح (الاستسقاء ٢ (١٠٠٤). ١٣ (١٠٢٠). يوسف ٢ (٢٦٩٢). و سورة الفرقان ٥ (٢٤٦٤). ٥ (٢٤٤٤). البروم (٢٤٤٤). وتفسير ص (٢٨٠٩). والدخان (٢٨٢٠). ٢ (٢٨٢١). ٣ (٢٨٢٢). مسلم (المنافقين ٤ (٢٤٩٨) (تحفة الأشراف ٩٥٤٣).

اوليدل چي صرف نافرمانياڻي کوي نو ويي فرماڻيل اي الله ديوسف عليه السلام دزمانې دقحط سالي پشان په دوي باندي په قحط سالي راوستلو سره زمونږ مدد اوکړي «رسول الله دعا قبوله شوه، او په دوي باندي قحط نازل شو چي هر يو خيز ورته متاثر شو تردي چي خلق دچمرو او مردارو خوړلو ته مجبور شول، ددي حديث په دواړو روايانو اعمش او منصور کي يو کس هډو کي خوړل هم شروع کړل، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه اوفرماڻيل دلوگي پشان خيز به دزمکي نه راوځي دي وخت کي ابو سفيان رسول الله ته راغلو او ويي ونيل ستا قوم هلاک او برباد شو ته دالله تعالي نه دعا اوغواړه عبدالله بن مسعود وائي همدا ددي ايت کریمه "يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ۱۰ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ" يعني رابه وږي اسمان لوگي ښکاره پټوي به خلق، دا عذاب دردناک دي، مطلب دي منصور وائي او همدا دايت کریمه "ربنا اکشف عنا العذاب انا مؤمنون" يعني اي ربه خمونږ لريکړي خمونږ نه عذاب يقينا مونږه ايمان راوړو، مفهوم دي، نو ايا داخرت عذاب روسته کيدي شي؟ عبدالله وائي بطشه، لزام (بدر)، او دخان، ذکر او زمانه تيره شوي ده په منصور او اعمش دواړو روايانو کي يو اوونيل دقمر دشق زمانه تيره شوي ده او دويم اوونيل دروميانو دمغلوب کيدو واقعه هم تيره شوي ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي او دلزام نه مراد دبدر ورځ ده.

تشریح: مفسرينو ددي ايت دا مطلب بيان کړي دي چي زه په خپل نبوت او رسالت او علم او حکمت کي دتضع اظهار نه کوم بلکه تاسو ته دالله تعالي احکام صحيح صحيح رسوم ديرو احاديثو کي دتکلف کولومذمت راغلي دي لکه چي په يو روايت کي راځي اي خلقو په تاسو کي چي چاته دکومي خبري علم وي هغه دي خلقو ته ورسوي او که دچا سره يي علم نه وي نو داسي دي وائي الله اعلم، ځکه چي الله تعالي هم دخپل رسول په باره کي فرماڻيلي دي قل ما اسئلكم عليه من اجر وما انا من المتكلفين، يعني زه ستاسو نه معاوضه نه غواړم او نه تکلف کوم.

همدارنگي علامه بغوي ليکلي دي دمسروق قول دي چي زه دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه په خدمت کي حاضر شوم فرماڻيل يي کچري په کومه خبره پوهيږي نو بيان يي کړه او که درته معلومه نه وي نو الله اعلم وايه ځکه چي کومه خبره تاته معلومه نه وي نو دهغي په باره کي الله اعلم ونيل هم دعلم يوه حصه ده ځکه چي الله تعالي خپل نبي ته هم فرماڻيلي دي قل ما اسئلكم عليه من اجر وما انا من المتكلفين.

يعني ايمان يي راته وړلو. د دي حديث په بنا باندي د دخان نه مراد قحط دي او د الناس نه

مراد صرف مکي والادی او دویم قول د علي رضي الله عنه او ابن عباس رضي الله عنه نه نقل دي او د ابوسعید خدری رضي الله عنه نه مرفوعاً نقل دي. چي دُخان (لوگي) به رااوچت شی په ټولو خلقو باندې. نو په مؤمن باندې به د زکام په شان وی او د کافر ټول بدن به پري اوهرسېږي او په دې روایت کي د یوم نه مراد د قیامت نژدې ورځ ده. ځکه چي د صحیح مسلم په حدیث کي راغلي دی چي د قیامت نه وړاندې لس لوي علامت دی. اول یې په هغي کي دُخان شمارلي دي. او بنا په دې قول. دُخان به حقیقتاً وی او بیا به بل علامت شروع شی. او دا روایات د دواړو قولونو سره موافقت لري. او اول قول زیات مناسب دي یعنی دا دُخان په مکة والو باندې واقع شویدی او بیا به د قیامت په علامتو کي په ټولو خلقو باندې راځي. ثانی السَّاءَ اسمان ته نسبت په دې وجه دي چي د زمکي نه به هیڅ سبب نه معلومېږي یا مراد د اسمان نه جوړ فضا ده.

په دې ایتونو کي دنیوی تخويف دي. په واقعه د دُخان (لوگي) سره. په دې کي د مفسرينو دوه قولونه دی. اول دا چي امام بخاری په سند سره د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه نه نقل کړي دي

قریشو چي د نبی صلی الله علیه وسلم مخالفت اوکړو نو هغه ورته خیري اوکړي چي یا الله تعالیٰ په دوی باندې د قحط کالو نه راولي په شان د قحط د کالونو د زمانې د یوسف علیه السلام. نو په دوی باندې قحط شروع شو. تردې پوري چي دوی به هڅوکی. څرمني او مرداري خوړلي او چي اسمان ته به یې کتل نو د لوگي په به ورته لوگي ښکاره کیدلو. نو ابوسفیان راغلو او وي ونیل. چي اي محمد صلی الله علیه وسلم. ته د الله تعالیٰ د اطاعت او د رشتو یو ځای کولو حکم کوي. او ستا قوم هلاک شو نو ته د الله تعالیٰ نه د دوی دپاره سوال اوکړه نو نبی صلی الله علیه وسلم دا ایتونه اولوستل اوپه یو روایت کي دا هم دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د باران سوال اوکړو نو باران اوشو. او دا کافران بیا خپل کفر ته واپس شول (متفق علیه)

د مسروق رضي الله عنه حالات

نوم مسروق کنیه ابو عائشه د جاهلیت په زمانه کې یې د پلار نوم اجدع وو بیا په عبدالرحمان باندې تبدیل شو په یمن کې یې د همدان خاندان سره تعلق لرلو دده د اسلام راوړو په باره کې دومره معلومېږي چي د صدیق اکبر رضي الله عنه په زمانه کې مسلمان شوی وو دی پخپل وائي زما په ابوبکر صدیق رضي الله عنه پسي مونځ کړی دی (طبقات ابن سعد). کله چي د عمر فاروق په زمانه کې مدینې ته راغی نو دنوم په باره کې ورنه امیرالمومنین تپوس اوکړو نو ده ورته اوونیل مسروق بن اجدع عمر فاروق ورته افرمائیل داسي مه وایه ته مسروق بن عبدالرحمان شوي.

دشعبي قول دی چي د مسروق پشان دعلم زده کولو شوقي ما بل څوک چرتنه دی لیدلی
عاشه رضي الله عنها به ده ته دخپل ځوي درجه ورکوله او ورته به يي وئيل بچيه دهغي نه يي
کافي علم حاصل کړی وو حافظ ذهبي واني مسروق فقيه وو علامه نووي قول دی چي دده
جلالت شان ، توثيق ، او فضيلت او امامت باندې دتولو علماؤ اتفاق دی ددي هر څه سره سره
مسروق دالله تعالي نه يريدونکی هم ډير وو او ښکلی عبادت به يي هم کولو توبه او استغفار
کونکی وو او ددنیا نه اعراض کونکی وو او دالله تعالي په ذات ډير اعتماد کونکی وو چي
دهجرت په ۲۲ کال وفات شو

۳۲۵۵_ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبَانَ،
عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَهُ بَابَانِ بَابٌ
يَصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ، وَبَابٌ يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ، فَإِذَا مَاتَ بَكِيَ عَلَيْهِ قَدْ لَكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ
السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ (الدخان: ۲۹). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ
مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، وَيَزِيدُ بْنُ أَبَانَ الرَّقَاشِيُّ يُصَعَّقَانِ فِي الْحَدِيثِ." (۱)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي نبي کريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي
دهر مومن پاره دوه دروازي دي يوه دروازه هغه ده په کومي چي دده نیک عمل خپري او بله
دروازه هغه ده په کومي چي دده تله راتيښي کله چي دي مړ کيږي نو دا دواړه دوازي په ده
باندې ژړا کوي او همدا دالله تعالي ددي قول "فما بکت عليه السماء والارض وماکانوا
منظرين" ژړا اونکره په دوی باندې اسمان او زمکي، او نه وو دوی مهلت ورکړي شوي. مطلب
دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او موږ ته صرف په همدې سند مرفوع
راړسیدلي دي. او موسي بن عبیده او يزيد بن ابان رقاشي په باب دحديث کي ضعيف گڼلې
شوي دي

تشریح: په دي کي د فرعونيانو سپک والي دي. د زمکي او د اسمان ژړا په حقيقت باندې حمل
ده د انس رضي الله عنه نه مرفوعاً روايت دي چي د مومن دپاره په اسمان کي دوه دروازي
دی د يوې دروازي نه رزق نازلېږي او د بلې دروازي ته عمل ورخيږي. نو کله چي دي مړ شي
نو دا دواړه دروازي په ده پسي ژړي او بيا يي دا ايت اولوستلو او دا رنگ د ابن عباس رضي

الله عنه نه روايت دي چي څوك په زمكه باندې ركوع او سجده او نور اعمال كوي نو د دد
مرگ نه روستو زمكه په دد پسي ژاړي نو د ايت مطلب دا دي چي د فرعونيانو هيڅ نيك عمل
نه وو. نو د دوي د مرگ نه روستو په دوي پسي زمكي او اسمان ژړا اونكړه يا مراد د دي نه
اهل د اسمان او اهل د زمكي دي. نو معني دا شوه چي په دوي پسي په اسمان او زمكه كي چا
اونه ژړل.

٤٦_باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْقَافِ

دسورة احقاف دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٥٦_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَيَّيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، قَالَ: "لَمَّا أُرِيدَ عُثْمَانُ جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا جَاءَ بِكَ؟
قَالَ: جِئْتُ فِي نَصْرِكَ، قَالَ: أَخْرُجْ إِلَى النَّاسِ فَاطْرُدْهُمْ عَنِّي فَإِنَّكَ خَارِجٌ خَيْرٌ لِي مِنْكَ دَاخِلٌ،
فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّهُ كَانَ أَسْعَى فِي الْجَاهِلِيَّةِ فُلَانٌ، فَسَمَّاهُ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدُ اللَّهِ وَنَزَلَ فِي آيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ نَزَلَتْ فِي: وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ
بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (الأحقاف: ١٠)، وَنَزَلَتْ
فِي: قُلْ كَفَى بِإِلَهِهِ شَهِيدًا لِبَنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ (الرعد: ٤٣) إِنَّ يَلَّهِ سَيَقَا مَغْفُودًا
عَنْكُمْ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ قَدْ جَاوَزَتْكُمْ فِي بَلَدِكُمْ هَذَا الَّذِي نَزَلَ فِيهِ لِبَيْتِكُمْ، فَإِنَّهُ اللَّهُ فِي هَذَا الرَّجُلِ
أَنْ تَقْتُلُوهُ، فَوَاللَّهِ إِنْ قَتَلْتُمُوهُ لَتَنْظُرُونَّ جِيزًا لَكُمْ الْمَلَائِكَةُ وَلَتَسْلُنَّ سَيْفَ اللَّهِ التَّغْوَةَ عَنْكُمْ، فَلَا
يُغْنِي عَنْكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَقَالُوا: افْعَلُوا الْيَهُودِيَّ وَافْعَلُوا عُثْمَانَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ
حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
بْنِ سَلَامٍ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن سلام رضي الله عنه د وراره بيان دي فرماني چي كله د عثمان رضي الله
عنه د قتل كولو اراده او كړي شوه نو عبد الله بن سلام ورته ورغلو عثمان ورته او ونييل د څه دپاره
دلته راغلي يي! هغه او ونييل ستا دمدم دپاره او ستا د بچ كولو دپاره راغلي يم عثمان او ونييل

خلقو ته ورشه او هغوی زما نه لري کړه زما په خوا کي بهر زما نه لري ستا اوسیدل زیات بهتر دي چنانچي عبدالله بن سلام خلغو ته ورغلو او هغوی يي مخاطب کړل او ورته يي اوونیل اي خلغو په جاهليت کي زما نوم فلاني وو "يعني حصين، مگر بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم په ما عبدالله نوم کيخودو او زما باره کي دالله کتاب کي ډير ايتونه نازل شوي دي او زما په باره کي ايت کریمه "وشهد شاهد من بني اسرائيل علي مثله فامن واستكبرتم ان الله لا يهدي القوم الظالمين" نازل کړي دي ، يقينا دالله تعالي سره داسي توره ده کومه چي تاسو ته نه ښکاري او يقينا ستاسو په دي ښار کي کوم ته چي ستاسو نبي رالېږلي شوي دي فرستي ستاسو گاونډيانې دي پس دالله تعالي نه اوویرېږي او ددغه کس عثمان، دقتل کولو نه منع شي په الله قسم کچري تاسو دي قتل کړو نو تاسو به خپلي گاونډيانې فرستي دخپل خان دمدد کولو نه اوزغلوئ او دالله تعالي کومه توره چي ستاسو نه پته ده دا به ستاسو په خلاف یرینده کړي شي او بيا به دا توره دقيامت دورخي پوري پخپل ټيکي کي دننه نکړي شي، راوي وائي خلغو دالله بن مسعود خبري واوريدي او ويي وويل دايهودي خو قتل کړي او عثمان هم قتل کړي

اهام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن غريب دي. داحديث شعيب بن صفوان دعبد الملك بن عمير نه او هغه دابن عبدالله بن سلام نه او ابن محمد دخپل نيکه عبدالله بن سلام رضي الله عنه نه نقل کړي دي

٣٢٥٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ أَبُو عَمْرٍو النَّضْرِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ. عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. عَنْ عَطَاءٍ. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى مَخِيلَةَ أَقْبَلَ وَأَذْبَرَ. فَإِذَا مَطَرَتْ سُورِي عَنْهُ. قَالَتْ: فَقُلْتُ لَهُ: فَقَالَ: وَمَا أَدْرِي. لَعَلَّهُ كُنَّا قَالِ اللَّهُ تَعَالَى: فَلْتَا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُنْطَرِقًا (الاحقاف: ٢٤). قَالَ أَبُو جَيْسٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دعائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم وروونکي ورېځ اوليدله نو مخکي به وړاندي او شاته به وروسته شو، يعني بهر دننه کيدلو به، مگر کله چي به باران شروع شو نورسول الله به خوشحاله شو ما عرض اوکړو اي دالله رسوله داسي ولي کوي نو ويي فرمانيل ماته معلومه ده او شايد چي معامله همداسي وي څنگه چي

^١ - (أورد البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ٢٠٦، ٢٠٧). وتفسير الاحقاف ٢ (٢٨٢٩) (تحفة الأشراف: ١٤٨٢)

الله تعالى فرمائيلى دي " فَلَمَّا رَأَوْهُ غَارِهَا مُسْتَقْبِلِمْ أَوْ دَرَجَتِهِمْ قَالُوا هَذَا غَارٌ مَسْجُودٌ كَا " يعنى نو كله چي دوى اوليدله پلنه وريخ چي مخامخ راتله د دوى ميدانونو ته. اونيل دوى دا پلنه وريخ ده چي باران به اووروى په مونږ باندي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي.

تفسير: په دي كي د هغوى د عذاب تفصيلى ذكر دي. فَلَمَّا رَأَوْهُ كِي ه ضمير عذاب ته راجع دي. غَارًا. صفت دي د محذوف موصوف. يعنى سَخَابًا غَارًا. پلنه وريخ، قَالُوا هَذَا. مفسرينو ليكلي دي چي په دوى باندي باران څه موده بند وو. نو چي دوى وريخ اوليدله نو دوى د خپل عقل موافق خوشحاله شو چي اوس به باران په مونږه اوشى. يعنى د خپلو بدو اعمالو هيڅ فكر يې اونكرو. بل هو ما استعجلتم به. دا قول د الله تعالى دي. په واسطه د هود عليه السلام سره. يا دا په زبان حال سره دي ريخ يعنى هغه وريخ نه وه بلكه د سيلني طوفان وو. چي اسمان يې پټ كړي وو. د وريخ په شان بكاريدله.

٣٢٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِزْرَاهِيمَ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ الطَّغْفِيِّ، عَنْ عَلْقَمَةَ، قَالَ: فَلَمَّا لَا بَنِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: هَلْ صَحِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْجَنِّ وَلَمْ يَأْخُذْ؟ قَالَ: مَا صَحِبَهُ وَلَا أَخُذَ، وَلَكِنْ لَمَّا الْفَلَكَدَا ذَاكَ لَيْلَةً وَهُوَ يَسْكُةٌ، فَلَمَّا: الْهَيْمَنُ أَوْ اسْتَعِيرَ مَا لَوْحَنَ بُو، كَيْفَ لَمْ يَكُنْ لَيْلَةً بَاتَ بِهَا قَوْمٌ، عَلَى إِذَا أَصْبَحْنَا أَوْ كَانَ لِي وَجْهُ الضُّبُعِ إِذَا لَحْنُ بُو يَبِيءُ مِنْ لَحْلٍ جَزَاءً، قَالَ: كَلَّ كُزَاةُ الْإِنْسَانِ قَالُوا لَيْسَ، فَقَالَ: أَكَلَى دَاعِي الْجَنِّ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ، فَكَلَّ أَكْ عَلَيْهِمْ، قَالَ كَلَّ كَلَّ قَالُوا أَكَلَا أَكَلَهُمْ، قَالَ الطَّغْفِيُّ: وَسَأَلُوهُ الرِّاءَةَ وَقَالُوا مِنْ جَنِّ التَّهْمِيرِ، فَقَالَ: هَلْ هَلَامَ لَمْ كُزَاةُ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَلْعَنُ لِي أَيْدِيكُمْ أَوْ قَرَّ مَا كَانَ لَحْنًا، وَهَلْ تَهَرَّجَ أَوْ رَوَّلَتْ عَيْنُ يَدَايَكُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَلَا تَسْتَلْجُوا بَهْمًا فَلَا لَهْمَا رَأَى لَحْنًا يَكُنْ الْجَنِّ ". قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعلقمه بيان دي چي د ابن مسعود رضي الله عنه نه مي تهوس اوکړو چي ايا په ليله الجن کې په تاسو کې څوک در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره موجود وو؟ ابن مسعود راته اوونيل مونږ بالکل در رسول الله سره موجود نه وو، يوه شپه رسول الله صلي الله عليه وسلم

غائب شو او هغه په مکه کې وو، او مونږ په خوږ وڼو او غونډو کې دهغه تلاش او کړو ليکن پيدا مونږو مونږ اوونيل ايا څوک راوتلي دي او دي يې وړي دي او که ناڅاپه شهيد شوي دي غرض دا چې دغه شپه زمونږ دټولو دپاره بدترينه شپه وه اخر دا چې کله سحر شو رسول الله د حراء د طرفه راغي، راوي وايي چې مونږ ورته دهغه متعلق خپل تشويش ذکر کړو، او ويې فرمائيل دجناتو دطرفه ماته يو بلونکي راغلي وو او زه دهغه سره تلې وم او دتلو نه پس مې ورته قرآن بيان کړو، بيا رسول الله مونږ دخان سره بوتلو او دجناتو علامات او دهغوی داور نشاني يې راته اوخودلي. د شعبي قول دی چې جناتو ورته د خوراک متعلق سوال وکړو او دا جنات د جزيرې نه راغلي وو، رسول الله ورته او فرمائيل په هر هډوکي چې بسم الله ونيلي شوي وي هغه به ستاسو لاسونو ته درشي اوياد د غوښې نه ډک وي يا دخاروو دگيا خوړلو نه پس چې هغوی پچي کړي وي ليکن لمدې نه وي دا به ستاسو خوراک وي، په همدې وجه رسول الله فرمائيلي وو چې په دې دوه څيزونو به تاسو استنجا نه کوئ ځکه چې دا ستاسو درونږو دجناتو خوراک دي.

امام ترمذي وايي دا حديث حسن صحيح دی

تشرېح: د قاضي ثناء الله پاني پتي رايې داده: کله چې رسول الله دعاظ بازار په اراده روان وو او دطائف نه واپس شوي وو نو پدغه ځل په اوله پيره جناتو قرآن اوريدلي وو او په ايت کریمه "قل اوصي الي اله استمع لفر" کې الله تعالي همدا واقعې بيان کړي ده پاتي شوه دليله الجن واقعې کومه چې ابن مسعود رضي الله عنه بيان کړي ده هغه ددينه پس په بل وخت کې پېښه شوې وه

بغوي د سورة احقاف په تفسير کې ددې قول نسبت ابن عباس رضي الله عنهما ته کړي دي چې د "فاستعجاب لهم" نه مراد دادي کله چې په نځله مقام کې جناتو قرآن واوريدو او خپل قوم ته واپس شو او هغوی ته يې تبليغ اوکړو نو داويا کسانو ديوې ډلې دجناتو تبليغي دعوت ته لبيک اوونيل او در رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شول او په بطحاء مقام کې در رسول الله سره ملا شول او رسول الله ورته بيا قرآن بيان کړو او امر او نهې يې او فرمائيله.

خفاجي ذکر کړي دي چې دجناتو راتلل شپه پيري شوې وو، ددينه معلومېږي چې در رسول الله صلي الله عليه وسلم بعثت دجن او انس ټولو دپاره وو، دمقاتل قول دي چې در رسول الله نه مخکې دهېڅ يو نبي بعثت دجن او انس دواړو دپاره ندي شوي.

٤٧- باب وَمِنْ سُورَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د سورة محمد د بعضي ايتونو تفسير

٣٢٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَسْتَغْفِرُ لِدُنْيَاكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ (محمد : ١٩). فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَيُرْوَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَيْضًا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةً مَرَّةً". وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةً مَرَّةً". وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه : روايت دي د ابو هريره رضي الله عنه نه وائي چي كله ايت كريمه وَاَسْتَغْفِرُ لِدُنْيَاكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ نازل شو ، رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل والله زه هره ورخ اويا خله الله تعالي نه بخښنه غواړم

امام ترمذي رحمه الله واي: دا حديث حسن صحيح دی، اود ابو هريره په واسطه هم درسول الله نه مروي دي، زه هره ورخ اويا خله الله تعالي نه بخښنه غواړم، اود رسول الله نه په نورو ديرو سندونو هم دا روايت مروي دی چي زه هره ورخ اويا خله الله تعالي نه بخښنه غواړم، او محمد بن عمرو هم د ابو سلمه په واسطه د ابو هريره رضي الله عنه نه نقل کړی دی.

لغات استغفر. غفر الشيء- دضرب نه په معني دپتولو دي لکه چي وئيلي شي استغفر الله الذنب ، يعني دالله نه يي دگناه بخښنه وغوښتله.

اتوب تاب توبيا وتوبه وتابة الي الله، دنصر نه په معني د اعراض کولو دي دگناه نه او الله ته دمتوجه کيدو په معني دي يعني پښماني کول او صفت يي تائب راخي اکثر. کثر. کثرة د کرم نه په معني ددير کيدو دي، اوه ددينه داسم تفضيل صيغه جوړه شوي ده او صفت ورته کثير راخي.

درسول الله استغفار وئيل امت نه دتعليم ورکولو دپاره وو

اکثر من سبعين مرة: يعني رسول الله به د اويا پيرو نه زيات استغفار کولو ، علما فرماني چي ددي پشان روايتونو کې امت ته تعليم ورکول غرض وي، ځکه چي انبياء عليهم السلام دالله تعالي دطرفه مغفور وي ، پس کله چي دوی معصوم وي او ددي باوجود دوی د استغفار

اهتمام کوي نو امت ته څومره ددوی داهتمام ضرورت دي ، ددينه داخبره هم معلومېږي چي څوک څومره دالله نه ويريږي نو همدومره ورسره احساس وي لکه چي په يو روايت کې راغلي دي چي مومن دخپلو گناهونو په باره کې دا خيال کوي لکه چي په ده باندي غر راپريوتې وي او فاسق او فاجر داسي گنځري لکه چي په ده باندي په پوزه مچ ناست وي او په خپل لاس يې الوزولي وي

ددې روايت نه دا هم معلومه شوه چي سړي دي دکثرت استغفار اهتمام وکړي ځکه اکثر گناهونه داسي هم وي دکومو چي ده ته شعور نه وي نو هغه هم دده په استغفار ونيلو سره معاف کيږي

۳۲۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا هَيْشَعٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا هَذِهِ الْأَيَّةَ: "وَأَنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلَ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ" (محمد: ۳۸). قَالُوا: وَمَنْ يَسْتَبْدِلُ بِنَا؟ قَالَ: فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَنْكِبِ سَلَمَانَ، ثُمَّ قَالَ: "هَذَا وَقَوْمُهُ، هَذَا وَقَوْمُهُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ فِي إِسْنَادِهِ مَقَالٌ، وَقَدْ رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ أَيْضًا هَذَا الْحَدِيثَ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت كريمه " وَأَنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلَ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ " تلاوت كړو صحابه كرامو اوونيل زمونې په بدل كي به څوك راوستلي كيږي؟ رسول الله صلي الله عليه وسلم دسلمان په اوږه لاس كيخودو او بيا يې اوفرمائيل دا كس او دده قوم امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي په سند كي محدثينو كلام كړي دي، عبدالله بن جعفر هم دا حديث دعلاء بن عبدالرحمن نه نقل كړي دي (چي روايت يې وړاندي راتلونكي دي)

تشرېح: "وان تتولوا يستبدل قوماً غيركم" په دي كی دهغه گمان قطع كول دي چي څوك كوم ديني خدمت لره خپل خان موقوف اوگني لکه چي بعضي تعجب كونكي خلق خپل ځانونه ددين مدار گڼي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا کس عبدالله بن جعفر بن نجيع دعلي بن المديني پلار دي، علي بن حجر دعبدالله بن جعفر نه په کثرت سره احاديث نقل کړي دي. دعلي او بشر بن معاذ روايتونه پخپلو خپلو سندونو هم د ماقبل روايت هم معني دي مگر بشر بن معاذ پخپل حديث کي معلق بالشري لفظ ذکر کړی دی.

٤٨- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْفَتْحِ

دسورة فتح دبعضي ايتونو تفسير

قاضي ثناء الله ليكلي دي جمهور صحابه اوتابعينو او علماو په نزد سورة الفتح دهجرت په شپږم كال په هغه وخت كي نازل شو كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دعمرې په اراده دصحابه گرامو ددلي سره مكې مكرمي ته روان شو او دحرم حدودو ته نژدي يې په حديبيه مقام كي قيام او كړو مگر د مكې قريشو رسول الله لره مكې ته دداخليدونه منع كړو او بيا په دي باندي صلح كولو ته تيار شول چي په دي كال كي واپس لاړ شي او بل كال به عمره او كړي، اكثر صحابه گرام خصوصاً عمر فاروق رضي الله عنه په دي صلح راضي نه وو مگر نبي كريم صلي الله عليه وسلم دالقاء الهي په بنا ددي صلحي انجام دمسلمانانو دپاره كاميابي گنرله او قبوله يې كړه چي تفصيل يې په لاندو كړخو كي راوان دي، كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل احرام پرانيستلو او دحديبيه نه واپس روان شو نو په لاره كي دا تمام سورة نازل شو په كوم كي چي دا اوخودلي شول چي در رسول الله خوب رېښتوني دي ضرور به واقع كيږي مگر دا يې وخت نه دي وروسته به دفتح مكې وخت راخي او ددي صلح حديبيه نه يې په فتح مېين سره تعبير او كړو ځكه چي دا صلح په حقيقت كي دمكې دفتح كيدو سبب او گرځيدو د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه او بعضو نورو صحابه گرامو بيان دي چي تاسو خو فتح مكې فتح گنړئ او مونږ صلح حديبيه فتح گنړو . دبراء بن عازب رضي الله عنه قول دي چي تاسو خو فتح مكه فتح گنړئ په دي كي هيڅ شك نشته چي هغه فتح ده ليكن مونږ دصلح حديبيه په وخت كي بيعت الرضوان حقيقي فتح گنړو په كوم كي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دحاضرينو صحابه گرامو نه چي تعداد يې څوارلس سوه كسان وو دپوي ونې لاندې بيعت واخستلو لكه چي په همدې سورت كي ددي بيعت ذكر وړاندي راوان دي (ملخص از ابن كثير).

كله چي معلومه شوه چي دا سورت دحديبيه دواقعي سره تعلق لري اوپه همدې سلسله كي نازل شوي دي او په دي سورت كي ددي واقعي دډيرو اجزاو ذكر هم راغلي دي نو په دي وجه دا مناسب وگرځيدله چي دا واقعه مخكي ذكر كړي شي ، په تفسير ابن كثير كي ددي ډير تفصيل دي او همدارنگي ددي نه زيات تفصيل په تفسير مظهري كي دي چي تقريباً په څوارلسو صفحاتو كي داوول نه تر اخره پوري دا واقعه دمفصل او مستند كتب حديث په حوالو سره بيان كړي ده كومه چي په ډيرو نصائحو او معجزاتو او علمي او ديني فوائدو مشتمله ده،

دلته ددي قصي صرف هغه اجزاء ذکر کولی شي دکومو ذکر چی په خپله په دي سورت کي راغلی دی اوب هغه حصه دکومي چی ددي قصي سره قوي تعلق دی تردی چی وړاندی دراتلونکو ایاتونو په تفسیر پوهیدل اسان شي

۳۲۶۲ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ابْنُ عَثْمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَصْفَارِهِ، فَكَلَّمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَكَتَ، ثُمَّ كَلَّمْتُهُ فَسَكَتَ، ثُمَّ كَلَّمْتُهُ فَسَكَتَ، فَخَرَجْتُ رَاجِلِي فَتَنَحَّيْتُ، وَقُلْتُ: ثَبِّتَكَ أَمَّا يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، تَزَوَّدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلِّ ذَلِكَ لَا يُكَلِّمُكَ، مَا أَخْلَقَكَ بِأَنْ يَنْزِلَ فِيكَ قُرْآنٌ، قَالَ: فَمَا نَشِبْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِحًا يَصْرُخُ بِي، قَالَ: فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: "يَا ابْنَ الْخَطَّابِ لَقَدْ أُنْزِلَ عَلَيَّ هَذِهِ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ مَا أَحْبَبُّ أَنْ لِي مِنْهَا مَا طَلَعْتُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ إِلَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مَبِينًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَرَوَاهُ بَعْضُهُمْ عَنْ مَالِكٍ مُرْسَلًا.

(۱)

ترجمه: عمر بن الخطاب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ درسول الله سلي الله عليه وسلم سره په يو سفر کي موجود وو ما رسول الله ته څه اوونيل نو هغه خاموش پاتي شو ما بيا څه خبره اوکره رسول الله بيا خاموشي اختيار کړه ما ورسره بيا په دريم ځل څه خبره اوکره نو رسول الله خاموش پاتي شو دي وخت کي ما خپلي سورلي ته يوه جټکه ورکړه او يو طرف ته لاړو او خپل ځان ته مي ونييل اي دخطاب خويه مور درباندي بوره شه رسول الله ته دي دري پيري دڅه ونيلو کوشش اوکړو او يو ځل يي هم درسره خبري اونکري هسي نه چي ستا په حق کي کومه سزا په قران کي نازله شي، عمر فاروق وائي څه خاص وخت لاته ووتير شوي چي ديو اواز کونکي اواز مي واوريدو او ماته يي چغي وهلي عمر فاروق وائي زه درسول الله په خدمت کي حاضر شوم ماته يي افرمائيل اي دخطاب خويه نن په ماباندي يو داسي صورت نازل شوي دي کوم چي ماته دهغه تړلو څيزونو نه زيات محبوب دي په کومو چي نمر راخيږي او هغه دا سوره دي "انا فتحنالك فتحا مبينا".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او بعضي راويانو دا حديث

^۱ - اورد البخاري في الجامع الصحيح / البخاري ۳۵ (۳۱۶۶) . وتفسير سورة الفتح (۳۸۳) . وفضائل القرآن ۱۲ (۱۵۰۱۲)

دمالك نه مرسل نقل ڪري دي.

تشریح: ۽ه مذڪوره بالايت ڪي متعذرو واقعاتو ته اشاره ده دايئونو دفهم دسهولت دپاره ددي واقعاتو ليڪل مناسب معلوميري

اولئي واقعه نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم ۽ه مدينه ڪي خوب اوليدو چي مونڙ مڪي ته ۽ه امن او امان سره لاڙو او د عمري ڪولو نه ۽س موحلق او قصر او ڪرو رسول الله دا خوب صحابه ڪرامو ته بيان ڪرو خو رسول الله تعين دمودي نه وو ڪري مگر دشوق دشدت ۽ه وجه دٽولو خيال دي ته لاڙو چي ۽ه دي ڪال به عمره مويسر ڪيڙي او اتفاقا رسول الله قصد دعمري هم او ڪرو. الخ

دويمه واقعه رسول الله دعمري ۽ه قصد تقريبا ديونيم زر ڪسانو سره مڪي ته روان شو او قرياني هم ورسره وه ڪله چي دا خبر مڪي ته ورسيدو نو قريشو ڀير لڻڪر راجمع ڪرو او اتفاق يي او ڪرو چي دي به مڪي ته نه راپريڙدي چنانچي رسول الله ۽ه حديبيه ڪي چي مڪي ته نڙدي دي قيام او ڪرو.

دريمه واقعه: رسول الله دمڪي نه يو قاصد اوليڙلو چي مونڙ دجنگ دپاره نه يو راغلي مونڙ عمري ڪولو ته درپريڙدي چي عمره او ڪرو او واپس به خو ليڪن دوي ته هيڄ جواب راغلي تردي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ددي ڪار دپاره عثمان رضي الله عنه راوليڙلو او دده ۽ه خوله يي قريشو ته دا پيغام راوليڙلو او بعضي مسلمانان نارينه او زنانه ڪوم چي ۽ه مڪه ڪي مغلوب او مظلومان وو هغوي ته يي هم بشارت راوليڙلو چي اوس به عنقريب ۽ه مڪه ڪي اسلام غالب ڪيڙي عثمان رضي الله عنه لره قريشو حصار ڪرو نو دهغه ۽ه واپسي ڪي تايم زيات تير شو دلته دا خبر مشهور شو چي عثمان قتل ڪري شوي دي دغه وخت ڪي رسول الله ۽ه دي خيال سره چي شايد چي دجنگ موقعه به راشي ٽول صحابه ڪرام ديوي وني لائدي ڪينول او دجهاد بيعت يي ورسره او ڪرو ڪله چي قريشو دبيعت خبر واوريدو نو اوويريدل او عثمان رضي الله عنه يي واپس راوليڙلو

ڇلورمه واقعه: بيا دمڪي يو خو سرداران غرض دصلحي ۽ه خدمت نبوي ڪي حاضر شول او صلح نامه ليڪل منظور شول ۽ه ڪومي چي اول صرف ۽ه بسم الله ڪي قريشو نڪري نڪري ڪول چي مونڙ بسم الله الرحمن الرحيم نه ليڪو او نه تاسو ددي ليڪلو ته پريڙو بخواني ڪلمه به ليڪي چي هغه "باسمك اللهم" وه او بيا يي دمحمد صلي الله عليه وسلم سره درسول الله ۽ه ليڪلو بحث مباحثه او ڪره چي صرف ابن عبدالله ليڪل پڪار دي ۽ه دي باندي گفتگو روانه وه چي مسلمانانو ته غصه راغله او ۽ه جوش ڪي راغبل چي ۽ه توره دي معامله يو طرف ته ڪري شي ليڪن اخر رسول الله دواړه خبري منظور ڪري او مسلمانانو هم ضبط وڪرو او صلح نامه

وليکلي شوه چي يو شرط پکي دا وو چي تاسو اوس په دي کال واپس ځئ او بل کال به عمري له راځئ او بل شرط دا وو چي د لسو کالو پوري به جنگ نه وي چنانچي رسول الله په حدييه کي قرباني ذبح کړه اود قصر کولو نه پس يي احرام پرانستلو او مديني ته واپس روان شول.

پنځمه واقعه: په حديبيه مقام کي دصليحي نه مخکي دا واقعه اوشوه چي يو مصلح جماعت دمکي والا نه دلته په خفيه طور په دي اراده راوړسيدو چي دموقعي موندلو سره به نعوذ بالله در رسول الله صلي الله عليه وسلم کار تمام کړي صحابه کرامو اوليدل او ويي نيول ليکن رسول الله صلي الله عليه وسلم پريخودو.

شپږمه واقعه: کله چي رسول الله مکي ته روان شوي وو نو دهغه هم دقریشو دطرفه جنگ شپه وه او په همدې وجه يي دزياتي ډلي سره تلل مصلحت اوگڼل چنانچي رسول الله په اعراب يعني باندچيانو کي هم ددي خبرو اعلان اوکړو چي تاسو لره هم تلل پکار دي ليکن دا خلق په وجه دتفاق پاتي شول او پخپل مينځ کي يي ونيل چي په مکه کي ډير خلق راجمع شوي دي مونږ دهغوي مقابلي ته نه شو ورتلي او در رسول الله اودمومنانو متعلق يي ونيل چي دا خلق به روغ واپس نه راځي کله چي رسول الله واپس راغي نو دوي ورته حاضر شول او د دروغو عذرونه يي پيش کول.

اومه واقعه: رسول الله دحديبيه مقام نه مديني ته واپس راروان وو چي په لاره کي دا سورة نازل شو کل يا اکثر علي اختلاف القولين او دا ټول واقعات په ذي قعد مياشت کي دهجرت په شپږم کال پيش شوي وو.

اتمه واقعه: رسول الله چي دحديبيه نه واپس راغي نو دهجرت په اوم کال يي اهل حديبيه روان کړل دفتح دخيبر دپاره کوم چي دمديني نه په شمال کي څلورمنزله وړاندي دشام په طرف واقع ده خيبر ديهوديانو يو ښار وو هلته روان شو او فتح يي کړو او په دي غزوه کي هيڅ يو کس دمخلفينو د حديبيه نه شريک نه وو.

نهمه واقعه: په راتلونکي کال ذي قعده اوم هجري کي رسول الله صلي الله عليه وسلم دمعاهدي موافق دفوت شوي عمري په خاي دعمري کولو دپاره روان شو چنانچي مکي ته ورسيدو او په امان سره يي عمره ادا کړه.

لسمه واقعه: په صلح نامه کي چي دلس کالو جنگ بندي ليکلي شوي وه قریشو نقض عهد اوکړو او رسول الله په مکه حمله اوکړه او په رمضان اتم هجري کي يي مکه فتح کړه چي تفصيل يي په شروع دسورة توبي کي په دريمه فائده کي تير شوي دي دا تمام روايات په روح المعاني کي سره دتصريح دماخذ نه موجود دي په بعضي نورو واقعاتو ته هم اشاره ده مگر اولادهغوي تفسير مختلف فيده دي او ثانيا دهغوي په تفصيل تفسير موقوف نه دي او په دي

وجه هغه ددي ايتونو سره ليكلي شي اوس تفسير شروع کوو اول په فتح مبین سره امتنان
د رسول الله صلي الله عليه وسلم ذکر کوي

تهنيت د سيد المرسلين په فتح مبین سره سره دعايات ملاپسه د تقويت د دين

او مونږ په دي صلح حديبيه سره تاته يو ښکاره فتح درکړه ،يعني په دي صلح حديبيه سره دا
فائده اوشوه چي دا سبب او گرځيدو ديو مطلوب فتح يعني دفتح مکي کما سيناتي گويا کی
دا صلح فتح او گرځيده او فتح مکي ته يي فتح مبین ځکه ونيلي دي چي غايت دفتح غلبه وي
دا سلام دخلقو په اسلام سره يا په استلام سره او همدا دهغي مطلوب اثر دي او په فتح مکي
سره اسلام ته په دي وجه لويه غلبه ملاؤ شوه چي تمامو قبائلو دعربو ددي انتظار کولو چي
رسول الله که پخپل قوم غالب شو نو مونږ به يي هم اطاعت او کړو چنانچي مکه کله فتح شوه
نو دڅلورو طرفو نه قبائل راوپاريدل او پخپله او يا په واسطه دوفد په دربار نبوي کی حاضر
شول او مسلمانيدل شروع شول کذا رواه البخاري عن عمرو بن سلمة .

چونکه اثار دغلبې داسلام په دي فتح زيات ښکاره شول نو ځکه يي دپته فتح مبین
اوفرمانيل او صلح حديبيه ددي سبب ځکه او گرځيدو چي داهل مکه سره په تير وروځو کی
جنگونه شوي وو او ددي په وجه مسلمانانو ته دخپل قوت او سامان زياتولو فرصت او مهلت
نه ملاويدو اوس چي صلح اوشوه نو په خاطر جمعي سره مسلمانانو کوشش اوکړو دکوم په
وجه چي ډير خلق مسلمانان شول او ډله لويه شوه او په فتح خيبر وغيره سره سامان هم درست
شو او داسي اوشول چي په نورو خلقو هم دباؤ پريوتل بيا دقریشو دطرف نه بدعهدي اوشوه نو
رسول الله دلس زره کسانو سره دمقابلې دپاره روان شو اهل مکه دومره دباؤ شول چي حد يي
نشته او څه خاص زيات جنگ اونه شو او اطاعت يي قبول کړو او جنگ دومره معمولي شان
اوشو چي اهل علم په دي کی مختلف دي چي مکه صلحا فتح شوي ده او که عنوة ، غرض دا
چي په دي شان سره دا صلح سبب دفتح او گرځيدو نو په دي وجه مجازا او اطلاقا للمسبب
علي السبب دي صلحي ته فتح اوفرمانيلي شوه په کومه کی چي پيشن گوږي هم دفتح مکي
راغلي ده وړاندي ددي فتح دنيوي او اخروي ثمرات بيانوي چي دا فتح ځکه مويسر شوه تردې
چي ددينه پس ددين دتبليغ په باب کی چي رسول الله کوم مساعي جميله کوي دهغي نتيجه
ظاهر شي يعني خلق په کثرت سره مسلمانان شي او په دي سبب سره چي دچا په کوشش سره
دچا ايمان راوړل موجب داجر مساعي وي گويا کي په نفس سعي سره هم اجر ملاويري ليکن
مطابق دحديث من سن سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها . په مسلمانيدو سره مزيد
زيات اجر ملاويري او په همدې وجه په قبوليت داسلام سره د خلق کثير په صله کي دده اجر
ډير زيات شي ، اود کثرت داجر او قرب په برکت سره الله تعالي ستاسو دټولو سابقه گناهونه

او خطاگاني معاف کړي او پتا چي الله تعالي کوم احسانات کوي «مثلا نبوت يي درکړي ،
قران يي درکړي ، ډير علوم يي درکړي اود ډيرو اعمالو ثواب يي درکړي ددي احساناتو مزيد
تکميل وکړي ،يعني يو به دا نعمت درکړي چي ستا په لاس به ډير خلق مسلمانان شي چي په
دي به ستا اجر نور زيات شي دا دوه خو اخروي نعمتونه دي د کوم حاصل چي دفع د مضرت
اخروي ده او حصول دمنفعت اخرويه دي ، ددي دپاره چي تالره ددين په نيغه لاره روان کړي
اود مخکي نه دي هم په صراط مستقيم باندي تلل يقيني دي ليکن کفار به پکي مصادم او
مزامح کيدل ، او دويم نعمت دنيويه دا چي الله تعالي تاته داسي غلبه درکړي چي په کومه کي
عزتونه وي يعني دکوم نه پس بيا بلکل چرته دباو لاندې رانشي لکه چي ددينه مخکي کله کله
کيدل . د يهود حاصل نفې ده دمغلوبيت کوم چي دفع دمضرت ده ، او ينصرک حاصل اثبات
دغالبيت دي کوم چي حصول دمنفعت دي او دا مفهوم زيات دي د اولني مفهوم نه چنانچي
همداسي واقع شول او رفته رفته يي په تمام جزيره عرب تسلط راغي .

ف: په ليغفر لك الله ، کي د لام دا توجيه اسهل ترينه ده د کوم حاصل چي دادې چي فتح سبب
دي داسلام دخلقو او اسلام دخلق کثير سبب دي د اجر اود قبول عند الله ، او کثرت داجر او
قبول عند الله سبب دغفران دي اود سبب سبب هم سبب وي پس فتح سبب دمغفرت شو او په
ماضي کي سبب نور زيات ظاهر دي ، او ددي مغفرت دذنوب حقيقت دسورة محمد داولي
رکوع په اخر کي راغلي دي ددي ايت سره د بيعت الرضوان د واقعي هم قوي تعلق دی که
څوک د بيعت الرضوان واقعه تفصيلا مدلل کتل غواړي نو تفسير مظهري ته دي مراجعه
دکړي والله اعلم

د نزول زمانه: روايتونه په دي خبره متفق دي چي د دي نزول په ذي القعدة س ۲ ه کي هغه
وخت شوي دي کله چي نبي صلي الله عليه وسلم د کفارو سره د حديبيه په مقام معاهده اوکړه
او واپس مديني منوري ته لاړو .

تاريخي پس منظر: د کومو واقعاتو په سلسله کي چي دا سورت نازل شوي دي د هغي شروع
داسي شوي ده چي يوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم په خوب کي اوليدل چي څه د خپلو
ملگرو سره مکي معظمي ته تلې يم او عمره ادا کوم او د پيغمبر خوب تش خوب نه وي بلکه
دا هم د وحې يو قسم دي رواندي په ايت ۲۷ کي د دي وضاحت شته دي چي دا خوب مونږ
خپل رسول ته خودلي وو نو د دي پيروي د نبي صلي الله عليه وسلم دپاره ضروري وه .
په ظاهر اسبابو کي په دي خبره باندي د عمل کولو څه ممکن صورت په نظر نه راتللو د شپږو
کالو راسي کفارو د حرم لار بنده کړي وه او په دي ټوله موده کي ئي يو مومن هم حج او عمري ته
نه پريخودلو نو اوس دا څنگه کيدي شي چي نبي صلي الله عليه وسلم به د ملگرو سره مکي ته

بربردي د عمري احرام ترل او جنگي سامان د خان سره اخستل گویا جنگ ته په خپله دعوت ورکول وو او بغیر د اسلحي تلل هم خپل خان په خطره کي اچول وو. په دي حالاتو کي یو سړي په دي نه شو. پوهه کیدلو. چي د الله تعالی په دي اشاره به عمل کيږي نو څنگه.

مگر د پیغمبر منصب دا وو. چي د رب څه حکم وي. نو په هغي به عمل کولي شي د دي وجي نه رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل خوب صحابه کرامو ته واورولو او د سفر تيار ي نې شروع کړله په گير چاپير قبانلو کي هم نبي صلي الله عليه وسلم اعلان او کړو. چي څوک څمونږ سره تلل غواړي. نو هغه تللي شي. کومو خلقو چي په ظاهري اسبابو نظر کړو. نو هغوي دا گنډله چي دا خلق د مرگ په خوله کي په خپله ورځي. مگر چا چي په الله تعالی او رسول الله صلي الله عليه وسلم په سچي ايمان لرو. نو هغوي په دي معامله کي څه پرواه نه کوله. چي انجام به څه وي. هغوي له بس دا کافي وه. چي د الله تعالی حکم دي او د هغه رسول د حکم د تعمیل دپاره راپاسیدلي دي. څوارلس سوه صحابه په دي خطرناک سفر کي تللو ته تيار شول په ذي القعدة ۶ هـ کي دا مبارکه قافله د مدیني نه روانه شوه. چي ذوالحلیفې ته راورسیدل نو ټولو د عمرې احرام اوتړلو. (ذوالحلیفه د مدیني نه مکي طرف ته شپږ ميله لري ده. دیته اُس پترعلي وائي او د مدیني حاجیان د دي ځاي نه د حج او عمري احرام تړي.

د قرباني دپاره اویا اوبشان هم نې د خان سره روان کړي وو. او د هغوي په ستونو کي د قرباني د نځي په طور امیلونه اچولي وو. د عربو د معروف قاعدې موافق دوي سره صرف یوه یوه توره وه. او د دینه علاوه دوي سره نور جنگي سامان نه وو. دا رنگ دا قافله د لَبیک په اوازونو سره مکي ته روانه شوله.

په دي حالاتو کي د مدیني او د مکي د تعلقاتو نه خلق خبر وو. یو کال وړاندې په ۵ هـ کي د عزوه احزاب مشهوره معرکه شوي وه. د دي وجي نه چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د دومره لوي قافلي سره روان شو. نو عرب حیران شول او خلقو دا هم لیدل چي دوي خو جنگ له نه ځي. بلکه د حرمت په میاشت کي د احرام او د قرباني د څارو سره د بیت الله شریف طواف له ځي. د نبي صلي الله عليه وسلم د دي اقدام په وجه کفار ډیر پریشان شول. د ذي القعدة میاشت د حرمت د میاشتو نه وه. په دي میاشت کي چي به چا احرام اوتړلو. نو هغه به چا نه شو منع کولي کفارو دا سوچ کړو. چي که مونږه دوي منع کړو. نو په پوره عرب کي به شور شي. هر عرب به دا وائي. چي کفار زیاتي کوي. او دا به یوه داسي غلطې وي چي ټول عرب به څمونږ نه واوروي. لیکن که مونږه دوي مکي ته پرېږدو. نو څمونږ هوا به اوځي. او خلق به وائي چي نبي صلي الله عليه وسلم غالب شو او کفار مغلوب شول آخرکار د سوچ او فکر نه پس په دوي باندي جاهلیت غالب شو او دا خطرناکه فیصله نې اوکړه. چي مونږه دوي په هیڅ قیمت مکي ته نه پرېږدو نبي صلي الله عليه وسلم د بني کعب یو سړي د مخبر په حیثیت سره لیځلي وو.

چي د قريشو د ارادو او حالاتو نه مومنان خبر وي. كله چي هغه عسفان ته اورسيدلو نو هغه خبر ورکړو چي د قريش ټول خلق په پوره تياري سره ذي طوي مقام ته رارسيدلي دي (عسفان د مکي نه د مديني په لار د دوو ورځو د سفر اندازه لري دي. يعني د اوبسانو په سفر سره د ذي خاي نه مکي ته دوه ورځي لري. او ذي طوي د عسفان په لار د يو خاي نوم دي، کفارو خالد بن وليد د دوه سوه سوارو سره گداغ الغيم ته اوليرلو چي د مومنانو لار بنده کړي. (کراغ الغيم د عسفان نه مکي طرف ته په اته ميله فاصله يو خاي دي).

د قريشو چال دا وو چي مومنان ئي تنگول او په اشتغال کي ئي راوستل. او که چري جنگ اوشي نو په ملک کي به مشهوره کړي. چي دا خلق د جنگ کولو دپاره راغلي وو. ليکن بهانه نيد عمري کړي وه. او احرام ئي د دھوکي دپاره ترلي وو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته چي اطلاع اوشوه. نو هغوي صلي الله عليه وسلم خپله لار بدله کړه. او په يو سخته لار باندي روان شول او حديبيه ته راورسيدل (دا مقام د جدي نه د مکي په سړک په هغه خاي کي دي چي د هغي نه د حرم حدود شروع کيږي. اوس دي خاي ته شميسي وائي او د مکي نه په ۱۳ ميله فاصله دي، په حديبيه کي د بني خزاعه سردار بديل بن ورقاء د خپلي قبيلي د يو څو سړو سره راغلو. او تپوس ئي ترينه اوکړو چي تاسو په څه غرض دلته راغلي ئي. رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل چي مونږه چا سره د جنگ کولو دپاره نه يو راغلي. صرف د بيت الله زيارت او طواف له راغلي يو. دا خبره هغوي قريشو ته اوکړه او ورته ئي اوښل چي د ذي زيارت کونکو لار مښته وي. مگر دوي خبره نه منله. او د آحابيش سردار حليس بن علقمه ئي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوليرلو. چي دوي واپس کړي.

د قريشو د سردارانو مطلب دا وو. چي نبي صلي الله عليه وسلم د ده خبره او نه مني نو دي به ترينه خفه شي. او ټول آحابيش به ځمونږ ملگري شي. چي هغه راغلو او په خپله ئي اوليدل چي ټوله قافله په احرام کي ده. د قرباني اوبسان ولاړ دي. د هغوي په ستونو کي د قرباني نخي اچولي شوي دي. او دا خلق د جنگ دپاره نه دي راغلي بلکه د بيت الله د طواف دپاره راغلي دي. نو هغه نبي صلي الله عليه وسلم سره هډو خبره اونه کړه. او واپس راغلو او د قريشو سردارانو ته ئي صفا صفا اوښل چي دوي د بيت الله د زيارت او طواف دپاره راغلي دي که تاسو دوي منع کوني نو آحابيش به ستاسو ملگرتيا نه کوي. او په غلط کار کي مونږ ستاسو ملگري نه يو.

بيا د قريشو د طرف نه عروه بن مسعود ثقفي راغلو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ئي اوښل چي ته مکي ته مښ داخلېږه. ليکن نبي صلي الله عليه وسلم ده ته هم هغه جواب ورکړ د کوم ئي چي د بني خزاعه سردار ته ورکړي وو. چي مونږ د جنگ په اراده نه يو راغلي. صرف د بيت الله د تعظيم منونکي يو او د دين د يو کار کولو دپاره راغلي يو. عروه واپس راغلو او

قریشو ته ئي اونیل چي څه د قیصر او کسري او د نجاشي دربارونو ته هم تلي يم. مگر په الله تعالي قسم ما چي د محمد صلي الله عليه وسلم ملگري څنگه فدايان ليدلي دي. داسي منظر ما په غټو غټو بادشاهو کي هم نه دي ليدلي. د دي خلقو حال خو دا دي چي محمد اودس کوي نو هغوي د هغه صلي الله عليه وسلم د اودس اوبه زمکي ته نه پرېږدي او په خپلو مخونو او جاموني مري اُس تاسو سوچ او کړي چي ستاسو مقابله د چا سره ده.

د استاذو د ليرلو راليرلو په دوران کي قریشو برابر دا کوشش کولو چي د نبي صلي الله عليه وسلم په ملگرو کي اشتغال پيدا کړي او په څه نه څه طريقه جنگ جوړ شي. ليکن د صحابه کرامو صبر او ضبط او د نبي کريم صلي الله عليه وسلم حکمت و فراست د دوي ټول تدبيرونه ناکام کړل. يوه ورځ د کفارو څلوېښت پنځوس کسان راغلل او د شپي ئي په موشانو غشي او کانډي وېشل صحابه کرامو دوي ټول گرفتار کړل او نبي صلي الله عليه وسلم ته ئي پېش کړل. خو نبي صلي الله عليه وسلم ټول ازاد کړل په يو بله موقع د تنعيم د طرف نه اتيا کسان عين د سحر د منځ په وخت کي راغلل او چهاپه ئي اووهله. ليکن دوي هم اونيولي شول او بيا پري خودلي شو. دا رنگ قریش په خپلو ټولو تدبيرونو کي ناکامه شو.

بيا د دينه پس نبي صلي الله عليه وسلم عثمان رضي الله عنه مکي ته د خبرو اترو دپاره اوليرلو. د هغي تفصيل روستور اړخي. او آخر کار صلح حدیبیه اوشوه او دپته الله تعالي ښکاره فتح فرمائيلي ده. اگر چي په دي معاهده کي ظاهري داسي شرطونه وو. چي هغه د مومنانو خلاف وو. ليکن ډير زر دي فتح فائدي ښکاره شولي او هغه دا دي.

۱. په رومېني ځل په عرب کي د اسلام رياست وجود تسليم کړي شو.
۲. د مومنانو دپاره د بيت الله حق تسليم کړي شو. او دا گويا د قریشو اقرار وو. چي اسلام څه بيديني نه ده. لکه چي تراوسه پوري دوي گټلو.

۳. د لسو کالو پوري د جنگ معاهده اوشوه او مومنانو ته امن نصیب شو. د عرب په ټولو طرفونو کي خواره شول او د دين د دعوت کار ئي شروع کړو. او ډير خلق اسلام کي داخل شول.

۴. د قریشو د طرف نه د جنگ بندي په وجه نبي صلي الله عليه وسلم ته موقعه په لاس ورغله چي خپل اسلامي حکومت ښه مستحکم کړي. او د اسلامي قانون د جاري کولو په وجه د مسلم معاشري مکمل تهذيب او تمدن جوړ کړي.

۵. د قریشو سره د صلحي نه پس د جنوب د طرف نه هم امن او اطمينان حاصل شو او فائده ئي دا شوه چي د عرب په شمال او مېنځ کي تمام مخالف قوتونه هم ختم شول په صلح حدیبیه باندې دري مياشتي تيري شوي وي چي د يهوديانو مرکز خيبر فتح شو او بيا د فدک. وادي القري. تبعا او تبوک د يهوديانو کلي د اسلام د لاندې شول او بيا په مېنځ عرب کي هغه ټولي قبيلي چي د يهود او قریشو سره ئي ملگرتيا کوله تابع شول او دا رنگ د صلح حدیبیه نه پس په دوه

کاله کي په عرب کي د طاقت توازن دومره بدل شو چي د مشرکينو طاقت ختم شو او د اسلام عليه يقيني شوه دا هغه برکتونه وو چي مومنانو ته د هغي صلحي نه حاصل شول. چي قریشو دا خپله کاميابي گنځله او د مومنانو ناکامي گنځله. په دي صلحه کي چي کوم څيز مومنانو باندې گران وو. هغه دا وو هغه دا وو چي څوک د زمکي نه مديني ته راشي نو هغه به مکي والو ته واپس کولي شي. او چي څوک د مديني نه مکي والو ته راشي نو هغه به مديني والو ته نشي واپس کولي. لیکن لږه موده تیره شوي وه چي دا معامله هم د قریشو دپاره اپوټه شوه. او د تجربې نه ثابته شوه. چي د نبي صلي الله عليه وسلم ډونگي نظر دیته په کومه طریقه کتل او دا شرط ئي قبول کړو. د صلحي نه ازاد شو او مديني ته راغلو. قریشو د هغه د واپسې مطالبه اوکړه. او نبي صلي الله عليه وسلم د معاهدي موافق هغه هغه خلقو ته حواله کړو. کوم چي د ده د نیولو دپاره د مکي نه راغلي وو. لیکن په لار کي هغه مسلم بیا د هغوي نه راوتخندیدلو. او د بحر احمر د ساحل په هغه لاره کیناستلو. د کومي نه چي د قریشو تجارتی قافله تیریدله. د دینه پس چي به کوم مسلم ته د تیختي موقعه حاصلیدله. نو هغه به د ابو بصیر ځای ته راتلو. تردې چي اویا کسان هلته جمع شول. او د قریشو په قافلو ئي چهاپي وهلي اخرکار قریش تنگ شول او نبي صلي الله عليه وسلم ته ئي درخواست اوکړو. چي دا کسان مديني ته راوغواړه. او دا رنگ د حدیبیې د صلحي هغه شرط ساقط شو.

۳۲۶۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُصَيْنٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَرَّثَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ (الفتح ۲: مَرْجَعُهُ مِنَ الْحُدُودِ). فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَقَدْ كَرَّثَ عَلَيَّ: أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَّا عَلَى الْأَرْضِ". ثُمَّ قَرَأَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا: هَبْنِمَا مَرَيْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ لَكَ مَاذَا يُفْعَلُ بِكَ، فَبَاذًا يُفْعَلُ بِنَا؟ فَكَرَّثَ عَلَيْهِ: "لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ حَتَّى يَبْلُغَ فَوْزًا عَظِيمًا (الفتح ۵)". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَلَيْسَ عَنْ مُتَّحٍ نَبِيٍّ جَارِيَةٍ. (۱)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي په رسول الله صلي الله عليه وسلم د حدیبیې مقام نه د واپسې په وخت کي "ليغفرلك الله ما تقدم من ذنبك وما تاخر" نازل شو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل په ما يو داسي ايت نازل شوي دي کوم چي ماته دهر څيز نه زيات

محبوب دي او بيا يي دا ايت كريمه مونږ ته بيان كړو خلكو چي واوريډو نو "هنيأ مرأيا" اوازونه كول يي شروع كړل يعني مبارك دي شه اي دالله رسوله الله تعالي تاته اوخودل چي تاسره به څه كولي شي مگر زمونږ پته نه لگي چي زمونږ سره به څه كيږي تردي چي په دي باره كي ايت كريمه "لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ حَقًّا يَدْخُلُونَهَا مِنْ غَيْرِهِمْ" د دي دپاره چي داخل كړي مومنان او مومنانې زنانه جنتونو ته چي بهيري لاندې د هغي نه نهرونه هميشه به وي دوي په هغي كي او لري به كړي د دوي نه بدى د دوي او دا په نيز د الله تعالي كاميابي لويه ده. نازل شو

امام ترمذي رحمه الله وايي: د حديث حسن صحيح دي او په دي باب كي د مجمع بن جاريه نه هم روايت وارد دي.

تشرېح: په دي كي د تسلي د رالېږلو دويمه او دريمه فائده ده. د ايمان زيادت دپاره. يعني په دي تسلي باندې جنت ته داخليدل او گناهونه معاف كيدل بنادي. «فائده» په قرآن كريم كي چي كوم خاني د جنت خاص كيدل د نارينو دپاره وي نو هلته ورسره د مومنانو زنانو ذكر هم كوي. لكه دلته مسئله د قتال او فتح ده. چي دغه عمل اكثر د نارينو دي نو هم پيدا كيږي چي جنت به هم خاص د نارينو دپاره وي. نو مومنان ئي ورسره ذكر كړي دي. چي جنت د قتال په عمل پوري خاص نه دي. د هغي نور اسباب هم شته چي هغه په زنانو كي موجود دي نو د جنت حقداري گرځيدلي شي. او كوم خاني كي چي دا وهم نه وي نو هلته مومنان جدا نه ذكر كوي ځكه چي هغوي د نارينو تابع دي.

۳۲۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ كَثِيرَ بْنَ هَبْطَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ مِنْ حَبْلِ النَّخْلِ عِنْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ وَهُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يَفْتُلُوهُ، فَأُجِدُوا أَخَذًا، فَأَعْتَقَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَكْرَمَ اللَّهُ: وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَلْيَيْكُمْ عَنْهُمْ (الفتح: ۲۴ الآية). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي په رسول الله او صحابه كرامو د حملي كولو دپاره داتيا كسانو په تعداد كي كافران دتعميم غر نه دسحر دمونځ په وخت كي راكوز شول او

هغوى غوبتل چي رسول الله قتل ڪري مگر تول اونيولي شول رسول الله صلي الله عليه وسلم
دوى پريخودل نو په دي باره ڪي الله تعالي دا ايت "وهوالذي كف ايديهم عنكم وايديكم
عنهم" نازل ڪرو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

٣٢٦٥_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ قَرَّةَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ حَبِيبٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ ثُوَيْرٍ، عَنْ
أَبِيهِ، عَنْ الثَّقَلِيِّ بْنِ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالْزَمَهُمْ كَلِمَةَ
التَّقْوَى (الفتح ٢٦). قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ
حَدِيثِ الْحَسَنِ بْنِ قَرَّةَ، قَالَ: وَسَأَلْتُ أَبَا زُرْعَةَ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ فَلَمْ يَعْرِفْهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا
الْوَجْهِ (١).

ترجمه: دابن بن ڪعب رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
دايت ڪريمه "الزمهم كلمة التقوي" متعلق اوفرمائيل ددينه مراد لاله الا الله ونييل دي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او دا حديث مونڙ ته دحسن بن قزع نه علاوه
دبل چانه مرفوع نه دي اوريدلي ما دابوذرعه نه دي حديث باره ڪي تبوس اوڪرو نو هغه ته
ددي سند نه علاوه ددي حديث ڪوم بل مرفوع سند معلوم نه وو.

تشریح: "وَالْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى هغه ڪلمه چي په هغي سره د شرڪ نه بچاؤ ڪيري او هغه د
توحيد ڪلمه ده. او مراد دا دي چي مشرڪان په شرڪ باندني ڪلڪ وڌو. نو الله تعالي مومنان په
توحيد باندني ڪلڪ ڪول يا مراد دا دي چي لازم ئي ڪرو په دوي باندني رعايت او لحاظ ڪول د
توحيد د ڪلمي. يعني داسي طريقه اختيار ڪري چي په هغي سره د توحيد ڪلمه اوچتيري.

٤٩_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْحُجُرَاتِ

دسورة الحجرات دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٦٦_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مَوْعِلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا لَافِعُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ جَرِيرٍ

الْجَنَّةِ. حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ. قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ. أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ. قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. اسْتَغْفِلْهُ عَنْ قَوْمِهِ. فَتَأْتِيهِمْ قَوْمُهُ. لَا تَسْتَغْفِلْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَتَكَلَّمْنَا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ: مَا أَرَدْتَ إِلَّا خِلَافِي. فَقَالَ عُمَرُ: مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافَكَ. قَالَ: فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْأَيَّةَ: "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ (الحجرات: ٢) قَالَ: فَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا تَكَلَّمَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُسْمِعْ كَلَامَهُ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ". قَالَ: وَمَا ذَكَرَ ابْنُ الزُّبَيْرِ جَدَّهُ يَغْنِي أَبَا بَكْرٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ وَقَدْ رَوَاهُ بَعْضُهُمْ. عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ مَرْسَلٌ. وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن زبير رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي اقرع بن حابس دني كريم صلي الله عليه وسلم خدمت كي حاضر شو ابوبكر رضي الله عنه اوويل اي دالله رسوله اقرع پخپل قوم باندي عامل مقرر كړه عمر فاروق رضي الله عنه اوويل اي دالله رسوله دي عامل مه مقرر وه تردې چي ددوي دواړو په مينځ كي درسول الله په موجودگي كي دخبرو تكرار اوشو او څه اوازونه يي هم تيز شول ابوبكر عمر ته اوويل تاته خو بس صرف زمونږ مخالفت معلوم دي عمر رضي الله عنه اوويل زه خو ستا مخالفت نه كوم چنانچي دي وخت كي دا ايت "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ" يعني اي مومنانودنبي داواز دپاسه خپل اواز مه تيزوي. نازل شو. او ددي واقعي نه پس چي به كله عمر رضي الله عنه درسول الله سره خبري كولې نو دومره په تيت اواز به يي كولې چي اوريدل به يي هم مشكل وو تردې چي اوريدونكي به تپوس كولو ته مجبور شو راوي وائي ابن زبير دخپل نيکه يعني دابوبكر رضي الله عنه ذكر په سند كي نه دي كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي بعضي راويانو دا حديث دابن ابي مليكه نه مرسل طريقه نقل كړي دي او په سند كي يي عبد الله بن زبير نه دي ذكر كړي.

تفسير: ترمذي د زر بن حبشي نه دا جمله نقل كړي ده: "وقد نهيت عن هذا" دني په وړاندي دجغو وهلو نه منع راغلي ده بلكه دهغه په وړاندي په مزه خبرو كولو حكم راغلي دي لكه چي په قران كريم كي ارشاد الهي دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / البخاري ٦٨ (٢٣٦٤). وتفسير الحجرات ٢ (٢٨٤٤). والاعتصام ٦ (٤٢٠٢). (تحفة

كَبْهَرُوَالَهٗ بِالْقَوْلِ كَبْهَرٍ يَغْنِيكُمْ لِبَعْضِ أَنْ تَحْبِطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ (الحجرات ٢)

ددې ايت دتړول نه پس دصديق اكبر رضي الله عنه عادت مبارك دا جوړ شو چې خبري به يې ډيري په مزه مزه كولي او عمر رضي الله عنه به دومره په مزه مزه خبري كولي چې رسول الله به نه اورېدلي تردي چې ددوباره تېوس كولو ضرورت به پېښ شو او همدارنگي دنورو صحابه كرامو هم دا عادت جوړ شوي وو نو په دې وجه صحابه كرامو دا ديهاتي منع كړو چې درسول الله په وړاندي په تيز اواز خبري مه كوه.

دويم ادب: په دې كې مقصد د رسول الله صلي الله عليه وسلم احترام كول دي. او په دې كې اشاره ده چې كوم كار رسول الله صلي الله عليه وسلم څنگه او څومره او په كوم وخت كې كړي وي هغه سنت دي او هغه هومره كول پكار دي. دا ادب صحابه كرامو او د رسول الله صلي الله عليه وسلم په مجلس كې ناستو خلقوته خودلي شوي دي. او د دې حاصل دا دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په خبرو اترو او ملاقات كې احتياط كوي. او د چا اواز د رسول الله صلي الله عليه وسلم د اواز نه اوچت نه شي. او دا ادب اُس هم پكار دي. يعنې چې د رسول الله صلي الله عليه وسلم حكم بيانولي شي. حديث لوستلي شي. نو هغه منل پكار دي. او د مذهبي تعصب د وجې نه حديث رد كول يا په هغې كې د مذهب او مسلك د تعصب د وجې نه تاويل كول ناجائز او حرام كار دي. او اشاره ده چې د بزرگانو او مشرانو احترام هم پكار دي.

٣٢٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِرٍ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا الْقُضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ فِي قَوْلِهِ: "إِنَّ الَّذِينَ يُتَّادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَلْتُرَاهُمْ لَا يَقُولُونَ (الحجرات ٤): قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ حَنْدِي زَيْنٌ وَإِنَّ ذِي عَرِينٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ذَلِكَ اللَّهُ تَعَالَى". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: براء بن عازب رضي الله عنه دالله تعالي ددې فرمان "إِنَّ الَّذِينَ يُتَّادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَلْتُرَاهُمْ لَا يَقُولُونَ" يقينا هغه كسان چې اوازونه كوي تاته شاته د ديوالونو نه ډير د دوى نه نه پوهېږي. دتفسير باره كې فرماني يو كس درسول الله صلي الله عليه وسلم په دروازه اودريدو او په هغه بې ونيل اي دالله رسوله زما تعريف زما عزت دي او زما مذمت ذلت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل دا صفت خو دالله تعالي دي (اوداخو دالله تعالي شان دي).

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

تشریح: دا ايت د بعض بانديجيانو قسم خلقو د بنو تميم د قبيلي په باره کي نازل شوي دي. چي هغوي يوه ورځ د غزمي په وخت کي د کور نه بهر رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوازونه کول او د دي نه معلومه شوه چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم د جلالت شان او د هغوي د ادب خيال نه ساتل بي عقلي ده. الحجرات جمع د حُجَره او دا هغه زمکي ته ونيلي کيږي چي ديوال ترينه چاپېره وي او د کور دپاره استعمالېږي. دلته ترينه مراد ديوالونه دي.

دبراء بن عازب رضي الله عنه د زندگي حالات

نوم براء کنیه ابو عماره او دبنو حارثه سره يي تعلق وو دپلار نوم يي عازب دی دده ماما ابو برده بن نبار چي بدري صحابي دی په عقبه کې اسلام قبول کړی دی او دهغه په برکت سره دهغه په خاندان کې اسلام خور شو او چي مسلمان شو نو په مدينه کې يي دمصعب بن عمير او ابن ام مکتوم نه قرآن يادول شروع کړل په بدر کې براء حاضر شوی وو ليکن دماشوم توب په وجه رسول الله صلي الله عليه وسلم واپس کړی وو (بخاري).

عرض دا چي په احد ، خندق ، خديبيه ، خيبر ، او حنين کې يي شرکت کړی دی او دطائف په محاصره حجة الوداع کې يي هم در رسول الله صلي الله عليه وسلم ملگرتيا کړي ده تردي چي په پينځلس عزواتو کې شريک شوی دی (مسند احمد).

تواضع او عاجزي او انکساري يي امتيازي صفات دي خپل ځان به يي ناچيز گنرلو په کوفه کې يي يو کور جوړ کړی وو او په هغې کې اوسيدو په رواياتو کې به يي ډير احتياط کولو چي دمروياتو شمير يي ۳۰۵ دی ۳۲ متفق عليه دي په احاديثو نقل کولو کې به يي داحتياط په مناسبت ونيل "ماكل الحديث سمعناه من رسول الله صلي الله عليه وسلم كان يحدثنا اصحابنا عنه كالتسلسل فقلنا عنه رعية الابل ، مسند احمد".

يعني څومره احاديث چي زه بيانوم په هغې کې دا ضروري نه ده چي ټول مي دي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي مونږ خو به اوښان څرول نو په دي وجه به هر وخت در رسول الله په خدمت کې حاضریدلی شو.

۳۲۶۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو نَازِكٍ صَاحِبُ الْهَرَوِيِّ، عَنْ هُفَيْفَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي وَلَيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي جَبْرِةَ بْنِ الشَّعْبَانِ، قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ مِنَّا يَكُونُ لَهُ الْإِسْمَيْنِ وَالْفَلَائِةُ فَيُذَلُّ بِأَحَدِهِمَا، فَعَسَى أَنْ يَكُونَهُ. قَالَ: فَلَكُنْتَ هَلَاكُ الْأَيَّةِ: وَلَا تَتَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ (الحجرات: ۱۱). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَوِيحٌ، أَبُو

جَبِيرَةَ هُوَ أَخُو ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ بْنِ خَلِيفَةَ أَنْصَارِيٍّ، وَأَبُو زَيْدٍ سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ صَاحِبُ الْهَرَوِيِّ بِضَرْبِ ثِقَةٍ.

حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ خَالَفٍ، حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي جَبِيرَةَ بْنِ الضَّحَّاكِ، نَحْوَهُ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابو جبیره ضحاک قول دي فرماني چي په مونږ کي به ديو کس دوه دوه او دري دري نومونه وو چي په دي کي به په بعضي نوم باندې مونږ رابللي کيدلو او په بعضي نوم به مو رابلل بد گنډل تردي چي په دي باره کي دا ايت "ولانتابزوا باللقاب" نازل شو يعنې په بدو نومونوچاته اواز مه ورکوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او ابو جبیره د ثابت بن ضحاک بن خليفه انصاري ورور دي او ابوزيد سعيد بن الربيع صاحب الهيروي د بصري اوسيدونکي ثقه راوي دي.

تشرېح: ولانتابزوا باللقاب: دي ايت کي د دري کارونونه منع راغلي ده:

اول لايسخر قوم من قوم: په چا پوري خاندل منع دي علامه قرطبي وائي چي دچا دتحقير او توحيين دپاره دهغه عيوب ذکرکول چي خلق ورپوري اوخاندي ديته استهزاء ونيلي شي دا دژبي نه علاوه په لاس او خپو دهغه دنقل کولوا اشاري کولو سره هم کيدي شي دا ټول حرام دي همدارنگي دچا په وړاندي دچا تذکره کول په داسي شان سره چي خلق ورپوري اوخاندي دا هم حرام دي.

دوير اهتمام په وجه سري داستهزاء کولو نه منع کړي شوي دي اگر چي ښځي هم په دي کي داخل دي خو ددي باوجود يې ښځي جدا بيان کړي او علت په دواړو کي دا بيان شوي دي چي په چا پوري توقي کيږي ممکن ده چي دا دالله په نظر کي بهتر وي.

ابن مسعود رضي الله عنه بيان دي کچري زه په کوم سږي پوري استهزاء اوکرم نو ماسره دا يره شته چي چرته زه سږي جوړ شم.

دويم: ولاتلمزوا انفسکم، يعني په چاکي عيب لټول يا طعن کول انفسکم يې اوفرمانيل مطلب دادي چي تاسو عيبنه مه لټوي ځکه چي دعيب نه هيڅوک خالي نه دي کچري تاسو په چا کي عيب پيدا کړئ نو هغه به په تاسو کي عيب لټول شروع کړي دويمه خبره داده چي خپل ورور ذليل کولو کي دخپل خان تذليل او تحقير مضمّر دي.

دریم: ولاتنازوا باللقاب: یعنی چاته په بد لقب اواز مه ورکوی داسي لقب په کوم چي هغه خفه کيږي اگر چي هغه عیب په هغه کي موجود ولي نه وي مثلاً چاته داسي اواز کول اي گودا.
د ابن عباس رضي الله عنهما بيان دي دپورتني ايت مطلب دادي چي کوم کس دکومي گناه ارتکاب اوکړي او بيا ورته توبه اوباسي او بيا هغه دبد عمل په نوم ياد کړي شي مثلاً اي غله اي زناکاره اي شرابي اگر چي ده دا کار کړي وو خوبيايي توبه ويستلي ده.

۳۲۶۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حَنِيدٍ، حَدَّثَنَا عُمَرَانُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ الْمُسْتَمِرِّ بْنِ الزَّيَّانِ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، قَالَ: قَرَأَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ: وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ (الحجرات: ۷). قَالَ: هَذَا لَيْتَكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤْتِي إِلَيْهِ وَخِيَارَ أَيْتِيكُمْ لَوْ أَطَاعَهُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُوا فَكَيْفَ بِكُمْ الْيَوْمَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ: سَأَلْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ، عَنِ الْمُسْتَمِرِّ بْنِ الزَّيَّانِ، فَقَالَ: رَفَعَهُ (١).

ترجمه: دابو نضره بيان دي چي ابو سعيد خدري رضي الله عنه ايت کریمه "وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ" تلاوت کړو او ددي ايت په تشریح کي يي اوونیل دا ستاسو پیغمبر دي چي وحی ورباندي راځي او په هغه په ډیرو معاملاتو کي ستاسو په امت کي دمنتخبو کسانو اطاعت شروع کړي نو تاسو به په تکلیف کي مبتلا شئ چنانچي مونږ ستاسو خبري چرته او څنگه منلي کيږي شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث حسن صحیح غریب دي علي بن مدینی وائي ما دیحی بن سعید القطان نه دمستمر بن ریان باره کي تپوس اوکړو نو هغه يي توثیق اوکړو.
او پوهه شي یقینا په تاسو کي رسول د الله تعالی شته دي که چري ستاسو تابع شي په ډیرو کارونو کي نو په تکلیف کي به پریوځي

تشریح: په دي ايت کي د تحقیق طریقي او د فاسق خبر ته اشاره ده. او منافق ته تحذیر دي چي د دروغو نه ځان اوساتي. یعنی د فاسق خبر به رسول الله صلي الله عليه وسلم ته پیش کيږي د هغه په ژوند کېښ. او دهغه سنت ته به پیش کيږي روستو د هغه د وفات نه. نو په دي طریقه سره به د فاسق رشتیا او دږوغ معلومیږي. او دا حکم عام دي. هر ه فیصله که د عالم وي یا د حاکم وي نو هغه به موافق کولي شي د سنت. فیکم رسول الله. وصف ئي ذکر کړو. نوم محمد صلي

الله عليه وسلم، ني ذكر نه کرو. اشاره ده چي د هغه ذات خو حاضر ناظر نه دي نه په ژوند د هغه کي او نه د وفات نه روستو. ليکن صفت د رسالت (چي قرآن کریم او سنت دي، هغه په تاسو کي باقي دي لَوِ يَطِيعُكُمْ... اه. حاصل دا دي چي څوک دروغ خبري خوروي يا دروغ مسئلي او بدعات په خلقو کي خور وي. د هغه مطلب دا وي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د زما تابع شي يعني صحيح حديث د خپل خواهش او خپلي راي تابع کوي لکه چي جامد مقلدين او مبتدعين دا کار کوي. نو دا به سبب د ډير تکليف او مشقت او گرځي ځکه چي په سنت د رسول الله صلي الله عليه وسلم کي هيڅ تنگسيا نيسته. او د سنت خلاف کارونو کي ډير نقصان دي. في كثير من الامر، كثير ني د دي وجي نه او نيل. چي په بعض خلاف سنت کارونو کي اساتيا وي ليکن هغه د شريعت د مصلحت نه خلاف وي. په حديث د صحيح بخاري کي دي چي د انس رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي ثلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةً اِلَيْمَانٍ. اَنْ يَكُونَ اللهُ وَرَسُولُهُ اَحَبَّ اِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَاَنْ يَحِبَّ الْمَرْءُ لَا يَجِبُهُ اِلَّا اللهُ. وَاَنْ يَكُونَ اَنْ يُعُوذَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكُونُ اَنْ يَقْدَفَ فِي النَّارِ. دري خبري دي چي هغه به چا کي وي نو دي سړي د ايمان مزه اوموندله. دا چي الله تعالي او د هغه رسول ورته د هر څه نه زيات محبوب وي. او د چا سره چي محبت کوي نو د الله تعالي دپاره کوي. او لکه څنگه چي اور ته غورځيدل نه خوځوي نو داسي کفر ته واپس کيدل نه خوځوي.

۳۲۷۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَهَبَ عَنْكُمْ عُيْبَةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعَالَمَتَهَا بِأَيْمَانِهِا، فَالنَّاسُ رَجُلَانِ بَرٌّ كَتَبَ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ، وَفَاجِرٌ هَقِي هَوْنٌ عَلَى اللَّهِ، وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ، وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ، قَالَ اللَّهُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (الحجرات ۱۳)". قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ يُضَعِّفُ، فَتَحَقَّقَ لِي بِحَيْثُ بَنُو مُوسَى وَهَارُونَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ هُوَ وَالِدُ عَلِيِّ بْنِ الْمَدِينِيِّ، قَالَ: وَفِي الْهَابِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي دفتح مكي په ورځ رسول الله

صلي الله عليه وسلم خلقو ته خطاب اوکړو او ويې فرمانيل اي خلقو الله تعالي ستاسو نه د جاهليت فخر او غرور او خانداني تکبر ختم کړي دي اوس به خلق صرف دوه قسمه وي. اول يو قسم خلق به د الله په نظر کې نیک او متقيان او کریم او شریف وي، او دویم قسم خلق به فاجران او بدبخت او د الله په نظر کې ذلیل او کمزوري وي او خلق ټول د ادم اولاد دي او ادم لره الله تعالي د خاورې نه پيدا کړي دي الله تعالي فرمانيلي دي "يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ هُمْوً بَاءً وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ" اي خلقو يقينا مونږ تاسو پيدا کړي یی د نارینه اوزنانه نه او ګرځولي مي یی قبيلي او قومونه ددې دپاره چې د یو بل پېژندګلي وکړي شی، يقينا عزت مند پتاسو کې په نزد د الله تعالي پر هیزګار ستاسودې. يقينا الله تعالي په تاسو پوهیدونکي او خبردار دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: د احديث غريب دي او مونږ دا حديث صرف په همدې سند پېژنو او ددې سند نه علاوه په کوم چې عبدالله بن دينار دابن عمر نه نقل کړي دي ددينه علاوه په کوم بل سند مونږ ته معلوم نه دي، او عبدالله بن جعفر دمحدثينو په نزد ضعيف ګنړلي شوي دي يحيي بن معين وغيره دده تضعيف کړي دي او عبدالله بن جعفر دعلي بن مديني پلار دي، او په دې پلار کې دابوهريره او ابن عباس رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

تشریح: شان نزول:

کله چې دفتح مکي په موقعه رسول الله صلي الله عليه وسلم بلال رضي الله عنه ته دا اذان حکم اوکړو نو دمکي په قریشو کې يو کس اوونیل چې دالله شکر دي چې زما پلار خو مخکې وفات شوي دي او که نه وي وفات شوي نو اوس به يې دا بده ورځ لیدلې وه حارث بن هشام اوونیل چې ایا ده (محمد صلي الله عليه وسلم) ته ددې تور کارغه نه علاوه بل څوک نه ملایویدو چې په مسجد حرام کې يې اذان کړي وي؟

غرض دا چې جبریل علیه السلام رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ددې خبرو خبر ورکړو رسول الله دوی راوغوښتل او ددينه يې په دې باندې اقرار واخستو نو په دې وخت کې پورتنی ایت نازل شو چې دفخر او عزت څیز خو ايمان دي او تقوي ده او دا خو په بلال رضي الله عنه کې شته او په مشرکينو کې نشته.

وجعلناکم شعوباً وقبائل: شعوب دشعب جمع ده يو داسې لوي جماعت ته ونيلي شي کوم چې په مختلفو قبائلو او کورنو مشتمل وي.

لتعارفوا يعنی دا خاندانونه ددې دپاره نه وي چې په دې دي فخر اوکړي شي چې يو سړي اوواني چې زموږ خاندان داسې داسې دي بلکه ددې مقصد دادې چې ددې په ذريعه پېژندګلي اوکړي شي چې پلار تره ماما وغيره څوک دي مطلب دادې چې نسبي تفاوت دي

دتعارف دپاره استعمال کړي شي دفخر دپاره نه

ان اکرمکم عندالله اتقاکم: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي ددنیا دارو په نزد عزت دمال او دولت نوم دي خودالله تعالي په نزد عزت په تقوي کي دي

٣٢٧١_ حَدَّثَنَا الْقَطْلُبُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ الْبَغْدَادِيُّ، وَفَيْزُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَلَامِ بْنِ أَبِي مُطِيعٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سُرَّةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْحَسَبُ الْمَالُ وَالْكَرْمُ التَّقْوَى". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ سُرَّةَ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ سَلَامِ بْنِ أَبِي مُطِيعٍ وَهُوَ ثِقَةٌ. (١)

ترجمه: دسمره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي حسب مال ته ونيلي شي او دكرم نه مراد تقوي ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ يي صرف دسلام بن ابی مطيع په سند پيژنو او ابو مطيع ثقه راوي دی.

٥٠_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ ق

دسورت ق دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٧٢_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حَمْدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هَمْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ كَيْفَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَا كِرَالَ جَهَنَّمَ تَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَقٌّ يَفْعَلُ لِيَهَيَّا رَبُّ الْعَرَاكِ قَدَمَةً، فَتَقُولُ: قَطْ قَطْ وَجَرَّتْكَ، وَلِأَوْسَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَلَيْسَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: انس بن مالک رضي الله عنه بيان دي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي جهنم به وائي "هل من مزيد" يعني که نور جهنميان وي نورايي وړی ازما خيتمې ته يي راوغورځوی، تردي پوري چه الله رب العزت به خپله خپه په دي کي کيږدي او جهنم به په دي

١_ سنن ابن ماجه/الزهدي ٢٢٢ (٢٢١٩) (تحفة الأشراف: ٢٥٩٨)، وابن حبان (٥/١٠)

٢_ صحيح البخاري/الأيمان والبلور ١٢ (٦٦٦١)، صحيح مسلم/الجنة ١٢ (٢٨٢٨) (تحفة الأشراف: ١٢٩٥) (صحيح)

وخت کي قط يعني بس بس الفاظ وائي، اودا به وائي چه زما دي قسم وي چه ستا په عزت او شرف او لوي والي (او ددينه پس به دجهنم، يوه حصه په بله حصه کي کي ورننوځي).
امام ترمذي وائي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي، او په دي باب کي دابوهريره رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي

۵۱- باب وَمِنْ سُورَةِ الذَّارِيَّاتِ

دسورت ذاريات دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۷۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سَلَامٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ رِبِيعَةَ، قَالَ: قَدِمْتُ النَّدِيمَةَ، فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ عِنْدَهُ وَافِدَ عَادٍ، فَقُلْتُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ وَافِدِ عَادٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَمَا وَافِدُ عَادٍ؟" قَالَ: قُلْتُ: عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطَتْ، إِنْ عَادَا لَنَا أَفْجَسَتْ بَعَثَتْ قَتِيلًا فَتَزَلَّ عَلَى بَكْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ فَسَقَاةَ الْخَمْرِ وَغَنَتُهُ الْجَرَادَاتَانِ، ثُمَّ خَرَجَ يُرِيدُ جِبَالَ مَهْرَةَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي لَمْ آتِكَ لِمَرِيضٍ فَأَدَاوِيَهُ، وَلَا لِأَسِيرٍ فَأَقَادِيَهُ فَاسْتَيْ عِبْدَكَ مَا كُنْتُ مُسْقِيَهُ وَاسْتَيْ مَعَهُ بَكْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ يَفْكَو لَهُ الْخَمْرَ الْبَقِي سَقَاةً، فَرَفَعَ لَهُ سَحَابَاتٍ، فَقِيلَ لَهُ: اخْتَرْ إِخْدَاهُنَّ، فَأَخْتَارَ السُّودَاءَ مِنْهُنَّ، فَقِيلَ لَهُ: خُذْ هَذَا وَمَاذَا رَمِدَ لَا تَذُرْ مِنْ عَادٍ أَحَدًا، وَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُرْسَلْ عَلَيْهِمْ مِنَ الرِّيحِ إِلَّا قَذَرٌ هَذِهِ الْحَلَقَةُ يَعْنِي حَلَقَةَ الْخَاتَمِ، ثُمَّ قَرَأَ: إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْقَوِيمَةَ مَا تَذُرُ مِنْ فَيْمٍ أَكْتَ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالْزَّبِيرِ (الذاريات: ٤١-٤٢) الْآيَةَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ سَلَامٍ أَبِي الْمُثَنِّبِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ حَسَّانَ، وَيُقَالُ لَهُ: الْحَارِثُ بْنُ يَزِيدَ، (١)

ترجمه: ابو وائل دريېه قبيلي ديو کس نه روايت نقل کوي چه فرمايل يي چه مديني ته راغلم او دنيي کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او دهغوئ په وړاندي مي د عاديانو دقاصد (قيل بن عنز) ذکر اوکړو او په زړه کي مي خان ته اووئيل په خبردار باندې پېښ شوي، او زه په الله پناه غواړم ددينه چه زه هم دده پشان شم، نبي کريم صلي الله عليه

وسلم تپوس او کړو دعاديانو دقاصد واقعه څه ده؟ ايا تاته معلومه ده؟ (ماته خو دا واقعه ډيره بڼه معلومه ده او هغه داده) کله چه عاديان په قحط سالي کي مبتلا شول نو هغوي دقيل په نوم يو کس اوليرلو او هغه دبکر بن وائل سره ميلمه شو بکر ورته شراب پيش کړل او دجرا په نوم دوه دمو ورته سندري اووئيل او بيا جبال مهره ته دتلو په اراده روان شو او دا دعا يي اوغوښتله اي الله زه تاته ددي دپاره نه يم راغلي چه دکوم بيمار د علاج سوال درنه اوکړم او نه ددي دپاره راغلي يم چه دکوم قيدي فديه اداء کړم اوپه تاسو يي ازاد کړم يعني ددي دعا کولو دپاره نه يم راغلي پس ته پخپل بنده باندي اوڅکوي دڅه چه ته په ده باندي څکونکي يي او دده سره يي په بکر بن وائل باندي هم اوڅکوي او هغه دمعايوه دهغه شرابو شکرپه اداء کړه کوم چه يي ورباندي څکولي وو يعني زه دباران دپاره ددعا غوښتلو په نيت راغلي يم پس ته مونږ لره سيران کړي او زمونږ سره معاويه هم سيراب کړي او هغه يي په دعا کي څکه شامل کړو چه په شرابو يي ددوي اکرام کړي وو او په دعا کي يي دشاملولو په وجه يي دهغه دميزباني شکرپه اداء کړه پس راپورته کړي شوه ددوي دپاره وريځي، نو ده ته اووئيلي شول په دي وريځو کي يوه خوبڼه کړه نو هغه په وريځو کي يوه وريځ خوبڼه کړه بيا ورته اووئيلي شول "څڼها رمادا لکنډرمن عاد احدا" يعني وريځي واخله چه داور پشان دي په داسي حال کي چه په عاديانو کي هيجالره پريخودونکي نه دي، نبي کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل نه ده پريخودلي شوي په دوي باندي هوا مگر ددي حلقي په مقدار يعني دگوتمي دحلقي په مقدار او بيا يي دا ايت کریمه "اذا رسلنا عليهم" الايه، تلاوت کړو.

امام ترمذي وائي: داحديث يو څو روايانو دسلام بن ابو منذر نه او هغه دعاصم بن ابي النجود نه او هغه دابووائل نه او هغه عن رجل من ربيعه په ځاي باندي دحارث بن حسان نه نقل کړي دي او دا روايت روسته راروان دي، حارث بن حسان ته حارث بن يزيد هم وئيلي شي.

۲۲۷۴ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حَبَابٍ، حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ النَّعْمِيُّ أَبُو الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَزِيدَ الْجَمْرِيِّ، قَالَ: "قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا هُوَ غَاشٌّ بِالنَّاسِ، وَإِذَا رِيَّاحٌ سَوْدٌ كَالْحَمَقِ، وَإِذَا بَلَّالٌ مُتَعَلِّدٌ السَّيْفَ يَزِيدُ يَدِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فُلْتُ: مَا هَؤُلَاءِ النَّاسُ؟ قَالُوا: يُرِيدُ أَنْ يَبْعَثَ

عَمَرُو بَنِ الْعَاصِ وَجْهًا". فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ نَحْوًا مِنْ حَدِيثِ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ بِمَعْنَاهُ. قَالَ: وَيُقَالُ لَهُ الْحَارِثُ بْنُ حَسَّانٍ أَيْضًا. (١)

ترجمه: دحارث بن يزيد البكري نه روايت دي فرماني چه مديني ته راغلم او مسجد ته داخل شوم نو اومي ليدل چه مسجد دخلقونه ذك دي او توري جهنډي په هوا كي الوتلي او بلال رضي الله عنه درسول الله په وړاندي په داسي حال كي ولاړ وو چه توره يي غاړي ته اچولي وه، ما تپوس او كړو څه معامله ده؟ خلقو راته اوونيل رسول الله صلي الله عليه وسلم غواړي چه عمرو بن العاص رضي الله عنه لره دفوجي درستي سره كوم طرف ته اوليري او بيا يي يو اوږد حديث دسفيان بن عيينه دحديث پشان دهغي هم معني بيان كړو او حارث بن يزيد ته حارث بن حسان هم ونيلي شي.

٥٢_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الطُّورِ

د سورت طور د بعضي ايتونو تفسير

٣٢٧٥_ حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّقَاعِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قُسَيْبٍ، عَنْ رِشْدِينَ بْنِ كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا بَارَ النُّجُومُ الرَّكَعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ، وَإِذَا بَارَ السُّجُودَ الرَّكَعَتَانِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ قُسَيْبٍ، عَنْ رِشْدِينَ بْنِ كُرَيْبٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَسَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدٍ وَرِشْدِينَ بْنِ كُرَيْبٍ، أَتَهُمَا أَوْ لَيْسَ؟ قَالَ: مَا أَقْرَبَهُمَا، وَمُحَمَّدٌ عِنْدَ أَزْجَحٍ، قَالَ: وَسَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ هَذَا فَقَالَ: مَا أَقْرَبَهُمَا عِنْدِي وَرِشْدِينَ بْنُ كُرَيْبٍ أَزْجَحُهُمَا عِنْدِي. قَالَ: وَالْقَوْلُ عِنْدِي مَا قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ، وَرِشْدِينَ أَزْجَحٌ مِنْ مُحَمَّدٍ، وَأَقْدَمُ وَقَدْ أَذْرَكَ رِشْدِينَ ابْنَ عَبَّاسٍ وَرَأَاهُ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل "ادبار النجوم" يعني دستورو نه شاته، نه مراد دسحر دمونغ نه مخكي دوه

^١ - تفرد به المؤلف رحمه الله.

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٢٢٨) (ضعيف)

ركعاته سنت كول دي او د "ادبار السجوم" نه مراد دماښام دمونځ نه پس دوه ركعاتونه كول دي

ادم ترمذي وائي دا حديث غريب دي مونږ ته دا حديث صرف دمحمد بن فضيل په روايت مرفوع معلوم دي چه درشدين بن كريب نه يي نقل كوي، ما دامام بخاري نه دمحمد بن فضيل او رشدين بن كريب باره كي تپوس او كړو چه په دوى كي كوم يو كس زيات ثقه دي هغه راته اوويل دواړه يوشان دي ليكن محمد بن فضيل زما په نزد زيات راجح دي، ما دعبدالله بن عبدالرحمن دارمي نه هم په دي باره كي تپوس او كړو راته يي اوويل په دواړه كي ډير ښائسته يوشان والي دي ليكن رشدين بن كريب زماپه نزد راجح دي امام ترمذي وائي زما په نزد دابو محمد يعني دارمي خبره راجح ده او هغه داده چه رشدين بن محمد دفضيل نه راجح ده او دهغه نه مشر هم دي رشدين دابن عباس زمانه موندلي ده او ابن عباس يي ليدلي هم دي.

۵۳_ باب وَمِنْ سُورَةِ النَّجْمِ

دسورت نجم دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۷۶_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مَصْرُوبٍ، عَنْ مَرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى، قَالَ: "انْتَهَى إِلَيْهَا مَا يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ، وَمَا يَزُلُ مِنْ فَوْقِ". قَالَ: فَأَعْطَاهُ اللَّهُ عِنْدَهَا كَلَامًا لَمْ يُعْطِهَا نَبِيًّا كَانَ قَبْلَهُ، فَرُبَّتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ خَنَسًا، وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَغُفِرَ لَأُمَمَتِهِ الْمُفْجِئَاتُ مَا لَمْ يُغْفَرْ لَهَا بِاللَّهِ هُنَا. قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: إِذَا يُغْفَى السِّدْرَةَ مَا يُغْفَى (النجم: ۱۶)، قَالَ: السِّدْرَةُ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، قَالَ سُفْيَانُ: فَرَأَى مِنْ ذَهَبٍ، وَأَشَارَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ فَأَزَعَدَهَا، وَقَالَ عُمرُ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ: إِلَيْهَا يَلْتَمِهي عِلْمُ الْخَلْقِ لَا عِلْمَ لَهُمْ بِمَا فَوْقَ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (۱).

ترجمه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چه كله رسول الله صلي الله عليه وسلم دمعراج په شپه سدرة المنتهي مقام ته ورسيدو نو وويل يي دا هغه اخري خاي دي چرته چه دزمكي نه خيزونه پورته خيژي او دا دلوروالي هغه اخري حد دي دكوم نه چه خيزونه لاندې

راکوزیرې او هم دلته الله تعالی رسول الله ته هغه درې څیزونه ورکړل کوم چه یې دهغه نه علاوه بل کوم نبي ته نه وو ورکړي، اول پنځه مونځونه ورباندي فرض شول. دویم د سورة بقره خواتین یعنی اخري ایتونه ورته ورکړي شول. دریم او په امت محمدي کي چه کومو کسانو دالله سره شرک نه دي کړي دهغوی هلاکونکي گناهونه اوبخښلي شول. او بیا ابن مسعود رضي الله عنه دا ایت کریمه "اذیغشی السدره ما یغشی" تلاوت کړو، "السدره" یعنی دبیري ونه او داپه شپږم اسمان کي ده، سفیان راوي وائي دا دسرو زرو بستره ده او دي وخت کي سفیان پخپلو لاسونو اشاره او کړله چه لاسونه یې رسیدل او دمالک بن مغول نه علاوه راویان وائي دسدره المنتهي نه پورته دمخلوقاتو علم رسائي نشي کولي.

امام ترمذي وائي دا حدیث حسن صحیح دي.

۳۲۷۷- أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ زُرَّ بْنَ حُبَيْشٍ، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (النجم: ٩) فَقَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ مَسْعُودٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "رَأَى جِبْرِيلَ وَلَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ". ثَالَ أَبُو عِيصَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه شیباني وائي ما دزر بن حبیش نه دایت کریمه "فكان قاب قوسين او ادني" دتفسیر باره کي تپوس اوکړو نو هغوی راته اوونیل ماته ابن مسعود رضي الله عنه خبر راکړي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرائیل په داسي حال کي اولیدلو چه شپږ سوه ورزي یې دي.

امام ترمذي وائي دا حدیث حسن غریب صحیح دي

۳۲۷۸- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: لَقِيَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَعْبًا بِعَرَفَةَ، فَسَأَلَهُ عَنْ هَيْبٍ، فَكَذَّبَ حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، فَقَالَ كَعْبٌ إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُفُيَّتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ، وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَزْكَيْنِ، وَرَأَاهُ مُحَمَّدٌ مَزْكَيْنِ قَالَ مَسْرُوقٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَقُلْتُ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ تَكَلَّمَ بِشَيْءٍ قَدْ لَهُ شُعْرِي، قُلْتُ: رَوَيْدًا لَمْ قَرَأْتُ: "لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى" سورة النجم آية ١٨، فَقَالَتْ: أَلَيْنَ يُلْهَبُ بِكَ إِلَهًا هُوَ جِبْرِيلُ، مَنْ أَخْبَرَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، أَوْ كَلَّمَ هَيْبًا مِمَّا أَمَرَ بِهِ، أَوْ يَعْلَمُ

الْخَمْسَ الَّتِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ سَوْرَةً لِقَبَانِ آيَةَ ٣٤ فَقَدْ أَغْلَمَهُ الْغُزْيَةُ. وَلَكِنَّهُ رَأَى جَبْرِيلَ، لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَّتَيْنِ: مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَمَرَّةً فِي جِيَادِ لَهُ سِتُّ مِائَةٍ جَنَاحٍ قَدْ سَدَّ الْأَفُقُ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: وَقَدْ رَوَى دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ، وَحَدِيثُ دَاوُدَ أَقْصَرُ مِنْ حَدِيثِ مُجَالِدٍ. (١)

ترجمه دشعبي بيان دي چه ابن عباس رضي الله عنه دكعب الاخبار رضي الله عنه سره په عرفات كي ملاقات او كړو او دكعب نه يي دكوم خيز باره كي تپوس او كړو نو هغه تكبيرات اولوستل چه اواز يي په غرونو كي او كړنگيدواين عباس اوونيل مونږ دبنو هاشم سره تعلق لرو كعب اوونيل الله تعالي خپل روښت او ديدار او خپل كلام لره په محمد او موسي عليهما السلام باندي تقسيم كړي دي. الله تعالي دموسي عليه السلام سره دوه پيري خبري كړي دي او محمد صلي الله عليه وسلم الله تعالي لره دوه پيري ليدلي دي. مسروق وائي زده ام المؤمنين عائشه رضي الله عنها ته ورغلم او تپوس مي ورته او كړو ايا محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي؟ ام المؤمنين اوونيل تاخو ديوي داسي خبري باره كي تپوس او كړو دكومي په اوريدو چه زما ويخته نيغ اودريدل ما ورته اوونيل صبر او كړئ چه جلتي اونكړئ پوره خبره مي واوري، او ما بيا ايت كريمه "لقد راي من ايات ربه الكبري" تلاوت كړو ام المؤمنين اوفرمايل ته چرته بوتللي شوي يي؟ (يعني څنگه دهوكه شوي يي، دا ليدونكي خو جبرائيل وو او څوك كه تاته دا خبر دركړي چه محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي او ياچه ورته دكومو خبرو حكم شوي دي په هغي كي يي څه پټ كړي دي او يا محمد صلي الله عليه وسلم په هغه پنځه خيزونو پوهيږي دكومو باره كي چه الله تعالي فرمايلي دي "ان الله عنده علم الساعة وينزل الغيث" الخ، يعني صرف دا الله تعالي سره علم دقيامت دي او صرف الله تعالي په دي خبردار دي چه باران به كله كيږي او په كوم ځاي به كيږي لقمان ٣٤، نو هغه دير لوي دروغ اوونيل، ليكن حقيقت دا دي چه محمد صلي الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام لره ليدلي دي او جبرائيل يي پخپل شكل كي صرف دوه پيري ليدلي دي (يو ځل دسدرة المنتهي مقام سره او يو ځل په جيااد كي (جيااد په مكه كي ديوي ژوري علاقي نوم دي، او دغه وخت كي دجبرائيل عليه السلام شپږ سوه لاسونه وو او ټول افق يي پخپلو وزرو پټ كړي وو.

امام ترمذي واني دا حديث داود بن ابي هند دشعبي نه اوشعبي دمسروق نه او مسروق دعائشه رضي الله عنها په واسطه په نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ددي هم معني روايت نقل كړي دي او د داود حديث د مجالد د حديث نه مختصر دي ،ليكن هم هغه زيات صحيح دي.

۳۲۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ ثَبَّانَ بْنِ صَفْوَانَ الْبَصْرِيُّ الثَّقَفِيُّ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ الْعَنْبَرِيُّ أَبُو عَسَّانَ. حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جَعْفَرٍ. عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ. عَنْ عِكْرَمَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ. قُلْتُ: أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ: لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ (الأنعام: ۱۰۳) قَالَ: وَيَخَافُ ذَلِكَ إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ الَّذِي هُوَ نُورُهُ. وَقَالَ: أَرَيْتَهُ وَقَدْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ مَرَّتَيْنِ؟ قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه د عكرمه بيان دي چي ابن عباس رضي الله عنه او ونيل چي محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي عكرمه واني ما او ونيل ايا الله تعالي دانه دي فرمانيلي " لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ " ا په هغه باندې نظرونه احاطه نه شي كولي او هغه د تمامو نظرونو احاطه كونكي دي يعني علم يې محيط دي. ابن عباس او ونيل تبا ه شي دا هغه وخت دي كله چي الله تعالي دخپل نور سره تجلي او كړي مگر محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب لره دوه پيري ليدلي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي. په دي سند دا حديث حسن غريب دي.

تشرېح... ابن ابي حاتم وغيره په ضعيف سند سره د ابو سعيد خدري رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي كچري جن او بشر او شياطين او ملائكت ټول د ژوند د شروع نه داخري لمحې پوري په يو قطار كي په كيدوسره د الله تعالي معاينه كول غواړي نو هيڅ كله به په الله احاطه اونكړي شي ، معتزليانو ددي ايت نه استدلال كړي دي چي د الله تعالي ديدار محال دي. ليكن اهل سنت ددي قائل دي چي په دنيا كي خو د الله ديدار نه شي كيدي ليكن په جنت كي به مومنانوته نصيب كيږي . ددي ايت نه دمعتزليانو استدلال كول غلط دي ، ١، لاندرك دمضارع صيغه ده او دمضارع اصل وضع دحال دپاره وي داستقبال دپاره مجازا استعمال كيږي. يا دحال او داستقبال دواړو دپاره په طور دا شترك مضارع وضع شوي ده او په دي ايت كي في الحال نفي درؤيت خو بالا جماع مراد ده ،

١... (آخره النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف) (٢٠٠٠)

په دنيا کي څوک د الله د دیدار د جواز څوک قائل نه دي ، پداسي حالت کي په استقبال کي نفی درونیت مراد کول غلط دي که ورنه دا ولني صورت په اعتبار به په یو وخت کي حقیقت او مجاز مراد کول لازم شي او د دویم صورت په اعتبار به عموم مشترک منل جائز شي ، یعنی په یو وخت کي به د یو مشترک لفظ دوه معنی مراد کول ضروري شي او دا درست نه وي د یته عموم مشترک ونیلي .

۲، الابصار د جمعی صیغه ده نو په دي وجه جنس بصر خو مراد کیدي نه شي بلکه مجموعه د افرادو به مراد وي ، نو اوس کچري الف لام عهدی او گرځولي شي نو هغه ابصار به مراد وي کوم چي په دنیا کي موجود دي ، او معنی به دا وي چي په دنیا کي تمام نظرونه الله تعالی لره لیدلي نه شي ، پس د دینه دا کله معلومیري چي په جنت کي یي د مومنانو سترگي هم نشي لیدلي ، او که الف لام استغراقی او منلي شي نو په ایت کي د استغراق نفی شوي ده ، یعنی د ټولو سترگي یي نشي لیدلي ، او نفی درونیت د استغراق نه ده ، یعنی دا مطلب نه دي چي کومه سترگه یي لیدلي نه شي تردی چي بیا یي په جنت کي کوم مومن هم اونه لیدلي شي ابو نعیم په الحلیه کي د ابن عباس رضی الله عنهما روایت نقل کړي دي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ایت کریمه : رب ارني انظر اليك ، تلاوت کړو او بیا یي او فرمانيږي الله تعالی فرمانيږي دي اي موسي مالره څوک ژوندي نه شي لیدلي مگر مری به شي اونه مي کوم مری لیدلي شي نه مي کوم لوند لیدلي شي مگر جدا جدا به شي بقیا مالره به جنتیان ویني چي دهغوئ سترگي نه مری کیري اونه یي اجسام زړېري

۳، په ایت کي نفی د ادراک صراحت دي د نفی درونیت ذکر نشته او په ادراک او رویت کي فرق دي د رویت معنی لیدل او د ادراک معنی د کوم څیز حقیقت معلومول او هغه لره د هر طرف نه راگیرول یا په کامل طور سره کوم څیز ته ور رسیدل ادراک وي ، او په ادراک او رویت کي تلازم نشته او گوري الله تعالی فرمانيږي دي : فَلَمَّا تَرَأَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ، کله چي دواړو دلو یو بل لره اولیدل نو موسي علیه السلام خپلو ملگرو ته اوونیل اوس به یقینا مونږ راگیرېږو او او به نیولي شو موسي علیه السلام اوونیل هرگز داسي نه ده دوی تاسو نه شي رانیولي ، په دي ایت کي د طرفینو نه درویت ثبوت دي مگر د ادراک قوي نفی شوي ده .

۴، او کچري رویت او ادراک هم معنی تسلیم کړي شي نو په ایت کي درویت د نفی صراحت دي ، چي کومه سترگه یي نه شي لیدلي ، درویت د محال کیدو صراحت نشته ، یعنی دا مطلب نه دي چي هیڅ سترگه یي بالکل نشي لیدلي ،

۳۲۸۰- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأُمَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ "فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْسَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْسَى، وَلَقَدْ رَآهُ لِرَآئِهِ الْآخَرَى، عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى (النجم: ۱۷۱۳) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَدْ رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (۱)

ترجمه: ابوسلمه دابن عباس رضي الله عنهما روايت نقل ڪري ڏي ڇي الله تعالي ڏدي قول "فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْسَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْسَى وَلَقَدْ رَآهُ لِرَآئِهِ الْآخَرَى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى" نو شو په اندازه ډپاتو ڌ ډو و ليندو بلکه زيات تردي نو وحي نبي او ڪړه بنده ڌ الله تعالي ته هغه ڇي وحي نبي او ڪړه. دروغ نه ډي ويلي زړه په هغه څه ڇي ليدلي نبي ډي. او يقينا ډه ليدلي و ډو هغه په بل ځل. ڌ سدره المنتهي په خوا ڪس ابن عباس ډي باره ڪي اوونيل محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي ډي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن ډي.

تشریح: ٽکلي. په اصل ڪي ڌ بره طرف نه لاندې طرف ته آويزان ڪيدلو ته وائي: قَابَ اندازه مقدار ڌ ليندي ڌ نيولو ڌ خاي نه تر سره پوري يعني ڌ ليندي نيم اوږد والي نو په يو ڪمان ڪي دود قَاب شول. آڏي ڌ ڌني نه ڌ اسم تفضيل صيغه ده يعني جبرئيل عليه السلام تردي شو. راکوز شو ڌ افق نه.

اَوْسَى إِلَى عَبْدِهِ. ڪي ډه ډه، ضمير الله تعالي ته راجع ډي برابره خبره ده ڪه اوخي ضمير الله تعالي ته راجع وي او ڪه جبرئيل عليه السلام ته. په اوله توجيه باندي مراد ڌ وحي نه ابتداء ڌ سورة مدثر ده او په دويمه توجيه باندي مراد ڌ وحي نه ابتداء ڌ سورة مدثر ده او په دويمه توجيه باندي وحي مبهم ده رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائي يعني زه يو ځل روان وم ڇي ما ڌ آسمان ڌ طرف نه يو اواز واوريدلو ڇي بره مي او ڪتل نو اوم ليدل ڇي هغه ملڪ ڇي په غار حراء ڪي ماته راغلي وو. ڌ زمڪي او آسمان په مينځ ڪي په يوه ڪرسی باندي معلق ډي او ناست ډي زه وويريدم او ڪور ته راغلم نو ما اونيل ڇي په ما ڪپره واچوي په ما ڪپره واچوي نو الله تعالي په ما باندي دا آيتونه نازل ڪرل يَأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ.

مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ. په ديڪي ڌ رسول الله صلي الله عليه وسلم صداقت په ليدلو سره ڌ ڌر ڪوي مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ. يعني زړه ڌ سترگو سره په ليدلو ڪي موافقت ڪريدي نو ليدل يقيني ډي.

افتخارونه علي ما يري، ايا تاسو جگره کوي د ده سره په هغه څه کي چي ده ليدلي دي په افتخارونه کي خطاب مشرکانو ته دي. چي د جبرئيل عليه السلام په ليدلو کي د نبي کریم صلي الله عليه وسلم سره جگره مه کوي. چي څه ئي ليدلي دي نو هغه حق دي. او که مراد د ليدل نه ليدل د الله تعالي وي نو د عبدالله بن عباس رضي الله عنه: قول مطابق دا ليدل په زړه سره دي

رَأَوْهُ بَيُّوتَهُ مَرَّتَيْنِ. او دا روايت امام مسلم د ابو العالیه په روايت سره د ابن عباس رضي الله عنه نه نقل کړيدي او کومو محدثينو يا مفسرينو چي په سترگو سره د ليدلو روايات ذکر کړيدي نو هغه په صحيح سند سره ثابت نه دي. او قرطبي په تفسير کي دا قول هم نقل کړيدي چي مراد د دي نه هغه ټول اسماني حالات دي او بيت المقدس دي. چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په معراج کي ليدلي وو. او په هغي کي مشرکانو شک او جگره کوله.

وَلَقَدْ رَأَوْهُ نَزَلَ اُخْرَى. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى په دي کي هم دوه قولونه دي. اول دا چي ضمير راجع دي جبرئيل عليه السلام ته او بل دا چي ضمير راجع دي الله تعالي ته. او نزله په معني د مره دي ليکن تعبير ئي په نزله سره کړيدي. يعني رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرئيل عليه السلام بل خل هم د سدره المنتهي په خوا کي ليدلي وو. او په دي کي اسماني معراج ته اشاره ده ځکه چي د سدره المنتهي سره ليدل د معراج پوري خاص دي او څوک چي واني چي اسماني معراج نه دي ثابت نو هغه جاهلان دي. نزله مصدر دي يو خل راکوځيدلو ته واني د سدره المنتهي په باره په حديث د صحيح مسلم کي حضرت انس رضي الله عنه فرماني. فَلَمَّا غَشِيَهَا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ مَا غَشِيَ تَغَيَّرَتْ فَمَا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْعَتَهَا مِنْ حُسْنِهَا فَأَوْخِي إِلَيَّ مَا أَوْخِي صحيح مسلم كتاب الايمان باب الاسراء، يعني چي د الله تعالي په حکم دا اونه پته شوه نو د هغي حال داسي بدل شو چي په مخلوق کي هيڅوک د هغي د خاست تعريف نشي کولي بيا چي الله تعالي ماته څه وحي کوله هغه ئي اوکړه او په حديث د معراج کي راغلي دي چي څه سدره المنتهي ته بوتللي شوم د هغي پاري د هاتيانو د غوږونو په شان وي. او د هغي بيري د هجر مقام د منگو او چاتو په شان وي.

۳۲۸۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. وَابْنُ أَبِي رِزْمَةَ. وَأَبُو نَعِيمٍ. عَنْ إِسْرَائِيلَ. عَنْ سَيَّالٍ. عَنْ عِكْرِمَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: "مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى (الدج: ۱۱). قَالَ: رَأَى

يَقْلِبُوهُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه : دابن عباس رضي الله عنهما نه مروي دي چي دايت كريمة "ما كذب الفؤاد ما راي" باره كي يي ونييل چي په دي ايت كي قلبي رو نيت مراد دي امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن دي

٣٢٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَيزيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ: لَوْ أَدْرَكْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: عَمَّا كُنْتَ تَسْأَلُهُ؟ قُلْتُ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ، هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَ: قَدْ سَأَلْتُهُ، فَقَالَ: "نُورًا أَنَّى أَرَاهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (٢)

ترجمه : د عبدالله بن شقيق بيان دي واني چي ابوذر رضي الله عنه ته مي اوونيل كچري ما نبي كريم صلي الله عليه وسلم ليدلي وي ما به ورته ضرور تپوس كړي وو ابوذر اوونيل دخه باره كي به دي تپوس كړي وو ما ورته اوونيل چي ايا محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي؟ ابوذر اوونيل يقينا چي دا سوال ورته ما كړي وو نوراته يي او فرمايل "نور انا اراه".

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن دي

د شقيق بن ابي عبدالله حالات

شقيق د ال حضمي مولا دی دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت نقل کوي او دده په شاگردانو کې يحيي بن قطان او وکيع وغيره قابل ذکر دي اکثر محدثينو دده توثيق کړی دی تردې پوري چي علامه نووي دده په عظمت د علماؤ اتفاق نقل کړی دی

٣٢٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، وَابْنُ أَبِي رَزْمَةَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى (النج ١١). قَالَ: "رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَبْرِيلَ فِي حُلَّةٍ مِنْ رَفَرٍ قَدْ نَلَأَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ".

١- تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٦١٢)

صحیح مسلم الإیمان ٤٨ (١٤١) (تحفة الأشراف: ١١٢٧)

قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي چي ددي ايت كريمه " مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى " مطلب دادې چي رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام په شنه جوړه كي ليدلي وو چي د اسمان نه زمكي پوري خلا، يي ډكه كړي وه
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

٣٢٨٤_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْبُضْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ زَكْرِيَّا بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّتَمَةَ (النجم ٣٢): قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنْ تَغْفِرَ اللَّهُ تَغْفِرَ جَمًّا، وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلَمًا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ زَكْرِيَّا بْنِ إِسْحَاقَ. (٢)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم دايت كريمه " الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّتَمَةَ " دا هغه ګان دي چي ډډه كوي د لوړ ګناهونو نه او د ښكاره بدكارو نه مګر د وړو خبرو نه، باره كي او فرمائيل اي الله كه ته بخښه كوي نو ټول ګناهونه او بځښه ستا په بندگانو كي څوك داسي دي چي په ګناهونو كي ملوث نه وي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دي مونږ يي صرف د ذكر يا بن اسحاق په سند پيژنو

تشرېح الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ . دا ني تفسير دي كباير الاثم والفواحش. دا دواړه كبيره ګناهونه دي ليكن فرق په كي دا دي چي د كباير نه مراد هغه ګناهونه دي چي قرآن كريم او سنت د هغي نه منع كړي وي او دنيوي يا اخروي سزا ني د هغي ذكر كړي وي. اګر چي عقل يا طبيعت د هغي نه نفرت نه كوي لكه شرك او بدعات. او فواحش هغه دي چي د هغي نه ټول عقلمند او سليم طبيعت والا خلق نفرت كوي. او په شريعت كي هم د هغي نه منع شويوي لكه زنا. دروغ بهتان او د خلقو حقوق ضائع كول او ظلم كول وغيره. إِلَّا

^١ _ تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى)، وراجع صحيح البخاري/ (٢٨٥٨) (تحفة الأشراف: ١٢٩٢)

^٢ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٩٢)

الَلْمُ د دينه مراد واره گناهونه دي لكه د لوي گناه خواهش په زړه كي چي راشي او عمل پري اونه كړي نو دا هم صغيره گناه ده دا رنگ په سنتو باندي عمل نه كول او د صغيره گناهونو معاف كول په دي وجه نه دي چي دا گناه نه ده بلكه د دي وجه دا ده چي د الله تعالي رحمت او مهرباني ډيره ده په خپلو بندگانو نو خكه ني ورته معافي كوي او د صغيره گناهونو نه هم خان بچ كول پكار دي خكه چي دي سره د انسان زړه كي سختي پيدا كيږي او بيا انسان په لويو گناهونو كي اخته كيږي.

٥٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَمَرِ

دسورة قمر دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٨٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَى قَانُشَقَّ الْقَمَرُ فَلَقَتَيْنِ: فَلَقَةً مِنْ وَرَاءِ الْجَبَلِ، وَفَلَقَةً دُونَهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَشْهَدُوا" يَغْنِي: أَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالنَّشَقُ الْقَمَرُ (القمر: ١)، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چي په هغه دوران كي مونږ درسول الله صلي الله عليه وسلم سره په مني كي موجود وو چي سپوږمۍ دوه تکرې شوه يوه تکره اخوا لاره دغر نه لاندې او دويمه تکره ديخوا راغله دغر نه دي طرف ته رسول الله مونږ ته اوفرمانيل گواه اوسۍ يعني په دي خبره گواه شۍ چي "أَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالنَّشَقُ الْقَمَرُ" يعني قيامت رانژدي شو او سپوږمۍ وچاودله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح "أَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالنَّشَقُ الْقَمَرُ" په دي كي د شق القمر واقعه ذکر ده چي د هغي د وجي نه د دي د نزول زما تعين کيدي شي د محدثينو او مفسرينو په دي اتفاق دي چي دا واقعه د هجرت نه تقريباً پنځه کاله وړاندې په مکه معظمه كي د مني په مقام شوي وه. په دي كي د کفارو په انکار او ضد باندي تنبيه ده کومه چي دوي د نبي صلي الله عليه وسلم د

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / المناقب ٢٤ (٢٦٢٦)، و مناقب الأنصار ٢٦ (٢٨٦٩)، و تفسير سورة القمر (٢٨٦٢) صحيح مسلم / المناقب ٨ (٢٨٠٠)، (تحفة الأعراف: ٩٢٢٦)

دعوت په مقابلې کې اختيار کړې وه. د شق القمر واقعه د دې خبرې واضح دليل دي چې د کوم قيامت خبر نبي صلي الله عليه وسلم ورکوي. هغه په حقيقت کې واقعه کيدې شي او د هغې د راتلو وخت نژدې دي. لکه څنگه چې دا دومره لويه سپوږمۍ د دوي د وړاندې اوشلېدله او دوه ټکړې شوه او کتونکو ته د غرونو په شان ښکارېدله. او بيا زر دواړه ټکړې يو ځای شوي نو دا د دې خبرې ثبوت دي چې دا نظام ازلي. ابدي او غير فاني نه دي. دا درهم برهم کيدې شي ستوري او سياري چودلي شي درې وړې کيدلي شي. د يو بل سره جنگيدلي شي او هر هغه کار کيدې شي د کوم خبر چې قرآن کریم ورکوي. کله چې قيامت به راځي نو رسول الله صلي الله عليه وسلم خلقو ته دعوت ورکړو او وي فرمايل چې او گوري او گواه اوسي. ليکن کفارو ديتې جادو اونيل او انکار ئي اوکړو. نو په دې ضد باندې ئي دوي ته ملامتيا ورکړې ده د کلام شروع داسې شوي ده. چې دا خلق نه په پوهولو سره پوهيږي. نه ده تاريخ نه عبرت اخلي او نه ښکاره او غټو نخو ته گوري او ايمان نه راوړي. اوس به دوي هغه وخت خبره مني. کله چې قيامت راشي او دوي د قبرونو نه رااوځکلي شي او محشر ته روان شي.

إِقْتَرَبَتْ. د باب افتعال نه دي. په ډير نژدېکت باندې دليل دي. السَّاعَةُ د قيامت د نومونو نه يونوم دي. او د دې ساعت نه مراد د عالم فنا کيدل دي. يا ساعت د دوباره ژوند دي په شپېلي وهلو سره وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ. دا جمله حالیه ده. او دا دليل دي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په صداقت باندې او دا رنگ دليل دي په قدرت د الله تعالي باندې چې هم دغه شان قادر دي د تول عالم په فنا باندې او د سپوږمۍ چودل هغه معجزه ده چې د مکي والو په مطالبه خودلي شوي وه او دا حديث امام بخاري امام مسلم ترمذي او نورو محدثينو په صحيح سندونو سره راوړي دي.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمايلي دي. إِنْشَقَّ الْقَمَرُ وَلَخُنْ مَعَ النَّبِيِّ قَصَارٌ فِرْقَتَيْنِ فَقَالَ لَنَا إِشْهَدُوا إِشْهَدُوا (صحيح بخاري كتاب التفسير وصحيح مسلم كتاب صفة القيامة) يعني سپوږمۍ او چودله او مونږه د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره وو او دوه ټکړې شوه. نو مونږ ته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چې گواه شي.

انس رضي الله عنه فرمايلي دي. أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمْ إِنْشِقَاقَ الْقَمَرِ (صحيح بخاري كتاب بدء الخلق صحيح مسلم كتاب صفة القيامة) يعني مکي والو د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه سوال اوکړو چې دوي ته معجزه اوبښاني. نو هغوي ته ئي د سپوږمۍ چودل اوخودل.

او په ديکي دويم قول دا دي چې إِنْشَقَّ. فعل ماضي دا په معني د مضارع (مستقبل) دي يعني

د قيامت د قائم كيدلو په وخت كي به سپوږمۍ اوچوي.

۳۲۸۶_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: سَأَلَ أَهْلَ مَكَّةَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَنْشَقَ الْقَمَرُ بِمَكَّةَ مَرَّتَيْنِ، فَتَزَلَّتْ: اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَ الْقَمَرُ إِلَى قَوْلِهِ سِخْرُ مُسْتَمِرٍّ (القمر: ۱-۲)، يَقُولُ: ذَاهِبْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه د انس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي اهل مكه در رسول الله صلي الله عليه وسلم د معجزې طلب وكړو نو سپوږمۍ په مكه كي دوه پيري دوه ټوټي شوه او دي وخت كي دا ايت كريمه: اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَ الْقَمَرُ (إِلَى قَوْلِهِ) سِخْرُ مُسْتَمِرٍّ نازل شو. او وويل يي چي تلونكي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۸۷_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: أَنْشَقَ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اشْهَدُوا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (٢)

ترجمه: د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم په زمانه كي سپوږمۍ دوه تكرې شوه نور رسول الله مونږ ته او فرمايل تاو ټول گواه اوسئ

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۸۸_ حَدَّثَنَا مَخْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: انْفَلَقَ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

^۱ - صحيح مسلم/المنافقين ۸ (۲۸۰) (تحفة الأشراف: ۱۳۴۴)

^۲ - انظر حديث رقم ۳۲۸۵

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اهْتَدُوا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمر رضي الله عنه بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم په زمانه كي سپوږمۍ دوه تكري شوه نور رسول الله مونږ ته او فرمايل تاسو ټول گواه اوسۍ امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

٣٢٨٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "أَشَقُّ الْقَمَرِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ صَارَ فِرْقَتَيْنِ عَلَى هَذَا الْجَبَلِ وَعَلَى هَذَا الْجَبَلِ"، فَقَالُوا: سَحَرْنَا مُحَمَّدًا، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ كَانَ سَحَرْنَا مَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، نَحْوَهُ. (٢)

ترجمه: جبیر بن مطعم رضي الله عنه دخپل نه روايت بيانوي چي فرمايل يي: په هغه دوران كي مونږ در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په مني كي موجود وو چي سپوږمۍ دوه تكري شوه يوه تكړه او خوا لاره دغر نه لاتدي او دويمه تكړه ديوخا راغله دغر نه دي طرف ته خلقو اوونيل چي محمد (صلي الله عليه وسلم) په مونږ باندې جادو كړي دي ليكن په دوى كي بعضي كسانو اوونيل كه په مونږ يي جادو كړي وي نو دلري خايونو نور خلق دجادو دائر لاتدي نشي راوستلي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: بعضي راويانو دا حديث دحسين نه او هغه دجبیر بن محمد نه او هغه دخپل پلار جبیر بن مطعم نه ددي هم معني نقل كړي ده.

دجبیر بن مطعم رضي الله عنه مختصر حالات

نام جبیر کنیه ابو محمد اودپلار نوم يي معلم قريشي وو، دصحيح قول مطابق جبیر دصلح حدیبیه او فتح مکي په درمياني زمانه كي مسلمان شوي وو (الاصابه)، په غزوه حنين كي شريك شو اوپه واپسۍ كي در رسول الله سره يو خاي وو (مسند احمد: ٤/ج ٨٤)، جبیر دعلم الانساب لوي عالم او تجربه کار وو چي د ابوبکر صديق رضي الله عنه نه يي دا علم

١- صحيح مسلم/المنافقين ٨ (٢٨٠١) (تحفة الأشراف: ٤٢٩)

٢- تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ٣١٩٤)

حاصل ڪري وو ، عمر فاروق رضي الله عنه ڇي به ڪله تحقيقانو ڪولو ته مجبور شو نودده
دعلم نه به بي استفاده ڪوله ، جبير اگر ڇي دقوم سردار هم وو ليکن دتڪبر دشاني نه بلڪل
پاک وو ، دقريشو په حڪيم ترينو خلقو ڪي شمير لي شو ، اوبه ۵۷ هجري ڪي په مدينه طيبه ڪي
وفات شواسد الغابه،

دجبير دمروياتو شمير شپيتو ته رسيگي ڇي بعضي پڪي متفق عليه او بعضي صرف دبخاري
نقل ڪرده دي.

۳۲۹۰- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَأَبُو بَكْرِ بُنْدَارٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ،
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَخْزُومِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: جَاءَ مُشْرِكُو قُرَيْشٍ يَخَاصِمُونَ
النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْقَدَرِ، فَتَرَكْتُ: يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ،
إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (القمر: ۴۹-۴۸) قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (۱).

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني ڇي دقريشو مشرڪين نبي ڪريم صلي الله
عليه وسلم ڇي دتقدير په مسئلہ ڪي بي بحث او مجادلہ ڪوله ترددي ڇي په دي باره ڪي دا ايت
ڪريمه " يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ، إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ " نازل
شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

په ڪومه ورځ ڇي راځڪلي ڪيڀي به په اور ڪي په مخونو خپلو باندي اوڻڪي خوند د سقر
(سوزيدلو) يقينا مونڱ هر خيز پيدا ڪريدي هغه په تقدير سره.

تفسير: په دي ايتونو ڪي اخروي تخويف دي يعني په بدر ڪي ڇي دوي قتل شول، اورسوا
شول نو دا ددوي اخري عذاب نه دي بلڪه د دي نه سختي سزاگاني دوي ته په قيامت ڪي
ملاويدونڪي دي ڇي د هغي د دوي سره وعده ڪيدي شي اذهي د دهاء نه ماخوذ دي رسوا
ڪولو والالوي مصيبت امر د مزاراة نه دي دير تريخ او دا صيغي د اسم تفضيل دي په نسبت
د عذاب د بدر ڪنن او په دي دواړو ڪي فرق دا دي ڇي د اذهي اثر باطني دي او د امر اثر به
خوراک ځنڪاک ڪي دي ان المجرمين ابن ڪثير ونيلي دي ڇي دا هر ڪافر او بدعسي ته
شامل دي ضلال وسعر ضلال په دنيا ڪي دي او سر په اخرت ڪي دي او دا جمع د سعي د
يا دا په معني دليونتبوب دي نو دواړه په دنيا ڪي دي يا ضلال په اخرت ڪي د جنت د لازي نه

اوپيدل دي نو دواړه په اخرت كې دي سقر په اصل كې سوزولو ته ونيلي شي نو دا د جهنم نوم دي او د دوقوا نه مخكې يقال لهم پت دي ،دوي ته به اوښلي شي،

خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ. دا ايت صريح نص دي د تقدير په مسئله كښ ابن كثير ونيلي دي چي تقدير د الله تعالي علم په ټولو څيزونو باندې د هغي د وجود نه مخكې او د ټولو تقدير ليكل دي او كل في كتاب مبين او كل شي احصينه في امام مبین او داسي نور ايتونه ښكاره دليل دي چي تقدير ات ليكلي شويدي او په دي زمانه كې پرويزيان، منكرين حديث، او دهریان خلق دي چي د تقدير نه انكار كوي ليكن سره د تقدير نه الله تعالي انسانانو ته څه قدرت د كسب وركړيدي او توفيق هم وركوي چي د هغي د وجي نه جزا او سزا به وركوي او په دي باندې ډير نصوص د قرآن كريم او سنت شاهد دي.

۵۵_باب وَمِنْ سُورَةِ الرَّحْمَنِ

دسورة الرحمن دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۹۱_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ وَاقِدٍ أَبُو مُسْلِمٍ السَّعْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ (الرَّحْمَنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا، فَسَكَتُوا، فَقَالَ: "لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجِنِّ لَيْلَةً فَكَانُوا أَحْسَنَ مَزْدُودًا مِنْكُمْ، كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ: فَيَأْتِي آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (الرحمن: ۱۳) قَالُوا: لَا يَشْفِيهِ مِنْ نَعْيِكَ رَبَّنَا تُكْذِبُ فَلكَ الْحَمْدُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ أَحْمَدُ ابْنُ حَنْبَلٍ: كَانَ زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الَّذِي وَقَعَ بِالشَّامِ لَيْسَ هُوَ الَّذِي يُرْوَى عَنْهُ بِالْعِرَاقِ كَأَنَّهُ رَجُلٌ آخَرٌ قَلَبُوا اسْمَهُ، يَعْنِي لِمَا يُرْوَوْنَ عَنْهُ مِنَ التَّنَاكُيرِ، وَسَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيَّ يَقُولُ: أَهْلُ الشَّامِ يُرْوَوْنَ عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ مَنَّاكِيرًا، وَأَهْلُ الْعِرَاقِ يُرْوَوْنَ عَنْهُ أَحَادِيثَ مُقَارِبَةً. (۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم صحابه كرامو ته تشریف راوړو او ددوی په وړاندې يي سورة رحمن دشروع نه تر اخره پوري اولوستلو او خلقو ورته غوږ كيخودلو او بيا يي اوفرمايل ما دا سورة دليله الجن په شپه دجناتو سره

دملاڪات وخت کي اورولي دي نو هغوى ماته ستاسو په مقابل کي ښه جواب راکړو کله چي زه دتلاوت وخت کي "فباي الاء دهکما تکلها" ته رسيدم نو هغوى به ونييل "لا بشيء من لعلها رهنا لکلب فلله الحمد" يعني اي زمونږ پروردگار ه مونږ ستا په نعمتونو کي دهيعڅ يو نعمت نه انکار نه کوو او خاص ستادپاره ټول تعريفونه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف دوليد بن مسلم په روايت پيژنو چي دزهير بن محمد نه يي نقل کوي او دده نه علاوه يي بل څوک نه پيژني، احمد بن حنبل وائي شام والازهير بن محمد هغه زهير نه دي دچانه چي اهل عراق روايت نقل کوي هغه يو بل کس دي خلغو دهغه نوم ځکه بدل کړي دي چي نورو خلغو به دهغه نه منکر احاديث نقل کول، مادامام بخاري نه اوريدلي دي چي اهل شام به دزهير بن محمد نه منکر احاديث نقل کول او اهل عراق ورته صحيح احاديث نقل کوي.

٥٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْوَاقِعَةِ

دسورة واقعه دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَعَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَقُولُ اللَّهُ: أَخَذْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَأَقْرَمُوا إِنْ هِئَلْتُمْ: فَلَا تَنْفَلُوا نَفْسَ مَا أَخْفَى لَهُمْ مِنْ قُوَّةٍ أَعْيُنُ جَزَاءٍ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (السجدة: ١٧)، وَفِي الْجَنَّةِ هَجَرَةٌ يَسِيرُ الزَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا، وَأَقْرَمُوا إِنْ هِئَلْتُمْ: وَظِلٌّ مَسْدُودٌ (الواقعة: ٣٠)، وَمَوْضِعٌ سَوِيٌّ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَأَقْرَمُوا إِنْ هِئَلْتُمْ: فَمَنْ رُخِصَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ كَافَى وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ (آل عمران: ١٨٥)". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چي الله تعالي فرماني ما دخپلو نيکانو بنديانو دپاره داسی نعمتونه تيار کړي دي چي نه

دچا سترگو ليدلي دي نه دچا غوږونو اوريدلي دي او نه دچا په زړه کې تير شوي دي او که مو خوښه وي ددی تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "فلا تعلم نفس ما اخفي لهم من قرة اعين" هيچاته نه دي معلوم هغه نعمتونه کوم چي دجنتيانو دسترگو يخولو دپاره پټ تيار شوي دي. په جنت کې يوه ونه ده چي په اس سور سړی يی په سل کاله کې نه شي وهلي او که مو خوښه وي ددی تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "وَوَظِّلْ مَنُودٌ" اوپه جنت کې ستاسو ديوکس ديوی کونړی هومره خايی ددنيا نه اوڅه چي په دنيا کې دي ټولې نه بهتر دي او که مو خوښه وي ددی تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُذِلَّ الْجَنَّةُ فَقَدْ قَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: او دا حديث حسن صحيح دي

لغات: نفس: النفس مصدر دي روح يا وني ته ويلی شي. عظيم النفس لوي جسامت والاته ويلی شي.

راکب: سور دماشې ضد دي جمع يي رکاب راخي. ظل: معني سوري جمع يي ظلال راخي.
تشریح: کله چي نبي کریم صلي الله عليه وسلم ارشاد الهي نقل کړي دپته حديث قدسي ونيلی شي نو پورتنی حديث هم حديث قدسي دي.

"مالا عين رأت" يعني نه به کومي سترگي ليدلي وي مطلب دادی چي دجنت اعلي مظاهر او اوازونه او شکل او صورت او دهغه خاي نعمتونه به هيڅ سترگي ليدلي نه وي او نه به کومو غوږونو اوريدلي وي او نه به چا ددي تصور کړی وي.

قرة عين: قرة لفظ دقر نه جوړ شوی دی په معني دقرار دی يعني دا سترگي چي کله محبوب څيز اوويني نو قرار به ورته راشي او مطمئن به شي او بيايي بل څيز ته توجه نه ورځي ددي برعکس کچري سترگي ناخوښه څيز اوويني نو په دي باندې نظر سترې کيږي بعضي علماء وائي قرة دقره نه ماخوژ دی په معني ديخوالي مطلب دادی چي کله سترگي خپل محبوب څيز اوويني نو په زړه کې سوزش شان پيدا کيږي دجنت په نعمتونو کې به دا دواړه قسم صفات حاصلېږي

ددې وني سوري به دومره وي چي تيز رفتار اس يي په سلو کالو کې ختمولی نشي علماء وائي دوني نه مراد خاښونه دي سوري مراد نه دی ځکه چي په جنت کې به نمر نه وي نو چي نمر نه وي نو سوري څنگه کيدی شي په پورتنی حديث کې دجنت دونو اړدوالی او پلنوالی وسعت بيان شوی دی چي وني به يي دومره دومره وي.

په پورتنی حديث کې چي دکومي وني ذکر راغلی دی دپته "شجرة طوبي" ونيلی شي لکه چي

به يو اوږد حديث کې ديو اعرابي واقعه راغلي ده او هغه دادی چې کله ده دجنت دوني او عهد به باره کې سوال اوکړو نو رسول الله ورته او فرمايل په جنت کې ديوې ونې نوم طوبي دی او هغه يې ددنیا په ونو کې د جوزه سره مشابه او گرځوله اعرابي بيا سوال اوکړو چې ددې ونې وگي به څومره وي ورته يې او فرمايل ددومره مصافي په مقدار به وي چې مسلسل به ديوې مياشتې پورې الوزولی شي اعرابي بيا تپوس اوکړو چې ددې جرړې به څومره وي ورته يې او فرمايل ستا دکور په اوبانو کې چې کوم ځوان اوبن روان وي نو ددې دجرړو احاطه نشي کولی تردي چې دا اوبن به بودا شي غرض دا چې دې اعرابي بيا دانگور په باره کې هم سوال اوکړو.

د کورې ذکر يې تمثيلا کړی دی. کور به عموماً ونو کې شى وي او لږ شان ځاي راگيروي په دې کې ددنیا حقارت ته اشاره ده چې دنيا دالله تعالي په نزد څومره حقيره ده او جنت ورته څومره عزيز دی.

۳۲۹۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يُسَيِّرُ الرَّابُّ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَبْطُغُهَا، وَإِنْ شِئْتُمْ فَافْرَعُوا؛ وَظِلٌّ مَمْدُودٌ، وَمَاءٌ مَسْكُوبٌ، (الواقعة: ۲۰-۲۱). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ." (١)

ترجمه: د انس رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په جنت کې يوه ونه ده چې په اس سور سړی يې په سل کاله کې نه شي وهلې او که مو خوښه وي ددې تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "و ظِلٌّ مَمْدُودٌ وَمَاءٌ مَسْكُوبٌ" او په سورو اوږدو کې او په اوبو رواني کړي شؤ کښ امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او په دې باب کې دابوسعید خدری رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي

تشرېح: ممدود په حديث کې راغلي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يُسَيِّرُ الرَّابُّ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَبْطُغُهَا (صحيح بخاري كتاب بدء الخلق، صحيح مسلم، باب ما جاء في صفة الجنة) په کې يوه ونه ده که په اس سور سړي د هغې په

سوري كي سل كال سفر او كړي نو د هغي سوري به ختم نه شي.
يا دا چي هميشه به سوري وي په نمر سره به نه ختمیږي. د دي ذكر په سورة نساء عـ ۵۷ پ
۵ كي دي. وَلَوْلَا ظُلُمُ ظِلَالِهَا.

۳۲۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا رَهْدِيُّ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي
الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ: "وَفُوشِ
مَرْفُوعَةٍ (الواقعة: ۳۴) قَالَ: ارْتِفَاعُهَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَمَسِيرَةُ مَا بَيْنَهُمَا خَمْسُ مِائَةٍ
عَامٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ رَهْدِيِّ بْنِ سَعْدٍ، وَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ
الْعِلْمِ مَقْنَعٌ هَذَا الْحَدِيثُ: وَارْتِفَاعُهَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، قَالَ: ارْتِفَاعُ الْفَرْشِ الْمَرْفُوعَةِ فِي
الدَّرَجَاتِ وَالذَّرَجَاتِ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. (۱)

ترجمه: دابوسعيد خدري رضي الله عنه بيان دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم دايت كريمة
"وفوش مرفوعة" باره كي اوفرمايل ددي بسترو لوړوالي به دومره وي خومره چي دزمكي او
اسمان مينځ كي فاصله ده او ددي په مينځ كي دتلو مسافه دپنځه سوه كالو په مقدار ده..
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف د رشدين په روايت پيژنو
بعضي اهل علم وائي په دي حديث كي د "ارتفاعها كما بين السماء والارض" مفهوم دادي
چي ددي بسترو لوړوالي او د درجو دبلندۍ مطابق به وي او دهر دوه درجو په مينځ كي به
دومره فاصله وه خومره چي دزمكي او اسمان مينځ كي ده.

۳۲۹۵- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى،
عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَكُنْجَلُونَ
رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكْذِبُونَ (الواقعة: ۸۲) قَالَ: شُكْرُكُمْ تَقُولُونَ مُطُوعًا بِتَوْعَدٍ كَذَا، وَكَذَا،
وَيَنْجِمُ كَذَا وَكَذَا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ
حَدِيثِ إِسْرَائِيلَ، وَرَوَاهُ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ،

لَخَوْهُ. وَلَمْ يَزِفْعُهُ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ. (١)

ترجمه: علي رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمه "وتجعلون رزقكم انكم تكذبون" باره كي اوفرمانييل ستاسو شكر دادي چي تاسو داسي اوواني چي دا باران دفلاني فلاني ستوري په وجه شوي دي كه داسي مو اوونيل نو په دي طريقه به تاسو د دروغ ونيلو په نتيجه كي دحق تكذيب او كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب صحيح دي مونږ يي صرف داسرايل په روايت پيژنو او داسرايل نه علاوه بل چا دا مرفوع نه دي بيان كړي، دا حديث سفيان ثوري د عبد الاعلي نه او هغه د عبد الرحمن سلمي نه او هغه د علي رضي الله عنه نه په همدې مضمون نقل كړي دي او مرفوع يي نه دي بيان كړي.

٣٢٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو عَمَّارٍ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ الْخُرَازِيُّ الْمُرَوَزِيُّ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِي قَوْلِهِ: "إِنَّا أَنشَأْنَاكُمْ مِنْ نِشَاءٍ" (الواقعة: ٣٥)، قَالَ: إِنَّ مِنَ الْمُنْشَأَاتِ اللَّائِي كُنَّ فِي الدُّنْيَا عَجَائِزَ عُنُشًا رُمُصًا. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، وَيَزِيدُ بْنُ أَبَانَ الرَّقَاشِيُّ يُضَعِّفَانِ فِي الْحَدِيثِ. (٢)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمه "انا انشاناهن نشاء" باره كي اوفرمانييل په دي ښځو كي به هغه ښځي هم وي كومي چي په دنيا كي بودي گاني شوي وي او سترگي يي خرابي شوي وي او اوبه به ترينه تللي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند دموسي بن عبیده په روايت مرفوع پيژنو او موسي بن عبیده او يزيد بن ابان رقاشي په باب حديث كي ضعيف گنرلي شوي دي.

٣٢٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ هُبَيْرَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ هِنْتُ، قَالَ: "هَيِّئْ لِي هُوْدُ."

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١١٤٣)

^٢ - تفرد به المؤلف تحفة الأشراف.

وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَكْتَسَاءُ لُونٌ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَرَوَى عَلِيُّ بْنُ صَالِحٍ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ نَحْوَ هَذَا، وَرَوَى عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي مُيَسَّرَةَ هَمْدَانِيٍّ مِنْ هَذَا مُرْسَلًا، وَرَوَى أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ حَدِيثِ حَبِيبَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا بِذَلِكَ هَاشِمُ بْنُ الْوَلِيدِ الْهَرَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ (١).

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي ابوبكر رضي الله عنه او ونبيل اي دالله رسوله بوداشوي رسول الله اوفرمانييل سورة هود او سورة واقعه او سورة المرسلات او سورة عم يتسانلون او سورة اذا الشمس كورت ، بودا كرم

امام ترمذي رحمه الله وايي . دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي دابن عباس په روايت صرف په همدې سند پيژنو . علي بن صالح دا حديث په همدې مضمون دابو اسحاق نه او هغه د ابو جحيفه نه نقل كړي دي . ددې حديث بعضي مضمون ابواسحاق دابو ميسره نه مرسل نقل كړي دي . ابوبكر بن عياش دابواسحاق په واسطه د عكرمه نه او عكرمه د نبې كريم صلي الله عليه وسلم نه د شيبان د حديث پشان حديث نقل كړي دي چي دابو اسحاق نه يي نقل كړي دي او ابواسحاق پخپل روايت كي دابن عباس واسطه نه ده ذكر كړي .

٥٧-باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَدِيدِ

دسورة حديد دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَبِّبٍ، حَدَّثَنَا هَبِيبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيَّنَّمَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ وَأَصْحَابُهُ إِذْ أَتَى عَلَيْهِمْ سَحَابٌ، فَقَالَ لَبَّيْكَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا هَذَا؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ، قَالَ: "هَذَا الْعَنَانُ، هَذِهِ رَوَايَا الْأَرْضِ يُسَوِّفُهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى قَوْمٍ لَا يَفْكَرُونَ وَلَا يَذْعُونَ"، قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا قَوْلُكُمْ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ

أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّهَا الرَّقِيعُ سَفَتْ مَحْفُوظٌ وَمَوْجٌ مَكْفُوفٌ. ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ كَمْ يَبْنِيكُمْ وَيَبْنِيهَا؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "يَبْنِيكُمْ وَيَبْنِيهَا مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ." ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ سَمَاءَيْنِ مَا يَبْنِيهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ. حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ مَا بَيْنَ كُلِّ سَمَاءَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ الْعَرْشُ وَيَبْنِيهِ وَيَبْنِي السَّمَاءِ بَعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءَيْنِ." ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَكُمْ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّهَا الْأَرْضُ." ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ تَحْتَهَا الْأَرْضُ الْأُخْرَى يَبْنِيهِمَا مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ. حَتَّى عَدَّ سَبْعَ أَرْضَيْنِ بَيْنَ كُلِّ أَرْضَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ." ثُمَّ قَالَ: "وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّكُمْ دَلَيْتُمْ رَجُلًا بِحَبْلِ إِلَى الْأَرْضِ السُّفْلَى لَهَبَطَ عَلَى اللَّهِ." ثُمَّ قَرَأَ: هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (الحديد: ٣) قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. قَالَ: وَيُزَوِّدُ عَنْ أَبِي ثَوْبٍ. وَيُؤْتَسَّرُ بِنِ عُبَيْدٍ. وَعَلِي بْنُ زَيْدٍ. قَالُوا: لَمْ يَسْمَعْ الْحَسَنُ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَقَسَرَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ هَذَا الْحَدِيثَ. فَقَالُوا: إِنَّهَا هَبَطَ عَلَى عِلْمِ اللَّهِ وَقَدَّرَتْهُ وَسُلْطَانِهِ. عِلْمُ اللَّهِ وَقَدَّرَتْهُ وَسُلْطَانُهُ فِي كُلِّ مَكَانٍ. وَهُوَ عَلَى الْعَرْشِ كَمَا وَصَفَ فِي كِتَابِهِ. (١)

ترجمه ابوهريره رضي الله عنه بيان دي يود وريخ رسول الله صلي الله عليه وسلم دصحابه كرامو سره ناست وو چي يود وريخ راغله رسول الله ورته اوفرمانيل ايا تاسو ته معلومه ده چي دا څه خيز دي هغوى اوونيل الله او دهغه رسول به پوهيري رسول الله اوفرمانيل دا وريخ ده او دا دزمكي گوتونه او غاړي دي الله تعالي دا وريخ يو داسي قوم ته ورشي او وړولي يي څوك چي ددي شكرگزار نه دي او نه الله لره رابلي. بيا رسول الله اوفرمانيل ايا تاسو ته معلومه ده چي ستاسو دپاسه څه دي؟ خلقو اوونيل الله او دهغه رسول به پوهيدونكي دي رسول الله اوفرمانيل دا اسمان "رقيع" دي او دا يو داسي څت دي چي د جنانو نه محفوظ كړي شوي دي او دا يوه داسي چپه ده چي بغير سترو اودرولي شوي ده بيا رسول الله تپوس او كړو چي تاسو ته معلومه ده چي ستاسو او ددي په مينځ كي څومره فاصله ده. خلقو اوونيل الله او دهغه رسول به پوهيري رسول الله اوفرمانيل ستاسو او ددي په مينځ كي دپنځه سوه كالو دمسافي په مقدار لري والي دي بيا يي تپوس او كړو ايا تاسو ته معلومه ده چي ددي دپاسه څه دي خلقو

او وئيل الله او دهغه رسول ښه پوهيږي رسول الله او فرمايل ددي دپاسه دوه اسمانونه دي چي
يو نه دبل پوري دپنځه سوه کالو مسافه ده او په همدې شان يې اوه اسمانونه او شميرل او دهر
دوه اسمانونو مينځ کي يې هم دومره فاصله بيان کړه څومره فاصله چي دزمکي نه اسمان
پوري ده، او بيا يې تپوس او کړو چي ددي دپاسه څه دي خلقو او وئيل الله او دهغه رسول ښه
پوهيږي رسول الله او فرمايل ددي دپاسه عرش دي او دعرش او داسمان مينځ کي دومره
فاصله ده څومره چي د دوه اسمانونو په مينځ کي وي رسول الله تپوس او کړو ايا تاسو ته
معلومه ده چي ستاسو لاندې څه دي؟ خلقو او وئيل الله او دهغه رسول ښه پوهيږي رسول الله
او فرمايل ستاسو نه لاندې زمکه ده او دهغي لاندې بله زمکه ده چي په مينځ کي يې دپنځه
سوه کالو دمرل مقدار فاصله ده او په دې شان يې اوه زمکي او شميرلي او دهرې زمکي په
مينځ کي يې دپنځه سوه کالو په مقدار مسافه بيان کړه بيا يې او فرمايل زما دي په هغه ذات
قسم وي دچا په لاس کي چي دمحمد روح وي چي تاسو کومه رسۍ زورپنده کړئ نو دا به الله
تعالې ته رسيږي او بيا يې دا ايت کریمه "وهوالاول والاخر والظاهر والباطن وهو بکل شيء
عليم" تر اخره پوري تلاوت کړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دحديث په دې سند غريب دي ايوب ديونس بن عبید نه او هغه
دعلي بن زيد نه نقل کړي دي ددوی خيال دي چي دحسن بصري سماع دابوهريره نه ثابت نه
ده، بعضي اهل علمو ددي حديث په تفسير کي ونيلي دي ددي مطلب دادي چي دا رسۍ به
دالله تعالي په علم باندې کوزيږي او الله تعالي او دهغه قدرت او دهغه حکومت په هر څاي کي
وي او لکه څنگه چي هغه پخپل کتاب کي دخپل خان متعلق فرمايلي دي "ان الله علي
العرش استوي".

تشرېح: "وهوالاول والاخر والظاهر والباطن وهو بکل شيء عليم" دټول مخلوق نه اول دي او
هم هغه به دټولو دذاتي يا صفاتي پناه نه پس هم پاتي کيږي (يعني نه ورباندې عدم راغلي دي
لکه چي په مخلوق وقوعا عدم راغلي دي او نه به ورباندې عدم راشي وقوعا لکه چي دپناه
دعالم په وخت کي په مخلوق راځي برابره خبره ده چي په مرتبه دذات کي وي چي باوجود
دخلوت داهل جنت او اهل نار به په ټولو وي ځکه چي مخلوق ابدي هم ممکن دي او ممکن ده
چي په مرتبه دذات کي عاري وي دوجود نه ددغه عري په وخت کي هم دحق تعالي دپاره وجوب
ثابت دي پس په دې معني دټولو نه اخر دي او هغه دمطلق وجود په اعتبار په دلائلو سره
اتهنائي ظاهر دي او هغه دذات حقيقت په اعتبار اتهنائي مخفي دي (يعني هيڅوک دهغه
دذات ادراک نه شي کولي، او گويا کي هغه پخپله داسي دي چي مخلوق ته من وجه معلوم دي
او من وجه معلوم نه دي ليکن هغه ته ټول مخلوق من کل وجوه معلوم دي، او هغه دهر څيز نه

خبردار دي . (ماخوذ از بيان القرآن).

٥٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُجَادَلَةِ

دسورة المجادلة دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كُنْتُ رَجُلًا قَدْ أُوتِيتُ مِنْ جَنَاحِ النِّسَاءِ مَا لَمْ يُؤْتَ فَخَيْرِي، فَلَمَّا دَخَلَ رَمَضَانُ تَكَاهَرْتُ مِنْ امْرَأَاتِي حَتَّى يَنْتَسِلِحَ رَمَضَانُ فَرَقَا مِنْ أَنْ أُصِيبَ مِنْهَا فِي لَيْلَتِي، فَأَتَّبَتْنِي فِي ذَلِكَ إِلَى أَنْ يُدْرِكَنِي النَّهَارُ وَأَنَا لَا أَقْدِرُ أَنْ أَلْزِعَ، فَيَبْتَغِيَنِي تَخْذُمُنِي ذَاتَ لَيْلَةٍ إِذْ تَكَلَّفَ لِي مِنْهَا هَيْءٌ فَوَقَّيْتُ عَلَيْهَا، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ غَدَوْتُ عَلَى قَوْمِي فَأَخْبَرْتُهُمْ خَبْرِي، فَقُلْتُ: انْطَلِقُوا مَعِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبِرْهُ بِأَمْرِي، فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ لَا نَفْعَ لَكَ تَخَوُّنَ أَنْ يَنْزِلَ فِيْنَا قُرْآنٌ أَوْ يَقُولَ فِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقَالَةً يَنْقُلَ عَلَيْنَا عَارَهَا، وَلَكِنْ أَذْهَبَ أَنتَ قَاصِغٌ مَا بَدَأَ لَكَ، قَالَ: فَخَرَجْتُ فَأَكْبَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ خَبْرِي، فَقَالَ: "أَنْتَ بِذَاكَ؟" قُلْتُ: "أَنَا بِذَاكَ، وَهَآنَا ذَا قَامِضٍ فِي حُكْمِ اللَّهِ، فَإِنِّي صَابِرٌ بِذَلِكَ، قَالَ: "أَعْتَيْتُ رَقَبَةً"، قَالَ: فَضَرَبْتُ صَفْحَةً عُنُقِي بِيَدِي، فَقُلْتُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أُمْلِكُ غَيْرَهَا، قَالَ: "صُمْ شَهْرَيْنِ"، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَهَلْ أَصَابَتْنِي مَا أَصَابَتْنِي إِلَّا فِي الصِّيَامِ، قَالَ: "فَأَطْعِمِ سِتِّينَ مَسْكِينًا"، قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ بَتْنَا لَيْلَتَنَا هَذِهِ وَخَشِيَ مَا لَنَا عَشَاءٌ، قَالَ: "أَذْهَبَ إِلَى صَاحِبِ صَدَقَةِ بَنِي زُرَيْقٍ، فَقُلْ لَهُ فَلْيَذْهَبْ بِهَا إِلَيْكَ فَأَطْعِمِ عَنْكَ مِنْهَا وَسَقِ سِتِّينَ مَسْكِينًا، ثُمَّ اسْتَجْعِنْ بِسَائِرِهِ عَلَيْكَ وَعَلَى عِيَالِكَ"، قَالَ: فَجَعَلْتُ إِلَى قَوْمِي، فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمْ الصِّقِّ وَسُوءَ الرَّأْيِ، وَوَجَدْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّعَةَ وَالْبَرَكَهَ، أَمَرَ لِي بِصَدَقَتِكُمْ، فَادْفَعُوهَا إِلَيَّ فَدَفَعُوهَا إِلَيَّ"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، قَالَ مُحَمَّدٌ: سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ لَمْ يَنْسَخْ عِنْدِي مِنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرِ، قَالَ: وَيُقَالُ سَلَمَةُ بْنُ صَخْرِ سَلَمَانُ بْنُ صَخْرِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ ثَعْلَبَةَ وَهِيَ امْرَأَةُ أَوْسِ بْنِ

الضَامِتُ (١)

ترجمه د سلمه بن صخر انصاري بيان دي چي په ما کي د بنځو سره د جماع کولو او شهوت متعلق ډير طاقت وو کوم چي په بل چا کي نه وو . کله چي درمضان مياشت راغله نو ما ددي ويرې په وجه چي چرته ورسره جماع ونکړم اود جماع کولو په حالت کي راباندي چرته سبا نشي ، او دي لره په پريښودلو سره چرته ورنه جدا نشم ددي وجوهاتو په بنا ما د خپلي ښځي سره د رمضان ختميدو پوري اظهار وکړو . بيا يوه شپه داسي راغله چي زما ښځه زما په خدمت کي مشغول وه ناڅاپه زما دهغي په يو داسي ځاي نظر ولگيدو ، نو ما ورنه خپل ځان ونه ساتلي شو ، او په غير کي مي راوښوله کله چي سبا شو نو خپل قوم ته راغلم اود خپل حال نه مي خبردار کړل ، ما ورته وويل رسول الله ته راسره ورشي تردې چي زه يې د خپلي معاملي خبردار کړي شم ، هغوی راته وويل هرگز نه په الله قسم مونږ درسره نشو تلې چرته زمونږ متعلق قرآن نازل نشي ، او يا مو رسول الله چرته شرمنده نکړي ، پخپله ورشه او چي څنگه مناسب وي هغه شان وکړه ، دي وايي چي زه روان شوم او رسول الله ته ورغلم او خپله واقعه مي ورته بيان کړه . رسول الله راته او فرمايل ته داسي وکړه ما وويل درسته ده نو ما همدغه شان وکړل ما ورته وويل زما همدا غلطې شوي ده په ما باندي د الله حکم جاري کړی زه پخپله خبره ثابت قدم يم . رسول الله وفرمايل يو غلام ازاد کړه ما پخپل څټ لاس رابښکلو او ورته مي وويل په هغه ذات قسم چا چي ته په حقه راليکلي يې ما سره د خپل څټ نه علاوه بل څټ نشته ، نو غلام څنگه ازاد کړم ، بيا يې او فرمايل دوه مياشتي مسلسل روژي ونيسه ما وويل د الله رسوله اصل غم خو ما ته د يوي روژي نه جوړ شوی دی ، رسول الله وفرمايل بيا شپينه مسکينانو ته خوراک ورکړه ما وويل قسم په الله چا چي ته په حقه راليکلي يې مونږ بيگانې شپه هم په نهره تيره کړي ده ، مونږ کړه خو د شپي دپاره هم خوراک نه وو . رسول الله وفرمايل د بني زريق عامل ته ورشه او ورته ووايه چي د صدقي مال راوباسي او دهغي نه يو وسق شپينه مسکينانو باندي وخوروه او چي څه پاتي شي هغه پخپله وخورئ . دی وايي چي بيا زه خپل قوم ته واپس راغلم او ورته مي وويل ما خو تاسو سره صرف تنگي او بد گمانې او بده رايې وموندله مگر در رسول الله سره مي پراخي او برکت وموندلو ، رسول الله ما ته ستا سو د صدقي اخستلو حکم کړی دی پس تاسو دا ماته راکړی چنانچي هغوی ماته صدقه راکړه .

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن دی امام بخاري وايي سليمان بن يسار زما په نزد

¹ سنن ابی داود في الطلاق ١٤ (٢٢١٣) . سنن ابن ماجه في الطلاق ٢٥ (٢٠٢٢) . (تحفة الأشراف : ٢٥٥٥) . مسند احمد (٥)

د سلمه بن سخر نه سماع نه ده کړي سلمه بن صخر ته سلمان بن صخر هم ويلي شي، په دي باب کي د خوله بنت ثعلبه نه هم روايت وارد دی او داد اوس بن صامت بنسخه ده.

۳۳۰۰- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ الْأَشَجِيُّ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ النُّعَيْرَةِ الثَّقَفِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَلْقَمَةَ الْأَنْطَارِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: لَمَّا تَرَلْتُ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَأَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِ مَوَّابِينَ يَدَيَّ لَجَّوْا كُمْ صَدَقَةٌ (المجادلة: ۱۲) قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا تَرَى دِينَارًا؟" قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ، قَالَ: "فَنُصْفُ دِينَارٍ؟" قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ، قَالَ: "فَكُم؟" قُلْتُ: شَعِيرَةٌ، قَالَ: "إِنَّكَ لَرَهِيْدٌ"، قَالَ: فَتَرَلْتُ: أَأَشْفَقُكُمْ أَنْ تَقْدِرُوا يَدَيَّ لَجَّوْا كُمْ صَدَقَاتٍ (المجادلة: ۱۳) الْآيَةَ، قَالَ: "فَبِي خَفَّفَ اللَّهُ عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَمَعْنَى قَوْلِهِ شَعِيرَةٌ: يَغْنِي وَزَنَ شَعِيرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ، وَأَبُو الْجَعْدِ اسْمُهُ زَافِعٌ، (١)

ترجمه - علي بن ابي طالب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله ايت كريمه "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَأَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِ مَوَّابِينَ يَدَيَّ لَجَّوْا كُمْ صَدَقَةٌ" نازل شو نو نبي كريم صلي الله عليه وسلم زما نه تپوس او کړو ستا څه راني ده؟ يو دينار صدقه مقرر کړه؟ ما اوونيل چي خلق ددي طاقت نه لري بيا يي او فرمائيل ايا نيم دينار مقرر کړم ما اوونيل ددي هم طاقت نه لري بيا يي او فرمائيل چي څومره مقرر کړم ما اوونيل يوه ورېشه رسول الله او فرمائيل ته څو ډير کمونکي او ختلي او په دي باره کي دا ايت كريمه "أَشْفَقُكُمْ أَنْ تَقْدِرُوا يَدَيَّ لَجَّوْا كُمْ صَدَقَاتٍ" اي ايمان والو كله چي جرگه کول غواړي تاسو د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره نو اوليرې مخکي د جرگي ستاسو نه صدقه، علي رضي الله عنه فرماني الله تعالي زما په وجه چي په ما يي فضل او کړو په خلقو تخفيف راوستلو (او دا حکم يي منسوخ کړو). امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي او مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو، د علي رضي الله عنه قول "شعيرة" نه مراد دومره څيز دي چي ديوي ورېشي سره برابروي.

تشرېح: په دي کي د جرگي کولو دريم قانون او ادب دي او په دي کي تخفيف او آسانتيا ده د

نبي كريم صلي الله عليه وسلم دپاره او د جرگي کوونکو اخلاص ښکاره کول دي وجه دا ده چي منافقانو به بيضرورته د نبي صلي الله عليه وسلم سره جرگي کولي او د هغوي وخت به يي ضائع کوو. او نورو مومنانو لره به يي د جرگي کولو وخت نه ورکوو نو الله تعالي دا قانون مقرر کړو چي څوک نبي صلي الله عليه وسلم سره مشوره يا جرگه کول غواړي نو وړاندي به صدقه اوکړي د دي دپاره چي اخلاص يي معلوم شي. او دا حکم خاص وو د نبي كريم صلي الله عليه وسلم په جرگه کولو باندې. فَقَدْ مُوَأ. کي امر د وجوب دپاره دي.

بيان القرآن ددي ايت سبب د نزول داسي بيان کړی دی:

بعضي مالداران به په دربار نبوي کی حاضر شول او ددير وخته پوري به يي پتي خبري کولې او فقيرانو ته به دزدکري وخت کم ملاويدو نو رسول الله ددوی دا اوږده ناسته خوښه نکړه نو په دي باره کی دا ايت "اذا ناجيتم الرسول" الخ نازل شو فتح البيان بغير دستد نه دزيد بن اسلمه روايت نقل کړي دي چي يهودي منافقينو به بغير ضرورت نه در رسول الله سره مجلس کولو مسلمانان يي په دي خيال چي شايد کومه ضرر رسونکي خبره به کيږي ددي گمان نه منع کړی چي ذکر يي په ايت نهوا عن النجومي کی شوي دي ليکن هغوی منع نه شول نو دا حکم نازل شو "اذا ناجيتم الرسول" الخ، په دي ايت کی اهل باطل په وجه دمحببت دمال او عدم محبت ددين دانس نه منع کړي شو.

زه وایم ياخو به هغه اغنياء هم منافقين وي او يا به مسلمانانو هم دذهن دخالي والي په حالت کی داسي کول او منافقانو به دمومنانو دخفه کولو دپاره داسي کول.

۳۳۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنْ هَمْبَانَ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّهُ يَفْعُوذُ بِأَلِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ، فَقَالَ: السَّامُ عَلَيْكُمْ، فَرَدَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ، فَقَالَ: لَيْلَى اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُون مَا قَالَ هَذَا؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، سَلَّمَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ. قَالَ: "لَا، وَلَكِنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا، وَذُوهُ عَلَى". فَرَدُّوهُ، قَالَ: قُلْتُ: السَّامُ عَلَيْكُمْ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عِنْدَ ذَلِكَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَقُولُوا: عَلَيْكَ، قَالَ: عَلَيْكَ مَا قُلْتُ، قَالَ: وَإِذَا جَاءَ وَلَوْ حَبِيلُهُ بِمَا لَمْ يَحْتَلِكْ بِهِ اللَّهُ (المجادلة: ۸)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يهودي رسول الله صلي الله عليه وسلم او صحابه کرامو ته راغلو او ونييل يي "السام عليكم" (په تاسو دي مرض راشي، نو خلقو ده ته دده دسام لفظ جواب ورکړو رسول الله دخلغو نه تپوس او کړو ايا تاسو ته معلومه ده چي ده څه او ونييل ؟ خلقو او ونييل الله او دالله رسول بهتر پوهيږي ابي دالله رسول له سلام يي کړي دي رسول الله او فرمايل هرگز نه بلکه هغه خوداسي داسي او ونييل تاسو يي راوگرځوي او ماته يي راولي نو خلقو هغه راوگرځولو اور رسول الله ته يي حاضر کړو ديهودي نه يي تپوس او کړو تا "السام عليكم" او ونييل هغه او ونييل هو نور رسول الله په همدې وخت کي حکم صادر کړو چي کله به اهل کتابو کي څوک تاسو ته سلام او کړي نو تاسو په جواب کي عليه ماقلت" وائي او بيا يي دا ايت کريمه "وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ" او کله چي راشي تاته نو سلام کوي تاته په هغه طريقه چي سلام نه دي خودلي په هغې سره الله تعالي، او وائي دوي په خپلو زړونو کي چي ولي سزا نه را کوي مونږ ته الله تعالي په هغه خبرو چي وايو ني مونږ نازل شو امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشرېح : وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ "دا شامل دي هغه الفاظو او طريقو د سلام ته چي د شريعت نه خلاف وي. لکه لفظ. السام عليك. په خيره راغلي څه چاري يا ورځ ده څه شه. يا په گوټو او په لاس او چټولو سره سلام کول او په السلام عليكم سره ابتداء نه کول او په داسي حالت کي چي څوک روميي سلام اونه کړي نو هغه له جواب نه ورکول لازم دي. "يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ" د الله تعالي تجبه د سلام په لفظ سره ذکر ده. لکه: وسلام علي عباده الذين اصطفى، وسلام علي المرسلين.

احمد او بزار په جيد سند سره د عمر رضي الله عنهما نه روايت بيان کړي دي چي دسلام کولو په وخت کي به يهوديانو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته سام عليك ونييل او بيا به يي پخپل مينځ کي ونييل چي ددې لفظ په ونيلو الله تعالي مونږ ته عذاب ولي نه را کوي. يعني که دا رسول رېښتوني وي نو دده په گستاخي کولو الله مونږ ته عذاب نه را کوي، نو په دې باندي کي دا ايت کريمه "وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فِئْتَسِ الْمَصِئَةُ نَازِلُ شَوْ"

"بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ" يهوديانو به د السلام عليكم په ځاي باندي السام عليكم ونييل او سام په معني دمرگ دي (گور يا کي دوکه به يي ورکوله او ددعا په ځاي به يي خيري کولي،

"وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ" يعني پخپلو زړونو کي او يا دا چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم دخوانه چي به لاړل نو پخپل مينځ کي به يي داسي ونيل

"حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ" دوی ته د عذاب ورکولو دپاره جهنم کافي دي

دام المومنين عائشه رضي الله عنها بيان دي چي ديهوديانو يوې ډلې د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دراتلو اجازت او غوښتلو اجازت چي ورته ملاؤ شو نو ويي ونيل السام عليكم ، ماچي دا لفظ واوريدو نو اومي ونيل بل السام واللعة عليكم (يعني تاسو دي هلاک شئ) ، نو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل اي عائشي الله تعالي رقيق دي (يعني نرمي کونکي) ، او په خبرو کولو کي نرمي خوښوي ما عرض او کړو ايا تا وانوريدل چي دوی څه او ونيل رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل ما هم داسي او ونيل ، په بل روايت کي راغلي دي چي ما هم عليكم او ونيل ، دبخاري په روايت کي دي چي يهوديان د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شول او السام عليكم يي او ونيل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم هم په جواب کي عليكم او ونيل نو عائشه رضي الله عنها صبر اونکړو او ويي ونيل السام عليكم ولعنكم الله وعضب عليكم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل اي عائشي نرمي اختيار کړه او د سختو خبرو او فحش گويي نه پرهيز او کړه عائشه رضي الله عنها عرض او کړو ايا تا ددوی خبري وانوريدي چي څه يي او ونيل نو رسول الله او فرمايل ما چي څه او ونيل ايا تا وانوريدل ما خو دهغوئ خبري هغوئ ته ورواپس کړي او زما خبري ددوی په حق کي قبولي شوي ليکن ددوی خبري زما په حق کي نه قبيليري

دمسلم په روايت کي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل ته فحشو مه جوړېږه يقينا الله تعالي فحش گويي نه خوښوي

دابن عمر رضي الله عنهما بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل کله چي يهوديان تاسو ته سلام کوي نو په دوی کي بعضي کسان السام عليكم وائي نو تاسو هم ورته وعلیک وائي ، متفق عليه ،

دانس رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل کله چي اهل کتاب تاسو ته سلام کوي نو تاسو ورته وعلیک وائي ، متفق عليه ،

۵۹- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْحَشْرِ

دسورة حشر دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۰۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ كَافٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "حَرَّقَ رَسُولُ

اَللّٰهُ صَلَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَخَلَّ بَنِي النَّظِيرِ، وَقَطَّعَ وَحْيَ الْبُؤَيْرَةِ، فَأَلَزَلَ اللّٰهُ: مَا قَطَّعْتُمْ مِنْ لَيْئَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْهَا قَائِمَةً عَلَى أَصُولِهَا فَيَاذَنَ اللّٰهُ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ (الحشر: ٥). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د بني نظير قبيلي د کجورو وني اوسوزولي او وبي ريلي او ددي خاي نوم بويره وو نو په همدې موقعه الله تعالي دا ايت " مَا قَطَّعْتُمْ مِنْ لَيْئَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْهَا قَائِمَةً عَلَى أَصُولِهَا فَيَاذَنَ اللّٰهُ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ " جرړو خپلوباندي نوداپه حکم دالله تعالي سره دي اوددي دپاره چي شرمنده کړي پوره نافرمانو لره، نازل کړو.
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

تشریح: "ما قطعتم من لينة" يعني کومي وني چي تاسو کټ کړي لکه چي ابو ليلى عجوه کجوري کټ کړي وي او کومي چي يې نه وي کټ کړي ولاړي يې پريخودلي وي لکه چي عبدالله بن سلام عجوه کجوري نه کټ کولي او ولاړي يې پريخودلي "لينة" دلون نه مشتق دي ددي جمع الوان راځي او دبعضو په نزد دلين نه مشتق ده (کذا في الصحاح).

بغوي ليکلي دي چي علماؤ د لينة مختلف معاني بيان کړي دي دبعضو اهل علمو قول دي چي لينة د کجورو هر قسم ونو ته ونيلي شي خو د عجوه کجورو وني په دي کي شامل نه دي، عکرمه او قتاده.

د زاذان په روايت سره دا قول دابن عباس رضي الله عنهما نه هم مروي دي فرمانيل يې چي رسول الله صلي الله عليه وسلم عجوه کجوري پريخودلي او نوري به يې کټ کولي د عجوه کجورو نه علاوه نورو ونو ته به مديني والا الوان ونيل دمجاهد او عطيه قول دي چي بغير دتحقيق نه دهر قسم کجوري وني ته لينة ونيلي شي، سفیان قول دي چي په کجورو کي اعلي قسم ونو ته لينة ونيلي شي دمقاتل قول دي چي لينة د کجورو هغه قسم وني دي کومو ميوې ته چي لون ونيلي شي او دا په رنگ کي ډيري زيري او بنانسته ښکاري چي گنگوري يې د دنته نه بهر ښکاري او دومره نرموالي لري چي غاښونه ورتنځي او عرب يې ډيري خوښوي ددي ديوي وني قيمت درصيف دقيقتم سره برابروي او عربو ته رصيف ډير مرغوب وي

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / المزارعة ٢ (٢٣٥٩). والجهد ١٥٢ (٢٠٢٠). والغازي ١٢ (٢٩٦٠). صحيح

مسلم / الجهد ١٠ (١٤٢٦). سنن ابی داود / الجهد ٩١ (٢٦١٥). سنن ابن ماجه / الجهد (٢٨٢٢). وسنن الدارمي / البر ٢٢

"فما لان الله" يعني ددي ونو ڪٽ ڪول يانه ڪٽ ڪول دي لره ولاڻه پريخودل ٽول دالله تعاليٰ په اجازت سره دي يعني په دي ڪي هيڃ گناه نشته، بخاري دابن عمر رضي الله عنهما نه روايت بيان ڪري دي ڇي رسول الله صلي الله عليه وسلم دبنني نصير دڪجورو باغونه اوسوزول او ڪٽ بي ڪرلي او دي ڪٽ ڪري شوو او سوزولي شوو ونو ته به بونيره ويلي ڪيدل (بويره د باره) تصفير دي او دباره معني تباھ ڪري شوي ده او ددي ماده بور راڻي.

ابو يعليٰ په ضعيف سند سره دجابر رضي الله عنه نه روايت بيان ڪري دي ڇي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په اجازت سره دڪجورو وني ڪٽ ڪري شوي وي بيا بي دبنني نصير سره زياته سختي وڪړه نوصحابه ڪرامو عرض او ڪړو اي دالله رسوله مونږ ڇه وني ڪٽ ڪري دي او ڇه مو پريخودلي دي ايا په دي ڪي به ڇه گناه وي؟ نو په دي باره ڪي دا ايت نازل شو.

"ليخزي الفاسقين" يعني دڪٽ ڪولو په اجازت ور ڪولو سره دالله تعاليٰ مقصود ديهوديانو ذليل ڪول وو.

مسئله: ددي ايت په رڻا ڪي امام ابو حنيفه فرمائيلي دي ڪه چري مسلمان حاڪم دڪافرانو ڪومه قلا محاصره ڪري نو دهغه ڇاي دونو ڪٽ ڪول او فصلونه بربادول او ڪورونه ورائول او هغي ته اور اڇول جائز دي دابن همام قول دي دا جواز په هغه وخت ڪي دي ڪله ڇي ددينه بغير ڪافران مغلوب ڪيدي نشي او نه گرفتار ڪيدي شي ليڪن ڪه دا گمان غالب وو ڇي ڪافران ددينه بغير هم مغلوب ڪيدي شي او مسلمانان فتح حاصلولي شي نو اور اڇول او بوتني وئتل او نوبه تباهي ڪول جائز نه دي ڇڪه ڇي په دي صورت ڪي دي تباڪاري ته ضرورت نشته او اجازت دضرورت مطابق وو.

دامام احمد قول دي ڇي دا ڪار په دوه شرطونو ڪي په يو شرط سره جائز دي يو شرط خو دادي ڇي ڪافرانو هم زمونږ سره داسي سلوڪ ڪري وي دويم دادي ڇي زمونږ دپاره وني ڪٽ ڪول ڇڪه ضروري دي ڇي دڪافرانو سره جنگ او مقابله ددينه بغير گرانه ده دامام شافعي قول دي ڇي دڪافرانو ڪورونه ورائول او وني وئتل او تباھ ڪول دجنگي ضرورت په بنا جائز دي او دا عمل په هغه صورت ڪي هم جائز دي ڪله ڇي دفتح اميد نه وي او ڪه دڪاميابي اميد وي نو داسي نه ڪول مستحب دي، زير تفسير ايت او ذڪر شوي دواړه حديثونه دونو ڪٽ ڪولو لره جائز گرځوي.

امام احمد داسامه بن زيد بيان نقل ڪري دي ڇي رسول الله صلي الله عليه وسلم زه يو ڪلي ته وليڀلم او راته بي او فرمائيل ڇي دسباڪيدو په وخت ڪي به هلته خان ورسوي او اور به واچوي ، ابن جوزي دخپل مسلك په استدلال ڪي ويلي دي ڇي زمونږ داصحابو روايت دي ڇي رسول الله صلي الله عليه وسلم به ڪله ڪومه فوجي دسته چرته لڀله نو ورته به بي فرمائيل ڇي وني به

نه خرابوي او علاوه دهغه ونو نه کومي چي په جنگ کي رکاوټ پيدا کوي نوري به نه بربادوي پاتي شو مذکوره دوه حديثونه يعني دابن عمر حديث او داسامه بن زيد حديث نو ددي مطلب هغه دي کوم چي مونږ بيان کړو (يعني صرف دجنگي ضرورت په وجه دا کار جائز گرځولي شوي دي، مگر دومره خبره ضرور ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم کله دونو کټ کولو حکم کړي وو په هغه وخت کي دغالب کيدو قوي گمان نه وو او ايت کریمه "ما ظننتم ان يخرجوا وظنوا انهم مانعتهم حصونهم" هم په دي باندې دلالت کوي.

امام احمد چي دقطع اشجار دمانعت په سلسله کي کوم حديث نقل کړي دي که دا صحيح هم ثابت شي خو بيا هم دقراني ايت په مقابلې کي دا معمول بها نشي گرځيدي ايت خو جواز دقطع لره مستلزم دي، علامه بغوي ليکلي دي کله چي بني نضير کورونه او زمکي پريځودي او لږل نو دخير دغنيمت دمال پشان مسلمانانو ددوي متروکه زمکو او کورونو دتقسيمولو خواهش اوکړو نو په دي باره کي لاتديني ايت نازل شو (قاضي ثناء الله پاني پتي،

۳۲۰۳- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعَفَرَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مَا كُفَعْتُمْ مِنْ لَيْثَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا (الحشر: ۵). قَالَ: الْلَيْثَةُ: النَّخْلَةُ وَلِئُحْزِي الْقَالِقِينَ (الحشر: ۵). قَالَ: اسْتَحْزَلُوهُمْ مِنْ حُصُونِهِمْ. قَالَ: وَأَمَرُوا بِقَطْعِ النَّخْلِ، فَحَكَ فِي صُدُورِهِمْ، فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: قَدْ كُفَعْنَا بَعْضًا وَتَرَكْنَا بَعْضًا، فَلَنَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ لَنَا فِيهَا قُطْعَتَانِ مِنْ أَجْرِ، وَهَلْ عَلَيْنَا فِيهَا تَرَكْنَا مِنْ وَزْرِ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: مَا كُفَعْتُمْ مِنْ لَيْثَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا (الحشر: ۵) الآية. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

وروي بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنِي بِذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا. قَالَ أَبُو عِيَسَى: سَمِعَ مِنِّي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ هَذَا الْحَدِيثَ. (١)

ترجمه: عبد الله بن عباس رضي الله عنهما دايت کریمه " مَا كُفَعْتُمْ مِنْ لَيْثَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا

قَائِمَةٌ عَلَى أَصُولِهَا قِيَادُ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ" په تفسير کي فرمائي چي د "لينة" نه مراد دکجوري ونه ده او د "ولیکزي الفاسقين" باره کي فرمائي ددوی ذلت همدا دي چي مسلمانانو دوی لره دخپلو قلاگانو نه او شرل او باغونه يي اوسوزول او ويي ويستل نو ددوی په زړه کي دا خبري گرځيدلي مسلمانانو اوونيل مونږ بعضي ونې ويستلي دي او بعضي مو پريخودلي دي پکار داده چي درسول الله نه تپوس او کړو چي مونږ کومي ونې ريبلي دي ايا مونږ ته به ددي اجر او ثواب ملاويري او کنه او چي کومي ونې مونږ ته دي ريبلي ايا ددي په مونږ ته عذاب را کړلي شي او کنه نو الله تعالي دا ايت کریمه نازل کړو "مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمَا قَائِمَةً عَلَى أَصُولِهَا قِيَادُ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ".
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

۳۲۰۴- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ فَضِيلِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ بَاتَ بِهٖ ضَيْفٌ فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ إِلَّا قُوَّةٌ وَقُوْتُ صَبِيَّائِهِ، فَقَالَ لَا مَرَأِيَهُ: تَوْبِي الضَّيْفَةَ، وَأَطْفِقِي السَّرَّاجَ، وَقَرِّي لِلْمُضَيَّفِ مَا عِنْدَكَ، فَتَرَكْتَ هَذِهِ الْأَيَّةَ: وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ (الحشر: ۹۰). هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (۱).

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي يو انصاري ته دشپي يو ميلمه راغي او دانصاري سره صرف دومره خوراک وو چي دده او دده دېچو دپاره کافي کيدو نو هغه خپلي ښځي ته اوونيل داسي اوکړه چي واره په څه طريقه اوده کړه او خوراک خوړلو دپاره چي کينو نوچراغ مړ کړه او چي څومره خوراک موجود وي هغه ميلمه ته پيش کړه نو په دي باره کي دا ايت کریمه "وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ" نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.
تفسير: دصحابه کرامو په زندگي کي دايثار صرف دا يوه واقعه نه ده بلکه دهغوی زندگي دداسي واقعاتو نه ډکه ده علامه قرطبي د "ويوثرئون علي انفسهم ولو كان بهم خصاصة" په تفسير کي ډير داسي واقعات جمع کړي دي
سوال پداسي قسم واقعاتو يو مشهور سوال وارديږي هغه دادی چي رسول الله صلي الله عليه

^۱ - اوده البخاري في الجامع الصحيح مناقب الأنصار ۱۰ (۲۰۹۶) . وتفسير سورة الحشر ۶ (۲۸۸۹) . صحيح

وسلم پوره مال په صدقه کې دور کولو نه منع فرمايلې ده لکه چې په يوروايت کې راځي چې يو کس د هگۍ په مقدار دسرو زرو يوه توبه رسول الله ته په صدقه کې ورکړه نو رسول الله او غورخوله او ويی فرمايل په تاسو کې بعضي کسان خپل ټول مال صدقه کوي او بيا پخپله محتاج شي او دخلقو نه سوال کوي

جواب دادی چې دخلقو حالات مختلف وي دټول مال دصدقه کولو ممانعت دهغه خلقو دپاره دی څوک چې په فقر صبر نشي کولی او سوال کول شروع کوي، او کچري دوی عظم او همت والاوي نو بيا څو ټول مال صدقه کولی شي او په دې کې څه حرج نشته لکه چې ابوبکر صديق رضي الله عنه دتوبه په موقعه خپل ټول مال رسول الله ته پيش کړو او ورته قبول يې کړو ددې پشان نور هم ډير واقعات موجود دي او رسول الله چې ممانعت فرمايلی دی دا دهغه خلقو دپاره دی څوک چې صبر نشي کولی

٦٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُتَحَنَّةِ

دسورة الممتحنه دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ هُوَ ابْنُ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، يَقُولُ: "بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَالزُّبَيْرُ، وَالْبَغْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ، فَقَالَ: "انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْكُلُوا رَوْضَةَ خَافٍ، فَإِنَّ فِيهَا لَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوا مِنْهَا قُلُوبِي بِهِ". فَخَرَجْنَا تَتَعَادَى بِنَا حَتَّى لَقِينَا الرَّوْضَةَ فَإِذَا لَحْنٌ بِالْقَلْعِمِينَةِ، فَقُلْنَا: أَخْرَجِي الْكِتَابَ، فَقَالَتْ: مَا مَعِيَ مِنْ كِتَابٍ، فَقُلْنَا: تَخْرُجِينَ الْكِتَابَ أَوْ تَلْقَيْنِ الْغِيَابَ، قَالَ: فَأَخْرَجْتُهُ مِنْ عِقَابِهَا، قَالَ: فَأَكْنَيْتَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا هُوَ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِنَيْضِ أَمْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: "مَا هَذَا يَا حَاطِبُ؟" قَالَ: لَا تَتَعَجَّلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي كُنْتُ أَمْرًا مُلْصَقًا فِي قَوْلَيْهِمْ وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَهْلِهَا، وَكَانَ مِنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِمَكَّةَ، فَأَخْبَيْتُ إِذْ كُنْتُ فِي ذَلِكَ مِنْ نَسَبٍ فِيهِمْ أَنْ أَخْجِدَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي وَلَا رِضًا بِالْكَفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "صَدَقَ"، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دَفَعَنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبَ عُنُقِي هَذَا الْبُتَافِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى

الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَذْرًا، فَمَا يُنْذِرُكَ لَعَنَ اللَّهُ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلِ بَذْرِ". فَقَالَ: "اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ". قَالَ: وَفِيهِ الزُّلُمُ هَذِهِ السُّورَةُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ السُّورَةِ". قَالَ عَمْرُو: وَقَدْ رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي رَافِعٍ، وَكَانَ كَاتِبًا لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَفِيهِ عَنْ عَمْرٍو وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَرَوَى غَيْرُهُ وَاحِدٌ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ هَذَا الْحَدِيثِ، نَحْوَ هَذَا، وَذَكَرُوا هَذَا الْحَرْفَ، وَقَالُوا: لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ تُلْقِيَنَّ الْكِتَابَ، وَقَدْ رَوَى أَيْضًا عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ، ذَكَرَ بَعْضُهُمْ فِيهِ، فَقَالَ لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ تُلْقِيَنَّ ذَلِكَ. (١)

ترجمه: دعلي رضه روايت دی فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زه اوزبير اومقداد اوليرلو او ويى وييل: تاسو لار شئ تردى چي روضه خاخ ته اورسى: اوهلته داوون په كجاوه كي يوه بنخه ناسته ده اودهغي سره يوخط دى هغه دهغي نه واخلي او ماته يي راوړئ، مونږه خپل اسونه وزغلول تردى چي روضه خاخ ته اورسيدو اوپه كجاوه كي موهغه بنخه اومنده مونږوته اوونيل خط را اوباسه هغي اوونيل زماسره هيخ خط نشته ماورته اوونيل خامخابه خط رااوباسي اوكه نه نو مونږ به دي برينده كړو نوهغي دخپلو كمسونه خط رااوويستو اوهغه خط مونږه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راوړو اوپه هغه خط كي دحاطب بن ابي بلتعده دطرف نه دمكي مشركينوته درسول الله صلي الله عليه وسلم دجنگي حالاتو معلومات ليكلي شوي وو نورسول الله صلي الله عليه وسلم حاطب راوغوښتو او ورته يي اوونيل دا څه دي اي حاطب حاطب اوونيل اي دالله رسوله ماته په سزارا كولو كي جلتي اونه كړي زه يوداسي سړى يم چي دقرشو حليف يم اودهغوي په مذهب نه يم كوم خلق چي قريشيان دي په مكه كي دهغوي رشته دار اوسيري دمكي مشركان دهغوي درشته دارئ په وجه باندي ددوي دمال او داهل عيال نگرانې كوي چونكه زما ددوي سره څه رشته دارې نشته نوماو غوښتل چي زه ددوي دپاره څه داسي كار او كړم چي دهغي په وجه باندي دمكي مشركان زما دبنخي اوبجو حفاظت او كړي اي دالله رسوله په الله مي دي قسم وي ماداكار دكفر اودمرتد كيدوپه وجه باندي نه دى كړى رسول الله صلي الله عليه وسلم چي دا واوريږدل نووي فرمائيل حاطب رښتيا اوونيل عمر رض عرض او كړو چي ماته ددي منافق دخت دوهلو اجازت راكړه رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل دى خوپه غزوه بدركي شريك شوى وو تاته څه پته ده چي الله تعالي د اهل

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ١٢١ (٢٤٠٠)، والمغازي ٩ (٢٩٨٢)، وتفسير سورة المستحثة ١ (٢٨٩٠)، صحيح

سلم / فضائل الصحابة ٢٩ (٢٢٩٢)، تحفة الأهراف ١٠ (١٠٢٢٤)، ومسنن احمد (١/٤٩)

بدريه باره کي فرماڻيلي دي چي ڄه موخونيه وي هغه کوي ماتاسوته بخنه کري ده. دحديث راوي وائي ما عبدالله بن ابو رافع ليدلي دي او هغه دعلي رضي الله عنه کاتب وو. امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي دارنگي ډيرو راويانو داحديث دسقيان بن عيينه نه نقل کري دي او ټولو همدالفظ ذکر کري دي چي علي او زبير رضي الله عنهما وغيره او وئيل ته به خامخا خط راوباسي او کنه نو بيا به درنه جامي اوباسو، دابو عبدالرحمن سلمي نه هم داحديث مروي دي هغوي دعلي رضي الله عنه نه ددي هم معني روايت نقل کري دي. او په دي باب کي دعمر او جابر بن عبدالله رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي او بعضو دا ذکر کري دي چي هغوي او وئيل ته به خط اوباسي او کنه نو مونږ به دي برينده کړو.

۳۳۰۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَجَنَّبُ إِلَّا بِأَلَايَةِ النَّبِيِّ قَالَ اللَّهُ: إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ (المستحنة: ۱۲) الْآيَةَ" قَالَ مَعْمَرٌ، فَأَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "مَا مَسَّ يَدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ إِلَّا امْرَأَةٌ يَبْلُغُهَا". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دچا امتحان اخستل نه غوښتل مگر ددي ايت په وجه به يي اخستلو "اذا جئت المؤمنان يبايعنك" الخ. معمر وائي ابن طائوس ماته دخپل پلار نه روايت بيان کري دي چي دده پلار وئيل درسول الله صلي الله عليه وسلم لاس علاوه دهغه ښځي نه چي دي يي مالک وي په بل چا نه دي لگيدلي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي.

۳۳۰۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو لَعْنٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ فَهْرَ بْنَ حَوْسِبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أُمُّ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّةُ، قَالَتْ: قَالَتِ امْرَأَةٌ مِنَ النِّسْوَةِ: مَا هَذَا الْمَعْرُوفُ الَّذِي لَا يَلْبِغِي لَنَا أَنْ نَعْمِلَكَ فِيهِ؟ قَالَ: "لَا تُلْخَنَ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ بَيْنِي وَفُلَانٍ قَدْ اشْتَدَّ بِي عَمَلِي، وَلَا بُدَّ لِي مِنْ قَضَائِهِ، فَأَتَى عَلِيًّا، فَكَاتَبَتْهُ مِرَاوًا، فَأَذِنَ لِي فِي قَضَائِهِ، فَلَمْ

أَلَمْ يَنْتَ قَصَائِهِمْ وَلَا عَلَى غَيْرِهِ حَقَّ السَّاعَةِ، وَلَمْ يَنْتَ مِنَ النِّسْوَةِ امْرَأَةً إِلَّا وَقَدْ نَاحَتْ غَيْرِي. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَفِيهِ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: أُمُّ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّةُ هِيَ أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ بْنِ السَّكَنِ. (١)

ترجمه: دام سلمه انصاريه بيان دي فرماني چي په بنخو کي يوي بنخي عرض او کړو اي دالله رسوله دهغه معروف (نيکي)، نه څه مراد دي په کومه کي چي مونږ لره ستانافرماني کول پکار نه دي رسول الله او فرماښل هغه همدا ده چي تاسو به دچاپه مرگ وير نه کوئ ما او وښل اي دالله رسوله دفلانئ قبيلي بنخو خو په مري باندي په وير کولو کي زما مدد کړي وو کله چي ما پخپل تره باندي وير کولو نو اوس په دي وجه زما دپاره ضروري ده چي کله په هغوی باندي دویر وخت راشي چي زه هم ورسره په وير کي شريکه شم او دهغوی بدل پوره کړم مگر رسول الله انکار او کړو او ماته يي اجازت رانکړو ما يو څو پيري خپل عرض تکرار کړو نور رسول الله ماته دهغوی د بدل خلاصولو اجازت راکړو ددي بدل خلاصولو نه پس ما بيا نه په دوی باندي او نه په کوم بل مري باندي وير کړي دي اوس دقيامت دورخي پوري زما نه علاوه کومه بله بنځه داسي باقي نه ده پاتي چاچي په مري باندي وير نه وي کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي، او په دي باب کي دام عطيه رضي الله عنها نه هم روايت وارد دي، عبد بن حميد وائي دام سلمه انصاريه نوم اسماء بنت يزيد بن السکن دي.

۳۳۰۸- حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْغَزَّيَانِيُّ، حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ الْأَعْزَرِيِّ الصَّبَّاحِ، عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي نَصْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: "إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْهَا جَرَّاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ" (المتحنة ۱۰)، قَالَ: كَانَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَسْلِمَ حَلَفَهَا بِاللَّهِ مَا خَرَجْتُ مِنْ بَعْضِ زَوْجِي مَا خَرَجْتُ إِلَّا حُبًّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنهما نه دايت کريمه " إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْهَا جَرَّاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ " په تفسير کي مروي دي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم ته کومه بنځه دايمان واورلو دپاره راغله نو رسول الله به ورته قسم ورکولو، (او دي بنخي به قسم کولو، چي

١ - سنن ابن ماجه/الجنائز ۵۱ (۱۵۷۹) (۱۵۷۹)

٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف) لم يورده في ترجمة أبي نصر عن ابن عباس

زه دخيل خاوند نه دخفگان په وجه دکفر نه نه یم وتلي بلکه زما دالله او درسول سره دمحبت په وجه داسلام قبلولو دپاره راغلي یم.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

٦١- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّفِّ

دسورة الصف دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٠٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، قَالَ: قَعَدْنَا نَقْرُؤُ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَدَا كَرْنَا، فَقُلْنَا: لَوْ نَعْلَمُ أَيَّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ لَعَمَلْنَاهُ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: "سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" ١ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (الصف: ٢٠١). قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا ابْنُ سَلَامٍ. قَالَ يَحْيَى: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا أَبُو سَلَمَةَ. قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا الْأَوْزَاعِيُّ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا ابْنُ كَثِيرٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ حُوِّلَ مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ فِي إِسْنَادِ هَذَا الْحَدِيثِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، وَرَوَى ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، أَوْ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، وَرَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ مُسْلِمٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، تَخْرُجُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَثِيرٍ. (١)

ترجمه د عبدالله بن سلام رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ يو څو صحابه كرام ناست وو او خپل مينځ كي مو خبري كولې دي وخت كي مونږ او ونيل كېږي مونږ ته معلومه وي چي كوم يو عمل الله ته ډير محبوب دي نو مونږ به ورباندي ضرور عمل كړي وو دي وخت كي الله تعالي دا ايت كريمه سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ١ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ "پاكي وائي الله تعالي لره هغه څيزونه چي په اسمانونو كي دي او هغه څيزونه چي په زمكه كي دي او خاص الله تعالي زورور او حكمتونو والا دي، اي ايمان والوولي وائي په ژبه هغه خبري چي نه ئي كوي په عمل كي، عبدالله بن سلام وائي چي دا

سورة مونږ ته رسول الله صلي الله عليه واورولو، ابو سلمه وائي داسورة زمونږ په وړاندي عبدالله بن سلام تلاوت کړو او يحيي وائي داسورة زمونږ په وړاندي ابوسلمه تلاوت کړو او محمد بن كثير وائي دا سورة مونږ ته اوزاعي بيان کړو او عبدالله وائي داسورة مونږ ته ابن كثير واورولو، امام ترمذي وائي داوازي نه ددي حديث په نقل کولو کي دمحمد بن كثير مخالفت شوي دي «ددي تفصيل دادي، ابن مبارك د اوزاعي نه او هغه د يحيي بن كثير نه او هغه دبلال بن ابو ميمونه نه او هغه دعطاء بن يسار نه او هغه عبدالله بن سلام يا ابو سلمه په واسطه دعبدالله بن سلام نه نقل کړي دي. او وليد بن مسلم داوازي نه دا حديث ددي هم معني بيان کړي دي څنگه چي محمد بن كثير نقل کړي دي.

تشرېح: قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله د ايت كريمه سبحانه في السموات الخ په تفسير کي ليکلي دي. ابن جرير دعلي په سند سره هم دابن عباس رضي الله عنهما دا قول نقل کړي دي

ابن ابي حاتم دعکرمه په سند سره دابن عباس رضي الله عنهما دا قول نقل کړي دي اودضحاك قول يي هم نقل کړي دي چي ايت كريمه "لَمْ يَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ" دهغه چا په باره کي نازل شوي دي چي په جهاد کي يي نه توره استعمال کړي وه اونه برچي اونه يي دشمن قتل کړي وو. ابن ابي حاتم دمقاتل قول نقل کړي دي چي داحد په جنگ کي چي څوک تختيدلي وو دهغوئ متعلق ددي ايت نزل شوي دي، دمحمد بن كعب قول دي كله چي الله تعالي دشركاء بدر ثواب بيان کړو نوصحابه کرامو ووئيل که چري په اننده کي مونږ دجنگ موقع ملاو شوه نو مونږ به خپل تمام طاقت استعمالوو ليکن كله چي جنگ احد راغي نو دوي وتختيدل نو الله تعالي دوي ته دپيغور ورکولو دپاره دا ايت نازل کړو، دابن زيد قول دي چي دا ايت دمنافقانو په حق کي نازل شوي دي چي دمسلمانانو سره به يي دممد کولو وعدي کولي مگر وو دروغرن وعدي به يي نه پوره کولي.

د عبدالله بن سلام رضي الله عنه حالاته

نوم عبدالله کنیه ابو يوسف لقب حبر دمدني په يهودو کې دبنی قنقاع قبيلي سره يي تعلق دی دده دنسب سلسله يوسف عليه السلام ته رسيدلي وه دجاهليت په زمانه کې دده نوم حصين وو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورباندي عبدالله نوم کيخودو.

کله چي مدني ته راغي نو يو څو سوالات يي اوکړل او دا يي هم اووئيل چي دبنی نه علاوه بل څوک ددي سوالو جواب نشي کولي او بيا ددينه پس مسلمان شو په بدر او احد کې دده دشركت باره کې اختلاف وو مگر په خندق کې په اتفاق سره شريک شوی وو. علامه ذهبي دده په باره کې داسي ليکلي دي:

كان عبدالله بن سلام عالم اهل الكتاب وفاضلهم في زمانه بالمدينة (تذكرة الحفاظ) رسول الله صلى الله عليه وسلم دده په باره کې فرمايلى دي عاشر عشرة في الجنة (ترمذي).
ددينه علاوه انتهيانې تواضع والا انسان يو ځل خلقو ليدلى وو چې دلرگو گيدى يې پشا وو چا ورنه تپوس اوکړو چې دا ولي نو ويى فرمايلى چې دخپل کبر او غرور دځمولو دپاره داسې کوم . امير معاويه رضي الله عنه په زمانه کې په ۴۳ هجري کې په مدينه کې وفات شو ۱۲۵ احاديث ورنه منقول دي

۶۲- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْجُمُعَةِ

دسورة جمعه دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۱۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا قُتَيْبُ بْنُ زَيْدٍ الدِّبْلِيُّ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِئْنَا سُورَةَ الْجُمُعَةِ قَتْلَاهَا، فَلَمَّا بَلَغَ: وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَنَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ (الجمعة: ۳). قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِنَا؟ فَلَمْ يُكَلِّمْنِي. قَالَ: وَسَلَمَانُ الْفَارِسِيُّ فِينَا. قَالَ: فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَلَى سَلَمَانَ، فَقَالَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ بِالنَّبِيِّ لَكُنَّا لَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ هُوَ وَالِدُ عَلِيِّ بْنِ الدِّبْلِيِّ فَتَعَقَّبَهُ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. قُتَيْبُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنِي، وَقُتَيْبُ بْنُ زَيْدٍ شَامِيٌّ، وَأَبُو الْغَيْثِ اشْتَبَهَ سَالِمَ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيعٍ مَدَنِيٍّ رَفَعَهُ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي كله چې سورة جمعه نازل شو مونږ درسول الله صلى الله عليه وسلم سره موجود وو، رسول الله ددې تلاوت اوکړو هر كله چې وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَنَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ "اونور خلق وروسته، ددوى نه چې نه دي رسيدلي هغوى ته په مرتبه کې، ته ورسيدو نو يو کس ورنه تپوس اوکړو اي دالله رسوله دا خلق څوک دي کوم چې تر اوسه پوري مونږ سره مخامخ شوي نه دي؟ (رسول الله خاموش شو، دده سره يې څه خبرې اونکړي سلمان

^۱ - اوردو البغاري في الجامع الصحيح / تفسير الجمعة (۲۸۹۷). صحيح مسلم / فضائل الصحابة (۲۵۹۱/۲۲۱) (تحفة

فارسي رضي الله عنه زمونږ په مينځ کي موجود وو نو رسول الله خپل لاس په سلمان کيځودو او ويي فرمايل زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کي چي زما روح دي که ايمان سره ستوري ته ختلي وي نو بيا به هم دي خلقو دهغه خاي نه حاصل کړي وو او ددوی قوم به حاصل کړي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او عبدالله بن جعفر دعلي بن المديني پلار وو يحيي بن معين دده تضعيف کړي دي، ثور بن زيد مدني دي او ثور بن يزيد شامل دي او د ابو الغيث نوم سالم دي دي عبدالله بن مطيع ازاد کړي غلام دي دمدني اوسيدونکي او ثقه دي دا حديث دابوهريره په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه په نورو سندونو هم مروی دي او په همدې بنياد دا حديث صحيح دي.

تشرېح "واخرين منهم" دا جمله ديعلمهم په مفعول ضمير عطف ده يعني ددي خلقو نه علاوه نورو خلقو ته هم تعليم ورکوي او دا خلق هم داوونو خلقو نه دي يعني دهغوی هم مذهب دي او دهغوی په لار تلونکي دي دعکرمه او مقاتل قول دي داخرين نه مراد تابعين دي دابن زيد قول دي ددينه هغه تمام خلق مراد دي کوم چي دقيامت دورخي پوري داسلام په دائره کي داخلیدونکي دي. دابن نجیح په روايت کي مجاهد ته هم ددي قول نسبت شوي دي ليکن دعمرو بن سعيد بن جبیر او ليث په روايت کي دمجاهد قول ذکر شوي دي چي ددينه مراد عجميان دي ځکه چي ابوهريره رضي الله عنه فرمايلي دي مونږ در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره ناست وو او سلمان فارسي رضي الله عنه هم زمونږ سره وو چي په دي وخت کي سورة جمعه نازل شو رسول الله چي کله ايت "منهم لما يلحقوا بهم" تلاوت کړو نو يو کس تېوس اوکړو اي دالله رسوله دا خلق به څوک وي نو رسول الله خپله خبره تکرار کړه او ده ته يي څه جواب ورنکړو خو دي کس چي دوه يا دري پيري سوال اوکړو نو په سلمان فارسي رسول الله لاس کيځودو او ويي فرمايل که ايمان په ثريا (اسمان) کي وي نو بيا به هم په اهل فارس کي څوک خان ورورسوي او دي لره به بيا مومي.

زه وایم دا حديث په دي خبره دلالت کوي چي بعضي فارسيان کسان به هم د داسي فضائلو حاملين وي چي شمار به يي په هغه چانډ کړي شوو خلقو کي وي کوم چي په ايت واخرين منهم کي مراد دي دايت دعموم تقاضا دانه ده چي صرف اهل فارس دي مراد وي ، رسول الله چي "رجال من هؤلاء ابناء فارس او فرمايل شايد چي ددينه به يي مراد دنقش يندي سلسلي اکابر وي چي اوسيدونکي دبخارا او سمرقند وو او په طريقت کي يي نسبت سلمان فارسي ته کيدو ځکه چي ددوی استساب جعفر صادق ته شوي دي او دجعفر تعلق دقاسم بن محمد سره دي او

دقاسم نسبت سلمان ته شوي دي او دسلمان دتعلق طريقه دابوبکر رضي الله عنه سره ده او دابوبکر رضي الله عنه تعلق در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره وو.

"لما يلحقوا بهم" يعني راتلونکو خلقو دوی يعني صحابه کرام و لره لاوس نه دي موندلي (يعني اوس دوی نه دي پيدا شوي ليکن دصحابه کرامو نه پس به پيدا کيږي) يا دا مطلب دي چي په فضيلت او ثواب کي دصحابه کرامو درجي ته نشي رسيدلي تابعين او ددوی نه پس راتلونکي خلق دصحابه کرامو مرتبي ته نشي رسيدلي ارشاد نبوي دي زما دصحابه کرامو بد مه وائي که چري په تاسو کي څوک دالله په لار کي داحد دغر برابر سره زر خرچ کړي نو دصحابه کرامو ديو سیر يا دنیم سیر دخرچ کولو سره به برابر نه وي (متفق عليه من حديث ابي سعيد).

په دي تشریح دا اعتراض کيږي شي چي لما په نفي دماضي او توقع دمستقبل دلالت کوي که چري دمرتبي د مساوات نفي مقصود وي نو دمضارع منفي صيغه به يي استعمال کړي وه ځکه چي دمذکوره صورت په بنا به مطلب دا وي چي دا خلق اوس دصحابه کرامو مرتبي ته نه دي رسيدلي مگر په اينده کي اميد شته او که مضارع صيغه ذکر شوي وي نو بيا دا مطلب کيدو چي راتلونکي خلق صحابه کرامو ته نشي رسيدلي ، ددي جواب دا کيږي شي چي په ماضي کي نفي دلحوق تحقق داکثريت په لحاظ سره وي او په مستقبل کي توقع دلحوق دبعضي افرادو په لحاظ سره وي يعني اميد دي چي راتلونکي بعضي کسان اگر که زر کاله پس راشي خو داتباع در رسول دپابندۍ په وجه به دقرن اول درجي ته رسيږي.

ارشاد نبوي دي زما دامت مثال دباران پشان دي دا معلومه نه وي چي ددي اوله حصه بهتره ده او که اخري حصه يايي مثال دهغه باغ پشان دي چي يوکال يي يوي حصي ميوې نيولي وي او بل کال يي بلې حصي ميوې نيولي وي نو شايد داخري کال حصه به زياته اودږده او ښانسته وي (رواه رزين، مظهری).

۳۲۱۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا حَصِينٌ، عَنْ أَبِي سَفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: يَنْتَسِلُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَائِمًا إِذْ قَدِمَتْ عِيْرُ الْمَدِينَةِ، فَاثْبَدَتْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا لِيُعْهِدَ أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ وَكَرَّكَتِ الْأَيَّةُ: وَإِذَا رَأَوْا مَجَارَةً أَوْ لَهْوًا فَالْقُوا إِلَيْهَا وَكُرُّوكُمْ قَائِمًا (الجمعة: ۱۱). قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا حَصِينٌ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. بِتَحْوِيلِهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دجابر رضي الله عنه بيان دي كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دجمعي په ورځ دخطبي ورکولو دپاره اودريدو دي وخت کي دمدني تجارتي قافله راغله ددي خبر په اوريدو صحابه کرامو هم خطبه پريخوده او اخوا ديخوا يي منډه کړل صرف دولس کسان پاتي شول په کومو کي چي ابوبکر او عمر رضي الله عنهما هم شامل وو نو په همدې موقعه دا ايت کریمه "وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا" اوهر كله چي دوی اوورني تجارت يالويي نوروان شي دوی هغي ته اوپريگندي تالره ولاړ، نازل شو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشرېح: ... اول يي تجارت او لهو دوه الفاظ ذکر کړل او بيايي تجارت ته اليها ضمير راجع کړو ددي وجه داده چي دا ددي خبري نه کنايه ده چي اصل مقصد تجارت وو ځکه چي دلوه نه مراد لويي نه دي بلکه هغه طبل مقصود دي کوم چي به دقافلي داستقبال دپاره وهلي شو دتجارت او لهو په مينځ کي د او لفظ ذکر کول په دي خبره دلالت کوي چي بعضي کسانو به دطبل د اواز داوريډو او دقافلي دليدو دپاره خطبه پريخودله او دمسجد نه به وتل اگوياکي په عمومي طور داکثرو مقصد تجارت دي.

ابن جرير دجابر رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي دغه خلقو به كله نکاح کوله نو جينکو به يي تنبل وهلو خلقو چي به دباجو اواز واوريدو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به يي په منبر پريخودو او د تنبل په اواز پسي به روان شول.

صاحب دلباب النقول ليکلي دي چي گويا کي ددي دواړو واقعاتو په سلسله کي ددي ايت ترول شوي دي صاحب دلباب دا هم ليکلي دي ما اوليدل چي ابن المنذر دجابر په روايت سره دا دواړه واقعي ذکر کړي دنکاح واقعه هم او دقافلي دراتلو واقعه هم او سند د دواړو روايتونو يي يو ذکر کړو.

که چري دواړه واقعات ددي ايت دترول مورد او گرځولي شي نو په دي صورت کي به يواځي تجارت ته ضمير راجع کيدو نه دا خبره معلومېږي چي تجارت طرف ته تلل باوجود دنورو کارونو نه چي كله مذهب دي نو دلوه کار دپاره خطبه پريخودل او دمسجد نه تلل خو په طريقه اولي مذهب دي. بعضي مفسرينو ليکلي دي چي د انفضوا اليه مفعول محذوف دي، اصل کلام داسي وو اذا راوا تجارة انفضوا اليها واذا راوا لهوا انفضوا اليه.

١ اوردد البخاري في الجامع الصحيح / الجمعة ٢٨ (٩٣٦) . والبيوع ٦ (٢٠٥٨) . و (٢٠٦٢) . وتفسير الجمعة (٢٨٩)

صحيح مسلم / الجمعة (١٦٣) (تحفة الأشراف: ٢٢٩٢، ٢٢٩٣)

دحسن او ابو مالك بيان دي چي اهل مدينه لره يو كال ولېږي تنگ كړي وو او دضوري شيانو نړخونه گران شوي وو ،نو دحيه بن خليفه دشام نه دزيتون تيل په مدينه كي دخړخولو دپاره راوړل رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت كي دجمعي خطبه وركوله حاضرينو دا ويره مخصوص كړه چي نور خلق به زمونږ نه په ورتلو كي مخكي شي او ددي خريداري به او كړي او مونږ به پاتي شونو په دي وجه يي خطبه پريخوده او بقيع طرف ته روان شول او دحيه هم په بقيع كي وو ، او د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خطبه كي صرف يو څوك كسان پاتي شول چي ابوبكر او عمر رضي الله عنهما هم پكې وو نو په دي باره كي ددي ايت نړول اوشو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانييل قسم دي په هغه ذات دچا په اختيار كي چي دمحمد صلي الله عليه وسلم، روح دي كه په تاسو كي هيڅوك هم په خطبه كي باقي نه وي پاتي شوي نو دا كلي به داور نه ډك شوي وو او تاسو ټول به يي سوزولي وي

دمقاتل بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دجمعي په ورځ خطبه وركوله چي دحيه كليي دشام نه څه تجارتي مال راوړو خو پدغه وخت كي دستور دا وو چي كله به دحيه څه تجارتي مال راوړو نو دمديني هره پرده نشينه بنځه به هم هلته رسيدله ځكه چي دحيه به اوږه او غنم او تمام ضروري څيزونه راوړل دهيه چي به مديني ته راورسيدو نو دمديني په بازار كي به يي په اجار الزيت مقام كي قيام كولو او دده دراتگ داطلاع وركولو دپاره به طبل غږولي شو او خلقو به د اواز په اوريدو سره دده طرف ته روانيدلو دا دهغه وخت دستور وو كله چي دحيه نه وو مسلمان شوي. چنانچي يو ځل دحيه دجمعي په ورځ راغي او رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت كي په منبر خطبه وركوله نو خلق فورا دمسجد نه روان شول او په مسجد كي صرف دولس نارينه او زنانه پاتي شول رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانييل په مسجد كي څومره كسان باقي دي؟ عرض او كړي شو دولس نارينه او زنانه نو ويي فرمانييل كه چري دوى هم باقي پاتي شوي نه وي نو داسمان نه به مقرر شوي كانړي وريدلي وي نو په دي باره كي مذكوره ايت نازل شو او دلېو نه مراد طبل دي

"وَلَوْ كُنَّا كَالْمَاءِ" يعني تالره په داسي حال كي پريږدي چي خطبه وركوي. مسلم صراحت كړي دي چي حاضرينو رسول الله صلي الله عليه وسلم لره په مسجد كي دخطبي وركولو په حال كي پريخودلي وو . بيهقي هم دي روايت ته ترجيح وركړي ده ليكن په بل روايت كي راغلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به په دغه وخت كي په مونځ كي مشغول وو چي خلقو مونځ پريخودو او په قافله پسي روان شول. بعضي خلقو په دي دواړو روايتونو كي داسي تطبيق كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په مونځ كي مشغول وو او دينه مجازا خطبه مراد ده گوياكې خطبه هم مونځ دي. دكعب بن عجره حديث مخكي مونږ نقل كړي دي. بيهقي دمونځ والا روايت مرجوح گرځولي دي. دعلقمه بيان دي چي دعبداالله رضي الله عنه نه تپوس

اوکړي شو چي ايا رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت کي ولاړ وو او که ناست وو؟ نو ويي فرماييل ايا تاسو ايت کریمه "وترکوک قائماً" نه دي لوستلي څوک چي ددي خبري قائل دي چي دجمعي تعداد کله دڅلوبينتو کسانو نه کم وي نو بيا هم دجمعي مونځ کيږي هغوی ددي حديث نه استدلال کوي چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره صرف دولس کسان پاتي شوي وو او هم هغوی ته يي مونځ ورکړو ليکن دا احتمال شته چي دماسپڅين مونځ يي ورکړي وي اوياخلق دمنتشر کيدو نه پس دوباره راغلي وي او يا ددوی دتلو نه پس نور خلق راغلي دي ليکن دا تمام احتمالات دکلام دسياق نه خلاف دي که چري په دي احتمالاتو کي کوم يو واقع شوي وي نو ضرور به په کوم روايت کي راغلي وو. ددينه علاوه په جمعه کي ددولسو کسانو دوجودگي نه دا نه ثابتيږي چي په جمعه کي کم از کم ددولسو کسانو موجودگي پکار ده لکه چي داسعد بن زراره په قصه کي راغلي دي چي هغه اولنی جمعه دڅلوبينتو کسانو سره ادا کړي ده ددينه هم دڅلوبينتو کسانو دتعداد لزوم نه معلوميږي همدا رنگي رسول الله صلي الله عليه وسلم هم دبنی سالم بن عمرو په محله کي سلو کسانو ته دجمعي مونځ ورکړي وو ددينه هم دا نه ثابتيږي چي په جمعه کي دسلو کسانو اشتراك ضروري دي.

مسئله: کم از کم دجمعي دشرکاؤ په ضروري تعداد کي داهل علمو اقوال مختلف دي نو اوس که دهر امام په نزد مقرر شوي تعداد نه په مونځ کي يوکس کم شي نوڅه به کيږي؟ په دي کي دعلماؤ اقوال مختلف دي ، دامام ابوحنيفه قول دي که چري په رومي رکعت کي دامام دسجدي نه مخکي يوکس لاړ شي نو جمعه باطليږي دسره دي دماسپڅين مونځ وکړي او که د امام دسجدي نه پس مقتدي تلي وي نو امام دي دجمعي مونځ پوره کړي. د امام مالك قول دي که چري درومي رکعت ددواړو سجودو نه پس مقتدي لاړو نو امام دي دجمعي مونځ پوره کړي.

دامام احمد قول دي که چري دتکبير تحریمه نه پس مقتدي مونځ مات کړو اولارو نو بيا به هم امام دجمعي مونځ پوره کوي.

دامام شافعي صحيح ترين قول دادي چي دمونځ داخړه پوري دڅلوبينت کسانو موجودگي داسي ضروري ده لکه دمونځ داخړه پوري دوخت باقي پاتي کيدل ضروري دي نو که د امام دسلام گرځولو نه مخکي په څلوبينتو کسانو کي يوکس کم شو نو په باقي کسانو دوباره دماسپڅين مونځ کول واجب دي . دامام شافعي يو قول داهم دي که د امام سره دوه کسان هم دمونځ داخړه پوري باقي پاتي شول نو امام به دجمعي مونځ پوره کوي د امام شافعي يو قول داهم دي که دمونځ داخړه پوري يوکس هم باقي پاتي شي نو امام به دجمعي مونځ پوره کوي.

دمزني قول دي که چري دامام ديور رکعت کولو نه پس مقتديان منتشر شول اويو کس هم ورسره پاتي نشو نوبابه هم امام دجمعي مونخ پوره کوي . او که په اولني رکعت کي منتشر شي اودخلوبستو نه کم کسان پاتي شي نو بيا دي دماسپخين خلور رکعت وکړي .
دامام زفر قول دي که چري د اولني فعدې نه مخکي مقتديان منتشر شول اومقرر تعداد باقي پاتي نشي نو دجمعي مونخ مات شو اودماسپخين مونخ دي دوباره وکړي .

مسئله: که چري مسبق دامام سره دجمعي دمونخ څه حصه بيا مومي اگر که په قعده يا سجده سهوه کي شريك شي نو دجمعي مونخ دي پوره کړي . داد امام ابوحنيفه قول دي . د امام مالک، شافعي ، او احمد قول دي که يو رکعت يي ورسره بيا موندو نو اکثر يي بيا موندلو او دويم رکعت دي ورسره پوره کړي او که يو رکعت يي پوره بيا نه موندلو نو جمعه يي بيا نه موندله . بيا دي دماسپخين خلور رکعتونه وکړي . دطاوس قول که چا دواړه خطبي ونه موندلي نو جمعه يي ونشو . الباب النقول بحواله مظهري . هدايه

٦٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُنَافِقُونَ

د سورة المنافقون د بعضي ايتونو تفسير

٣٣١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى. عَنْ إِسْرَائِيلَ. عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. عَنْ زَيْدِ بْنِ أَوْقَمَ. قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَتِي. فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي اِبْنِ سَلَوَانَ. يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَقَّ يَنْفِقُوا. وَلَكِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَا الْأَعْرَابُ مِنْهَا الْأَذَلَّ (المنافقون: ٨). فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَتِي. فَذَكَرَ ذَلِكَ عَتِي لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَدَّ عَنِّي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَنِي. فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي وَأَصْحَابِهِ فَخَلَفُوا مَا قَالُوا. فَكَذَّبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَدَّقَهُ فَأَصَابَنِي فِيهِ لَمْ يُعْصِنِي قَطُّ وَفَلَّه. فَجَلَسْتُ فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ عَتِي: مَا أَرَدْتُ إِلَّا أَنْ كَذَّبَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَقَّتَكَ فَأَرْسَلَ اللَّهُ تَعَالَى: إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ (المنافقون: ١) فَبَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَرَأَ مَا لَمْ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير المنافقين ١ (٢٩٠٠) . ٢ و (٢٩٠١) . ٣ و (٢٩٠٢) . ٤ و (٢٩٠٣) . صحيح

ترجمه: زيد بن ارقم رضي الله عنه نه روايت دی چي زه د خپل تره سره موجود ووم چي د

عبدالله بن ابی بن سلول (منافق) نه مي واوریدل چي خپلو ملگرو ته يي اوونیل **لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَقُوا**، **وَكُنْ رَجْعًا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ** تاسرد رسول الله صلي الله عليه وسلم په ملگرو خرج مه کړی چي دوی خواره شي او که مونږ مديني منوري ته اورسيدو نو ضرور به په مونږ کې دعزت واله مالدار ددی کلي نه ذليل او خوار کسان او شري (يعني مونږ به د مهاجرينو امداد بند کړو او دکلي نه به يی او شرو مادا خبره رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اورسوله، - و رسول الله صلي الله عليه وسلم عبدالله بن ابی را اوغوښتو هغه قسم اوخوړلو چي ما داسی نه دي ونيلي زيد رضي الله عنه وايي رسول الله صلي الله عليه وسلم زما تکذيب وکړو دی خبری زما زړه ته ډيره صدمه اورسوله چي دومره صدمه راته کله نه وه رسيدلي، په کور کې ناست ووم چي تره مي راته وونیل چي تا صرف همدا غوښتل چي رسول دي تکذيب وکړي او غصه يي درته وکړله نو دا ايتونه نازل شول "اذا جاءك المنفقون" رسول الله صلي الله عليه وسلم بيا زه راوغوښتم او دا ايتونه يي راته واورول او راته يي او فرمائيل چي الله تعالي ستا تصديق وکړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

لغات: سفر: سافر سفا معني سفر يي وکړلو جمع يي اسافر راخي.

تفسير: مفسرين وائي دا واقعه دهجرت په شپږم کال دشعبان په مياشت کې پيښه شوي وه او دقتاده او عروه په قول دهجرت په پينځم کال په شعبان کې دغزوې بني المصطلق په موقعه پيښه شوي وه مطلب دادی چي دمنافقانو سردار عبدالله بن ابی اوونیل چي مسلمانان غريبان دي چي مال ورباندي بند کړی شي نو پخپله به خواره کړی شي دده په جواب کې الله تعالي او فرمائيل دزمکي او اسمانونو خزاني زما سره دي او مسلمانانو ته هر څه ورکولی شم دا ټولي خبري زيد بن ارقم رضي الله عنه عبدالله بن ابی ته وکړي او دده عمر په دي وخت کې ډير کم وو او ده دعبدالله بن ابی تمام سازشونه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته بيان کړل معلومه شوه چي دمنافق سازش په ډاکه کول غيبت نه دی بلکه ددي ښکاره کول دمسلمانان دپاره فائده ده ددي دپاره چي ددوی دفتو نه بچ شي.

زيد بن ارقم رضي الله عنه حالاته

نوم زيد کنیه ابو عمر قبيله خزرج په ماشوموالي کې يتيم شوی وو او پرورش يي خپل تره عبدالله بن رواح رضي الله عنه اوکړو او همدا دزيد په اسلام کې دداخليدو سبب او گرځيدو دماشوموالي په وجه په عزواتو کې شريک شوی نه وو او شرکت يي په غزوې خندق کې کړی وو دي پخپله وائي ما په اولس غزواتو کې شرکت کړی دی. په دربار رسالت کې ډير مقرب وو کله

جی به بیمار شو نو رسول الله صلی الله علیه وسلم به بی عیادت له راتلو یو خل بی په سترگه درد راغلی وو او رسول الله صلی الله علیه وسلم دده دعیادت دپاره راغی دجوړیدو نه پس بی ورته نبوس او کړو که دا مرض اوس هم باقی پاتې شوی وی نو څه به دی کول زید وونیل چې صبر او داجر امید به می کولو رسول الله ورته او فرمائیل که داسی دی کولی نو دالله تعالی په وړاندي به بی گناه گرځیدلی وی (مسند احمد)

په ۲۸ هجري کې په کوفه کې وفات شوی دی او دا دمختار بن ابی عبید ثقفی زمانه وه دمرویاتو شمیر یې ۹۰ دی مزید حالات یې ابن سعد په طبقات کې ذکر کړي دي

۳۲۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُثَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِي سَعْدٍ الْأَزْدِيِّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ مَعَنَا أَنْاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ فَلَمَّا لَبَّيْنَا النَّاءَ، وَكَانَ الْأَعْرَابُ يَسْبِقُونَنَا إِلَيْهِ، فَسَبَقَ أَعْرَابِيٌّ أَصْحَابَهُ فَسَبَقَ الْأَعْرَابِيُّ فَيَمْلَأُ الْخَوْضَ وَيَجْعَلُ حَوْلَهُ حِجَارَةً وَيَجْعَلُ النِّظْعَ عَلَيْهِ حَقِيَّ يَهْيَأُ أَصْحَابَهُ، قَالَ: فَأَلَى رَجُلٌ مِنَ الْأَنْسَارِ أَعْرَابِيًّا فَأَرْغَى زِمَامَ نَاقَتِهِ لَتَشْرَبَ، فَأَلَى أَنْ يَدْعَهُ، فَاَنْتَزَعَ قَبَاضَ النَّاءِ، فَرَفَعَ الْأَعْرَابِيَّ خَشْبَتَهُ فَصَرَبَ بِهَا رَأْسَ الْأَنْصَارِيِّ فَشَجَّهَ، فَأَلَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَأْسٍ الْمُتَأَفِّقِينَ فَأَخْبَرَهُ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَضَبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي، ثُمَّ قَالَ: لَا تُلْفِقُوا عَلَيَّ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَعُوا مِنْ حَوْلِهِ يَغْنِي الْأَعْرَابَ، وَكَانُوا يَخْضُرُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ الْقَعَامِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِذَا الْقَعُومُ مِنْ عِنْدِ مُحَمَّدٍ فَأَلُوا مَحْمَدًا بِالْقَعَامِ فليُكَلِّمْهُ مَنْ عِنْدَهُ، ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: لَكُنْ رَجُلًا إِلَى التَّيَمِّمَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعْرَابُ مِنْهَا الْأَذَلَّ، قَالَ زَيْدٌ: وَأَنَارَ ذُرِّيَّةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَسَبِغْتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي، فَأُخْبِرْتُ عَنِّي، فَاَنْطَلَقَ فَأَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَلَفَ وَجَّهَهُ، قَالَ: فَصَدَّقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَذَّيْتِي، قَالَ: فَجَاءَ عَنِّي إِلَيَّ، فَقَالَ: مَا أَرَدْتَ إِلَّا أَنْ مَقْتَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَذَّيْتَهُ وَالْمُسْلِمُونَ، قَالَ: فَوَقَعَ عَلَيَّ مِنَ الْهَمِّ مَا لَمْ يَقَعْ عَلَى أَحَدٍ، قَالَ: فَبَيْنَمَا أَنَا أَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، قَدْ خَفَقْتُ بِرَأْسِي مِنَ الْهَمِّ إِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَرَكْتُ أُذُنِي وَصَحِيحِي فِي وَجْهِ، فَمَا كَانَ يَسُرُّنِي أَنْ لِي بِهَا الْخُلْدُ فِي الدُّنْيَا، ثُمَّ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لِحَقَّقِي، فَقَالَ: مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قُلْتُ: مَا قَالَ لِي عِنْدَمَا إِلَّا أَنَّهُ عَرَكَ أُذُنِي وَصَحِيحِي فِي وَجْهِ، فَقَالَ: أَبْشِرْ، ثُمَّ لِحَقَّقِي عَمْرٌ قُلْتُ لَهُ لِمَ قَوْلِي لِأَبِي بَكْرٍ،

فَلَمَّا أَصْبَحْنَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الْمُتَافِقِينَ). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: دزید بن ارقم رضي الله عنه بیان دي فرمائي چي مونږ دني کريم صلي الله عليه وسلم سره په غزوه بني مصطلق کي دجهاد دپاره اووتلو او زمونږ سره څه بانډچيان هم موجود وو، کله چي ډير لري هم اوبه په نظر نه راتلي، نو مونږ به يو دبل نه داوبو حاصلولو دپاره هلته په رسيدو کي دخان مخکي رسولو کوشش کولو خو بانډچيان به زمونږ نه هلته په رسيدو کي مخکي کيدل يو خل داسي اوشول چي يو بانډچي دخپلو ملگرو نه هلته مخکي اورسيدو کله چي به وړاندي تير شو نو حوض به يي ډک کړو او گيرچاپير به يي ورنه کانږي کيخودل او خپله دچمږي دري به يي ورباندي واچوله بيا به دده ملگري راتلل، په همدې موقعه په انصاريانو کي يو بانډچي دوي ته ورغلو او دخپلي اوبني مهار يي سست کړو ددي دپاره چي اوبه اوڅکي مگر دغه بانډچي اوبو څکلو ته پريښودو انصاري داوبو بند کړو بانډچي يو لرگي راپورته کړو او دانصاري سر يي ورباندي اووهلو او دهغه سر يي مات کړو دغه انصاري دمنافقينو انصار عبدالله بن ابی ته ورغلو او هغه ددوي هم خيال وو چي ددي واقعي خبر يي ورته ورکړو نو عبدالله بن ابی ددي په اوريدو سره سره لمبه شو او سخته غصه ورغله او وئيل يي په هغه کسانو باندي تاسو خرچونه مه کوئ کوم چي درسول الله صلي الله عليه وسلم ملگري دي ترڅو پوري چي دا بانډچي لري شوي نه وي مگر ددوي معمول دا وو چي دخوراک په وخت کي به دا خلق درسول الله په وړاندي موجود کيدل او جمع کيدل، عبدالله بن ابی اوونيل کله چي دوي دمحمد صلي الله عليه وسلم، دخوانه لار شي نو هغه ته خوراک ورورئ تر دي چي هغه او دهغه موجود ملگري يي اوخوري هر کله چي هغه خپل ملگرو ته اوونيل که مونږ مديني ته سلامت اورسيدو نو په تاسو کي چي څوک عزتمند دي هغوي به ذلت والا بانډچيان دمديني نه ضرور شري، زيد وائي چي زه په رسول الله پسي په سورلي شاته ناست وم چي دعبدالله بن ابی خبري مي واوريدي خپل تره ته مي اوونيلي او تره مي لاړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي خبر ورکړو رسول الله ورپسي څوک وزوليدلو او راويي غوښتلو مگر هغه چي راغلو نو قسمونه يي خوړل او انکار يي اوکړو (چي داسي خبري ماته دي کړي) نو رسول الله دهغه تصديق اوکړو او زه يي دروغژن اوگرخولم بيا چي زما تره ماته راغي نو ماته يي اوونيل اي بېچيه تا څه سوچ کړي وو چي رسول الله به تاته غصه شي مگر رسول الله او مسلمانانو خو ته دروغژن اوگرخولي ددي په اوريدو ماته دومره غصه او خفگان اورسيدو چي.

شايد دومره غم او غصه به نور كله په ما نه وي راغلي او نه به دومره تكليف انسانانو كي چاته رسيدلي وي ما دغم په وجه سر تپت نيولي وو او در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په سفر كي روان وم تردې چې رسول الله يو په يوه ماته نژدې راغلو او زما غوږ يې اونيول او يوه جتکه يې ورکړه او زما په وړاندي يې اوخاندل چې زه ورباندي دومره خوشحاله شوم کچري ددي په بدل کي په دنيا کي ماته جنت ملاوشي وي نو دومره به نه وم خوشحاله شوي بيا ماسره ابوبکر رضي الله عنه ملاؤ شو زما نه يې تپوس او کړو چې رسول الله صلي الله عليه وسلم درته څه اوونيل ما ورته اوونيل ماته يې څه نه دي ونيلي البته زما غوږ يې اونيولو چې خوزولو يې او ماته يې کتل او خاندل يې ابوبکر رضي الله عنه اوونيل خوشحاله شه بيا عمر رضي الله عنه ماسره ملاؤ شو نو هغوی ته مي هم هغه خبره اوکړه کومه چې مي ابوبکر ته کړي وه بيا چې كله سحر شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دسحر په مونځ کي سورة منافقون اولوستلو امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۱۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، أَنَبَانَا شُعْبَةُ، عَنْ الْحَكَمِ بْنِ عَتَبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرَظِيَّ مِنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً يُحَدِّثُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي، قَالَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ: لَمَّا رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَا الْأَعْرَابُ مِنْهَا الْأَذَلَّ (المنافقون: ۸). قَالَ: فَكُنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَخَلَفَ مَا قَالَهُ، فَلَا مَنِي قَوْمِي، وَقَالُوا: مَا أَرَدْتَ إِلَّا هَذِهِ، فَكُنْتُ النَّبِيَّ وَنَبْتُ كَثِيرًا حَزِينًا، فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْكَيْتُهُ، فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ، قَالَ: فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْأَيَّةَ: هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَعُوا (المنافقون: ۷)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: دحکم بن عتبه بيان دي چې زه دمحمد بن کعب قرظي نه دخلو بنشو کالو نه دزيد بن ارقم رضي الله عنه حديث اورم چې په غزوه تبوک کي عبدالله بن ابی اوونيل که مونږ مديني ته په خير اورسيدو نو په مونږ کي عزت مند خلق به ذليل خلقو لره دمديني نه ضرور اوباسي راوي وائي چې ما دا واوريدل رسول الله صلي الله عليه وسلم ته مي ځان اورسولو او خبر مي ورکړو (کله چې دهغه نه تپوس اوکړي شو، نو قسم يې اوکړو چې داسي خبري خو ما بالکل نه دي کړي، زما قوم زه ملامت کړم او خلقو اوونيل چې دا دروغ دي اوونيل نو څه درته ملاؤ شول؟ زه کور ته راغلم او په غم او خفگان کي ډوب پريوتم بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم

ماته راغلو او که بيا زه ورغلم «دراوي شک دي، او اووي فرمانيل الله تعالي ستاتصديق اوکړو او دا ايتونه نازل شوي دي " هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَقِّ نَفْقْتُمْ " امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

۳۳۱۵- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: كُنَّا فِي غَزَاةٍ، قَالَ سُفْيَانُ: يَرَوْنَ أَنَّهَا غَزَاةُ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ: يَا لِمُهَاجِرِينَ، وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: يَا لِلْأَنْصَارِ، فَسَمِعَ ذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: " مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ ؟ "، قَالُوا: رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَسَعَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتَنَةٌ "، فَسَمِعَ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ، فَقَالَ: أَوْقَدْ فَعَلُوهَا وَاللَّهِ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ (المنافقون: ۸)، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَعْنِي أَضْرِبَ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعُهُ لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ، وَقَالَ غَيْرُ عَمْرٍو: فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَاللَّهِ لَا تَتَّقِلْبُ حَقِّي تَقَرُّ أَنَّكَ الدَّلِيلُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَزِيزُ، فَقَعَلَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د جابر بن عبد الله رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ په يوه غزوه كي موجود وو «سفيان وائي دخلقو خيال دادي چي دا غزوه بني مصطلق وه، په مهاجرينو كي يو كس يو انصاري كس په لته اووهلو مهاجر اواز اوکړو اي مهاجرينو راشئ او انصاري اواز اوکړو اي انصارو راشئ تردې چي دا اواز نبي كريم صلي الله عليه وسلم واوريدو نو ويي فرمانيل د جاهليت پشان اوازونه ولي كوي خلقو اوونيل يو مهاجر انصاري په لته وهلي دي رسول الله او فرمانيل دا اواز پرېږدئ دا يو قبيح او ناكاره اواز دي، دا اواز عبدالله بن ابى بن سلول واوريدو نو هغه اوونيل واقعي كه هغوى داسي كړي وي نو په الله قسم مونږ چي مديني ته ورسېږو زمونږ عزتمند به ذليل خلقو لره دمديني ته او شري عمر رضي الله عنه اوونيل اي دالله رسوله ماته اجازت راكړه چي ددي منافق سر اووهه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيل پرېږده ده لره خلق به بيا دا خبري كوي چي محمد خپلو ملگرو لره هم قتل كوي د عمرو بن

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح: تفسير المنافقون ۶ (۲۹۰۰)، صحيح مسلم/البر والصلة ۱۶ (۲۵۸۲/۲۳) (تحفة

دينار نه علاوه دنورو راويانو قول دي چي عبدالله بن ابي ته دهغه خوي عبدالله بن عبدالله دي
 حده پوري اوونيل چي ته واپس كيدي نشي ترڅو پوري چي دا اقرار دي كړي نه وي چي ذليل
 هم ته يي او رسول الله عزت مند دي نو هغه ددي اقرار او كړو.
 امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

۳۳۱۶_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَزْوَ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَنْبَلٍ الْكَلْبِيُّ، عَنْ الضَّحَّاكِ،
 عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "مَنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُهُ حَجٌّ يَتِيَتْ رَبَّهُ أَوْ تَجِبَ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ
 فَلَمْ يَفْعَلْ سَأَلَ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ". فَقَالَ رَجُلٌ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، أَتَى اللَّهَ إِنَّمَا سَأَلَ الرَّجْعَةَ
 الْكَفَّارَ. قَالَ: سَأَلْتُو عَلَىكَ بِذَلِكَ قُرْآنًا: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ
 ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۙ وَأَتَّفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ
 أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ إِلَى قَوْلِهِ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (المنافقون: ۸-۱۱) قَالَ: فَمَا يُوجِبُ الزَّكَاةُ؟ قَالَ:
 إِذَا بَلَغَ الْمَالُ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَصَاعِدًا، قَالَ: فَمَا يُوجِبُ الْحَجَّ؟ قَالَ: الرِّزَاؤُ وَالْبَيْعُ." (۱)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي دچا سره چي دومره مال وي چي حج دبيت الله
 ورباندي كولي شي او يا ورباندي زكوة واجب كيږي او دي حج ته لار نشي او زكوة اداء نكړي
 دي به دمرگ په وخت كي الله تعالي ته درخواست كوي چي ما دنيا ته دوباره واپس اوليږه يو
 كس اوونيل اي ابن عباس دالله نه اوويريږه دنيا ته د دوباره واپس تلو ارمان خو به كافران كوي
 انه چي مسلمانان، ابن عباس اوونيل زه به درته په دي باره كي قراني ثبوت اوبنايم الله تعالي
 فرمانيلي دي " يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ
 فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ . وَأَتَّفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ إِلَى قَوْلِهِ وَاللَّهُ
 خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ " اي ايمان والو غافل دي نكړي تاسولره مالونه ستاسو اونه اولاد ستاسو
 دذكر دالله تعالي نه اوچاچي او كړو داكار نودغه كسان دوى پوره تاوان والادي، بيا هغه تپوس
 او كړو په څومره مال كي زكوة فرض كيږي ابن عباس اوونيل كله چي مال دوه سوه درهمو ته
 ورسيرې يا ددينه زيات شي هغه اوونيل حج كله فرض كيږي ابن عباس اوونيل كله چي
 دخرجي او سورلي انتظام برابر شي

تشرېح: "أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ" يعني دمال او اولاد انتظام او ددوى اهتمام.

"عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ" ذكر لفظ عام دي تمامو عبادتونو ته شامل دي ليكن دمفسرينو په نزد دېنځم وخته مونځ مراد دي.

"وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ" يعني كوم كسان چي په مال او اولاد كي داسي مشتغل وي چي دالله دذكر نه مانع وي نو همداسي كسان خساره پورته كونكي دي چي حقير او پناه كيدونكي څيز يي قبول كړو او لا زوال او عالي قدر نعمت يي دلاسه وركړو.

په سابقه ايت كي په صراحت سره يي دمنافقانو مذمت كړي دي او په دي ايت كي تراخړه پوري يي ددوي بدعقلي بيان كړي ده ، په مال او اولاد كي انختلي پاتي كيدل ، مونځ ترك كول او زكوة نه ادا كول او دمرگ دمؤخر كيدو تمنا كول اودعمر داوږد والي اميد كول دمنافقانو خاصيتونه دي دمسلمانانو دپاره دمنافقانو پشان په دي كي دكومي خبري اخيارول نازيادي.

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي حَيَّةَ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِتَخْوِهِ، وَقَالَ: هَكَذَا رَوَى سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي جَنَابٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَوْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعُوهُ، وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ رِوَايَةِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، وَأَبُو جَنَابٍ اسْمُهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي حَيَّةَ وَلَيْسَ هُوَ بِالْقَوِيِّ فِي الْحَدِيثِ. (١)
ترجمه : ابن عباس ، رضي الله عنهما دنيي كريم صلي الله عليه وسلم نه دماقبل هم معني روايت په مذكوره سند بيان كړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دارنگي سفیان بن عیینة او نورو راویانو هم دا حدیث دابی جناب نه او هغه دضحاك نه او هغه دابن عباس رضي الله عنه قول نقل كړي دي او دوي مرفوع نه دي بيان كړي او دا د عبدالرزاق دروايت نه زيات صحيح دي او دابو جناب نوم يحيي بن ابي حبه دي مگر دده حافظه په حدیث نقل كولو كي قوي نه وه.

٦٤- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التَّغَابُنِ

دسورة التغابن دبعضي ايتونو تفسير

٣٣١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا سَيِّدُكَ بْنُ

خَوَّبَ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ" (التغابن: ١٤)، قَالَ: هَؤُلَاءِ رِجَالٌ اسْتَكْبَرُوا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ وَارْتَدَّوْا أَنْ يَأْكُلُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَتَى أَزْوَاجَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ أَنْ يَدْعُوهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَوْا النَّاسَ قَدْ فَتَقَهُوا فِي الدِّينِ، هُمَا أَنْ يَغَاقِبُوهُمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ (التغابن: ١٤) الْآيَةِ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: مروي دي چي دابن عباس رضي الله عنهما نه يو کس ددي ايت کریمه "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ" اي ایمان والو بعض دبیبيانو ستاسو او اولاد ستاسونه دشمنان ستاسو دي نو خان اساتي دهغوی نه، باره کي تپوس او کړو چي دا په څه باره کي نازل شوي دي هغه او ونبیل په اهل مکه کي څه کسان وو چي ایمان یی راوړي وو او دهغوی رسول الله ته درسیدو اراده کړي وه مگر دهغوی بنځو او دهغوی اولاد انکار او کړو چي دهغوی به یی رسول الله ته دورتلو دپاره پري نږدي بیا چي کله دوی رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ورغلل او ورته معلومه شوه چي خلقو ددین پوهه کافي ډیره حاصل کړي ده نو دوی اراده اوکړه چي دوی هم خپلو بنځو او خپلو بچو ته درکاوت پیدا کولو سزا ورکړي نو په دي باره کي دا ایتونه نازل شول.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي.

تشریح: ... "فَاحْذَرُوهُمْ" یعنی تاسو ددوی متعلق محتاط اوسئ او ددوی دشر نه مه بی

فکره کیرئ، ددوی وینا هم مه منئ او ددوي په وینا هجرت کول هم مه پریرئ
 ترمذي او حاکم دابن عباس رضي الله عنهما نه روایت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانیلې دي کله چي دوی مدیني ته ورسیدل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شول نو دهغوی ولیدل چي ددوی نه مخکي هجرت کونکو بعضي دیني مسائل زده کړي دي نو ددي حالت په لیدو سره ددوی خپل اهل او عیال ته غصه راغله او دا اراده یی وکړله چي سزا ورته ورکړي ځکه چي صرف بنځو او بچو دوی دهجرت نه منع کړي وو نو په دي باره کي ایت کریمه "وَإِنْ كُنْتُمْ لَا تَرْضَوْنَ مَخْرَجَ يَوْمَئِذٍ فَلَهُ الْأَوَّلُونَ" نازل شو. یعنی که چري معاف کوئ تاسو خطاني دهغوی، اومخ اړوي او بڅښنه ورته کوی نو یقینا الله تعالي بڅښنه کوونکي رحم کوونکي دي.

ابن جرير دعتاء بن يسار قول نقل كهي دي جي علاوه دايت كريمه يائنها الذين امنوا ان من اولادكم واولادكم عدوا لكم فاحذروهم وان تعفوا وتصفحوا وتغفروا فان الله غفور رحيم. باقي تمام سورت تغابن په مکه کي نازل شوي دي اوصرف دايت په مدينه کي دعوف بن مالک په حق کي نازل شوي دي. عوف بن مالک يو بال بچي دار سړي وو ، ده جي به کله هم دجهاد کولو اراده وکړله نوبنخي اوبچو به ورته ژړا شروع کړله اودده په زړه کي به يي رقت پيدا کړو او ورته به يي ونييل چي ته مونږ چاته پريږدي نو په دي شان سره به دده په زړه کي نرمي راغله اودجهاد نه به پاتې شو ، نوخاص ددي واقعاتو متعلق دسورت داخړه پوري ددي ايتونو نزول په مدينه کي وشو.

٦٥-بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التَّحْرِيمِ

دسورة تحريم دبعضي ايتونو تفسير

٣٣١٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَوْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: " لَمْ أَرَلْ حَرِيصًا أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ، عَنِ الْمَزَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّتَيْنِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا (التَّحْرِيمِ: ٤) حَتَّى حَجَّ عُمَرُ وَحَاجَّجَتْ مَعَهُ، فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ فَتَوَضَّأَ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَنِ الْمَزَاجَانِ مِنَ الْأَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّتَانِ قَالَ اللَّهُ: إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَكَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ (التَّحْرِيمِ: ٤) فَقَالَ لِي: وَاعْبَأْ بِكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَكَرِهَ وَاللَّهُ مَا سَأَلَهُ عَنْهُ وَلَمْ يَكُنْهُ، فَقَالَ: هِيَ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ، قَالَ: ثُمَّ أُنْشَأَ يُحَدِّثُنِي الْحَدِيثَ، فَقَالَ: كُنَّا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَجَدْنَا قَوْمًا تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ، فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَتَعَلَّنَ مِنْ نِسَائِهِمْ، فَتَغَضَّبْتُ عَلَى أَمْرَاتِي يَوْمًا، فَلَمَّا هِيَ تُرَاجِعُنِي، فَأَلْكَرْتُ أَنْ تُرَاجِعَنِي، فَقَالَتْ: مَا تُنْكِرُ مِنْ ذَلِكَ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَرَوَّاجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَرَا جَعْنَهُ وَتَهَجَّرَهُ إِحْدَاهُنَّ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ، قَالَ: فَقُلْتُ فِي نَفْسِي قَدْ خَابَتْ مَنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ مِنْهُنَّ وَخَسِرَتْ، قَالَ: وَكَانَ مَنَزَلِي بِالْعَوَالِي فِي بَيْتِي أُمَيَّةَ وَكَانَ لِي جَارٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، كُنَّا لَنَا تَوَابُ الْكُرُوكِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَتَزَلُّ يَوْمًا فَيَأْتِيَنِي بِخَبَرٍ أَوْ عَمَلٍ وَغَيْرِهِ، وَأَكْرِلُ يَوْمًا فَأَتِيَهُ بِبُحْلٍ ذَلِكَ، قَالَ: وَكُنَّا لُحْدَتِ أَنْ عَسَانَ تَنْجُلُ الْخَيْلَ لَتَغْفِرُونَا، قَالَ: فَجَاءَنِي

يَوْمًا عِشَاءً فَضَرَبَ عَلَى الْبَابِ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ. فَقَالَ: حَدَّثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ. قُلْتُ: أَجَاءَتْ غَسَّانٌ. قَالَ: أَغْلَظُ مِنْ ذَلِكَ طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ. قَالَ: فَقُلْتُ فِي نَفْسِي قَدْ خَابَتْ حَفْصَةُ وَخَسِرَتْ. قَدْ كُنْتُ أَظُنُّ هَذَا كَارِثًا. قَالَ: فَلَمَّا صَلَّيْتُ الصُّبْحَ هَدَدْتُ عَلَى يَسَافِي. ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَقِّي وَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَإِذَا هِيَ تَبْكِي. فَقُلْتُ: أَطَلَقَكُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: لَا أَذْرِي هَذَا مُعْتَرِلٌ فِي هَذِهِ الْمَشْرِبَةِ. قَالَ: فَانْطَلَقْتُ فَأَتَيْتُ غَلَامًا أَسْوَدَ. فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنْ لِعُمْرٍ. قَالَ: فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ. قَالَ: قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. قَالَ: فَانْطَلَقْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَإِذَا حَوْلَ الْبَيْتِ نَعْرٌ يَبْكُونَ. فَجَلَسْتُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ. فَأَتَيْتُ الْغَلَامَ. فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنْ لِعُمْرٍ. فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ. فَقَالَ: قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. قَالَ: فَانْطَلَقْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ أَيْضًا فَجَلَسْتُ ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ. فَأَتَيْتُ الْغَلَامَ فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنْ لِعُمْرٍ. فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ. فَقَالَ: قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. قَالَ: فَوَلَّيْتُ مُنْطَلِقًا. فَإِذَا الْغَلَامُ يَدْعُونِي. فَقَالَ: ادْخُلْ فَقَدْ أُذِنَ لَكَ. فَدَخَلْتُ فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئٌ عَلَى رَمْلٍ حَصِيرٍ قَدْ رَأَيْتُ أَكْرَهُ فِي جَنْبَيْهِ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. أَطَلَقْتَ نِسَاءَكَ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: اللَّهُ أَكْبَرُ لَقَدْ رَأَيْتُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَنَحْنُ مَعَشَرُ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ. فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَجَدْنَا قَوْمًا تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَتَعَلَّنَ مِنْ نِسَائِهِمْ فَتَغَضَّبْتُ يَوْمًا عَلَى أَمْرٍ أَقْبَى فَإِذَا هِيَ كُرَاجِي. فَأَلْكَزْتُ ذَلِكَ. فَقَالَتْ: مَا تُنْكِرُ. فَوَاللَّهِ إِنْ أَرَوَّاجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَرَاجِعْنَهُ وَتَهْجُرُهُ إِحْدَاهُنَّ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ. قَالَ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ: أَكُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: نَعَمْ. وَتَهْجُرُهُ إِحْدَانَا الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ. فَقُلْتُ: قَدْ خَابَتْ مَنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ مِنْكُنَّ وَخَسِرَتْ أَلَا مَنْ إِحْدَا كُنَّ أَنْ يَغْضَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا لَيَغْضَبَ رَسُولُهُ. فَإِذَا هِيَ قَدْ هَلَكَتْ ٢. فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ: لَا كُرَاجِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا تَسْأَلِيهِ شَيْئًا وَسَلِّيْهِ مَا بَدَا لَكَ. وَلَا يَقُولُ لَكَ إِنْ كَانَتْ صَاحِبَتُكَ أَوْ سَمَّ مِنْكَ وَأَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَتَبَسَّمَ أُخْرَى. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. اسْتَأْذِنُ؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: فَزَعَمْتُ وَأُجِبِي فَمَا رَأَيْتُ فِي الْبَيْتِ إِلَّا أَهْبَةً ثَلَاثَةً. قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. اذْهَبْ إِنَّ يُوْسَعَ عَلَى أَمَتِكَ فَقَدْ وَسَّعَ عَلَى قَارِسَ. وَالرُّومُ وَهُمْ لَا يَعْبُدُونَكَ. فَاسْتَوَى جَالِسًا. فَقَالَ: "أَنِي هَلَاكٌ أَنْتَ يَا ابْنَ الْغَطَابِ ٢ أُولَئِكَ قَوْمٌ عَجَلَتْ لَهُمْ طَبِيبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا. قَالَ: وَكَانَ أَقْسَمَ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَى نِسَائِهِ شَهْرًا لَمَّا كَبِهَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ وَجَعَلَ لَهُ كَفَّارَةً الْيَوْمِ". قَالَ

قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَأَخْبَرَنِي عَنْهُ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: فَلَمَّا مَضَتْ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَدَأَ بِي، قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، إِنِّي ذَا كُرٍّ لَكَ هَيْئًا فَلَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبِيكَ، قَالَتْ: ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا (الاحزاب: ٢٨) "الآيَةَ، قَالَتْ: عَلِمَ وَاللَّهُ أَنَّ أَبِي لَمْ يَكُنْ يَأْمُرُنِي بِغُرُوقِهِ، فَقُلْتُ: أَنِّي هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبِي فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ."

ترجمه: د ثور نه روايت دي چي ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي: زما دا ډير لوي خواهش وو چي د عمر فاروق رضي الله عنه نه ددي خبري تپوس او کړم چي در رسول الله هغه بياني کومي کومي وي دچا متعلق چي الله تعالي فرمايلي دي "إِنْ تُثُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا". تر دي چي يو ځل چي کله عمر رضي الله عنه حج کولو او زه هم ورسره حج ته تلي وم چي اودس يي کولو نو مایي په لاسونو اوبه واچولي او پدغه وخت کې مي اوونيل اي اميرالمومنين در رسول الله هغه بياني څوک څوک وي دچا متعلق چي الله تعالي "إِنْ تُثُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا" فرمايلي دي؟ عمر رضي الله عنه اوونيل اي دعباس خويه ستانه تعجب کوم تاته دا هم معلوم نه دي. زهري وايي په الله قسم ابن عباس چي د کومي خبري تپوس وکړو هغه ورباندي بده ولگيدله مگر عمر فاروق حقيقت پت نکړو او بيان يي کړو چي هغه دواړه عائشه او حفصه رضي الله عنهما، وي. او بيا عمر فاروق رضي الله عنه پوره سرگزشت بيان کړو او ويي فرمايل: زمونږ د قريشيانو په مکه کي دا حال وو چي مونږ پخپلو پنځو غالب وو مگر کله چي مديني ته راغلو نو نور خلق مو وليدل چي خپلي پنځي ورباندي غالب وي نو زمونږ پنځو هم د هغوی نقش قدم ته کتل شروع کړل چي زدکړه يي ورته وکړله نو يوه ورځ زه خپلي پنځي ته غصه شوم او هغي راته جواب راگرځول شروع کړل ما دا بده وگڼله چي دا راته جوابونه راوگرځوي نو هغي راته وونيل ته دا ولي بد گڼي په الله قسم د رسول الله بياني خو هغه سره بحث مباحثه او تکرار کوي او کله کله ورسره بعضي پنځه پوره ورځ هم خبري ونکړي تردې چي شپه راشي. ما په زړه کي وونيل وک چي داسي کوي نامراد او تاواني به پاتي کيږي، عمر فاروق وونيل د بني اميه قبيلي په عوالي مقام کي زما کور وو او هلته زما يو انصاري گاونډي وو مونږ خپل مينځ کي يو ترتيب جوړ کړو چي يوه ورځ به ته در رسول الله مجلس ته ورځي چي د وحې د نزول او ضروري حالاتو خبر به ما ته راوړي او يوه ورځ به زه ورځم اود وحې د نزول او ضروري حالاتو خبر به تاته راوړم، امير المؤمنين ونيل چي مونږ يوه ورځ دا

خبري کولي چي غسانيانو زمونږ سره د جنگ کولو دپاره خپلو اسونو ته نغلوته اولنگول ، يوه ورځ يو انصاري دخپل نمبر په ورځ (درسول الله صلي الله عليه وسلم دخدمت ، دماخوستن په وخت کې مونږ ته واپس راغي او دراتلو سره يې زما دروازه په زوره اووهله او تپوس يې اوکړو ايا عمر موجود دي ؟ نو زه گبراو شوم او فورا بهر راووتلم انصاري اوونيل نن يولويه حادثه پېښه شوي ده ما اوونيل څه شوي دي؟ ايا غسانيان راغلي دي؟ ويي ونيل ددينه هم لويه حادثه پېښه شوي ده رسول الله صلي الله عليه وسلم خپلو بيبيانو ته طلاق ورکړي دي ما پخپل زړه کې اوونيل اي حفصي ناکام او نامراده شوي زما خو دمخکې نه دا خيال وو ډيره نژدي ده چي داسي به کيږي خو بيا مي د ماخوستن د مونځ نه پس جامي بدل کړي او دتلو نه پس د حفصي کمري ته ورسيدم او هغي ژړل ما ورته وونيل ايا رسول الله درته طلاق درکړي دي؟ هغي راته وونل ماته پته نشته هغه خو دادي چي په دي بالاخانه کې يواخي ناست دی ، عمر فاروق وايي چي زه دلته نه روان شوم او يو تور غلام ته ورغلم او ورته مي وونيل چي درسول الله نه د عمر دپاره دداخليدو اجازت اوغواړه غلام داخل شو او درسول الله صلي الله عليه وسلم سره يې خبري اترې اوکړي خو چي بهر راغي نو ويي ونيل ما درسول الله صلي الله عليه وسلم سره خبري اوکړي او ستا ذکر مي ورته وکړو ليکن خاموش پاتي شو نوزه مجبورا واپس روان شوم او مسجد ته راغلم او دمڼر په خوا کې دهغه کسانو سره نژدي کيناستم څوک چي هلته موجود وو او ژړل يې ليکن ډير کينه ناسم او بيا ورغلم او غلام ته مي اوونيل چي زما دپاره د داخليدو اجازت اوغواړه نو دي دتنه ورغلو او څه خبري يې اوکړي او يوه شيبه پس واپس راغي او ويي ونيل ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يې اوکړه نو زه نااميده واپس راغلم اودهغه کسانو سره کيناستم څوک چي دمڼر په خوا کې ناست وو ليکن داندروني احساس دغليبي په وجه پاڅيدم او بيا مي غلام ته اوونيل چي د عمر دپاره اجازت اوغواړه نو دي دتنه ورغلو او يوه شيبه پس واپس راغي او ويي ونيل ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يې اوکړه نو ما دواپس تلو دپاره شاګړه او روان شوم چي غلام ماته په چغه وونيل چي ورشه رسول الله تاته دداخليدو اجازت وکړو نو ددي خبري په اوريدو سره زه دتنه ورغلم او عرض مي وکړو چي اي دالله رسوله ايا ښځو ته دي طلاق ورکړي دي ، رسول الله اوفرمايل نه ما وونيل الله اکبر اوګوره زمونږ قريشيان به مخکې په ښځو باندي غالب وو ليکن مديني ته دراتلو نه پس يې داسي خلق وليدل په چا باندي چي ښځي غالبې دي ، نو زمونږ ښځو هم د هغوی نقش قدم ته کتل شروع کړل چي زدکړه يې ورنه وکړله نو يوه ورځ زه خپلي ښځې ته غصه شوم او هغي راته جواب راګرځول شروع کړل ما دا بده وګنترله چي دا راته جوابونه راوګرځوي نو هغي راته وونيل ته دا ولي بد گڼي په الله قسم د رسول الله بيبياني خو

هغه سره بحث مباحثه او تکرار کوي او کله کله ورسره بعضي ښځه پوره ورځ هم خبري ونکړي تردې چې شپه راشي ، ما حفصي مي ته وويل ايا ته رسول الله ته دخبري جواب ورگرځوي هغي وويل هو او مونږ يې ټوله ورځ تر شپې پوري يواځي هم پرېږدو ما ورته وويل چې هرڅوک چې دا کار کوي هغه تبا او برباد دی او ايا تاسو نه ويرئ چې د رسول الله د خفه کولو په وجه به درباندي د الله غضب نازل شي او هلاکي به شئ ، رسول الله چې دا واوريدل نومسکي شو ، او حفصي ته مي وويل رسول الله ته بيا جواب مه ورگرځوه اود هيڅ شي مطالبه ورته هم مه کوه او چې څه شي ته دي ضرورت وي نو ماته وايه رسول الله چې دا واوريدل نومسکي شو او حفصي ته وويل ته په دي خبره کينه مه کوه چې ستا گاونډي ستانه زياته پړقيدونکي در رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډيره محبوه ده يعني عانسه بي بي رسول الله چې مي په مسکا وليدو ، ما عرض وکړو اي دالله رسوله يا د زړه خوشحالولو خبري وکړم؟ راته يې او فرمائيل هو و کيناستم او اندروني څيزونو ته مي کتل شروع کړل په الله قسم چې ددري کچې چمړو نه مي علاوه نور څه ونه ليدل ، ما عرض وکړو اي دالله رسوله دالله تعالي نه دعا او غواړه چې ستا په امت باندي فراخي راولي ، په روميانو او فارسيانو يې فراخي راوستلي ده باوجود ددي چې هغوی دالله اطاعت نه کوي رسول الله ددي په اوريدو سره چې تکیه يې وهلي وه کيناستو او ويې فرمائيل اي دخطاب څويه ايا ستا داخيال دي ، هغوی ته الله په دنيا کې دهغوی دخوښي شيان ورکړي دي او په اخرت کې به يې هيڅ حصه نه وي ، عمر فاروق وويل چې رسول الله داسي قسم خوړلی وو چې تر يوې مياشتې پوري به خپلو بيانو ته نه ورځم نو الله تعالي په خپل رسول باندي عتاب وکړو . زهري وايي ما ته عروه د عائشي رضي الله عنها نه خبر را کړی دی فرمائيل چې کله ۲۹ ورځي تيري شوي نو رسول الله زما کمري ته را داخل شو او ماته يې او فرمائيل زه درته يوه خبره کول غواړم مگر د سوچ کولو نه مخکي په جواب را کولو کي جلتي مه کوه چې تر څو دي مور او پلار سره مشوره نه وي کړي او بيا يې دا ايت کریمه " تلاوت کړو ، ام المؤمنین وايي رسول الله ته دا معلومه وه چې زما مور او پلار ماته هيڅ کله درسول الله نه د جدایي اختيارولو مشوره نه را کوي ما ورته وويل ايا په دي کي زه مشوره او غواړم د مور او پلار نه زه خو الله او دهغه رسول او کور د اخرت خوښوم او هم دوی ته ترجیح ورکوم .

تشریح : "إِنْ كُتِبَ إِلَيَّ اللَّهُ" عانسه او حفصه رضي الله عنهما ته خطاب دي ، دسورة په شروع کي چې دعبيد بن عمير په سند سره دعائشه رضي الله عنها کوم بيان مروي دي بخاري او مسلم ذکر کړي دي دهغي نه هم دا معلومېږي چې دا خطاب حفصه رضي الله عنها ته دي .

"فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا" يعني ستاسو د دواړو زړونه کاږه شوي دي او يو طرف ته مائل شوي يی او په حقه لار باندې قائم نه يی ځکه چې تاسو هغه خبره خوښه کړه کومه چې در رسول الله خوښه نه وه رسول الله نه په ځان باندې ماريه حرامول او نه يې دخپل راز خوریدل خوښ وو او ستاسو دا دواړه خبرې خوښې وې حال دا دې چې په هر کس باندې واجب دي چې کومې خبرې لره رسول الله خوښې هغوی هم دې خبرې لره خوښ کړي او دکومې خبرې نه چې رسول الله نفرت کوي دهغې نه نفرت او کړي.

په فقد کې ف تعليليه دي او دزړه کوډ والي موجب دگناه دي او دگناه نه پس توبه واجب وي. بخاري وغيره دابن عباس رضي الله عنهما بيان نقل کړي دي فرمايل يې چې زما دا ډير لوي خواش وو چې د عمر فاروق رضي الله عنه نه ددې خبرې تپوس او کړم چې در رسول الله هغه بيبياني کومې کومې وي دچا متعلق چې الله تعالي فرمايلي دي "إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا".

يو ځل چې کله عمر رضي الله عنه ته ورغلو او زه هم ورسره حج ته تلې وم او په لاره کې ورته دقضاء حاجت ضرورت پېښ شو او يو طرف ته ستون شو نو زه هم ورسره ستون شوم کله چې بې ضرورت پوره کړو او واپس راغي نو ما يې په لاسونو اوبه واچولې او پدغه وخت کې مي اوونيل اي اميرالمومنين در رسول الله هغه بيبياني څوک څوک وي دچا متعلق چې الله تعالي "إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا" فرمايلي دي؟

عمر رضي الله عنه اوونيل اي دعباس خويه ستانه تعجب کوم او هغه دواړه عائشه او حفصه رضي الله عنهما، وي.

او بيا عمر فاروق رضي الله عنه پوره سرگزشت بيان کړو او ويې فرمايل ما او دبنې اميه بن زيد قبيلي يوانصاري چې دمدني دعوالي اوسيدونکي وو يوه مشوره کړې وه چې په نمبر نمبر به مونږ دواړه رسول الله ته ورځو چې يوه ورځ به زه ورځم او يوه ورځ به دې ورځي زما دنمبر په ورځ چې کومه وحې نازلېږي يا بله کومه اهمه واقعه پېښېږي دهغې خبر به زه دې انصاري ته ورکوم او دده دنمبر په ورځ کې چې څه کېږي دي به ماته دهغې خبر راکوي.

زمونږ قريشيان پخپلو ښځو غالب وو ليکن کله چې مونږ مديني ته راغلو نو هلته مو داسې خلق اوموندل په چا باندې چې خپلې ښځې غالبې وې غرض داچې زمونږ ښځو هم د انصاري ښځو خوي او خصلت خپل کړو. يوه ورځ ما خپلې ښځې ته په چغه اواز او کړو نو هغې هم راته په چغه اواز راکړو ماته چې ددې جواب بد ښکاره شو نو هغې اوونيل زما جواب دې څنگه خوښ نشو؟ در رسول الله صلي الله عليه وسلم بيبياني هم رسول الله صلي الله عليه وسلم ته

دبعضو خبرو جواب ورکوي بلکه بعضي ښځي خو ټوله ورځ دماښامه پوري رسول الله صلي الله عليه وسلم لره پرېږدي (يعني خبري ورسره نه کوي).

زه ددي خبرو په اوريدو سره گېراؤ شوم او اومي ونيل څوک چي داسي کوي نامراد به پاتي کيږي او بيا مي ددينه پس جامي بدل کړي او حفصي (رضي الله عنها) ته ورغلم او تپوس مي ورنه اوکړو چي ايا په تاسو کي څوک د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دومره خفگان هم کوي چي تمامه ورځ ترماښامه پوري يي پرېږدي؟ حفصه رضي الله عنها اووئيډل هو ما اووئيډل ته به ناکام او نامراډه شي ايا ستا سره دا ويره نشته چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خفه کولو الله تعالي خفه کيږي او بيا به ته تباڼه شي خبردار د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه به زياتي خرچي نه غواړئ او په کومه معامله کي به ورته جواب نه ورکوي او پرېږدي به يي نه (يعني خبري کول) او څه چي دي پکار پرې زما نه يي غواړه او ته په دي خبره کينه مه کوه چي ستا گاونډي ستانه زياته پرقيدونکي د رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډيره محبويه ده يعني عاښه.

عمر رضي الله عنه اوفرماښل پدغه وخت کي مونږ پخپل مينځ کي تذکره کوله چي غسانيانو زمونږ سره دجنگ کولو دپاره خپلو اسونو ته نعلونه اولگول ، يوه ورځ يو انصاري دخپل نمبر په ورځ (د رسول الله صلي الله عليه وسلم دخدمت) دماخوستن په وخت کي مونږ ته واپس راغي او دراتلو سره يي زما دروازه په زوره اووهله او تپوس يي اوکړو ايا عمر موجود دي؟ نو زه گېراؤ شوم او فورا بهر راووتلم انصاري اووئيډل نن يولويه حادثه پېښه شوي ده ما اووئيډل څه شوي دي؟ ايا غسانيان راغلي دي؟ نو ويي ونيډل ددينه هم لويه حادثه پېښه شوي ده رسول الله صلي الله عليه وسلم خپلو بيبيانو ته طلاق ورکړي دي ما اووئيډل اي حفصي ناکام او نامراډه شوي زما خو دمخکي نه دا خيال وو ډيره نژدي ده چي داسي به کيږي خو بيامي ددينه پس جامي بدل کړي او دتلو نه پس مي د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره دسحر موندځ اوکړو دموندځ کولو نه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم خپلي بالاخاني ته لاړو او هلته د ټولو نه کناره کش شو او زه حفصي ته ورغلم چي ژړل يي ما ورته اووئيډل اوس ولي ژاري ايا ما درته مخکي نه وو ونيډلي، ايا تاسو ته رسول الله صلي الله عليه وسلم طلاق درکړي دي؟ ويي ونيډل ماته معلومه نه ده چي په څه وجه رسول الله صلي الله عليه وسلم دهر چانه جدا ناست دي نو زه دحفصي دخوانه روان شوم او په مسجد کي منبر ته ورسيدم او پدغه وخت کي دمنبر نه گيرچاپير څه کسان ناست وو چي ژړل يي نو زه هم ورسره لږ ډير وخت دپاره کيناستم ليکن داتدروني غم په وجه زما نه هلته ډير کيناستل اونه شول او فورا دبلاخاني طرف ته ورغلم چرته چي رسول الله صلي الله عليه وسلم کناره کشي کړي وه ، غلام ته مي اووئيډل چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه د عمر دپاره دداخليدو اجازت اوغواړه غلام داخل شو او د رسول الله

صلي الله عليه وسلم سره يي خبري ا تري او کړي خو چي بهر راغي نو وي وئيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره خبري او کړي او ستا ذکر مي ورته وکړو ليکن خاموش پاتي شو نوزه مجبورا واپس راغلم او دمڼبر په خوا کي دهغه کسانو سره تردي کيناستم څوک چي هلته موجود وو ليکن ډير کينه ناستم او بيا ورغلم او غلام ته مي اووئيل چي زما دپاره د داخليدو اجازت او غواره نو دي دتنه ورغلو او څه خبري يي او کړي او يوه شيبه پس واپس راغي او وي وئيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يي او کړه نو زه نااميده واپس راغلم او دهم هغه کسانو سره کيناستم څوک چي دمڼبر په خوا کي ناست وو ليکن داندروني احساس دغلي په وجه پاڅيدم او بيامي غلام ته اووئيل چي د عمر دپاره اجازت او غواره نو دي دتنه ورغلو او يوه شيبه پس واپس راغي او وي وئيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يي او کړه نو ما دواپس تلو دپاره شا کړه او روان شوم چي غلام ماته په چغه ووئيل چي رسول الله تاته د داخليدو اجازت وکړو نو ددي خبري په اوريدو سره زه دتنه ورغلم نو ما وليدل چي رسول الله بريند په چتايي باندي استراحت فرمادي چي په دي وجه يي په بدن چتايي نشان جوړ شوي وو او دسر دلاتدي يي يو بالخت وو چي دکهجورو دريشو نه ډک کړي شوي وو ، ما سلام وکړو او عرض مي وکړو چي اي دالله رسوله ايا تا بيانو ته طلاق ورکړي دي ؟نو زما طرف ته يي وکتل او وي فرمائيل نه الله اکبر ، رسول نه دشريدو په وجه ما خپل سوال په ولاړه ولاړه وکړو او عرض مي وکړو چي اي دالله رسوله او گوره زمونږ قرشيان به مخکي په پنځو باندي غالب وو ليکن مديني ته دراتلو نه پس يي داسي خلق وليدل په چا باندي چي پنځي غالب دي ، رسول الله چي دا واوريدل نومسکي شو ما عرض وکړو اي دالله رسوله زه حفصي ته ورغلي وم او ورته مي ووئيل چي ستا دپاره په دي خبره کينه کول نه دي پکار ، خبردار در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه به زياتي خرچي نه غواړئ او په کومه معامله کي به ورته جواب نه ورکوي او پريږدئ به يي نه (يعني خبري کول) او څه چي دي پکار پرې زما نه يي غواره او ته په دي خبره کينه مه کوه چي ستا گاونډي ستانه زياته پريږيدونکي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډيره محبوبه ده يعني عانسه.

رسول الله چي دا واوريدل نومسکي شو ، رسول الله چي مي په مسکا وليدو نو کيناستم او اندروني خيزونو ته مي کتل شروع کړل په الله قسم چي ددري کچي چمرو نه مي علاوه نور څه ونه ليدل ، ما عرض وکړو اي دالله رسوله دالله تعالي نه دعا او غواره چي ستا په امت باندي فراخي راولي ، په روميانو او فارسيانو يي فراخي راوستلي ده باوجود ددي چي هغوي دالله اطاعت نه کوي

رسول الله ددي په اوریدو سره چې تکیه یې وهلي وه کیناستو او ویې فرمائیل ای دخطاب خوږه ایا ستا داخیال دي ، هغوی ته الله په دنیا کې دهغوی دخوښی شیان ورکړي دي او په اخرت کې به یې هیڅ حصه نه وي ، ما عرض وکړو چې ای دالله رسوله زما دپاره دالله نه دمغفرت دعا اوغواړه ، همدا وجه وه چې رسول الله دخپلو بییانونه کناره کشي کړي وه ځکه چې حفصي عائشي ته درسول الله راز ظاهر کړي وو.

الله تعالی په خپل رسول باندي عتاب کړي وونوځکه رسول الله دخپلو بییانو نه خفگان ظاهر کړو او عهد یې کړي وو چې زه به تریوې میاشتي دوی ته نه ورځم چنانچې کله نهه ویشتر وړخي تیري شوي نو دټولونه مخکي دام المومنین عائشه رضي الله عنها کورته ورغلو عائشي اووئیل ای دالله رسوله تاخو قسم خوړلي وو چې تریوې میاشتي پوري به په مونږ کې کومي بي بي ته نه ورځي لیکن نن خو دنهه ویشتر ورځو نه پس سحر دي او ما مسلسل شمیرل کړي دي نو ویې فرمائیل کله کله میاشت دنهه ویشتر ورځو هم وي او واقعي دغه میاشت دیوکم دیرش ورځو وه دعائشه رضي الله عنها بیان دي چې ددینه پس ایت دتخیر نازل شو دایت دتزلو نه پس دټولو نه مخکي زما کور ته راغلو او ماته یې په نکاح کې دباقي پاتي کیدو او ازادیدو اختیار راکړو نو ماد رسول الله سره اوسیدل اختیار کړل او بیایي نورو بییانو ته هم دا اختیار ورکړو نو هغوی ټولو هم هغه اختیار قبول کړو کوم چې عائشه رضي الله عنها خوښ کړي دي یعنې که هر څومره ولږه او فقر وو خو کومي بي بي درسول الله نه جدا کیدل خوښ نکړل.

بخاري دعائشه رضي الله عنها نه روایت نقل کړي دي فرمائیل یې چې رسول الله ماته اوفرمائیل زه تاته یوه خبره کوم خو دمور او پلار سره دمشوري کولو نه بغیر به په عجلت سره فوري جواب راکول په تاباندي لازم نه دي . رسول الله ته معلومه وه چې زما مور او پلار ماته درسول الله نه جدا کیدو مشوره نه راکوي او بیایي ددینه پس اوفرمائیل الله تعالی فرمائیلې دي "یاایهاالنبي قل لااوجل ان کنتن " ما عرض اوکړو په دې معامله کې به دمور او پلار سره څه مشوره اوکړه په دې کې مشوري ته څه ضرورت نشته زه خو الله تعالی او دهغه رسول او کور ه اخرت لره خوښوم.

ددې حدیث نه معلومیږي رسول الله چې دیوې میاشتي پوري دخپلو بییانونه کناره کشي کړي وه دهغې سبب دراز ظاهرول دي کوم چې حفصي عائشي ته درسول الله راز ظاهر کړي وو. لیکن مسلم دجابر رضي الله عنه نه روایت بیان کړي دي چې ابوبکر رضي الله عنه د داخلیدو د اجازت غوښتلو دپاره راغي او ویې لیدل چې څه کسان درسول الله د دروازي سره ناست دي او د داخلیدو اجازت غواړي لیکن هیچا ته اجازت نه دي ورکړي شوي لیکن رسول الله ابوبکر ته اجازت ورکړو او دتنه ورداخل شو بیایوه شپبه پس عمر رضي الله عنه راغي او د داخلیدو

اجازت يي او غوښتلو نو رسول الله هغه ته هم اجازت ورکړه عمر فاروق چې داخل شو نو ويي ليدل چې رسول الله غمژن او خاموش ناست دي عمر رضي الله عنه په زړه کي اوونيل کومه داسي خبره به اوکړي چې رسول الله ته خدا ورشي نو ويي ونيل اي دالله رسوله که چري د خارج لور يعني زما ښځه زما نه زياته خرچي او غواړي، نو زه به يي خټ مات کړم ددي خبري په اوريدو سره رسول الله مسکي شو او ويي فرمائيل تاسو وينئ چې دا ښځي زما نه گير چاپير راجمع شوي دي او زما نه دخرچي زياتول غواړي ددي په اوريدو سره ابوبکر رضي الله عنه عانشه رضي الله عنها طرف ته ورمونده کړل ددي دپاره چې خټ يي تاؤ کړي او عمر رضي الله عنه هم دحفصي طرف ته ورمونده کړل او دوی دواړو خپلو لونډو ته اوونيل چې هرگز به درسول الله نه داسي څيز نه غواړئ کوم چې ورسره نه وي او بيا ددينه پس درسول الله ديوې مياشتي يعني ديوکم ديرش شپو پوري کناره کشي اختيار کړه او بيا ايت دتخير نازل شو او دټولو نه مخکي رسول الله دعانشي کورته ورغلو او دهغي په وړاندي يي ايت دتخير تلاوت کړو.

حافظ ابن حجر ليکلي دي دا کيدي شي چې ددي تمامو واقعاتو مجموعه د بيانو نه دکناره کش کيدو په سبب شوي وي، دشهدو قصه، دماړيه واقعه، او دحفصي عانشي ته درسول الله راز ښکاره کول او دببيانو دطرف نه دنفقي دوست درخواست کول او دزينب دطرف نه دري پيري هديه واپس کول او په هر خل درسول الله په هديه کي اضافه کول لکه چې ابن سعد د عمره په سند سره روايت بيان کړي وو دا تمام واقعات وړاندي وروسته پيښ شوي دي او رسول الله به دصير مظاهره کوله او معافي به يي کوله. درسول الله دمکارم اخلاق او بلندي حوصلي همدا تقاضا وه چې کله دا واقعات مسلسل پيښ شول نو دښځو نه يي کناره کشي اختيار کړه او اطلاق يي ورنکړل، او بيا ورنه راضي شو.

"وَإِنْ تَنْظَرُوا عَلَيْهِ" که چري تاسو دواړه درسول الله په خلاف يوه دبلي تعاون اوکړئ اوداسي خبري اوکړئ کومي چې درسول الله خوښي نه وي مثلاً دنفقي توسيع او دراز خوړول شو نو هرگز به کاميابي نشي دترجمي دا اخري جمله دشرط جزاده محذوفه ده.

"فَإِنَّ اللَّهَ" ف تعليله ده او دا نه کاميابيدو علت دي

"مَوْلَاةٌ" يعني الله تعالي دهغه مددگار دي او جبرائيل کوم چې دمقربو فرشتو سردار دي هغه هم درسول الله رفيق او مددگار دي

قَالَ مَعْمَرٌ: فَأَخْبَرَنِي أَبُو ب. أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا تُهْمِرْ أَزْوَاجَكَ أَنِّي أَخْذُلُكَ، فَقَالَ

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّمَا بَعَثَنِي اللَّهُ مُبَلِّغًا وَلَمْ يَبْعَثْنِي مُتَعِنِّتًا"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، قَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه دمعمر قول دي ماته ايوب اوونيل چي عانشه رضي الله عنها رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونيل اي دالله رسوله ته خپلو بي بيانو ته ددي خبري خبر مه وركوه كومي چي ما اختيار كړي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل زه الله تعالي حق رسونكو ليرلي يم او پرشاني پيداكونكي بي نه يم ليرلي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دى. اود ابن عباس نه په نورو سندونو هم مروي دي

نوبته او په دي روايت كي دي چي خوك تپوس او كړي چي عانشه څه جواب وركړ، نو بيان به يي كړم او كه تپوس يي نه وي كړي نو نه به يي وایم مگر هيچا تپوس اونكړو ټول ازواجو د ايت د اوریدو سره رسول الله اختيار كړو.

٦٦- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْقَلَمِ

د سورة القلم د بعضي ايتونو تفسير

٣٣١٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ سُلَيْمٍ، قَالَ: قَدِمْتُ مَكَّةَ فَلَقِيتُ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ أُنَاسًا عِنْدَنَا يَقُولُونَ فِي الْقَدْرِ: فَقَالَ عَطَاءٌ: لَقِيتُ الْوَلِيدَ بْنَ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي. قَالَ: سَبَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، فَجَرَى بِمَا هُوَ كَاتِبٌ إِلَى الْأَبَدِ، وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَفِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه عبد الواحد بن سليم وايي چي مكي ته راغلم اود عطاء بن ابي رباح محدث سره مي ملاقات شو ما ورته وونيل اي ابو محمد بعضي خلق دتقدير په مسائلو كي بحثونه كوي ، عطاء وونيل زه وليد بن عباد بن الصامت ته وړغلم ونيل يي چي ماته زما پلار حديث بيان كړى دى چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چي فرمايل ني الله تعالي اول قلم پيداكړو ورته ني او فرمايل وليكه نو قلم شروع شو چي څه كارونه د قيامته پوري

١ - صحيح مسلم/الطلاق ٥(١٢٤٥)

٢ - انظر حديث رقم ٢١٥٥

راتلونکي وو ټول يي وليکل او په دې حديث کي يوه اوږده قصه ده.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دی، او په دې باب کي د ابن عباس رضي الله عنهما نه هم حديث وارد دی.

دعباده بن صامت رضي الله عنه حالات:

نوم عباده کنیه ابو الوليد په بني خزرج کې يې دسالم خاندان سره تعلق دی دپلار نوم يې صامت او دمور نوم يې قره العين وو، په غزه بدر او ددينه پس په تمامو عزواتو کې شريک پاتي شوی دی او په بيعه الرضوان کې هم موجود وو (طبقات ابن سعد)، خلافت صديقي او فاروقي کې هم په جنگونو کې شريک پاتي شوی دی عمر فاروق رضي الله عنه دخپل خلافت په زمانه کې دی د فلسطين قاضي مقرر کړی دی عباده د حفاظو صحابه کرامو دجملي نه وو چي اصحاب صفة ته به يې دقرائت تعليم ورکولو (مسند احمد).

عمر فاروق رضي الله عنه دی په شام کې دمسلمانانو دتعليم دپاره متعين کړی وو دقرائت نه علاوه په فقه کې ورته هم مال حاصل وو يوځل قتاده دعباده ملاقات ته لاړو نو ویی وويل "وكان قد تفقها في دين الله" يعني عباده دالله په دين کې مهارت حاصل کړی وو.

وفات د دوه اويا کالو په عمر کې دهجرت په ۳۴ کال وفات شو دوفات وخت يې چي نژدي شو نو يو ځوي يې ورته دوصيت کولو درخواست اوکړو نو ویی فرمايل مانيغ کينوی او بيبي ددينه پس اوفرمانيل ای بچيه په تقدير به يقين ساتي ورته ايمان ته دي خيرنشته (مسند احمد).

دده د دفن کيدو دخاي په باره کې دعلماؤ دري اقوال دي، اول ابن سعد رمله مقام ليکلی دی. دويم بعضي علماؤ بيت المقدس ليکلی دی او امام بخاري فلسطين ليکلی دی، ددي دري واړو په حقيقت کې څه اختلاف نشته ځکه چي رمله په فلسطين کې يوه صوبه ده او بيت المقدس هم يوه ضلع ده دده دروايت شمير ۱۸۱ دی چي شپږ متفق عليه دي او دوه صرف بخاري نقل کړي دي.

٦٧_باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَاقَّةِ

دسورة الحاقه دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٢٠_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُمَرُو بْنِ أَبِي قُيسٍ، عَنْ سَيِّدِائِهِ
بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ الْأَخْطَفِ بْنِ قُيسٍ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُكَرَّمِ، رَعَمَ

أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا فِي الْبَطْحَاءِ فِي عَصَابَةٍ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ فِيهِمْ، إِذْ مَرَّتْ عَلَيْهِمْ سَحَابَةٌ فَتَنَظَّرُوا إِلَيْهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا اسْمُ هَذِهِ؟" قَالُوا: نَعَمْ، هَذَا السَّحَابُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالْمُرُنُ؟" قَالُوا: وَالْمُرُنُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالْعَنَانُ؟" قَالُوا: وَالْعَنَانُ. ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَ كُمْ بَعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؟" فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ مَا نَذَرِي، قَالَ: "فَإِنْ بَعْدَ مَا بَيْنَهُمَا إِمَامًا وَوَاحِدَةً وَإِمَامًا اثْنَتَانِ أَوْ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً، وَالسَّمَاءُ الَّتِي فَوْقَهَا كَذَلِكَ، حَقٌّ عِنْدَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ كَذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَغْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى السَّمَاءِ وَفَوْقَ ذَلِكَ ثَمَانِيَةٌ أَوْ عَالِي بَيْنَ أَغْلَاهُ فِيهِنَّ وَرُكْبُهُنَّ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ، ثُمَّ فَوْقَ ظُهُورِهِنَّ الْعَرْشُ بَيْنَ أَغْلَاهُ وَمِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ وَاللَّهُ فَوْقَ ذَلِكَ". قَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ، يَقُولُ: أَلَا يُرِيدُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ أَنْ يَحُجَّ حَتَّى تَسْبَحَ مِنْهُ هَذَا الْحَدِيثُ. قَالَ أَبُو عِمْرَانَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي تَوْرٍ، عَنْ سِمَاكِ، لَخُوهُ وَرَفَعَهُ، وَرَوَى هَرِيرٌ، عَنْ سِمَاكِ بَعْضَ هَذَا الْحَدِيثِ أَوْفَقَهُ وَلَمْ يَرْفَعَهُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ الرَّازِيُّ. (١)

ترجمه: دعباس بن عبد المطلب: نه روايت دي فرماني چي زه په بطحاء مقام کې په يوه ډله کې ناست وم او په هغوي کې رسول الله هم موجود وويه دي وخت کې دوریخي يوه ټکره روانه وه رسول کریم صلي الله عليه وسلم ورته وکتل اوبیاني اوفرمانیل تاسوديته څه وایی: أصحابه کرامو عرض وکړوچي سحاب صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل مزین ورته هم ونيلي شي عرض وکړي شوچي مزین ورته هم ونيلي شي. رسول کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل عنان ورته هم ونيلي شي، عرض وکړي شوچي عنان ورته هم ونيلي شي. رسول کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل: ای تاسوته معلومه ده چي دزمکي اواسمان په مینځ کې څومره مسافه ده؟ عرض وکړي شوچي مونږ ته معلومه نده رسول کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل ديو اویا یاده اویا یا ددري اویاکالو دمودي په مقدار ددوی په مینځ کي مسافه ده. بیاددي دپاسه دویم اسمان هم په دومره مسافه باندي واقع دی تردی چي اوه واره اسمانونه ئي بیان کړل. بیاد اوم اسمان دپاسه دریاب دی دکوم دپاسه اودژوروالي په مینځ کې دومره مسافه ده لکه ديو اسمان نه دبل اسمان پوري مسافه ده بیاددي دپاسه اته چیلۍ دي (مطلب داچي

دچيلويه شكل ملائڪ دي، چي دهغوي دنوكانو اودگيتوتورمينخ دومره مسافه ده لکه خومره چي ديواسمان نه دبل اسمان پوري مسافه ده بياددوي په شاباندي عرش دي ددي دپاسه اودکناروتورمينخ دومره مسافه ده لکه خومره چي ديواسمان نه دبل اسمان پوري مسافه ده بياالله تبارک وتعالی ددي دعرش دپاسه دي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي وليد بن ابو ثور هم دسماک نه ددي پشان روايت نقل کړي دي او مرفوعا يي نقل کړي دي. شريک دسماک نه ددي حديث بعضي حصي نقل کړي دي مگر موقوف يي نقل کړي دي او مرفوع يي نه دي نقل کړي او دعبدالرحمن دپلار نوم عبدالله بن سعد رازي دي

۳۳۲۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ الرَّازِي، أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَيْتُ جُلًّا بِبُخَارَى عَلَى بَغْلَةٍ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ وَيَقُولُ: كَسَانِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ." (۱)

ترجمه: دعبدالرحمن بن عبد الله بن سعد رازي نه روايت دي فرماني چي ماته زما پلار عبدالله خبر را کړي دي فرمانيل يي چي ما په بخاري کي يوکس چي په قچره سور وو او پسر يي تور پټکي ترلي وو ليدلي وو او ونيل يي دا هغه عمامه ده کومه چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم راپس کړي وه

٦٨- باب وَمِنْ سُورَةٍ سَأَلَ سَائِلٌ

دسورة معارج دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۲۲- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا رِشْدِينَ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ دَرَّاجِ أَبِي السَّنْحِ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ: "كَالْمُهَلِّ (الكهف: ۲۹)، قَالَ: "كَعَكْرِ الرَّيِّتِ، فَإِذَا قَرَّبَهُ إِلَى وَجْهِهِ سَقَطَتْ فَرْوَةٌ وَجْهِهِ فِيهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ رِشْدِينَ." (۱)

^۱ - (ابن داود/ السنة ۱۹ (۳۷۴)، سنن ابن ماجه، المقدمة ۱۴، ۱۹۴) (تحفة الأشراف: ۲۴۵۱)

^۲ - انظر حديث رقم ۲۵۸۱

ترجمه دابوسعید خدری رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي نبي کريم صلي الله عليه وسلم دايت کريمه "يوم تكون السماء، کالمهل" په تفسير کي فرمانيلي دي ددينه مراد دتيلو خبري دي کله چي کافر دي لره خولي ته رانژدي کړي نو دسر خرمن به يي سره دويختر نه پريوخي

اسام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف درشدین په روايت پيژنو.

٦٩- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْجِنِّ

دسورة جن دبعضي ايتونو تفسير

٢٣٢٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّالَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "مَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْجِنِّ وَلَا رَأَهُمْ، انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ، وَقَدْ سَبَّلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ، فَقَالُوا: مَا حَالُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا أَمْرٌ حَدَثَ، فَأَضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، قَالَ: فَانْطَلَقُوا يَضْرِبُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا يَبْتَغُونَ مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ النَّفَرُ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِنَخْلَةِ عَامِدٍ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمْعَوْا لَهُ، فَقَالُوا: هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، قَالَ: فَهَذَا الَّذِي رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: يَا قَوْمَنَا: إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا، يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَأَمَّا بِهِ وَلَنْ نُفْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا (الجن: ٢١)، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ، وَإِنَّمَا أَوْحِيَ إِلَيْهِمْ قَوْلُ الْجِنِّ". (١)

ترجمه دعبدا بن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نه قرآن جئاتو ته اورولي دي او نه يي شغوى ليدلي دي واقعده داسي وه، رسول الله صلي

(١) اوردو البخاري في الجامع الصحيح، ١٠/١٠٠ (٥٠٢)، تفسير سورة الجن (٢٩٢)، صحيح مسلم، (٢١٥) (٢٢٩)

الله عليه وسلم دخپلو صحابه كرامو سره دعكاظ بازار ته روان وو ،دبعثت محمدي نه څه ورځي پس، دشيطانانو او اسماني خبرونو حاصلولو په مينځ كي ركاوټ پيدا كړي شوي وو او په دوى باندي دشغلو وريدل شروع شوي دي نو دوى خپل قوم ته واپس راغلل او قوم ورته اوونيل څه خبره ده څنگه واپس راغلى؟ هغوى اوونيل زمونږه او اسماني خبرونو په مينځ كي دخل اندازي شوي ده، داسماني خبرونو داوريده نو دمنع كولو دپاره مونږ په ستورو ويشتلي شوي يو قوم اوونيل داسي ښكاري په دنيا كي كوم نوي څيز ظاهرېدونكي دي دكوم په وجه چي زمونږ او داسماني خبرونو په مينځ كي ركاوټ پيدا شوي دي چنانچي هغوى دزمكي په څلورو گوتونو كي په مغربونو او مشرقونو كي تلاش شروع كړو، دشيطانانو كومه ډله چي نهمه طرف ته تلې وه هغوى درسول الله صلي الله عليه وسلم په خوا كي تير شول او دغه وخت كي رسول الله صلي الله عليه وسلم عكاظ بازار ته په لاره روان وو او په نخله مقام كي موجود وو او دخپلو صحابه كرامو سره يي دسحر مونځ كولو هر كله چي دوى قران واوريده نو په پوره توجه سره يي ورته غوږ كيځودو داوريده سره يي اوونيل قسم په الله دا هم هغه څيز دي كوم چي زمونږ او اسماني خبرونو په مينځ كي حائل شوي دي، ابن عباس رضي الله عنهما وائي هم ددي خاي نه دوى خپل قوم ته واپس ورغلل او چي هلته ورسيدل نو ونيل يي اي زما قومه "يَا قَوْمَنَا: إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَمْ نُشْرِكْ بِرَبِّنَا أَحَدًا" هدايت كوى حق ته نو ايمان راوريدي مونږ په دي باندي او هيچري به شريك نه جوړ وو د خپل رب سره هيڅوك او په حمدي موقعه الله تعالي پخپل رسول " قُلْ أُوْحِي إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ " يقينا ماته وحى شوي ده چي په جناتو كي يو څو كسانو قران واوريده، نازل كړو او په رسول الله باندي دجناتو قول دوحى په طريقه نازل كړي شو

تفسير: إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا چي معنى مصدري شى نو قرآءة جامع قراءه مراد دي يا قرآن په خپله معنى دي نو دوى د قرآن نوم هم ايزده كړو يا دا چي د مخكنو آسمانى كتابونو د علم په وجه سره ني قرآن پيژندلو لكه د سورة احقاف ۳۰ نه معلومه ده. عَجَبًا قرآن د اعلى درجي فصاحت او بلاغت په وجه عجيبه دي يعنى مثال نه لرى يا تعجب په دي وجه سره وو چي په دي كي د توحيد نا اشنا مسئله ده چي دوى د يهوديانو او نصارى نه دا نه وه اوريدلي لكه چي مشركانو ورته هم كُفْرًا عَجَبًا ونيلي وو په سورة ص ۵ پ ۲۳ كي ذكر دى او دي زمانه كي هم ديرو خلقو ته د توحيد او رسالت مسئله ډيره نا اشنا ښكارى دا د عَجَبًا تفسير دي يعنى عجيبه والي د دروغو او گمراهي د وجي نه نه دي لكه چي مشركان گمان كوى بلكه د هدايت او د ارشاد د وجي نه دي رشد هغه حق دي چي په هغي

باندې په عمل كولو كي مقصد ته رسيدل او كاميابي وي فامنا به. فا دلالت كوي چي هدايت او رشد ايمان راوړلو ته مستلزم دي ولن شرك برېنا اشاره ده چي دا جنات د مخكي نه مشركان وو او دا دليل دي چي د قرآن كريم خلاصه د شريكياتو رد دي. او څوك چي قرآن لفظاً او معنى لولى. او بيا هم په شرك كي مبتلاء دى نو معلومېږي چي دوى د قرآن په مقصد باندې نه پوهېږي

وَبَهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَوْلُ الْجَنِّ لِقَوْمِهِمْ: "لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا" (الجن: ١٩) قَالَ: لَمَّا رَأَوْهُ يُصَلِّي وَأَصْحَابُهُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ فَيَسْجُدُونَ بِسُجُودِهِ، قَالَ: تَعَجَّبُوا مِنْ طَوَاعِيَةِ أَصْحَابِهِ لَهُ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ: لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا (الجن: ١٩). قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١)

ترجمه په مذكوره سند دا هم دابن عباس نه مروي دي فرمايل يي دجناتو قول خپل قوم ته دا وو "مَا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا" ابن عباس وائي هر كله چي دوى رسول الله په مونځ كولو اوليدو او دده ملگري په ده پسي اقتداء كوي او دده دسجدي كولو سره سجده كوي نو جناتو اوونيل تعجب دي دده دملگرو نه چي دده اطاعت كوي نو دي وخت كي دوى خپل قوم ته اوونيل "مَا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا" او يقينا هر كله چي اودريدلو بنده د الله تعالى چي بلنه ني كوله د هغه نو وي خلق چي شى په هغه باندې راپنډ. دا حديث حسن صحيح دي.

تسريح: دا څلورمه وحى ده. او د عبدالله نه مراد نبى صلى الله عليه وسلم او هر داعى د حق دي په هره زمانه كي. او يَدْعُوْهُ نه مراد دعوت الى الله دي او كادوا يَكُونُونَ عليه لِبَدًا، نه مراد مخالفت كزونكى خلق دى لِبَدًا دا د لِبْدَةٍ جمع ده هغه څيز چي اجزاء يي د يو بل دپاسه جمع وي او لمسي غوندي ترينه جوړ شوي وي

٣٣٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ،

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الاذان ١٠٥ (٢-). تفسير سورة الجن (٢٩٢١). صحيح مسلم / الصلاة ٣١٥٤ (٢٢٦)

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ الْجِنُّ يَصْعَدُونَ إِلَى السَّمَاءِ يَسْتَمِعُونَ الْوَحْيَ، فَإِذَا سَمِعُوا الْكَلِمَةَ زَادُوا فِيهَا تِسْعًا، فَأَمَّا الْكَلِمَةُ فَتَكُونُ حَقًّا، وَأَمَّا مَا زَادُوهُ فَيَكُونُ بَاطِلًا، فَلَمَّا بَوَّعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُمْ مَقَاعِدَهُمْ، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِإِبْلِيسَ، وَلَمْ تَكُنِ النُّجُومُ يُرَوَّى بِهَا قَبْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ لَهُمْ إِبْلِيسُ: مَا هَذَا إِلَّا مِنْ أَمْرِ قَدْ حَدَّثَ فِي الْأَرْضِ، فَبَعَثَ جُنُودَهُ فَوَجَدُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا يُصَلِّي بَيْنَ جَبَلَيْنِ، أَرَاهُ قَالَ: بِمَكَّةَ فَلَقَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: " هَذَا الَّذِي حَدَّثَ فِي الْأَرْضِ ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي جنات به اسمان طرف ته دوحی اوریدو دپاره ختل او چي کله به یی یوه خبره واوریده دهغي سره به یی نوري خبري یوخاي کړي چي کومي خبري به دوی اوریدلي وي هغه خو به حق وي لیکن چي دوی به ورسره څه یوخاي کړي وو هغه باطل وو مگر کله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مبعوث شو نو دوی دختلو نه منع کړي شو تردې چي دوی ددي خبري ابليس ته اوکړو ددينه مخکي دوی په ستورو نه ویشلي کیدل، ابليس اووئیل په زمکه کي کومه نوي حادثه پیداکیدونکي ده او ابليس دمعلومات حاصلولو دپاره په زمکه کي خپل لښکر خور کړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم یی د دوه غرونو په مینځ کي دمونځ کولو په حال کي اوموندلو، راوي وائي زما خیال دي چي ابن عباس اووئیل دا واقعه په مکه کي شوي وه دوی چي در رسول الله سره ملاؤ شول نو خپل قوم ته واپس ورغلل او دوی اووئیل دا هم هغه حادثه ده کومه چي په زمکه کي ظاهره شوه امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي

٧٠_ باب وَ مِنْ سُورَةِ الْمُدَّثِّرِ

دسورة المدثر دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٢٥_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ قَتَرَةِ الْوَحْيِ، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: "بَيْنَمَا أَنَا أُمِيشِي سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِوَاءِ جَالِسٍ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَجِئْتُ مِنْهُ رُغْبًا فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ

زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي، فَذَرُونِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَأْتِيهَا الْمُدَّتُّورُ ١ قُمْ فَأَنْذِرْ ٢ إِلَى قَوْلِهِ وَالزُّجَجُ فَاهْجُرْ فَاهْجُرْ (البدر: ١). هـ قَبْلَ أَنْ تُفْرَضَ الصَّلَاةُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرٍ، وَأَبُو سَلَمَةَ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ. (١)

ترجمه: د جابر بن عبدالله رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه واوريدل چي دوحی دبنديدو واقعه يي ذکر کوله دخبرو په مينځ کي يي اوونيل زه په لاره روان وم چي ناڅاپه ما داسمان نه يور راتلونکي اواز واوريدو ما چي سر پورته کړو نو اومي کتل هغه فرشته راغلي ده کومه چي په غار حرا کي ماته راغلي وه او دزمکي او اسمان مينځ کي په يوه کرسۍ ناسته وه درعب په وجه په ماباندي دهشت راغلو او زه کور ته واپس راغلم کور والا ته مي اوونيل کمبل رانه تاؤ کړۍ نو خلقو راباندي کمبل خور کړو په همدې وخت کي ايت کریمه "يَأْتِيهَا الْمُدَّتُّورُ، قُمْ فَأَنْذِرْ، إِلَى قَوْلِهِ وَالزُّجَجُ فَاهْجُرْ" نازل شو، دا واقعه دهغه وخت ده کله چي مونځ نه وو فرض شوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، دا حديث يحيى بن ابي كثير دابو سلمه بن عبد الرحمن په واسطه د جابر رضي الله عنه نه نقل کړي وو او دابو سلمه نوم عبدالله دي او د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه خوي دي او دمدني په فقهاؤ کي شامل دي

تشرېح: هر کله چي د سورة علق نه پس په رومني خل د دي سورة اولنۍ اوو ايتونه نازل شول نو اوفرمانيلي شو چي پاسه او خلق د هغه سلوک د انجام نه وويره وه، چي په کومه طريقه چي دوي روان دي، او په دي جهان کي چي د الله تعالي نه سيوا د نور چا لوني بيانولي شي نو ته د الله تعالي لوني بيان کړه. د دي فرمان په تعميل کي چي نبي صلي الله عليه وسلم د اسلام تبليغ شروع کړو، او د قرآن مجيد سورتونه نبي خلقو ته اورول نو په مکه کي شور او غوغا جوړه شوه، او د مخالفتونو طوفان راغي، خو مياشتي په دي حال کي تيري شوي، چي د حج وخت راغلو، او د مکي خلقو سره فکر پيدا شو چي په دي موقع خو به د خلقو قافلي حج له راځي، او چي نبي صلي الله عليه وسلم دي حاجيانو له ورځي او دعوت ورکوي، نو دا دعوت خو به د عرب په گوټ گوټ کي خور شي، د دي وجي نه د قريشو سردارانو مشوره اوکړه چي د حاجيانو په راتلو سره د نبي صلي الله عليه وسلم خلاف پروېښنده شروع کړي شي، د دي نه پس وليد بن مغيرة حاضرينو ته اوويل چي که چري مونږه د محمد صلي الله عليه وسلم خلاف مختلف خبري حاجيانو ته اوکړي، نو څمونږ اعتبار به ختم شي د دي وجي نه يوه خبره باندي اتفاق

١. اورده البخاري في الجامع الصحيح / بده المي (٢٥١)، و بده الخلق ٤ (٢٢٢٨) ٢ (٢٩٢٢)، (٢٩٥٢)، و الأدب ١٨ (٢٢٢٢)

صحيح مسلم / الإيمان ٤٢ (١٧١) (تحفة الأشراف: ٢١٥١)

اوکري. نو بعض خلقو اونيل چي مونږ به محمد صلى الله عليه وسلم ته کاهن وايو. نو وليد اونيل چي نه هغه کاهن نه دي چا اونيل چي دي مجنون دي نو وليد اونيل چي مجنون هم نه دي نو چا اونيل چي شاعر به ورته اووايو نو وليد اونيل چي شاعر هم نه دي. نو چا اونيل چي جادوگر به ورته اووايو نو وليد جواب ورکړو چي جادوگر هم نه دي. بيا وليد اونيل چي تاسو په دي خبرو کي کومه خبره هم کوي. نو خلق به وائي چي دا ناروا الزام دي. په الله تعالى قسم دي د محمد صلى الله عليه وسلم په کلام کي ډير خوږ والي دي. د دي جرړي ډيري ښکته دي. او د دي ځانگي ډيري ميوه داري دي. په دي باندې ابو جهل په وليد باندې غصه شو او اونيل ني چي ستا قوم تر هغي پوري ستا نه نه خوشحاليږي تر څو چي تا په محمد صلى الله عليه وسلم څه خبره نه وي جوړه کړي. نو وليد اونيل چي ماته د سوچ کولو موقعه راکړي بيا ني اونيل چي مونږ به عرب خلقو ته اووايو چي د دغه په کلام کي داسي جادو دي چي سړي د خوي د بچو، ښځي او خاندان نه جدا کوي د وليد دا خبره ټولو قبوله کړه. بيا د حج په زمانه کي د قرشو خلق په حاجيانو کي خواره شول. او ورته به ني ونيل چي دلته داسي يو سړي دي چي هغه جادوگر دي. او د هغه جادو په خاندانونو کي تفريق پيدا کوي. د هغه نه خان بچ ساتي. ليکن د دي نتيجه دا شوه چي قرشو د نبی صلى الله عليه وسلم نوم په خپله په ټول عرب کي خور کړو (ابن هشام ج ۱ ۲۸۸، ۲۸۹)، او د دي قصي دا خبره چي وليد د ابو جهل په اصرار باندې کړي وه. نو دا د عکرمه روايت دي. ابن جرير په خپل تفسير کي نقل کړي ده

۳۳۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، عَنِ ابْنِ لَهْيَعَةَ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الصَّغُودُ جَبَلٌ مِنْ لَارٍ يَتَصَعَّدُ فِيهِ الْكَافِرُ سَبْعِينَ خَرِيفًا ثُمَّ يُهَوَّى بِهِ كَذَلِكَ فِيهِ أَبَدًا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ، وَقَدْ رَوَيْتُ فِيهِ مِنْ هَذَا عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَوْلُهُ مَوْقُوفٌ. (۱) ترجمه: ابوسعید خدری رضي الله عنه بیان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي صعود په جهنم کي يو غر دي چي کافر به ورباندي اويا کالو پوري خيږي او بيا به ددينه زايروخي او همدا عذاب به ده ته هميشه ورکولي شي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او مونږ ته صرف دابن لهيعه په سند مرفوع رارسيدلي دي ددي حديث څه حصه د عطيه نه مروی ده چي دابو سعيد خدری نه يي موقوفا

نقل کري ده.

۳۲۲۷_ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُجَالِيدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ نَاسٌ مِنَ الْيَهُودِ لِأَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ يَعْلَمُ نَبِيُّكُمْ كَمْ عَدُوَّ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟ قَالُوا: لَا نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ غَلِبَ أَصْحَابُكَ الْيَوْمَ، قَالَ: "وَبِمَا غَلِبُوا؟" قَالَ: سَأَلَهُمْ يَهُودُ: هَلْ يَعْلَمُ نَبِيُّكُمْ كَمْ عَدُوَّ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟ قَالَ: "فَمَا قَالُوا؟" قَالَ: قَالُوا: لَا نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، قَالَ: "أَفْغَلِبَ قَوْمُ سُلُومَا عَمَّا لَا يَعْلَمُونَ، فَقَالُوا: لَا نَعْلَمُ حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، لَكِنَّهُمْ قَدْ سَأَلُوا نَبِيَّهُمْ"، فَقَالُوا: أَرَأَيْتَ اللَّهُ جَهَنَّمَ، عَلَى بِأَعْدَاءِ اللَّهِ إِنِّي سَأَلْتُهُمْ عَنْ ثُرْبَةِ الْجَنَّةِ وَهِيَ الدَّرْمَكُ، فَلَمَّا جَاءُوا قَالُوا: يَا أَبَا الْقَاسِمِ كَمْ عَدُوَّ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟ قَالَ: هَكَذَا، وَهَكَذَا فِي مَرَّةٍ عَشْرَةً وَفِي مَرَّةٍ تِسْعَةً، قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا ثُرْبَةُ الْجَنَّةِ؟" قَالَ: فَسَكَّتُوا هَلِيئَهُ ثُمَّ قَالُوا: خُبْرَةٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْخُبْرُ مِنَ الدَّرْمَكِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ مُجَالِيدٍ (١).

ترجمہ: جابر بن عبد اللہ رضی اللہ عنہ نہ مروی دی فرمانی چي بعضی یہودیانو دصحابہ کرامو نہ تپوس اوکرو ایا ستاسو نبی تہ معلومہ دہ چي دجہنم نگرانان خومرہ دی؟ هغوی ورتہ اوونیل مونر تہ پتہ نشته مگر تپوس بہ ورنہ اوکرو دی دوران کي یو کس نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم تہ راغلو او ونیل بی ای محمد نن ستا ملگرو اوبانیللہ رسول اللہ اوفرمانیل خنکہ بی اوبانیللہ هغه اوونیل یہودیانو ورنہ سوال اوکرو چي ایا ستاسو نبی تہ معلومہ دہ چي دجہنم نگرانان خومرہ دی رسول اللہ اوفرمانیل هغوی خہ جواب ورکرو دی کس اوونیل هغوی دا جواب ورکرو چي مونر تہ معلومہ نہ دہ مونر بہ دخپل نبی نہ تپوس اوکرو بیا بہ تاسو تہ جواب درکرو رسول اللہ اوفرمانیل ایا هغه قوم ہم بانیللی وی دکوم نہ چي دداسی خیز بارہ کي تپوس اوکری شي کوم چي دوی تہ معلوم نہ وی، یعنی بہ دی کي دبانیللو خہ خبرہ دہ، بلکه یہودیانو خو خپل نبی تہ ونیلی وو مونر تہ اللہ تعالیٰ بنکارہ اونیایہ او داللہ تعالیٰ دغه دشمنان ماتہ راولہ زہ ددوی نہ تپوس کوم چي دجنت خاورہ دخہ خیز نہ جورہ دہ؟ او هغه میدہ دہ بیاجی کلہ دوی رسول اللہ تہ دتپوس کولو دپارہ راغلل چي دجہنم خزانچیان خومرہ دی

نورسول الله پخپلو لاسونو دوه پيري اشاره او کړه يو خل په لسو گوتو او بل خل په نهه گوتو ۱۹، يهوديانو اوونيل هو بيا ورته رسول الله تپوس اوکړو چي دجنت خاوره دڅه څيز نه ده هغوی يو څو لمحي خاموش وو او بيایي اوونيل اي ابو القاسم د دېوې نه ده رسول الله او فرمايل دميدي دودۍ نه

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي او دا حديث مونږ ته صرف دمجالد په سند معلوم دي

۳۳۲۸_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبَزْأُ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ. أَخْبَرَنَا سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقَطَيْعِيُّ، وَهُوَ أَخُو حَزْمِ بْنِ أَبِي حَزْمٍ الْقَطَيْعِيُّ. عَنْ ثَابِتٍ. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ (المدر: ۵۶) قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: "أَنَا أَهْلُ أَنْ أَتَى. فَمَنْ اتَّقَانِي فَلَمْ يَجْعَلْ مَعِيَ إِلَهًا. فَأَنَا أَهْلُ أَنْ أَغْفِرَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَسَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ لَيْسَ بِالْقَوِي فِي الْحَدِيثِ وَقَدْ تَفَرَّدَ بِهَذَا الْحَدِيثِ عَنْ ثَابِتٍ. (۱)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت کړيمد "هو اهل التقوي واهل المغفرة" الله تعالي لائق دي ددي چي ويره تري اوکړي شي چي صورت يي صرف دادي چي داحکامو دمخالفت نه يي اجتناب وکړي شي. او هغه لائق دي دبخبني کولو. باره کي او فرمايل الله تعالي فرماني زه ددي اهل او لائق يم چي ويريدل رانه اوشي پس چاچي زما نه ويره اوکړه او زما سره يي بل څوک په عبادت کي شريک نکړو نو ماسره دا لائق دي چي زه ورته مغفرت اوکړم

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي. سهيل په باب حديث کي قوي نه دي او هغه دثابت نه ددي حديث په نقل کولو کي منفرد دي

تشریح: هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ يعني دمومنانو بندگانو دگناهونو معاف کولو مالک دي. دانس رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت کړيمد "هو اهل التقوي" په سلسله کي فرمايلي دي چي ستاسو رب فرمايلي دي چي زه ددي قابل يم چي زما سره دي هيڅ شي شريک نکړي شي اونه چا لره زما مثل وگرځولي شي او زه ددي خبري

هم قابل یم چي څوک تقوي لري اوهغه زما سره هيڅوک شريک نکړي نو زه به ورته مغفرت وکړم. رواه احمد، والترمذي، والنسائي، وابن ماجه، والحاكم.

٧١- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقِيَامَةِ

د سورة القيامة د بعضي ايتونو تفسير

٣٣٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ يُرِيدُ أَنْ يَحْقُقَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: لَا تُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتَتَعَجَّلَ بِهِ (القيامة: ١٦). قَالَ: فَكَانَ يُحَرِّكُ بِهِ شَفَتَيْهِ"، وَحَرَّكَ سُفْيَانُ شَفَتَيْهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ يُحْسِنُ الثَّنَاءَ عَلَى مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ حَيْثُ ١).

ترجمه: د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي كله چي به په رسول الله صلي الله عليه وسلم قران نازلېدو نو زر زر به يې ورباندي ژبه چلوله (تکرار به يې کولو)، تردي پوري چي يده او محفوظ يې کړي نو دي باره کي الله تعالي دا ايت کریمه

"(لا)تحرك به لسانك لتعجل به" مه خوځود په دي قران سره ژبه خپله چي تادي کوی په لوستلو ددي، نازل شو راوي واني چي خپلي دواړه شونډي به يې خوزولي او دده شاگرد سفيان هم دخپلو شونډو خوزول اوخودل

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي، علي بن مديني واني د يحيى بن سعيد القطان قول دي چي سفيان ثوري موسي بن ابي عائشه ښه گڼلرل
تفسير: يعني په قران په جلتی جلتی سره د يادولو دپاره دوحی د تکميل نه مخکي ژبه مه خوځود، دابن عباس رضي الله عنهما په قول د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره دا اندېښنه وه چي دنازل شوي وحی کومه حصه رانه چرته هيره نشي نوپه دي وجه به يې دوحی د ترول په دوران شونډو مبارکو ته په مزه مزه حرکت ورکولو، بخاري ومسلم،

^١ - اورده البخاري في الصحيح / بدء الوحي ١٢١، وتفسير سورة القيامة ١ (٢٩٢٤)، ٢ (٢٩٢٨)، ٣ (٢٩٢٩)، وضعت القرآن ٢٨ (٥٠٢٢)، والتوحيد ٢٢ (٤٥٢٢)، صحيح مسلم: الصلاة ٢٢ (٢٢٨)، النسائي/الافتتاح ٢٤ (٤٢٩)، (تحفة الأشراف: ٥٦٣٤)، ومسندا احمد (١/٢٢٢)

۳۳۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَبَابَةُ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ ثُوَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ مَلَزَلَةٌ لَمَنْ يَنْظُرُ إِلَى جَنَائِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَخَدَمِهِ وَسُرُورِهِ مَسِيرَةَ أَلْفِ سَنَةٍ، وَأَكْرَمُهُمْ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَجُوهٌ يُؤْمِنُونَ نَاصِرَةً، إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةً (القيامة: ۲۲- ۲۳)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، قَدْ رَوَاهُ غَيْرٌ وَاحِدٌ، عَنْ إِسْرَائِيلَ مِثْلَ هَذَا مَرْفُوعًا، وَرَوَى عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي جَرٍّ، عَنْ ثُوَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَوْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعَهُ.

وَرَوَى الْأَشْجَبِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ ثُوَيْرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَوْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعَهُ، وَلَا تَعْلَمْ أَحَدًا ذَكَرَ فِيهِ، عَنْ مُجَاهِدٍ غَيْرَ الثَّوْرِيِّ، حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ الْأَشْجَبِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، وَثُوَيْرٍ يَكْتُمُ أَبَا جَهْمٍ، وَأَبُو فَاخْتَةَ اسْمُهُ سَعِيدُ بْنُ عِلَاقَةَ (۱).

ترجمه: سوير واني ما دابن عمر نه اوريدلي دي او وئيل يي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي په جنتيانو كي كم تري درجي والا به هغه درجي وي څوك چي به په جنت كي خپلو باغونو، بيبيانو، خدمتگارانو او تختونو لره ديو كال دمزل په مصافي دلري والي نه ويني او په دي كي به دالله تعالي په نزد لوړي مرتبي او عزت او كرامت والا بنده هغه څوك وي څوك چي به سحر او ماښام دالله تعالي ديدار كوي او بيا رسول الله دا ايت كريمه "وجوه يومئذ ناضرة الي ربها ناظرة" تلاوت كړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي نورو راويانو دا حديث په همدې مضمون داسرايل نه مرفوعا نقل كړي دي، عبدالملك بن ابجر دسوير نه او هغه دابن عمر نه دهغه قول نقل كړي دي او مرفوع يي نه دي بيان كړي.

مجاهد په مذكوره سند دا روايت دابن عمر نه دهغه قول نقل كړى دى او مرفوع يي ندي بيان كړى، او مونږ ته د سفیان ثوري نه علاوه بل هيڅوك ندي معلوم چي په دي كي يي دمجاهد واسطه ذكر كړي وي، كريب هم دا روايت د عبید الله اشجعي په واسطه د سفیان نه نقل كړى دى اود ثوير اسم كنيه ابو جهم ده، اود ابوفاخته نوم سعيد بن علاقه دى.

تفسير مظهري دلته ددي ايت شاندار تفسير كړي دى چي ستاسو دپاره يي نقل كوو: د "الي ربها" تعلق دناصرة سره دي يعني په سترگو به خپل رب ته گوري ليكن بغير دكوم

جهت او کیفیت او دمسافي دبعد نه دا جائز نه دي چي غائب په حاضر قياس کړي شي او داسي اوونيلي شي چي ليدل خو بغير دجهت نه ناممکن دي او بيا په سترگو او هغه څيز کي کوم ته چي کتل کيږي په هغي کي يوه محدوده فاصله کيدل هم پکار دي چي نه ډيره تردی وي او نه ډيره انتهائي لري وي او بيا چي کوم څيز ته کتلي شي دهغي دي کوم خاص کیفیت هم وي ، ددي شرائطو نه بغير کتل ناممکن دي او دالله کوم جهت نشته او نه هغه مکاني دي هغه دهر کیفیت او مکاني قرب او بعد نه پاک دي هر کله چي داسي ده نو بيا دي څنگه ليدلي کيږي شي داخو په حاضر باندې دغائب قياس کول دي او داسي کول نه وي پکار .

بيهقي او اجري په جدا جدا سند سره دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل کړي دي چي ناضرة په معني د بنکلي دي او الي ربها ناظره په معني دکتونکي دي خپل رب ته حسن بصري وغيره همدا تشرېحي قول نقل کړي دي .

دابن عمر رضي الله عنهما نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي د ادني درجي جنتي به هغه کس وي چي باغونو او بنځو او سامانونو او خدمتگارانو لره دزرو کالو دلاري په مقدار فاصلي نه گوري او دالله تعالي په نزد په ټولو کي معزز جنتي هغه څوک دي څوک چي به سحر او ماښام دالله تعالي ديدار کوي او بنيابي ايت کریمه "وجوه يومئذ ناضرة الي ربها ناظره" تلاوت کړو (رواه احمد ترمذي ، دارقطني ، لاکاني ، اجري ، لیکن داجري روايت په دي الفاظو دي چي ادني جنتي به هغه څوک وي څوک چي به جنت لره د دوه زره کالو دلاري دفاصلي په مقدار گوري او اخر ترينه حصه به هم داسي ويني لکه څنگه چي قريب ترينه حصه ويني

٧٢_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ عَبَسَ

دسورة عبس دبعضي ايتونو تفسير

بغوي ليکلي دي چي ابن ام مکتوم يعني عبدالله بن شريح بن مالک بن ربيعه فهري چي د بني عامر بن لوي دقبيلي سره تعلق لري درسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شو او رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت کي د عتبه بن ربيعه ، ابوجهل بن هشام ، عباس بن عبدالمطلب او ابی بن خلف او امیه بن خلف سره په خاموشي کي خبري کولي او داسلام دعوت يي ورته ورکولو او درسول الله صلي الله عليه وسلم سره ددوی دمسلمانيدو اميد پيدا شوي وو ، ابن ام مکتوم يو نابينا سړي وو چي څه يي نه ليدل او ويي ونيل اي دالله رسوله الله تعالي چي درته څه خودلي دي دهغي نه يو څه ماته هم اوښايه او دا خبره يي بار بار تکرار کړه او دا ورته معلومه نه وه چي رسول الله اوس بل طرف ته متوجه دي او درسول الله صلي الله عليه

وسلم خبري بي كتب کولي نو په دي وجه در رسول الله صلي الله عليه وسلم په مخ مبارک دکراحت اثار ښکاره شول او په زړه کي يي تير شول چي دا سرداران به دا خيال کوي چي دمحمد (صلي الله عليه وسلم) پيروکاران صرف پانده دي او غلامان او دلاندي طبقې خلق دي نو ددي خيال په کولو سره يي د عبد الله نه مخ ستون کړو او دچا سره چي يي خبري کولي هغوی ته متوجه شو نو په دي باره کي لاندېني ايت نازل شو.

۳۳۳۱- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأُمَوِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: هَذَا مَا عَرَضْنَا عَلَى هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "أُنْزِلَ" عَبَسَ وَكَوَى "فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُرْسِدْنِي، وَعِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْرِضُ عَنْهُ وَيُقْبِلُ عَلَى الْآخَرِ وَيَقُولُ: أَكْزَى بِنَا أَقُولُ بَأْسًا، فَيَقُولُ: "لَا، فَبِئْسَ هَذَا أُنْزِلَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أُنْزِلَ " عَبَسَ وَكَوَى " فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَائِشَةَ. (١)

ترجمه دام المؤمنین عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي عبس وتولي سورة د عبد الله بن ام مکتوم په باره کي نازل شوي دي معامله داسي وه چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلو او ونيل يي اي دالله رسوله ماته وعظ او نصيحت او کړه او دغه وخت کي در رسول الله سره د مشرکينو په اکابرينو کي څوک لوي شخصيت موجود وو رسول الله دده نه اعراض شروع کړو او دي بل مشرک طرف ته متوجه پاتي شو چي خبري يي ورسره کولي او ونيل يي زه چي درته څه وایم په دي کي تاته څه تکليف او څه نقصان دي؟ هغه او ونيل نه په همدې باره کي دا ايتونه نازل شوي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي بعضي روايانو دا حديث دهشام بن عروه نه او هغه دخپل پلار عروه نه نقل کړي دي چي ونيل يي عبس وتولي دا بن ام مکتوم په حق کي نازل شوي دي او ددوی په سند کي دعائشي ذکر نشته

۳۳۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَطْلِ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "تُحْفَرُونَ حُقَاةَ عُرْوَةَ"

غُرْلًا . فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: أَيَبْصِرُ أَوْ يَرَى بَعْضُنَا عَوْرَةَ بَعْضٍ ؟ قَالَ: يَا فُلَانَةُ لَكُنْ أَمْرِي مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ حَتَّى يُغْنِيَهُ (عبس: ٣٧) . قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، قَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَرَوَاهُ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ أَيْضًا، وَفِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . (١)

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنه فرماني چي مباد رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوريدلى دى چي د قيامت په ورځ به تاسو خپي ابله ، بريند ، ناسته پاڅولى شي ، يوي ښځي تپوس او کړو ايا سړي او ښځي به ټول په دى حالت کې وي ؟ (داسى خوږه) بعضي بعضو ته گوري رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايلى اي فلانې ! هغه موقعه به ډيره سخته وي چي داسى خبرو خيال به هم چاته نه راځي، پدغه ورځ به د هر چا حالت داسي وي چي هغه به يي د نور مخلوق نه بي پروا کړي وي .

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په مختلفو سندونو دابن عباس نه مروي دي او دا حديث سعيد بن جبير هم نقل کړي دي، او په دې باب کي دعائشه رضي الله عنها نه هم حديث وارد دي .

لغات: حفاة: حفي حفا د ډير تلو په وجه دخپو پرسيدل، عراة: دعري سمع نه عريه وعريا په معني دبرينه سره .

تشرېح: تحشرون حفاة عراة غرلا، د قيامت په ورځ به خلق خپي ابله ناسته ، بريند پاڅولى شي . په دې حديث کې دمحشر د حالاتو دستخوالي بيان دى او دا چي په محشر کې درسوا کيدو نه د بچ کيدو دپاره په دنيا کې تياري کول پکار دي . "غرلا" يعني ناسته په دې کې دي خبري ته اشاره ده چي په قيامت کې څوک د قبر نه راپورته کيږي نو جسم به يي مکمل وي او دست په وخت کې چي کومه سرمن دانسان نه غورځولى شوي وي هغه به هم ورسره واپس يوځاي شوي وي په دې کې دالله تعالي کامل قدرت ته اشاره ده .

دمحشر د حالاتو دستخوالي اندازه ددينه هم لگيدى شي چي انسانان به د بريندوالي باوجود هيڅ طرف ته متوجه کيدى نشي او هر يو سړى به دخپل خان په فکر کې وي .

٧٣- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

د سورة التكوير د بعضي ايتونو تفسير

٣٣٣٣- حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ،

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَهُوَ ابْنُ يَزِيدَ الصَّنْعَانِيُّ. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَرَّهَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ: إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ. هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. وَرَوَى هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ وَخَبَرَهُ هَذَا الْحَدِيثُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ: مَنْ سَرَّهَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ: إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَلَمْ يَلْزَمْهُ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ." (١)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي كه دجا دا خواهش وي چي دقيامت ورخ اوويني او داسي ليدل بي غواړي څنگه چي په سترگو ليدل وي هغه دپاره پكار ده چي دا سورة اولولي "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي، او هشام بن يوسف وغيره راويانو هم دا حديث په دي سند نقل كړي دي مگر دهشام په روايت كي داسي دي څوك چي دا خواهش لري چي دقيامت ورځي ته اوگوري او داسي ليدل بي غواړي څنگه چي په سترگو ليدل وي نو هغه دي! ايتونه "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ". يعني كله چي نمر راوغستلي شي، او كله چي اسمان وچوي، او چي كله چي اسمان وشليږي، اولولي.

تشرېح: په دي ايتونو كي د قيامت د احوالو په ذكر سره تخويف دي سره د قيامت د مقصد نه چي د انسان د خپلو عملونو سره ملاقات دي او د تخويف سبب د قرآن كريم نه انكار دي. چي جبرئيل عليه السلام په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندي راوړي دي. او په دي ايتونو كي د قيامت څلور حالات ذكر دي. او دا د دنيا د فنا په وخت كي دي.

كُوِّرَتْ د تكوير نه دي د يو څيز ټول اجزاء راجمع كول او انغختل. لكه چي په سر باندي پټكي راانغختلي شي. نو دغه شان نمر به راغونډ كړي شي او رنړا به ئي خائله كړي شي. بيا به اوغورزولي شي دا اولني حال دي د قيامت.

اذا شرطيه دي او الشمس دمحذوف فعل فاعل دي او كورت ددي محذوف فعل تفسير دي، دكورت معني بيكاره كيدل او رنړا ختميدل او تورتم كيدل دي، ابن جرير، ابن ابي حاتم او بيهقي دابو طلحه په سند سره دابن عباس رضي الله عنهما نه روايت بيان كړي دي او د كورت تشرېح يې په اظلمت سره كړي ده، ابن ابي حاتم او كتاب في البحر والاحوال كي ابن ابي الدنيا

او ابو الشيخ په كتاب العظمة كي ددي ايت په ضمن كي هم دابن عباس رضي الله عنهما قول ددي مضمون مطابق نقل كړي دي چي دقيامت په ورځ به الله تعالي نمر او سپوږمۍ او ستوري بي نوره كړي او سمندر ته به يي اوغورخوي او يوه مغربي هوا به راوړي چي په سمندر باندې به اولگي د ټول سمندر نه به اور جوړ شي .

دبعضي علماؤ قول دي چي كله نمر سمندر ته اوغورخولي شي نو دسمندر نه به په گرميدو سره اور جوړ شي . ابن ابي حاتم دابن ابي مریم قول نقل كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي نمر د بي نوره كيدو نه پس سمندر ته اوغورخولي شي او ستوري دخواړه واړه كيدو نه پس جهنم ته پړيوخي او علاوه د عيسي عليه السلام او دهغه دمور نه چي به دكوم معبود علاوه دالله تعالي نه پرستش كيدو هغوى به جهنم ته اوغورخولي شي . زه وایم چي سمندر ته دنمر غورخيدل او جهنم ته غورخيدل ظاهرا متعارض دي ددي دواړو تطبيق داسي كيدي شي چي سمندر به پخپله گرم اور او گرځي . بخاري دابو هريره رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دقيامت په ورځ به سپوږمۍ او نمر بي نوره كړي شي بزار پخپل مسند كي دومره اضافه بيان كړي ده چي اور ته به اوغورخولي شي .

٧٤- باب وَمِنْ سُورَةِ وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ

دسورة مطففين دبعضي ايتونو تفسير

دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي كله رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته تشریف راوړو نو په دغه زمانه كي مديني والادناپ اوتول په لحاظ سره ډير بد ترين خلق وو نو په دي باره كي الله تعالي ويل للمطففين نازل كړو ، بيا ددينه پس مديني والاخپل ناپ او تول درست كړو

دسدي بيان دي چي كله رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته تشریف راوړو نو هلته دابو جهينه په نوم يوكس اوسيدو او هغه دځان سره دوه صاعونه پرماني ، ساتلي وو چي په يو به يي اخستل كول او په بل به يي وركول كول نو په دي باره كي الله تعالي ويل للمطففين نازل كړو . (رواه الحاكم والنسائي وابن ماجه باسناد صحيح).

٣٣٣٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً لُكِّتَتْ فِي قَلْبِهِ لُكَّةٌ سَوْدَاءٌ، فَإِذَا هُوَ لَكَ وَاسْتَغْفَرَ وَكَاتَبَ سَوَّلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبُهُ وَهُوَ

الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ: كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (المطففين: ١٤). قَالَ: هذا حديث حسن صحيح^(١).

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي بنده چي كله كومه گناه كوي دهغه په زړه كي يو تور ټكي وي بيا چي كله دي دا گناه پيښيږي او توبه او استغفار كوي نو دده زړه پاكيريږي او دا تور داغ ختم شي، او كه دي گناه دوباره كوي نو دا تور داغ مزید نور خوربيږي تردې چي په ټول زړه باندي راخوړ شي او همدا د الله تعالي په قول "كلا بل ران علي قلوبهم ماكانوا يكسبون" كي د "ران" لفظ مطلب دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشرېح: د "ران" معني غلبه ده لكه چي ونيلي شي ران الخمر علي قلبه يعني دشرابو نشه يي په زړه غالبه شوه يعني دبدو عملونو تياري ددوي په زړونو دومره غالبې شوي چي دحق اودباطل دتمييز نه ددوي زړونه رانده شول. دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي مومن چي كله گناه او كړي نو په زړه يي يو تور داغ پيدا شي نو بيا كه توبه او كړي او دالله تعالي نه ويره او كړي او استغفار اووايي نو دزړه نه يي دا تور داغ لري شي ليكن كه په گناه كي زيادت كوي نو دا داغ په مزه مزه لونيريږي تردې چي دده په ټول زړه باندي راخوړ شي او دا هغه ران دي دكوم ذكر چي الله تعالي په ايت "بل ران علي قلوبهم ماكانوا يكسبون" كي فرمايلي دي.

بغوي، امام احمد، نسائي، ابن ماجه، ابن حبان، حاكم، او ترمذي دا روايت بيان كړي دي او ترمذي دصحيح درجي گړخولي دي په بعضي روايتونو كي د "المومن اذا اذنب" په ځاي باندي ان العبد كلما اذنب ذنباً، راغلي دي په حديث كي دالمومن لفظ نه معلومېږي چي دكافر په زړه كي خو په طريق اولي سره دا تور داغ شديد وي.

۳۳۳۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ دُرُوسٍ بَصْرِيٌّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ حَمَّادٌ: هُوَ عِنْدَنَا مَرْفُوعٌ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (المطففين: ٦) قَالَ: "يَقُومُونَ فِي الرَّفْجِ إِلَى أَنْصَابِ آذَانِهِمْ"^(١).

ترجمه دابن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت

١ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة (٢١٨) (٢١٨). سنن ابن ماجه الزهد (٢٩) (٢٢٢٢).

٢ - انظر حديث رقم ٢٢٢٢

کريمه "يوم يقوم الناس لرب العالمين" په تفسير کي اوفرائيل چي په دغه ورځ به هر بنده دغوږونو دنيمي پوري په خولو کي ډوب ولاړ وي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دې باب کي دابوهريره رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي.

تشرېح دابن عمر رضي الله عنهما نه مرفوع روايت مروي دي چي خلق به درب العالمين په وړاندي په هغه ورځ ولاړ وي چي بعضي کسان به پخپلو خولو کي دغوږونو دنيمي پوري ډوب وي، حاکم دابو سعيد خدری رضي الله عنه نه هم ددې پشان روايت بيان کړي دي، بخاري او مسلم دابوهريره رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دقيامت په ورځ به دخلقو نه دومره زياته خوله روانه وي چي په زمکه به اوبلاسر ته رسيدل وي او دغوږونو پوري به دخولي واگي خلقو ته لگيدلي وي. طبراني او ابويعلي او ابن حبان دابن عباس رضي الله عنهما بيان ليکلي دي چي دقيامت په ورځ به کافر ته دده دخولي واگي لگيدلي وي تردي پوري چي دي به اوواني اي پروردگار ه ماته ددينه نجات راکړه اگر که دوزخ ته مي ليري.

حاکم دجابر رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چي دحشر په ميدان کي به دخلقو خولو ته دخولي واگي لگيدلي وي او عرض به کوي چي اي پروردگار زما دپاره دوزخ ته تلل ددې تکليف نه اسان دي او دا به په هغه وخت کي وائي چي دوی به ددوزخ دتکليف نه خبر هم نه وي.

بيهقي دايت کريمه "يوم يقوم الناس لرب العالمين" په تشرېح کي دقتاده قول نقل کړي دي دقتاده بيان دي چي ماته دا خبر رارسيدلي دي چي کعب رضي الله عنه به فرمايل چي خلق به ددري سوه کالو دلاري په مقدار ولاړ وي.

دمقداد بن اسود بيان دي پخپله مي اوريدلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايل چي دقيامت په ورځ به نمر خلقو ته رانژدي کړي شي تردي چي ديو ميل په مقدار به وي، سليم بن عامر اوونيل په الله تعالي قسم مونږ ته معلومه نه ده چي دمیل نه د رسول الله صلي الله عليه وسلم مراد څه وو دزمکي مصافه يي مراد وه او که درنجو سلاي يي مراد وو خلق به دخپلو خپلو عملونو مطابق په خولو کي وي، خولي به دبعضي خلقو گيتو ته رسيدلي وي او دبعضو خلقو زنگتونو ته او دبعضو خلقو ملاکانو ته او دبعضي خلقو خولو ته به دخولي واگي لگيدلي وي او رسول الله صلي الله عليه وسلم دخپل دي فرمان په وخت کي پخپلو لاسونو خولي ته اشاره کړي وه (مسلم).

دعقبه بن عامر رضي الله عنه په اسناد سره هم دا روايت طبراني امام احمد، ابن حبان او حاکم نقل کړي دي او حاکم صحيح هم گنرلي دي.

دابو امامه باهلي رضي الله عنه په روايت سره هم دا حديث امام احمد او طبراني نقل كړي دي مگر په دي كي دومره اضافه ده چي د نمر دگرمي په وجه به چينجي دومره او خوتكيري لكه چي كوتوي خوتكيري

امام احمد او طبراني په عمده سند سره دانس رضي الله عنه مرفوع روايت نقل كړي دي چي د ژوند د شروع نه د مرگه پوري زيات سخت تكليف په انسان نه راځي ليكن د مرگ نه پس راتلونكو شدانو نه اسان وي ددي ورځي د دهشت په وجه به په خلقو خولي راځي چي خولي ته به يي دخولي واگي لگيدي وي كچري څوك پكي كشتياني چلول او غواړي نو پكي اوبه يي چلوي

بيهقي دابن عمر رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چي ددي ورځي سختي به دومره وي چي د حساب نه مخكي به كافر ته دخولي واگي اولگولي شي تپوس او كړي شو بدغه ورځ به مومن چرته وي؟ نو وي فرمايل دسرو زرو په كړسيانو به دورځي دسوري دلائي وي هناد ددي تمام حديث نسبت ابن مسعود رضي الله عنه ته هم كړي دي ليكن ددومره اضافي سره چي دمومنانو دپاره به دغه تمامه ورځ صرف دورځي ديو ساعت سره برابره وي. رواه البيهقي في السنن

۳۳۳۶_ حَدَّثَنَا هَذَا. حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (المطففين: ٦) قَالَ: "يَقُومُ أَحَدُهُمْ فِي الرَّفْحِ إِلَى أَنْصَابِ أَذْنَيْهِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَفِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: نافع دابن عمر نه دا ارشاد نبوي نقل كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت كريمه "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ." په تفسير كي او فرمايل دقيامت په ورځ به هر يو كس دغوږونو دنيمي پوري په خولو كي ولاړ وي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دابوهريره نه هم په دي باب كي حديث وارد دي

۷۵_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ

دسورة الانشقاق دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۳۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَنْ لَوْ قَسَّ الْحِسَابَ هَلَكَ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ يَمِينُهُ إِلَى قَوْلِهِ يَسِيرًا (الانشقاق: ۸.۷). قَالَ: "ذَلِكَ الْعَرُضُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: دعائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي دچاسره چي په حساب كي تحقيق اوشو هغه هلاك كړي شو ما عرض او كړو اي داند رسول الله تعالي خو فرمانيلي دي "فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ يَمِينُهُ إِلَى قَوْلِهِ يَسِيرًا" يعني هغه خوك چي وركړي شي ده ته عملنامه دده په خي لاس دده كي . نوزردي چي حساب به ورسره او كړي شي حساب اسان. رسول الله اوفرمانييل هغه خو حساب كتاب نه دي هغه خو صرف نيكياني پيش كول دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دا روايت سويد بن نصر مونږ ته د عبد الله بن مبارك نه بيان كړي دي او ابن مبارك د عثمان بن اسود نه په همدې سند په همدې مضمون نقل كړي دي. مونږ ته محمد بن ابان او بعضي نورو راويانو روايت بيان كړي دي فرماييل يي چي ماته عبد الوهاب ثقفي روايت بيان كړي دي او هغه د ابو ايوب نه نقل كړي دي او هغه د ابومليكه نه او هغه دعائشه رضي الله عنها په واسطه د نبې كريم صلي الله عليه وسلم نه په همدې مضمون نقل كړي دي

تشرېح: فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ يَمِينُهُ ⑤ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ⑥ ددينه مراد مومنان دي، بخاري په خپل سند سره دعائشه رضي الله عنها نه روايت نقل كړي دي چي كله به يي كومه داسي خبره واوريدله چي په مطلب به يي نه پوهيدله نو په هغې به دخان پوهولو دپاره د نبې كريم صلي الله عليه وسلم نه تپوس كولو . چنانچي يوځل نبې كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانييل من "حوسب عذاب" نو ام المؤمنين عرض وكړو ايا الله تعالي نه دي فرمانيلي فسوف يحاسب حسابا يسيرا ؛ نبې كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانييل دكوم حساب ذكر

چي په دي ايت کي دي دابه صرف يوه پيشي وي او دچاسره چي تحقيقي محاسبه وکړي شوه هغه تباه شو.

د امام احمد په روايت کي دي چي بيا ام المؤمنين عرض وکړ و اي دالله رسوله حساب يسير څه شي دي نو وي فرمايل دچا عملنامه چي صرف وکتلي شي او معافي ورته وکړي شي البته دچاسره چي تحقيقي محاسبه وکړي شوه هغه تباه شو.

۳۳۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْأَهْمَدَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ حُوسِبَ عَذَبَ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چاسره چي حساب او شو (داسي او گنړي) چي هغه په عذاب کي واقع شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي دقتاده په روايت پيژنو چي دانس رضي الله عنه په واسطه يي دبنې کريم صلي الله عليه وسلم نه په همدي سند نقل کړي دي.

۷۶_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْبُرُوجِ

دسورة بروج دبعضي ايتونو تفسير

د دي موضوع کفارو ته د بد انجام خبر ورکول د هغه ظلم په باره کي کوم چي هغوی په مومنانو کول او مومنانو ته تسلي ورکول دی. کله چي هغوی د کفارو د ظلم په مقابله کي کلک پاتي شي او مومنانو ته د ځانسته اجر زيري دي. او الله تعالی به د ظالمانو نه بدله اخلي په دي سلسله کي د ټولو نه وړاندي د اصحاب الاخذود قصه ذکر ده. چي هغوی مومنان د اور کندو ته غورځولي وو او هغوی ئي سيزلي وو په دي قصه کي د مومنانو او کفارو په ذهن کي يو څو خبري اچولي شوي دي. يو دا چي لکه څنگه اصحاب الاخذود د الله تعالی د لعنت او عذاب حقداران شوي دي داسي به د مکي سرداران هم د لعنت او عذاب مستحق وي دويم دا چي لکه څنگه مومنانو په اور کي سوزيدل قبول کړي وو او د ايمان نه نه وو واپس شوي. داسي موجوده مومنانو ته پکار دی. چي هر قسم مصيبت برداشت کړي او د ايمان نه واپس نشي. دريمه خبر دا ده چه الله تعالی د دي دواړو ډلو په حال باندي عالم دي د دي وجي نه دا خبره يقيني ده

چي کافرانو ته به د جهنم سزا ورکوي او مومنان به جنت ته داخلوي او دا لويه کاميابي ده بيا کفارو ته خبر ورکړي شوي دي چي د الله تعالي نيول ډير سخت دی او که چري تاسو د خپل طاقت په وجه په غرور او تکبر کي اخته شوي ئي نو فرعون او ثموديان هم په غرور او تکبر کي اخته وو. د هغوی چي څنگه انجام شو نو د هغي نه عبرت واخلي د الله تعالي په قدرت کي تاسو راگير ئي. د الله تعالي نه نه شي بچ کيدلي او تاسو چي د قرآن کریم تکذيب کوي نو د دي کتاب هره خبره اهل ده. په لوح محفوظ کي ليکلي شوي ده. او د ده ليکل څوک نشي بدلولي

۳۳۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُنَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، وَعَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ: يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ: يَوْمُ عَرَفَةَ، وَالشَّاهِدُ: يَوْمُ الْجُمُعَةِ، وَمَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ، فِيهِ سَاعَةٌ لَا يَوَاقِفُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللَّهَ بِخَيْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ، وَلَا يَسْتَعِيدُّ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا أَعَادَهُ اللَّهُ مِنْهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ يُضَعَّفُ فِي الْحَدِيثِ مُتَّفَقٌ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَغَيْرُهُ مِنْ قَبْلِ جَفْظِهِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا قُرْآنُ بْنُ كَثِيرٍ الْأَسَدِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ الرَّبَذِيُّ يُكْفَى أَبَا عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَقَدْ كَلَّمَ فِيهِ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ وَغَيْرُهُ مِنْ قَبْلِ جَفْظِهِ، وَقَدْ رَوَى شُعْبَةُ، وَالثَّوْرِيُّ وَهَارِبٌ وَاحِدٌ مِنَ الْأَكْبَةِ عَنْهُ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دايت كريمه "اليوم الموعود" نه مراد دقيامت ورځ ده او د "اليوم المشهود" نه مراد دعرفي ورځ ده او د "شاهد" نه مراد دجمعي ورځ ده، او دجمعي دورځي نه افضل هيڅ يوه ورځ نشته په کومه کي چي دنمر طلوع او غروب شوي وي، رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايل په دی کي لږ ساعت داسی دی، چي که مسلمان بنده په هغه کي د خير دعاء اوکړي نو الله تعالي يي پوره کوي او چي د څه نه په الله پناه اوغواړي الله تعالي يي دهغه نه ساتي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دموسي بن عبیده په روايت پيژنو او دموسي بن عبیده په باب دحديث کي تضعيف شوي دي يحيي بن سويد وغيره

دده تضعيف ڪري دي مونڙ ته دا روايت علي بن حجر بيان ڪري دي علي بن حجر وائي ماته قران بن تمام اسدي بيان ڪري دي او قران دموسي بن عبیده نه په همدي سند په همدي مضمون نقل ڪري دي، دموسي بن عبیده ربذي اسم ڪنيه ابو عبدالعزيز ده، دهغه باره ڪي دحافظي متعلق يحيي بن سعيد القطان وغيره ڪلام ڪري دي شعبه او ثوري او بعضي نورو راويانو او اهل علمو دده نه اخذ دروايت ڪري دي.

لغات: يوافقه: وافق يوافق موافقة معني موافقت اختيارول او په مجردو ڪي دباب ضرب نه راخي.

تشریح: دا ساعت ڪم يو دی اصل خبره داده چي دا راز الله پٽ ساتلی دی په دي ڪي حکمت دادی چي ددي ساعت په اميد ڪي خلق تمامه ورځ په عبادت ڪي مشغول پاتي شي.

استحباب الله له: دملا علي قاري په قول ددي مطلب دادی ڪه داخرت دپاره يي دعا قبليري نو قبوله شي او ڪه ددنيوي مقصد دپاره وي نو ڪه مناسب وي فورا قبليري او ڪه نه وي نو ددي دعا اجر به ده ته دقيامت په ورځ ورکولی شي. (مرقات).

۳۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، الْمُعَنَّى وَاحِدٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَّانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ صُهَيْبٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى الْعَصْرَ هَمَسَ وَالْهَمْسُ فِي قَوْلِ بَعْضِهِمْ: تَحَرُّكَ شَفَتَيْهِ كَأَنَّهُ يَتَكَلَّمُ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا صَلَّيْتَ الْعَصْرَ هَمَسْتَ، قَالَ: "إِنَّ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ كَانَ أُعْجِبَ بِأَمْرِي"، فَقَالَ: مَنْ تَقُولُ لَهُؤُلَاءِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ حَبَرَهُمْ بَيْنَ أَنْ أَلْتَقِمَهُ مِنْهُمْ، وَبَيْنَ أَنْ أَسْلِطَ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ، فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيَّةَ، فَسَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْمَوْتَ فَمَاتَ مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفًا، قَالَ: وَكَانَ إِذَا حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ الْآخَرِ، قَالَ: كَانَ مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ وَكَانَ لِذَلِكَ الْمَلِكِ كَاهِنٌ يَكْهَنُ لَهُ، فَقَالَ الْكَاهِنُ: انْظُرُوا إِلَيَّ غَلَامًا فِيمَا، أَوْ قَالَ: قَوِيًّا لَقِينًا فَأَعْلَنَهُ عَلَيَّ هَذَا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ أَمُوتَ فَيَنْقَطِعَ مِنْكُمْ هَذَا الْعِلْمُ وَلَا يَكُونَ فِيكُمْ مَنْ يَعْلَمُهُ، قَالَ: فَتَفَكَّرُوا لَهُ عَلَى مَا وَصَفَ، فَأَمَرُوهُ أَنْ يَخْضُرَ ذَلِكَ الْكَاهِنَ وَأَنْ يَخْتَلِفَ إِلَيْهِ فَجَعَلَ يَخْتَلِفُ إِلَيْهِ، وَكَانَ عَلَى طَرِيقِ الْغَلَامِ رَاهِبٌ فِي صَوْمَعَةٍ، قَالَ مَعْمَرٌ: أَحْسِبُ أَنَّ أَصْحَابَ الصَّوَامِعِ كَانُوا يَوْمِئِذٍ مُسْلِمِينَ، قَالَ: فَجَعَلَ الْغَلَامُ يُسْأَلُ ذَلِكَ الرَّاهِبَ كُلَّمَا مَرَّ بِهِ، فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حَتَّى أَخْبَرَهُ، فَقَالَ: إِنَّمَا أُعْبِدُ اللَّهَ، قَالَ: فَجَعَلَ الْغَلَامُ يَنْكُتُ عِنْدَ الرَّاهِبِ، وَيُطْلَعُ عَنِ الْكَاهِنِ، فَأَرْسَلَ الْكَاهِنُ إِلَى أَهْلِ الْغَلَامِ إِلَهُ لَا يَكَاذُ يَعْظُرُنِي،

فَأَخْبَرَ الْغَلَامُ الرَّاهِبَ بِذَلِكَ. فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ: إِذَا قَالَ لَكَ الْكَاهِنُ: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَقُلْ: عِنْدَ أَهْلِي. وَإِذَا قَالَ لَكَ أَهْلُكَ: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّكَ كُنْتَ عِنْدَ الْكَاهِنِ. قَالَ: فَبَيَّنْتُمَا الْغَلَامُ عَلَى ذَلِكَ إِذْ مَرَّ بِجَمَاعَةٍ مِنَ النَّاسِ كَيْفِيرٌ قَدْ حَبَسَتْهُمْ دَابَّةٌ. فَقَالَ بَنُوهُمْ: إِنَّ يَتْلِكَ الدَّابَّةُ كَانَتْ أَسَدًا. قَالَ: فَأَخَذَ الْغَلَامُ حَجَرًا. فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مَا يَقُولُ الرَّاهِبُ حَقًّا فَأَسْأَلُكَ أَنْ أَقْتُلَهَا. قَالَ: ثُمَّ رَمَى فَقَتَلَ الدَّابَّةَ. فَقَالَ النَّاسُ: مَنْ قَتَلَهَا؟ قَالُوا: الْغَلَامُ. فَغَرِغَ النَّاسُ وَقَالُوا: لَقَدْ عَلِمَ هَذَا الْغَلَامُ عَلِيمًا لَمْ يَخْلُفْهُ أَحَدٌ. قَالَ: فَسَمِعَ بِهِ أَعْيُ فَقَالَ لَهُ: إِنْ أَنْتَ رَدَدْتَ بَصْرِي فَلكَ كَذَا وَكَذَا. قَالَ لَهُ: لَا أُرِيدُ مِنْكَ هَذَا. وَلَكِنْ أَرَأَيْتَ إِنْ رَجَعَ إِلَيْكَ بَصْرُكَ أَتُؤْمِنُ بِالَّذِي رَدَّكَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَدَعَا اللَّهَ فَرَدَّ عَلَيْهِ بَصْرَهُ فَأَمِنَ الْأَعْيُ. فَبَلَغَ الْمَلِكُ أَمْرَهُمْ. فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ قَاتِلِي بِهِمْ. فَقَالَ: لَا قَتْلَنَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ قِتْلَةً لَا أَقْتُلُ بِهَا صَاحِبَهُ. فَأَمَرَ بِالرَّاهِبِ وَالرَّجُلِ الَّذِي كَانَ أَعْيُ. فَوَضَعَ الْمِنْشَارَ عَلَى مَفْرَقِ أَحَدِهِمَا فَقَتَلَهُ. وَقَتَلَ الْآخَرَ بِقِتْلَةٍ أُخْرَى. ثُمَّ أَمَرَ بِالْغَلَامِ. فَقَالَ: انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى جَبَلٍ كَذَا وَكَذَا فَالْقُوهُ مِنْ رَأْسِهِ. فَانْطَلَقُوا بِهِ إِلَى ذَلِكَ الْجَبَلِ فَلَمَّا انْتَهَوْا بِهِ إِلَى ذَلِكَ الْمَكَانِ الَّذِي أَرَادُوا أَنْ يُلْقُوهُ مِنْهُ جَعَلُوا يَتَنَاقَشُونَ مِنْ ذَلِكَ الْجَبَلِ وَيَتَرَدَّدُونَ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا الْغَلَامُ. قَالَ: ثُمَّ رَجَعَ فَأَمَرَ بِهِ الْمَلِكُ أَنْ يَنْطَلِقُوا بِهِ إِلَى الْبَحْرِ فَيُلْقُوهُ فِيهِ. فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى الْبَحْرِ فَغَرَّقَ اللَّهُ الْبَلَدَيْنِ كَانُوا مَعَهُ وَأَنْجَاهُ. فَقَالَ الْغَلَامُ لِلْمَلِكِ: إِنَّكَ لَا تَقْتُلُنِي حَتَّى تَصْلُبَنِي وَتَرْمِيَنِي. وَقَوْلُ إِذَا رَمَيْتَنِي: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ هَذَا الْغَلَامِ. قَالَ: فَأَمَرَ بِهِ فَصُلِبَ ثُمَّ رَمَاهُ. فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ هَذَا الْغَلَامِ. قَالَ: فَوَضَعَ الْغَلَامُ يَدَهُ عَلَى صُدْغِهِ جِئَن رَمِيْتُ ثُمَّ مَاتَ. فَقَالَ النَّاسُ: لَقَدْ عَلِمَ هَذَا الْغَلَامُ عَلِيمًا مَا عَلَيْهِ أَحَدٌ قَاتِلًا تُوْمِنُ بِرَبِّ هَذَا الْغَلَامِ. قَالَ: فَقِيلَ لِلْمَلِكِ أَجَزَعْتَ أَنْ خَالَفَكَ ثَلَاثَةً. فَهَذَا الْعَالَمُ كُلُّهُمْ قَدْ خَالَفُوكَ. قَالَ: فَخَذَّ أَخْذُودًا ثُمَّ أَلْقَى فِيهَا الْخَطَبَ وَالنَّارَ. ثُمَّ جَمَعَ النَّاسَ. فَقَالَ: مَنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ تَرَكْنَاهُ وَمَنْ لَمْ يَزَجْغِ الْقَيْنَانِ فِي هَذِهِ النَّارِ. فَجَعَلَ يُلْقِيهِمْ فِي تِلْكَ الْأَخْذُودِ. قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِيهِ: قُتِلَ أَصْحَابُ الْأَخْذُودِ ۝ النَّارُ ذَاتُ الْوُقُودِ ۝ حَتَّى بَلَغَ الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ (البروج ٨٠-٨٤). قَالَ: فَأَمَّا الْغَلَامُ فَإِنَّهُ وَلِيٌّ. فَيُذَكَّرُ أَنَّهُ أُخْرِجَ فِي زَمَنِ عَمْرِ بْنِ الْعَطَّابِ وَأَصْبَعُهُ عَلَى صُدْغِهِ كَمَا وَضَعَهَا جِئَن قُتِلَ. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دصیب رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی کہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

دمازيگر مونځ کولو نو همس به يي کولو او همس دبعضي خلقو دقول مطابق دواړو شونډو ته داسي حرکت ورکول دي لکه چي يو سري خبري کوي تردي چي در رسول الله نه تپوس او کړي شو اي دالله رسوله کله چي ته دمازيگر مونځ کوي نو په مزه مزه شونډي خوزوي په دي وخت کي څه وائي، رسول الله په انبياؤ کي ديو نبي قصه بيان کړه چي هغه به دخپل امت دکثرت په ليدو خوشحالي کوله او ونييل به يي ددوی په مقابل کي څوک اودريدلي شي؟ الله تعالي دي نبي ته وحي اوليرله ته دخپل امت دپاره په دوه خبرو کي يو خبره خوښه کړه يا خو به زه ددوی نه انتقام اخلم او يا به زه په دوی باندي دوشمن مسلط کوم نو هغوی سزا او بدله خوښه کړه ستیجه دا شوه چي الله تعالي په دوی باندي مرگ مسلط کړو چنانچي په يوه ورځ اویا زره کسان مړه شول. صهیب راوي وائي کله چي رسول الله دا حديث بيان کړو نو ددي سره يي يو بل حديث هم بيان کړو او ويي فرمائيل په تير شوي وخت کي يو بادشاه وو او ددي بادشاه سره يو کاهن وو هغه کاهن به بادشاه ته خبرونه اورول کاهن بادشاه ته اووئيل زما دپاره يو خوښيار هلك پيدا کړه دلته دراوي شک دي چي رسول الله "غلاما فهما " اووئيل او که "غلاما فطنا لقنا" اووئيل، دواړه الفاظ هم معني دي، چي زه ورته خپل دا علم زده کړم ځکه چي ما سره دا ويره ده که زه مړ شوم نو تاسره به دا علم ختم شي او په تاسو کي به بل داسي څوک پاتي نشي چي په دي علم پوهيږي رسول الله اوفرمائيل هغه چي دکومو صفاتو او خصوصياتو حامل هلك ذکر کړو نو خلقو هغه دپاره همداسي هلك پيدا کړو خلقو دي هلك ته اووئيل چي ته به دي کاهن ته راځي او بار بار به راځي نو هلك همداسي اوکړل ددي هلك په لاره کي په يوه عبادت خانه کي يو راهب اوسيدو ددي حديث يو راوي معمر وائي زما خيال دي چي دعبادت خاني خلق دغه وخت کي مسلمانان وو هلك چي به کله ددي راهب په خوا راتيريدو نو ددين څه ناڅه خبرو تپوس به يي ورته کولو. دا سلسله جاري وه تردي چي هلك راهب ته دخپل خان باره کي خبر ورکړو او ورته يي اووئيل ما دالله تعالي عبادت شروع کړي دي او دي هلك دراهب سره زيات نه زيات کيناستل او حصاريدل شروع کړل او دکاهن سره يي ناسته کمه کړه کاهن دهلك مشرانو ته جواب اوليرلو ماته داسي ښکاري چي هلك ماته راتلل نه غواړي او هلك راهب ته هم دا خبره اوکړه راهب هلك ته اووئيل کله چي کاهن ستا نه تپوس اوکړي چي ته چرته وي نو ته ورته اووايه دکور والا سره وم او چي کله درنه کور والا تپوس اوکړي چي ته چرته وي نو ته وایه چي زه دکاهن سره وم. راوي وائي دغلام ورځي همداسي تيريدلي چي يوه ورځ په داسي خلقو ددي هلك تيريدل اوشول چاچي يو خناور حصار کړي وو بعضي خلقو اووئيل دا خناور شير وو هلك داسي اوکړل چي يو کانږي يي راپورته کړو او ويي وئيل اي الله راهب چي څه وائي کچري دا رښتيا وي نو زه ستا نه ددي خناور دقتل کولو توفيق غواړم ددي خبري کولو سره يي خناور په کانږي اوويشتلو او هلاک يي کړو خلقو تپوس اوکړو دا چا قتل کړو چاچي دا معامله

ليدلي وه هغوى اوونيل فلاني هلك ددي خبري په اوريدو خلق اوويريدل او ويى ونيل دي هلك داسي علم زده كړي دي چي بل هيڅوك ورباندي نه پوهيږي داخبره يو ږوند اوويردله نو هغه هلك ته اوونيل كه تا زما نظر واپس كړو زه به تاته دا دا څيزونه دركړم هلك اوونيل زه دا ټول څيزونه ستا نه نه غواړم مگر دا راته اووايه كه تاته ستا نظر واپس شي نو ايا ته به په هغه چا ايمان راوړي چاچي تاته ستا نظر واپس كړي دي؟ هغه اوونيل هو بالكل ورباندي ايمان راوړم راوي وائي دي هلك دالله تعالي نه دعا اوغوښتله نو الله تعالي دهغه نظر واپس كړو ددي معاملي په ليدلو ږوند په الله تعالي ايمان راوړو او ددوى معامله دومره مشهوره شوه چي بادشاه ته ورسیده نو بادشاه دا هلك راوغوښتلو نو خلقو ورته حاضر كړو بادشاه ورته اوونيل زه به تاسو ټول په جدا جدا طريقو قتل كوم بيا بادشاه راهب او هغه كس لره چي مخكي ږوند وو او بيا يي ايمان راوړو قتل كولو حكم او كړو په دوى كي ديو كس دسر په مينځ كي يي اړه كيخودله او په مينځ يي دوه كړو او دويم يي په بله طريقه قتل كړو بيا يي دهلك باره كي حكم او كړو چي دي يو داسي داسي غر ته بوځى كوم چي داسي داسي وي او دغر دسر نه يي لاتدي راوغورځوى چنانچي دي همداسي يو خاص غر ته بوتلي شو او هر كله چي هغه اخري ځاي ته ورسيدو دكوم ځاي نه چي خلقو دده راغورځول غوښتل نو دوى پخپله ددي غر نه راغورځيدل شروع شول او يو يو به را راغورځيدلو تردې چي صرف هلك يواځي پاتي شو هر كله چي هلك واپس راغي نو بادشاه دده باره كي بيا حكم او كړو چي ده لره سمندر ته بوځى او په سمندر كي يي ډوب كړئ دي سمندر ته بوتللي شو نو الله تعالي هغه ټولو خلقو سره چاچي هلك سمندر ته بولي وو په اوبو كي ډوب كړل او هلك يي بچ كړو هلك چي بچ پاتي شو نو واپس خپل كلي ته راغي او بادشاه ته يي اوونيل ته په دي طريقه مانشي قتل كولي مگر هله چي ما په سولۍ (دار، زوړند كړي او بيا مې په غشي اووله او دغشي دويشتلو وخت كي دا اووايي چي دالله په نوم غشي چلوم كوم چي ددي هلك رب دي نو بادشاه دهلك سره دهمداسي كار كولو حكم او كړو هلك په دار زوړند كړي شو او بيا بادشاه په غشي اوويشتلو او دغشي ويشتلو وخت كي يي "بسم الله رب هذا الغلام" اوونيل بادشاه غشي اوويشتلو او هلك پخپل تشي لاس كيخودو او مړ شو خلقو دا خبري شروع كړي هلك ته داسي علم معلوم وو كوم چي دبل چاسره نه وو مونږ خو ددي هلك په رب ايمان راوړو رسول الله او فرماڼيل بادشاه ته اوونيلي شول ته خو د دري كسانو نه وويريدلي چاچي ستا مخالفت كړي وو اوس خو دا ټول خلق ستا مخالف شوي دي (اوس يه څه كوي، رسول الله او فرماڼيل بادشاه يو څو كندي او كنستلي او لرگي يي پكي اوغورځول او اور يي ورته واچولو او خلق يي ټول راجمع كړل او ورته يي اوونيل څوك چي دخپل دين نه اوړي مونږ به هغه لره پريږدو او څوك چي دخپل دين نه نه اوړي مونږ به يي دي

اور ته غور خوو او بيا يي اور ته ددي خلقو غور خول شروع كړل رسول الله او فرما نيل الله تعالي ددي خلقو متعلق فرماني او بيا يي دا ايت كريمه تلاوت كړو "قتل اصحاب الاخدود النار ذات الوقود" نه تر "العزير الحميد" پوري. راوي وائي هلك دفن كړي شو او ونيلي كيږي چي دغه هلك د عمر بن الخطاب رضي الله عنه په زمانه كي د زمكي نه راوويستلي شو چي گوتي يي په تشي باندي هم هغه شان ايخودلي شوي پرته وي څنگه چي هغه د قتل كيدو وخت كي ايخودلي وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

٧٧- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْغَاشِيَةِ

د سورة الغاشيه د بعضي ايتونو تفسير

د ټولو نه مخكي هغه خلقو ته تنبيه ده. كوم چي په غفلت كي دي. د هغوي د بيدارولو دپاره دا سوال كړي شوي دي. چي آيا تاسو ته د هغه وخت څه خبر معلوم دي چي په ټول عالم به داسي آفت راشي چي هر څيز به پټ كړي. او بيا دا تفصيل بيان شويدي چي خلق به په دوو ډلو كي تقسيم شي او د هغوي انجام به هم جدا جدا وي. يوه ډله به جهنم ته ځي او بله ډله به جنت ته ځي. او هغوي ته به نعمتونه ورکولي شي

بيا د توحيد او آخرت د منكرينو نه سوال شوي دي. چي تاسو. هغه څيزونه نه ويني كوم چي ستاسو وړاندي دي د عرب په صحرا كي چي په كومو اوبانو ستاسو د ژوند انحصار دي. نو تاسو غور نه كوي چي دوي كي هغه خاصيتونه پيدا كړي شوي دي. كوم چي د صحرا د ژوند دپاره پكار وي. او كله چي دوي سفر كوي نو اسمان غرونو او زمكي ته نه گوري آيا دا ټول الله تعالي نه دي پيدا كړي او بل څوك د دي په پيدا كولو كي د الله تعالي شريك نيشته نو دوي بيا ولي د الله تعالي د توحيد نه انكار كوي او دوي سره كوم معقول دليل دي چي د هغي په بنا دوي آخرت نه مني بيا نبي صلي الله عليه وسلم ته خطاب دي كه دوي نه مني نو ته په دوي باندي جبر (زور كوونكي) نه شي چي په زوره په دوي خبره اومني ستا كار نصيحت كول دي نو ته نصيحت كوه آخر دوي به مونږ طرف ته راځي او دوي سره حساب كول څومونږ كار دي

٣٣٤١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمْرُكَ أَنْ أَقْبِلَ النَّاسَ حَقَّ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَبَلَّغُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِعَقْبِهَا وَجَسَابَتِهِمْ عَلَى اللَّهِ. ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّمَا أَكَلَتِ

مَذْكُرُو لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُسَيِّطِرٍ ، (الغاشية : ٢١- ٢٢) . " قَالَ أَبُو عِيسَى : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . (١)
ترجمه : د جابر رضي الله عنه بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي ماته
حكم را كړی شوی دی چي څه (كافرانو سره) ترهغی وخته پوری جنگ جاري اوساتم ترڅو پوری
چي هغوي دالله تعالي دودحانیت او ځما درسالت گواهي اونكړي . كله چي هغوي دا كارونه
وكړي نو بيا ځما نه دهغوي ځانونه او مالونه محفوظ دي ليكن داسلام دحق دپاره به دخان او
مال دحق مطالبه باقي وي او ددوي حساب كتاب الله تعالي ته حواله دی . او بيا يي دا ايتونه
ولوستل : اِنَّمَا اَنْتَ مَذْكُرُو ، لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُسَيِّطِرٍ " نه نبي ته په دوی باندي (څوكيدار) مقرر كړي
شوي .

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دی .

لغات : عصموا : عصم عصما دضرب نه معني گټه كول ، بچ كول .

تشریح : " امرت ان اقاتل الناس " يعني ماته حكم شوی دی چي دخلقو سره جنگ او كړم ، زمكه
دالله ملكيت دی نو نظام هم ورباندي دالله پكار دی . هم ددي مقصد دپاره الله تعالي دنيا ته
انباء عليهم السلام رالېږلي دي دهغوی فریضه هم دا وه چي داسلامي معاشري جوړولو دپاره
هر ممكن كوشش او كړي اوڅوك چي داسلامي معاشري دختمولو كوشش كوي دهغوی سره
دي جهاد او كړی شي ددي دپاره چي تمام مخلوق دالله تعالي لوي والی تسليم كړي اوزكوة
وركونكي جوړ شي نوكه خلق داسي نه كوي نو بيا ددينه دويمه خبره معلومېږي چي جزیه به
وركوي او دهغې په بدل كې به اسلامي رياست ددوی دمال او جان او عزت حفاظت كوي نو كه
دوی اسلام هم نه قبلوي او جزیه هم نه وركوي نو بيا دي ددوی خلاف جهاد او كړی شي .

عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ لِأَبْحَقِّ الْإِسْلَامِ ، وَجَسَائُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى ، يعني هغوی خپل وینه او
مال محفوظ كړو او د اخرت معامله به يي دالله په لاس كې وي ،

علماء واني اگر چي هغوی ظاهرا مسلمان شوي دي خوچي په زړه كې يي نفاق پروت وي بيا به
يي هم دمال اوجان حفاظت كولی شي ځكه چي شريعت په ظاهر فيصله كوي او باطني حال يي
الله تعالي ته معلوم دی الله به پخپله دداسي خلقو مواخذه كوي "الابحق الاسلام" يعني داسلام
دحق نه علاوه يعني داسلام قبول كولو نه پس كه دوی زكوة هم وركړي خو كه ناجائز قتل
او كړي نو قصاص به ورباندي راځي او په دي صورت كې به ددوی دمال او جان ضمانت نه وي .
داسلام دحق نه مطلب دادی چي مسلمان بنده نه څه داسی كار اوشي چي دهغی په سزا كې یی
اسلام دقتل حكم وركوي لكه څوك چي بل مسلمان بی گناه قتل كړي ، ياداكه واچوي ، يا زنا

وڪري نو اسلام بي په قصاص يا حد ڪي دقتل حڪم وړکوي، څوک چي په خوله داسلام اقرار اوکړي نو داسلام احکام به پري جاري کيږي، که دږبه نه بي اقرار نه وي کړي، پټ کافروي نو دهغی سزا به الله تعالي په قيامت کې وړکوي، هغه ته بي دږبه حال معلوم دی مونږ به بي په ظاهري اقرار داسلام ظاهري احکام جاري کوو ځکه چي مونږ ته دږبه دحال پته نه لگي

لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ۝ په دي جمله کي دانما انت منذر دمفهوم تاکيد دي يعني ته ددوی دهدايت يافته کيدو ذمه وار نه يي او همدا مطلب دي دايت کړيه وما انت عليهم بجبار

۷۸_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْفَجْرِ

دسورة الفجر دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۴۲_ حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَبْأَمُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عِصَامٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبُضْرَةِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الشَّفْعِ وَالْوَثْرِ؟ فَقَالَ: "هِيَ الصَّلَاةُ بَعْضُهَا شَفْعٌ وَبَعْضُهَا وَثْرٌ". قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ قَتَادَةَ، وَقَدْ رَوَاهُ خَالِدُ بْنُ قَيْسٍ الْحُدَافِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ أَيْضًا. (١)

ترجمه د عمران بن حصين رضي الله عنه بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دشفع او وتر اكوم چي په دي سورة کي وارد دي، باره کي تپوس اوکړي شو چي دشفع او وتر نه څه مراد دي؟ رسول الله اوفرمانيل ددينه مراد مونږ دي، بعضي مونږونه شفيع جفت، وي او بعضي وتر، طاق رکعاتونه، وي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي، مونږ يي صرف دقتاده په روايت پيژنو، خالد بن قيس حداني هم دا روايت دقتاده نه نقل کړي دي

۷۹_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الشَّمْسِ وَضَحَاهَا

دسورة الشمس دبعضي ايتونو تفسير

د مضمون او انذار بيان نه معلومېږي چي دا سورة هم د مکي معظمي په ابتدائي دور کي نازل

شويدي خو دا په هغه زمانه کي نازل شويدي چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخالفت په زور کي وو.

موضوع د سورت د نيکي او بدی فرق خوندل دی. او هغه خلقو ته تخويف دي کوم خلق چي د دي فرق نه انکار کوی او د بدی په لار روان وی د مضمون په لحاظ سره د دي سورة دوه حصي دی. يو د سورة د شروع نه تر آيت. ۱۰ پوري او دويمه حصه د آيت. ۱۱ نه د سورة د اخره پوري.

په اوله حصه کي دري خبري دي. يو دا چي څنگه نمر او سپوږمۍ ورځ او شپه او زمکه او آسمان د يو بل نه مختلف دی او د اثارو او نتيجي په اعتبار سره مختلف دی. دا رنگ نيکي او بدی هم د اثارو او نتيجي په اعتبار سره د يو بل نه مختلف دی.

دويم دا چي الله تعالی د انسان نفس ته جسم، حواس او د ذهن طاقت ورکړي دي. او په دنيا کي ئي ناخبره نه دي پريخودلي. بلکه د فطری الهام په ذريعه په انسان کي د نيکي او بدی د فرق پيژندلو طاقت اچولي دي. دريمه دا چي د انسان د مستقبل انحصار په دي خبره دي چي دي نيکي خوښوی او که بدی.

په دويمه حصه کي ئي د قوم ثمود تاريخی نقشه او پس منظر پيش کړي دي. او د رسالت اهميت ئي انسان ته خودلي دي.

په دنيا کي رسول د دي دپاره راليرلي شی. چي خلقو ته د نيکي او بدی وضاحت اوکړی دا رنگ يو نبی صالح عليه السلام قوم ثمود ته ليرلي شوي وو. مگر هغوی د نفس په پليتی کي غرق شوي وو. نو د پيغمبر تکذيب ئي اوکړو. او آخر نتیجه دا شوه. چي هغوی تباہ کړي شول. نو اوس په دي کي د مکي والو دپاره عبرت دي.

۳۳۴۳- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا يَذْكُرُ النَّاقَةَ وَالَّذِي عَقَرَهَا، فَقَالَ: "إِذَا تَبَعَتْ أَشْقَاهَا (الشمس: ۱۷) اتَّبَعَتْ لَهَا رَجُلٌ عَارِمٌ عَزِيزٌ مَنِيْعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ، ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَذْكُرُ النِّسَاءَ، فَقَالَ: "إِلَّا مَا يَعْبُدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ وَلَعَلَّهُ أَنْ يُطَاعَ جَعَهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ"، قَالَ: ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الْعُرْطَةِ، فَقَالَ: "إِلَّا مَا يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ"، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

۱ - اوردده البخاري في الجامع / أحاديث الأنبياء ۱۴ (۳۴۴)، وتفسير الشمس ۱ (۳۹۳)، والنكاح ۹۳ (۵۲۰۴)، والأدب ۲۲

(۶۰۲۲)، مسلم / الجنة والنار ۱۳ (۲۸۵۵)، سنن ابن ماجه / النكاح ۵۱ (۱۹۸۲) (تحفة الأشراف: ۵۲۹۲)

ترجمه : د عبد الله بن زمعه رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه يوي ورځ دهغي اوبني «مرا: ورنه صالح عليه السلام اوبنه ده» او چاچي دا اوبنه زخمي کړي وه ددوي باره کي ذکر واوريدو رسول الله او فرمايل دا ايت "اذا نبعث اشقاها" کله چي رااوچت شو بدبخت دهغي، تلاوت کړو او فرمايل يي چي ددي کار دپاره يو ډير بد سخت زړه والا او طاقتور قبيلي والا يو قوي شخص پاڅيدو مضبوط او قوي داسي وو لکه دزمعه دپلار پشان، بيا ورنه ما دنبځو ذکر واوريدو چي فرمايل يي اخر ولي خپله بڼه او غلام لره دغلام دکور و پشان وهي او کله چي دده نه اميد وي چي هغه ددي ورځي په اخري حصه کي «يعني په شپه کي» دده اړخ ته اوده کيږي سم؟ هغوی اوونيل بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم دچا دخوا خارج کيدو په وجه په هغه پوري دخاندلو متعلق نصيحت اوکړو او ويي فرمايل چي بعضي خلق په تاسو کي ولي داسي خدا او مزاق کوي کله چي دي پخپله هم دا کار کوي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تفسير: يعني ثموديانو عملي تکذيب په هغه وخت کي وکړو کله چي په دوي کي دتولو نه لوي بد بخت داوونې قتل کولو ته فوري تيار شو دانبعاث معني دحکم تعميل ته زر تياريدل دي ، دقتل مشوره قوم والا ورکړي وه الله تعالي په خپله فرمايلي دي فتنادوا صاحبهم ددي کس نوم قذار بن سالف وو چي رنگ يي سور او سترگي يي شني وي او قد يي ټيټه وو او چونکه نورو مشوره ورکړي وه اودقتل ذمه وار دي جوړ شوي وو نو په دي وجه دده بدبختي دنورو نه زياته شوه ، بخاري د عبد الله بن زمعه نه دهغه خپله اوريدلي روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دوران دخطبي کي دناقي او دهغي دقتل کونکي تذکره وکړله او ويي فرمايل چي اذا نبعث اشقاها چي داوونې دقتل کولو دپاره په قوم کي يو معزز سړي پاڅيدو لکه ابو زمعه.

دا بن عمر رضي الله عنهما نه مروې دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چي داوونې کوپ اولکي پريکونکي دادم عليه په اولاد کي هغه کس وو چاچي خپل ورور قتل کړي وو او هم ده دهرچانه مخکي دقتل ايجاد کړي وو نو په دي وجه چي ترڅو پوري په زمکه وينې بهيولي شي ددي د عذاب يوه حصه به هغه ته هم رسيږي رواه الطبراني والحاكم وابو نعيم في الحليه.

د عبد الله بن زمعه رضي الله عنه حالاته

نوم عبد الله دپلار نوم زمعه او دمور نوم يي قريبه وو څوک چي دام المومنين ام سلمه رضي الله عنها خور وه دا په قريشو کې دسردارانو دکورنۍ نه وه اوددي پلار زمعه په غزوۀ بدر کې دشرکانو دطرف قتل کړی شوی وو.

عبدالله فتح مكي ته تزدی مسلمان شو او دام المومنین ام سلمه رضي الله عنها دخوريي كيدو په وجه به رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډير تلور ااتلو.
وات دهجرت په ۳۵ كال كې په جنگ جمل كې ډيزيد په حكومت كې دجره په مشهوره واقع كې وفات شو، اصابه،

ددنه صرف يو روايت مروي دى او متفق عليه دى (تهذيب الكمال)

۸۰. باب وَمِنْ سُورَةِ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى

دسورة الليل دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۴۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَّامَةَ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي الْبَقِيعِ، فَأَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَلَسَ وَجَلَسْنَا مَعَهُ وَمَعَهُ عُوذُ يَنْكُتُ بِهِ فِي الْأَرْضِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: "مَا مِنْ نَفْسٍ مَنُفُوسَةٍ إِلَّا قَدْ كُتِبَ مَدْخَلُهَا". فَقَالَ الْقَوْمُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابِنَا، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَإِنَّهُ يَعْمَلُ لِلْسَّعَادَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَإِنَّهُ يَعْمَلُ لِلشَّقَاءِ؟ قَالَ: "بَلْ اْعْمَلُوا فَلَئِنْ مُيَسَّرَ، أَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَإِنَّهُ يُيَسِّرُ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَإِنَّهُ يُيَسِّرُ لِعَمَلِ الشَّقَاءِ، ثُمَّ قَرَأَ: فَأَمَّا مَنْ أَغْضَى وَاقْتَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى، وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَفْتَى، وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى، (الليل)، قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ." (۱)

ترجمه علي رضي الله عنه فرماني چي مونږ ديوې جنازې په سلسله كې په جنت البقيع كې وو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم هم تشريف راوړو، رسول الله صلي الله عليه وسلم كيناستلو، نو مونږ هم دهغوئ گير چاپيره كيناستلو هغه وخت د رسول الله صلي الله عليه وسلم په لاس مبارك كې همسا وه چي سري تيره وو، رسول الله صلي الله عليه وسلم سرخڅته كړي وو او په همسا سره يې زمكه گروله بيايې اسمان ته سر پورته كړو او ويې فرمايل په تاسو كې يو هم داسې شته چي دهغه خايې په دوزخ يا جنت كې مقرر شوي نه وي صحابو عرض او كړو اي دالله رسوله! ايا مونږ په دې ليكلو باندې بې فكره كينو؟ رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل څوك چي د اهل سعادت دجملي نه وي هغه به د سعادت خاصلولو دپاره كار

کوي او څوک چي د هل شقاوت نه وي هغه به د شقاوت موجب کار کوي، رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل نه عمل کوي هر چاته هغه شي اسان کړي شوي دي د کوم دپاره چي پيدا دي، پس څوک چي د اهل سعادت نه وي هغه ته به سعادت والا کار اسان کړي شي او څوک چي د اهل شقاوت نه وي هغه ته به شقاوت والا کار اسان شي، او بيا يي دا ايتونه ولوستل **فَأَمَّا مَنْ أَغْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ۖ** نو هغه څوک چي ورنه کړو مال خپل په لاره دالله کي، او تقوي نې او کره اورشتيانې او گټرله ځانسته خبره نوزورواسانه به کړه هغه ته لار داساني

امام ترمذي رحمه الله وايي: حسن صحيح دی

تشریح د پورتنې حديث نه په قبرباندي نصيحت کول معلومېږي لکه چي امام نووي ورباندي باب ترلي دي په دي وخت کې ددنيا دبي ثباتي منظر دهر چا په وړاندي وي نو بيا نصيحت ډير ښه اثر کوي.

"افلا تتكل علي كتابنا" يعني مونږ په ليکلي شوي اعتماد اونکړو، يعني دا خو دالله په علم کې ددچي دا بنده نيکي کونکي دی يابدي کونکي دی ليکن دالله په علم کې دکيدو او دليکلي کيدو دا مطلب نه دی چي انسان په هغه عمل کولو مجبور دی کوم چي الله ليکلي دي ځکه چي دا خو الله تعالي ته دمخکې نه معلومه شوه چي فلانی به نیک عمل پخپل اختيار کوي او فلانی به بدې کوي نو ترڅو پوري چي دالله تعالي ليکلو او علم ته د انسان رسيدل نه کيږي او دا هم نه شي کيدی نو داسي به څنگه اوشي چي دی دالله تعالي په علم داعتقاد کولو په وجه نیک عمل کول پريږدي، دويمه خبره داده چي هر انسان ته دهغه کار توفيق ورکولی شي دکوم دپاره چي پيدا شوی وي هر کله چي داسي ده نو بيا ولي انسان دينکی لاره اختيار نکړي په انسان باندي چي کومه وظيفه مقرر شوي ده هم هغه ورباندي فرض ده

وَاتَّقَىٰ ۖ يعني ځان يي د عذاب نه بچ کړو په حديث کي راغلي دي چي **اتقوا النار ولو بشق تمرة** (بخاري ومسلم عن عدي بن حاتم واحمد عائشه والطبراني في الاوسط عن انس وفي الكبير عن ابن عباس وايي امامه والبراء عن لعمان بن بشير وايي هر يوه رضوان الله عنهم اجمعين).

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ دابوعبد الرحمن اوضحاك قول دي چي د الحسنې نه مراد لاله الا الله ونيلي دي، دا قول دعطيه او عكرمه په سند دابن عباس نه هم مروي دي، دمجاهد په نزد ورنه جنت مراد دي لکه چي په ايت للذين احسنوا الحسنې کي چي راغلي دي. دكليي قول دي چي ددينه دالله وعده مراد ده يعني څوک چي ددي خبري تصديق وکړي چي الله خپله وعده ضرور پوره کوي.

فَسَيُؤْتِيهِ لِلْيُسْرَى ۝ يعني داسي خصلتونه به ورته اسان کړو چي ده ته به اساني ورکوي اوراحت به ورته رسوي يعني دداسي اعمالو توفيق به ورته ورکړو چي دالله درضا اودجنت دحصول ذريعه به وي . دا لفظ ديسر الفرس دمجاوري نه ماخوځ دي اويسر الفرس په معني دواگوچولو دي اس ته

۸۱- باب وَمِنْ سُورَةِ الضُّحَى

دسورة الضحی دبعضي ایتونو تفسیر

بخاري او مسلم ليکلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار شو او يوه يا دوه ورځي ورباندي داسي تيري شوي چي پاڅيدي به نه شو ددي حالت په ليدو سره يوي بنځي اوونيل اي محمد صلي الله عليه وسلم، داسي ښکاري چي ستا شيطان ته پريخودي نو په دي باره کي لاندني ايت کریمه نازل شو . بغوي ليکلي دي چي هغوی يعني دجندب رضي الله عنه بيان دي چي پورتنی ذکر شوي خبره کومي بنځي کړي وه او هغه دابو جهل بنځه ام جميل وه حاکم دزيد بن ارقم رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي څه ورځي په رسول الله صلي الله عليه وسلم داسي تيري شوي چي وحی ورباندي نازل نه شوه نو دابو لهب بنځي ام جميل اوونيل ماته خوداسي ښکاري چي ستا ملگري ته پريخودي او ستا نه يي نفرت اوکړو نو په دي باره کي الله تعالي سورة الضحی نازل کړو .

سعید بن منصور دجندب رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته دجبرائيل په راتلو کي څه ورځي تاخير اوشو مشرکانو دا وينا شروع کړه چي محمد صلي الله عليه وسلم، يي پريخودو نو په دي باره کي مذکوره ايت نازل شوابن جرير دشداد بن عبدالله په حواله ليکلي دي چي دخديجه رضي الله عنها رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونيل زما خيال دي چي ستا دبي صبري په ليدو سره ستانه الله تعالي ناراضه شوي دي نو په دي وخت کي دا سوره نازل شو . دا دواړه مذکوره روايتونه مرسل دي مگر راويان يي ثقه دي ، حافظ ابن حجر ليکلي دي ظاهرا داسي معلومېږي چي ام جميل دخديجه رضي الله عنها دواړو دا خبره دکړي وه ليکن ام جميل دخوشحالی ښکاره کولو په طور کړي وه او خديجي دخفگان داظهار په طور کړي وه

ابن ابی شيبة او طبراني په يو سند سره روايت بيان کړي دي په کوم کي چي يو مجهول کس دخفص بن ميسره قريشي قول نقل کړي دي او ده دخپلي مور او مور يي دخپلي مور قول نقل کړي دي او دا بنځه د رسول الله صلي الله عليه وسلم خادمه وه چي يو کوکړي د رسول الله صلي الله عليه وسلم کمري ته داخل شو او دکټ لاندې يي پټ شو او بيا مړ شو نو پدغه وجه دخلورو

ورخو پوري په رسول الله صلي الله عليه وسلم وحي راغله رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل اي خوله اوگوره چي زما په کوته کي کومه نوي خبره پيدا شوي ده چي جبرائيل راته نه راځي، ما په زړه کي اوونيل مالره پکار دي چي دکمري صفاني او کرم او جارو اووهم چنانچي جارو مي راواخستله او دکټ لاندي چي بنکته شوم نو مړ سپي مي راووستلو ددينه پس مي اوليدل چي رسول الله صلي الله عليه وسلم تشريف راوړو چي پدغه وخت کي يي گيرد مبارکه ريپدله اود رسول الله صلي الله عليه وسلم دا قاعده وه چي دوحی دنزول په وخت کي ورباندي ريپدل راتلل نو الله تعالي سورة الضحي دترضي پوري نازل کړو، حافظ ابن حجر ليکلي دي دکوکري په وجه دجبرائيل په راتلو کي دتاخير کيدو روايت خو مشهور دي مگر دا قصه دسورة الضحي دنزول سبب کيدل غريب بلکه شازدي کوم چي دقبولولو لائق نه دي.

بغوي ليکلي دي چي دوحی د قطع کيدو دمودي متعلق مختلف روايتونه مروي دي ابن جرير ددولو ورخو او مقاتل دخلوبستو ورخو تعين کړي دي دمقاتل قول دي چي په دي وخت کي مشرکانو دا وينا شروع کړه چي دمحمد صلي الله عليه وسلم رب ده لره پريخودو ترددي چي ددوي ددي خبري په ترديد کي دا سورة نازل شو، ابن مردويه هم دا روايت دابن عباس رضي الله عنهما نه نقل کړي دي، کله چي جبرائيل راغي نو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمايل ته چي نه راتلي زما ستا دراتلو دير خواهش وو جبرائيل په جواب کي اوونيل زما هم تاته دراتلو خواهش وو (مگر دالله تعالي دطرفه دراتلو حکم بند شوي وو او مونږ پخپله بغير دالله دحکم نه نازليدل نه کوو)، (مظهري)،

٣٣٤٥ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدَبِ الْبَجَلِيِّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَارٍ قَدْ مَيِّتَ أَصْبَعُهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ أَلَبْتُ إِلَّا لِأَصْبَعٍ مَيِّتٍ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتُ"، قَالَ: وَأَبْتَأُ عَلَيْهِ جُنْدَبُ السَّلَامُ، فَقَالَ الْمُسَرِّكُونَ: قَدْ وَفَّعَ مُحَمَّدٌ، فَأَلَزَلَ اللَّهُ تَعَالَى، مَا وَدَّكَ رَبُّكَ وَمَا قُلْتَ (الضحى: ٣). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ هُغَبَةُ، وَالْعَوْرِيُّ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ. (١)

ترجمه: دجندب بجلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي زه د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په يو غار کي وم او هلته د رسول الله ديوې گوټي نه وينه راووتله دي وخت کي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل ته خو صرف يوه گوته يي چي وينه درنه راوتلي ده او دا هر څه چي تاته پيښ شوي دي دا درته دالله تعالي په لاره کي پيښ شوي دي، راوي وائي رسول الله

١ - اوردہ البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ٩ (٢٨٠٢)، والأدب ٩٠ (١١٢٦)، صحيح مسلم / الجهاد ٢٩ (١٤٩٦) (تحفة

الأشراف: ٣٢٥٠)، مسند احمد (٢١٢/٢، ٢١٣)

صلي الله عليه وسلم ته دجبرائيل عليه السلام په راتلو کي تاخير اوشو نو مشرکانو پروگنده شروع کړه چي محمد (صلي الله عليه وسلم) پريخودلي شو نو دي موقعه کي الله تعالي دا ايت کريمه " مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَّ " نه دي پريخودلي تالره رب ستا اونه ئي دشمني کړي ده ستاسره " نازل کړو
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي. او دا شعبه او ثوري هم داسود بن قيس نه نقل کړي دي.

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ نه دي پريخودلي تالره رب ستا يعني تعلق يي درسره نه دي قطع کړي.
وَمَا قَلَّ ۝ اونه ئي دشمني کړي ده ستاسره اونه يي درنه نفرت پيدا شوي دي (دا جمله په اصل کي ما قلائ و . ک دمفعول ضمير حذف کړي شو ځکه چي په ودعک کي مفعول موجود دي .
مزيد مفعول ذکر کولو ته ضرورت نشته، يايي دايت دسجعي په بنا مفعول نه دي ذکر کړي
دجندب بن عبدالله رضي الله حالات:

نوم جندب دپلار نوم عبدالله دسفيان عجلي علقې نوسى وو علقه د بجلي قبيلي يو شاخ دى ددي سره يي تعلق وو اول په کوفه کې اوسيدو بيا بصري ته منتقل شو او هم په بصره کې وفات شو دده دمروياتو شمير ۴۳ دى چي دولس متفق عليه دي او په بخاري کې دي او دوه په مسلم کې.

۸۲- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْاَمْ نَشْرَحْ

دسورة الانشراح دبعضي ايتونو تفسير

د دي مقصد او مدعا هم رسول الله صلى الله عليه وسلم ته تسلى ورکول دى. د نبوت نه وړاندي نبى صلى الله عليه وسلم ته داسي حالات مخي ته نه وو راغلي. کوم چي د نبوت نه روستو راغلل. دا د نبى صلى الله عليه وسلم په ژوند کي يو انقلاب وو. په دي وجه دا سورة نازل کړي شو په دي کي اول الله تعالي دري غټ نعمتونه ذکر کړي دي.
يو. شرح صدر (سینه مبارکه پرانستل)، دويم. هغه بوجه لري کول چي د هغي په وجه په تا دير زور وو. دريم. ستا د اوچت شان بيان او ستا شان پورته کول.
بيا الله تعالي فرمايلي دى. چي د مشکلاتو دور دير اوږد نه دي د دي په ځاي به تاته اطمینان او خوشحالي دير زر حاصلې شى. او هر روستني دور به د رومینى دور نه بهتر او ښه وي. او نزدي ده. چي ستا رب به تاته هغه څه درکړى. چي ستا زړه به خوشحاله شى.

په آخر کي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته فرمائيلي شوي دي چي کله ته د خپلو مشغولاتو نه فارغ شي. نو د الله تعالی عبادت کي خان مشغول کړه. او د هر څه نه بهي نيازه شه. او خپل رب ته متوجه شه او دا هغه هدايت دي کوم چي په سورة مزمل کي په ايت ۱ تا ۹ کي زيات په تفصيل سره بيان شوي دي.

د شرح صدر نه مراد ضروري علمونه او معارف دي. د زړه نه هر قسم شکونه ختمول دي. دا اشاره ده د نبوت مقام ته او په دي شرح صدر کي شق صدر هم شامل دي چي د معتبر رواياتو په دليل سره دوه ځله شق صدر د نبی صلى الله عليه وسلم شويدي. يو ځل د څلورو کالو په عمر کي چي جبرئيل عليه السلام تشریف راوړو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم زړه مبارک ني سيري کړو او د شيطان هغه حصه ني ترينه اوويستله چي هغه د هر انسان په زړه کي وي. او بيا ني اوښخلو او بند ني کړو. صحيح مسلم کتاب الايمان باب الاسراء، دويم ځل د معراج په موقع. د رسول الله صلى الله عليه وسلم سينه مبارکه ني اوشلوله او په آب زم زم سره ني اوښخله او بنده ني کړه. او د ايمان او حکمت نه ني ډکه کړه. صحيح بخاري ابواب المعراج وکتاب الصلوة.

۳۲۴۶ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عُرْوَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ رَجُلٍ مِنْ قَوْمِهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "يَذْنَبُ أَنَا عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّكِيمِ وَالْيَقْظَانِ إِذْ سَبِغْتُ قَائِلًا يَقُولُ: أَحَدُ بَيْنِ الثَّلَاثَةِ، فَأَكْبِتُ بِطَنْسٍ مِنْ ذَهَبٍ فِيهَا مَاءٌ وَمَزَمَ فَشَرَحَ صَدْرِي إِلَى كَذَا وَكَذَا، قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: مَا يَعْنِي؟ قَالَ: إِلَى أَشْفَلِ بَطْنِي، فَاسْتُخْرِجَ قَلْبِي فَفُغِلَ قَلْبِي بِمَاءٍ وَمَزَمَ ثُمَّ أُعِيدَ مَكَانَهُ ثُمَّ حُمِيَ إِيَّانَا وَحُمَّتْ"، وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ، وَهَتَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، وَفِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (۱).

ترجمه انس بن مالک رضي الله عنه دخپل قوم د يو کس مالک بن صعصعه رضي الله عنه نه روايت نقل کوي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمائيلي ي دي زه دبیت الله سره د نيم خوابي په حالت کي وم (نيم وين وم او نيم اوده وم) چي ناڅاپه ما د يو اواز کونکي اواز واوريدو او ونيل يي چي په دري کسانو کي يو (محمد دي) بيا ماته د سرو زرو يو خانک راوستلي شو چي د زمزم اوبه پکي وي هغه زما سينه اوشلوله ددي ځاي نه تر دي ځاي پوري، قتاده وائي ما انس

۱ - اورد البخاري في الجامع الصحيح / بهد الخلق ۶ (۳۲۰۷)، و مناقب الأنصار ۴۲ (۳۳۳۲)، صحيح مسلم / الإيمان ۷،

(۱۲۶)، سنن النسائي / الصلاة (۲۴۹)، (تحفة الأهراف: ۱۱۴۰)، و مستند احمد (۳/۱۰۷)

رضي الله عنه نه اوونيل دكوم خاي نه دكوم خاي پوري نو هغه اوونيل دخيتي دلاندي پوري او بيا يي او فرمائيل هغه زما زړه راوويستلو او د زم زم په اوبو يي ووينځلو او بيا يي زړه پخپل خاي كيځودو او دايمان او حكمت نه يي ډك كړو. او په دي حديث كي يو اوږده قصه ده. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي. دا حديث هشام دستواني او حمام دقتاده نه نقل كړي دي، په دي باب كي دابوذر رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي.

۸۳_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التِّينِ

دسورة التين دبعضي ايتونو تفسير

دا بن عباس، مجاهد حسن بصري، ابراهيم نخعي عطاء بن ابي رباح، مقاتل او كلبي قول دي چي دالتين والزيتون نه مراد همدا انځر دي كوم چي تاسو خورئ او همدا زيتون ميوه ده دكوم نه چي تاسو غوري اوباسئ، په انځر باندي دقسم خورلو خصوصي وجه دا بيان كړي شوي ده چي دا يوه داسي ميوه ده چي په دي كي زړي نه وي گويا كي دجنت دميوو سره مشابه ده.

ثعلبي او ابو نعيم په الطب كي په مجهول اسناد سره دابو ذر رضي الله عنه نه روايت نقل كړي دي چي انځر خورل بواسير مرض ختموي او نقرس ته فائده وركوي زيتون يوه بركتي ونه ده چي ميوه يي مرغن وي او ددي تيل دتركارئ په خاي هم استعماليدي شي، دعكرمه قول دي چي تين او زيتون دوه غرونه دي، دقتاده قول دي تين هغه غر دي په كوم چي دمشق اباد شوي دي او زيتون دبیت المقدس مسجد دي، دابو محمد بن كعب قول دي داصحاب كهف مسجدونه دري دي او ايليا زيتون دي.

۳۳۴۷_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَمْرٍو، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا بَدَوِيًّا أَغْرَابِيًّا، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَزِيدُ يَقُولُ: "مَنْ قَرَأَ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ، فَقَرَأَ: أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ، فَلْيَقُلْ: بَلَى وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ إِنَّمَا يُدْرَى بِهَِذَا الْإِسْنَادُ عَنْ هَذَا الْأَغْرَابِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَلَا يُسْقَى. (١)

ترجمه: اسماعيل بن اميه واني چي ما ديو باند چي نه واوريدل ونيل يي چي ما د ابوهريره رضي الله عنه نه دا روايت اوريدلي دي هغه ونيل څوك چي "والتين والزيتون" سورة اولولي

او "ليس الله باحكم الحاكمين ته ورسپري، نودي وخت كي دي اوواني "بلي وانا علي ذلك من الشاهدين".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث ددي سند په اعتبار داعرابي نه دابوهريره په واسطه مروي دي او ددي اعرابي نوم نه دي اخستلي شوي

٨٤- باب وَمِنْ سُورَةِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ

دسورة اقراء دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٤٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، سَنَدُ الزَّبَائِنَةِ (العلق: ١٨) قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: لَكُنْ وَأَنْتَ مُحَمَّدًا يُصَلِّي لَكَ طَائِفٌ عَلَى عُنُقِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَوْ قَتَلْتَ لَأَخَذْتَهُ الْمَلَائِكَةُ عِيَانًا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: عبدالله بن عباس رضي الله عنهما دايت كريمة "سندع الزبانية" دتفسير كولو په حال كي فرماني ابوجهل اوويل كه ما محمد (صلي الله عليه وسلم) دمونغ كولو په حالت كي اوليدو نو ده ته به په خټ كي لتي وركوم داخبره چي رسول الله واوريده نو وي فرمايل كچري ده داسي كړي وي نو فرشتو به دليدو سره ده لره ښكاره نيولي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

تشرېح: سَنَدُ الزَّبَائِنَةِ @ ازرده اواز به او كړو مونږ زبانيه ته! دزبانيه نه مراد دزجاج په قول تيزي اوسخت خو به فرشتي دي. زبانيه دزبني يا دزبنيه په وزن دعفريه جمع ده، ماده يي زين دي او زين په معني ددفع كولو دي، په كلام كي شرط محذوف دي.

دا بن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي كه د خپلي قبيلي والا راغوبستلي وي نو دجهنم موظفين به يي علي الاعلان په سترگو ليدلي وي اودوي به يي نيولي وي، محلي دا قول مرفوع حديث گنرلي دي.

٣٣٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَخْمَرِيُّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي

هِنْدٍ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي، فَجَاءَ أَبُو جَهْلٍ، فَقَالَ: أَلَمْ أَتُهَكَ عَنْ هَذَا، أَلَمْ أَتُهَكَ عَنْ هَذَا، أَلَمْ أَتُهَكَ عَنْ هَذَا، فَأَنْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَزَبْرَهُ، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: إِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا بَهَا لَدَى أُنْثَى مِنِّي فَأَلْزَمَ اللَّهُ: فَلَيَنْدُغُ نَادِيَهُ، سَنَدُغُ الرِّبَايَةَ (العلق: ١٧-١٨) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ لَوْ دَعَا نَادِيَهُ لَأَخَذْتُهُ زَبَايَةَ اللَّهِ". قَالَ أَبُو

عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، وَفِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: عبدالله بن عباس رضي الله عنهما واني يو خل نبي كريم صلي الله عليه وسلم مونخ كولو چي ابو جهل راغلو هغه او وئيل ايا ما ته ددي (مونخ) نه منع كړي نه وي؟ ايا ما ته ددي (مونخ) نه منع كړي نه وي؟ ايا ما ته ددي (مونخ) نه منع كړي نه وي؟ رسول الله د مونخ نه سلام او گرځولو او دي يي اورتلو ابو جهل او وئيل تاته خو ډيره ښه معلومه ده چي زما نه زيات دوستان د بل چا نشته نو دي باره كي الله تعالي ايت كريمه فليندغ نادية سَنَدُغُ الرِّبَايَةَ نازل شو ابن عباس رضي الله عنهما واني په الله قسم كه هغه خپل دوستان راغوبستلي وي نو په عذاب مقرر و فرستو به فوراً نيولي وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب صحيح دي، او په دي باب كي د ابو هريره رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي

تشریح: فليندغ نادية سَنَدُغُ الرِّبَايَةَ نادية: د اجتماع مجلس ته وائی. او دلته مضاف محذوف دي. يعني اهل نادية، يعني مجلس والا خلق، سَنَدُغُ الرِّبَايَةَ دا دعوت د مكذب د عذاب د باره دي. الرِّبَايَةَ د زَيْن نه دي او زَيْن دفع كول دی په سختی سره. نو دا هغه ملائكة دی چي كافرانو له به ديكي وركوی. او په زور سره به يي جهنم ته راكاری. لكه په سورة طور ١٣ پ. ٢٧ كي تیر شوي دي او د دي ملائكة صفات په سورة تحریم ٢ پ. ٢٨ كي ذكر شوي دي.

٨٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَدْرِ

د سورة القدر بعضي ايتونو تفسير

٣٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْقَتَائِبِيُّ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ الْفُطَيْلِ الْحُدْبَانِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: قَامَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بَعْدَ مَا بَالَيْغَ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: سَوَّدَتْ وَجْهُ

الْمُؤْمِنِينَ أَوْ يَا مُسَوِّدَ وُجُوهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: لَا تَوَلَّيْنِي رَجُلَةَ اللَّهِ، فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَى بَنِي أُمَيَّةَ عَلَى مَلْبَرَةٍ فَسَاءَ ذَلِكَ، فَتَرَكْتُ: إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ، يَا مُحَمَّدٌ يَغْنِي نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ. وَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: إِنَّا أَلَزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدَرِ، وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدَرِ لَيْلَةُ الْقَدَرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ يَبْلُغُهَا بَعْدَكَ بَنُو أُمَيَّةَ يَا مُحَمَّدٌ، قَالَ الْقَاسِمُ: فَعَدَدْنَاهَا، فَإِذَا هِيَ أَلْفُ شَهْرٍ لَا يَزِيدُ يَوْمٌ وَلَا يَنْقُصُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفُضْلِ، وَقَدْ قِيلَ: عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفُضْلِ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَارِزٍ، وَالْقَاسِمُ بْنُ الْفُضْلِ الْخُدَّائِيُّ هُوَ ثِقَةٌ وَثِقَةٌ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُهْدِيٍّ، وَيُوسُفُ بْنُ سَعْدٍ رَجُلٌ مَجْهُولٌ، وَلَا نَعْرِفُ هَذَا الْحَدِيثَ عَلَى هَذَا اللَّفْظِ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: ديوسف بن سعد بيان دي فرماني چي يو کس دحسن بن علي رضي الله عنهما په وړاندي د معاويه رضي الله عنه سره د بيعت کولو نه پس اوونيل دمسلمانانو په مخونو دي تورکي او مړلو او که داسي يي اوونيل اي دمسلمانانو دمخونو تورونکيه (دراوي شک دي، هغه اوونيل په ما باندي الزام مه لگوه الله تعالي دي په تا رحم او کړي بني کريم صلي الله عليه وسلم ته بني اميه پخپل منبر باندي اوخودلي شول نو د هغه دا کار خوښ نشو نو په دي باره کي ايت کريمه "انا اعطيناک الکوثر" او " إِنَّا أَلَزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدَرِ، وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدَرِ لَيْلَةُ الْقَدَرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ " نازل شو، اي محمد بنو اميه به ددي ورځو مالکان وي قاسم بن فضل حداني وائي مونږ د بني اميه د حکومت ورځي او شميرلي نو هغه بالکل زر مياشتي دي يوه ورځ نه زياته وه او نه کمه وه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف د قاسم بن فضل په سند پيژنو، دا هم ونيلي شوي دي چي قاسم بن فضل نه دا مروي دي او هغه ديوسف بن مازن نه نقل کړي دي قاسم بن فضل حداني ثقه دي يحيى بن سعيد او عبدالرحمن بن مهدي دده توثيق کړي دي او يوسف بن سعد يو مجهول راوي دي او مونږ دا حديث په دي الفاظو صرف په همدې سند پيژنو.

تشرېح: ترمذي، حاکم او ابن جرير دحسن رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په خوب کي اوليدل چي بني اميه زما په منبر رواختل رسول الله صلي الله عليه وسلم ددي خوب په ليدو څه پرېشاني محسوس کړه نو په دي باره کي ان اعطيناک

الكوثر. او. إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ . وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ . لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ نازل شو يعني دبنی امیه دزرو میاشتو دحکومت نه دلیله القدر یوه شبه بهتره ده، دقاسم بن الفضل همدانی قول دی مونو چي دبنی امیه دحکومت زمانه اوشمیرله نو بغیر دکمی او زیاتی نه زر میاشتی پوره شوي، دترمذی قول دی دا حدیث غریب دی مزنی او ابن کثیر سخت منکر کنرلی دی.

ابن ابی حاتم او واحدي دمجاهد قول نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دبنی اسرائیلو دیو کس ذکر وکړو چي دالله تعالی په لار کي یي دزرو میاشتو پوري اصلحه اوچته کړي وه (یعنی زر میاشتی جهاد یي کړي وو) مسلمانانو ددی په اوریدو سره تعجب اوکړو او په دي باره کي سورة القدر د من الف شهر پوري نازل شو، یعنی دلیله القدر یوه شبه هغه زرو میاشتو نه بهتره ده په کومو کي چي بنی اسرائیلو جهاد کړي وو.

ابن جریر دمجاهد نه هم داسي قول نقل کړي دي چي په بنی اسرائیلو کي یو کس وو چي دماښام نه به یي دسحره پوري مونځ کولو او دسحر نه به یي دماښام پوري جهاد کولو او دده دا عمل دزرو میاشتو پوري جاري وو نو په دي باره کي الله تعالی إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ . وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ . لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ نازل کړو.

امام مالک په مؤطا کي لیکلي دي چي دیو معتمد عالم نه می اوریدلي دي فرماښل یي چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم دامت عمرونه چونکه لنډ دي نو په دي وجه دنورو امتونو داعمالو دتعداد برابر خو ددوی اعمال نشي کیدي ځکه چي دهغوئ عمرونه زیات وو نو په دي وجه الله تعالی خپل رسول ته لیله القدر ورکړو کوم چي دزرو میاشتو نه بهتره دي بحواله تفسیر مظهری

۳۳۵۱- حَدَّثَنَا أَبُو أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ . وَعَاصِمٍ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ . سَعَادَةُ بْنُ حَبِشٍ وَرَزُّ بْنُ حَبِشٍ يُكْنَى أَبُو مَرْثَمَةَ . يَقُولُ : قُلْتُ لِأَبِي بَنِي كَعْبٍ : إِنَّ أَخَاكَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ : " مَنْ يَقْرَأَ الْحَوْلَ يُصِيبُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ . فَقَالَ : يَقْرَأُ اللَّهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَقَدْ عَلِمَ أَنَّهَا فِي الْعَشْرَةِ الْأَوَّلَةِ مِنْ رَمَضَانَ . وَأَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ . وَلَكِنَّهُ أَرَادَ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ النَّاسُ ثُمَّ حَلَفَ لَا يَسْتَلْظِمُ أَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ . قَالَ : قُلْتُ لَهُ : بِأَيِّ هَمٍّ تَقُولُ ذَلِكَ يَا أَبَا الْمُنْذِرِ . قَالَ : بِأَلَايَةِ الْخَبَرِ نَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . أَوْ بِالْعَلَامَةِ أَنَّ الشَّمْسَ تَطْلُعُ يَوْمَ مَعْدٍ لَا هَمَّاعَ لَهَا . قَالَ أَبُو عِيَسَى : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ

عَيَّاش، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، قَالَ: كَانَ أَبُو وَالِيلِ هَقِيقِي بْنُ سَلَمَةَ لَا يَتَكَلَّمُ مَا دَامَ زُرُّ بْنُ حُبَيْشٍ جَالِسًا. قَالَ عَاصِمُ بْنُ بَهْدَلَةَ: وَكَانَ زُرُّ بْنُ حُبَيْشٍ رَجُلًا قَصِيحًا، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ يَسْأَلُهُ عَنِ الْعَرَبِيَّةِ. حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ مَهْرَانَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ وَهُوَ يُدْخِنُ، فَقَالَ: يَا أَبَا مَرْثَمَ أَكُونُ؟ إِنِّي لَأَرْغَبُ إِلَيْكَ عَنِ الْأَذَانِ، فَقَالَ زُرُّ: أَكْرَهْتُ عَنِ الْأَذَانِ، وَاللَّهِ لَا أَكْمَلُهُ أَبَدًا. (١)

ترجمه: عبده بن ابو لبابه او عاصم بن بهدله وايي چي مونږ د زر بن حبیش نه اوریدلي دي اود زر بن حبیش اسم کنیه ابو مریم وه د زر رحمه الله نه روایت دی چي ابی بن کعب ته می اوونیل ستا ورور عبد الله بن مسعود د لیلة القدر باره کي وايي څوک چي تمام کال قیام کوي هغه به دي لره مومي، نوایي بن کعب اوونیل الله تعالی دي په هغه (ابن مسعود، باندې رحم اوکړي په الله مي دي قسم وي هغه ته ښه معلومه ده چي داد رمضان په اخري عشره کې ده. او دا اوه ویستمه شپه ده لیکن هغه دا غوښتل چي خلق چرته په دي ډاډه نشي او په باقي کال کي عمل پري نږدي او بیا یي بغیر داستثناء قسم وکړو چي دا اوه ویستمه شپه ده، ما ورته وونیل اي ابو المنذر ته په کوم دلیل دا خبره کوي؟ هغه اوونیل په هغه علامو سره کومي چي مونږ ته رسول کریم صلي الله علیه وسلم ښودلي دي، او یا په دي علامه چي پدغه ورځ به نمر اوخیږي مگر شعاع به پکي نه وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، حديث بيان کړي دي مونږ ته علاء علاء وائي حديث بيان کړي دي مونږ ته ابوبکر بن عیاش دعاصم بن بهدله نه عاصم وائي څو پوري چي به زر بن حبیش ناست وو نو شفيق بن وائل به خبري نه کولي عاصم وائي زر بن حبیش فصاحت والا عالم دي او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه به ورنه دعريت باره کي معلومات حاصلولو، دعاصم بن بهدله نه په مذکورہ سند مروي دي فرمانیل یي چي په ذر بن حبیش باندې یو کس تیر شو چي اذان یي کولو هغه اوونیل اي ابو مریم ایا ته اذان کوي مگر د اذان نه زما تاته رغبت زیات دي زر بن حبیش اوونیل ایا ته د اذان سره مینه نه لري زما دي په الله قسم وي چي هیڅ کله به درسه خبري اونکرم.

۸۶- باب وَمِنْ سُورَةٍ لَمْ يَكُنْ

دسورة البینه دبعضي ایتونو تفسیر

د دي سورت نوم سورة البينة دی او دویم نوم یی سورة لم یکن هم دي
انسر رضی الله عنه فرمائی. چي نبی صلی الله علیه وسلم ته ابی بن کعب اونیل چي آیا الله
تعالی زما نوم اغستي دي. نور رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمانیل چي او. نو د ډيري
خوشحالي نه د ابی بن کعب په سترگو کي اوخکي راغلي. صحیح بخاری کتاب التفسیر
سورة لم یکن او دا لفظ لم یکن شامل دي ماضی. حال او مستقبل ته.
منفکین. انفکاک په ډيرو معانیو سره راخی. پریخودل. جدا کیدل. تردّد او شک کول. مهمل
کیدل.

۳۳۵۲_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الْمُخْتَارِ بْنِ
فُلْفُلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ.
قَالَ: "ذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ
بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، عَنْ أَنَسٍ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله تعالى عنه نه روایت دي فرماني چي يو کس رسول الله ته
وونیل اي په مخلوق کې غوره، نبی کریم صلي الله علیه وسلم اوفرمانیل داخو ابراهيم عليه
السلام دی.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۸۷_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ

د سورة الزلزال د بعضي ايتونو تفسير

۳۳۵۳_ حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي الْيُؤَبِّ، عَنْ يَحْيَى
بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ: "يَوْمَ مَيِّدٌ تُخْبِتُ أَخْبَارَهَا" (الزلاية: ٤) قَالَ: "أَكْذِبُونَ مَا أَخْبَارَهَا". قَالُوا:
اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تُشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا. تَقُولُ:

عَنِ يَوْمٍ كَذَا كَذَا وَكَذَا فَهَلْ هُوَ أَخْبَارُهَا". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه بيان کوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت "يومئذ" ته حديث اخبارها "په هغه ورځ به زمکه خپلې خبرې بيانوي، او لوسته، نو پوښتنه يې اوکړه چي ايا تاسو ته پته ده چي دزمکې هغه خبرې به څه وي؟ صحابه کرامو عرض اوکړو الله تعالي او دهغه رسول ښه پوهيږي، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل، هغه خبرونه دبنده گانو اعمال دي چي هغوي دزمکې په مخ کړي دي هغه به گواهي اوکړي چي ده په ماباندي دا دا کارونه کړي دي او په فلاني فلاني ورځ يې دا دا کارونه کړي دي، دا هغه اخبار دي چي زمکه به يې دقيامت په ورځ دالله تعالي په حضور کې پيش کړي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: تدرؤن: دري يدري دضرب يضرب نه دريا ودرایه په چل باندي خان پوهه کول.

تشرېح: په پورتنی حديث کې دانسانانو دپاره تنبيه ده چي دخلقو نه په پته خو تاسو دالله تعالي نافرمانيانې کولی شئ خو دالله تعالي نه به څنگه خان پټ کړئ، همدارنگې په يو بل روايت کې راغلي دي چي رسول الله فرمايلي دي په زمکه کې په احتياط سره اوسېږئ ځکه چي دا ستاسو نگرانې کوي او که هر چا په دي دپاسه کوم نیک يابد کار اوکړو نو دا به ضرور خبر ورکوي په دي وجه خلقو لره پکار دي چي په ډير احتياط سره ژوند تير کړي.

تشرېح: يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ٥ پدغه ورځ بيانوي به خبرونه خپل قاضي شاء الله پاني پتي ليکلي دي: بغوي ليکلي دي په دي عبارت کې تقديم تاخير دي اصل کلام داسي وو "يومئذ" ته حديث اخبارها وقال الانسان مالها يعني پدغه ورځ به زمکه خبر ورکړي او څه چي په دي باندي شوي وي هغه به بيان کړي نو انسان به اوواني په دي زمکه باندي څه شوي دي په دي باندي چي کوم عملونه شوي دي ټول يې بيان کړل.

دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت کریمه اولوستلو او بيایي او فرمايل ايا تاسو ته معلومه ده چي دزمکې خبرونه به څه وي؟ صحابه کرامو عرض اوکړو الله او دهغه رسول ښه پوهيږي نو ويې فرمايل دزمکې خبرونه به دا وي چي کوم بنده ددي دپاسه هر څه کړي وي زمکه به ورباندي شهادت ورکړي او واني به چي فلاني کس داسي داسي کړي وو او همدا به دزمکې خبر ورکول وي رواه احمد والنسائي وابن حبان والبيهقي.

ترمذي ددي روايت دنقل كولو نه پس په دي دصحت حكم كړي دي او طبراني درييعه حرثي په روايت سره ليكلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل په زمكه كي په احتياط سره اوسن خكه چي دا ستاسو مور ده او هر چاچي ددي دپاسه كوم نيك يابد كار كړي وي دا به ضرور دهغي خبر وركوي طبراني دمجاهد نه هم ددي پشان قول نقل كړي دي

٨٨_بَاب وَمِنْ سُورَةِ التَّكْوِيْنِ

دسورة التكاثر دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٥٤_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْخَضِرِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ السَّمْعِيُّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقْرَأُ: "أَلْهَاكُمْ التَّكْوِيْنُ". قَالَ: "يَقُولُ ابْنُ آدَمَ: مَالِي مَالٍ، وَهَلْ لَكَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ، أَوْ أَكَلْتَ فَأَقْضَيْتَ، أَوْ لَبَسْتَ فَأَبْلَيْتَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه . د عبد الله بن شخير رضي الله عنه بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته ورسيدم كله چي ايت كريمه "أَلْهَاكُمْ التَّكْوِيْنُ". يي تلاوت كولو رسول الله او فرمايل بني ادم واني زما مال او زما مال تردي چي په همدي فكر او حوس كي مړ شي مگر تاسو ورته اوواني تاته ددينه زيات څه ملاؤ شو كوم چي تا په صدقه كي وركړل او مخكي دي اوليرل او يا دي اوخوړل او ختم دي كړل او يا دي واغوستل او زاره دي كړل.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

دعبدالله بن شخير رضي الله عنه حالاته

دده پوره نوم عبد الله بن الشخير بن عوف بن كعب بن وفدان وو دی په بصريينو كي شميرلى شي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته دبنو عامر په وفد كي راغلى وو دده دوه خامن وو اول مطرف دويم يزید او همدا دواړه دده نه روايت كوي دمروياتو شمير يي شپږ دی ليكن بعضي اسماء رجال والتهه ليكلي دي

٣٣٥٥_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا حَكَّامُ بْنُ سَلَمَةَ الرَّازِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي قَيْسٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ،

عَنِ الْمُهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ زَوْزِ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "مَا زِلْنَا نَشْكُ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ حَقًّا لَزَلْتُ: أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ (التكاثر: ١)" قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: مَرَّةً عَنْ عَمْرٍو بْنِ أَبِي قَيْسٍ هُوَ زَائِدٌ، وَعَمْرٍو بْنُ قَيْسٍ الْمَلَايُ كُوفِيٌّ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْمُهَالِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ به په عذاب قبر كي شك كولو تردې پوري چي سورة "الهاكم التكاثر" نازل شو نو زموږ په عذاب قبر يقين پيدا شو، ابو كريب به كله عمرو بن ابي قيس ذكر كولو او دا عمرو بن ابي قيس راجع دي او عمرو بن قيس ملائي كوفي دي او دي دابن ابي ليلى نه روايت كوي او ابن ابي ليلى دمنهال بن عمرو نه روايت كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي

تشرېح: ابن ابي حاتم دزيد بن اسلم قول بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي تاسو تكاثر دطاعت نه منع كړي يئ تردې پوري چي مرگ درته راغي دقتاده قول دي چي يهوديانو به پخپل كثره فخر كولو او ونييل به يي چي مونږ خو دفلانئ قبيلي نه زيات يو نو همدې شيخئ دوي لره دمرگه پوري داطاعت نه بند كړي وساتل او هم ددوي په باره كي دا ايت نازل شوي دي ددې تفسير او شان نزول په بنا حتي د غايه دپاره دي، يعني دمرگه پوري، ابن ابي حاتم دابن بريده قول نقل كړي دي چي ددې ايت نزول دانصارو د دوه قبيلو په حق كي شوي دي چي يوه بني حارثه او دويمه بني الحارث وه هري يوي به په بلي فخر كولو يوي به ونييل چي ايا په تاسو كي فلاني سړي دفلانو پشان دي او دويمي به هم داسي ونييل دا مقابلو خو دژوندو متعلق وه خو بيايي اووئييل اوس قبرستان ته ورشئ نو دواړه قبرستان ته لاړل او هري يوي قبيلي دخپلي قبيلي مرو ته داشاري كولو په حال كي اووئييل چي ايا په تاسو كي خوك داسي شته.

دكلبي قول دي دا ايتونه دقريشي قبائلو په حق كي نازل شوي دي په بني عبد مناف او بني سهم كي هري قبيلي ونييل چي په مونږ كي سرداران او عزتمند سړي ستاسو نه زيات دي او زموږ تعداد هم ستاسو نه زيات دي كله چي شميرل اوشول نو بني عبد مناف زيات اوختل بيايي اووئييل چي راځئ اوس مونږ خپل مري شميرو چانچي قبرستان ته لاړل او مري يي هم اوشميرل نو په مجموعي حيثيت سره د بني سهم دري كورونه زيات شول چنانچي دجاهليت په

زمانه کي ددوی تعداد زیات وو نو په دې باره کي الله تعالي دا ایت نازل کړو، ددې دواړو روایتونو په رڼا کي دایت مطلب داسي دي چي تاسو خو په قبرستان کي مري هم اوشمیرل تردې چي ستاسو عددې تفاخر زیات شو چي ژوندو لره دشمیرلو نه پس مو دمرو په کثرت فخر شروع کړو ددې تفسیر په بنا به دقبرونو دزیارت نه مراد مجازا مري وي، یا دزیارت قبور حقیقي معني مراد ده ځکه چي هغوی واقعا قبرستان ته دمرو شمیرلو دپاره تللي دي بهر حال په دې صورت کي به حتي دسببیت دپاره وي.

دعبدالله بن الشخیر بیان دي چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او پدغه وخت کي یې ایت کریمه "الهاکم التکاکثر" لوستلو او بیایي او فرمائیل خلق واني چي دا زما مال دي، دا زما مال دي، ستا مال خو صرف هغه دي کوم چي دي په خوړلو ختم کړو او یادي په اغوستلو زوړ کړو او یادي صدقه کړو (بغوي).

دانس بن مالک رضي الله عنه نه روایت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي په مري پسي دري څیزونه روان وي چي دوه ورنه واپس راځي او یو ورسره پاتي کیږي، یو دمري کورنۍ او بل دمري مال، دا ورنه راواپس کیږي او دریم څیز دمري اعمال دي چي دا به ورسره پاتي کیږي (رواه البخاري في صحيحه).

دعیالبن بن حمار مجاشعي نه روایت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي الله تعالي ماته وحی راوپلې ده چي تواضع کوئ او په تاسو کي دي هیڅوک په چا باندي فخر نه کوي او نه دي څوک په چا باندي زیاتي کوي (رواه مسلم).

دابو هریره رضي الله عنه نه روایت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي خلقو لره په پلار او نیکه باندي د فخر کولو نه منع کیدل پکار دي، هغه خو دجهنم سکاره دي او که داسي نه کوئ نو تاسویه دالله تعالي په تړد دخوشیانو دچینجو نه هم زیات ذلیل شئ کوم چي گندگۍ لره پخپله خوله راغونډوي، الله تعالي ستاسو نه دجاهلیت حمیت او په پلار نیکه باندي د فخر کولو شیخي زائله کړي ده.

سري پرهیزگار او مومن وي او که بدبخت او فاجر وي خو ټول دادم علیه السلام اولاد دي او د ادم تخلیق دخاوري نه شوي وو (رواه الترمذي وابوداود).

دعقبه بن عامر رضي الله عنه نه روایت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي ستاسو دا نسب تاسو لره په چا باندي برتري درکونکي نه دي تاسو ټول خو د ادم علیه السلام اولاد یئ لکه چي دیو صاع لوړوالي دبل پشان وي، او بغیر ددین او تقوي نه دچا په چا باندي فضیلت نه وي دسري دپاره دومره کافي ده چي دي بدزبانه فحش گو او بخیل نه وي (رواه احمد في المسند والبيهقي في السنن الکبری).

دابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي قيامت ورځ راشي نو الله تعالي به يو اعلان كونكي ته ددي اواز كولو حكم او كړي چي واورى مايونست مقرر كړي دي او تاسو بل نسبت مقرر كړي دي ما په تاسو كي عزتمند كسان صرف هغه گرځولي دي څوك چي په ټولو كي زيات پرهيزگار وي مگر تاسو يي دمنلونه انكار كړي دي مگر دا مو اوونيل چي فلان بن فلان د فلان بن فلان نه افضل دي پس نن به زه خپل قائم كړي نسبت اوچت كړم او ستاسو نسبت به لاتدي راو غورخوم چي متقيان چرته دي (رواه الطبراني في الاوسط).

۳۳۵۶- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "لَمَّا تَوَلَّكَ هَذِهِ الْآيَةُ: ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ (التكاثر: ۸) قَالَ الزُّبَيْرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَيُّ النَّعِيمِ تُسْأَلُ عَنْهُ وَإِنَّمَا هُمَا الْأَسْوَدَانِ الثَّمَرُ وَالْمَاءُ؟ قَالَ: "أَمَّا إِلَهُ سَيَكُونُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (۱)

ترجمه: د زبير بن عوام رضي الله عنه بيان دي هر كله چي ايت كريمه "ثم لتسألن يومئذ عن النعيم" بيا ضرور به تپوس او كړي شي ستاسونه پدغه ورځ په باره دنعمتونو كي، نازل شو خلقو اوونيل اي دالله رسوله دكومو كومو نعمتونو باره كي به زمونږ نه تپوس كيږي نعمتونه خو صرف همدا دوه تور څيزونه دي (يعني كجوري او اوبه) او دوشمن زمونږ په وړاندي حاضر او موجود دي او زمونږ توري زمونږ په اوگو باندي پرتي دي رسول الله او فرمايل تاسو ته اوس معلومه نه ده ډيره نژدي ده چي داسي به اوشي چي تاسو ته به ډير نعمتونه راشي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دی.

امام ترمذي رحمه الله په سابقه ابوابو كي ددي روايت متعلق ويلي دي: ددي حديث نه زيات صحيح زما په نزد دابن عيينه هغه حديث دي كوم چي هغه دمحمد بن عمرو نه نقل كړي دي، سفيان بن عيينه دابو بكر بن عياش په مقابله كي حديث لره زيات ياد ساتونكي او زيات درست بيانونكي دي

تشرېح: ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝ بيا ضرور به تپوس او كړي شي ستاسونه پدغه ورځ په باره دنعمتونو كي.

دبغوي قول دي كوم نعمتونه چي دوى ته ورکړي شوي وو د قيامت په ورځ به ددي د شکر تپوس کيږي، دمقاتل قول دي چي دمکي کافرانو ته د دنيا مال حاصل وو مگر هغوى د نعمت ورکونکي شکر ادا نکړو بلکه دنورو عبادت يي شروع کړو د قيامت په ورځ به دوى ته د الله د شکر په نه ادا کولو عذاب ورکولي شي او همدا قول د حسن بصري دي او د ابن مسعود رضي الله عنه نه هم دا قول مرفوعا مروي دي گويا کي په دي ايت کي هغه کافرانو ته خطاب دي څوک چي د تکاثر په وجه په غفلت کي پراته وو ليکن دا هم کيږي شي چي د لترون نه د سوره داخريه پوري ټولو خلقو ته عمومي خطاب وي لکه چي په ايت "ان منکم الاواردها" کي چي دي

په حديث کي هم راغلي دي چي په قبر کي به مؤمن ته اول د دوزخ هغه خاي و خودلي شي دکوم په عوض کي چي به ده ته د جنت والاخي ورکولي شي ددي د پاره چي دي زيات شکر گزار جوړ شي

۳۳۵۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "لَنَا زَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ (التكاثر ۸). قَالَ النَّكَسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَنْ أَبِي النَّعِيمِ نُسْأَلُ، وَإِنَّا هُمَا الْأَسْوَدَانِ وَالْعَدُوُّ حَاضِرٌ وَسُيُوفُنَا عَلَى عَوَائِقِنَا، قَالَ: "إِنَّ ذَلِكَ سَيَكُونُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَحَدِيثُ ابْنِ عِيْنَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عِنْدِي أَصَحُّ مِنْ هَذَا، وَسُفْيَانُ بْنُ عِيْنَةَ أَحْفَظُ وَأَصَحُّ حَدِيثًا مِنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَيَّاشٍ. (١)

ترجمه . د ابوهريره رضي الله عنه بيان دي چي كله ايت كريمه ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ نازل خلقو وونيل اي د الله رسوله د کومو نعمتونو باره کي به زمونږ نه پوښتنه کيږي مونږ سره خو صرف کجوري او اوبه اودشمن مو هر وخت په سر ولاړ وي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل ډيره نژدي ده چي داسي کار به اوشي

امام ترمذي رحمه الله وايي: د ابن عيينه حديث چي دمحمد بن عمرو نه يي نقل کوي ددي نه زيات صحيح حديث دي، او سفيان بن عيينه د ابو بکر بن عياش په نسبت زيات قوي حافظي والاو صحيح حديث والاو.

۳۳۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا هَبَابَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ، عَنْ الصَّحَّاحِ بْنِ عَبْدِ

الرَّحْمَنِ بْنِ عَزْزِمٍ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُغْنِي الْعَبْدَ مِنَ التَّعْذِيرِ أَنْ يُقَالَ لَهُ: أَلَمْ تُصَحِّحْ لَكَ جِسْمَكَ وَتُزَوِّدَكَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَالْمُحَاكَاةُ هُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَزْزِمٍ، وَيُقَالُ: ابْنُ عَزْزِمٍ، وَابْنُ عَزْزِمٍ أَصَحُّ. (١)

ترجمه : ضحاک بن عبدالرحمن بن عزم اشعري واني ما دابوهريره رضي الله عنه اوريدلي دي ونييل بي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي قيامت په ورځ به دبنده نه دهر څه نه مخکي چي دکومو نعمتونو باره کي سوال کيږي هغه داډي بنده ته به اووئييلي شي ايا ماتاته روغ جوړ تندرست بدن نه وو درکړي او ايا ما تاته يخي اوبه دخکلو دپاره نه وي درکړي؟

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او ضحاک د عبدالرحمن بن عزم خوي دي او ده ته ابن عزم هم وئييلي شي او ابن عزم ونييل زيات صحيح دي.

۸۹- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَوْثَرِ

د سورة الكوثر د بعضي ايتونو تفسير

په دي سورت کي نبي صلي الله عليه وسلم ته تسلي ده. او منکړينو ته د تباهي او هلاکت پېشنگوښي ده. کفارو به ونييل چي محمد صلي الله عليه وسلم د ټول قوم نه جدا شو. او يواځي بي يارو مددگار پاتې شو.

د عکرمه روايت دي چي نبي صلي الله عليه وسلم کله قریشو ته دعوت ورکوو نو قریشو ونييل: بتر محمد صلي الله عليه وسلم منّا، يعنئ محمد صلي الله عليه وسلم خمونږ نه جدا شو (ابن جرير).

محمد بن اسحاق وائي چي د مکي سردار د عاص بن وائل سهمي په مخکي چي به چا د نبي صلي الله عليه وسلم ذکر کوو نو هغه به ونييل دي پرېږدي دا خويو ابتر سړي دي. د ده نارينه اولاد نيشته. مړ به شي. څوک نوم اخستونکي به نني نډوي.

د شمر بن عطيه بيان دي چي عقبه بن ابی معيط هم داسي خبري د نبي صلي الله عليه وسلم متعلق کولي (ابن جرير).

د ابن عباس رضی الله عنه روایت دي چي يو ځل كعب بن اشرف (د مديني يهودي سردار، مكي ته راغلو. نو د قريشو سردارانو هغه ته اوښل. **أَلَا تَرَى إِلَى هَذَا الصَّبِيِّ الْمُنْبَتِّ مِنْ قَوْمِهِ يُزَعَّمُ أَنَّهُ خَيْرٌ مِنَّا وَتَحْنُ أَهْلِ الْحَجِيجِ وَأَهْلِ السَّدَاةِ وَأَهْلِ السَّقَايَةِ**. دي هلك ته خو اوگوره چي د خپل قوم نه كټ شوي دي. او دا گمان كوي چي دي ځمونږ نه غوره دي. حالانكه مونږه د حج سادات او سقايت انتظام كوو. (بزار).

د دي واقعي متعلق د عكرمه روایت دي چي قريشو د نبی صلی الله عليه وسلم دپاره **الصَّبِيُّ الْمُنْبَتُّ مِنْ قَوْمِهِ**. الفاظ استعمال كړي دي. يعنی كمزوري. بي يار و مددگار او بي اولاد سړي چي د خپل قوم نه كټ شوي وي. (ابن جرير).

د ابن سعد او ابن عساكر روایت دي چي عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمايلي دي چي د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ټولو نه مشر ځوي قاسم وو. بيا د هغوی نه كشره زينب رضی الله عنها وه. بيا عبدالله وو بيا أم كلثوم رضی الله عنها. فاطمه رضی الله عنها او رقيه رضی الله عنها وه. قاسم د ټولو نه مخكي وفات شو. بيا عبدالله وفات شو. نو عاص بن وائل اوښل چي د دة صلی الله عليه وسلم نسل ختم شو. اوس دي ابتر دي.

او په بعض رواياتو كي دا اضافه ده. چي عاص اوښل چه. **أَنَّ مُحَمَّدًا ابْتَرَلَ ابْنَ لَهُ يَقُومُ مَقَامَهُ بَعْدَهُ** فاذا مات انقطع ذكره واسترحتم منه. (محمد صلی الله عليه وسلم ابتر دي. د دة ځوي نشته. چي هغه د دة قائم مقام وي. كله چي دي مړ شي. نو د دة نوم به ختم شي. او تاسو به ترينه خلاص شي).

عبد بن حميد د ابن عباس رضی الله عنه روایت نقل كړي دي. چي د نبی صلی الله عليه وسلم د ځوی عبدالله په وفات باندي ابوجهل هم داسي خبري كړي وي. **د شمر بن عطية** نه ابن ابی حاتم روایت نقل كړي دي. چي د نبی صلی الله عليه وسلم په دي غم باندي عقبه بن ابی معيط هم د خوشحالي مظاهره كړي وه. عطاء وائي چي د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دويم ځوی وفات اوشو. نو د نبی صلی الله عليه وسلم خپل تره ابولهب مشركانو ته په منډه راغلو. او دا خوشخبري يي ورله وركړه. **بِئْرَ مُحَمَّدٍ اللَّيْلَةَ**. نن شپه محمد صلی الله عليه وسلم بياولاده شو. دا هغه انتهانی زړه خفه كوونكي حالات وو. چي په هغي كي سورة كوثر نازل شو. او په دي كي الله تعالى نبی صلی الله عليه وسلم ته خوشخبري وركړه. او داسي خوشخبري تر ننه پوري په دنيا كي چاته نه ده حاصله شوي. او ورسره الله تعالى دا فيصله هم واوروله. چي ستا د مخالفينو جرړه كټ شوه.

۳۳۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، إِنَّا أَغْلَيْنَاكَ الْوَكْرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " هُوَ نَهْزُ فِي الْجَنَّةِ ". قَالَ: قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَأَيْتُ نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ حَافَتَاهُ قَبَابُ اللَّؤْلُؤِ، قُلْتُ: مَا هَذَا يَا جَبْرِيلُ قَالَ: هَذَا الْكُوْثَرُ الَّذِي أُعْطَاهُ اللَّهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت کريمه "انا اعطيناک الکوثر" متعلق اوفرمانيل دا په جنت کي يو نهر دي چي په دواړو غاړو يي دملغلرو جوړشوي يو گنبد دي ما اوونيل اي جبرائيل داخه دي؟ هغوی اوونيل دا هغه کوثر دي کوم چي الله تعالي تاته درکړي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٣٦٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ الثَّعْمَانِ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَدْنَا أَنَا أَسِيرُ فِي الْجَنَّةِ إِذْ عُرِضَ لِي نَهْرٌ حَافَتَاهُ قَبَابُ اللَّؤْلُؤِ، قُلْتُ لِمَلِكِي: مَا هَذَا؟ قَالَ: هَذَا الْكُوْثَرُ الَّذِي أُعْطَاهُ اللَّهُ، قَالَ: ثُمَّ شَرِبَ يَدْبُو إِلَى طِينَةٍ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهَا مِسْكًا، ثُمَّ رَفَعَتْ لِي سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى، فَرَأَيْتُ عِنْدَهَا نُورًا عَظِيمًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، قَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ وَهُوَ عَنْ أَنَسٍ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله تعالي عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماني هرکله چي زه په جنت کي گرځيدم (دمعراج په شپه باندي) اويونهر ورته ونيودلی شودکوم چي دواړه کناري دودوباقتووي فرشتي ته مي وونيل دا څه دي؟ هغي وونيل دا هغه کوثردی کوم چي الله تعالي تاته درکړی دی. فرمايي چي فرشتي به زمکه په لاس ووهله او مشک يي ورنه جوړ کړل رسول الله فرمايي چي بيا سدره المنتهي ماته راپورته کړی شوه او ما د سدره المنتهي سره ډير لوي نور اوليدلو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دانس رضي الله عنه نه په نورو سندونو هم مروی دي.

٣٣٦١- حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ لُحَيْلٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ دُكَّانٍ،

^١ - تفرد به المؤلف (أخرجه السائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ١٢٢٨)

^٢ - أورده البخاري في الجامع الصحيح / الرقاق ٥٢ (٦٥٨١) (تحفة الأشراف: ١٢٥٢)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْكُؤُوزُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ، وَمَجْرَاهُ عَلَى الدَّرِّ وَالْيَأْقُوتِ، تُزْبِتُهُ أَظْيَبُ مِنَ الْإِسْلِكِ، وَمَاؤُهُ أَخْلَى مِنَ الْعَسَلِ وَأَيْضُ مِنَ الْقَلَجِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمر رضي الله عنه نه مروی دی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائیلي دي کوتر په جنت کي یو نهر دي چي دواړه غاړي یې دسرو زرو نه جوړي دي او ددي اوبه په یاقوت او ملغلرو تیریري خاوره یې دمشکو نه هم زیات خوشبوداره ده او اوبه یې دشهدو نه هم زیاتي خوږي دي او د واورې نه زیاتي سپیني دي.
امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي.

٩٠- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ النَّصْرِ

دسورة النصر دبعضي ايتونو تفسير

د نزول زمانه: د عبد الله بن عباس رضي عنه بيان دي. چي دا د قرآن مجيد آخري سورت دي. يعنی د دينه پس مکمل سورة په نبی صلی الله علیه وسلم باندې نه دي نازل شوي (مسلم نسائی، طبرانی، ابن ابی شيبه، ابن مردويه).
د عبد الله بن عمر روايت دي. چي دا سورة د حجة الوداع په موقعه د ايام تشريق په مينځ کي د مني په مقام نازل شوي دي. او د دينه پس نبی صلی الله علیه وسلم په خپله اوبنه باندې سور شو. او هغه مشهوره خطبه ني او فرمائيله (ترمذي، بزار، بيهقي، ابن ابی شيبه، عبد بن حميد ابو يعلى، ابن مردويه). د دي دواړو روايتونو نه معلوميری چي د سورة نصر د نزول او د نبی صلی الله علیه وسلم د وفات په مينځ کي څو ورځي او دري مياشتي فصل وو. ځکه چي د تاريخ په رُوسره د حجة الوداع او د نبی صلی الله علیه وسلم د وفات تر مينځه دومره زمانه تيره شويده.

عائشه رضي الله عنها فرمائيلي دي. چي رسول الله صلی الله علیه وسلم به د خپل وفات نه وړاندې سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَستغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ونيل. او په بعض رواياتو کي دی. سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَستغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. به ني دير زيات لوستل. نو ما عرض اوکړو. چي

اي د الله تعالى رسوله دا څنگه كلمات دي چي ته ئي واي، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرماييل چي زما دپاره يو علامت مقرر كړي شوي دي چي كله څه هغه اووښم نو دا الفاظ دي اووايم او هغه دي. (اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ)

مسند احمد مسلم. ابن جرير. ابن المنذر. ابن مردويه او دارنگ نبی صلى الله عليه وسلم په په ركوع او په سجده كي سُبْحَتَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَنِيل (بخاري مسلم ابوداؤد نسائي. ابن ماجه. ابن جرير)

أَم سلمه فرماييلي دي: چي ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ژبي مباركي نه په آخری زمانه كي هر وخت دا الفاظ اوریدل. سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ. يوه ورځ ما تپوس او كړو چي يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په كثر سره دا ذكر كوي، نو نبی صلى الله عليه وسلم او فرماييل چي ماته حكم كړي شوي دي. بيا ئي دا سورة اولوستلو (ابن جرير) د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روايت دي. چي كله دا سورة نازل شو، نو نبی صلى الله عليه وسلم په كثر سره دا ذكر كوو. سُبْحَتَكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي. إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْعَفُوفُ (ابن جرير. مسند احمد. ابن ابي حاتم)

۳۳۶۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي يَسْرِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ عُمَرُ يَسْأَلُنِي مَعَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: أَسْأَلُكَ وَلَنَا بَتُونَ مِثْلُهُ؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: "إِنَّهُ مِنْ حَيْثُ تَعْلَمُ، فَسَأَلَهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ (النصر: ١)، فَقُلْتُ: إِنَّتَاهُ أَجَلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْلَمَهُ لِيَاءَهُ وَقَرَأَ السُّورَةَ (إِلَى آخِرِهَا)، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: وَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا تَعْلَمُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَسْرِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: أَسْأَلُكَ وَلَنَا أَبْنَاءٌ مِثْلُهُ، هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي عمر رضي الله عنه دصحابه كرامو په موجودگي كي زما ته دمسائلو تپوس كولو يو ځل ورته عبدالله الرحمن بن عوف رضي الله عنه اووښل ته ددوي نه ولي تپوسونه كوي او حال دا دي چي زموږ هم ددوي پشان بچي دي؟ عمر رضي الله عنه ورته اووښل ددوي چي كوم مقام او مرته ده هغه خو تاته معلومه ده او بيا ورنه

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / المنأب ۲۵ (۳۶۲۷)، والغازي ۵۱ (۲۲۹۴)، و ۸۳ (۲۲۲۰) وتفسير سورة النصر

هغوی ددي ایت کریمه إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ په باره کې تپوس او کړو ابن عباس وائي ما اوونیل په دي کې در رسول الله صلي الله عليه وسلم دوفات خبر ورکړي شوي دي الله تعالي تانه خبر درکړي دي او بيا يې دا سورة دشروع نه تر اخره پوري اولوستلو عمر رضي الله عنه اوونیل په الله قسم ددي سورة نه ما هم دا معلومه کړي وه کومه چې ورته تا معلومه کړي وه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي مونږ ته محمد بن بشار روايت بيان کړي دي او هغه ته محمد بن جعفر بيان کړي دي او هغه ته شعبه بيان کړي دي او شعبه دا روايت په همدې سند هم دي مضمون سره دابو بشر نه نقل کړي دي مگر فرق صرف دومره دي چې دده په روايت کې داسې دي عبدالرحمن بن عوف اوونیل "استثله ولنا ابناء مثله".

تشرېح: علامه الوسی د ما تریدی نه نقل کړیدی. چې اِذَا په معنی د اِذَا دي نو جَاءَ په خپله معنی دي. یعنی "کله چې راغي"، او قرطبی یو قول نقل کړيدي چې اِذَا په معنی دَقَدْ سره دي یعنی. بېشکه راغي مدد د الله تعالی نَصْرُ اللَّهِ د دي نه مراد اسباب تیارول دی د جهاد او الفتح په دشمن باندې غلبه ده. د مفسرینو یو قول دا دي چې د دي نه مراد فتح مکه ده. او دا سورة خو د فتح مکه نه روستو نازل شویدی. لکه د ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دي په صحيح مسلم کتاب التفسير کې. نو جواب دا دي چې بنا په دي باندې. اِذَا په معنی د اِذَا یا قَدْ سره دي. او جَاءَ په خپله معنی دي یعنی یقینا راغلي دی د الله تعالی مدد او فتح او صحيح قول دا دي چې مراد د فتح نه ټول فتوحات دی. نو اِذَا په خپله معنی دي او جَاءَ په معنی د مستقبل دي.

٩١- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ تَبَّتْ يَدَا

د سورة لهب د بعضي ايتونو تفسير

بخاري او مسلم په صحيحينو کې ذکر کړي دي چې کله ایت کریمه "وانذر عشیرتک الاقرین" نازل شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل اقارب راجمع کړل او دوی يې دالله دعذاب نه وويړول، دبخاري په روايت کې راغلي دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم دصفا غر ته وختلو او اواز يې وکړو نو قریش ورته راجمع شول رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمائیل، او گورئ کچري زه درته اووايم چې دشمن درياندې سحر يا ماينام حمله کونکي دي نو ايا تاسو به ما رښتوني وگنړئ؟ خلقو ووئيل ولي نه نو وئې وئيل زه تاسوله

دشديد عذاب درانلو نه مخکي و يروم ابو جهل و نيل هلاک شي ايا صرف ددي خبري دپاره دي مونږ راجمع کړي يو؟
او ددي وينا کولو سره ابولهې يوکانري دويشتلو دپاره را اوچت کړو نو په دي باره کي سورة لهې نازل شو.

۳۲۱۲- حَدَّثَنَا هَنَادٌ، وَأَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ جَبْرِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى السَّقَا فَنَادَى: "يَا صَبَاحَا"، فَاجْتَمَعَتْ إِلَيْهِ قُرَيْشٌ، فَقَالَ: "إِنِّي لَذِيؤُكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ، أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنِّي أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ مُمْسِكُكُمْ، أَوْ مُصْطَبِحُكُمْ، أَكُنْتُمْ تُصَدِّقُونِي؟" فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: أَلَهَذَا جَمَعْتُمَا بَيْنَا لَكَ فَالْزَلَّ اللَّهُ: ثَبَّتَ يَدَا ابْنِ لَهَبٍ وَتَبَّ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (۱).

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم يوه ورځ دصفا غر ته اوختلو او اواز يي اوکړو "يا صبا حاه" نو يو دم ورته قریش راجمع شول رسول الله ورته اوونیل زه تاسو ته ویره درکونکي يم او زما په مخامخ به سخت عذاب راځي ستاسو څه خيال دي کچري زه تاسو ته خبر درکړم چي دشمن په تاسو باندي دمايېام وخت کي راختونکي وي او يا دسحر وخت کي راختونکي وي نو ايا تاسو به زما تصديق اوکړئ دي وخت کي ابولهې اوونیل ايا ددي دپاره دي مونږ راجمع کړي يو ته دي هلاک شي پر په دي موقعه الله تعالی "تبت يدا ابي لهب وتب" نازل کړو.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تفسير: ثَبَّتَ يَدَا ابْنِ لَهَبٍ هلاک شول. ادواړه لاسونه دابي لهب تباب داسي تاوان ته ونيلي شي کوم چي دهلاکت موجب وي. د يدين نه مراد ذات دي لکه په ايت کریمه ولا تلقوا بايدیکم الي التهلكة کي چي دايدې نه مراد ذات دي، دبعضي علماؤ قول دي چي دلته يي په خصوصيت سره دواړه لاسونه ځکه ذکر کړي دي چي ابولهې په لاسونو دوشتلو دپاره کانري را پورته کړي وو دبعضي علماؤ قول دي چي ددواړو لاسونو نه مراد دنيا او اخرت دي يا ورته مراد مال او ملکيت دي لکه چي قليل ذات يد کم مال والاته ونيلي شي

۱ - اورد البخاري في الجامع الصحيح/الجنائز: ۹۸ (۱۳۹۲)، والنائب: ۳ (۲۵۲۵)، وتفسير الشعراء ۲ (۴۷۷۰)، وتفسير سبأ ۲ (۳۸۰۶)، وتفسير تبت يدا ابني لهب ۱ (۲۹۷۷)، ۲ (۲۹۷۲)، ۳ (۲۹۷۳)، وصحيح مسلم للإمامين ۸۹ (۲۰۸)، وتحفة الأهرام: ۵۵۷.

دابو لهب نوم عبد العزي بن عبد المطلب وو، دمقاتل قول دي چي دحسن اود مخ دچمك په وجه ورباندي ابو لهب نوم كيخودلي شو، ليكن دلته يي دده اسم كينه خكه ذكر كړه چي دنوم ذكر كول يي قبيح وو او دده ددوزخي كيدو په وجه يي داسم كينه لغوي معني ددي حال سره مناسب وه، گويا كي دابولهب لغوي معني دوزخي ده، ددينه علاوه د ابو لهب دذات لهب سره هم مناسبت شته (او عبد العزي نوم ذكر كول دلته بي مناسبتنه بنكاريدل).

۹۲- بَاب وَمِنْ سُورَةِ الْاِخْلَاصِ

دسورة اخلاص دبعضي ايتونو تفسير

په اول ايت كي د ذات او د خالقيت توحيد دي په مسند احمد او حاكم كي ابي بن كعب رضی الله عنه فرمايلي دي إِنَّ الْمُسْرِكِينَ قَالُوا مُحَمَّدٌ اِنْ سَبَّ لَنَا رَبَّكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. قُلْ هُوَ اللَّهُ الْأَحَدُ. يعنی مشركانو د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه تپوس او كړو چي مونږ ته د خپل رب نسب بيان كړه. نو الله تعالى دا سورت نازل كړو. قُلْ دا دليل دي چي د دي سورت بيانول په نبی صلى الله عليه وسلم باندي فرض وو. او دا رنگ د ټول امت په علماؤ باندي هم فرض دی. او ابن قيم ونيلي دي. چي دا د الله تعالى د طرف نه اخبار دي يعنی الله تعالى فرماني چي زما توحيد په دي طريقه سره بيان كړه. هُوَ اكثر و مفسرينو ذكر كړيدی. چي دا ضمير شان دي. دا مخكي مرجع نه غواړی. مرجع ني روستو ذكر وی ليكن د روستو مضمون د لوي والي د وجي نه ذكر كيږی. او بله فائده په كي دا ده. چي اول مبهم ذكر شی. نو مخاطب د هغي د تفصيل په انتظار كي شی. او بل قول دا دي چي هر كله دا سورت د مشركانو د سوال په جواب كي نازل شويدي نو بنا په دي قول باندي هُوَ مبتداء ده. الله. اول خبر دي او احد دوم خبر دي. او الله دا د ذات دپاره علم دي او د دي نه علاوه د الله تعالى نور صفتی نومونه هم شته دي. بغوي دابو الظبيان او ابو صالح په اسناد سره دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چي عامر بن طفيل او اريد بن ربيعه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغلل عامر او ونييل اي محمد (صلي الله عليه وسلم) ته مونږ لره چاته رابلي؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرماييل الله تعالى ته نو عامر او ونييل مونږ ته دخپل رب حالت بيان كړه چي دسروزرو نه جوړ دي او كه دسپينو زرو نه او كه دلرگي نه جوړ دي په دي باره كي دا سورة نازل شو او په اريد تندر راپريوتو او په دي شان سره مې شو او په عامر طاعون مرض راغي او دهغي په وجه مې شو.

۳۳۶۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ هُوَ الصَّفَّارِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنْ الرَّبِيعِ

بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ائْتِبْ لَنَا رَبَّكَ، فَأَلْزَلَهُ اللَّهُ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ١ اللَّهُ الصَّمَدُ ٢ (الإخلاص: ٢١) قَالَ صَدُ: الَّذِي لَمْ يَكُنْ وَلَمْ يُولَدْ لَأَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ يُولَدُ إِلَّا سَيَمُوتُ، وَلَيْسَ فِيهِ يَمُوتُ إِلَّا سَيُورَثُ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمُوتُ وَلَا يُورَثُ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (الإخلاص: ٤). قَالَ: لَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهُ وَلَا عَدْلٌ وَلَيْسَ كَيْفُوهُ فِيهِ. (١)

ترجمه: دابی بن کعب رضي الله عنه نه مروی دي فرمائي چي مشرکینو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونیل ته دخپل رب نسب مونږ ته بیان کړه نو په دي باره کي الله تعالي "قل هو الله احد الله الصمد" نازل کړو، صمد هغه چاته ونيلي شي چي نه دچا نه پيدا وي او نه دهغه نه څوک پيدا وي او په همدې وجه اصول دا وي هر يو څيز چي پيدا کيږي په هغه به مرگ ضرور راځي او په کوم څيز چي مرگ راځي دهغه به څوک وارث وي او دالله تعالي ذات داسي دي چي نه ورباندي مرگ راځي او نه يي څوک وارث شته او "ولم يكن له كفوا احد" او نه دهغه څوک کفو (مثل، شته، راوي وائي دکفو معني مشابه او برابر ده يعني دالله تعالي سره نه څوک مشابه او برابر شته او نه دهغه پشان څوک شته.

٣٢٦٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنْ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ آلِهِمْ، فَقَالُوا: ائْتِبْ لَنَا رَبَّكَ، قَالَ: فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ بِهَذِهِ السُّورَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، فَذَكَرَ لَحْوَةً، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي سَعْدٍ، وَأَبُو سَعْدٍ اسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ مَيْسَرٍ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ اسْمُهُ عِيْسَى، وَأَبُو الْعَالِيَةِ اسْمُهُ رَفِيعٌ وَكَانَ عَبْدًا أَعْتَقَتْهُ امْرَأَةٌ صَابِغَةٌ. (١)

ترجمه: دابوالعاليه «رفيع بن مهران» نه روايت دي فرمائي چي نبي کريم صلي الله عليه وسلم دمشرکینو دمعبودانو ذکر اوکړو نو هغوی اوونیل ته مونږ ته دخپل رب نسب بیان کړه رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوونیل جبرائیل عليه السلام ماته دا سورة راوړي دي "قل هو الله احد" سورة تر اخره پوري او بيا يي ددي پشان حديث بيان کړو مگر ددي په سند کي دابی بن کعب ذکر نشته.

¹ - لغردبه المؤلف (تحفة الأشراف: ١٦)

² - لغردبه المؤلف، وانظر ما قبله

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث دابوسعد دحديث نه زيات صحيح دي او دابوسعد نوم محمد بن ميسر دي او دابوجعفر رازي نوم عيسي دي او دابوالعاليه نوم رفيع دي رفيع يو غلام وو چي يوي قيدي بنځي ازاد كړي وو.

۹۳- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمُعَوِّذَتَيْنِ

دسورة المعوذتين دبعضي ايتونو تفسير

دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم سخت بيمار شو او په خوب كې ورته دوه فرشتي راغلي چي يوه يې سر ته اوږديده او دويمه يې خپو ته دخپو والا سر والا ته اوونيل په ده باندې څه شوي دي؟ سر والا اوونيل بيمار دي خپو والا اوونيل څه بيماري يې ده، سر والا اوونيل جادو ورباندې شوي دي، خپو والا اوونيل چا ورباندې كړي دي، سر والا اوونيل لبيد بن اعصم يهودي، خپو والا اوونيل چرته يې كړي دي، او چي كوم جادو يې كړي دي هغه چرته دي، سر والا فرشتي اوونيل په يوه تسمه كې شوي دي كوم چي په كوهي كې يې دكانري لاندې اېځودلي شوي دي كوهي ته ورشه او ټولي اوبه راوياسه او كانري به راپورته كړي او دكجوري پټ ورنه لري كړي او اوبه يې سوزوي كله چي سحر شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم عمار بن ياسر ديوڅو كسانو سره اوليرل دوي چي كوهي ته ورغلل نو ويې ليدل چي دكوهي اوبه دنكريزو درنگ پشان سري شوي دي نو دوي كانري اوچت كړو او دكجورو پټ يې راوويستلو او ويې سوزولو په دي كې يو تار اوموندلي شو چي يولس غوټي وركړي شوي وي نو په دي باره كې دا دواړه سورتونه قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس نازل شو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي به هر يو ايت لوستلو نو يوه غوټه به پرانيستلي كيدله (رواه البيهقي في دلائل النبوة).

ابو نعيم په دلائل كې دابو جعفر رازي په واسطه دانس رضي الله عنه قول بيان كړي دي چي يهوديانو په رسول الله صلي الله عليه وسلم څه كړي وو دكوم په وجه چي ورته سخت تكليف رسيدلي وو صحابه كرام چي يې عيادت ته ورغلل نو دا گمان يې اوکړو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار شوي دي ليکن جبرائيل پدغه وخت كې مغوذتين نازل كړل او خان يې ورباندې دم كړو او تندريست شو او بيا صحابه كرامو ته تشريف فرما شو په صحيحينو كې ددي ثانيدي شاهد د سورة دتړلو نه علاوه هم موجود دي (يعني په دعا سره تعوذ جائز دي). بغوي دعائشه او ابن عباس رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چي يو يهودي هلك به در رسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت كولو يهوديانو ورته خفيه سفارش اوکړو او د خان سره يې په

خبره کي شامل کړو او دده په ذريعه يې د رسول الله صلي الله عليه وسلم ويخته او دگمتر يو څو غاښونه حاصل کړل او بيا يې ورباندي جادو اوکړو . ددي کار دغه وار لبيد بن اعصم يهودي وو نو په دې باره کي دا دواړه سورتونه نازل شوي دي

بغوي پخپل سند سره دعائشه رضي الله عنها قول نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار شو او مخالفينو يې دا گمان اوکړو چي پس مونږ دده کار تمام کړو ليکن رسول الله صلي الله عليه وسلم دالله تعالي نه دعا غوښتل شروع کړل او بيا يې او فرمائيل ما چي دالله تعالي نه څه غوښتلي وو هغه يې راته اوخودل ما عرض اوکړو اي دالله رسوله هغه څه خبره ده؟ ويي فرمائيل په خوب کي زاته دوه کسان راغلي وو چي يو مې سر ته ولاړ وو او بل خپو ته يو بل ته اووښل ده ته څه تکليف دي دويم اووښل سحر ورباندي شوي دي اول تپوس اوکړو چا ورباندي کړي دي دويم اووښل لبيد بن اعصم اولني اووښل په څه شي يې کړي دي دويم اووښل په گمتر او په ويختو او دکجورو په پټ اول اووښل دا څيزونه چرته دي دويم ورته اووښل دبنې زريق په زروان کوهي کي .

بيهقي په دلائل کي او ابن مردويه ددي روايت نسبت دعائشه رضي الله عنها ته کړي دي چي يو يهودي په رسول الله صلي الله عليه وسلم جادو کړي وو چي په يو تار کي يې غوتي اچولي دي او تار يې په کوهي کي دکانږي لاندې پټ ايخودلي وو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي بيمار شو نو معوذتين نازل شو او جبرائيل ورته دسحر ځاي اوخودو رسول الله صلي الله عليه وسلم علي رضي الله عنه اوليرلو نو هغه دا تار راوړو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورباندي دا دواړه سورتونه اولوستل څنگه چي به يې يو يو ايت لوستلو نو يوه يوه غوټه به پرايستلي کيدله او مرض به يې رفته رفته سپکيدو .

په يو روايت کي راغلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دې مرض کي دشپږو مياشتو پوري مبتلا وو او دري شپي خو ورته ډير سخت تکليف وو تردي چي معوذتين نازل شو مسلم دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي جبرائيل عليه السلام راغي او ويي ونيل اي محمد (صلي الله عليه وسلم) ايا بيمار يې؟ ويي فرمائيل هو ، نو جبرائيل عليه السلام اووښل دا کلمات وايه : " بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ . مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ . مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ . اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ " .

٣٣٦٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُكَتَمِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو الْعَقَدِيُّ . عَنِ ابْنِ أَبِي ذُلَيْبٍ . عَنِ ابْنِ لَحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . عَنْ عَائِشَةَ . أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفَرَ إِلَى الْقَمَرِ . فَقَالَ : " يَا عَائِشَةُ اسْتَعِيزِي بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا . فَإِنَّ هَذَا هُوَ الْفَاسِقُ إِذَا وَقَبَ " . قَالَ أَبُو عِيسَى : هَذَا

حَدِيثُ حَسَنٍ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرمائي چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم سپوږمي ته او کتل او ويې فرمائيل اي عائشي ددي دشر نه په الله پناه او غواړه ځکه چي دا عاشق دي چي کله دا دوه به شي .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي .

تشرېح وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ اودشر دتياري والاته شپي نه کله چي تياري را اوغوروي .
يعني کله چي بي نوره شي او غائب شي ځکه چي دسپوږمي په نور کميدل ددي دپوره کيدو نه پس راځي .

دغاسق لغوي معني ډکيدل دي ، الله تعالي فرمائيلي دي : " الي غسق الليل " کله چي دشپي توره تياره شي ، غسق العين يعني سترگه د اوبنکو نه ډکه شوه ، غسق القمر ، يعني سپوږمي پوره شوه .

په قاموس کي دي چي غاسق په هغه وخت کي نمر اوسپوږمي ته وئيلي شي کله چي بي شفق غائب شي ، غسوق او اغساق معني تورتم کيدل ، دبعضي علماؤ قول دي چي د غاسق معني بهيدل دي او همدارنگي غسق القمر دسپوږمي درفتار سرعت ته هم وئيلي شي . دبعضي علماؤ قول دي چي د غاسق معني يخيدل دي او ورځ هم په شپي باندي يخيري نو په همدې وجه شپي او سپوږمي ته غاسق وئيلي شي چي سپوږمي دنمر نه يخه وي او په همدې بناء سپوږمي ته زمهرير هم وئيلي شي .

دلته دغاسق نه مراد سپوږمي ده ، دعائشه رضي الله عنها نه مرووي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زمالا س ونيولو اوسپوږمي ته بي وکتل او وني فرمائيل اي عائشي دخپل خان دپاره دهغه غاسق شر نه پناه او غواړه کله چي دا دويږي . رواه البغوي بسنده .

دا بن عباس رضي الله عنهما اوحسن بصري اومجاهد قول دي ددي مطلب دادي کله چي دا راروانه وي اوددي تياره دورځي په رنرا کي تنوځي ، دا بن زيد په قول ددي نه مراد لاندې راپريوتونکي ستوري دي ، خلقو به وئيل چي دثريا په پريوتو سره بيمارياني اويلاکاني زياتيږي اودثريا په راخو سره دوي خميري .

٣٣٦٧_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُوَيْدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، حَدَّثَنَا قُتَيْبٌ

وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَارِيرٍ. عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "قَدْ أَلَزَّنَّ اللَّهُ عَلَى آيَاتٍ لَمْ يُزْمِلْهُنَّ قُلُ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ" (الناس) ١: إِلَى آخِرِ السُّورَةِ وَقُلُ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ سورة الفلق: ١: إِلَى آخِرِ السُّورَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عقبه بن عامر رضي الله عنه راوي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل الله تعالي په ما داسي ايتونه نازل كړي دي چي دهغی پشان به تاسو بالكل نه وي ليدلي يعني معوذتين ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ او ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: لم ير: يري په اصل يرأي وو او ددي استعمال نادر كيږي او مضارع صيغه دگمان په معني مجهوله اوريدلي شوي ده. تشريح: الم تر ان الله انزل علي ايات: ايا تاته معلومه نه ده چي خه اياتونه په دي شپه كې نازل شوي دي.

لم ير كلمه دتعجب دپاره ده مطلب دادی ايا تانه دي ليدلي يا معلومه شوي درته نه ده. مثلن: ددي پشان مطلب دادی چي ددي دوه سورتونو پشان بل سورة نشته چي په تمام صورت كې صرف دپناه طلب كولو ذكر وي او په همدې وجه دي سورتونو ته معوذتين ونيلى شي يعني پناه وركونكي يعني ددي په ذريعه پناه طلب كولى شي. **دعقبه بن عامر رضي الله عنه حالات**

نوم عقبه كنيه ابو عمرو دپلار نوم عامر رسول الله صلي الله عليه وسلم چي كله مديني ته راغی نو عقبه په اسلام مشرف شو علامه ذهبي ليكلي دي چي عقبه فقيه او دكتاب الله قاري وو او دفرانضو ماهر او فصيح اللسان شاعر وو (تذكرة الحفاظ). دقران كريم سره يې خصوصي مينه وه يوه نسخه دقران كريم يې پخپل لاس مبارك هم ليكلي وه (تهذيب التهذيب).

دنبی كريم صلي الله عليه وسلم بنه خدمت يې كړی دی په سفر كې به درسول الله سورلئ رابنكل دده په خدمت كې وو لكه چي په روايتونو كې راخي كان صاحب بغلة رسول الله صلي الله عليه وسلم الشهباء.

دده وفات دتاريخ باره كې مختلف اقوال مروي دي صحيح قول دادی چي په ۵۸ هجري كې وفات شوی دی، او دده دمروياتو شمير ۵۵ دی چي يو په دي كې متفق عليه دی او يو په

بخاري كې دى او اوه په مسلم كې دي تهذيب الكمال.
داكبرو صحابه كرامو نه نقل دروايت كوي تردې چې صرف ديو حديث اوريدو دپاره مصر ته
دابوايوب انصاري سره دملاويدو دپاره تلى وو خو چې هغه يي واوريدو نو فوراً واپس لاړو

۳۳۶۸_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْقُبَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَنَا خَلْقُ اللَّهِ آدَمُ وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَحَمِدَ اللَّهُ بِأَذْنِهِ،
فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: يَزِدُّكَ اللَّهُ يَا آدَمُ أَذْهَبَ إِلَى أَوْلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ إِلَى مَلَأَ مِنْهُمْ جُلُوسٍ، فَقُلْ: السَّلَامُ
عَلَيْكُمْ، قَالُوا: وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ، فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ بَيْنِكَ
بَيْنَهُمْ، فَقَالَ اللَّهُ لَهُ وَيَدَاهُ مَقْبُوعَتَانِ: اخْتَرْتُ إِلَهُمَا هَيْئَتَ، قَالَ: اخْتَرْتُ يَسِينَ رَبِّي، وَكَلَّمَا يَدَيَّ رَبِّي
يَسِينَ مُبَارَكَةً، ثُمَّ بَسَطَهَا، فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَذُرِّيَّتُهُ، فَقَالَ: أَيُّ رَبِّ، مَا هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ: هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتُكَ
فَإِذَا كُلُّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عَنْهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، فَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَطْوَوْهُ هُمْ أَوْ مِنْ أَطْوَيْهِمْ، قَالَ: يَا رَبِّ،
مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا ابْنُكَ دَاوُدَ قَدْ كَتَبْتُ لَهُ عَنْ أَرْبَعِينَ سَنَةً، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْهُ فِي عُمْرِهِ، قَالَ: ذَلِكَ
الَّذِي كَتَبْتُ لَهُ، قَالَ: أَيُّ رَبِّ، فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُ لَهُ مِنْ عُمْرِي سِتِّينَ سَنَةً، قَالَ: أَلَيْتَ وَذَلِكَ، قَالَ: ثُمَّ
أُسْكِنَ الْجَنَّةَ مَا هَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أَهْبَطَ مِنْهَا فَكَانَ آدَمُ يُعَذِّبُ لِنَفْسِهِ، قَالَ: فَأَكَاةُ مَلَكِ الْمَوْتِ، فَقَالَ لَهُ
آدَمُ: قَدْ عَجَلْتُ قَدْ كُتِبَ لِي أَلْفُ سَنَةٍ، قَالَ: بَلَى، وَلَكِنَّكَ جَعَلْتَ لِابْنِكَ دَاوُدَ سِتِّينَ سَنَةً، فَجَعَلَ
فَجَعَلَ ذُرِّيَّتُهُ، وَلَيْسَ فَكَسَيْتَ ذُرِّيَّتُهُ، قَالَ: فَمِنْ يَوْمِئِذٍ أَمْرٌ بِالْكِتَابِ وَالشُّهُودِ"، قَالَ أَبُو عَيْسَى:
هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ وَجْهٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِنْ رِوَايَةِ بْنِ أَشْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله
چي الله تعالي ادم عليه السلام پيدا كړو او روح يي پكې اوپوكلو نو ادم عليه السلام ته پرنجي
راغلو نو "الحمد لله" يي ونيل اوغوبستل چنانچي دالله په اجازت يي الحمد لله اوونيل بيا ورته
الله تعالي او فرمايل الله دي په تا رحم او كړي اي ادم دناستو فرشتو جماعت ته ورشه او هغوى

نه اووايه السلام عليكم ادم عليه السلام ورغلو او السلام عليكم بي اوونيل فرشتو په جواب
 كي اوونيل و عليك السلام ورحمة الله بيا ادم عليه السلام رب العالمين ته واپس راغلو الله
 تعالي ورته او فرمائيل دا ستا او ستا دا ولا پخپل مينځ كي دسلام طريقه او دعا ده بيا الله
 تعالي دخپلو دواړو لاسونو موټي بند كړل او ادم عليه السلام ته بي اوونيل په دوى كي چي دي
 كوم خوښ وي هغه منتخب كړه ادم عليه السلام وائي ما الله تعالي بني لاس خوښ كړو او
 حقيقت دادي چي زما درب دواړه لاسونه بنى دي او برکت والادي بيا الله تعالي لاس پرانستلو
 نوبه دي كي ادم او دهغه ذريت وو ادم عليه السلام تپوس او كړو اي زما پروردگاره دا څوك
 دي؟ الله تعالي او فرمائيل دا ټول ستا اولاد دي او دهر يو عمر به دهغه دسترگو په مينځ كي
 ليكلي شوي وي په دوى كي يو كس زيات پرقيدونكي تندي او مخ والاوو ادم عليه السلام
 تپوس او كړو اي زما پروردگاره دا كس څوك دي الله تعالي ورته او فرمائيل دا ستا خوي داود
 دي او ما دده عمر څلوېښت كاله ليكلي دي ادم عليه السلام اوونيل اي زما پروردگاره دده
 عمر زيات كړي الله تعالي او فرمائيل دده دپاره دا عمر ليكلي شوي دي ادم عليه السلام
 عرض او كړو اي زما پروردگاره زه دخپل عمر نه شپيته كاله ده ته وركوم الله تعالي او فرمائيل
 ته او دي پوهه شئ تردې چي ادم عليه السلام په جنت كي اوسيدو څه وخته پوري چي الله
 تعالي ته منظور وه بيا ادم عليه السلام دجنت نه راووستلي شو او دخپلي زندگي ورځي بي
 شميرلي ملك الموت چي ورته راغي ادم عليه السلام ورته اوونيل ته خو ډير مخكي راغلي
 زما عمر خو زر كاله ليكلي شوي دي ملك الموت ورته اوونيل هو خبره خو دي ټهيك ده مگر تا
 دخپلي زندگي شپيته كاله عمر خپل خوي داود ته وركړي وو نو ادم عليه السلام انكار او كړو
 او د ادم عليه السلام ددغه انكار نتيجه او لټر دادي چي دده اولاد هم اوس انكار كوي دادم
 عليه السلام نه هيريدل اوشول او دده اولاد هم اوس هيرول كوي او په همدې ورځ حكم او كړي
 شو چي ټولي خبري به ليكن او گواه ورباندي قانموى

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي. دا حديث په يو څو نورو
 سندونو هم دابوهريره په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مروي دي او دابوهريره دا
 حديث زيد بن اسلم په سند دابوصالح عن ابي هريره عن النبي صلي الله عليه وسلم ته نقل كړي
 دي

۹۴- باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۲۳۶۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ.

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْأَرْضَ جَعَلَتْ كَيْمُودٌ، فَخَلَقَ الْجِبَالَ، فَعَادَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ، فَعَجَبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ هَيْدَةِ الْجِبَالِ، قَالُوا: يَا رَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ، الْحَدِيدُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: نَعَمْ، النَّارُ، فَقَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ، الْمَاءُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ، الرِّيحُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الرِّيحِ؟ قَالَ: نَعَمْ، ابْنُ آدَمَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةِ يَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه . دانس بن مالک رضي الله عنه بیان دي نبي کريم حلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي کله چي الله تعالي زمکه پيدا کره نو دا به خوزيدله چنانچي الله تعالي په دي باندي غرونه جوړ کړل او غرونو ته يي اوونيل دا زمکه کلکه اونيسى نو زمکه اودريدله (اوخوزيدل يي بند شول فرشتو چي دغرونو سخت والي او مضبوتيا اوليده نو حيراني شوي او هغوى اوونيل اي زمونږه ربه ايا ستا په مخلو کي دغر نه هم کلک څيز شته؟ الله تعالي اوفرمانيل هو، هغه اوسپنه ده هغوى اوونيل اي زمونږ پروردگاره ايا ستا په مخلوق کي د اوسپني نه هم کوم طاقتور څيز شته؟ الله تعالي اوفرمانيل هو هغه اور دي فرشتو اوونيل اي زمونږ پروردگاره ايا ستا په مخلوق کي داور نه هم زيات طاقتور څيز شته؟ الله تعالي اوفرمانيل هو هغه هوا ده فرشتو عرض اوکړو اي زمونږ پروردگاره ايا ستا په مخلق کي دهوا نه هم زيات طاقتور څيز شته الله تعالي اوفرمانيل هو هغه بني ادم دي کوم چي پخپل بني لاس داسي صدقه ورکوي چي کس لاس يي هم ورباندي نه خبريږي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف په همدي سند مرفوع پيژنو

كتاب الدعوات

(عن رسول الله صلى الله عليه وسلم)

د دعاگانو اذکارو متعلق رسول الله صلی الله علیه وسلم احادیث

۱۔ باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الدُّعَاءِ

د دعا د فضیلت بیان

۳۲۷۰۔ حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، وَغَيْرُهُ وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الظَّكَّالِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرَانُ الْقَطَّانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَيْسَ فِيمَنْ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عُمَرَانَ الْقَطَّانِ، وَعُمَرَانُ الْقَطَّانُ هُوَ ابْنُ دَاوُدَ وَيُكْنَى أَبَا الْعَوَّامِ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ عُمَرَانَ الْقَطَّانِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ تَخَوُّهُ.

(۱)

ترجمہ : دابوهریره رضی اللہ عنہ نہ مروی دی نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمانی دی د الله تعالیٰ پہ تزد د دعا نہ زیات کوم معزم او مکرم خیز نشته امام ترمذی رحمہ اللہ وایي: د احادیث حسن غریب دی او مونہ یی صرف د عمران قطان پہ روایت مرفوع پیژنو او عمران قطان ابن داوړ دی او دده کنیت ابو العوام دی

۳۲۷۱۔ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ ابْنِ لَهْيَعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَكْسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الدُّعَاءُ مَخْرَجُ الْعِبَادَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ.

(۱)

۱ - سنن ابن ماجه/الدعاء (۲۸۲۹) (تحفة الأشراف: ۱۲۹۴۸)

۲ - تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۶۵)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دعا معز دعبادت دي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي او مونږ ته صرف دابن لهيعة په سند معلوم دي

۳۳۷۲ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ دَرٍّ، عَنْ يُسَيْعٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَعِيرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ". ثُمَّ قَرَأَ: وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (غافر: ۶۰) قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ مُنْصُورٌ، وَالْأَعْمَشُ، عَنْ دَرٍّ وَلَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ دَرٍّ هُوَ دَرُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيُّ ثِقَةٌ وَالِدُ عَمْرِو بْنِ دَرٍّ. (۱)

ترجمه: نعمان بن بشير رضي الله عنهما نه روایت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دعا اصل عبادت دی. او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت کریمه تلاوت کړو. وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ. او ويلي دي رب ستاسو بولي ما زه به قبول والی وکړم تاسی لره بيشکه هغه کسان چې تکبر کوي له عبادت څخه زردی چې ننوزي په دوی په دوزخ کې چې ذليله به وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دارنگي دا حديث منصور او اعمش دزر بن حبیش نه نقل کړي دي او د زر بن حبیش نه علاوه په بل سند مونږ ته معلوم نه دي او د زر نه مراد زر بن عبد الله همداني دي چې ثقه راوي دي او د عمر بن زر پلار دي

لغات: عبادۃ، معني فرمانبرداري، عبد دنصر نه عبادتا وعبودتا وعبودية عبادت کول او دباب تفصيل وغيره نه هم راځي.

تشریح: په دي حديث کې ددعا غوښتلونه عبادت سره تعبير شوی دی ددي يو څو وجوهات دي.

اول: دعا کول دالله تعالي حکم دی او هريو شی چې دالله حکم وي دهغي پوره کول هم عبادت دی.

دویم: دعبادت حقيقت عجز او انکساري دي او ددعا هم دغه مفهوم دی چې انسان خپل ځان هيڅ نه گنري او دالله په وړاندي يې دفقيرانو پشان لاس غوړولي وي او خپل حاجتونه ورنه

غواړي.

دریم: مبالغتا دعا ته عبادت وئیلی شوي دي لکه چي په یو ایت کریمه کې راځي ان الذین
 يستکبرون عن عبادتي سید خلون جهنم داخرین
 ددي حدیث نه علماؤ دا مسئله معلومه کړي ده چي هر کله دعا عبادت دی نو دالله نه علاوه
 خوبل هیڅوک لاتق دعبادت نشته نو بیا خو دبزرگانو وغیره نه دعاګاني غوښتل او مرادونه
 غوښتل جائز نه دي ځکه چي دعا عبادت دی او عبادت صرف دالله تعالی حق دی.

۲_باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق یو بل باب

۳۳۷۳_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ".
 قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى وَكِيعٌ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ هَذَا الْحَدِيثَ وَلَا تَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا
 الْوَجْهِ، وَأَبُو الْمَلِيحِ اسْمُهُ صَبِيحٌ، سَمِعْتُ مُحَمَّدًا يَقُولُهُ: وَقَالَ: يُقَالُ لَهُ الْقَارِئُ. حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ
 مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دپی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانیلي دي
 څوک چي دالله تعالی نه سوال نه کوي نو الله تعالی دهغه نه ناراضه کيږي.
 امام ترمذي رحمه الله وايي: وکیع او یو څو نورو راویانو دا حدیث دابوالملیح نه نقل کړي دي
 او مونږ ته صرف په همدې سند معلوم دي او دابوالملیح نوم سبیح دي ما دامام بخاري نه
 اوریدلي دي فرمانیل یي چي ابوالملیح ته فارسي هم وئيلي شي.

۳_باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق یو بل باب

۳۳۷۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَقَّارِ، حَدَّثَنَا أَبُو كَعَامَةَ

السَّعْدِيُّ. عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ، فَلَمَّا قَفَلْنَا أَهْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَكَبَّرَ النَّاسُ تَكْبِيرَةً وَرَفَعُوا بِهَا أَصْوَاتَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَصَمٍّ وَلَا غَالِيٍ، هُوَ يُبَيِّنُكُمْ وَيُبَيِّنُ رُءُوسَ رِحَالِكُمْ". ثُمَّ قَالَ: "يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ، أَلَا أَعْلَيْكَ كَثْرًا مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَأَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَلٍ، وَأَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عَيْسَى.

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ أَلَيْحٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَخَوُّهُ. (١)

ترجمه: دابو موسی اشعری رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی جی مونہ پہ یوہ غزوہ کی درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ موجود وو کله جی مونہ واپس راتلو او مہیند مونہ تہ پہ نظر راغلہ دی وخت کی خلقو دتکبیر اواز او کرو او تکبیر بی پہ تیز اواز سرہ اوونیل، رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل ستاسو رب کوثر نہ دی او نہ هغه غائب دی هغه ستاسو پہ مینخ کی موجود دی او اللہ تعالی ستاسو د کجاوو او سورلو پہ مینخ کی دی (یعنی ډیر نزدی دی، او بیا رسول اللہ او فرمائیل ای عبداللہ بن قیس ایا زہ درتہ دجنت پہ خزانو کی یوہ خزانہ اونہ بنایم؟ او هغه "لا حول ولا قوۃ الا باللہ" کلمات وئیل دی (یعنی دا کلمات، دجنت پہ خزانو کی دیوی خزانہ حاصلولو موجبات دی.

امام ترمذی رحمہ اللہ وایی. داحديث حسن دي اود ابو عثمان نهدي نوم عبدالرحمن بن مل دي او د ابو نعامه سعدي نوم عمرو بن عيسي دي.

تشریح: پہ پورتنی روایت کہ جی کوم کلمات مذکور دی پہ دی کہ داللہ د عظمت ذکر دی او پہ دی باندی اللہ تعالی خوشحالی پہی دا کلمات پہ عامو وختونو کہ ہم داجر او ثواب باعث دی او خاصکر پہ بیماری کہ ددی لوستل زیات ضروری دی او کہ چاتہ پہ دی بیماری کہ مرگ راشی نو دا بہ دده دپارہ دحسن خاتمہ ذریعہ وی

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ١٢١ (٢٩٩٢) . والغازي ٢٨ (٢٢٠٥) . والدعوات ٥٠ (٢٨٨٣) ٢٦ (٢٤٠٩) . والقدر ٤ (٢٦١٠) . والتوحيد ٩ (٤٢٨٦) . صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٣ (٢٤٠٢) . سنن أبي داود / الصلاة ٣٩١٥ (١٥٢٦) . سنن ابن ماجه / الأدب ٥٩ (٢٨٢٢) (تحفة الأشراف: ٩٨٤)

٤- باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الذِّكْرِ

د ذڪر الله وفضيلت بيان

٢٣٧٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ شَرَّ أَلِ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيْهِ، فَأَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ أَتَشَبَّهُ بِهِ، قَالَ: "لَا يَزَالُ لِسَالِكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: عبدالله بن بسر رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يو سري عرض اوکړو يا رسول الله صلي الله عليه وسلم په ماباندي داسلام احکام ډير شو ماته داسی یوشی اوښایي چي کله وریوری اوښلم رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمائیل خپله ژبه هميشه دالله تعالي په ذکر تازه ساته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دی.

لغات: شرائع: شرع يشرع دنصر او فتح نه په معني دقانون، تشبثت معني انختل متعلق کيدل. رطب: دنصر نه رطب يرطب رطبا معني تروتازه کيدل.

تفسير: په يو بل حديث کې هم دا مضمون راغلی دی چي کله رسول الله صلي الله عليه وسلم معاذ بن جبل رضي الله عنه يمن ته دقضا دپاره ليرلو نو هغه دا سوال اوکړو چي ای دالله رسوله الله تعالي ته ډير محبوب ترين عمل کوم يو دی رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل محبوب ترين عمل دادی چي تاته په داسي حالت کې مرگ راشي چي ژبه دي دالله په ذکر تروتازه وي.

ان رجلا: دا الفاظ دترمذي دي ليکن دابن ماجه په روايت کې اعرابيا لفظ راغلي دي. ان شرائع الاسلام قد كثرت، يعني دشریعت احکام خو ډير دي دصحابي دسوال مطلب هرگز دا نه وو چي دشریعت احکام ډير دي زه به په کوم کوم عمل کوم او کوم اسان عمل راته اوښايه دا مطلب هيڅ يو محدث نه دی بيان کړی ليکن ددي مطلب دادی چي دشریعت دتمامو احکامو مثل او کول خو ضروري دي ليکن زه يو داسي څيز غواړم چي زه يي جاري وساتم او په هغې کې پوره کمال حاصل کړم.

تشبث به: دا دترمذي په روايت کې دي او دابن ماجه دروايت الفاظ دادی فانبتني منها بشي:

اتشېت به.

لايزال لسانك رطبا من ذكر الله. يعني ستا ژبه دي هميشه دالله په ياد تراوتازه وي دا جملته كناية ده په كثره سره دالله دذكر كونكو نه او دژبي وچ والى دژبي دبنديدو نه كناية ده او دژبي لوندوالى دروانى نه كناية ده.

دويم مطلب دادى دا كناية ده ددينه چي دمرگه پوري به دالله په ذكر مداومت كوم چي دروح دوتلو پوري به ژبه دالله دپاد نه وچه نه كړم.

دريم مطلب مولانا ذكرىا ليكلى دى چي دا كناية ده دعشق او محبت نه چي دچا سره دچا محبت وي دهغه په نوم اخستلو كې لذت مومي چي په دي لذت سره دالله نوم واخستلى شي.

دعبدالله بن بسر رضي الله عنه حالات:

نوم عبدالله دپلار نوم بسر او دماذن قبيلي سره يي تعلق وو دده مور او پلار او ورور چي علي دي او دده خور صحباء ټولو ته رسول الله صلي الله عليه وسلم دملاقات شرف حاصل شوي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم ددوى دپاره دعمر د اوږدوالي دعا غوښتلي ده ۵۰ روايات ورته منقول دي چي په بخاري او مسلم كې يو يو ذكر شوي دي.

اصحاب سير ليكلي دي چي دده مرگ ناخاپي داودس په وخت كې واقع شو دده دپاره نبى كريم صلي الله عليه وسلم دعمر د اوږدوالي دپاره دعا غوښتلي وه نو خكه يي عمر ډير اوږد وو چي په شام ياحمص كې په ۸۸ هجري كې وفات شو او عمر يي ۹۴ كلونو ته رسيدو او دبعضو په نزد دده عمر سل كاله وو (تهذيب التهذيب).

۵- باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يو بل باب

۳۳۷۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ: أُمَّ الْوَبَّادِ أَفْضَلَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: "الَّذِي كَرُونَ اللَّهَ كَرِيْرًا وَالَّذِي كَرَاثُ"، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمِنْ الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: "لَوْ هَرَبَ بِسَيْفِهِ فِي الْكُفَّارِ وَالْمُشْرِكِينَ حَقًّا يَنْكَسِرُ وَيَخْتَضِبُ دَمًا لَكَانَ الَّذِي كَرُونَ اللَّهَ كَرِيْرًا أَفْضَلَ مِنْهُ دَرَجَةً". قَالَ أَبُو عَمْرٍ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ دَرَّاجٍ. (١)

ترجمه : دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه تپوس اوکړي شو چي دقيامت په ورځ دالله په نزد د درجي په لحاظ سره څوک دتولو بندگانو نه افضل او اوچتي مرتبي والادي؟ رسول الله افرمائيل په کثرت سره الله تعالي لره يادونکي سړي او په کثرت سره دالله تعالي ذکر کونکي بنځي، ما اوونيل اي دالله رسوله ايا دالله په لار کي د جنگيدونکي غازي نه هم دوی په مرتبه کي افضل دي؟ ويي فرمائيل هو اگر که ده پخپله توره کفار او مشرکين وهلي وي او دومره سخت جنگ يي کړي وي چي خپله توره يي په کفارو کي ماته کړي وي او په وينو رنگ شوي وي مگر بيا هم الله تعالي لره يادونکي دده نه په درجه کي افضل دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث غريب دي مونږ يي صرف د دراج په روايت پيژنو

٦- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٣٧٧- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا الْقَاضِي بْنُ مُوسَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ هُوَ ابْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ زِيَادِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي بَحْرِيَّةَ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَأَرْفَعُهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ. وَخَيْرُ لَكُمْ مِنَ الْفَقَائِ الدَّهَبِ وَالْوَرَقِ، وَخَيْرُ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ؟" قَالَ: "ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى" قَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: مَا هِيَ؟ أَنَّنِي مِنْ عَدَابِ اللَّهِ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ مِثْلَ هَذَا بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَرَوَى بَعْضُهُمْ عَنْهُ فَأَرْسَلَهُ. (١)

ترجمه : ابو الدرداء رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي ايا تاسو خبر نه کړم ستاسو دبهترين عمل نه کوم چي ستاسو دمالک په نزد ډير پاک دی اړبه کوم چي ستاسو درجي ډيری اوچتيرې اوتاسو د دښمن سره مخامخ شئ تاسو دهغوئ څخه نه پرېکړئ او هغوئ ستاسو څخه نه پرېکړي (يعني صدقې او جهاد نه هم بهتر دی)، هغوئ عرض اوکړو يا رسول الله، ضرور يی راته اوبښايه، رسول الله صلي الله عليه وسلم افرمائيل هغه دالله تعالي ذکر دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: بعضي محدثين وائي عبدالله بن سعيد دا حديث په همدي سند په همدي مضمون نقل كړي دي او بعضو راويانو مرسل نقل كړي دي.

لغات: از كاها: زكا يزكو زكانا معني نيك اوصالح كيدل، مليككم: دباب تفعليل نه معني مالك كيدل، بادشاه ملك يملك ملكا دضرب نه.

تشرېح: په دي حديث كې ذكر دتولو نه اعلي او افضل عبادت گرځولى شوى دى او حال دادى چي په اتفاق سره موندل او روژه دذكر نه افضل دي؟ علماؤ ددي ډير جوابونه كړي دي اولنى جواب دادى صاحب دمجالس الابرار ليكلي دي په دي حديث كې ذكر افضل عبادت څكه گرځولى شوى دى چي اصل مقصود خو الله يادول دي كوم چي دتولو عباداتو ذريعه او اله ده. دذكر نه مراد ذكر قلبي دى زباني ذكر مراد نه دى يعني په هر وخت كې دالله تعالي سره تعلق ساتل كله چي داسي وي نو بيا هيڅ كله دچا نه دالله حكم پاتي كيدى نشي او هيڅ نافرمانى ورنه كيدى نشي نو داسي ذكر به يقينا چي دتمامو عباداتو نه افضل وي.

دريم جواب: دذكر نه مراد دزړه صفاتي ده لكه چي په يو بل روايت كې راغلي دي دهر يو څيز دپاره صفاتي كونكى او خيرى ختمونكى څيز موجود وي ليكن دزړونو صفاتي كونكى څيز دالله تعالي ذكر دى او دا خو يقيني خبره ده چي دهر عبادت روح او دهر عبادت دارومدار دزړه په پاكوالي دى څكه دا افضل گرځولى شوى دى.

څلورم جواب: دوخت او د حالاتو په اعتبار سره هر عبادت پخپل وخت كې افضل دى كله كله صدقه افضله وي او كله جهاد او كله نور عبادات دوخت په تقاضا او مناسبت سره.

۷_ باب مَا جَاءَ فِي الْقَوْمِ يَجْلِسُونَ فَيَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مَا لَهُمْ مِنَ الْفَضْلِ

دذكر دپاره په يو ځاي كي دراجمع كيدونكو دفضيلت بيان

۳۳۷۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْزَى أَبِي مُسْلِمٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ هُرَيْرَةَ، وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: "مَا مِنْ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا حَفَّتْ بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ، وَعَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ، وَلَزَّكَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ لِمَنْ عِنْدَهُ." قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

(١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه او ابوسعيد خدري رضي الله عنه نه روايت دی دوی گواهي ورکړي ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي کله چي يو قوم دالله تعالي ذکر ته کيني فرشتی ورباندي وزری اوغوروي او الله تعالي يی په خپل رحمت کې پټ کړي او سکينه ورباندي نازله کړي اودفرشتو په مجلس کې يی ياد کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: حفتهم: حفّ يحف حفا احاطه کول او راگيرول. غشيتهم: غشي يغشي غشيا نازلول.

تشریح: په دي حديث کې د ذکر کونکو دپاره دالله تعالي دخلورو نعمتونو وعده بيان شوي ده اول نعمت دادی "حفتهم الملائكة" يعني فرشتي به دخلورو طرفونو نه په دوی احاطه اوکړي. "وغشيتهم الرحمة" يعني دالله تعالي رحمت به ورته راجاږي شي. دريم فنزلت عليهم السکينه، يعني په زړونو به يي سکينه نازل شي، دعلامه سدي په نزد دسکينه نه مراد په جنت کې يو خانک دی کوم چي دسرو زرو دی په کوم کې چي دانبيا عليهم السلام زړونه وينخلي شي او دعلي رضي الله عنه په قول سکينه يوه خاص هوا ده چي مخ يي دانسان پشان دی يا ددينه مراد رحمت او دزړه سکون دی حافظ ابن حجر وائي سکينه يو داسي عام لفظ دی کوم چي دي ټولو مفهوماتو ته شامل دی.

"ذکرهم الله في من عنده" يعني الله تعالي به پخپلو مقربو فرشتو کې د ذکر کونکي ذکر اوکړي خکه چي فرشتو دانسانانو دپيدائش په وخت کې ويلي وو چي دا خلق به په زمکه کې فسادونه کوي نو په داسي مجالسو کې دخودلو په وجه الله تعالي په فرشتو فخر کوي او دوی ته ددوی اعتراض راياودوي.

بعضي علما وايي چي الله پاک فرشتو ته په دي وخت کې فرمايي دادم اولاد ته وگورئ چي دنافرمانی ماده هم پکې شته او زه يي ليدلي هم نه يم اوددي باوجود يي دمحبت او خيټ څه کيفيت دي اوپه څومره شوق سره زما ذکر کوي.

عَدُّنَا يَوْسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غُرَيْرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْأَعْرَبِيَّ أَبَا مُسْلِمٍ، قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَوِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَدْ كَوَّرَ مِثْلَهُ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه او ابوسعيد خدري رضي الله عنه نه روايت دی دوی گواهي

ورکري ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي او باقي حديث يي دمخني پشان بيان کړو.

۳۳۷۹_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْقَطَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو نَعَامَةَ، عَنْ أَبِي عُمَيَّانَ التَّهْدِي، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: خَرَجَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: مَا يَجْلِسُكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ، قَالَ: اللَّهُ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ، قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَخْلِفْكُمْ تَهْمَةً لَكُمْ، وَمَا كَانَ أَحَدٌ يَمْنُزِلُنِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَلَّ حَدِيثًا عَنْهُ مِنِّي، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَى حَلَقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: "مَا يَجْلِسُكُمْ؟" قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ وَنَحْمَدُهُ لِمَا هَذَا آتَا لِلإِسْلَامِ وَمَنْ عَلَيْنَا بِهِ، فَقَالَ: "اللَّهُ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: "أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَخْلِفْكُمْ لِتَهْمَةٍ لَكُمْ، إِنَّهُ أَتَانِي جَبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ يُبَاهِي بِكُمْ الْمَلَائِكَةَ"، قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَأَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ اسْمُهُ عُمَرُو بْنُ عَيْسَى، وَأَبُو عُمَيَّانَ التَّهْدِيُّ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مِلٍّ (١).

ترجمه: ابوسعید خدری رضي الله عنه نه روایت دی چي یوه ورځ معاویه رضي الله عنه جومات ته راغلو هلته څو کسانو حلقه جوړه کړي وه ناست وو معاویه رضي الله عنه ورته اوونیل تاسو څنگه ناست یی؟ هغوی اوونیل ناست یو دالله ذکر کو، معاویه رضي الله عنه ورته اوونیل تاسو دی په خدای قسم وي بی ددی نه بل کار ته نه یی ناست، هغوی اوونیل مونږ هم دی دپاره ناست معاویه رضي الله عنه ورته اوونیل ما دا قسم ددی دپاره ندی درکړی چي په تاسو بی اعتباره یم ځکه می درکړو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دغه شان یو ډلی ته ورکړی وو، څما دمرتبی بل یو کس هم داسی نشته چي ما غوندی کم احادیث یی روایت کړي وي یوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم جومات ته راغلو څو کسان ناست وو حلقه یی جوړه کړي وه رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمائیل تاسو څه ته ناست یی؟ هغوی عرض اوکړو دی دپاره ناست یو دالله ذکر کوو حمد وایو، شکر یی ادا کوو چي مونږ ته یی داسلام توفیق راکړو او دا احسان یی راباندی اوکړو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل ستاسو

دي په خدائي قسم وي چي صرف ذکر دپاره ناست يې هغوی عرض او کړو قسم په خدائي صرف دي ته ناست يو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل دا قسم مې په دې نه دي درکړی چي په تاسو مې اعتبار نه وو خو ماته اوس جبرائيل او ونييل چي الله تعالي په دې کسانو باندې دفرشتو په مجلس کې فخر کوي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ ته صرف په همدې سند معلوم دي او دابو نعامة السعدي نوم عمرو بن عيسي دي او دابو عثمان النهدي نوم عبدالرحمن بن مل دي.

لغات: بحمده: حمد يحمد حمدا دسمع نه معني تعريف کول. بياهي مباهاات فخر کول
تشرېح: سوال رسول الله صحابه کرامو ته ولي قسم ورکړو حال دادي چي هغوی ذکر کولو او رسول الله ذکر په حالت کې ليدل.

جواب: رسول الله ورته قسم په دې وجه ورکړی وو چي جبريل عليه السلام ددې صحابه کرامو تعريف کړی وو رسول الله دا گمان او کړو چي شايد ذکر نه علاوه کومه بله وجه به وي چي الله تعالي دجبريل په ذريعه ددوی تعريف وکړو معلومه شوه چي ددوی کوم خاص عبادت نشته صرف دومره خبره ده چي دوی دالله په ذکر کې مشغول وو.

ملاعلي قاري وائي دالله تعالي د فخر کولو وجه داده چي الله تعالي فرشتو ته فرماني او کورئ دا زما بندگان دي چي په دوی باندې شيطان او نفس مسلط دی او ددې باوجود زما په ذکر کې مشغول دي لهدا ددوی ددې عبوديت تقاضا داده چي زه ددوی تعريف او کړم په خلاف دفرشتو دعبادت خکه چي ددوی دپاره هيڅ مانع نشته خکه چي دانسانانو په مقابله کې دفرشتو دپاره عبادت څه مشقت نه وي.

ددې حديث نه معلومه شوه که يو څو کسان راجمع شي او ذکر کوي نو دا کار الله تعالي ته بي اندازي محبوب دی ، شاه ولي الله رحمه الله ليکلي دي چي په دې کې دهیڅ قسم شک گنجانش نشته چي مسلمانان جمع شي او ذکر وغيره کوي او ذکر وغيره کول درحمت او سکينت او قرب خاص وسيله ده.

۸_ باب فِي الْقَوْمِ يَجْلِسُونَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ

دداسي مجلس دمذمت بيان په کوم کي چي دالله ذکر نه کيږي

۳۳۸۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ صَالِحِ مَوْلَى الثَّوْمَةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " مَا جَلَسَ قَوْمٌ

مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ فِيهِ، وَلَمْ يَصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ، إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ بَرَةٌ، فَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُمْ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَتَّفَقٌ قَوْلُهُ: بَرَةٌ يَغْنِي حَسْرَةً وَلَدَامَةً، وَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ بِالْعَرَبِيَّةِ: الْبَرَةُ هُوَ الثَّأْرُ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي څوڪ چي په يو مجلس کې کيني او هلته نه دالله تعالي ذکر او کړي او نه دالله په رسول درود وواني، الله تعالي ورته ناراضه شي، بيا که يی خوبنه وه سزا به ورکړي، او که يی خوبنه وه معاف به يی کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دا حديث په يو څو سندونو دابوهريره په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مروی دي او د "ترة" لفظ معني حسرت او ندامت دي او بعضي اهل لغت واني ددي معني بدله ده.

لغات: ترة: تاوان او خساره.

تشریح: "ترة" معني حسرت او اوبال او ندامت او اور دی، مقصد دادی په کوم مجلس کې چي ددنيا خبري کيږي او هلته دالله ذکر او په رسول الله درود اونه ليرلی شي نو دا مجلس به دقيامت په ورځ ددوی دپاره دندامت سبب او گرځي دا قسم روايتونه دالله ذکر او په رسول الله درود ونيل لازمي کوي. ځکه چي ددي په ترک دجهنم وعيد راغلي دي.

۹- بَابُ مَا جَاءَ أَنَّ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ مُسْتَجَابَةٌ

دمسلمان دعوا دمقبوليت بيان

۳۳۸۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْعُو بِدُعَائِهِ إِلَّا أَكَّاهُ اللَّهُ مَا سَأَلَ، أَوْ كَفَّ عَنْهُ مِنَ الشَّوْرِ مِثْلَهُ مَا لَمْ يَدْعُ بِهِ أَوْ قَوْلِيَّةٍ رَجِمَ". وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سُوَيْدٍ، وَعَبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ. (١)

ترجمه: جابر رضي الله عنه فرماني درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي هر يو بنده چي دالله تعالي نه دعا غواړي نو ده ته خوا يا هغه څيز ورکړي شي کوم چي يي غوښتلي

١ - لغرد به المؤلف (تحفة الأهران: ۶-۳۵)، و مستند احمد (۳۳۸۱/۳۳۸۲/۳۳۸۳)

٢ - لغرد به المؤلف (تحفة الأهران: ۸۱۲)

وي او يا ددي دعا په نتيجه کي ددي دعا په مثل چي کوم مصيبت ده ته راتلونکي وي هغه ورنه الله تعالي لري کړي مگر خو پوري چي دگناه باره کي دا دعا نه وي اويا دصلمه رحمى قطع کولو باره کي نه وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: او په دي باب کي دابوسعيد خدري او عباد بن صامت رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

۳۳۸۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ وَاكِدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَطِيَّةَ النَّخَعِيُّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَوَّاهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَالْكَرْبِ فَلَكَ كَثِيرٌ الدُّعَاءِ فِي الرَّخَاءِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي دا خواهش لري چي په مصيبتونو مشكلاتو او دتكليف په حالاتو کي الله تعالي دده دعا قبوله کړي نو ده لره د فراخي او دراحت په حالت کي دعا ډير غوښتل پکار دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

د حديث دراوي جابر رضي الله عنه مختصر حالاته

دده نوم جابر او کنیه ابو عبد الله وه او دقبيله خزرج سره يي تعلق وو دپلار نوم يي عبد الله او دمور نوم يي نسيه وو دده نيکه عمرو دخپل خاندان سردار وو، په عقبه سانیه کي يي دخپلي مور سره اسلام راوړو او دغزوو احد نه پس په تمامو غزواتو کي شريک شوي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم سره يي په نولسو غزواتو کي شرکت کړي دي (مسند احد ۳/۲۲۹).

په ۱۷هجري کي دعلي او معاويه رضي الله عنهما په جنگ کي جابر رضي الله عنه دعلي رضي الله عنه دطرف نه او جنگيد وړاسد الغابه ۲/۲۵۷.

جابر رضي الله عنه دبنی کریم صلي الله عليه وسلم نه پس دنورو خلقو نه هم ديني علم زده کړي دي چي په هغوی کي صديق اکبر، عمر فاروق، ابو عبیده، طلحه، معاذ بن جبل، خالد بن ولید، ابوهريره، ابوسعید خدری، او عبد الله بن انیس رضي الله عنهم وغيره شامل دي. فرماني چي يو ځل معلومه شوه چي د عبد الله بن انیس سره يو حديث دي او هغه په شام کي اوسېږي نو ما يو اوښ واخستو او شام ته روان شوم او دهغه نه مي هغه حديث واوريدو (المفرد

(بخاري).

دده شاگردان هم کافي ډير دي مثلاً امام باقر، بدالله بن منکدر، حسين بن محمد بن حنفيه ليکن په اخري عمر کي نابينا شو (بخاري ۵۹۸/۲).

وفات: د حجاج بن يوسف په زمانه کي د ۹۴ کلونو په عمر کي وفات شو او وصيت يي اوکړو چي حجاج به په ما باندې جنازه نه کوي نو په دي وجه د عثمان رضي الله عنه خوي اباان ورباندې جنازه اوکړه او په بقیع کي دفن کړي شو ليکن دبعضو قول دي چي حجاج ورباندې جنازه کړي ده (تهذيب التهذيب).

مرويات: دده دمروياتو تعداد ۵۴۰ په احاديثو بيانولو کي به يي ډير احتياط کولو.

۳۳۸۳_ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ بْنُ عَرَبٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنِ كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ خُزَّاشٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدَّعَاءِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ إِبرَاهِيمَ، وَقَدْ رَوَى عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ إِبرَاهِيمَ هَذَا الْحَدِيثَ. (۱)

ترجمه: جابر رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي ټولو اذکارو کې بهتر ذکر لاله الا الله دی، او په تمامو دعاگانو کي بهتره دعا الحمد لله ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دموسي بن ابراهيم په سند پيژنو، علي بن مديني او نورو ډيرو راويانو دا حديث دموسي بن ابراهيم نه نقل کړي دي.

لغات: افضل: فضل يفضّل يو مستقل باب هم دي معني يي صاحب فضيلت کيدل دي په مزیدو کې دباب تفصيل نه مشهور دي.

تشریح: ملا علي قاري وائي په دي حديث کې کلمه دتوحيد دټولو نه اهم ذکر گرځولی شوی دی ځکه چي همدا کلمه ددين بنياد دی، په تعليق الصبيح کې دي چي کلمه دتوحيد يي افضل ذکر ځکه گرځولی دی چي په دي کې ظاهري او باطني صفاتي ده او دا ځکه کله چي بنده لاله اوواني نو په دي باندې دتمامو باطلو معبودانو نفی اوشوه او چي کله الا الله اوواني نو صرف ديو حقيقي معبود اقرار پاتي شي نو په دي نفی او اقرار سره زړه منور شي او دزړه اثر په

په همدې وجه په يو حديث کې راځي چې ايماني کيفيت لره په زړه کې دتر او تازه ساتلو دپاره ددې کلمې دويلو حکم شوی دی ځکه چې دقلبي کيفيت اثر په ظاهري اعضاو مرتب کيږي او هغه روايت دادي ، عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم جدوا ايمانکم قيل يا رسول الله كيف نجد ايماننا قال اكلوا من قول لا اله الا الله.

٣٣٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْمُحَارِبِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنِ الْبُيْهِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، وَالْبُيْهِيِّ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ. (١)

ترجمہ ام المومنین عائشہ رضی اللہ عنہا نے روایت دی چي رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم بہ پہر وخت کي ذکر کولو

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف د يحيى بن زكريا بن ابي زائده په سند پيژنو او د "بهي" نوم عبدالله دي.

لغات: احيان: جمع دحين ده حان يحيين حينا وحينونة معنى دوخت تزدى كيدل.

تشریح : په دي روايت کې احيان دجمعي لفظ استعمال شوی دی او قاعده داده کله چي دجمعي اضافت خپل مابعد ته اوشي نو استغراق پيدا کوي او بيا چي ورباندي کل هم داخل شي نو مطلب به يي دا شي چي رسول الله به په هر وخت کې ذکر الهي کولو.

سوال بعضي حالتونه مثلاً داودس ماتي او جماع وغيره وخت داسي حالتونه دي چي په دي کې ذکر لسانی جائز نه دی.

جواب علماؤ ددي حديث مطلب دا بيان ڪري ڏي چي رسول الله به هميشه په ذڪر قلبي ڪي مشغول وو يعني هميشه به الله دده په زړه ڪي حاضر وو همدا رنگي علامه ابن قيم هم په زاد المعاد ڪي ديتا اشاره ڪري ده.

كان النبي صلى الله عليه وسلم اكمل الخلق ذكر الله عز وجل بل كان كلامه كله في ذكر الله وما والاها وكان

¹ - اور وہ البخاری فی الجامع الصحيح // الأذان ۱۹ (تعليقا) صحيح مسلم / الطهارة ۳۰ (۳۴۳) . والحیض ۳۰ (۳۴۳) . ابی

داود/الطهارة ٩ (١٨)، ابن ماجه/الطهارة ١١ (٢٠٢) (رحلة الأشراف: ١٦٣٦١). ومسنن احمد (١٥٣، ١٤٨، ١٥٢، ١٤٠).

امره ونهيه وتشريعه للامه.

١٠_باب مَا جَاءَ أَنَّ الدَّاعِيَ يَبْدَأُ بِنَفْسِهِ

دعا غوبستونكي به اول دخيل خان نه شروع كوي

٣٣٨٥_ حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكُوْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو قَتَنِ، عَنْ حَمْرَةَ الزَّيَّاتِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا ذَكَرَ أَحَدًا قَدْ عَالَه بَدَأَ بِنَفْسِهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ. وَأَبُو قَتَنِ أَشْهُهُ عُمَرُو بْنُ الْهَدَيْجِ. (١)

ترجمه: دابی بن کعب رضي الله عنه بیان دي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم خوک یاد کرو او دهغه دپاره به يي دعا غوبستله نو اول به يي دخيل خان دپاره دعا غوبستله. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب صحيح دي.

١١_باب مَا جَاءَ فِي رَفْعِ الْأَيْدِي عِنْدَ الدُّعَاءِ

د دعا غوبستلو وخت كي دلاسونوپورته كولويان

٣٣٨٦_ حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ عِيْسَى الْجَهْفِيُّ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ الْجُمَيْيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ فِي الدُّعَاءِ لَمْ يَحْطُمَا حَتَّى يَنْسَحَ بِيَمَانِهِ وَجْهَهُ". قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى فِي حَدِيثِهِ: لَمْ يَرُدَّ هُمَا حَتَّى يَنْسَحَ بِيَمَانِهِ وَجْهَهُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ عِيْسَى، وَقَدْ تَفَرَّدَ بِهِ وَهُوَ قَلِيلُ الْحَدِيثِ، وَقَدْ حَدَّثَ عَنْهُ النَّاسُ، وَحَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ الْجُمَيْيِّ رَفَعَهُ وَلَقَّاهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ. (١)

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العلم ٢٢ (١٢٢) . والأنبياء ٢٤ (٢٢٠٠) . وتفسير (٢٤٢٥) . صحيح

مسلم / الفضائل ٢٦ (٢٢٨٠) . سنن أبي داود / الحروف ح ١٦ (٢٩٨٢) (تحفة الأشراف: ٢١)

^٢ - تفرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٠٥٢١)

ترجمه : د عمر بن الخطاب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم په دعا كي لاسونه پورته كول نو چي څو پوري به يي لاسونه په مخ راښكلي نه وو ترهغي به يي واپس لاسونه نه راكوزول، محمد بن مثني راوي پخپل روايت كي وائي رسول الله د دعا دپاره خپل دواړه لاسونه پورته كول او هغه وخته پوري به يي واپس نه راكوزول چي څو پوري به يي دواړه لاسونه پخپل مخ راښكلي نه وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي، مونږ يي صرف د حماد بن عيسي په سند پيژنو، حماد بن عيسي ددي په نقل كولو كي منفرد دي او دي قليل الروايت راوي دي دده نه بعضي راويانو نقل دروايت كړي دي، حنظله بن ابي سفيان جمحي ثقة راوي دي يحيي بن سعيد القطان يي توثيق كړي دي.

۱۲_ باب مَا جَاءَ فِيمَنْ يَسْتَعِجِلُ فِي دُعَائِهِ

د دعا په قبوليت كي د جلد بازئ نه كولو بيان

۳۲۸۷_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ. حَدَّثَنَا مَعْنُ. حَدَّثَنَا مَالِكُ. عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولْ: دَعَاؤُكُمْ يَسْتَجِبُ لِي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَأَبُو عُبَيْدٍ أَسْنَدُهُ سَعْدٌ وَهُوَ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَزْهَرَ وَيُقَالُ: مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ. وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَزْهَرَ هُوَ ابْنُ عَمْرِو عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَفِي الْبَابِ. عَنْ أَنَسٍ. (١)

ترجمه : ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دهر مسلمان دعا قبلېږي ترڅو چي تادي اونه كړي چي دا اونه وائي مادخپل رب نه سوال كړی وو خو قبول يي نه كړو.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب كي دانس رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي.

لغات : قطعية: درشته دارئ نه كټ كيدل صله رحمي قطع كول يستعجل دباب استفعال نه په معني دجلتئ كولو.

تشریح : مطلب دادی چي انسان دجلدبازی او مایوسی په وجه دعا کول پریږدي داسي کول نه دي پکار انسان دي په دي خبره یقین اوساتي چي زما دعا به ضرور قبلېږي مگر دا ممکن ده چي کله کله انسان په ډیر اخلاص او اضطرار سره دعا غواړي او دده دا اخلاص دالله تعالي ډیر خوښ شي نو په دي وجه دده د دعا په قبولیت کې تاخیر اوشي او دبعضو خلقو ددعاگانو تسلسل ددوی دطرقی سبب دی نو ځکه الله تعالي ددوی دعا زر نه قبلوي ددي دپاره چي دوی ددي عظیم نعمت نه محروم نشي.

په جلدبازی کې خو یو نقصان دادی چي بیا انسان دعا کول پریږدي او دویم نقصان دادی چي ناامیده شي دریم نقصان دادی انسان دا گمان اوکړي گني اوس زما ددعا دقبولیت وخت لاته دی راغلی علامه تورپشتي واني په دعا کې دجلد بازی نه کار اخستل نه دي پکار ځکه چي دا خو الله تعالي ته معلومه ده چي کله به دده دعا قبلوي او کله یي نه قبلوي ، دامام مسلم یو روایت په دی الفاظو دی همیشه دمسلمان بنده سوال قبلېږي که دناروا کار سوال نه وي اودخپلوی ترک کولو سوال نه وي ترڅو چي بیرته اونه کړي اصحابو عرض اوکړو یا رسول الله دبیری څه مطلب رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل چي داسی اوواني ما خو بیا بیا دعا اوغوښتله خو قبلېږي نه دی نه پس دی ناامیده شي اودعا پریږدي

۱۳- باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى

دسحر او ماښام وختونو کي دوارد شوو دعاګا نوبیان

۳۳۸۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَنَسٍ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحِ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءٍ كَلِمَاتٍ لَيْلَةٍ: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ أَشْيِهِ قَهْرٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّهُ قَهْرٌ". وَكَانَ أَنَسٌ قَدْ أَصَابَهُ طَرَفٌ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ أَنَسٌ: مَا تَنْظُرُ أَمَا إِنَّ الْحَدِيثَ كَمَا حَدَّثْتُكَ وَلَكِنِّي لَمْ أَقُلْهُ يَوْمَئِذٍ لِيُخْبِرَنِي اللَّهُ عَلَى قَدَرِهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : عثمان بن عفان رضي الله عنه فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل

١ - سنن ابی داود/الأدب ۱۱۰ (۵۰۸۸) . سنن ابن ماجه/الدعاء ۱۴ (۳۸۶۹) (تحفة الأشراف : ۹۷۷۸) . و مسند احمد (۱۶۲) .

يو بنده داسی نه دی چي دهری ورخی سحر او دهری شیی ما بنام دا کلمات " بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ " دري ځله او وائي مگر دا چي دالله په حکم سره به هغه ته هيڅ څيز نقصان اونه رسوي ترجمه دالله دنوم سره ماسحر او ما بنام کړو چي دهغه دنوم په برکت سره دزمکي اوداسمان هيڅ څيز نه رسوي او هغه سمیع او علیم دی ، دحدیث په راوي ابان دفالچ اثر وو دحدیث اوریدونکي کس هغه طرف ته کتل ابان ورته او وئیل ولي راته گوري حدیث بالکل همداسي دي څنگه چي ما درته بیان کړو لیکن خبره داده په کومه ورځ چي په ما دفالچ اثر اوشو په هغه ورځ ما دا دعا نه وه لوستلي او ددي نتیجه دا شوه چي الله تعالی په ما باندې دخپل تقدیر فیصله جاري کړه امام ترمذي رحمه الله وایي : داحدیث حسن صحیح غریب دي .

لغات : الضر : نقصان ، ضر يضرض نقصان ورکول ، العليم : دسمع نه مصدر دي علما دکوم شي حقیقت ته رسيدل .

تشریح : ددي دعا برکت دادی چي کله دي لره څوک په سحر کې اولولي نو ددي په برکت دما بنامه پوري دتکلیفونو او ضررونو نه بچ کيږي ، او که څوک په ما بنام کې اولولي نو ددي په برکت دسحره پوري دتکلیفونو او ضررونو نه بچ کيږي مگر دتعجب خبره داده چي ددي حدیث په راوي ابان بن صالح باندې دفالچ اثر شوی وو یو ځل ابان دا حدیث بیانولو چي یو سري ورته په غور سره کتل ابان پوهه شو چي دده په زړه کې دا اعتراض پیدا شوی دی چي ته دا حدیث هم بیانوي او فالچ درباندي هم لگیدلی دی داعترض مطلب دادی چي بیا خو به ته هم دا دعا سحر او ما بنام وائي نو دفالچ داثرونه ولي بچ شوی نه یي ؟ ابان او وئیل دا حدیث بالکل صحیح دی او په ما باندې دفالچ حمله داسي شوي وه چي یو ځل زه دیوکار په وجه سخت غصه شوی وم او دغصه کیدو په وجه رانه دا دعا وئیل هیر شوي وو او په هم هغه ورځ راباندې فالچ حمله اوکړه .

امام قرطبي وائي ما به همیشه دا دعا وئيله یوه ورځ رانه هیره شوه نو لرم اوچیچلم دحیات الحیوان مصنف علامه دمیری وائي چي زه دخپل استاذ فخر الدین بن عثمان سره ناست وم چي یو لرم راغی زما استاذ لرم په لاس کې رااوچت کړو او هغه ورته هیڅ ضرر اونه رسولو ماته دا کار نااشنا ښکاره شو او سوال مي اوکړو نو استاذ مي او وئیل څوک چي دا دعا اولولي نو هیڅ یو څیز ورته ضرر نشي رسولی (روضة ،

۳۲۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو سُوَيْدٍ الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا عَفْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي سَعْدٍ سَعِيدِ بْنِ الْمَزْرُوقِ.

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يُنْصَبُ: رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُرَضِّيَهُ". قَالَ أَبُو عَدِيٍّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د ثوبان رضي الله عنه نه مروی دي چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوریدلي دي چي فرمايل یی چاچي دسحر په وخت کې اودیښگاه په وخت کې دا کلمات اوونیل: رَضِيتَا بِاللّٰهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُرَضِّيَهُ. نواله تعالي پخپله ذمه دا لارم کړيدي چي ده لره به خوشحالي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په سند حسن غريب دی.

د ثوبان رضي الله عنه حالاته

نوم ثوبان کنیه ابو عبد الله چي په يمن کې دمشهور خاندان حمير سره يي تعلق وو ثعبان يو غلام وو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل که خوښه دي وي خپل خاندان ته لار شه او که زموږ سره دي اوسيدل خوښ وي نو اوسپړه ته به د اهل بيتو نه شميرلی شي نو په دي بنا ثوبان په اهل بيتو کې شميرلو ته پخپل خاندان ترجيح ورکړه.

هميشه به يي در رسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت کولو او د رسول الله دفرمان سره به يي دځان ته زيات محبت کولو يو ځل نبي کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمايل هيڅ کله به چاته لاس نه اوگدوی، نو ددينه پس که به دده نه داس چابک هم اوغورځيدو نو پخپله به ورپسي کوځيدو او اوچتولو به يي خو دچانه به يي سوال نه کولو (مسند احمد).

دنبی کریم صلي الله عليه وسلم دخدمت کولو په وجه يي پخپله بهترينه استفاده اوکړه په همدې وجه ابن عبدالبر ليکلي دي چي ثوبان دهغه دري کسانو نه دی چاچي احاديث محفوظ کړي دي او ددي اشاعت يي هم کړی دی (استيعاب) دمروياتو شمير يي ۱۲۷ دی.

۳۲۹۰- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدٍ اللَّهِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُمِّسَ قَالَ: أُمِّمْنَا وَأُمِّسَ الْمَلِكُ يَلُو، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ (قال الراوي) أَرَأَاهُ قَالَ فِيهَا: لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا

بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَهَرَبَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ: ذَلِكَ أَيْضًا أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ لَمْ يَرْفَعْهُ. (١)

ترجمه: ابن مسعود رضي الله عنه بيان كوي چي كله به ماينام شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا كلمات ادا كول ترجمه مونږ اودالله ټول ملك به ماينام كې داخل شو ٻه ټولو باندې دماينام وخت راغى، «أَمْسِينَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ أَرَاهُ قَالَ فِيهَا لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ» هر قسمه حدم اوښتا صرف دالله دپاره ده ديو الله نه سوا بل څوك معبود نشته دهغه څوك شريك نشته راوي وائي چي څما خيال دى چي لاتدى ذكر شوي كلمات هم ددى دعا به ضمن كې رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايلى، ملك هم دهغه دى اودټولو تعريفونو حقدار هم هغه دى او هغه به هر څيز باندې قادر دى اى ربه په دى شپه كې اودى نه روستو چي كومه خیر او نيكي ده زه ستا نه ددى سوال كوم او په دى شپه كې اوددى نه پس چي كوم شر دى دهغى نه په تاسره پناه غواړم، اى ربه دستستى اودبوداوالي دبدحالت نه ستا پناه غواړم اوستا نه ددوزخ اودقبر دعذاب نه هم پناه غواړم اوچي كله به سحر شو نو دغسى دعا به بى غوښتله او دا وخت به بى دا مسينا په ځاى اصبحنا واصبح الملك لله فرمايلى. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي شعبه دا حديث په همدې سند دابن مسعود نه نقل كړي دي او مرفوع يې نه دي ذكر كړي.

لغات: الكسل: سستي، كسل كسلا معني كاهل كيدل، الكبر: بوډا كيدل او ضعيف كيدل
تفسير: لاله الله دالله تعالي نه علاوه بل څوك لاتق دعبادت نشته، په مشكوة وغيره كې ددينه مخكې واو دى ليكن په بعضي كتابونو كې واو نشته.
وحده: اگر چي دمخكنى جملي نه هم ديو والي مفهوم معلومېږي ليكن دا جمله يې دمزيد ناكيد دپاره راوړله.

رب اسئلك خير ما في هذه الليلة وخير ما بعدها" ابن جرير ددي دا مطلب بيان كړى دى چي ماته په دې شپه كې دعبادت كولو توفيق راكړه

ددي مطلب دادی چي دشپي کوم ضرر نازليري دي لره په خير باندي بدل کړي او په مسلم کې ددي په خاي دا الفاظ دي "اللهم اني اسئلك من خير هذه الليلة وخير ما فيها".

واعوذك من شر ما في هذه الليلة وشر ما بعدها: دمسلم په يو روايت کې واعوذك من شر ما وشر ما بعدها الفاظ راغلي دي او په يو روايت کې دهرم لفظ هم راغلی دی مطلب دادی چي داسي عمر ته ورسيري چې بعضي اعضاء يې بېکاره او کمزوري شي ددينه قران کريم په ارزل العمر سره تعبير کړی دی، په بل مقام کې يې داسي فرمايلي دي لکي لا يعلم بعد علم شيئا، يعني چي سره دپوهي په څه نه پوهيږي داسي عمر ته ورسيري چي دانسان عقل پکې خراب شي يا پکې بله کومه خرابي راشي.

شيخ عبدالحق وائي په دي کې ترقي ده دادني نه اعلي ته، اول کسل وي په دي کې خو طاقت وي مگر دستي: په وجه کار نه ورکوي بيا په دي پسي حرم راخي چي څه ناڅه طاقت وي او څه کمزوري هم وي بيا په دي پسي سواکبر راخي چي په دي حالت کې انسان هيڅ قسم کار نشي کولی.

۳۳۹۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا سَهِيلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْلَمُ أَصْحَابَهُ يَقُولُ: إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ، وَإِذَا أَمْسَى فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی فرمايي چي رسول الله به صحابه کرامو ته تعليم ورکولو او فرمانيل به يې چي کله صبا شي نو دا دعا وايي: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ يعني ای الله: مونږ ستا په اسره سحر او ماښام کوو اوهم ستادونم په برکت سره مونږ ژوندي اوسو او مړه کيږو او هم ستا طرف ته واپس کيدل دي اوکله چي به ماښام شو نو فرمانيل به يې: اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ "ترجمه دپورتني: ترجمي پشان ده مام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دی.

لغات اصبح سبا كيدل صبح دفتح نه معني دسحر وخت. صباحا وصبحه سبا كيدل

تشریح اسلام دژوند دهري شعبي متعلق دعا تجويز کړي ده

دزندگي دهري شعبي متعلق دين اسلام دعاگانې خودلي دي ددي وجه داده چي مومنان دهدايت الهي مطابق زندگي تيروول غواړي نو ددوي دپاره هر وخت دالله نه مدد غوښتلو ته ضرورت دی ددي دپاره چي شيطان ورباندي هيڅ وخت حمله اونکړي شي

اللهم بك اصبحتنا وبك امسينا. دشپي دتيارو نه پس دسحر رنځر بنکاره کيدل دالله تعالي په نعمتونو کې يو بيش بها نعمت دی کچري په شپه پسي سبا راشي نو دتولي دنيا نظام به ختم شي همدارنگي دورخي په ختميدو سره دشپي راتلل هم دالله تعالي يو زبردست نعمت دی که شپه راشي نو دانسان دتولي ورخي ستړيا به څنگه ختمیږي په دي کې خو يوه اشاره دي خبري ته ده چي هر سحر او ماينام انسان لره دالله تعالي سره خپل تعلق تازه کول او مستحکم کول پکار دي او دالله دنعمتونو شکر ادا کول پکار دي دويم په دي کې دي خبري ته اشاره ده لکه څرنگه چي شپه ختمه شي او ورځ راشي او بيا دورخي په ختميدو شپه راشي نو داسي زندگي هم ختمیږي او بيا به دالله تعالي په وړاندي بيش کيدل وي خلاصه داده چي روزانه سحر او ماينام دالله تعالي دنعمتونو يو طرف ته اعتراف کول او بل طرف ته دزندگي دقاني کيدو او مرگ يادول پکار دي

۱۴_ باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۳۳۹۲_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أُنْبَأُكَ شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرُو بْنَ عَاصِمٍ الثَّقَفِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مُزِي بِقَوْمٍ أَقُولُهُ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ، قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُ أَلْأَشْهُدِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ غَرِّ نَفْسِي وَمِنْ غَرِّ الشَّيْطَانِ وَهَزْوَكَ، قَالَ: قُلْ: إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ وَإِذَا أَخَذْتُ مَضْجَعَكَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه دا هم روايت دی چي ابوبکر صديق رضي الله عنه رسول

الله صلي الله عليه وسلم ته عرض او ڪړو ڇي ماته داسي ڪلمات او فرماني ڇي سحر او ماښام هغه وظيفه جوړه ڪړم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل دا ڪلمات "اللَّهُمَّ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَه." يعني اى الله ڇي ته د اسمانونو او زمكى پيدا ڪونكى يى دغيب او ښڪاره عالم يى دهر څيز رب اودهغى مالڪ يى ، زه گواهي وركوم ڇي اله بل نشته صرف هم ته يى زه دخپل نفس دشرا تونو اودشيطان دشرا اودهغه په شرك ڪې دمبتلا ڪولو نه ستا پناه غواړم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل ڇي دا ڪلمات سحر او ماښام اود اوده ڪيدو دپاره په بستره باندي دځملاستو په وخت لوله

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دى.

لغات: فاطر: بغير دنموني او نقشي نه ديو شي پيدا ڪونكي ، فطر دتصر او ضرب نه فطرا پيدا ڪول، الغيب: غائب ڪيدل ، غاب غيبا وغيبه وغيا با وغيو با ومغيبا معني غائب ڪيدل، لري ڪيدل.

تشرېح: "قال يارسل الله" ليکن دمشڪوآه په يو روايت ڪې ددي لفظ په ځاي قلت يارسل الله دى مگر دمحدثينو په ترد بغير دقلت نه زيادت بهتر دى.

اذا امسيت، په مسند احمد ڪې ددي په ځاي دا الفاظ دي اذا اخذت مضجعك.

فاطر السموات والارض: دفاطر معني داده ڇي کوم څيز بغير دکومي سابقه نموني او مثال نه جوړ ڪړى شي.

عالم الغيب والشهادة: دلته او په بعضي روايتونو ڪې دا جمله دفاطر السموات والارض نه وروسته ده او په بعضو ڪې دفاطر السموات والارض نه مخکې ده.

من شر نفسي: يعني هغه نفس کوم ڇي خواهشاتو والاوي او دهدايت خلاف وي هم دي ته اشاره ده په ومن اضل ممن اتبع هواه بغير هدي من الله.

ومن شر الشيطان: ددينه هغه شيطان مراد دى کوم ڇي په انسان مسلط وي او دبعضو په ترد جنس شيطان مراد دى او يا ورنه ابليس مراد دى.

۱۵_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۲۹۳- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ شَدَادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ لَهُ: "أَلَا أَذْلكَ عَلَى سَيِّدِ الْإِسْتِغْفَارِ؟ اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ وَأُوبِئُكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَعْتَرِفُ بِذُنُوبِي، فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، لَا يَقُولُهَا أَحَدُكُمْ حِينَ يُنْسِي قِيَّاتِي عَلَيْهِ قَدْ قَبِلَ أَنْ يُضِيحَ إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَلَا يَقُولُهَا حِينَ يُضِيحُ قِيَّاتِي عَلَيْهِ قَدْ قَبِلَ أَنْ يُنْسِيَ إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ".

وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَابْنِ عُمَرَ، وَابْنِ مَسْعُودٍ، وَابْنِ أَبِي زَيْدٍ، وَبُرَيْدَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ هُوَ ابْنُ أَبِي حَازِمٍ الرَّاهِدِ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ شَدَادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: شداد بن اوس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته فرمانيلي دي بهتر استغفار ايا درته ونه بنایم؟ (او هغه دادی، چي بنده اوواني: «اللهم أنت ربی لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك وأنا على عهدك ووعدك ما استطعت أعوذ بك من شر ما صنعت وأُوبِئُكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَعْتَرِفُ بِذُنُوبِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ» يعني ای الله ته خما رب بی دعبادت لایق بل هیخوک نشته بغیر ستانه، تا پیدا کری یهه ستا بنده یم خومره چي می وس کیبری تاسره کری وعده باندی قایم یهه، دخپلو ناکاره کارونو دسزانه ستا پناه غوآرم زه اقرار کوم چي ستا نعمتونه او احسانونه په ماډیر دي او دا اقرار کوم چي زه ډیر ناشکړه او ډیر گنهگار یم ته راته گناهونه معاف کری ځکه چي بغیر ستانه بل هیخوک گناهونه نشي معاف کولی، چا چي دا استغفار په صدق سره دورخی په شروع کې یعنی سحکي اووئیلو او ماښام نه مخکې وفات شو جنتي دی او چاچي دشبې په شروع کې په صدق سره اووئیل او په دی شپه صبا کیدو نه مخکې وفات شو جنتي دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دی او اود عبد العزيز بن ابي حازم اسم کنیه ابن ابي حازم زاهد ده، اودا راويت ددي سند نه علاوه د شداد بن اوس رضي الله عنه نه په نورو سندونو هم مروی دی

لغات: امام نووي فرماني ابو لفظ کې الف پسې ب ده ورباندی پيښ دی ورپسې واو دی او

¹ - تکرر به المؤلف (تحفة الأهراف: ۲۸۵) (وأخرجه صحيح البخاري/ الدعوات ۲۶۰۲). وسن النسا/ الاستعانة

ورپسې همزه ده معني يې ده زه اقرار كوم:

عبادة عبد عبادة ، عبودة وعبودية ومعبد و معبد ، معني يونگرل، خدمت كول، ذليل كيدل، او پرستش كول

تشرېح : دي استغفار ته سيد الاستغفار ونيلى شوى دى علامه طيبي وائي چي دا تمامو مقاصدو لره جمع كونكى دى خكه ورته سيد الاستغفار ونيلى شوى دى

"من شراصنعت" يعني دهغه شر نه كوم چي ما كړى وي يعني كوم عذاب چي په دي گناه نازليري دهغي نه پناه غواړم.

دا بن ابي جمره بيان دى چي ددي حديث شاندار الفاظ او بهترين معاني ددي لائق دي چي سيدالاستغفار ورته اوو نيلى شي خكه چي په دي كې دالله تعالي دالوهيت سره دخالقيت اعتراف هم دى او په دي كې دهغي واقعي اقرار هم دى كوم چي دبنده نه لوظ اخستلى شوى دى او دكومو خيزونو چي الله وعده كړي ده دهغي ذكر هم دى او دهغه جرمونو اعتراف هم دى كوم چي بنده كړي دي او دمغفرت طرف ته درغبت اظهار هم دى او په اخر كې ددي خبري اعتراف هم دى چي الله تعالي په دي هر څه باندي قدرت لري.

دشادابن اوس رضي الله عنه مختصر حالاته

نوم شداد كنيت ابو يعلي يا ابو عبدالرحمن ابو خزرج كي يي د بنو نجار قبيلي سره تعلق وو شداد دمشهور شاعر حسان بن ثابت وراړه وو دپلار نوم يي اوس بن ثابت وو او دمور نوم يي عرصيه وو پلار او تره وغيره تمام خاندان يي په يو خاي اسلام قبول كړي وو دنبي كريم صلي الله عليه وسلم دوفات نه پس په شام ، فلسطين، بيت المقدس، او حمص كي اوسيدلي وو . عباده بن ثامت رضي الله عنه به فرمايل شداد دهغه خلقو نه دي څوك چي دعلم او حلم مجمع البحرين دي (اسد الغابه).

شداد ډير عبادت گذار وو اكثر به چي دشپي دارام كولو دپاره پريوتو نو واپس به پاڅيدو او ټوله شپه به يي په مونځ كي تيروله او دا به يي فرمايل "اللهم ان النار قد بيني وبين النور" يعني اي زما پروردگاره اور زما او زما دخوب په مينځ كي حائل شوي دي (اسد الغابه).

ابوهريزه رضي الله عنه به فرمايل بيان اذا نطق ويكظم اذا غضب. يعني دخبرو په وخت كي به يي وضاحت كولو او دغصي په وخت كي به يي صبر كولو.

وفات: په ۵۸ هجري كي دپينځه اويا كالو په عمر كي وفات شو او په بيت المقدس كي دفن كړي شو دمروياتو شمير يي پنځوس دي چي يو په بخاري كي او يو په مسلم كي او باقي په نورو كتابونو حديث كي موجود دي.

١٦- بَاب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَوْسَى إِلَى فِرَاشِهِ

داوده كيدو دپاره بستري ته دورتلو وخت كي كومه دعا ولبيل پكار دي

٣٣٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِي، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ لَهُ: "أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ تَقُولُهَا إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ، فَإِنَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِثَّ عَلَى الْفِطْرَةِ وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ وَقَدْ أَصْبَحْتَ خَيْرًا، تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوْضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مُنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ"، قَالَ الْبَرَاءُ: فَقُلْتُ: وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، قَالَ: فَطَعَنَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي، ثُمَّ قَالَ: وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ عَنِ الْبَرَاءِ، وَرَوَاهُ مُنْصَوِّرُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنِ الْبَرَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَخْوَةً، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ وَأَنْتَ عَلَى وَضُوءٍ، وَفِي الْبَابِ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: دبراه بن عازب نه روايت دی چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ايا يو خو کلمات درته ونه بنایم چي ته به يي وايي: «او هغه دادی،: «اللهم إني أسألك إليك ووجهي إليك وفوضت أمري إليك رغبة ورهبة إليك وألجأت ظهري إليك لا ملجأ ولا منجى منك إلا إليك آمنت بكتابك الذي أنزلت ونبيك الذي أرسلت» يعني كله چي خپلي بستري ته راخي نو دا جمله وايه، يا الله! ما خپل خان تاته اوسپارلو او خپل مخ می تا طرف ته اوگرخولو او خپل ټول کارونه می تاته اوسپارل خپله شامی تاته اولگوله ته مي تکیه کړي، دستا داجر په طمع او ستا دغذاب دویري نشته دتېبتي خاي او نشته دېچ کيدو خاي بی له تا نه ایمان راوړم ستا په هغه کتاب چي تا نازل کړی دی او ستا په هغه نبي چي تارااستولی دی، براه بن عازب وايي چي ما وونیل وبرسولک الذي ارسلت نو په سينه يي په لاس يو گذار راکړو، او بيایي اوفرمانیل چي وبتبيک الذي ارسلت وايه.

اهام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث دبراه رضي الله عنه نه په يو خو سندونو مروی دي، دا حديث منصور بن معتمر دسعد بن عبيده نه او سعد دبراه په

واسطه دنيي كريم صلي الله عليه وسلم نه په همدې مضمون نقل كړي دي البته دمنصور په روايت كې دومره فرق دي چي كله ته خپلي بستري ته راشي او د اودس په حالت كې يې نو دا دعا وايه، او په دي باب كې درافع بن خديج رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي.

لغات: فوض: فوض تفويضاً دتفعيل باب نه په معني د اختيار سپارلو دي.

رغبة: رغب دسمع نه په معني دغوښتلو دي خواهش كولو او محبت كولو په معني هم دي.

رهبة: رهب رهبة دسمع نه په معني دويريدو دي.

ملجأ: معني خاي دپناه، جمع يې ملاجي راځي.

اضطجع: ضجع ضجعا دفتح نه په معني د ډډي وهلو دي.

تشرېح: محقق وشارح حديث نبوي محمد حسين صديقي ددي حديث په تشرېح كې ليكلي دي.

په دي دعا كې اوه جملي دي

(۱)، اسلمت نفسي اليك، ددي مطلب دادې چي ما خپل خان او دكار كولو تمام قوتونه داعضاء او جوارح خواهشونه او ارادي تاته سپارلي دي نو اې الله كله چي زه تاته اوسپارلې شوم نو كوم كار چي ستا خوښ وي هغه رانه واخلي.

(۲)، ووجهت وجهي اليك، يعني دتمام كائنات نه مي مخ ستون كړو او صرف ستا طرف ته متوجه شوم، ددي دويم نوم په الله باندې توكل كول دي كله چي بنده الله تعالي ته حواله شي نو بيا دې خپلو اسبابو او تدابير او كوشش ته دذري برابر اهميت هم نه ورکوي.

(۳)، وفوضت امري اليك، يعني ما خپل كار او هره معامله ستادعلم او حكمت تابع كړي ده او كومه چي ستا مرضي وي هغه به زما مرضي وي او همدې ته مقام رضي وئيلي شي.

(۴)، والجات ظهري اليك، او ماخپله شا ستا طرف ته ټيټه كړي ده زه چي په خپلو كارونو كې تدبير او كوشش كوم دي كار لره تكميل ته رسول ستا په فضل او كرم سره كيږي نو ته راته ددي توفيق راكړي او زما ظاهري اسباب دحقيقي مؤثر په مقابله كې هيڅ حيثيت نه لري او همدې ته دعبديت مقام وئيلي شي.

(۵)، رغبة ورهبة اليك، يعني انسان تمام كارونه هم ددي دوه وجو نه كوي كله دشوق په وجه يو كار كوي او كله يې دخوف په وجه كوي.

(۶)، ولا ملجأ ولا منجاء منك الا اليك، يعني كه ما دالله تعالي نه علاوه په بل چا اعتماد او كړو او كه ته زما نه ناراضه شوي نو زما دا يقين او ايمان دې چي په ما به قهر او غضب نازلېږي او ستا دقهر او غضب نه بچ كونكې او نجات وركونكې هم ستانه علاوه بل څوك نشي كيدى

پس ستا دناراضتيانه نجات را کړي او دا ستا په عفوې او کرم سره ملاویدی شي.

٧١) امنت بکتآبک الذي انزل ونبیک الذي ارسلت. په دي جمله کې بنده دخپل عبدیت اظهار کوي چي ای الله زه تالره او ستانبي لره اوستاد کتاب منونکی یم اگر چي شیطان دوکه کړی یم او گنهگار یم مگر زه په تا ایمان لرم نو په دي وجه ای الله ماته معافي او کړي.

٣٣٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إِسْحَاقَ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا اضْطَجَعَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَنْبِهِ الْأَيْمَنِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَأَلْبَسْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ أَوْ مِنْ بَيْتِكَ وَرَسُولِكَ فَإِنْ مَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: د رافع بن خديج رضي الله عنه نه روايت دی چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل کله چي يو کس په تاسو کي په بني اړخ ځملي او بيا دا کلمات او وايي: "اللهم أسلمت نفسي إليك ووجهت وجهي إليك وألجأت ظهري إليك وقوضت أمري إليك لا ملجأ ولا منجى منك إلا إليك أو من بيتك وبرسولك" "اووايي يعني يا الله! ماخپل ځان تاته اوسپارلو او خپل مخ می تا طرف ته اوگرخولو او خپله شامی تاته اولگوله تاته می تکیه کړي ده، او خپل ټول کارونه می تاته اوسپارل او ستا د عذاب دويري شته دتینستي ځاي او نشته دېچ کیدو ځاي بی له تانه، ایمان راوړم ستا په هغه کتاب چي تا نازل کړی دی او ستا په هغه نبي چي تا رااستولی دی، نو که دا کس په دي شپه کې مړ شي نو جنت ته به داخل شي. امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث درافع بن خديج رضي الله عنه په روايت حسن غريب دي. لغات: شقک، جانب، کناره والجات سپارل ملجاء دلجيه لجا فتح نه او سمع نه په معني دپناه اخستلو.

فوضت: فوض تفويضاً الامر اليه، معني سپارل، المرأة دپنځي سره بغير دمهر نه نکاح کول. تشريح: اود مسلم په يو بل روايت کې دبراء رضي الله عنه نه داسي روايت شوي دي چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل کله چي بستري ته ځي نو دمانځه په شان اودس

اوکړه ، په بني اړخ پړيوڅه او دا الفاظ اووايه څنگه چي مخکې روايت کې بيان شوي دي بيايي او فرمائيل دا الفاظ به ستا اخري الفاظ وي ،يعني دى نه پس بيانوري خبري مه کوه .
حافظ ابن حجر وائي چي په بني ډډه ځملاستل دبیداریدو دپاره زیات مفید دي په دي حالت کې زړه زوړند وي په دي وجه دخوب نه بوج نه پیدا کيږي او نه سړي لره دغفلت خوب راځي طبیبان هم داسي وائي چي په بني ډډه پړیوتو په وجه خوراک زر هزم کيږي
شک الايمن قاضي عياض وائي په بني اړخ پړیوتو کې دا فائده ده چي دانسان زړه چپ طرف ته وي نو که دى په بني طرف ځملي نو په خوب کې به بالکل مستغرق نه وي او زیات راحت او سکون به ورته ملاؤ شي خو غفلت والا به نه وي ، نو په تهجدو کې به ورته پاڅیدل اسان وي او که ددي په خلاف ځملي نو دغفلت خوب به ورباندي راشي او پاڅیدل به ورته گران شي
ملا علي قاري وائي چي په گسه ډډه پړیوتل دزړه دپاره نقصاني دي او په بني ډډه پړیوتلو کې يو حکمت دا هم دى چي ددي په سبب سړي ته قبر رايادېږي او بيا هغه منون دعا لوستل هم پکار دي کومه چي په حديث کې ذکر شوه په دي دعا کې دشيپي دپړیوتو په وخت کې دخپل ايمان او اسلام او الله سره دکړو وعدو تجديد دى هر مسلمان لره پکار دي چي دا تجديد دشيپي اوکړي تردي چي تمامه ورځ يي الله ياد وي او ورنه هيرنشي .
سوال : رسول الله به په بني اړخ ولي ځملاستو دهغه زړه خويه بيدار وو هيڅ کله به نه غافل کيدو .

جواب : رسول الله په شرف والا هر کار کې بنى طرف خوښولو دويم دا چي په دي کې دامت دپاره تعليم دى .

اللهم اسلمت نفسي : اى الله ماتاته خپل خان سپارلى دى يعنې خپل خان مي ستا تابع کړى دى ځکه چي هيڅ نفع نشي ملاوېدى او هيڅ تکليف نشي لري کيدى ترڅوپوري چي تا غوښتلي نه وي زه تاته سپارلى شوى يم نو اوس که په ما هر څه حال راځي زه به په تا باندي اعتراض اونکرېم .

وفوضت امري اليك : او ما خپل هر يو کار تاته سپارلى دى

والجنت ظهري اليك : لکه څرنگه چي دملا په زور خلق ډډه وهي او قوت حاصلوي نو همدارنگي ما هم په تمامو کارونو کې ستا په قوت اعتماد کړى دى .
رغبة : دثواب په اميد ، ورهبة : او دعذاب دويږي نه .

۳۳۹۶- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَّلَنَا وَآوَانَا وَكَمَّ مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤَوِّيَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: انس بن مالك رضي الله عنه واني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله داوده كيدو دپاره خپلى بسترى ته تشريف راوړلو نو فرمائيل به يې: «الحمد لله الذي أطعنا وسقانا وكفانا وآوانا فكم ممن لا كافي له ولا مؤوي» ، يعني ټول تعريفونه هغه الله دپاره دي چاچي په مونږ باندې خوراك څكاك او كړو زمونږ كارونه يې پوره كړل اومونږ ته يې ځاى هم راكړو حالتكه ډير خلق داسې هم شته چي نه دهغوي كار پوره كړى شو او نه هغوي ته څه ځاى وركړى شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

لغات: اوي: تهكانه وركول، اوي دضرب نه اوياء واوا ځاي نيول، كافي: كفي يکفي كفاية ، كافي كيدل، دضرب نه او په مزیدو کې دباب افعال نه مستعمل دي.

تشریح: "كفانا" مطلب دادی چي په ضرر وركونكو او حلال وركونكو څيزونو نه يې بچ كړل او زمونږ ضرورتونه يې پوره كړل.

واوانا: او مونږ ته يې ځاي راكړو يعني داوسيدو دپاره كور دحياناتو پشان يې مونږ اونه گرځولو چي دهغوي دپاره دسر دپټولو ځاي نه وي.

فكم ممن لا كافي له ولا مؤوي: اوڅومره خلق داسي شته دچا دپاره چي كفايت كونكى او ځاي وركونكى شته يعني ډير خلق ددشمنانوپه قبضه كې دي او دحال دتېوس يې څوك نشته نو الله تعالي مونږ داسي نه يو گرځولي دويم مطلب دادی كوم چي دقران كريم ديو ايت نه معلومېږي ذلك بان الله مولي الذين امنوا وان الكافرين لا مولي لهم. مطلب دادی چي الله تعالي مونږ مسلمانان پيدا كړو او دخپلو نعمتونو دشكر ادا كولو موقعه يې راكړه نو په دي وجه الله زمونږه مددگار او ناصر دی په دنيا كې څومره ملحدین كافران او مشركان موجود دي څوك چي الله او دالله نعمتونه نه پېژني نو دداسي خلقو سره دالله مدت نشته دالله مدت صرف دمسلمانانو سره وي څوك چي دهغه دنعمتونو شكر ادا كوي، دريم مطلب په دنيا كې څومره ډير داسي خلق دي چي دخوراك څيزونه نشي خوړلي او دخكلو څيزونه نشي څكلی او دوی لره دتکليفونو نه بچ كونكى څوك نشته ځكه چي ددوی دپاره هلاکت ليكلی شوی دی نو الله

١ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٥) . سنن ابی داود/الأدب ١٠٤ (٥٠٥٢) (تحفة الأشراف: ٣١١) . و مسند احمد

تعالی په مونږ فضل کړی دی چې مونږ به یې د هلاکیدونکو نه نه یو ګرځولي او مونږ ته یې خپل ټول نعمتونه راکړي دي

۱۷_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۲۹۷_ حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. عَنِ الْوَصَّافِيِّ. عَنْ عَطِيَّةَ. عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يَأْتِي إِلَى فَوَاشِهِ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ. وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ. وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ وَرَقِ الشَّجَرِ. وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ رَمْلِ عَالِيَجَ وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ أَيَّامِ الدُّنْيَا". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الْوَصَّافِيِّ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ. (١)

ترجمه دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چې خپلي بستري ته د اوده كيدو دپاره ورځي نو دري پيري دي دا دعا اوواني " اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ " يعنې زه دهغه عظيم ذات نه مغفرت غواړم دچا نه علاوه چې بل مستحق عبادت نشته او هغه هميشه ژوندي او ابدي قائم او دانم دي او زه ورته رجوع كوم. الله تعالي به دده گناهونه معاف كړي اكر كه دا گناهونه دده دسمندر دزگ برابر بي شميره وي او اكر كه دده گناهونه د اونو دپانو په مقدار وي او اكر كه دده گناهونه دښكو دذراتو په تعداد كي وي او اكر كه هغه ددنيا دورځو سره برابر وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ يې صرف په همدې سند دعبیدالله بن وليد وصافي په روايت پيژنو.

۱۸_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۲۹۸- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رِيعِيِّ بْنِ جِرَاشٍ، عَنْ حَدِيفَةَ بْنِ الِیَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ رَأْسِهِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تُجْمَعُ أَوْ تُنْفَكُ عِبَادُكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: حذیفه رضي الله عنه وائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله اوده كيدو نو لاس به يي دسر لاندی (مخ، لاندی)، كيخودو او بيا به يي دا دعا لوستله

"اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تُجْمَعُ عِبَادُكَ" ((يا)): اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تُنْفَكُ عِبَادُكَ"

يعني اى الله ما دهغه ورخ دعذاب نه بچ كړى په كومه ورخ چي ته خپل بندگان پاڅوى دحشر ورخ، ترمذي دا روايت كړى دى او ونيلى يى دي چي حديث حسن دى. او ابو داود په روايت دام المومنين حفصى رضي الله عنها دا بيان كړى دى چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا درى خله فرمائيله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دى.

لغات: تبعث دفتح نه بعثا وتبعثا ليگل دسمع نه بعثا بيداريدل.

تشرېح: قتي عذابك: دخپل عذاب نه مي بچ كړي، دلته دا سوال پيدا كيږي چي رسول الله خو

معصوم وو نو دا دعا به يي ولي ونيله؟

اول جواب دانكسارۍ او تواضع په وجه.

دويم جواب دامت دتعليم دپاره

تبعث عبادك په يو بل روايت كې تجمع عبادك هم راځي ددواړو يو مفهوم دى

سوال: رسول الله به دا دعا دشپي ولي ونيله حال دادى چي دا دعا خو داسي ده چي دورځي يي

غوښتل پكار دي

جواب دورځي يي هم دا دعا غوښتلى شوه خو رسول الله به دشپي څكه غوښتله چي خوب

دمرگ خور ده ممكن ده چي دشپي مر شم پكار ده چي دمرگ نه مخكې الله تعالى ته توبه او

معذرت اوكرم په يو روايت كې راځي چي دا دعا دري پيري ونيل پكار دي

په بعضي روايتونو كې راځي چي دپريوتو نه مخكې به در رسول الله صلي الله عليه وسلم لاس په

مخ پروت وو لكه چي په پورتنې حديث كې دي ليكن په بل روايت كې راځي رسول الله به خپل

لاس دخپل سر لاندې ايځودلو په دي دواړو روايتونو كې علماؤ دا تطبيق كړى دى چي كله به

بي لاس دمخ دلاتدي وو او كله به دسر دلاتدي وو دجدا جدا حالتونو متعلق دا احاديث دي

۳۳۹۹- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ هُوَ السَّلُولِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَسَّدُ يَمِينَهُ عِنْدَ الْمَنَامِ، ثُمَّ يَقُولُ: رَبِّ قِنِّي عَذَابَكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادَكَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَرَوَى الثَّوْرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ لَمْ يَذْكُرْ بَيْنَهُمَا أَحَدًا، وَرَوَى شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ وَرَجُلٍ آخَرَ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَرَوَى إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَعَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِثْلَهُ. (١)

ترجمه: براء بن عازب رضي الله عنه واني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله اوده كيدو نو بی ورغوی به بی دني انتکي (مخ) لاتدی کيخودو او بيا به بی دا دعا لوستله. اللَّهُمَّ قِنِّي عَذَابَكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادَكَ "" ای الله ما دهغه ورخ د عذاب نه بچ کری په کومه ورخ چي نه خپل بدگان پاخوی (دحشر ورخ) ترمذي دا روایت کری دی او وئيلي بی دي چي حديث حسن دی، او ابو داود په روایت دام المومنين حفصی رضي الله عنها دا بیان کری دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا دري ځله فرمائيله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دبی او دا حديث ثوري دابواسحاق نه او هغه دبراء نه نقل کړي دي او ثوري ددوی دواړو يعني دابو اسحاق او براء په مينځ کي کومه واسطه نه ده ذکر کړي، دارنگي دا روایت شعبه دابو اسحاق نه او هغه دابو عبیده نه نقل کړي ده او بيا يو بل کس دبراء رضي الله عنه نه نقل کړي دي، دا رنگي دا حديث اسرائيل دابو اسحاق نه او ابواسحاق دعبدالله بن يزيد په واسطه دبراء رضي الله عنه نه نقل کړي دي دا رنگي دا روایت ابواسحاق دابو عبیده نه او هغه دعبدالله بن مسعود په واسطه دني کریم صلي الله عليه وسلم نه په دي مضمون نقل کړي دي.

۱۹- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

٣٤٠٠ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا أَخَذْنَا مَضْجَعَهُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ، وَرَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَالظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَالْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه نه زوايت دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم به كله داوده كيدو وخت كي مونږ ته ددي دعا ونيلو حكم كولو: «اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ». يعني اي زما پروردگار خاص ته پروردگار د اسمانونو او د زمكي بي اورب د هر يوشې بي، شلونكي دداني اود زړي بي، نازلونكي دتورات او انجيل او قران بي، پناهي غواړم په تا باندي د شر د هر شر والا نه چي ته بي نيونكي د تندي بي پس ته اول بي او نشته هيڅ شي مخكي ستا نه او ته د هر شي نه اخير بي پس نشته ستا نه وروسته هيڅ يوشې او ته ظاهر بي نشته دپاسه ستا هيڅ يوشې او ته باطن بي نشته اخوا ستا نه هيڅ يوشې پس زما قرض ادا كړي او د فقر نه مي خلاص كړي
امام ترمذي وايي چي دا حديث حسن صحيح دى.

٢٠_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٠١ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمُكَلِّي، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي

١ - صحيح مسلم الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٢) سنن ابى داود/الأدب ١٠٤ (٥٠٥١) سنن ابن ماجه/الدعاء ٣ (٢٨٤٣) (تحفة

الأشراف) (١٢٦٢١). ومسنده احمد (٢/٢٠٢)

هُرَيْرَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ عَنْ فِرَاشِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَلْيَنْقُضْهُ بِصِنْفَةِ إِزَارِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلْفَهُ عَلَيْهِ بَعْدَهُ، فَإِذَا اضْطَجَعَ فَلْيَقُلْ: بِاسْمِكَ رَبِّي وَصَعْتُ جَنِّي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، فَإِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَارْحَمْنِي، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ، فَإِذَا اسْتَيْقَظَ فَلْيَقُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَانِي فِي جَسَدِي، وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ جَابِرٍ، وَعَائِشَةَ، قَالَ أَبُو عَيْسَى: حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ وَقَالَ: فَلْيَنْقُضْهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ. (١)

ترجمه ابوهريره رضي الله عنه بيان كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي په تاسو كې كله څوك داوده كيدو دپاره خپلې بسترې ته راشي نو هغه له پكار دي چي دلنگ ديو پلو په دننه حصی سره بستره لږ شان او ځنډي پته نشته چي دده دتلو نه پس بستره باندی څه څيز پريوتی وي بسترې ځنډلو سره دا كلمات اوواني: بِاسْمِكَ رَبِّي وَصَعْتُ جَنِّي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، فَإِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَارْحَمْنِي، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ ترجمه، ستا دنوم سره ای څما ربه زه په بستره باندی ځملم اوددی نه پاسم كه چری ته څما روح قبض كړی نو بيا په هغه باندی رحم او كړی او كه چری ته هغه ازاد كړی (چي نور هم ژوندی وي، نو بيا خو دهغه داسی حفاظت او كړی څنگه چي دخپلو خوښو بندگانو حفاظت كوی. او كله چي د خوب نه بيدار شی نو دا كلمات ووايی: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَانِي فِي جَسَدِي، وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ يعني تدا ده هغه ذات لره چا چي ماته عافيت راكړی دی او واپس يي كړو ماته روح زما او اجازت يي وكړو ماته د ذكر خپل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دابوهريره داحديث حسن دي او بعضي نورو راويانو هم داحديث نقل كړي دي او په هغه روايت كې هغوی "فالنفضه بدخاله ازاره" لفظ استعمال كړي دي او د بدخاله ازاره نه مراد دلنگ داخلي حصه ده، او په دي باب كې دجابر او عائشه رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

لغات: فليقتض دنصر نه توتي كول، خلفه: معني شاته شاته راتلل، خلف خلافة معني جانشين مقرریدل

^١ - اوردۀ البخاري في الجامع الصحيح // الدعوات ١٢ (٦٢٢٠) . والتوحيد ١٢ (٤٢٩٢) (تعليقا ومتصلا) صحيح مسلم // الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٢) . سنن ابی داود // الأدب ١٠٤ (٥٠٥٠) . سنن النسائي // عمل اليوم والليلة ٢٥٨ (٨٩٠) . سنن ابن ماجه // الدعاء ١٥ (٣٨٤٢) (تحفة الأشراف: ١٢٠٢٤) . وسنن الدارمي // الاستئذان ٥١ (٢٢٢٦)

تشریح : اذا اوي احدکم الي فراشه: دا روايت په ابن ماجه کې داسي دی اذا اراد احدکم ان يضطجع علي فراشه. او په ترمذي کې داسي دی اذا قام احدکم علي فراشه ثم رجع اليه فليتنفص فراشه بداخله ازاره: يعني بستره دي په څه څيز اوځنډي چي کوم ضرري او نقصاني څيز وي چي هغه ورنه پريوځي مطلب دادی چي کله څوک خپلي بستري ته ورشي نو پکار ده چي په کومه کپړه وغيره يي اوځنډي ددي دپاره چي کوم ضرري څيز وي چي هغه ورنه لاړ شي

امسکت نفسي: کله چي انسان اوده کيږي نو په عارضي طور سره يي روح قبض کيږي او چي بيدار يږي نو روح ورته واپس راځي او که روح په مستقل طور قبض شوی وي نو بيا واپس نه راځي ددي مطلب دا شو چي ای الله که په دي پروتو کې تا زما روح په مستقل طور اخستلی وي نو ماته مغفرت اوکړه او که ته ددي پريوتو نه پس زما روح واپس ماته رالېږي نو بيا زما نگهباني اوکړه او ماته دنيکو کارونو توفيق راکړه لکه څرنگه چي تا خپلو نيکانو بندگانو ته ورکړي ده.

٢١- باب مَا جَاءَ فِيمَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ عِنْدَ الْمَنَامِ

داوده کيدو وخت کي دقران دتلاوت کولو بيان

٣٤٠٢- حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَنَّ كَفَنِهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا، فَقَرَأَ فِيهِمَا: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ثُمَّ يَسْحُ بِهِمَا مَا اسْتَلَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عِلَّ رَأْسِهِ وَوَجْهَهُ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ، يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عائشه رضي الله عنها فرماني چي هره شپه به رسول الله صلي الله عليه وسلم بستری ته تشریف راوړلو نو دواړه ورغوي به یی یوځای کړل بیا به یی قل هو الله ، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس اولوستل. په هغی به یی دم کړل او بیا به یی په بدن باندی کوم ځای پوری به چي لاس رسیدو لاس به یی پري راځکلو ، دسر او مخ ته به یی شروع کوله اوږومبی به

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ١٢ (٢٢١٩) . سنن ابی داود / الأدب ١٠٤ (٥٠٥٦) . سنن ابن ماجه / الدعاء ١٥

بي دبدن په مخکې حصه باندې لاس راڅکلو او درې ځله به يې دغسي کول.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دی.

لغات: نفث: معني پوکي چي لاري پکې نه وي، رأسه: معني سر جمع رؤوس راځي، وجهه معني مخ جمع يې وجوه راځي.

تشرېح: دشپي داوده پاتي کيدو او دغفلت دخوب په وجه په زړه باندې يو خاص قسم زنگ لگي انسان لره پکار دي چي دپړوتو نه مخکې دالله ذکر نه پرېږدي برابره خبره ده چي دمعوذتينو تلاوت وي او که نور تسبيحات وي او که مسنون دعاگانې وي، نه صرف داچي دغفلت تدارک کيږي اود زړه شيشه دمکدر کيدو نه محفوظ کيږي بلکه د اوده کيدو نه دتردي کيدو په وجه دالله ياد دانسان په زړه کې پيدا کيږي او ذکر الهي جاري شي او بيا تمامه شپه په هم هغه خبرو کې قلب او دماغ مستحضر وي او همدامقصود دشريعت دی چي شپه او ورځ ټوله دالله په ياد کې تيره شي.

۲۲_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۰۳_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ قَزْوَةَ بِنْتِ كَوْفَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَلَّهُ أَكَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَيَّ حِينَمَا أَكُولُهُ إِذَا أَوَيْتُ إِلَى فِرَاسِي. قَالَ: " أَقْرَأْ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَإِنَّهَا بَرَاءَةٌ مِنَ الشِّرْكِ ". قَالَ شُعْبَةُ: أَخْيَانًا يَقُولُ مَرَّةً وَأَخْيَانًا لَا يَقُولُهَا. (۱)

ترجمه: دفره بن نوفل رضي الله عنه نه مروې دي فرماني چي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او عرض مي اوکړو اي دالله رسوله داسي کلمات راته اوبنايه چي زه يې وایم کله چي زه خپلي بستري ته ورځم رسول الله او فرمايل "قل يا ايها الکافرون" وايه ځکه چي په دي کي دشرک نه بيزاري ده، شعبة وائي زما استاذ ابو اسحاق به کله کله ونيل چي سورة کافرون يو ځل وايه، او کله کله به يې ديو ځل لفظ ذکر نه کولو.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جَرَّامٍ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ قَزْوَةَ بِنْتِ كَوْفَلٍ،

عَنْ أَبِيهِ. أَنَّهُ أَكَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَكَرَ لَحْوَهُ. بِمَعْنَاهُ وَهَذَا أَصَحُّ أَبُو عِيْسَى وَرَوَى زُهَيْرُ هَذَا الْحَدِيثِ. عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. عَنْ فَرْوَةَ بْنِ تَوْفَلٍ. عَنْ أَبِيهِ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْوَهُ. وَهَذَا أَشْبَهُ وَأَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ. قَدْ اضْطَرَبَ أَصْحَابُ أَبِي إِسْحَاقَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ. وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ وَقَدْ رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ تَوْفَلٍ. عَنْ أَبِيهِ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ هُوَ أَخُو فَرْوَةَ بْنِ تَوْفَلٍ. (١)

ترجمه فروه بن نوفل دخپل پلار نه روایت کوي ونیل یی جی دنی کرم صلی الله علیه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او باقی حدیث یی د سابقه حدیث هم معنی بیان کړو. امام نرمدی رحمه الله وایي: دارنگي د احديث زهير د ابو اسحاق نه او هغه د فروه بن نوفل نه او هغه دخپل پلار په واسطه د نبي کريم صلي الله علیه وسلم نه د مقابل هم معنی نقل کړي دي او دا روایت د مقابل روایت سره زیات مشابهت لري او دشعبه د حدیث نه زیات صحیح دي او د ابواسحاق استاذان په دي سند کي د اضطراب ښکار شوي دي. دارنگي دا حدیث د دي سند نه علاوه په نورو سندونو هم مروی دي او دا رنگي عبد الرحمن بن نوفل دخپل پلار په واسطه درسل الله صلي الله علیه وسلم نه هم نقل کړي دي. او عبد الرحمن د فروه بن نوفل ورور دي.

٣٤٤- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ الْكُوفِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ. عَنْ لَيْثٍ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ وَخُصِي اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَأَمَّرُ حَقَّ يَقْوَا: بِتَنْزِيلِ السَّجْدَةِ. وَيَتَبَارَكُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَكَذَا رَوَى سُفْيَانُ. وَغَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ لَيْثٍ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. لَحْوَهُ. وَقَدْ رَوَى زُهَيْرُ هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. قَالَ: فُلْتُ لَهُ: سَمِعْتُهُ مِنْ جَابِرٍ ٢ قَالَ: لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ جَابِرٍ. إِنَّمَا سَمِعْتُهُ مِنْ صَفْوَانَ أَوْ ابْنِ صَفْوَانَ. وَقَدْ رَوَى هُبَابَةُ. عَنْ مُعِيذَةَ بْنِ مُسْلِمٍ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ لَحْوَهُ حَدِيثُ لَيْثٍ. (٢)

ترجمه د جابر رضي الله عنه بيان دي فرمانیل یی جی نبي کريم صلي الله علیه وسلم به هغه وخته پوري نه اوده کیدو چي خو پوري به یی د اوده کیدو نه مخکي سورة السجده او سورة تبارک الذي يعني سورة الملك لوستلي نه وو.

١ - سنن ابی داود/الأدب ١٠٤ (٥٠٥٥). سنن النسائي/عمل اليوم واليلة ٢٢٠ (٨٠١) (تحفة الأشراف ١١٤١٨). و مسند احمد

(٥/٢٥٦). و سنن الدارمي/فضائل القرآن ٢٢ (٢٢٤٠)

٢ - انظر حديث رقم ٢٨٩٢

امام ترمذي رحمه الله وايي سفيان او بعضي نورو راويانو هم دا حديث دليث نه او هغه دابو زبير به او هغه دجابر په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ددي حديث په مثل نقل كړي دي. او زهير هم دا حديث دابو زبير په روايت بيان كړي دي زهير وائي ما ورته اوونيل ايا تا دا حديث دجابر نه پخپله اوريدلي دي؟ هغه اوونيل ما دجابر نه نه دي اوريدلي ما دا حديث دصفوان يا ابن صفوان نه اوريدلي دي، شابه دمغيره بن مسلم نه او هغه دابو زبير نه او هغه دجابر نه دليث دحديث پشان روايت نقل كړي دي.

٣٤٥٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي لُبَابَةَ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَأَمَّرُ حَتَّى يَقْرَأَ الزَّمْرَ، وَيَكُنِيَ إِسْرَائِيلَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: أَبُو لُبَابَةَ هَذَا اسْمُهُ مَرْوَانُ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ، وَسَمِعَ مِنْ عَائِشَةَ سَمِعَ مِنْهُ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها: بيان دي فرماني چي خو پوري چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم سورة الزمر او سورة بني اسرائيل لوستلي نه وو تر هغي پوري به نه اوده كيدو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: ماته امام بخاري خبر راكړي دي چي دابولبابه نوم مروان دي او ابولبابه د عبدالرحمن بن زياد ازاد كړي غلام دي او هغه دعائشه رضي الله عنها نه اوريدل كړي دي او دابو لبابه نه حماد بن زيد اوريدل كړي دي.

٣٤٥٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَلَالٍ، عَنْ الْعِزْبِاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ لَا يَتَأَمَّرُ حَتَّى يَقْرَأَ الْمُسَبِّحَاتِ، وَيَقُولَ لَهَا آيَةُ خَيْرٍ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دعرباض بن ساريه رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به خو پوري مسبحات لوستلي نه وو تر هغي پوري به نه اوده كيدو او فرمايل به بي به

^١ - انظر حديث رقم ٢٩٢٠

^٢ - انظر حديث رقم ٢٩٢١

مسبحات سورتونو کي يو ايت داسي دي کوم چي دزرو ايتونو نه بهتر دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

تشریح مسبحات اوه سورتونه دي دکومو په شروع کي چي سبحان يا سبح يا سبح
کلمات راغلي دي، او دا سورتونه دادي اول بني اسرائيل، دويم حديد، دريم حشر، خلورم
صف، پنځم جمعه، شپږم تغابن، اوم اعلي.

د عرياض بن ساريه رضي الله عنه حالاته

نوم عرياض کنيه ابو نجيع ده او دپلار نوم بي ساريه وو داصحاب صفه نه شميرلی شي دی
پخپله وائي چي زه خلورم نمبر مسلمان يم او زما نه مخکې دري کسان په اسلام کې داخل
شوي دي.

وفات: شام ته لاړو او بيا حمس ته لاړو او هلته يي دژوند اخري ورځي تيري کړي چي دشاگردانو
تعداد يي کافي ډير دی او ۷۵ روايات ورته منقول دي ليکن ابن حزم ۳۱ ليکلي دي.

۲۳_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۰۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْجَزَيْرِيِّ،
عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بْنِ الْيَشْجِيرِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنْظَلَةَ، قَالَ: صَحِبْتُ هَذَا بَنَ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا أَنْ نَقُولَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي
أَسْأَلُكَ الْعِثَابَ فِي الْأَمْرِ، وَأَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرَّهْطِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ
إِسَاءًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرٍ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ وَمِنَا
تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ". (١)

ترجمه: دعلام بن شخير نه روايت دي فرماني چي دبنی حنظله قبيلي يو کس ونيل په يو سفر
کي دشداد بن اوس رضي الله عنه سره ملگري شوم راته يي اووئيلى ايا هغه څه درته اونه بيايم
کوم چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته راخودل چي دا به وايي او هغه دا کلمات دي
«اللهم اني اسألك العيثا في الامر، واسألك عزيمة الرشد، واسألك شكر نعمتك وحسن عبادتك
واسألك لسانا صادقا وقلبا سليما، واعوذ بك من شر ما تعلم واسألك من خير ما تعلم واستغفرك

مما تعلم إنك أنت علام الغيوب»

يعني اي الله زه ستا نه په کار کي د کلکیدو توفیق غواړم او زه ستانه په نیکی کارونو کي پوخ والي غواړم او زه غواړم چي ته ماته دنعمتونو د شکر اداء کولو توفیق راکړي او ستا د بنائسته عبادت کولو توفیق راکړي زه ستا نه صادق زبه او سلیم زبه غواړم زه په تا پوري پناه غواړم دهغه شر نه کوم چي ستا په علم کي دي او دهغه خیر هم زه ستا نه طلب کوم کوم چي ستا په علم کي دي او ستا نه مغفرت غواړم دهغه گناهونو کوم چي زما تاته معلوم دي او یقینا ته په ټولو پتو خبرو خبردار یی.

د شداد بن اوس رضي الله عنه مختصر حالاته:

نوم شداد کنيت ابو يعلي يا ابو عبد الرحمن ابو خزرج کي يي د بنو نجار قبيلي سره تعلق وو شداد د مشهور شاعر حسان بن ثابت وراره وو د پلار نوم يي اوس بن ثابت وو او د مور نوم يي عرصيه وو پلار او تره وبغيره تمام خاندان يي په يو ځاي اسلام قبول کړی وو د نبي کریم صلي الله عليه وسلم د وفات نه پس په شام ، فلسطين، بيت المقدس، او حمص کي اوسيدلی وو ، عباد بن صامت رضي الله عنه به فرمايل شداد دهغه خلقو نه دی څوک چي د علم او حلم مجمع البحرين دي (اسد الغابه).

شداد ډير عبادت گذار وو اکثر به چي د شپي دارام کولو د پاره پريوتو نو واپس به پاڅيدو او ټوله شپه به يي په مونځ کي تيروله او دا به يي فرمايل "اللهم ان النار قد حالت بيني وبين النوم" يعني ای زما پروردگاره اور زما او زما د خوب په مينځ کي حائل شوی دی (اسد الغابه). ابوهريره رضي الله عنه به فرمايل بيان اذا نطق ويكظم اذا غضب، يعني دخبرو په وخت کي به يي وضاحت کولو او د غصې په وخت کي به يي صبر کولو.

وفات په ۵۸ هجري کي د پينځه اوبيا کالو په عمر کي وفات شو او په بيت المقدس کي دفن کړی شو د مروياتو شمير يي پنځوس دی چي يو په بخاري کي او يو په مسلم کي او باقي په نورو کتابونو حديث کي موجود دی.

قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ يَقْرَأُ سُورَةَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ مَلَكًا فَلَا يَقْرُبُهُ فَيُؤْذِيهِ حَقٌّ يَهْبُ مَقَى هَبْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ وَإِنَّمَا نَعَرَفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَالْجُرَيْرِيُّ هُوَ سَوِيدُ بْنُ إِسْرَاسِ أَبُو مَسْعُودٍ الْجُرَيْرِيُّ، وَأَبُو

الْعَلَاءُ اسْمُهُ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ. (١)

ترجمه : مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به فرمانيل هر يو مسلمان چي داوده كيدو وخت كي دالله تعالي دكتاب نه يو سورة لولي الله تعالي به هغه باندې يوه فرشته مقرر كړي او هيڅ كله به ده ته داسي څيز نژدي نشي كوم چي ده ته ضرر رسوي تردې پوري چي پورته شي هغه څيز كله چي پورته كيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث مونږ صرف په همدې سند پيژنو او د جريري نوم سعيد بن اياس ابو مسعود جريري دي او د ابو العلاء نوم يزيد بن عبدالله بن الشخير دي

٢٤_ بَاب مَا جَاءَ فِي التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّحْمِيدِ عِنْدَ الْمَنَامِ
داوده كيدو وخت كي دسبحان الله او الحمد لله او الله اكبر ونيلو بيان

٣٤٠٨_ حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زَيْدُ بْنُ يَحْيَى الْبُصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَزْهَرُ السَّتَّانِ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: شَكَّتُ إِلَيَّ قَاطِبَةُ مَجَلَّ يَدَيْهَا مِنَ الطَّحِينَ: فَقُلْتُ لَوْ أَكْنَيْتُ أَبَاكَ فَسَأَلْتِهِ خَادِمًا. فَقَالَ: "أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنَ الْخَادِمِ، إِذَا أَخَذْتُمَا مَضْجَعَكُمَا أَتَقُولَانِ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَأَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ مِنَ تَحْمِيدٍ وَتَسْبِيحٍ وَتَكْبِيرٍ". وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَوْنٍ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ خَيْرٍ وَجْهٌ عَنْ عَلِيٍّ. (١)

ترجمه : دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي فاطمه رضي الله عنها ماته دميچني كولو به وجه په لاسونو كي دتيركو شكايه او كړو ما ورته او ونيل كاش چي ته خپل پلار ته ورغلي وي او دخان دپاره دي ورته يو خادم غوښتلي وي چنانچي فاطمه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ورغله رسول الله ورته په جواب كي او فرمانيل ايا زه تاسو دواړو ته يوداسي څيز اونه بنام كوم چي به ستاسو دواړو دپاره دخادم نه زيات بهتر وي او تاسو ته به ارام دركونكي وي كله چي تاسو د اوده كيدو دپاره خپلو بسترو ته ورځئ نو ٣٣ پيري الحمد لله ٣٣ سبحان الله

١ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ٢٢٢ (٨١٢) (تحفة الأشراف: ٢٨٢١). و مستند احمد (٢/١٢٥)

٢ - اورده البخاري في الجامع الصحيح /فرض الخمس ٦ (٣٨٢). والناقب ٩ (٣٤٠٥). والنفقات ٦ (٥٢٩١). صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٩ (٢٤٢٤). سنن ابى داود/الأدب ١٠٩ (٥٠٦٢) (تحفة الأشراف: ١٠٢٢٥). و مستند احمد (١/٩٦). ١٣٦.

۳۴ پيري الله اكبر وايي ، او په دي حديث كي يوه اوږده قصه ده .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث دابن عون په روايت حسن غريب دي او دا حديث په يو څو
نورو سندونو هم دعلي رضي الله عنه نه مروي دي .

۳۴۰۹_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَزْهَرُ السَّنَانِ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدَةَ،
عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَشْكُو مَجْلَأَ يَدَيْهَا فَأَمَرَهَا
بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّحْمِيدِ .

ترجمه : علي رضي الله عنه واني چي درسول الله صلي الله عليه وسلم لور فاطمه رسول الله
صلي الله عليه وسلم ته په لاسونو ميجن کولوپه وجه دتيراکو باره کي شکايت کولو دپاره
ورغله نورسول الله ورته په تسبيح او تکبير او تحميد ونيلو حکم اوکړو .

۲۵_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۴۱۰_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُثَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَلَتَانِ لَا
يُغْصِيهِمَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ أَلَا وَهُمَا يَسِيرٌ، وَمَنْ يَغْتَلِ بِهِمَا قَلِيلٌ: يُسَبِّحُ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ
صَلَاةٍ عَشْرًا، وَيَحْمَدُهُ عَشْرًا، وَيُكَبِّرُهُ عَشْرًا "، قَالَ: فَأَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَعْقِدُهَا بِيَدِهِ، قَالَ: " فَعَلَّكَ خَنْسُونٌ وَمِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَأَلْفٌ وَخَمْسُ مِائَةٍ فِي الْبِزْزَانِ، وَإِذَا أَخَذْتَ
مَضْجَعَكَ تُسَبِّحُهُ وَتُكَبِّرُهُ وَتَحْمَدُهُ مِائَةً، فَعَلَّكَ مِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَأَلْفٌ فِي الْبِزْزَانِ، فَأَتَيْتُكُمْ يَغْتَلِ فِي
الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ أَلْفَيْنِ وَخَمْسَ مِائَةٍ سَبْتَةً "، قَالُوا: فَكَيْفَ لَا يُغْصِيهَا؟ قَالَ: " يَأْتِي أَحَدُكُمْ الشَّيْطَانُ
وَهُوَ فِي صَلَاتِهِ، فَيَقُولُ: اذْكُرْ كَذَا اذْكُرْ كَذَا حَتَّى يَلْفَلِفَ، فَلَعَلَّهُ لَا أَنْ يَفْعَلَ، وَيَأْتِيهِ وَهُوَ فِي مَضْجَعِهِ
فَلَا يَزَالُ يَتَوَمَّعُ حَتَّى يَنَامَ "، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى شُعْبَةُ، وَالثَّوْرِيُّ،
عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ هَذَا الْحَدِيثَ، وَرَوَى الْأَعْمَشُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ

مُفْتَضَّرًا، وَفِي الْبَابِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، وَأَنَسٍ، وَأَبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه : د عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما نه روايت دي فرماني چي رسول پاك صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دوه خصلتونه او عادتونه داسي دي كوم چي په يومسلمان كې هميشه وي هغه به جنت ته داخل شي اودغه خصلتونه اسان دي ليكن په دي باندي عمل كونكي خلق كم دي، دهر يومونځ نه پس لس پيري سبحان الله ونيل، اولس پيري الحمد لله، ونيل اولس پيري الله اكبر ونيل، داچي ټول رايوځايي كړي نودرېبي په اعتبار سره يونيم سل شول اودقيامت په ورځ به په تله دميزان كې پينځلس سوه وي، صحابه كرامو وونيل څنگه به په دي باندي مداومت ونشي، رسول الله او فرمايل تاسو ته به شيطان راشي او دي به په مونځ كي وي شيطان به ده ته وايي فلاني فلاني شي را ياد كړه تردي چي دده سوچ به منتقل شي، پس ممكن ده چي دي په دي خصلتونو مداومت ونكړي شي، په تاسو كې چي څوك داوده كيدو اراده لري نوشيطان يې ددي دونيلونه مخكې اوده كړي او همدارنگي په مونځ كې ورته څه كار راياد كړي نودمونځ نه پس ددي تسبيحاتو دونيلونه مخكې سرې پخپل كار پسي روان شي اودا ورته پاتي شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی، شعبه او ثوري هم دا حديث د عطاء بن السائب نه مختصر نقل کړی دی، او په -ي باب کي د زيد بن ثابت او انس او ابن عباس رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي.

٣٤١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنَعَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَتَّامُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَظَامِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَقَّدُ التَّسْبِيحَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ. (٢)

ترجمه : د عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به تسبيحات شميرل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث داعمش په سند حسن غريه. دي

¹ - سنن ابی داود/الأدب ١٠٩ (٥٠٦٥) - سنن النسائي/السهو ٩١ (١٢٢٩) - سنن ابن ماجه/الإقامة ٢٢ (٩٢٦) (تحفة الأشراف

: (٨٢٨). و مستد احمد (٢٠٥، ٢/١٦٠)

² - سنن ابی داود/الصلوات ٢٥٩٤ (١٥٠٢) - سنن النسائي/السهو ٩٤ (١٢٥٦) (تحفة الأشراف : ٨٢٢٤)

٣٤١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سُرَّةَ الْأَخْمِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَنْبَاظُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمَلَائِيُّ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مُعْتَمِرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مُعَقَّبَاتٌ لَا يَجِيبُ قَائِلُهُنَّ: يُسَبِّحُ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَيَحْمَدُهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَيُكَبِّرُهُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَعَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمَلَائِيُّ ثِقَةٌ حَافِظٌ، وَرَوَى شُعْبَةُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْحَكَمِ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَرَوَاهُ مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، عَنِ الْحَكَمِ فَرَفَعَهُ (١).

ترجمه: كعب ابن عجرة رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي يرخو كلمي دي په مانخه پسي ونيلى شي داكلمى ويونكي به هيچري . نامراد نشي. چي هر فرض مانخه پسي يي واني دري ديرش خله سبحان الله دري ديرش خله الحمد لله اوخلور ديرش خله الله اكبر.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن دي او عمرو بن قيس ثقه او حافظ راوي دي دا رنگي دا حديث شعبه دحکم نه نقل کړي دي او مرفوع يي نه دي بيان کړي مگر منصور بن معتمر دحکم نه مرفوع نقل کړي دي.

لغات: معقبات: دضرب نه وروسته تلل، فاعل کار کونکي، مفعول، کار کړي شوي.

تشریح: محقق وشارح حديث نبوي مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشریح ليکلي دي دي کلماتو ته ورستي راتلونکي څکه ونيلى شوي دي چي يو دبل نه پس لوستلى شي يعنې که دچا خوښه وي نو کوم مخکې لولي نو لوستلى شي اوچي کوم وروسته لولي نو هغه وروسته لوستلى شي دهر يو مخکې کول جائز دي او ترتيب پکې ضروري نه دی ملا علي قاري واني دالله اکبر په يو ځل زيات لوستلو کې دا مصلحت دی چي په دي کې دالله تعالي عظمت او کبريايي په مبالغې سره راغلي ده.

٣٤١٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ أَلْفَلَحٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَمَرَنَا أَنْ نُسَبِّحَ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنَحْمَدَهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنُكَبِّرُهُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ، قَالَ: فَرَأَى رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي

١ - صحيح مسلم/المساجد ٢٦ (٥٩٦)، سنن الباقى/السهو ٩٢ (١٢٥٠)، وعمل اليوم والليلة ٥٩ (١٥٥)، (تحفة الأعراف):

الْتَمَارِ. فَقَالَ: "أَمَرَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُسَبِّحُوا فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ. وَتَعْمَدُوا اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ. وَتُكَبِّرُوا أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ". قَالَ: كَعَف. قَالَ: فَاجْعَلُوا خَبَسًا وَعِشْرِينَ. وَاجْعَلُوا التَّهْلِيلَ مَعَهُنَّ. فَقَدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَهُ. فَقَالَ: "افْعَلُوا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: زيد بن ثابت رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي مونږ ته حڪم شوي دي چي ڪله مونږ دهر مونڊ نه سلام اوگر خو نو ۳۳ پيري به سبحان الله او ۳۳ پيري به الحمد لله او ۳۴ پيري به الله اڪبر وايو، زيد وائي يو انصاري خوب اوليدلو او په خوب کي راغلي کس (فرشتي) تپوس اوکرو ايا تا ته رسول الله صلي الله عليه وسلم حڪم کړي دي چي دهر مونڊ نه پس به ۳۳ سبحان الله او ۳۳ پيري، الحمد لله ۳۴ پيري الله اڪبر وايه هغه اوونيل هو نو سوال کونکي فرشتي اوونيل چي د ۳۳، ۳۳، ۳۴، په ځاي ۲۵ کړه او لاله الا الله ورسره هم وايه هر ڪله چي سحر شوني کريم صلي الله عليه وسلم ته ورغلم او واقعه مي ورته بيان کړه راته يي او فرمائيل همداسي کړه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

۲۶_ بَاب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا انْتَبَهَ مِنَ اللَّيْلِ

دشپي چي ڪله څو ڪد خوب نه بيدار شي نو ڪومه دعا به وائي

۳۴۱۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَزْمَةَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي عُثَيْبُ بْنُ هَازِنٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، حَدَّثَنِي عَبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "مَنْ تَعَارَى مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي أَوْ قَالَ ثُمَّ دَعَا اسْتَجِيبَ لَهُ. فَإِنْ عَزَمَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى ثَلَاثَ صَلَوَاتٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

١ - سنن النسائي/السهو ۹۳ (۱۳۵۱)، (تحفة الأشراف: ۳۴۱۴)، و مسند احمد (۵/۵۸۵، ۱۹۰)، و سنن الدارمي/الصلاة ۹۰ (۱۴۹۲)

٢ - أورده البخاري في الجامع الصحيح/التهجد ۲۱ (۱۱۵۳)، والأدب ۱۰۸ (۵۰۶۰)، سنن ابن ماجه/الدعاء ۱۲ (۲۸۷۸)، (تحفة الأشراف: ۵۰۷۴)، و سنن الدارمي/الاستئذان ۵۳ (۲۷۴۹)

ترجمه : دعبادة بن الصامت رضي الله تعالى عنه نه روايت دي فرماني چي رسول پاك صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي دشپي راوين شي اودويخيدوپه وخت كې داكلمات اوواني: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْخَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . اوبيا دا دعاء اوواني رب اغفري لي وليد راوي وييلي دي چي اوكه داسي داسي وويل دعائي وكړه نو قبوله به شي او كچري پاڅيدو او اودس ني وكړو اومونځ نى وكړونومونځ به ني قبول كړي شي .
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دى

٣٤١٥_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا مَسْلَمَةُ بْنُ عَمْرٍو . قَالَ: كَانَ عُمَيْرُ بْنُ هَانِيٍّ يُصَلِّي كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ سَجْدَةٍ . وَيُسَبِّحُ مِائَةَ أَلْفٍ تَسْبِيحَةً . (١)
ترجمه : دمسلمه بن عمرو بيان دي فرماني چي عمير بن هاني به هره ورځ زر ركعاتونه مونځ او يو لاکه پيري تسبيحات وويل .

٢٧_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤١٦_ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا النَّظَرُ بْنُ شُمَيْلٍ . وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . وَأَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . وَعَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . قَالُوا: حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ . عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . قَالَ: حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ كَعْبٍ الْأَسْلَمِيُّ . قَالَ: كُنْتُ أَبِيئْتُ عِنْدَ بَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَغْطِيهِ وَهُوَ هُ . فَأَسْمَعُهُ الْهُوْيَ مِنَ اللَّيْلِ . يَقُولُ: " سَبِّحَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ " وَأَسْمَعُهُ الْهُوْيَ مِنَ اللَّيْلِ . يَقُولُ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ " . قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . (١)
ترجمه : دريبيع بن كعب اسلمي بيان دي فرماني چي ما به د نبي كريم صلي الله عليه وسلم د دروازي سره شپه تيروله او د اودس دپاره به مي ورته اوبه پيش کولي او ما به ورته سمع الله

^١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١١٨١)

^٢ _ صحيح مسلم / الصلاة ٢٣ (٢٨٩) . سنن ابی داود / الصلاة ٢١٢ (١٢٢٠) . سنن النسائي / التطبيق ٤٩ (١١٣٩) . وقيام الليل ٩ (١٦٤٤) . سنن ابن ماجه / الدعاء ١٩ (١٦٤٩) (تحفة الأشراف: ٣٦٠٣) . ومسنند احمد (٢/٥٩)

لن حمده الفاظ اوريدل او همدارنگي ما ورته الحمد لله رب العالمين هم اوريدلي دي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

د ربيعه بن كعب اسلمي رضي الله عنه حالات

نوم ربيعه كنيه ابو فراس، ربيعه بن كعب بن يعمر اسلمي، مديني ته درسول الله صلي الله عليه وسلم نه پس مسلمان شوى وو او د اصحاب صفه ملگری وو د مديني پيدائشي نه وو مگر داوسيدو په وجه ورتد مدني ونيلى شي (اسد الغابه،

ربيعه يو غير شادي شده انسان دى چي درسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت به يي كولو او دهغه داودس دپاره اوبه ساتل دده مخصوص خدمت دى په غزواتو كې يي هم شموليت كړى دى درسول الله صلي الله عليه وسلم د زندگي داخري لمحاتو پوري په مدينه كې اوسيدلو او بيا دوفات نبوي نه پس خپلي قبيلي ته واپس لاړو (مستدرک،

وفات: دحره دواقعي نه پس ۲۳ هجري كې وفات شو (مستدرک).

مرويات: دابن جوزي په قول دده دمروياتو شمير پينځلس دى او دبعضو په نزد دده نه څلور روايات منقول دي چي يو په مسلم كې دى او باقي اصحاب السنن نقل كړي دي

۲۸_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۱۷_ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُجَالِدٍ بْنِ سَعِيدٍ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ خَدِيفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ قَالَ: "اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أُمُوتُ وَأَحْيَا"، وَإِذَا اسْتَيْقَظَ، قَالَ: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَا لَفْظِي بَعْدَ مَا أَمَاتَهَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: حذيفه رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي كله به بني كريم صلي الله عليه وسلم داوده كيدو اراده وكړه اوخپلي بستري ته به ورغلو نو دا دعا به يي اوويله. "اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أُمُوتُ وَأَحْيَا". يعني ستا په نوم مړ كېږه اوژوندی كېږم، او چي كله به بيدار شو نو دا دعا به يي اوويله. "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَا لَفْظِي بَعْدَ مَا أَمَاتَهَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ" يعني ثناء ده هغه ذات لره چي

۱ - اوردده البخاري في الجامع الصحيح/ الدعوات - (۲۱۱۴)، والتوحيد ۱۲ (۴۲۹۴)، سنن ابی داود/ الأدب ۱۰۷ (۵۰۴۹)، سنن

ابن ماجه/ الدعاء ۱۶ (۳۸۸۰)، تحفة الأشراف: (۴۳۰۸)، و مستند احمد (۵/۱۵۳)، و سنن الدارمي/ الاستئذان ۵۴ (۲۴۲۸)

ژوندي يي کړو نفس زما پس دهغي نه چي مر کړي يي وو، او خاص هغه ته پورته کيدل دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

لغات: النشور: نشر کيدل، احياء ژوندي کول دباب افعال نه

تشریح: اخوب هم دمرگ په مثال دی نو خوب نه راوينيدل داسی شو لکه مرگ نه پس بيا
ژوندي کيدل نو په دی نعمت دالله تعالي شکر ادا کول پکار دي

وَالْيَوْمَ النَّشْورُ "ددي يو مطلب خودادی چي انسان ته اول او اخر مرگ راخي او بيا به دحساب او
کتاب دپاره الله تعالي ته ورځي دويم مطلب دادی چي په دي حديث کې دپريوتو حالت بيانولی
شي چي ددينه پس الله تعالي مونږه دکار کسب دپاره راپورته کړو دپاڅيدو په وخت کې هم
ددعا غوښتلو حکم دی او دپريوتو په وخت کې هم مقصد دادی چي دافعالو خاتمه هم په
عبادت اوشي او ابتداء هم په عبادت اوشي

کله چي سړی پريوځي نو گویاکې دی دمري په حکم کې شو يعني په عارضي طور دده روح
قبض کيږي ليکن کله چي بيدار شي نو دده روح راپريخودلی شي گویا کې شريعت دا اوونيل
چي الله تعالي کله په ده کې دوباره روح واچوي نو دی دي شکر ادا کړي او دشکر طريقه
شريعت پخپله اوخودله چي دا دعا دي اوواني

۲۹- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ إِلَى الصَّلَاةِ

دشپي چي کله څوک دخوب نه دمونځ دپاره راپاڅي کومه دعا به وائي

۳۴۱۸- حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ طَاوُسِ بْنِ يَسَافٍ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى
الصَّلَاةِ مِنَ جَوْفِ اللَّيْلِ، يَقُولُ: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَلْتَ لُورِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ
قَيَّامُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ
الْحَقُّ وَيَقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ
تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّئُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُزْ لِي مَا قَدْ مَنُتُ وَمَا أَخْزَيْتُ وَمَا أَسْرَزْتُ
وَمَا أَغْلَمْتُ، أَنْتَ إِلَهِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ." قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ

وَجْهِهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه: دابن عباس ښه روايت دی چي نبي ښه کله دشپي قيام کولو نودابه يی ونيل:

«اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَلْتَ لَوُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَلْتَ قِيَامِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَلْتَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، أَلْتَ الْحَقِّ وَوَعْدِكَ الْحَقِّ وَوَعَاظُكَ حَقِّ، وَالْجَنَّةُ حَقِّ وَالنَّارُ حَقِّ وَالسَّاعَةُ حَقِّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَلْبَسْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُ عَنِّي مَا قَدْ مَنَنْتَ وَمَا أَخْزَيْتَ وَمَا أَسْرَزْتُ وَمَا أَبْعَلْتُكَ، أَلْتَ إِلَهِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.»

يعني اي الله ستادپاره تعريف دی ته داسمانونو اودزمکي نور يی ستادپاره تعريف دی ته داسمانونو اودزمکي تدبيرکونکی يی ستادپاره تعريف دی چي ته داسمانونو اودزمکي اوڅه چي په دي کې دي دتولورب يی ته حق يی ستاويڼا حقه ده ستاوعده حقه ده ستاملاقات حق دی جنت حق دی دوزخ حق دی قيامت حق دی ای الله زه ستامطيع اوفرمان بردار يم په تامي ايمان راوړی دی زماپه تاباندي اعتماد دی زه ستاطرف ته رجوع کونکی يم زه په مدد ستاسره جنگيريم اوتخپل فيصله کونکی گرځوم ته زماطول گناهونه معاف کړه کوم چي مایخوا کړي دي څه چي ماددينه روستوکړي دي په پټه مي کړي دي اوکه په ښکاره باندې مي کړي دي ته زمامعبود يی ستانه علاوه بل څوک معبود نشته دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی. اود ابن عباس رضي الله عنهما په واسطه په نورو سندونو هم د رسول کريم نه مروی دي.

لغات: قدم بقديم قدامه په معني دزريدو اود باب سمع نه په معني د راتلو اود باب تفعل نه په معني دمخکي کيدو.

تشریح: رسول الله به اللهم اغفرلي ولي ونيل؟

سوال رسول الله ولي استغفار ونيلو هغه خو دگناهونو نه پاک وو.

جواب: دامت کوم حالات چي ورته بيان شوي وو نو دهغي دطرف نه به يي استغفار ونيلو.

يا دا چي رسول الله ته ونيلی شوي وو چي ستانه پس به ددشمنانو سره سخت سخت جنگونه وي او ظاهره ده چي په جنگ کي لغزش هم ممکن دي نو احتياطا به يي استغفار زيات ونيلو يا دا چي الله تعالي فرمايي: دي ان الله يحب التوابين، يعني الله تعالي توبه کونکي خوښوي.

١. اوردو البخاري في الجامع الصحيح / التهج (١١٣٠)، والدعوات (١٠٢١٤)، والتوحيد (٤٢٨٥)، و (٢٢٠٢٢٢)، و (٢٢٠٢٢٢).

(٢٢٩٩)، صحيح مسلم / المايرين (٢٦٩٩)، سنن ابی داود / الصلاة (١٢١٤)، سنن النسائي / قيام الليل (١٢٢٠)، سنن

ابن ماجه / الإقامة (١٨٠١٢٥٥)، تحفة الأشراف (١٢٥٥)، وسنن احمد (١٠٢٩٨)، وسنن الدارمي / الصلاة (١٢٩٤٢٩٤).

نور په دي وجه به يي الله تعالي نه دمغفرت دعا غوښتله چي الله تعالي ته نور هم محبوب او گرځي

ماقدمت وما اخرت: يعني مخکني گناهونه او وروستني گناهونه کوم گناهونه چي انسان په ژوند کې کړي وي يعني قدمت دهغه گناهونو دپاره استعمالېږي کوم چي يي مخکې کړي وي او چي کوم وروسته کوي دهغي دپاره اخرت استعمالېږي

۳۰. باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍاءَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ لَيْلَى ابْنَةَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيْلَى حِينَ فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ تَهْدِي بِهَا قَلْبِي وَتَجْمَعُ بِهَا أَمْرِي وَتَلُمُّ بِهَا شَعْبِي وَتُصْلِحُ بِهَا عَائِي وَتَرْفَعُ بِهَا شَاهِدِي وَتُزَيِّنُ بِهَا عَمَلِي وَتُلْهِمُنِي بِهَا رُشْدِي وَتَرْزُقُ بِهَا الْفَقِيرَ وَتَعْصِمُنِي بِهَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ، اللَّهُمَّ أَعْطِنِي إِيْسَاءًا وَبِقِيَمًا لَيْسَ بَعْدَهُ كُفْرٌ، وَرَحْمَةً أَتَى بِهَا شَرَفُ كَرَامَتِكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْغُفُورَ فِي الْعَطَاءِ وَبُزْوَى فِي الْقَضَاءِ، وَكُزْلَ الشُّهَدَاءِ، وَعَيْشَ السُّعَدَاءِ، وَالتَّصَرُّعَ عَلَى الْأَعْدَاءِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَنْزِلْ بِكَ حَاجَتِي وَإِنْ قَصُرَ رَأْيِي وَضَعُفَ عَمَلِي افْتَقَرْتُ إِلَى رَحْمَتِكَ، فَأَسْأَلُكَ يَا قَاضِي الْأُمُورِ يَا شَافِي الصُّدُورِ كَمَا تُجِيرُ بَيْنَ الْبُحُورِ أَنْ تُجِيرَنِي مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ وَمِنْ دَعْوَةِ الثُّبُورِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقُبُورِ، اللَّهُمَّ مَا قَصَرَ عَنْهُ رَأْيِي وَلَمْ تَبْلُغْهُ لَيْتَنِي وَلَمْ تَبْلُغْهُ مَسْأَلَتِي مِنْ خَيْرٍ وَعَذْلُهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ خَيْرٍ أَنْتَ مُعْطِيهِ أَحَدًا مِنْ عِبَادِكَ، فَإِنِّي أَرْغَبُ إِلَيْكَ فِيهِ وَأَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ ذَا الْحَبْلِ الشَّدِيدِ، وَالْأَمْرِ الرَّهِيْبِ أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ يَوْمَ الْوَعِيدِ، وَالْجَنَّةَ يَوْمَ الْخُلُودِ مَعَ الْمُقَرَّبِينَ الشُّهُودِ، الرُّكَّعِ السُّجُودِ، الْمُؤْمِنِينَ بِالْمَعْدُودِ، إِنَّكَ رَحِيمٌ وَدُودٌ وَأَنْتَ تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا هَادِينَ مُهْتَدِينَ غَيْرَ ضَالِّينَ وَلَا مُضِلِّينَ، سَلَامًا لِأَوْلِيَائِكَ وَعَدُوًّا لِأَعْدَائِكَ، نُحِبُّ بِحُبِّكَ مَنْ أَحَبَّكَ وَنُعَادِي بِعَدَاوَتِكَ مَنْ خَالَفَكَ، اللَّهُمَّ هَذَا الدُّعَاءُ وَعَلَيْكَ الْاسْتِعَاذَةُ، وَهَذَا الْجُهْدُ وَعَلَيْكَ التَّكْلَانِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي قَبْرِي وَلَوْ فِي قَلْبِي وَلَوْ فِي يَدَيَّ وَلَوْ فِي خَلْفِي وَلَوْ عَنْ يَمِينِي وَلَوْ عَنْ شِمَالِي وَلَوْ مِنْ قُوَّتِي وَلَوْ مِنْ لُحْيِي وَلَوْ فِي سَنْبِي وَلَوْ فِي بَصَرِي وَلَوْ فِي هَعْرِي

وَلَوْأَ فِي بَشَرِي وَلَوْأَ فِي لَحْيِي وَلَوْأَ فِي دَمِي وَلَوْأَ فِي عِقَاطِي. اللَّهُمَّ أَعْظِمْ لِي لَوْأَ وَأَعْظِمِي لَوْأَ
وَاَجْعَلْ لِي لَوْأَ. سُبْحَانَ الَّذِي تَعَطَّفَ الْوَرْدَ وَقَالَ بِهِ. سُبْحَانَ الَّذِي لَيْسَ التَّجْدُّ وَتَكْرَمُ بِهِ. سُبْحَانَ
الَّذِي لَا يَمُوتُ فِي التَّنَسُّيخِ إِلَّا لَهُ. سُبْحَانَ ذِي الْقَطْبِ وَالْقَعْرِ. سُبْحَانَ ذِي التَّجْدِّ وَالْكُومِ. سُبْحَانَ
ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى
مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. وَقَدْ رَوَى شُعْبَةُ. وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ. عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ. عَنْ كُرَيْبٍ. عَنْ ابْنِ
عَبَّاسٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ هَذَا الْحَدِيثِ. وَلَمْ يَذْكُرْهُ بِطَوِيلِهِ. (١)

ترجمه : عبد الله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي يوه شېر رسول الله صلي الله
عليه وسلم تهجد مونځ نه فارغ شو او دا دعا يي ونيله :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ تَهْدِي بِهَا قَلْبِي وَتَجْعَلَ بِهَا أَمْرِي وَتُلْهِمَ بِهَا شَعْيِي وَتُضِلِّحَ بِهَا
غَالِي وَتَرْفَعَ بِهَا شَاهِدِي وَتُزَكِّي بِهَا عَمَلِي وَتُلْهِي بِهَا رُشْدِي وَتَرْزُقَ بِهَا أَلْفَتِي وَتَعْصِيَنِي بِهَا مِنْ كُلِّ
سُوءٍ. اللَّهُمَّ أَعْظِمِي إِيْمَانًا وَتَقِيْنًا لَيْسَ بَعْدَهُ كُفْرٌ. وَرَحْمَةً أَكَالَ بِهَا شَرَفَ كَرَامَتِكَ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْقَوْرَ فِي الْعَطَاءِ وَيُزَوِّي فِي الْقَضَاءِ. وَنُزْلَ الشُّهَدَاءِ. وَعَيْشَ السُّعْدَاءِ.
وَالنَّصْرَ عَلَى الْأَعْدَاءِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَنْزِلْ بِكَ حَاجَتِي وَإِنْ قَصَرَ رَأْيِي وَضَعَفَ عَمَلِي افْتَقَرْتُ إِلَى رَحْمَتِكَ.
فَأَسْأَلُكَ يَا قَاضِي الْأُمُورِ وَيَا حَافِي الصُّدُورِ كَمَا تُجِيرُ بَيْنَ الْبُحُورِ أَنْ تُجِيرَنِي مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ وَمِنْ
ذُغْوَةِ الْقُبُورِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقُبُورِ. اللَّهُمَّ مَا قَصَرَ عَنْهُ رَأْيِي وَلَمْ تَبْلُغْهُ يَدِّي وَلَمْ تَبْلُغْهُ مَسْأَلَتِي مِنْ
خَيْرٍ وَعَدْتُهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ خَيْرٍ أَنْتَ مُعْطِيهِ أَحَدًا مِنْ عِبَادِكَ. فَإِنِّي أَرْغَبُ إِلَيْكَ فِيهِ وَأَسْأَلُكَ
بِرَحْمَتِكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ. اللَّهُمَّ ذَا الْحَبْلِ الشَّدِيدِ. وَالْأَمْرِ الرَّشِيدِ أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ يَوْمَ الْوَعِيدِ.
وَالْجَنَّةَ يَوْمَ الْخُلُودِ مَعَ الْمُتَّقِينَ الشُّهُودِ. الرُّكَّعِ السُّجُودِ. الْمُؤْمِنِينَ بِالْعَهْدِ. إِنَّكَ رَحِيمٌ وَدُودٌ
وَأَنْتَ تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ. اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا هَادِينَ مُهْتَدِينَ غَيْرَ ضَالِّينَ وَلَا مُضِلِّينَ. سَلِّمْ لَنَا لِأَوْلِيَائِكَ
وَعُدُوا لِأَعْدَائِكَ. نُحِبُّ بِحَبْلِكَ مَنْ أَحَبَّكَ وَلُعَادِي بَعْدَاوَتِكَ مَنْ خَالَفَكَ. اللَّهُمَّ هَذَا الدُّعَاءُ وَعَلَيْكَ
الاسْتِجَابَةُ. وَهَذَا الْجُهْدُ وَعَلَيْكَ التَّكْلَانِ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي لَوْأَ فِي قَبْرِي وَلَوْأَ فِي قَلْبِي وَلَوْأَ مِنْ
بَيْنِ يَدَيَّ وَلَوْأَ مِنْ خَلْفِي وَلَوْأَ عَنْ يَمِينِي وَلَوْأَ عَنْ شِمَالِي وَلَوْأَ مِنْ فَوْقِي وَلَوْأَ مِنْ تَحْتِي وَلَوْأَ فِي
سَمْعِي وَلَوْأَ فِي بَصَرِي وَلَوْأَ فِي شَعْرِي وَلَوْأَ فِي بَشَرِي وَلَوْأَ فِي لَحْيِي وَلَوْأَ فِي دَمِي وَلَوْأَ فِي عِقَاطِي.

اللَّهُمَّ أَعْظِمْ لِي نُورًا وَأَعْظِمْ لِي نُورًا. سُبْحَانَ الَّذِي تَعَطَّفَ الْعِزَّ وَقَالَ بِهِ. سُبْحَانَ الَّذِي لَيْسَ التَّجَدُّ وَتَكْذَرُ بِهِ. سُبْحَانَ الَّذِي لَا يَنْبَغِي التَّسْبِيحُ إِلَّا لَهُ. سُبْحَانَ ذِي الْفَضْلِ وَالنِّعَمِ. سُبْحَانَ ذِي التَّجَدُّ وَالْكَرَمِ. سُبْحَانَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ."

يعني اي الله زه ستا نه دداسي رحمت طلبگار یم دکوم په ذریعه چي ته زما زره ته هدايت اوکړي او دکوم په ذریعه چي زما معامله مستحکم کړي زما گډوډ کارونه درست کړي او ددي په ذریعه زما دباطن اصلاح اوکړي او ددي په ذریعه زما ظاهر شاندار کړي او ددي په ذریعه زما عمل پاک کړي او ددي په ذریعه زما نیغي لاري ته رهنمائي اوکړي، او ددي په ذریعه زمونږ خپل مینځ کي محبت واپس کړي او ددي په ذریعه مونږ دهري بدئ نه اوساتي، اي الله ته مونږ ته داسي ايمان او يقين راکړي چي بيا دهغي نه پس کفر طرف ته تلل نه وي، اي الله ته مونږ نه داسي رحمت راکړي دکوم په ذریعه چي په دنيا او اخرت کي ستا دکرامت شرف حاصلولي شم، اي الله زه ستا نه داسي بخشش او په قضاء کي کاميابي غواړم او زه ستا نه شهيدانو پشان مهمان نوازي غواړم او دنیک بختو پشان خوشحاله زندگي درنه غواړم او دشمنانو په خلاف ستانه مدد غواړم زه اگر چي ناپوهه او کمزوري عمل والا بنده یم مگر زه دخپلو ضرورياتو سره تاته خان دررسوم اي الله زه ستا درحمت محتاج یم اي دمعاملاتو فيصله کونکيه او اي دسينو ديمارانو شفا ورکونکيه ته مالره دجهنم داورنه او دتباهي او بربادئ داواز نه او دخبرونو دفتنو نه او دمنکر او نکير دسوال نه په داسي شان سره بچ کړي لکه چي څنگه چي ته په سمندرونو کي په طوفاني حالت کي گیرشوو خلقو لره بچ کوي، اي الله کوم څيز ته درسيډو نه چي زما عقل قاصر دي او کوم څيز ته چي زما نيت او ارادي رسيدل نشي کولي او تا دهغي وعده دخپل مخلوق سره، کړي ده ما په هغي کي شامل کړي او داسي چي ما درنه غوښتلي نه دي او يا داسي کومه کاميابي چي ته يي پخپلو بندگانو کي چاته ورکوي ما هم ستا نه دهغي په غوښتونکو او خواهش کونکو کي شامل کړي او اي زما ربه دتمام جهان فالونکيه ستا درحمت په برکت ستا نه ددي څيز سوال کوم اي الله چي لوي قوت والايي او درستو کارونو والايي زه ستانه دوعيد په ورځ يعني دقيامت په ورځ امن غواړم او زه ستا نه هميشه دپاره ستادمقربو بندگانو، ستا دکلمه گو بندگانو او ستا په وړاندي دتبتيدونکو بندگانو او ستا په وړاندي سجده کونکو بندگانو او ستا په وړاندي داقرار پابندي کونکو بندگانو سره جنت ته دتلو دعا غواړم، اي ربه ته رحيم يي او ته ودود يي ته چي څه غواړي هغه کوي اي الله ته مونږ هدايت کونکي او گرځي مگر داسي چي پخپله هم هدايت يافته يي نه دا چي پخپله گمراهان يو او نه داسي چي نورو لره گمراه کونکي يو ستا د دوستانو دپاره چي کومه صلح وي او ستا د دوستانو دپاره چي کوم دوښمن وي، او څوک چي

تاسره محبت لري دهغه کس سره ستا دمحبت په سبب مونږ محبت کونکي جوړ کړي، او څوک چې ستا خلاف کوي مونږ ددهغه کس سره ستا د دوشمنۍ په سبب دوشمني کونکي جوړ کړي، اي الله دا زموږه دعا او درخواست دي او زموږه دا دعا قبوله کړي او هر څه ستا په لاس کي دي او دا زموږه کوشش دي او زموږه ستا په ذات اعتماد دي، اي الله ته زما قبر په نور منور کړي اي الله زما زړه دنور نه ډک کړي اي الله ته زما مخي ته او زما شاته او زما طرفونو ته نور خور کړي اي الله ته زما شاته نور او گرځوي او زما مخي ته نور او گرځوي اي الله ته زما دپاسه نور او گرځوي او ته زما دلاندي نور پيدا کړي اي الله ته زما په سترگو کي نور پيدا کړي او زما په غوږونو کي نور پيدا کړي اي الله ته زما په ويختو کي نور پيدا کړي او زما په څرمن کي نور پيدا کړي زما په غوښه کي نور پيدا کړي او زما په وينه کي نور پيدا کړي او زما دپاره په نور کي اضافه او کړي، پاک دي هغه ذات چاچي عزت لره خپل لباس گرځولي دي او صرف دعزت متعلق يي دشعار گرځولو حکم کړي دي، پاک دي هغه ذات چاچي مجد اوشرف خپل لباس گرځولي دي دکوم په سبب چې هغه مکرم او مشرف شوي دي، پاک دي هغه ذات دچانه علاوه چې دبل چا دپاره تسبيح ونيل لاق نه دي، پاک دي فضل او نعمتونو والا او پاک دي مجد او کرم والا پاک دي عظمت او لويي والا.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث غريب دي او مونږ يي صرف دابن ابي ليلى په سند پيژنو. دارنگي شعبة او سفيان ثوري دا روايت دسلمه بن كهيل دكريب نه دابن عباس په واسطه ددبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مختصر نقل کړي دي

۳۱- باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ عِنْدَ افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ

دشپي وخت کي د مونږ شروع کولو متعلق ددعا بيان

۳۱۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَغَيْرُهُ وَاجِدٌ، قَالُوا: أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، بِأَنِّي قَدِ ابْتَدَأْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْتَتِحُ صَلَاتَهُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ؟ قَالَتْ: "كَانَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ افْتَتَحَ صَلَاتَهُ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ رَبِّ جَبْرِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطْرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَلْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِأُذُنِكَ

إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابوسلمه بيان دي مادعائشه رضي الله عنها نه تپوس اوکرو دشپي چي به کله رسول الله صلي الله عليه وسلم دتهجد دپاره پاخيدو نو دمونغ شروع کولو موقعه کي به يي خه ونيل راته يي اوفرمانيل دشپي چي به په مونغ اودريدو نو دمونغ شروع کولو وخت کي به يي دا دعا ونيله

"اللَّهُمَّ رَبَّ جَبْرِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ. اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

۳۲_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۲۱_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ، حَدَّثَنَا يُوْسُفُ بْنُ النَّاجِشُونَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ أَلْتَ الْمَلِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ فَكُنْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي فَاعْفُ عَنِّي يَا ذَا لَوْ لِي جَمِيعًا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِنَّهُ لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، آمَنْتُ بِكَ تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكْرِمُكَ إِلَيْكَ". فَإِذَا رَكَعَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ خَشَعْتُ لَكَ سُنْبِي وَبَصَرِي وَمُغْنِي وَعِقَامِي وَعَصِيي". فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ، قَالَ: "اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِنْ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَيْنِ وَمِنْ مَاءٍ بَيْنَهُمَا وَمِنْ مَاءٍ مِمَّا هُمْتُ مِنْ هَمٍّ بَعْدَ"، فَإِذَا سَجَدَ، قَالَ:

١ - صحيح مسلم / الماقرين ۳۶ (۴۷۰)، سنن ابی داود / الصلاة ۱۴۱ (۶۷۴)، سنن النسائي / قيام الليل ۱۲ (۱۶۲۶)، سنن

اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ. سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ فَصَوَّرَهُ وَهَبَنِي سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ. فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ. ثُمَّ يَكُونُ آخِرَ مَا يَقُولُ بَيْنَ التَّشَهُّدِ وَالسَّلَامِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَلْتَّ بِهَ مِنْ أَلْتِ الْمُقَدِّمِ وَأَلْتِ الْمُؤَخِّرِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه علي بن ابي طالب: فرماني چي رسول الله ﷺ به كله دموخ دپاره اودريدلو نو دا دعا ونيله:

«وجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض حنيئاً و... أنا من المشركين إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لا شريك له وبذلك أمرت وأنا من المسلمين اللهم أنت الملك لا إله إلا أنت أنت ربي وأنا عبدك ظلمت نفسي واعترفت بذنبي فاغفر لي ذلوبي جميعاً إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت واهدني لأحسن الأخلاق لا يهدي لأحسنها إلا أنت واصرف عني سيئها إنه لا يصرف عني سيئها إلا أنت آمنت بك تباركت وتعاليت أستغفرك وأتوب إليك»

ماخپل مخ دهغه ذات طرف ته متوجه كړی دی چاچي زمكه او اسمانونه پيدا كړي دي زه د مشركانو نه نه يم. بې شكه زما موخ زما قرياني زما ژوند او مړه كيدل دالله رب العالمين دپاره دي دهغه څوك سيال نشته دی ماته ددی حكم شوی دی اوزه د اطاعت گذارونه يم. ای الله ته هم بادشاه یی ستانه علاوه بل څوك معبود نشته. ته زما پالونکی یی اوزه ستابنده يم ما په خپل خان باندی زیاتی كړی دی زه دخپلو گناهونو اعتراف كوم پس زما ټول گناهونه معاف كړه ستانه علاوه بل څوك گناهونه نه شي معاف كولی زما دخو اخلاقو طرف ته رهنمائي او كړه دخو اخلاقو توفيق ستاد طرف ته ميلاوېږي بد اخلاق زما نه لری كړی بد عادتونه ته لری كولی شي زه ستا په دربار كې حاضر يم بيا حاضر يم ستامطيع فرمانبرداريم خيراو نيكې ټول ستا په لاسونو كې دي اودڅه شر نسبت ستا طرف ته نه دی ته ددير برکت اورفعت خاوند یی اوزه ستانه مغفرت غواړم اوتاته توبه كوم، او كله چي به یی ركوع كوله نو داسي به یی ونيل:

«اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت خشع لك سمعي وبصري ومغني وعظامي وعصبي»
ای الله زه ستادپاره ټيټېږم په تامي ايمان راوړی دی اوستامطيع يم زما غوږونه زما سترگی

^١ - صحيح مسلم / المسافرین ٢٦ (٤٦٨). د الصلاة ١٢١ (٤٦٠). سنن النسائي / الافتتاح ١٤ (٨٩٨). سنن ابن ماجه / الإقامة ١٥ (٨٢٢). (تحفة الأشراف: ١٠٢٢٨). ومسنن احمد (١/٩٤. ١٠٢. ٩٥). وسنن الدارمي / الصلاة ٢٣ (١٢٤٢). وانظر حديث رقم

زما هوکي زما ما زغه اوزما پتي ټول ستا په مخکې عاجز دي:

«اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات والأرضين وملء ما بينهما وملء ما شئت من شيء بعد»

اوکله چي به یی درکوع نه سر اوچتولو نو فرما نیل به یی سيع الله لمن حمده ربنا لك الحمد . يعني الله تعالي دهغه خبره واوریدله چاچي دهغه حمد بیان کړو ای زموږ په ربه ستادپاره تعريف دی په اسمانونو اوزمکي چي ډکي شي اوددوي مينځ چي ډک شي اوددي نه وروسته دهرشي ډکيدلو برابر څومره چي ته اوغوړای په دومره مقدار، اوکله چي به یی سجده کوله نوداسی به یی ونیل:

: «اللهم لك سجدت وبك آمنت ولك أسلمت سجد وجهي للذي خلقه فصوره وشق سبعة وبصره فتبارك الله أحسن الخالقين»

ای الله ماتاته سجده لگولی ده په تامي ايمان راوړی دی اوستامطيع اوفرمان بردار یم زما مخ دهغه ذات دپاره سجده کړی ده چاچي داپیدا کړی دی هغه ته یی شکل ورکړی دی نو بهتر شکل یی ورکړی دی اوپه دی کې یی غوږونه اوسترگی جوړی کړي دي ډیر دبرکتونو والا الله دي څوک چي بهترین پیدا کونکی دی اوکله چي به یی دمونځ نه سلام گرځولو نودا دعابه یی کوله:

«اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني أنت المقدم وأنت المؤخر لا إله إلا أنت»

اللهم اغفر لي ما قدمت اي الله زما ټول گناهونه اوزما ټول کوتاهياني معاف کړي کوم چي مامخکې کړي دي اوکوم چي ماروستو کړي دي کوم چي مي په پټه کړي دي اوکوم چي مي په ښکاره کړي دي اوڅومره چي زه دحد نه تیر شوی وم اودکومو چي ته زمانه زیات خبردارسی ته خو په نیکی اوخیر کې، وړاندي کونکی اوروستي کونکی یی ستانه علاوه بل معبود نشته دی.

امام ترمذي رحمه الله ، دا حدیث حسن صحیح دی.

٣٤٢٢_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْغَلَّالُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الثَّقَلِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، وَيُوسُفُ بْنُ التَّاجِشُونَ، قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: حَدَّثَنِي عَمِّي، وَقَالَ يُوسُفُ أَخْبَرَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي الْأَعْرَجُ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: "وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ. إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَكْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ فَكَلِمَتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذَلِيلِي فَاعْفُ عَنِّي ذُنُوبِي جَمِيعًا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ. وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ. لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ. تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ". فَإِذَا رَكَعَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ خَشَعَ لَكَ سُنْبِي وَبَصَّرَنِي وَعَقَلَامِي وَعَصَصِي". فَإِذَا رَفَعَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَاءِ وَمِلءَ الْأَرْضِ وَمِلءَ مَا بَيْنَهُمَا وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ قَبْلِهِ بَعْدُ" فَإِذَا سَجَدَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ. سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ فَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَّرَهُ فَكَبَّرَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْعَالِقِينَ". ثُمَّ يَقُولُ مِنْ آخِرِ مَا يَقُولُ بَيْنَ التَّسْهِدِ وَالتَّسْلِيمِ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: علي بن ابي طالب ؓ فرماني چي رسول الله ﷺ به كله دمونغ دباره اودريدلو نو دا دعا ونيله:

«وجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض حنيفاً وما أنا من المشركين إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لا شريك له وبذلك أمرت وأنا من المسلمين اللهم أنت الملك لا إله إلا أنت أنت ربي وأنا عبدك ظلمت نفسي واعترفت بذنبي فاغفر لي ذنوبي جميعاً إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت واهدني لأحسن الأخلاق لا يهدي لأحسنها إلا أنت واصرف عني سيئها إنه لا يصرف عني سيئها إلا أنت آمنت بك تباركت وتعاليت أستغفرك وأتوب إليك وسعديك والخير كله في يديك والشر ليس إليك أنا بك وإليك تباركت وتعاليت أستغفرك وأتوب إليك»

ما خپل مخ دهغه ذات طرف ته متوجه كرى دى چاچي زمكه او اسمانونه پيدا كړي دي زه د مشركانو نه نه یم، بى شكه زما مونغ زما قرباني زما ژوند اومره كيدل دالله رب العالمين دباره

^١ - صحيح مسلم / المسافرین ۲۶ (۷۲۸)، د الصلاة ۱۲۱۴ (۷۲۰)، سنن النسائي / الافتتاح ۱۷ (۸۹۸)، سنن ابن ماجه / الإقامة ۱۵ (۸۶۴) (حفظه الأشراف: ۱۰۲۲۸)، و مسند احمد (۱۰۴، ۹۵، ۱۰۲)، و سنن الدارمي / الصلاة ۳۳ (۱۲۷۴)، و انظر حديث رقم

دي دهغه څوك سيال نشته دی ماته ددی حکم شوی دی اوزه د اطاعت گذارونه یم ، ای الله ته هم بادشاه یی ستانه علاوه بل څوك معبود نشته . ته زما پالونکی یی اوزه ستا بنده یم مایه خپل خان باندی زیاتی کړی دی زه دخپلو گناهونو اعتراف کوم پس زما ټول گناهونه معاف کړه ستانه علاوه بل څوك گناهونه نه شي معاف کولی زما دخو اخلاقو طرف ته رهنمائي او کړه دخو اخلاقو توفیق ستا د طرف نه میل او یري بد اخلاقو زمانه لری کړی بد عادتونه ته لری کولی شي زه ستا په دربار کې حاضر یم بیا حاضر یم ستا مطیع فرمانبردار یم خیراونیکی ټول ستا په لاسونو کې دي اودخه شر نسبت ستا طرف ته نه دی ته دهر برکت اورفعت خاوند یی اوزه ستانه مغفرت غواړم او تاته توبه کوم ، حاضر یم او د حکم تابعدار یم او خیر ټول ستا په لاس کې دی او شر ستا دپاره نه دي ، او ستا د عذاب نه صرف ته پناهي ورکولی شي ، ته برکت والا یی او لوی شان والا ستا نه بخښنه غواړم او تاته توبه اوباسم . او کله چي به یی رکوع کوله نو داسي به یی ونیل:

«اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت خشع لك سمعي وبصري ومعني وعظامي وعصبي»

ای الله زه ستا دپاره ټیټیږم په تامي ایمان راوړی دی اوستا مطیع یم زما غوږونه زما سترگی زما هډوکي زما ماږغه اوزما پتی ټول ستا په مخکې عاجز دي: " او چي د رکوع نه به پوته دا دعا به یی ونیل: «اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات والأرضین وملء ما بینهما وملء ما هتئ من هیء بعد» " ای زموږ په ربه ستا دپاره تعریف دی په اسمانونو اوزمکي چي ډکي شي اوددوي مینځ چي ډک شي اوددي نه وروسته دهر شي ډک کیدلو برابر څومره چي ته او غواړی په دومره مقدار، او کله چي به یی سجده کوله نوداسی به یی ونیل:

«اللهم لك سجدت وبك آمنت ولك أسلمت سجد وجهي للذي خلقه قصوره وشق سمعه وبصره فتبارك الله أحسن الخالقین»

ای الله ماته سجده لگولی ده په تامي ایمان راوړی دی اوستا مطیع او فرمان بردار یم زما مخ دهغه ذات دپاره سجده کړی ده چاچي داپیدا کړی دی هغه ته یی شکل ورکړی دی نویتر شکل یی ورکړی دی او په دی کې یی غوږونه اوسترگی جوړی کړي دي ډیر دبرکتونو والا الله دي څوك چي بهترین پیدا کونکی دی ، او کله چي به یی دموښ نه سلام گرځولو نودا دعابه یی کوله:

«اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما ألت أعلم به مني ألت المقدم وألت المؤخر لا إله إلا ألت»

اي الله زماٲول گناهونه اوزماٲول کوتاهياني معاف کړي کوم چي مامخکې کړي دي اوکوم چي ماروستو کړي دي کوم چي مي په پټه کړي دي اوکوم چي مي په ښکاره کړي دي اوڅومره چي زه دحد نه تير شوی وم اودکومو چي ته زمانه زيات خبرداري ته خو په نيکي اوخير کي وړاندي کونکي اوروستي کونکي يی ستانه علاوه بل معبود نشته دی .امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

۳۴۲۳_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ، حَدَّثَنَا سَلِيمَانُ بْنُ دَاوُدَ النَّهَائِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ، وَيَضَعُ ذَلِكَ أَيْضًا إِذَا قَضَى قِرَاءَتَهُ وَأَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ، وَيَضَعُهَا إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، وَلَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي قِيَامٍ مِنْ صَلَاتِهِ وَهُوَ قَائِمٌ، وَإِذَا قَامَ مِنْ سَجْدَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ كَذَلِكَ فَكَثَّرَ، وَيَقُولُ حِينَ يَفْتَتِحُ الصَّلَاةَ بَعْدَ التَّكْبِيرِ: وَجْهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، سُبْحَانَكَ أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، كَلِمَتُ نَفْسِي وَافْتَرَقْتُ بِذَنْبِي فَأَغْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، آتَاكَ وَالْيَكْ، وَلَا مُنْجَا وَلَا مُلْجَا إِلَّا إِلَيْكَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكَلِّبُ إِلَيْكَ"، ثُمَّ يَقْرَأُ: فَإِذَا رَكَعَ كَانَ كَلَامُهُ فِي رُكُوعِهِ أَنْ يَقُولَ: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ أَمْسَلْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَأَنْتَ رَبِّي خَشَعْتُ سَنِيَّ وَبَصَرِي وَمَعْيَ، وَعَظَمِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ"، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، قَالَ: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، ثُمَّ يُتِمُّهَا اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ مِلَّةَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمِثْلَهُ مَا هُنَّ مِنْ قِيَمِهِ بَعْدُ"، فَإِذَا سَجَدَ قَالَ فِي سُجُودِهِ: "اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ أَمْسَلْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَأَنْتَ رَبِّي سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ، وَهَوَّيْتُ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْعَالَمِينَ"، وَيَقُولُ عِنْدَ انْقِرَافِهِ مِنَ الصَّلَاةِ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ إِلَهِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَالْعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ الشَّافِعِيِّ وَبَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَأَحْمَدُ لَا يَرَاهُ، وَقَالَ: بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ وَغَيْرِهِمْ

يَقُولُ: هَذَا فِي صَلَاةِ التَّطَوُّعِ وَلَا يَقُولُهُ فِي الْمَكْتُوبَةِ. سَمِعْتُ أَبَا إِسْمَاعِيلَ يَغْفِي الرَّؤْمِدِيَّ، مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يُونُسَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ الْهَاشِمِيَّ، يَقُولُ: وَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ: هَذَا عِنْدَنَا مِثْلُ حَدِيثِ الرَّهْزِيِّ، عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ. (١)

ترجمه: علي بن ابي طالب رض فرماني چي رسول الله ﷺ به كله د فرض مونخ دپاره اودريدلو لاسونه به يي د اوږو پوري پورته كړل، او چي قرائت به يي پوره كړو نو به يي هم دا كار كولو، اود ركوع وخت كي به يي هم دا كار كولو، او چي دركوع ته به يي سر پورته كړو به يي هم دا كار كولو، او سمع الله لمن حمده به يي وويل، اوبه مونخ كي به يي د ناستي په حالت كي هيڅ قسم لاس نه پورته كول، او چي ددوه سجدو نه به پورته نو لاسونه به يي پورته كړل او د مونخ شروع كولو وخت كي به يي د تكبير نه پس دا دعا ونيله:

هَوَجِهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي فَأَعْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِنَّهُ لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ آمَنْتُ بِكَ تَبَارَكَ وَتَعَالَيْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأُتُوبُ إِلَيْكَ لِبَيْتِكَ وَسَعْدِيكَ وَالْخَيْرَ كُلَّهُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرَّ لَيْسَ إِلَيْكَ أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ تَبَارَكَ وَتَعَالَيْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأُتُوبُ إِلَيْكَ"

ما خپل مخ دهغه ذات طرف ته متوجه كړى دى چاچي زمكه او اسمانونه پيدا كړي دي زه د مشركانو نه نه يم، بى شكه زما مونخ زما قرباني زما ژوند اومره كيدل دالله رب العالمين دپاره دي دهغه څوك سيال نشته دى ماته ددى حكم شوى دى اوزه د اطاعت گذارونه يم، اى الله ته هم بادشاه يى ستانه علاوه بل څوك معبود نشته، ته زما پالونكى يى اوزه ستا بنده يم ما په خپل خان باندې زياتى كړى دى زه دخپلو گناهونو اعتراف كوم پس زما ټول گناهونه معاف كړه ستانه علاوه بل څوك گناهونه نه شي معاف كولى زما دخو اخلاقو طرف ته رهنمائي او كړه دخو اخلاقو توفيق ستاد طرف نه ميلاويري بد اخلاق زمانه لرى كړى بد عادتونه ته لرى كولى شي زه ستا په دربار كې حاضر يم بيا حاضر يم ستا مطيع فرمانبرداريم خيراو نيكې ټول ستا په

١ - سنن ابى داود/ الصلاة ٨٨ (٤٢٢) . سنن النسائي/ الافتتاح ١٤ (٨٩٨) . سنن ابن ماجه/ الإقامة ١٥ (٨٦٢) (صحفة الأهراف: ١٠٢٢٨) . سنن الداريمى/ الصلاة ٢٢ (١٢٤٣)

لاسونو کي دي اودخه شر نسبت ستا طرف ته نه دی ته دډير برکت اورفعت ځاوند یی اوزه ستانه مغفرت غواړم اوتاته توبه کوم ، حاضر یم او د حکم تابعدار یم او خیر ټول ستا په لاس کي دی او شر ستا دپاره نه دي ، او ستاد عذاب نه صرف ته پناهي ورکولی شي ، ته برکت والا یی او لویي شان والا ستا نه بخښنه غواړم او تاته توبه اوباسم او کله چي به یی رکوع کوله نو داسي به یی ونیل:

«اللهم لك ركعت وبك أمنت ولك أسلمت خشع لك سمعي وبصري ومغني وعظامي وعصبي»

ای الله زه ستادپاره ټیټیږم په تامي ایمان راوړی دی اوستامطیع یم زماغوږونه زماسترگی زماهوکی زمامازغه اوزما پټی ټول ستا په مخکي عاجز دي " او چي د رکوع نه به پوته دا دعا به یی ونیله:

«اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات والأرضين وملء ما بينهما وملء ما شئت من هيء بعد»

ای زموږه ربه ستادپاره تعریف دی په اسمانونو اوزمکي چي ډکي شي اوددوي مینځ چي ډک شي اوددي نه وروسته دهرشي ډکيدلو برابر څومره چي ته اوغواړی په دومره مقدار، او کله چي به یی سجده کوله نوداسی به یی ونیل:

«اللهم لك سجدت وبك أمنت ولك أسلمت سجد وجهي للذي خلقه فصوره وشق سمعه وبصره»

فتبارك الله أحسن الخالقين»

ای الله ماتاته سجده لگولی ده په تامي ایمان راوړی دی اوستامطیع او فرمان بردار یم زما مخ دهغه ذات دپاره سجده کړی ده چاچي دا پيدا کړی دی هغه ته یی شکل ورکړی دی نویتر شکل یی ورکړی دی او په دی کې یی غوږونه اوسترگی جوړی کړي دي ډیر ډیر کتونو والا الله دي څوک چي بهترین پیدا کونکی دی ، او کله چي به یی دمونځ نه سلام گرځولو نودا دعا به یی کوله:

«اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني أنت المقدم وأنت المؤخر لا إله إلا أنت»

ای الله زما ټول گناهونه اوزما ټول کوتاهياني معاف کړي کوم چي مامخکي کړي دي او کوم چي ماروستو کړي دي کوم چي مي په پټه کړي دي او کوم چي مي په ښکاره کړي دي او څومره چي زه دحد نه تیر شوی وم اود کومو چي ته زمانه زیات خبردار یی ته خو په ښکلی او خیر کي، وړاندي کونکی اوروستي کونکی یی ستانه علاوه بل معبود نشته دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی. اود بعضي شوافعو او زموږ ډېر بعضي فقهاو په دي باندې عمل دی امام ترمذي رحمه الله وايي: مگر امام احمد بن حنبل ددی قائل

نه دي. مگر د کوفي وغيره بعضي اهل علم وايي چي دا کار په نفلي مونخونو کي کول پکار دي او په فرائضو کي به داسي نه کوي. د ابو اسماعيل الترمذي نه مي اوريدلي دي چي محمد بن اسماعيل بن يوسف به ونيل چي سليمان بن داود هاشمي په دي باندې قول کړي دي او بيا يې دا حديث ذکر کړو او ونيل يې دا روايت زمونږ په نزد د زهري دروايت پشان دي چي د سالم په واسطه يې دهغه دپلار نه نقل کوي

۳۳_ باب مَا يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ

په سجده د تلاوت کي څه ونيل پکار دي

۳۴۲۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ لِيَابُنْ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْتُنِي اللَّيْلَةَ وَأَنَا نَائِمٌ كَأَنِّي كُنْتُ أَصْلَى خَلْفَ شَجَرَةٍ، فَسَجَدْتُ فَسَجَدَتِ الشَّجَرَةُ لِسُجُودِي وَسَمِعَتْهَا وَهِيَ تَقُولُ: اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أَجْرًا، وَضَعْ عَنِّي بِهَا وَزْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذُخْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ لِي جَدُّكَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، فَقَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجْدَةً ثُمَّ سَجَدَ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَسَمِعْتُهُ وَهُوَ يَقُولُ مِثْلَ مَا أَخْبَرَهُ الرَّجُلُ عَنْ قَوْلِ الشَّجَرَةِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. (١)

ترجمه. دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي يو کس عرض او کړو اي دالله رسوله زه اوده وم چي دشپي مي ته په خوب کي اوليدلي چي يوي وني شاته دي مونخ کولو ما سجده اوکړه نو اوني هم زما شاته زما دسجدي په متابعت کي سجده اوکړه ما ثناء ونيله "اللهم اكتب لي بها عندك اجرا و ضع عني بها وزرا واجعلها لي عندك ذخرا وتقبلها مني كما تقبلتها من عبدك داود" يعني اي الله ددي په بدل کي ته زما دپاره اجر او ثواب اوليکي او ددي په عوض کي زما نه دگناهونو بوج کوز کړي او دي لره زما دپاره دخان سره په اخرت کي ذخيره کړي او دا زما دپاره داسي قبول کړي څنگه چي تادخپل بنده داود عليه السلام دعا قبوله کړي ده، ابن جريج وائي ماته ستاسو يعني حسين بن عبيدالله، نيکه عبيدالله اوونيل ابن عباس ونيلي

دي جي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دي موقعه دسجدي يو ايت تلاوت كړو او بيا يې سجده او كړه ابن عباس وائي ما ورنه په سجده كې واوريډل چې دا دعا يې ونيله "اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أَجْرًا، وَهَبْ عَنِّي بِهَا وَدْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ لُحْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو او په دي باب كې دابوسعيد خدري نه هم روايت وارد دي

۳۴۲۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ: سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَهَبَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ بِخَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

تخريج: انظر حديث رقم ۵۸۰

ترجمه: دام المومنين عائشه رضي الله عنها نه روايت دي فرماني چې نبي كريم صلي الله عليه وسلم به دشپې دتلاوت په سجده كې دا دعا، ونيله. «سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَهَبَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ بِخَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ». يعني زما مخ ماهغه ذات ته كيڅوڅو چاچي پيدا كړي او غوږونه او سترگي او طاقت يې ور كړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

۳۴- بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ

دكور نه وتلو وخت كې ددعا غوښتلوبيان

۳۴۲۶- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ يَحْيَى بْنُ سُوَيْدٍ الْأُمَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَسْرِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ لَمَّا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، يُكَفِّرَ لَهُ كُلِّبَتٌ وَوُكَيْتٌ وَكُلُّ عِلَّةٍ الْخَطِيئَانِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا

الْوَجْه.

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي چي چا دکور نه دېهر وتلو په وخت کې دا جملی اوونيلي بسم الله توکلت علي الله ولا حول ولا قوة الا بالله دالله په نامه دکوره اوخم په الله مي توکل دی دگناه نه بچ کيدو او نيکي کولو هيڅ طاقت نه لرم بى دالله دامدا نه، هغه ته اوونيلي شواته هدايت اوشو ستا ذمه واري واخيستی شوه او بچ کړی شوی او شيطان ترينه په ډډه شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ يې صرف په همدي سند پيژنو.

لغات: وقيت وقې وقاية دضرب نه معني دچا حفاظت کول.

تسريح: دکور نه وتلو په وخت کې بل چاته ددعا کولو وضاحت.

په يو بل روايت کې دا دعا په زيات وضاحت سره راغلي ده چي په اخر کې يې دا الفاظ دي "فتنحي له الشيطان ويقول الشيطان اخر كيف لك برجل قدهدي وكفي ووفي" يعني بيا ددينه پس شيطان دده نه لري شي او بل شيطان ده ته اوواني چي اوس به دی څنگه قابو کيدی شي ده ته خو نيفه لار اوخودلی شوه او دنورو نه مستغني کړی شو او دتعامو بدو کارونو نه بچ کړی شو.

اگر چي علماؤ ددي دعا استحباب ليکلی دی ليکن تاسو اوگورئ چي دشريعت په مستحبو کارونو کې څومره مستحب دی په مستحبو کې چي څومره حفاظت دی نوپه سنن او واجباتو او فرانضو کې به څومره وي په دي دعا کې دالله په ذات توکل او اعتماد دی او دلا حول په ذريعه خپله عاجزي خودل دي ددي په سبب انسان ته الله دطرفه هدايت انعام ملاويږي مطلب دادی چي هدايت ددي خبري نوم دی چي بنده دي الله ياد اوساتي او په هغه باندي دکامل اعتماد کولو سره به خپل ټول کارونه الله تعالي ته سپاري.

۳۵_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۲۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَثُورٍ، عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ، قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ"

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُ بِكَ مِنْ اَنْ نَزِلَ اَوْ نُضِلَّ اَوْ نَظْلِمَ اَوْ نُنْظَلَ اَوْ نُجْهَلَ اَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا". قَالَ اَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ (١).

ترجمه : دام المومنين ام سلمه محزوميه رضي الله عنها نه (چي نوم يى هندبنت حذيفه دى، روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به چي دكوره وتونو دا به يى فرمانيل : «بسم الله توكلت على الله اللهم انا نعوذ بك من أن نزل أو نضل أو نظل أو نظلم أو نجهل أو يجهل علينا» دالله په نوم دكوره اوخم او په الله مي توكل دى يا الله زه ستا نه پناه غوارم ددي نه چي گمراه شم يا مي خوك گمراکري او ددي نه چي خطا شم يا مي خوك خطا کري او ددينه چي په چا زياتى اوکرم يا راباندي خوك زياتى اوکري او ددي نه چي نارامي اوکرم يا راباندي خوك نارامي اوکري.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دى.

لغات : ذل ذلاد ضرب نه معني دخويدلو دي.

اجهل : جهل جهلا دسمع نه په معني دنه پوهيدو دي ، که په صله کې يي علي راشي نوبيا به معني دظاهرولو دجهالت وي.

تشرېح : بسم الله الخ، دا دعا به نبي کریم صلي الله عليه وسلم هم دکور نه دوتلو په وخت کې غوښتله نو په دي بنا مونږ لره ددي دعا اهتمام کول پکار دي او ددي دعا په برکت سره به انشاء الله هيڅ يو انسان ددنیا او اخرت دناکامۍ سره مخامخ نشي .
"ان اضل" چي گمراه شم، ددينه مراد دادی چي ای الله زه ستانه سوال کوم چي دکومو کارونو په طلب پسي زه روان یم هغه زمانه پټ اونه ساتي .

ازل او ازل : ددينه مراد گناه ده مطلب دادی چي زه نه پخپله گناه اوکرم او نه مي بل خوك گناه نه تيار کړي.

اظلم او اظلم : چي زه نه په چا ظلم اوکرم او نه دظلم ذريعه اوگرخم او نه بل خوك په ما ظلم اوکري خکه چي دقيامت په ورځ به دظلم ډيره سخته سزا وي په يوروايت کې دي "اظلم ظلمات يوم القيامة" يعني ظلم به دقيامت په ورځ دتيارو په شکل کې وي .
اجهل او يجهل عليها : چي نه زه پخپله په چا جهالت اوکرم او نه په ماباندي جهالت اوشي ددي جهالت نه مراد دادی چي چاته ضرر اونه رسوم ياماته خوك ضرر اونه رسوي .

١ - سنن ابی داود/الأدب ١١٢ (٥٠٩٢) . سنن النسائي/الاستعداد ٣٠٤ (٥٢٨٨) ٦٥ (٥٥٢١) . سنن ابن ماجه/الذخاير ١٨ (٢٨٨٢)

(تعفة الأهرات : ١٨١٦٨) . و مسند احمد (٢٢٢ / ٢١٨ / ٢٠٦)

دام سلمه رضي الله عنها مختصر حالات

نوم هند كنيه ام سلمه په قريشو كې دمخزوم خاندان سره يې تعلق وو سلسله دنسب يې داده هند بنت ابي اميه سهل بن مغيره بن عبدالله بن عمرو بن مخزوم دپلار نوم يې ابو اميه وو او اتهاني سخي انسان وو

اوله نكاح يې د عبدالله بن اسد چې په ابو سلمه مشهور وو شوي وه او دا دابو سلمه دتره خوي وو او در رسول الله صلي الله عليه وسلم رضاعي ورور وو اسلام په ابتداء كې دخپل خاوند سره مسلماننه شوي وه او حبشي ته يې هجرت هم كړې وو خو اخر په عزوه احد كې ددي خاوند زخمي شو او جمالي ثاني كې دهجرت په څلورم كال ددي زخمونو په وجه وفات شو.

رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمانييل صبر كوه او دده دپاره دمغفرت دعا غواړه او داسي وايه اې الله دده نه بهتر جانشين ماته راكړي څه موده پس ابوبكر رضي الله عنه ام سلمه ته دنكاح پيغام ورکړو خو هغې قبول نكړو بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم دنكاح پيغام ورکړو نو ام سلمه اوونيل په ما كې يو څو خبري دي يوزه سخته غيرتي يم، دويم بال بچي داره يم، دريم عمر مي زيات دی، خو رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ټولي خبري قبولي كړي او ددي سره يې نكاح اوکړه دا نكاح په شوال كې شوي وه (نسائي ۱۱۵).

دهجرت په يولسم كال نبي كريم صلي الله عليه وسلم بيمار وو يوه ورځ يې طبيعت ډير خراب شو نو ام سلمه رضي الله عنها چغه كړه نو رسول الله منع كړه او ورته يې اوفرمانييل چې دا خو دمسلمان شان نه دی.

وفات. په كوم كال چې دحره واقعه پيښه شوي وه ۲۳ هجري كې نوبه همدغه كال ام سلمه وفات شوي وه او په دغه وخت كې ددي عمر ۸۴ كلونه وو چې ابوهريره رضي الله عنه ورباندې جنازه اوکړه دمروياتو شمير يې ۳۷۸ دی ۱۳ پكې متفق عليه دی.

۳۶_ باب مَا يَقُولُ إِذَا دَخَلَ السُّوقَ

بازار ته داخليدو وخت كي كومه دعاونيل پكار دي

۳۴۲۸_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا إِزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ بْنُ سَيَّانٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، قَالَ: قَدِمْتُ مَكَّةَ فَلَقِيَنِي أَبِي سَالِمٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ فَقَدَّ لِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ دَخَلَ السُّوقَ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا هَرِيقَ لَهُ لَهَ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ وَيُيَسَّرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَمَعَ أَلْفِ أَلْفِ سَنَةٍ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ

غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَاهُ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَهُوَ قَهْرَمَانُ آلِ الرَّبْرِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ هَذَا الْحَدِيثَ نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: د عمر فاروق رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي چاچي بازار ته د داخلیدو وخت کي دا کلمات اولوستل " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، "يعني نشته بيخوک لاتق د بندگي مگر صرف الله تعالي دي يواخي چي هيڅ قسم شريک ورسره نشته خاص دهغه دپاره بادشاهي ده خاص هغه لره حمد او ثناء ده او خاص هغه ژوندي کول او مړه کول کوي او هغه ژوندي دي چي هيڅ کله ورباندي مرگ نه راخي او په لاس کي يي خير دي او يقينا هغه په هر څه قادر دي، نو الله تعالي به دده دپاره لس نيکياني اوليکي او لس گناهونه به يي معاف کړي او لس درجي به يي لوړي کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي عمرو بن دينار دزيير رضي الله عنه دکورنۍ دخرج او امدن منتظم وو، هغه دا حديث دسالم بن عبدالله نه په همدې مضمون نقل کړي دي.

٣٤٢٩- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الضُّعْفِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، وَالْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَهُوَ قَهْرَمَانُ آلِ الرَّبْرِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ فِي السُّوقِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفٍ حَسَنَةٍ وَمَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفٍ سَيِّئَةٍ وَبَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ هَذَا هُوَ شَيْخٌ بَصْرِيُّ تَكَلَّمَ فِيهِ بَعْضُ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، وَقَدْ رَوَى عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَحَادِيثَ لَا يَتَأَنَّى عَلَيْهَا، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ، وَرَوَاهُ يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ الْقَائِلِيُّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: عمرو بن دينار رضي الله عنه دزيير رضي الله عنه دکورنۍ مالي منتظم دسالم بن

١ - سنن ابن ماجه/التجارات ٣٠ (٢٢٣٥) (تحفة الأشراف: ١٠٥٨٠)

١ - سنن ابن ماجه/التجارات ٣٠ (٢٢٣٥) (تحفة الأشراف: ١٠٥٨٠)

عبد الله بن عمر نه روايت نقل كوي او هغه يي دخپل پلار نه او هغه يي دده دنېكه عمر فاروق رضي الله عنه نه نقل كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي څوك چي بازار ته د داخلېدو وخت كي دا كلمات " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ " يعني نشته هيڅوك لائق د بندگۍ مگر صرف الله تعالي دي يواځي چي هيڅ قسم شريك ورسره نشته خاص دهغه دپاره بادشاهي ده خاص هغه لره حمد او ثناء ده او خاص هغه ژوندي كول او مړه كول كوي او هغه ژوندي دي چي هيڅ كله ورباندي مرگ نه راځي او په لاس كي يي خيږ دي او يقينا هغه په هر څه قادر دي، اوواني دهغه دپاره به لس لاکه نيكياني اوليکلي شي او لس لاکه گناهونه به يي معاف شي او په جنت كي به الله تعالي دده دپاره کور جوړوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: عمرو بن دينار بصري شيخ دي مگر بعضي محدثينو ورباندي كلام کړي دي، يحيي بن سليم طانفي دا حديث د عمران بن مسلم نه او هغه د عبد الله بن دينار نه او هغه دابن عمر په واسطه د نبي کریم صلي الله عليه وسلم نه نقل کړي ديي او هغوی په دي کي د عمر رضي الله عنه واسطه نه ده ذکر کړي.

۳۷_ باب مَا يَقُولُ الْعَبْدُ إِذَا مَرَضَ

دييما ريدو وخت كي کومه دعا ونيل پکار دي

۳۴۳_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ سَيَّاسٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْزَى أَبِي مُسْلِمٍ، قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَوِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، صَدَقَهُ رَبُّهُ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَأَنَا أَكْبَرُ، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، قَالَ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي لَا شَرِيكَ لِي، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، قَالَ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا لِي الْمُلْكُ وَلِي الْحَمْدُ، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، قَالَ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا لِي، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ قَالَهَا فِي مَرِيضَتِهِ مَاتَ لَمْ تَطْعَمَهُ النَّارُ " قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَاهُ هُشَيْبٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْزَى أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، حَدَّثَنَا بِرْدَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ

بَشَارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ يَحْيَى (١)

ترجمه: ابو سعيد خدری رضي الله عنه او ابو هريره رضي الله عنه دواړه دا روايت کوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوک چي لا اله الا الله والله اکبر اوواني الله تعالي بي تصديق کوي او فرماني لا اله الا انا وانا اکبر، بغير ځما نه بل څوک دعبادت لائق نشته او زه دټولو نه لوی یم، او کله چي څوک دا الفاظ اوواني لا اله الا الله وحده لا شریک له، نو الله تعالي بي تصديق کوي فرماني لا اله الا انا وحدي لا شریک لي بغير ځما نه بل څوک دعبادت لائق نشته زه يک تنها یم شریک می نشته، او چي څوک دا الفاظ اوواني (لا اله الا الله له الملك وله الحمد) الله تعالي بي تصديق کوي او فرماني (لا اله الا انا لي الحمد ولي الملك) او چي څوک دا الفاظ اوواني (لا اله الا الله لا حول ولا قوة الا بالله) نو الله تعالي بي تصديق کوي او فرماني (لا اله الا انا ولا حول ولا قوة الا لي)، (لا اله الا الله والله اکبر لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد لا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله، که دمرض په حالت کي چا اوونیل او مړ شو ددورخ داور نه بچ شو.

امام ترمذي وائي دا حديث حسن غريب دي، او شعبه دا حديث دابواسحاق نه او هغه دمسلم نه او هغه دابوهريره نه په همدې مضمون نقل کړي دي دارنگي محمد بن بشار دا حديث دمحمد بن جعفر نه او هغه دشعبه نه په همدې مضمون نقل کړي دي.

لغات: طعمه: طعاما معني يوشي څکل دسمع نه طعاما معني خوراک دباب افعال نه متعدي استعماليري.

تشریح: په پورتني روايت کې چي کوم کلمات مذکور دي په دي کې دالله د عظمت ذکر دی او په دي باندې الله تعالي خوشحاليږي دا کلمات په عامو وختونو کې هم داجر او ثواب باعث دي او خاصکر په بيماري کې ددي لوستل زيات ضروري دي او که چاته په دي بيماري کې مرگ راشي نو دا به دده دپاره دحسن خاتمه ذريعه وي

۳۸- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى مُبْتَلًى

¹ - سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ۱۶ (۳۰۳۱)، ۱۳ (۳۲۸)، سنن ابن ماجه/ الأدب ۵۲ (۴۶۹۳) (تحفة الأشراف: ۳۹۳۹).

دکوم بيمار ديدلو وخت کي ددعا ونيلو بيان

۳۴۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرْيَعٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ مَوْلَى آلِ الزُّبَيْرِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ، عَنْ ابْنِ عَمَرَ، عَنْ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ رَأَى صَاحِبَ بَلَاءٍ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا، إِلَّا غُفِرَ مِنْ ذَلِكَ الْبَلَاءِ كَأَنَّمَا كَانَ مَا عَاشَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَمْرِو بْنُ دِينَارٍ قَهْرَمَانِ آلِ الزُّبَيْرِ هُوَ شَيْخُ بَصْرِيٍّ وَلَيْسَ هُوَ بِالْقَوِيِّ فِي الْحَدِيثِ، وَقَدْ تَفَرَّدَ بِأَحَادِيثٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ، وَقَدْ رَوَى عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، أَنَّهُ قَالَ: إِذَا رَأَى صَاحِبَ بَلَاءٍ فَتَعَوَّذَ مِنْهُ يَقُولُ ذَلِكَ فِي نَفْسِهِ وَلَا يَسْمَعُ صَاحِبَ الْبَلَاءِ. (١)

ترجمه: د عمر رضي الله عنه نه روايت دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي څوك په مصيبت کي يو گرفتار بنده اوويني او دا دعانيه کلمات اوواني " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا " يعني ټول تعريفونه الله تعالي لره دي چاچي زه دهغه بلا او مصيبت نه بچ ساتلي يم په کومه کي چي ته مبتلا شوي يي او ماته يي فضيلت را کړي دي پخپل ډيرو مخلوقاتو، بيا به دا دعا ويونکي په ټول ژوند کي دمصبتونو نه محفوظ وي اگر که دي هر څنگه ژوند تير کړي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي. او عمرو بن دينار د ال زبير خزانچي دي او بصري شيخ دي او په باب د حديث کي خاص قوي نه دي او دي د سالم بن عبدالله بن عمر نه ډيرو احاديثو په نقل کولو کي منفرد دي. ابو جعفر محمد بن علي واني كله چي څوک په مصيبت کي مبتلا لره اوويني نو پکار ده چي ددي مصيبت نه پناه او غواړي خو دا دعا دي مصيبت زده ته نه اوري، په دي باب کي دابوهريره رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي

۳۴۳۲- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ السَّمَنَانِيُّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمَرَ الْعُمَرِيُّ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ رَأَى مُبْتَلًى فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ

وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا. لَمْ يُصِبْنِي ذَلِكَ الْبَلَاءُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي كله جي خوك په مصيبت كي يو گرفتار بنده اوويني او دا دعانيه كلمات اوواني " الْحَدَّثَ اللَّهُ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا " يعني ټول تعريفونه الله تعالي لره دي چاچي زه دهغه بلا او مصيبت نه بچ ساتلي يم په كومه كي چي ته مبتلا شوي يي او ماته يي فضيلت راكړي دي پخپل ډيرو مخلوقاتو، هيڅ كله به ده ته دا مصيبت اونه رسيږي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي

۳۹- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ الْمَجْلِسِ

د يو مجلس نه درواڼيدو وخت كي د دعا غوښتوييان

۳۴۳۳- حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ أَبِي السَّفَرِ الْكُوفِيُّ وَأَسْبَغُ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَفْظَةُ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَيَحْمَدُكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكْرِمُكَ إِلَيْكَ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ ". وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ، وَعَائِشَةَ، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سُهَيْلٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي خوك چي په يو مجلس كي كيناستو او ډيري خبري يي او كړي بيايي ددغي مجلس دپاڅيدو نه مخكي اوونيل: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَيَحْمَدُكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكْرِمُكَ إِلَيْكَ)) يا الله ته پاك يي ټول تعريفونه ستادي زه اقرار كوم چي تانه سيوا بل معبود نشته تانه بخښنه غواړم او تاته رجوع كوم، الله به ورته په دغه مجلس كي كړي ټول گناهونه معاف

۱- تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۲۶۹)

۲- سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ۱۲۴ (۲۹۷م) (تحفة الأشراف: ۱۲۷۲)

کري امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او مونږ يې دسهيل په روايت صرف په همدې سند پيژنو، او په دي باب کي دابو بزره او عائشه رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

لغات: لفظه: لفظ لغتا ولغاتا دفتح نه لفظ القوم، معني شور کول، مصدر دي ددروازي نه بهر صحن، جمع يي الغاط راخي.

تفسير: فکثر فيه لغته، يعني په دي مجلس کې ډيري بي فاندې خبرې وشوي، لفظه داسي خبرو ته ونيلي شي چي په مطلب يي څوک نه پوهيږي، يا داچي بلکل بيبي فاندې خبرې وي. الا غفر له ماکان من مجلسه ذلك، يعني ده ته به دده ددي مجلس گناه معاف شي، علماء وايي چي دمغفرت نه مراد صغيره گناهونه دي کبيره گناهونه او حقوق العباد خپلو حقدارانو ته په سپارلو او يا ورته معافي غوښتلو سره معاف کيږي.

٣٤٣٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: "كَانَ يُعَذِّبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَجْلِسِ الْوَاحِدِ مِائَةَ مَرَّةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَقُومَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دعبداللہ بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به ديو مجلس نه دروانيدو وخت کي سل سل پيري دا دعائيہ کلمات ونيل " رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ " يعني اي زموږه ربه مونږ ته مغفرت اوکړي او زموږ توبه قبوله کړي يقينا ته توبه قبلونکي او بخونکي يي. سفيان دمحمد بن ثورقه نه په همدې سند او په همدې مضمون روايت نقل کړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

٤٠- بَابُ مَا جَاءَ مَا يَقُولُ عِنْدَ الْكُوفِ

په مصيبت كي دگرفتار كس دپاره كومه دعا ونييل پكار دي

۳۴۳۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ يَدْعُو عِنْدَ الْكَرْبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ". حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دتکليف په وخت کي فرماييل: «لا إله إلا الله الحليم العظيم لا إله إلا الله رب العرش العظيم لا إله إلا الله رب السموات والأرض ورب العرش الكريم» يعني الله نه غير بل معبود نشته هغه دیر حلیم او حکیم دی الله نه غير بل معبود نشته هغه دعرش عظیم رب دی الله نه غير بل معبود نشته هغه داسانونو اوزمکی او عرش عظیم رب دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي مونږ ته محمد بن بشار روايت بيان کړي دي او هغه ته ابن ابو عدي او هغه ته هشام او هغه ته قتاده او قتاده دابوالعاليه نه او هغه دابن عباس په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه دمذکوره حديث هم معني روايت نقل کړي دي، او په دي باب کي دعلي رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي.

((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ، وَرَبُّ الْأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ)) متفق عَلَيْهِ.

لغات: کرب: غم، پریشاني، کرب دنصر نه کربا سختیدلو دغم ته ويلي شي، العرش: معروف عرش، یاشاهي تخت، الکريم معني مهربان کرما وکرامه: مهرباني کول
تشریح: کرب دیر زیات لوي غم ته ونيلی شي مطلب دادی هر خومره لوي غم که راخي خو چي پورتنی دعا اولوستلی شي نو الله تعالی به ورته ددينه نجات ورکړي.

"لا إله إلا الله العظيم" يعني نشته هيڅ يو معبود علاوه د عظمت والا الله تعالی نه، علما وائي دالله تعالی عظمت دومره لوي دی چي دهیچا په عقل کي يي تصور نشي راتلی.

١- اوردۀ البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ۲۷ (۲۴۴۵، ۲۴۴۶)، والتوحيد ۲۲ (۴۴۲۶)، و ۲۲ (۴۴۲۱)، صحيح

مسلم، الذکر والدعاء ۲۱ (۲۷۳۰)، (حفظه الأشراف: ۵۲۲۰)

"الحليم" يعني الله تعالى صبرناك دي چي د قدرت باوجود سزا لره مؤخر کوي او د الله تعالى غصه فوري انتقام اخستلو سبب نه دی.

علامه نووي فرماني چي اسلافو به دمصببتونو په وخت کې دا دعا لوستله.

سوال: په پورتنۍ دعا کې خو صرف د الله تعالى ثنا او تعريف دی په دي کې خو څه حاجت نه دی غوښتلې شوی؟

اولنی جواب دادی دا ابتدائي کلمات دي يعني ددي کلماتو دلوستلو نه پس چي به رسول الله دغم لري کولو دپاره هره دعا او غوښتنه نو الله تعالى به ورته لري کوله لکه چي دالادب المفرد دروايت نه هم معلومېږي.

دويم جواب دادی اگر چي په دي الفاظو کې دعا نشته مگر قانون الهي دادی څوک چي په دي ذکر کې داسي مشغول وي چي ددعا غوښتلو موقعه ورته ملاؤ نشي نو الله تعالى ورته دغوښتونکو نه زيات ورکوي.

٣٤٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ الْمُغِيرَةِ الْمُخْزُومِيُّ الْمَدَنِيُّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي قُدَيْلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْقُضَلِ، عَنِ الْمُقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَهْنَأَ الْأَمْرَ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، وَإِذَا اجْتَهَدَ فِي الدُّعَاءِ، قَالَ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي کله به رسول الله صلي الله عليه وسلم دکوم مشکل سره مخامخ شو نو سر مبارک به يي اسمان طرف ته پورته کړو او بيا به يي دا دعانيه کلمات او وئيل "سبحان الله العظيم" يعني پاكي ده رب زما لره چي ډير لوي دي او چي کله به يي په دعا کي ډير کوشش کولو نو دا کلمات به يي وئيل "ياحي ياقيوم" يعني اي ژوندي ذاته او اي دتمام کائنات دنظام چلونکيه. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

٤١- بَابُ مَا جَاءَ مَا يَقُولُ إِذَا نَزَلَ مَنْزِلًا

کوم منزل ته درسيده وخت کي ددعاغوښتلوييان

۳۴۲۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّجِ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمِ السُّلَمِيَّةِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ الثَّمَانَةِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَقٌّ يَزِيدُ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ أَنَّهُ بَلَغَهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ الْأَشَّجِ، فَذَكَرَ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ، وَرَوَى عَنِ ابْنِ عَجَلَانَ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّجِ، وَيَقُولُ: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ خَوْلَةَ، قَالَ: وَحَدِيثُ اللَّيْثِ أَصَحُّ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عَجَلَانَ. (١)

ترجمه : خوله بنت حكيم سليميه رضي الله عنها واني چي ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم دا فرمان واوريده چي خوك چرته كوم خاي دپړاؤ كولو په وخت دا دعائيه كلمات : اَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ الثَّمَانَةِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ اوواني (چي دهغی ترجمه لاتدي ليكلي شوي ده)، نو هغه ته به دروانگي تر وخته پوري هيڅ څيز نقصان اونه رسوي (ترجمه) زه داالله پاك مكمل كلماتو په مدد دهر پيدا شوي د شر او افت نه پناه غواړم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي، مالك بن انس دا حديث په همدې مضمون نقل كړي دي او هغه د يعقوب بن عبدالله اشج نه نقل كړي دي او بيا يې همدا حديث بيان كړي دي، همدا رنگي دا حديث ابن عجلان هم نقل كړي دي ديعقوب بن عبدالله نه البته دده په روايت كي دسعيد بن مسيب عن خوله اضافه ده، دليث بن عجلان دروايت په مقابل كي دا روايت زيات صحيح دي

لغات : اَعُوذُ : عاذ يعوذ عودًا و عياذاً و معاذًا و معاذةً و تعوذًا و استعاذ پناه غوښتل.

تشرېح : سړي چي كله په سفر كي قيام او كړي نو ذكر شوي دعا دي اولولي بيا ورته هيڅ يو شى نقصان نشي رسولى دكلمات الله نه مراد دالله تعالي ازلي صفات دي كوم چي ورسره هميشه قائم دي التامات يعني چي كامل دي هيڅ نقصان او كمى پكې نشي راتلي

دخوله بنت حكيم رضي الله عنها حالاته

نوم خوله كنيه ام شريك قبيله اسلم سره يي تعلق دی او دا درسول الله صلي الله عليه وسلم ترور وه چي دعثمان بن مظعون سره يي نكاح شوي وه كله چي په دويم هجري كي عثمان بن مظعون

وفات شو نو خوله رضي الله عنها دويمه نكاح اونكره علامه ابن اسير واني كانت امرته سالحة يعني حوله يوه نيكه بي بي وه په مسند احمد كې راخي تصور النهار تقوم الليل دورخي به بي روزي نيولي او دشپي به بي تهجد كول دمروياتو شمير بي پينخلس دی.

٤٢- باب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مُسَافِرًا

سفرته دتلو وخت كي ددعا غوښتلوييان

٣٤٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ الْمُقَدِّسِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسْرِ بْنِ الْخَثْعَمِيِّ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ قَالَ بِأُصْبِعِهِ وَمَدَّ شُعْبَةً بِأُصْبِعِهِ، قَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا بِنُصْحِكَ وَأَقْلِبْنَا بِدِمَّةٍ، اللَّهُمَّ أَزِلْنَا الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: كُنْتُ لَا أَعْرِفُ هَذَا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ، حَقَّقَ حَدَّثَنِي بِهِ سُؤَيْدٌ، حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم په سفر تلو او پخپله سورلي په سوريديو نو پخپله گوته به بي اسمان ته اشاره او كړه او دا دعانيه كلمات به بي ونيل "اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا بِنُصْحِكَ وَأَقْلِبْنَا بِدِمَّةٍ، اللَّهُمَّ أَزِلْنَا الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ" يعني اي الله ته زما په سفر كي رفيق بي او ته زما په كور كي خليفه بي (يعني زما په عدم موجودگي كي زما دكور او كورني او مال حال حفاظت كونكي او نائب بي، خپلو ټولو خيرخواهانو سره زما ملگرتيا او كړي او ما خپل منزل ته په حفاظت سره راوړسي، اي الله ته زمكه زمونږ دپاره راوونغاړي او سفر راته اسان كړي اي الله زه په تاباندي دسفر دتكليف اومشت نه پناه غواړم او دخپل نظر دنكاه واپس كيدو دخفگان نه په تاباندي پناه غواړم. امام ترمذي رحمه الله وايي: ماته داحديث صرف دابن عدي په روايت معلوم دي تردې پوري

جي سويد ماته دا حديث په مذڪوره سند بيان كړو ونيل يي مونږ ته عبدالله بن مبارك دا روايت بيان كړي دي او هغه دشعبه نه په همدې مضمون نقل كړي دي دا حديث دابوهريره په روايت حسن غريب دي او مونږ يي صرف دشعبه په روايت پيژنو.

٣٤٣٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجَسٍ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ أَلْتَ الصَّاحِبِ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةَ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَمِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُونِ وَمِنَ دَعْوَةِ الظُّلُمِ وَمِنْ سُوءِ الْمُنْقَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَيُرْوَى الْحَوْرُ بَعْدَ الْكُونِ أَيْضًا، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: الْحَوْرُ بَعْدَ الْكُونِ أَوِ الْكُونِ وَكَلَاهُمَا لَهُ وَجْهٌ يُقَالُ: إِنَّمَا هُوَ الرُّجُوعُ مِنَ الْإِيمَانِ إِلَى الْكُفْرِ، أَوْ مِنَ الْقَاعَةِ إِلَى الْمَعْصِيَةِ، إِنَّمَا يَغْنِي مِنَ الرُّجُوعِ مِنْ شَيْءٍ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الشَّرِّ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن سرجس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم په سفر تلو نو دا دعا به يي ونيله " اللَّهُمَّ أَلْتَ الصَّاحِبِ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةَ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَمِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُونِ وَمِنَ دَعْوَةِ الظُّلُمِ وَمِنْ سُوءِ الْمُنْقَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ " يعني اي الله ته زمونږ د سفر ملگري يي او ته زمونږ نه وروسته زمونږ د اهل او عيال نائب او خليفه يي اي الله ته زمونږ سره زمونږ په دي سفر كي ملگري اوسه او زمونږ په کورنۍ كي زمونږ خليفه او نائب جوړشه اي الله زه په تاباندي پناه غواړم په سفر كي د تکليف او ستري والي او دناکام واپس کيدو دغم نه او د مظلوم دخيرو نه او په مال او کورنۍ د واقع شوي کوم بد منظر دليدو نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي، او د "الحور بعد الكون" په خاي باندي الحور بعد الكور الفاظ هم مروي دي او دا دواړه هم معني الفاظ دي چي يو دبل په خاي استعماليري او ددي معني داده چي پناه غواړم دايمان نه کفر طرف ته دواپس کيدو نه او يا دنيکۍ نه دمعصيت طرف ته دواپس کيدو نه، ددي مطلب دا دي چي دخير نه چرته شر طرف

^١ - صحيح مسلم/ المناک ٤٥ (١٢٢٢) . سنن النسائي/ الاستعاذة ٢١ (٥٥٠٠) . سنن ابن ماجه/ الدعاء ٢٠

(٢٨٨٨) (تحفة ال أشراف: ٥٢٢٠) . و مستد احمد (٨٢/٥/٨٢)

ته زما واپسي اونه شي.

دعبدالله بن سرجس رضي الله عنه حالاته

نوم عبدالله دپلار نوم سرجس دمزني قبيلي سره تعلق لري مخزومي هم ورته ويلي شي دبصري اوسيدونكي دي او دمروياتو تعداد يي ۱۷ دي چي دري په دي كي مسلم نقل كړي دي.

۴۳_ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَدِمَ مِنَ السَّفَرِ

دسفر نه واپسي وخت كي دعغا غوښتلويان

۳۴۴۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، أَلْبَانًا شُعْبَةً، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الرَّبِيعَ بْنَ الْبَرَاءِ بْنَ عَازِبٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ قَالَ: آيُّونَ كَاتِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى الثَّوْرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ الْبَرَاءِ، وَرِوَايَةُ شُعْبَةَ أَصَحُّ، وَفِي الْبَابِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وَأَنْسَ، وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. (١)

ترجمه: دبراء بن عازب رضي الله عنه نه روايت دي فرماني كله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم دسفر نه واپس راغلو نو دا دعا به يي غوښتله " آيُّونَ كَاتِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ " يعني مونږ په سلامتۍ سره دسفر نه واپس راتلونكي يو انشاء الله، او مونږ ستا په حضور كي توبه كونكي يو، او مونږ دخپل رب عبادت كونكي يو، او مونږ دخپل رب شكر گذار يو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، سفيان ثوري دا حديث دابواسحاق نه او هغه دبراء نه نقل كړي دي او په سند كي يي دربيع بن براء واسطه نه ده ذكر كړي، مگر دشعبه روايت زيات صحيح دي، او په دي باب كي دابن عمر، انس، او جابر بن عبدالله رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي.

۳۴۴۱_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَنَظَرَ إِلَى جُذُرَاتِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَضَعَ رَأْسَهُ وَاجْلَعَتْهُ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دَابَّةٍ حَزَّكَهَا مِنْ حُبِّهَا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه مروي دي فرماني كله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم سفر نه واپس راتلو او دمديني په ديوالونو به يي نظر پريوتلو نو خپله سورلي به يي دخپل وطن (مديني) په محبت كي تيزه زغلوله. او كه دخپلي سورلي نه علاوه دبل چا په سورلي به سوړو وهغه به يي هم تيزه زغلوله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

تشرېح: سفر نه دواپس په وخت کې مسنون دعا ونيل پکار دي ددي دپاره چي دچا په زړه کې دا خيال رانشي چي فلانی فلانی کار مي او کړو او پوره مي کړو بلکه دا سوچ به کوي چي ټول کارونه الله تعالي او کړل او مونږه الله تعالي طرف ته رجوع کونکي يو او توبه کونکي يو يعني که څه کمی پاتي شوی وي نو الله تعالي ته درخواست دی چي هغه پوره کړي او دا دعا مسلسل ونيل پکار دي ترڅو چي خپل ښار ته داخل شوی نه وي.

٤٤_ بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا وَدَّعَ إِنْسَانًا

دچا درخستولو وخت كي كومه دعا ونيل پكار دي

٣٤٤٢_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبِيدٍ اللَّهُ السُّلَيْمِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو قَتَيْبَةَ سَلَّمَ بْنُ قَتَيْبَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ ثَابِعٍ، عَنِ ابْنِ عَمْرٍو، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَدَّعَ رَجُلًا أَخَذَ يَدَهُ فَلَا يَدَعُهَا حَتَّى يَكُونَ الرَّجُلُ هُوَ يَدْعُ يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيَقُولُ: اسْتَودِعَ اللَّهُ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَآخِرَ عَمَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَكَذَلِكَ هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنِ ابْنِ عَمْرٍو. (٢)

ترجمه: عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وائي چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم څوك په سفر رخصتولو نو دهغه لاس به يي ونيو او هغه پوري به يي نه پريښودلو تر څو چي به هغه در رسول الله لاس نه وو پريښودلی او بيا به يي دا درخت کلمات وفرمائيل. ((أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العمرة ١٤ (١٨٠٢). وفوائد المدينة بعد ١٠ (١٨٨٦) (تحفة الأشراف: ٥٤٢)

^٢ - لغرد به المؤلف، وانظر: سنن أبي داود / الجهاد ٨٠ (٣٦٠٠). وسنن ابن ماجه / الجهاد ٢٢ (٢٨٢٦) (تحفة الأشراف: ٤٢٤١)

وَيْتَكَ ، وَأَمَّا تَلَكَ ، وَخَوَاتِمَ عَمَلِكَ)) زه ستادين ، ستا امانت او ستا اخري عمل الله تعالى ته سپارم .

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث په دي سند غريب دي او دا حديث ددي سند نه علاوه په بل سند هم داين عمر رضي الله عنهما نه مروي دي

لغات : اودعك : ودع يدع ودعا معني د چا سره امانت ايخودل ، ودَعَ القوم المسافر يعني دمسافر رخصتولو دپاره تلل استودع امانت يي كيخودو ودائع رخصت .

تشرېح : "استودع الله دينك" يعني الله دي ستا ددين حفاظت اوکړي . محقق وشارح حديث نبوي مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشرېح ليکلي دي : ، زه ستا دين الله ته سپارم ددي حديث مطلب په سابقه حديث کې تير شوي دي ، فرق صرف دومره دي چي هلته دمفرد صيغي وي او دلته دجمعي صيغي دي ځکه چي هلته ديو کس درخصتولو معامله وه او دلته دډيرو .

علماء وائي ددي جملي وجه داده چي په سفر کې دسړي په عبادت کې کمی کيږي او دهغي په وجه په ايمان کې هم کمی شروع شي نو ددي دعا فائده داده چي په عبادتونو او ايمان کې کمی رانشي .

وامانتك يعني الله تعالى دي ستا دکورنۍ حفاظت اوکړي او په تاباندي چي دکوم امانت ذمه واري ده هغه دي الله تعالى پوره کړي .
خواتيم عملك ، يعني ستا اخري عمل الله ته سپارم .

علامه مناوي وائي چي دسفر کونکي دپاره سنت دي چي دروانيدو نه مخکې دي توبه اوياسي او چي په چا يي ظلم کړی وي دهغه نه دي معافي اوغواړي او که دچا سره يي صله رحمي پريخودلي وي نو دهغه سره دي صله رحمي اوکړي او بيادي لار شي او چي کوم حقونه يي په ذمه دي هغه دي پوره کړي .

٣٤٤٣_ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى الْفَرَّارِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ خُثَيْمٍ، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ، كَانَ يَقُولُ لِلرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا: اذْنِ مِنِّي أَوْدَعْكَ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُودِعُنَا، فَيَقُولُ: "أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ وَبَيْتَكَ وَأَمَّا تَلَكَ وَخَوَاتِمَ عَمَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حديث حسن صحيح غريب من هذا الوجه من حديث سالم بن عبد الله. (١)

ترجمه : سالم بن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وائي چي ڪله به ڇوڪ ٻه سفر باندې تملو نو عبدالله به ورته فرماڻيل چي ماته رانزدی شه چي هغه دعا گانو سره دي رخصت ڪرم ڪومو سره چي به مونڱ رسول الله صلي الله عليه وسلم رخصتولو، ٻيا به بي دا درخت ڪلمات اوفرمانيل، ((أَسْتَودِعُ اللَّهَ دِينَكَ، وَأَمَّا لَكَ، وَخَوَاتِمَ عَمَلِكَ)) زه ستا دين، ستا امانت او ستا اخري عمل الله تعالي ته سپارم.
امام ترمذي رحمه الله وائي دا حديث ٻه دي سند چي دسالم بن عبد الله نه مروي دي حسن صحيح غريب دي.

٤٥_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٢٤٤٤_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيْدٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ سَفَرًا فَرُودَنِي، قَالَ: "زَوَّدَكَ اللَّهُ التَّقْوَى"، قَالَ: زِدْنِي، قَالَ: "وَعَفْرَ ذَنْبِكَ"، قَالَ: زِدْنِي بِأَيِّ أَتَتْ وَأُمِّي، قَالَ: "وَيَسَّرَ لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : انس بن مالڪ رضي الله عنه نه روايت دی چي يو سري د رسول الله صلي الله عليه وسلم ٻه خدمت ڪي حاضر شو او عرض يی او ڪرو چي ای دالله رسوله: زه ٻه سفر ڄم نو ماته ڄه دعا گانو توبه راکري، رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل الله تعالي دي تقوي ستا دلاري توبه جوڙه ڪري، هغه عرض او ڪرو ڄه زياتي دعا هم راته او ڪري، رسول الله صلي الله عليه وسلم دعا او ڪره چي الله تعالي دي تاته مغفرت و ڪري، هغه عرض او ڪرو زما مور پلار دي درنه قربان شي ڄه زياتي دعا هم راته او ڪري، چي ته هر چرته يی الله تعالي دي خير اونيڪي تا دپاره اسانه او ڪرڻي.
امام ترمذي رحمه الله وائي دا حديث حسن غريب دي

^١ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ١٦١ (٥٨٨)، (وانظر أيضا الأرقام: ٥٠٩٥٥٨) (تحفة الأشراف: ٦٤٥٨)، و مستند احمد

^٢ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٤٨)

لغات : زودك الله. ازداد وزودة معني توبنه وركول زاد بي مفرد دي.
تشریح : معلومه شوه چي دمسافر دپاره بهترينه تحفه چي په سفر کې ورته فائده اخستلی شي تقوي ده تقوي وئیلی شي دالله په حکمونو عمل کولو ته او دتمامو منهیاتو نه بندیدلو ته او درسول الله په تمامو سنتونو عمل کولو ته په قران مجید کې هم راغلي دي "وتزودوا فان خیر الزاد التقوي".

٤٦_باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق یو بل باب

٣٤٤٥_ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسَافِرَ فَأَوْصِنِي. قَالَ: "عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالتَّكْوِيلِ عَلَى كُلِّ شَرِّ". فَلَمَّا أَنْ وَلَّى الرَّجُلُ قَالَ: اللَّهُمَّ اظْلُوهَ الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه : ابوهريره رضي الله عنه واني چي يو کس رسول الله صلي الله عليه وسلم ته عرض اوکړو چي زه دسفر اراده لرم ماته څه نصيحت اوکړئ رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل چي هر وخت دالله تعالي نه ويريږه په هر اوچت ځايي باندي تکبير وايه چي کله دهلته نه لاړو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دعا اوکړه: اللَّهُمَّ اظْلُوهَ الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ". يعني اى الله! دده دسفر اوږدوالى راوڼغاړى دده سفر په ده باندي اسان کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي.

لغات : شرف ، لوړ ځاي د سمع نه لوړيدل

تشریح : علماء واني دمسافر دسفر کولو نه مخکې کوم نيك بنده ته ورتلل پکار دي چي دعا ورته او غواړي او دنصيحت درخواست ورته وکړي

عليک بتقوي الله: يعني دتقوي التزام وکړه، مطلب دا دي چي انسان خو دحضر په زمانه کې دتقوي التزام کوي ليکن دسفر په حالت کې په دي کې کمي راځي نو رسول الله ځکه په خصوصيت په سفر کې دتقوي دالتزام حکم وکړو.

٤٧- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَكِبَ النَّاقَةَ

پخپله سورلی دسورلی وخت کي ددعا غوښتلو بیان

٣٤٤١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ، قَالَ: مَهْنَتْ عَلِيًّا أَنِّي إِذَا بَدَأْتُ رَيْزَ كَيْبَهَا، فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ، قَالَ: "بِسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا، فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ (سورة الزخرف آية ١٣-١٤)، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ ثَلَاثًا، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثَلَاثًا، سُبْحَانَكَ إِنِّي قَدْ كُنْتُ لَفِي سَفَرٍ فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ"، ثُمَّ صَحَّجَكَ، قُلْتُ: مِنْ أَيِّ قَوْمٍ صَحَّجْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ كَمَا صَنَعْتُ، ثُمَّ صَحَّجَكَ، فَقُلْتُ: مِنْ أَيِّ قَوْمٍ صَحَّجْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: إِنَّ رَبَّكَ لَيَعْجَبُ مِنْ عَبْدٍ إِذَا قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرُكَ"، وَفِي الْبَابِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: علي بن ربیعہ وانی چي زه دامير المومنين علي رضي الله عنه په خدمت کې حاضر دم نو دهغوي دسورلی دپاره يو څاروی راوستلی شو نو هغوي په رکاب کې دخپي ايښودلو په وخت بسم الله اوويله او دسورلی په شا باندي کيناستلو او دایي او فرمائيل: (سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ) هم دهغه ذات دپاره حمد دی چاچي دا څاروی زمونږ تابعدار جوړ کړو زمونږ خو ددی دقابو کولو طاقت نه وو او زمونږ دخپل رب طرف ته واپس تلل دي بيا یی دری ځله الحمد لله، الله اکبر اوويل او دایي اوويل: "سُبْحَانَكَ إِنِّي قَدْ كُنْتُ لَفِي سَفَرٍ فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ" چي پاک یی ته ای الله: ما په خپل ځان باندي ظلم کړی دی ته څما مغفرت او کړی ځکه چي هم ته مغفرت کونکی یی ستا نه سوا بل څوک بخونکي نشته! دا کلمات یی اوويل نو بيا یی اوخاندل نو هغوي ته اوويلی شو ای امير المومنين تاسو څنگه اوخاندل ویی فرمائيل چي ما رسول الله صلي الله عليه وسلم په دغی کار باندي لیدلی وو څنگه چي ما اوکرل بيا رسول الله اوخاندل نو ماتري هم دغی تپوس کړی وو چي تاسو څنگه اوخاندل! رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل چي ستا رب چي

پاك دی فرمائي چي ماته دخپل بنده دا وينا خونبه ده چي وائي: رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرُكَ " يعني چي خما گناهونه معاف کړی هغه ته معلومه ده چي خما نه سوا بل څوک گناه معاف کونکی نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب کي دابن عمر رضي الله عنهما نه هم حديث وارد دي.

لغات: اتي اتي ياتي اتيانا وايتانه وماتاة معني راتلل، حاضریدل.

تشریح: رکاب داوسپني هغي حلقي ته ونيلى شي کومه چي داس په زين کې دواړو طرفونو ته زورنده وي چي اس ته ورباندي ختل کولى شي په سورلي باندي دناستي وخت کې بسم الله کولو سره نوري دعاگانې هم مروي دي په يو بل روايت کې راخي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دڅاروو په شا باندي شيطان ناست وي کله چي تاسو کيښئ نو بسم الله به وائي

دعلي بن ربيعه حالات

نوم علي د پلار نوم ربيعه دکوفي اوسيدونکي وو دلويو تابعينو دجملي نه دي او په نقل دروايت کې ثقه دي.

٣٤٤٧- حَدَّثَنَا سُيُودُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَارِقِيِّ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا سَافَرَ فَكَرِبَ رَاجِلَتُهُ كَبْرَ ثَلَاثًا، وَيَقُولُ: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ (الزخرف آية ١٣-١٤)، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِي هَذَا مِنَ الْبَرِّ وَالنَّفَقَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى. اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا الْمَسِيرَ وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَ الْأَرْضِ، اللَّهُمَّ أَتَى الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اضْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا". وَكَانَ يَقُولُ: إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ: "أَيُّبُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ كَأَيُّبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرمائي چي کله به رسول الله صلي الله

١ - صحيح مسلم/ المناکک ٤٥ (١٣٢٢)، سنن ابی داود/ الجهاد ٤٩ (٢٥٩٩) (تحفة الأشراف: ٤٣٢٨)، و مسند احمد

(٢: ١٢٢)، و سنن الدارمی/ الاستئذان ٢٢ (٢٤١٥)

عليه وسلم په سفر تلو او خپلي سورلي ته به ختلو نوالله اکبر به يې درې پيري اوونيل او بيا به يې دا دعا اوونيله: (سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ) هم دغه ذات دپاره حمد دی چاچي دا خاړوی زمونږ تابعدار جوړ کړو زمونږ خو ددی دقابو کولو طاقت نه وو او زمونږ دخپل رب طرف ته واپس تلل دي، او بيا به يې ددينه پس دا دعا اوونيله "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِي هَذَا مِنَ الْبِرِّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى. اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا السَّيْرَ وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَ الْأَرْضِ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيقَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا". "يعني اي الله زه پخپل سفر کي ستانه دنيکی او تقوي طلب گاريم او دداسي عمل توفيق غواړم چي ته ورباندي راضي کيږي اي الله ته زمونږ دا سفر اسان کړي او دزمکي لري والي راوغاري او ته زمونږ سره په سفر کي مددگار اوسي او زمونږ په کور کي ته زمونږ قائم مقام شي، مگر کله چي به رسول الله کور ته راواپس کيدو نو دا دعا به يې ونيله "أَيُّبُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَالِيُيُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ". ترجمه، مونږ انشاء الله سلامتيا سره واپس راتلونکي يو توبه ويستونکي دخپل رب عبادت کونکي او تعريف کونکي بندگان يو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

٤٨- باب مَا ذَكَرَ فِي دَعْوَةِ الْمُسَافِرِ

دمسافر ددعا بيان

٣٤٤٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ الصَّوَّافُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ". (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دري قسمه دعاگانې مقبول دي يوه دمظلوم دعا ده او دويمه دمسافر دعا ده او دريم دخوي په حق کي دپلار خيري دي.

لغات: مستجابات: استجابة واستجاب له استجابة واستجوبة واستجوب استجوابا جواب درکول، او دعا قبول، جاب جوابا وتجوابا طي کول

تشریح: په دي روايت کې تير شول چي دري قسمه دعاگانې زر او ضرور قبلدونکي دي يو

دمظلوم خيرى دي خكه چي دده په خيرو كې اخلاص زيات دى او په كومه دعا كې چي اخلاص زيات وي هغه زر قبليري دويمه دمسافر دعا ده چاچي دمسافر سره ښه سلوك او كړو او مسافر ورته دعا او كړي نو فورا قبليري ليكن كه خوك مسافر ته تكليف اورسوي او هغه ورته خيرى او كړي نو هم زر قبليري، دريم په دي كې خيرى كول دپلار دي بچي خپل ته په دي حديث كې دوالد لفظ راغلى دى په يو بل كې دوالده لفظ هم راغلى دى.

د مور خيرى خو ډيري زر قبليري خكه چي دمور حق په اولاد دپلار دحق نه هم زيات وي.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الدَّسْتَوَائِي، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، لَحْوَةً، وَزَادَ فِيهِ: "مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ". قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ هَذَا الَّذِي رَوَى عَنْهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ يَقُولُ لَهُ: أَبُو جَعْفَرٍ الْمُؤَدِّنُ، وَقَدْ رَوَى عَنْهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ غَيْرَ حَدِيثٍ، وَلَا نَعْرِفُ اسْمَهُ (١)

ترجمه: د يحيى بن ابی کثیر نه هم په مذکور ه سند دماقبل هم معني روايت مروي دي مگر د يحيى په روايت کي دومره اضافه ده "مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او هغه ابو جعفر راضي چي يحيى بن ابی کثیر ورته نقل دروايت کوي په ابو جعفر مؤذن مشهور دي او يحيى بن کثیر ورته ددي حديث نه علاود نور احاديث هم نقل کړي دي مگر مونږ ته دده نوم معلوم نه دي.

٤٩- باب مَا يَقُولُ إِذَا هَاجَتِ الرِّيحُ

دطوفان راتلووخت کي ددعاغوښتولبيان

٣٤٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ أَبُو عَمْرِو الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى الرِّيحَ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ مَا فِيهَا وَخَيْرِ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ". قَالَ أَبُو عِمْسَى: وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَهَذَا

حديث حسن. (١)

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم طوفاني باد اوليدو نو دا دعانيه كلمات به بي ونييل "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ مَا فِيهَا وَخَيْرِ مَا أُزِيلُ بِهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُزِيلُ بِهِ" يعني اي الله زه ستا نه ددي باد خير غوارم او هغه خير درنه غوارم كوم چي په دي كي دي او كوم خير چي ددي سره راليږلي شوي دي هغه غوارم، او دهغه شر نه په تا باندي پناه غوارم كوم چي په دي كي دي او زه ددي دشر نه پناه غوارم او كوم شر چي په دي كي پټ پروت دي دهغه نه پناه غوارم او كوم شر چي ددي سره راليږلي شوي دي دهغي نه په تا باندي پناه غوارم امام ترمذي رحمه الله وايي: او په دي باب كي دابي بن كعب رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي او دا حديث حسن دي.

لغات: الريح: معني هوا ارياح او ارواح بي جمع ده او جمع الجمع بي روايح ده.

تفسير: علماء وائي هوا هم دالله تعالي يو نعمت دی دكومي په ذريعه چي انسان ته ډيري فاندي وركولى شي په دي وجه ديته بدرد ونييل پكار نه دي ليكن ددي په ذريعه كله دالله تعالي عذاب هم راتلى شي په دي وجه دالله نه دهوا خير او غواړئ او ددي دشر نه په الله پناه او غواړئ.

٥٠. بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ.

داسمان دگوزاري وخت كي ددعا غوښتلوي بيان

٣٤٥٠ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ أَبِي مَكْرٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا سَمِعَ صَوْتَ الرَّعْدِ وَالصَّوَاعِقِ، قَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِقَهْرِكَ، وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَرِيثٌ، لَا لَعْنَةَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

ترجمه: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرماني چي كله به نبي كريم صلي الله

١ - صحيح مسلم / الاستسقاء (١٥/٨٩٩) (تحفة الأشراف: ١٢٣٨٥)

٢ - سنن النسائي / عمل اليوم والليلة (٣٦٩/٩٢٤) (تحفة الأشراف: ٤٠٢٠١) - ومسنن احمد (٢/١٠٠)

عليه وسلم داسمان گرزاري واوريدو نو دا دعا به يي غوڻستله " اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ، وَلَا تُهْلِكْنَا بِغَضَابِكَ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ " يعني اي الله مونږ لره پخپل غضب هلاک نکړي او دخپل عذاب په ذريعه مو هلاک نکړي او دداسي بد وخت دراتلو نه مخکي مغفرت او کړي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدي سند پيژنو..

٥١_باب مَا يَقُولُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْهَلَاكِ

د سپوږمۍ د ليدو وخت کي د دعا غوښتلويان

٣٤٥١_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سُفْيَانَ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنَا بِلَالُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا رَأَى الْهَلَاكَ قَالَ: اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: د طلحه بن عبیدالله نه روایت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به کله سپوږمۍ اوليده نو دا دعا به يي غوښتله " اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ " يعني اي الله دا مياشت زمونږ دپاره برکتني کړي، دبرکت او ايمان او سلامتۍ او اسلام سره دا په مونږ تيره کړي او اي سپوږمۍ زما او ستا رب الله دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

تشریح: د بني کريم صلي الله عليه وسلم عادت دا وو چي کله به يي مياشت اوليده نو دا دعا به يي هم ونيله ((اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ، هَلَالٌ مُشْرِقٌ وَخَيْرٌ)).

يعني اي الله دا مياشت زمونږ دپاره د امن او سلامتۍ مياشت وگرځوي او اي سپوږمۍ زما او ستا رب الله دي اي الله دا مياشت دخير او هدايت مياشت وگرځوي.

٥٢_باب مَا يَقُولُ عِنْدَ الْغَضَبِ

دغصي وخت كي كومه دعا ونبيل پكار دي

۳۴۵۲_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى عُرِفَ الْقَضَبُ فِي وَجْهِ أَحَدِهِمَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ غَضَبُهُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"، وَفِي الْبَابِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ صُرَدٍ. (١)

ترجمه دمعاذ بن جبل رضي الله عنه بيان دي فرماني چي دوه كسانو خپل مينځ كي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم په وړاندي رد بد او كنځل اوكرل او په دوى كي ديو كس د مخ نه دغصي اثر ښكاره كيدو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمانيل ماته يوه داسي كلمه معلومه ده كچري دي دا كلمه اوواني نو غصه به يي فورا ختمه شي او هغه كلمه داده "أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" يعنې پناه غواړم په الله تعالى دشيطان رتلي شوي نه. امام ترمذي رحمه الله وايي: په دي باب كي دسليمان بن سرد نه هم روايت وارد دي او دا حديث مرسل (منقطع) دي.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُفْيَانَ بِهِذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ مُرْسَلٌ. عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى لَمْ يَسْمَعْ مِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، مَاتَ مُعَاذٌ فِي خِلَافَةِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، وَقُتِلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى غُلَامٌ ابْنُ سِتِّ سِنِينَ، هَكَذَا رَوَى شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، وَقَدْ رَوَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَرَأَاهُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى يَكُنَى أَبَا عَيْسَى، وَأَبُو لَيْلَى اسْمُهُ يَسَارٌ، وَرَوَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: أَذْرَكْتُ عَشْرِينَ وَمِائَةً مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه محمد بن بشار د عبدالرحمن په واسطه دسفيان نه په همدي سند دماقبل پشان

¹ _ سنن ابى داود/الأدب ۳ (۴۸۰)، تحفة الأشراف (۱۳۲۲) و مسند احمد (۵/۲۳۰)

² _ اورده البخاري في الجامع الصحيح، بدء الخلق: ۱۱/۲۲۲، و الأدب: ۶۶/۶۱۵، و مسلم، الزهر والصلة ۳۶۱ (۱۰۹/۱۱۰)، و ابوداؤد ۴۸۱ (۲۲۵)، نسائي في عمل اليوم والليلة ۴۹۴، والكبرى ۱۰۲۲۵

روایت بیان کړي دي او وائي چي دا حدیث مرسل دي، او عبدالرحمن ابن ابی لیلی دمعاذ بن جبل نه اوریدل نه دي کړي معاذ په خلافت فاروقي کي وفات شوي دي کله چي عمر فاروق وفات کیدو دغه وخت د عبدالرحمن بن ابی لیلی عمر شپږ کاله وو داروایت شعبه هم دحکم نه نقل کړي دي د عبدالرحمن بن ابی لیلی نه دارنگي عبدالرحمن بن ابی الیلي د عمر بن خطاب نه روایت نقل کړي دي او لیدلي یي دي او د عبدالرحمن بن ابی لیلی اسم کنیه ابو عیسی ده او د ابو لیلی نوم یسار دي د عبدالرحمن بن ابی لیلی نه مروي دي چي یوسل او شل اتصاري صحابه کرامو سره یي ملاقات شوي دي

۵۳- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى رُؤْيَا يَكْرَهُهَا

دېد خوب لیدلو وخت کي کومه دعا ونیل پکار دي

۳۴۵۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَّابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الرُّؤْيَا يُحِبُّهَا، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ، فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا وَلْيُحَدِّثْ بِهَا رَأَى، وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُهُ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ هَرَا وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ فَإِنَّمَا لَا تَصْرُهُ". وفي الباب، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَابْنُ الْهَادِ اسْمُهُ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسَامَةَ بْنِ الْهَادِ الْمَدِينِيُّ وَهُوَ ثِقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ رَوَى عَنْهُ مَالِكٌ وَالنَّاسُ. (١)

ترجمه دابوسعيد خدری رضي الله عنه نه روایت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي په تاسو کې چي څوک داسی خوب اوویني چي دهغه خوښ شي نو دا دالله تعالی دطرف نه دی دالله حمد ښادی اووائي او دوستانو ته دی یی بیان کړي او یو بل روایت کي دا الفاظ دي بی د دوستانو نه دی یی بل چاته نه بیانوي او که داسی خوب اوویني چي دده خوښ نه وي، نو دا دشيطان دطرفه دی نو اعدو بالله دی اووائي، ددی خوب، دشر نه دی دالله نه پناه اوغواري، او هیچاته دی نه بیانوي، ځکه چي دا هیڅ نقصان نشي رسولی امام ترمذي رحمه الله وایي او په دي باب کي دابوقتاده نه هم روایت وارد دي او داحديث حسن صحيح غريب دي او دابن الهاد نوم يزيد بن عبدالله بن اسامه بن الهاد المديني دي او ثقه راوي دي دمحدثينو په نزد امام مالک او ډيرو علماؤ ورته نقل دروایت کړي دي.

لغات: رؤيا: الرؤيا جمع ده او رؤي يي مفرد دي معني خوب رآيا و روية و رؤيانا معني بصيرت سره كتل.

تشرېح: نيك خوب دالله تعالي دطرفه وي او دا يو زيری وي چي مومن بنده خوشحاله شي او ددي خوب په ذريعه دحسن سلوك اميد كيدی شي كوم چي دالله دشكر موجب دی، داسي خوب به خپل دوست ته بيانوی ابن حجر ددي دا مطلب ليكلي دي چي ډير كړته بل كس دبغض او حسد په وجه ناكاره تعبير وركوي او بيا همداسي واقع شي ابن حجر دا هم ليكلي دي چي ددي حديث نه چاته دخوب بيانولو دري اداب معلوميږي اول دا چي الحمد لله به واني دويم داچي دالله تعريف به كوي دريم داچي خپل خوب به كوم عالم او خير خواه ته بيانوي

واذا راي غير ذلك مما يكره فانها هي من الشيطان. كله چي دی ددي برعكس ناخوبه څيز په خوب كې اوويني نو دا به دشيطان دطرف نه وي بد خوب دشيطان دطرفه كيدو مطلب دادی چي بد خوب دشيطاني اثرا تو عكاسي كوي ددي خوب په سبب هغه انسان لره پریشان كوي په دي باندې شيطان ډير خوشحاليږي تردې چي انسان بيا بد گماني شروع كړي او د تقرب الهي او حق دتلول په لاز كې سستي شروع كړي

ولا يذكرها لاحد فانه لا تضرة: علامه قطب الدين واني لكه څرنگه چي الله تعالي صدقه او خيرات دمال دحفاظت او برکت سبب گرځولی دی نو دا رنگي په الله پناه غوښتل او خوب چاته نه بيانول ددي خبري دليل دی چي الله تعالي به يي ددي دمضر اثر نه بېج كړي

٥٤- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى الْبَاكُورَةَ مِنَ الثَّمَرِ

كله چي ديو موسم اولنی میوه څو كاوويني نو څه به واني

٣٤٥٤- حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ الثَّمَرِ جَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَارِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَمُدِّنَا، اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلَكَ وَلَبَيْتُكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَلَبَيْتُكَ، وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ، وَأَنَا أَدْعُوكَ لِمَدِينَةِ يَسْمَلٍ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ، وَمِثْلُهُ مَعَهُ، قَالَ: لَمْ يَدْعُوا أَصْفَرَ وَلَيْدَ يَرَاهُ فَيُعْطِيهِ ذَلِكَ الثَّمَرُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ

صحيح.)

ترجمه دابره ريره رضي الله عنه بيان دي فرماني كله چي به كجوري بخي شوي او په اول خل به خلقو اوليدي نو دا به يي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راوپلي كله چي به رسول الله اخستلي نو دا دعا به يي ونيله "اللهم بارك لنا في ثمارنا وبارك لنا في مدينتنا وبارك لنا في صاعنا ومدنا اللهم إن إبراهيم عبدك و خليلك و نبيك و راني عبدك و نبيك وانه دعاك لمكة و أنا أدعوك للمدينة بمثل ما دعاك به لمكة ومثله" اي الله زمونږ دپاره زمونږ په ميوو كي برکت واچوي. او زمونږ دپاره زمونږ په دي ښار كي برکت واچوي. او زمونږ په صاع كي برکت واچوي. او زمونږ په مد كي برکت واچوي. اي الله ابراهيم عليه السلام ستا بنده دي. ستا دوست دي. ستا نبي دي. او زه هم ستا بنده او ستا نبي يم هغه دعا غوښتلي وه دمكي دپاره زه هم ستا نه دمدني دپاره دعا غواړم او داسي دعا غواړم څنگه چي ابراهيم عليه السلام دمكي دپاره غوښتلي وه بلكه په مدينه كي دهغي دوه چنده برکت واچوي. ابرهريره وائي بيا چي به كله رسول الله كوم ماشوم وليدلو نو دا اولنۍ ميوه به يي ورته ورکړه امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

٥٥_باب مَا يَقُولُ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا

دخوراک کولو وخت کي کومه دعا ونيل پکار دي

٣٤٥٥_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَزْمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَلَى مَيْمُونَةَ فَجَاءَتْنَا بِأَنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَنَا عَلَى يَمِينِهِ وَخَالِدٌ عَلَى شِمَالِهِ، فَقَالَ لِي: "الشَّرْبَةُ لَكَ، فَإِنْ شِئْتَ أَتَرْتِ بِهَا خَالِدًا؟" فَقُلْتُ: مَا كُنْتُ أُرِيدُ عَلَى سُورِكَ أَحَدًا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَطْعَمَهُ اللَّهُ الطَّعَامَ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ. وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ لَبَنًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ" وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيْسَ فِيهِ يُعْزِي مَكَانَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ اللَّبَنِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، فَقَالَ: عَنْ عُمَرَ بْنِ

حَزَمَلَةً، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: عَمَرُوا بَنَ حَزَمَلَةً، وَلَا يَصِحُّ. (١)

ترجمه : عبدالله بن عباس رضي الله عنهما نه روايت دي فرمائي چي زه او خالد بن الوليد د رسول الله سره دام المومنين ميمونه رضي الله عنها كور ته داخل شو او ام المؤمنين مونږ ته په يولونبي شوده پيش كړل پس رسول الله وڅكل چي زه ورته بني ابرخ ته وم او خالد گس ابرخ ته ناست وو، راته يي افرمائيل حق خو ستا جوړيږي مگر كه ته خالد ته په خان باندي ترجيح وركوي (نو ستا خوښه ده، ما وويل زه خو ستاسو جوتې بل چاته نشم پريښودلې، بيا رسول الله وفرمايل چا ته چي الله څه خوراك نصيب كړي نو دا دعا دي اووايي اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ " او چاته چي الله څښاك نصيب كړي نو دا دعا دي اووايي : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ " " بيا رسول كريم صلي الله عليه وسلم افرمائيل په نعمتونوكې بل داسي نعمت نشته چي دخوراك اوڅخاك دواړو دپاره كار وركړي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن دي. بعضي محدثينو دا حديث دعلي بن زيد نه نقل كړي دي او هغه د عمر بن حرملة نه نقل كړي دي، اود بعضو قول دي عمرو بن حرملة نه نقل كړي دي، مگر عمرو بن حرملة ونييل درست نه دي

٥٦_بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَرَعَ مِنَ الطَّعَامِ

دخوراك كولو نه پس كومه دعا ونييل پكار دي

٣٤٥٦_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مُودَّعٍ وَلَا مُسْتَعْفَى عَنْهُ رَبَّنَا ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دابوامامه رضي الله عنه بيان دي كله چي به در رسول الله صلي الله عليه وسلم دمخي نه دسترخوان پورته كړي شو نو دا دعا به يي ونيله : " الحمد لله حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه

١ - سنن ابی داود/ الأشربة ٢١ (٢٤٢٠) . سنن ابن ماجه/ الاطعمه ٢٥ (٢٢٢٢) (تحفة الأشراف : ٦٢٩٨) . و مسند احمد

غير مودع ولا مستغنى عنه ربنا" تول تعريفونه خاص دالله تعالي دپاره دي او ډير زيات تعريفونه دالله دپاره دي پاك رزق دي او برکتی رزق دي دا دي دالله تعالي دطرفه زمونږ دپاره اخري رزق نشي او اي زمونږ پروردگار ه مونږ هيڅ كله ددينه بينياز نه يو.
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

۳۴۵۷_ حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، وَأَبُو خَالِدٍ الْأَخْمَرُ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ رِيَّاحِ بْنِ عَيْدَةَ، قَالَ حَفْصٌ: عَنْ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ، وَقَالَ أَبُو خَالِدٍ، عَنْ مَوْلَى لَأْبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ".^(۱)

ترجمه . ابوسعید خدری رضي الله عنه بیان دي كله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم خوړل او څكل او كرل نو دا دعا به يي ونيله " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ " يعني اي الله تول تعريفونه ستا دپاره دي چي مونږ ته دي خوړل او څكل راكړل او مونږ دي مسلمانان پيدا كړو.

۳۴۵۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي أَبُو مَرْحُومٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مَعَاذٍ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ عُظْمٍ لَهُ مَا تَقَدَّرَ مِنْ ذَلِكَ " . قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَأَبُو مَرْحُومٍ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ مَيْمُونٍ.^(۲)

ترجمه معاذ بن انس رضي الله عنه نه روايت شوی دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي چا دروتی خوړلو نه پس دا دعا اولوستله : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ ، تول تعريفونه الله تعالي دپاره دي چاچي ماته دا خوراك راكړو او خدا دكوشش او طاقت نه بغير یی راكړو نو دهغه مخکني تول گناهونه به معاف کړی شي.

۱ _ سنن ابن ماجه/الأطعمة ۱۶ (۲۲۸۲)، (تحفة الأشراف: ۲۲۲۲)

۲ _ سنن ابی داود/اللباس ۱ (۲۰۲۲) . سنن ابن ماجه/الأطعمة ۱۶ (۲۲۸۵) (تحفة الأشراف: ۱۱۲۹۷) . وسنن

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او دابو مرحوم نوم عبدالرحيم بن ميمون دي

لغات: حول، معني قدرت او هوبنيارتوب، لري ليدل، كال، حال د نصر نه حولا وحوولا ديو حالت نه بل حالت ته ديوخيز بدلېدل.

تشرېح: دخوراك متعلق د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ډيري دعاگانې منقول دي په دي منقوله دعاگانو كې ديوي لوستل هم كافي دي په پورتني روايت كې يوي جامع دعا ته اشاره ده او تاثير يې پخپله په روايت كې بيان شوی دی چې په لوستلو يې تمام گناهونه معاف كيږي مگر د علماؤ په نزد صغيره گناهونه مراد دي او دكبيره گناهونو دمعاغې دپاره توبه ويستل شرط دي.

د معاذ بن انس رضي الله عنه حالات

نوم معاذ دپلار نوم انس قبيله جهينه سره تعلق لري، دي په مصريانو كې شميرلي شي چې مرويات يې ډير موندلي شي اكثر ورته دده خوي سهل نقل دروايت كوي.

٥٧_ باب مَا يَقُولُ إِذَا سَبَّحَ نَهْيَ الْجَمَارِ

د خرد اواز او ريدو وخت كي كومه دعا ونيل پكار دي

٣٤٥٩_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا سَبَّحْتُمْ صَبَاحَ الدَّيْكَةِ فَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا، وَإِذَا سَبَّحْتُمْ نَهْيَ الْجَمَارِ فَتَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ رَأَى شَيْطَانًا." قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې رسول كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چې دبانگي اواز واورئ نو دالله تعالي نه دهغه فضل او غواړئ څكه چې ده په دي وخت كې فرشته ليدلي وي، او كله چې دخر اواز واورئ نو په الله تعالي باندي دشيطان نه پناه او غواړئ څكه چې ده په دي وخت كې شيطان ليدلي وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق / ١٥ (٣٣٠٣). صحيح مسلم / الذكر والدعاء / ٢٠ (٢٤٢٩). سنن ابی داود /

۵۸۔ باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّحْمِيدِ

دَسْبِیح، تَکبیر، او تهلیل او تحمید فضیلت

۳۴۶۔ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رِيَّادٍ الْكُوفِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرِ السَّهْمِيُّ. عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ. عَنْ أَبِي بَلْجٍ. عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا عَلَى الْأَرْضِ أَحَدٌ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِلَّا كَفَرَتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. وَرَوَى شُعْبَةُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي بَلْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَلَمْ يَرْفَعَهُ. وَأَبُو بَلْجٍ اسْمُهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ. وَيُقَالُ أَيْضًا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ. عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ. عَنْ أَبِي بَلْجٍ. عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. نَحْوَهُ. وَحَاتِمٌ وَيُكْنَى أَبَا يُوسُفَ الْقَشِيرِي.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. عَنْ شُعْبَةَ. عَنْ أَبِي بَلْجٍ. نَحْوَهُ وَلَمْ يَرْفَعَهُ. (۱)
ترجمہ: د عبد اللہ بن عمرو رضی اللہ عنہما بیان دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی کہ
دی پہ زمکہ چہ ہر یو بندہ " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " او وانی نو
گناہونہ بہ بی اوبخلی شی اگر کہ ددہ گناہونہ دسمندر دزگ برابر ډیر وی د دعا ترجمہ دادہ
دانہ تعالی نہ علاوہ بل خوک حقدار دبنده کی نشته او اللہ تعالی دهر چانه لوی دی او دانہ
تعالی نہ علاوہ پہ هیچا کی دکوم کار کولو طاقت نشته.
امام ترمذی رحمہ اللہ وایی:

د عبد اللہ بن عمرو بن عاص رضی اللہ عنہ حالاتہ

نوم عبد اللہ کنیہ ابو محمد یا ابو عبد الرحمن ډیلار نوم بی عمرو بن العاص وو او دمور نوم
بی ریطہ بنت مبنی وو دخپل پلار عمرو سره په اسلام کې داخل شوی وو (اسد الغابہ).

د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مجلس ته به راتلو او چي څه به یی اوریدل هغه به یی لیکل
پخپله ابوهریره رضی اللہ عنہ فرمائی چي ده ته زمانه زیات احادیث یاد دي ځکه چي ده به

ليكل كول او مانه كول، تذكرة الحفاظ،

در رسول الله سره په بعضي غزواتو کې هم شريک شوی دی او په جنگ یرموک کې عمرو بن العاص رضي الله عنه ده ته دخپل لاس جهنډه ورکړې ده.

د درس حلقه يې ډيره وسيعه ده او دخپلو شاگردانو سره يې ډير محبت وو په هره دويمه ورځ به يې روزه نيوله او دشپې اکثره حصه به يې په عبادت کې تيروله او په دري ورځو کې به يې قرآن ختمولو.

وفات عمرو بن العاص رضي الله عنه په ۲۵ هجري کې وفات شوی دی او پدغه زمانه کې د مروان بن حکم او عبد الله بن زبير جنگ جاري وو نو په دې وجه ده لره خلقو په کور کې دفن کړو ځکه چې جنازه عام قبرستان ته رسول مشکل وو.

دده نه اوه سوه روايات منقول دي چې ۱۷ متفق عليه دي اته په بخاري کې او شل په مسلم کې تهذيب الکمال.

۳۴۶۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَقَّارِ، حَدَّثَنَا أَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ، فَلَمَّا قَفَلْنَا أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَكَثَّرَ النَّاسُ تَكْبِيرَهُ وَرَفَعُوا بِهَا أَصْوَاتَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ رَبِّكُمْ لَيْسَ بِأَصَمٍّ وَلَا غَائِبٍ هُوَ يَبْنِتُكُمْ وَيَبِينُ رُءُوسَ رِحَالِكُمْ. ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ أَلَا أَعْلَمُكَ كَيْزًا مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَأَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلٍ، وَأَبُو نَعَامَةَ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عِيْسَى، وَمَتَّقَى قَوْلَهُ: هُوَ يَبْنِتُكُمْ وَيَبِينُ رُءُوسَ رِحَالِكُمْ إِنَّمَا يَغْنِي عَنْهُ وَقُدْرَتُهُ. (١)

ترجمه: دابوموسي اشعاري نه روايت دی فرماني چې مونږ در رسول کريم صلي الله عليه وسلم سره په يوجهاد کې موجود وو کله چې مديني ته نژدی شو نو خلکو په اوچت اواز سره تکبير ونيولو رسول کريم صلي الله عليه وسلم او فرمايل اي خلکو تاسو خو نه رابلئ: کونړ لره نه غائب لره بلکه څوک چې رابلئ هغه - تاسو اوستاسو دسورلو دڅټونوسره دی بيا يې او فرمايل اي عبد الله بن قيس يوه خزانه درنه اونه بنایم دجنت دخزانو نه ماعرض اوکړو هغه کومه يوه ده رسول کريم صلي الله عليه وسلم او فرمايل «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» ده.

رسول كريم صلي الله عليه وسلم او فرماييل: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دابو عثمان النهدي نوم عبدالرحمن بن مل دي او دابو نعامه نوم عمرو بن عيسي دي او دارشاد نبوي "بينكم وبين رؤس رجالكم" مطلب دادی چي دالله تعالي علم او قدرت په هر خاي کي موجود دي.

لغات: ادلك: دل يدل دلا ودلالة معني لار خودل، كنز: معني خزانه دزمكي.

تشریح: كنزا من كنوز الجنة: "دجنت په خزانو كې يوه خزانه ده" دخزاني مطلب دادی چي سبا به په قيامت كي ددي ثواب دخزاني په صورت كې ملاويږي، دويم مطلب دا هم كيدی شي چي ددي دونيلو اثر دادی چي ويونكي لره زړه غني كوي او په زړه كې يي دا يقين پيدا كيږي چي هر يو كار دالله دطرفه وي نفع او نقصان ټول دهغه دطرفه دي او بيا هغه خپل تمام امور الله تعالي ته اوسپاري.

يا ددي جملي نه درسول الله منشاء ددي كلمي عظمت او قدر بيانول وو ديوخيږ دقيمتي گرځولو دپاره ددينه زيات بهترين تعبير نشي كيدي. شيخ قطب الدين دشيخ ابو الحسن قول نقل كړی دی چي يو كس ماته دسفر په دوران كې دا نصيحت او كړو چي په نيكو اعمالو او اقوالو كې هيڅ يو قول دلاحول ولاهوه الابالله سره برابر نه دی.

بعضي مشايخ دطريقت وايي چي شرك جلي او شرك خفي او دزړه كدوراتو ختمولو دپاره او ايمان او معرفت نور دحصول دپاره چي لكه څنگه لا اله الا الله موثر دي نو همدارنگي عملي زندگي درست كول او نهې عن المنكر كول هم موثر دي اوپه دي دلاحول ولاهوه الابالله خاص دخل دي.

۵۹_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۶۶۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رِيَّادٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَقْرَبُ أَمْتِكَ مِنِّي السَّلَامَ، وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ الْجَنَّةَ طَيِّبَةُ التُّرْبَةِ عَذْبَةُ الْمَاءِ، وَأَنَّهَا قِيَمَاتٌ، وَأَنَّ غِرَاسَهَا سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ

مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ (١)

ترجمه ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم قرمانيلي دي ما دمعراج په شپه ابراهيم عليه السلام سره ملاقات اوکړو نو هغه راته اووئيل ای محمد صلي الله عليه وسلم، په خپل امت زما دطرفه سلام ووايه اودا خبر ورکړه چي دجنت زمکه زرخيزه ده، او اوبه يی خوږې دي خو هغه خالي داگه ده په هغی کې بوتې لگول ددی کلماتو ذکر دی سبحان الله والحمد لله ولااله الا الله والله اکبر.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث دابن مسعود په روايت په مذکوره سند حسن غريب دي او په دي باب کې دابو ايوب انصاري رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي.
لغات: طيب: طاب يطيب طيبا معني عمده کيدل، التربة په معني دڅاوري دي.

تفريح: "لقيت ابراهيم" دمعراج په شپه دابراهيم عليه السلام سره در رسول الله صلي الله عليه وسلم ملاقات اوم اسمان کې شوی وو، محدثين وائي چاته چي دا حديث ورسيږي هغه لره پکار دي چي دابراهيم عليه السلام دسلام په جواب کې "وعليه السلام ورحمة الله وبركاته" اوواني

ان الجنة طيبة التربة: دجنت څاوره پاکه ده دمشک او زعفران والاده کله چي څاوره او اوبه ښه وي نو فصل هم ښه وي، دي حديث کې دي خبري ته ترغيب دی چي جنت يو اوار ميدان دی دسبحان الله او الحمد لله په ذريعه په دي کې ډيري وني اوکړی، ددي دويم مطلب دا هم کیدی شي چي جنت خو داوسيدو په اعتبار بهترين مقام دی پکار ده چي هلته ښه باغونه اوکړی او څاوره يي هم بهترينه ده يعني مشک او زعفران والاده.

وانها قيعان: جنت اوار ميدان دی

که څوک اووايي چي دجنت معني باغ ده نو په دي حديث کې ورته اوار ميدان ولي وئيلي شوي دي

جواب: دجنت رقبه به ډيره وسيعه او عريضه وي لکه چي ديو روايت نه معلومسږي اخرنی کس چي جنت ته داخل شي نو هغه ته به دلسو دنياگانو نه لوي جنت ورکړی شي په څه حصه کې به مخکې نه باغ موجود وي او: محضي به خالي وي څوک چي څومره تسبيحات وائي نو دومره وني به دده دپاره کرلی شي.

بل جواب: په جنت کې ټولي وني په يو ځاي دي نو څوک چي تسبيحات څومره ډير وائي دده

دحسي وني به خوري شي
يعني په جنت کې به داوچتو درجو او ډيرو نعمتونو تعداد د ذکر په کثرت وي څوک ېې په دنيا
کې ذکر ډير او کړي دجنت باغونو کې به ېې ميوه دار بوتي گنې او دجنت اوچتی درجی او ډير
نعمتونه به ورته حاصل شي

۳۱۶۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى الْجُهَنِيُّ، حَدَّثَنِي مُضْعَبُ بْنُ
سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُجَلِّسَاتِهِ: "أَيُّنَّجُزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ أَلْفَ
حَسَنَةٍ؟" فَسَأَلَهُ سَائِلٌ مِنْ جُلُوسَاتِهِ: كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ؟ قَالَ: "يُسَبِّحُ أَحَدُكُمْ مِائَةً
تَسْبِيحَةً تُكْتَبُ لَهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ وَتُحَظُّ عَنْهُ أَلْفُ سَنَةٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.
(١)

ترجمه: سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه نه روایت دی چې یوه ورځ مونږ رسول الله صلي الله عليه وسلم سره ناست وو، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل ای تاسو دا نشي کولی چې په یوه ورځ کې زرنیکۍ او گنې په ناستو کسانو کې یو سړي عرض او کړو یا رسول الله په یوه ورځ کې به زر نیکۍ څنگه وگهلي شي، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چې دورځی سل ځله سبحان الله او وائي، نو یا به ورله زر نیکۍ اولیکلی شي او یا به ورته زر غلطۍ معاف کړی شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي
لغات: الف: زر جمع بي الال راځي، خطيئة جمع بي خطيات راځي، اوخطوة په معني دقدم دي جمع بي خطوات راځي.

تشریح: د یو بل روایت حاصل دادی چې زرنیکۍ به ورته اولیکلی شي او زر غلطۍ به ورته معاف شي دهری نیکۍ ثواب یو په لس ورکولی شي نو دسل ځله سبحان الله ویلو ثواب زر نیکۍ شوی او په نیکۍ گناهونه معاف کیږي نو زر گناهونه به ورته هم معاف شي.
فيکتاب له الف حسنة، يکتاب لفظ په دي روایت کې په ياء سره راغلی دی او په جامع الاصول کې هم داسي دی لیکن دمسلم په دویم روایت کې په تاء سره يعني تکتب راغلی دی دواړه هم معني دي څه فرق نه لري

کچري سل پيري سبحان الله او ویلی شي نو زر نیکۍ به اولیکلی شي او دیوي نیکۍ بدله لس

چنده وي لکه چي ارشاد الهي دی "من جا، بالحسنة فله عشر امثالها" يعني خوک چي دنيکی يو کار او کړي ده ته به دهغي لس چنده اجر ملاؤ شي ويحط. ولوستلی شي يعني په و او سره نو مفهوم به دا وي چي زر نيکی به هم اوليکلی شي او زر گناهونه به هم معاف شي

د سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه د زندگۍ مختصر حالات

دده نوم سعد او کنیه ابو اسحاق او دپلار نوم مالک چي کنیه يي ابو وقاص وه او دموړ نوم يي حمنه وو په رسته کې درسول الله په ماماخیلو کې راتلو، اسد الغابه ۲: ۲۹۱، دنولسو کالو په عمر کې صدیق اکبر رضي الله عنه سره دربار نبوت ته حاضر شو او مسلمان شو او دمکي نه يي مدیني ته هجرت او کړو او دخپل ورور عقبه بن ابی وقاص په کور کې يي اوسیدل شروع کړل (طبقات ابن سعد ۳/ ۹۹، دنبی کریم صلي الله عليه وسلم سره يي په ډيرو غزواتو کې شرکت کړی دی او د عشره مبشره نه دی.

عمر رضي الله عنه دکوفي والي مقرر کړی وو لیکن وروسته يي معزول کړد مگر عثمان رضي الله عنه دوباره بحال کړو.

وفات سعد په اخري وخت کې عقیس مقام ته لاړو کوم چي دمدیني نه په لس ميله فاصله کې پروت دی او هلته ۵۵ کالو په عمر کې وفات شو.

مرویات دابن جوزي په قول دده دمرویاتو تعداد ۲۷۱ دی چي ۲۵ په بخاري او مسلم دواړو کې دي

۶۰. باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۶۴_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا زَوْجُ بْنُ عَبْدِادَةَ، عَنْ حَجَّاجِ الصَّوَّافِ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ، غُرِبَتْ لَهُ لَحْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنْ جَابِرٍ. (١)

ترجمه د جابر رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خوک چي سبحان الله العظيم وبحمده اوواني په جنت کې ورته دکجوری يو بوتی او کرلی شي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ يي د ابو الزبير په روايت پيژنو چي د جابر په واسطه يي نقل كوي.

لغات: غرست: غرس يغرس غرسا معني وني كرل ، النخلة معني دكجوري ونه.

تشرېح: دنساني په يو روايت كې دنخلة لفظ په خاي باندي شجرة لفظ دي د دواړو مفهوم يو دي.

په پورتنې حديث نخلة دزياتي نفع په اعتبار سره ويلي شوي دي او په عربو كې به دا ونه زياته موندلي شوه په قرآن كې هم دمومن مثال دوني سره وركړي شوي دي لكه الم تر كيف ضرب الله مثلا كلمة طيبة كشجرة طيبة

ددي حديث نه معلومه شوه چي په جنت كې اگر چي باغونه ډير دي مگر څه حصه پكې اوار ميدان هم شته څوك چي دا الفاظ څومره ډير وائي دهغه دپاره به دومره په جنت كې وني كرلي شي. (روضة)

٣٤٦٥_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، حَدَّثَنَا الْمُؤَمِّلُ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَيَحْمَدُهُ غُرَسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: د جابر رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي سبحان الله العظيم وبحمده اوواني په جنت كې ورته دكجوري يو بوتې اوكرلي شي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

٣٤٦٦_ حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكُوْفِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَيَحْمَدُهُ مِائَةً مَرَّةً غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (٢)

^١ - انظر ما قبله (تحفة الأشراف: ٢٢٩٦)

^٢ - أورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٦٥ (٦٢-٥). صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩١) (في آخره). سنن ابن ماجه / الأدب ٥٦ (٢٨١٢) (تحفة الأشراف: ١٢٥٤٨).

ترجمه : ابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خوك چي سل پيري " مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبُخَيْرِ " اوواني دده ټول گناهونه به معاف کړي شي اگر که دسمندر دزگ برابر وي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٤٦٧- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " كِبَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْبَيْزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دود جملي دي په ژبه ډيري اساني دي او دنیکي په تله کې ډيري درنی دي اودالله تعالي ډيري خوښی دي سبحان الله وبحمد الله سبحان الله العظيم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

لغات . کلمات . ددي لفظ مفرد کلمه دي دضرب نه کلما زخمي کول، کلمه تکليما خبري کول . کالم يکالم مکالمه خپل مينځ کې خبري کول ، خفيفتان: معني سپک دسمع نه ، ثقيلتان معني درني .

تشرېح . امام بخاري خپل کتاب په دي حديث باندې ختم کړی دی او په انما الاعمال بالنيات بي شروع کړی دی په دي کې يو لطيفه اشاره ده او هغه داده چي په ميزان کې به دهغه چا اعمال درانه وي دچاچي نيت ښه وي.

کلتان: ددي نه مراد هغه کلام دي دکوم په ذريعه چي انسان ته څه خبره معلومه شي

خفيفتان علي اللسان : چي په ژبه اسان دي يعني داسي حروف پکې نشته چي په مشقت سره ادا کيږي په مشقت سره ادا کيدونکی حروف شديدا اومستعلي دي دهغي نه په هغي کې هيڅ يو حرف نشته حروف شديده اته دي چي مجموعه يي اجدک قطبت، او حروف استعلاء اوه دي ددي مجموعه "خص ضغط قظ".

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٦٥ (٢٣٠٦) . والأيمان والنذور ١٩ (٢٦٨٢) . والتوحيد ٥١ (٥٢٣) .

صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩٣) . سنن ابن ماجه / الأدب ٥٦ (٣٨٠٦) (تحفة الأشراف : ١٢٨٩٩)

ثقيلتان في الميزان: علامه سندي وائي چي دجروفو دکمي په وجه او بهترين ترتيب په وجه او دالله تعالي دنوم دککش په وجه دا په ژبه باندي اسان دي او دالله تعالي دنوم په برکت سره دا الفاظ به دقيامت په ورځ دثواب په اعتبار ډير درانه وي.

حبيبتان الي الرحمان: علامه سندي وائي چي په ډيرو احاديثو کې دپته احب الکلام ونيلي شوي دي دا کلام دالله تعالي په نزد محبوب دی او که ددي ويونکی، دالله تعالي په نومونو کې رحمان لفظ ځکه مخکې راوړلی شوی دی چي دلته دالله تعالي درحمت وسعت بيانول مقصود دي چي په معمولي شان کلام يې دومره زيات اجر مقرر کړی دی دا دالله تعالي درحمت خاصه کيدی شي.

سبحان الله وبحمده: ددي جملي وضاحت وړاندي په يو څو احاديثو کې راروان دی.

٣٤٦٨- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيِّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ وَيُسَبِّحُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً كَانَتْ لَهُ عِدْلُ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكَتَبَتْ لَهُ مِائَةٌ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةٌ سَيِّئَةٍ، وَكَانَ لَهُ جِزْأٌ مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَقٌّ يُنْسِي، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلٍ مِنَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ".

وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً حُطَّتْ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ زَبَدِ الْبَحْرِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چاچي لاله الاالله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد وهو علي كل شئ قدير. دورخي سل خله اوونيل دا ورته دلسو غلامانو ازادولو برابر دي يعني دومره ثواب به ورته ورکولی شي لکه چي لس غلامان يی ازاد کړي وي اوسل نيکی به ورته اوليکلی شي اوسل گناهو به به ورته معاف کړی شي او په دغه ورځ به ترمانښامه دشیطان: اثر نه محفوظ وي اودقيامت په ورځ به هيڅوک دده نه بهتر عمل پيش نه کړی شي بی دهغی سړي نه چي دا کلمات يی دده نه زيات

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ١١ (٢٢٩٣)، والدعوات ٢٤ (٦٢٠٢)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠

(٢٦٩١)، سنن ابن ماجه / الأدب ٥٢ (٣٤٩٨)، تحفة الأشراف: (١٢٥٤١)، مستند احمد (٢٠٢/٢٦٠، ٣٤٥) (٢٦٩١)

ونيلي وي او رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي چاچي سبحان الله وبحمده په ورځ
کې سل ځله اوونيل ټول گناهونه به ورته معاف کړي شي اگر چي دسمندر د زگ هومره وي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: عدل: دضرب نه يعدل عدلا معني سيده کول ، برابري کول ، رقاب: معني غلام، خادم
حطت: معني کوزيدل.

تشرېح: دحديث ظاهري مفهوم خو دادی که څوک دا کلمات په سحر کې اولولي نومابنم
پوري به دشيطان نه محفوظ وي او سل نيکي به ورله هم اوليکلی شي او سل گناهونه به يې
هم معاف شي او دلسو غلامانو دازاديدو ثواب به ورته هم ملاؤ شي او که مابنم کې اولولي نو
ددي ذکر په حديث کې نشته ليکن محدثين وائي چي په مابنم کې لوستونکي دپاره به هم دا
ثوابونه ملاوېږي.

نوي په شرح مسلم کې ليکلي دي دا انعامات په سل عدت پوره کولو باندې دي ، برابره خبره
ده چي انسان يې په يو مجلس کې سل پيري اولولي او که په مختلفو مجلسونو کې په هر
صورت کې به ورته انشاء الله پورتنی ذکر شوی ثواب ملاوېږي ليکن بهتر به دا وي چي په يو
مجلس کې اولولي او دورځي په ابتداء کې يې اولولي همدارنگي دا انعامات په سل پيري
لوستلو وارد شوي دي ليکن که څوک دا څومره زيات اولولي نو دومره زيات ثواب به ورته
ملاوېږي.

سوال دماينم ذکر ولي په دي حديث کې نه دی شوی؟

اول جواب: کيدی شي چي رسول الله به کړی وي ليکن راوي به دا مختصار په وجه حذف کړی
وي «او يا به ورته هير شوی وي».

دويم جواب: رسول الله دسحر ذکر کړی دی او دماينم ذکر ورته پخپله معلومېږي نو په حديث
کې ددي بيانولوته ضرورت پاتې نشو.

تفريح: انظر حديث رقم ۲۴۶۶

۶۱_باب مَنَّة

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۶۹_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْقَوَارِبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ،
عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ سُهَيْبٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،
قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

يَأْفَضَ مِنَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدًا قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل چي څوک سحر او ماښام سبحانه الله ويحده سل خله اولولي نودقيامت په ورځ به ددی سړي نه بهتر عمل دېل چا راونه وځي بغير دهغه کس نه چي هغه دغه کلمات هم په دی تعداد کې ياددی نه زيات يی ونيلي وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

لغات: يمسي: دماښام په وخت کې داخلیدل، زاد: زاد يزداد زیادة معني زياتيدل، ازداد زياتول دباب افعال نه.

تفسير: په يو بل روايت کې دي تسبيح ته دفرشتو تسبيح ونيلی شوي دي (مسلم) او په يو بل روايت کې راغلي دي چي څوک دا کلمات سل پيري اوواني نو ټول گناهونه به يي معاف شي اگر که په ډيروالي کې دسمندر دزگ برابر وي يو بل روايت دابوذر رضي الله عنه نه منقول دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي ايا تاسو ته اونه ښاييم چي دالله تعالي په ترډ په ټولو کلامونو کې بهتر کلام کوم يو دی؟ ما عرض اوکړو ضرور يي راته بيان کړه نو وی فرماييل "سبحان الله ويحده" دی په نورو ډيرو روايتونو کې هم ددي کلماتو فضيلت راغلی دی بهتره داده چي دنمر ختونه مخکې او دنمر پريوتو نه مخکې دا دعا اوو نیلی شي ځکه چي دا وخت داډکارو دپاره زيات مناسب دی او په دي وخت کې دفرشتو ترول هم کيږي.

٣٤٧٠- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَانَ، عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ تَافِعٍ عَنِ ابْنِ عَمْرٍو. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ لِأَصْحَابِهِ: "قُولُوا: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً، مَنْ قَالَهَا مَرَّةً كُتِبَتْ لَهُ عَشْرَاءُ، وَمَنْ قَالَهَا عَشْرًا كُتِبَتْ لَهُ مِائَةٌ، وَمَنْ قَالَهَا مِائَةً كُتِبَتْ لَهُ أَلْفًا. وَمَنْ زَادَ زَادَهُ اللَّهُ، وَمَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ غَفَرَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

^١ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩٢)، سنن ابی داود/الأدب ١١٠ (٥٠٩١) (تحفة الأشراف: ١٢٥٦٠)، و مسند احمد (٢/٢٤١)

^٢ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ٦٢ (١٦٠) (تحفة الأشراف: ٨٢٢٢)

ترجمه : عبدالله بن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرمائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم يوه ورځ صحابه کرامو ته اوفرمانيل "سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ" سل پيري وايي، او څوک چي دا يو ځل اوواني نو لس پيري به دده دپاره اوليکلي شي اوڅوک چي دا لس پيري اوواني سل پيري به دده دپاره اوليکلي شي او څوک چي دا سل پيري اوواني نو زر پيري به اوليکلي شي او څوک چي دي لره نور زيات کړي نو الله تعالي به دي لره نور زيات اوليکي او څوک چي دالله تعالي نه بخنه او غواړي الله تعالي به ورته بخنه او کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

٦٢_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٧١_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَزِيرٍ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَفْيَانَ الْجُمَيْلِيُّ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ خُزَمَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعَشِيِّ كَانَ كَمَنْ حَجَّ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَمَنْ حَمِدَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعَشِيِّ كَانَ كَمَنْ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ قَالَ: غَزَا مِائَةَ غَزْوَةٍ وَمَنْ هَلَّلَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعَشِيِّ كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَمَنْ كَبَّرَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعَشِيِّ لَمْ يَأْتِ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ أَحَدٌ بِأَكْثَرِ مِثْلِ مَا أَتَى بِهِ إِلَّا مَنْ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَى مَا قَالَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي چاچي سل پيري سحر او مانښام تسبيح (سبحان الله) اوونيل نو دي دداسي کس سره په اجر کي برابر شو چاچي سل حجونه کړي وي او چاچي سل پيري سحر او مانښام حمد (الحمد لله) اوونيل نو داسي ده لکه ده چي دالله په لاره کي غازيانو ته دسورلي دپاره سل اسونه ورکړي وي دراوي شک دي، اوکه داسي بي اوفرمانيل لکه چي سل جهادونه بي کړي وي، او چاچي سل پيري سحر او مانښام تکبير (الله اکبر) اوونيل نو دقيامت په ورځ به دده نه زيات نیک عمل والا حاضر نشي مگر علاوه دهغه چانه چاچي دده نه زيات ونيلي وي او يا بي دده برابر ونيلي وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي.

عمرو بن شعيب رضي الله عنه حالاته

نوم عمرو شعيب بن محمد بن عبدالله بن عمرو بن العاص هغه عموما دخپل پلار او سعيد بن المسيب نه روايتونه اوريدلي دي او دى حديث په اسناد کې اکثر موندلى شي "ابيه" کې ضمير پلار ته راجع دى او ددي مصداق شعيب دى 'جده، په دي ضمير کې دوه احتماله دي اول ددي مصداق محمد دى ، دويم احتمال دادى چي دجد مرجع ابيه دى او دجد مصداق عبدالله بن عمرو دى کوم چي دشعيب نيکه دى مطلب دا شو چي شعيب دخپل نيکه عبدالله نه روايت کوي ددي احتمالاتو په وجه په سند کې اختلاف راغى پاتي شوه دا خبره چي دا سند قابل داحتجاج دى يا نه دى نو صحيح راني داده چي دا سند قابل داحتجاج دى کم از کم دحسن درجي دى اصحاب سنن او امام احمد وغيره دا سند قبول کړى دى (ميزان الاعتدال، تدريس الرامي).

٣٤٧٢_ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْأَسْوَدِ الْعُجْلِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي يَزِيدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: تَسْبِيحَةٌ فِي رَمَضَانَ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ تَسْبِيحَةٍ فِي غَيْرِهِ. (١)
ترجمه: زهري وائي په رمضان کي يو ځل سبحان الله ونيل په غير رمضان کي دزر پيري سبحان الله ونيلو نه بهتر دي.

٦٣_ بَابُ مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٧٣_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ الْخَلِيلِ بْنِ مُرَّةَ، عَنِ الْأَزْهَرِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ كَيْسِ بْنِ الدَّارِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا هَـوَ يَكُ لَهٗ إِلَهًا وَاحِدًا أَحَدًا صَمَدًا لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَرْبَعِينَ أَلْفَ الْفِ حَسَنَةٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَالْخَلِيلُ بْنُ مُرَّةَ لَيْسَ بِالْقَوِيِّ عِنْدَ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ: هُوَ مُتَّفَرِّقُ الْحَدِيثِ.

ترجمه: دتميم الداري رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي لس پيري دا دعا اوواني " «أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له إلهها واحدا أحدا صمدا لم يتخذ صاحبة ولا ولدا ولم يكن له كفوا أحد» " يعني زه گواهي وركوم چي ديو الله نه علاوه بل څوك حقدار دبندي نشته او دالله سره په الوهيت كي هيڅوك شريك نشته هغه يواځي معبود دي او هيچاته يي حاجت نشته چي نه يي بنځه شته او نه يي خوي او نه ورسره برابر څوك شته، نو الله تعالي به دده دپاره څلور كروړه نيكياني اوليكي امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو، خليل بن مره دمحدثينو په نزد قوي نه دي او امام بخاري واني دا منكر الحديث دي

د تميم بن اوس داري رضي الله عنه حالات

نوم تميم كنيه ابو رقيه داري نسبت ورته په دي وجه دي چي دشام اوسيدونكي وو او د قبيله بن تميم سره يي تعلق وو چي داسلام نه مخكي يي د عيسوي مذهب سره تعلق وو او دهجرت په نهم كال دخپل ورور تميم سره مسلمان شو، اصابه.

په عهدي نبوي او صديق اكبر زمانه كي په مدينه كي اوسيدو ليكن كله چي دعثمان رضي الله عنه په زمانه كي فتنه شروع شوه نو بادل ناخوaste خپل وطن شام ته واپس لاړو (طبقات ابن سعد).

دا هغه صحابي دي چي په مسجد نبوي كي يي چراغ بل كړي وو او رسول الله ورباندي خوشحالي اظهار كړي وو (اسد الغابه وابن ماجه).

وفات: داخري عمر پوري يي زاهدانه زندگي تيره كړي وه او دهجرت په ۴۰ كال كي وفات شو او په بيت حبرون كي دفن شو (تهذيب التهذيب، دده دمروياتو شمير ۱۸ دي چي يو په مسلم كي دي او باقي په سنن كي دي)

۳۷۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبُدٍ الْبُضْرِيُّ، حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو الرَّقِّي، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنْمٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْفَجْرِ: هُوَ لَكَ رَجُلِيوُ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْخَنْدُ يُخَيِّ وَيُيْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ، كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ، وَرَفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ، وَكَانَ يَوْمَهُ ذَلِكَ كُلَّهُ فِي جِزْءٍ مِنْ كُلِّ مَكْرُومٍ، وَحُرْسٍ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَلَمْ يَلْبِغْ لِدَلْبِ أَنْ يُدْرِكَهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ إِلَّا

الشُّرُكُ بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ.^(١)

ترجمه: دابوذر رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي خورك چي دسحر دمونخ نه پس خبي راتاؤ كړي او په دواړه زنگنانو ناست وي او هيخ خبري يي نه وي كړي او دا كلمات لس پيري اوواني: "«لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو على كل شيء قدير»" نو دده دپاره به لس نيكياني اوليكلي شي او لس گناهونه به يي اوبخلي شي او لس درجي به يي لوړي كړي شي او په دغه ورځ به دا كس ټوله ورځ دهر قسم ضرر او مصيبت نه محفوظ وي او دشيطان دائر كولو نه به دده نگهباني كولي شي او هيخ يوه گناه به ده لږه په دغه ورځ علاوه دشرک نه دهلاکت سره مخامخ كولي نشي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب صحيح دي.

٦٤_ باب جَامِعِ الدَّعَوَاتِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دنبی کریم صلي الله عليه وسلم نه منقول جامع دعاګاني

٣٤٧٥_ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عِمْرَانَ الثَّغَلِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، قَالَ: فَقَالَ: "وَالَّذِي لَفِي يَدِيه لَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ بِأَسْوَأِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ"، قَالَ زَيْدٌ: فَذَكَرْتُهُ لِرُحْمَتِ بْنِ مُعَاوِيَةَ بَعْدَ ذَلِكَ بِسَنَيْنٍ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، قَالَ زَيْدٌ: ثُمَّ ذَكَرْتُهُ لِسُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، فَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى شَرِيكَ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، وَإِنَّمَا أَخَذَهُ أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ.^(١)

ترجمه: عبدالله بن بريده دخپل پلار نه روايت كوي فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم ديوسري نه واوريدل چي ونيل يي اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

^١ - سنن النسائي، عمل اليوم والليلة ٢٩ (تحفة الأشراف: ١١٩٦٣)

^٢ - سنن ابى داود، الصلاة ٣٥٨٥ (١٩٤٣). - سنن ابن ماجه، الدعاء، ٩ (٣٨٥). (تحفة الأشراف: ١١٩٨)

الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ يعني اي الله زه ستانه سوال كوم زه گواهي كوم چي ته الله يي ستانه علاوه بل معبود نشته مگرته يي چي يواخي اوبى حاجته يي اوته هغه ذات يي چي نه درنه خوك پيدا دي اونه دچانه پيدا يي اوهيخ خوك ستايشان نشته رسول كريم صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمايل يقينا تادالله تعالي نه دهغه په لوى نوم سره اوغوبستل هغه نوم چي كله تري په هغه سره اوغوبستى شي نوور كول كوي او كله چي په هغه نوم سره دعاو كړى شي نو قبلوي يي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دزيد راوي قول دي ماداحديث ډيركلونه پس زهير بن معاويه ته ذكر كړو نو هغه اووئيل ماته دا حديث ابو اسحاق مالك بن مغول په واسطه رارسيدلي دي، زيد وائي ما دا حديث سفيان ثوري ته ذكر كړو. نو هغه راته دا حديث دمالك په واسطه بيان كړو، امام ترمذي رحمه الله وايي: او دا حديث حسن غريب دي، شريك دا حديث دابواسحاق نه او هغه ابن بريده نه او هغه دخپل پلار بريده نه نقل كړي دي، او حال دادي چي ابواسحاق حداني دا حديث دمالك بن مغول نه نقل كړي دي.

دبريده رضي الله عنه حالات

نوم بريده كنيه ابو عبدالله او دپلار نوم مصيب بن عبدالله. كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته ورسيدو نو بريده يي په خدمت كې حاضر شو نورسول الله ورته داسلام دعوت وركړو نو دى فورا مسلمان شو او دده سره دبنې اسلم اتيا كسان په اسلام كې داخل شول (طبقات ابن سعد).

په صلح حديبيه او بيعه الرضوان كې يي هم شركت كړى دى (اسد الغابه).

او په فتح مكه كې يي هم ملگرتيا كړي وه (مسند احمد).

تقريباً په شپاړسو عزواتو كې شريك پاتي شوى دى (بخاري كتاب المغازي).

كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم داسامه په مشرۍ كې اخر لښكر تيار كړو نو په دي كې هم شريك وو (طبقات ابن سعد).

غرض دا چي ډډه په رگ رگ كې دجهاد جذبي توپونه وهل او دژوند مزه به يي داسو نو په زغلولو كې ليدله (طبقات ابن سعد).

دزيد په زمانه كې دهجرت په ۲۳ كال وفات شو چي دمروياتو شمير يي ۱۲۴ دى يو متفق عليه دى او دوه په بخاري كې دي يولس په مسلم كې دي (تهذيب الكمال).

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٧٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا رَشِيدُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي هَانِيٍّ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي عَرَبٍ الْجَنْبِيِّ، عَنْ فَصَّالَةَ بِنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدًا إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَجَلْتَ أَتَيْهَا الْمُصَلِّي، إِذَا صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَ فَأَحْبَدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، وَصَلَّيَ عَلَيْهِ ثُمَّ ادَّعَاهُ"، قَالَ: ثُمَّ صَلَّى رَجُلٌ آخَرُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَحَبَدَ اللَّهُ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَتَيْهَا الْمُصَلِّي إِذْ عَجَلْتُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَاهُ حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، عَنْ أَبِي هَانِيٍّ الْخَوْلَانِيِّ، وَأَبُو هَانِيٍّ اسْمُهُ حَمِيدُ بْنُ هَانِيٍّ، وَأَبُو عَرَبٍ الْجَنْبِيُّ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ مَالِكٍ. (١)

ترجمه: فضاله بن عبید رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم زمونہ سرہ پہ مسجد کی ناست وو چي پہ دی دوران کی یو کس مسجد تہ راغی او مونخ یی اوکرو او دا دعا یی اوغونبتلہ "ای اللہ ماتہ مغفرت اوکری او پہ مارحم اوکری رسول اللہ او فرمائیل ای مونخ کونکیہ دیرہ جلتی دی اوکړہ کلہ چي تہ مونخ اوکری نو داللہ تعالی دشان موافق حمد وایہ او بیا پہ ماباندی درود وایہ او بیا ددینہ پس داللہ تعالی نہ دعا غوارہ راوی وانی چي ددینہ پس یو بل کس راغی او مونخ یی اوکړو او داللہ تعالی حمد یی بیان کړو او پہ رسول اللہ یی درود اووئیل رسول اللہ ورته او فرمائیل ای مونخ کونکیہ اوس دعا او غوارہ ستا دعا بہ ضرور قبلیری.

امام ترمذی رحمہ اللہ وایی: دا حدیث حسن دی دا حدیث حیوہ بن شریح دابو ہانی خولائی نہ نقل کړی دی.

فضاله بن عبید انصاری رضی اللہ عنہ حالات

نوم فضالہ کنیہ ابو محمد دپلار نوم عبید بن نافذ او دمور نوم عقبہ بنت محمد بن عقبہ وو مدیني تہ دراتلونکو سرہ مسلمان شوی وو چي دغزوہ بدر نہ علاوہ پہ تمامو غزواتو کې شریک شوی دی او پہ بیعة الرضوان کې ہم شامل وو (اصابہ).

دوفات نبوی نہ پس شام تہ لاړو او هلته یی کور جوړ کړو مسند احمد.

ابوالدرداء رضی اللہ عنہ د دمشق قاضي وو دوفات کیدو نہ مخکې یی او فرمائیل چي زمانہ پس بہ فضالہ بن عبید قاضي مقرر وی خلق بہ ورته ددیر لري لري نہ در رسول اللہ دا حدیثو داوړیدلو دپارہ راتلل یو سری ورته ددی دپارہ راغلی وو چي احادیث ورته واورې هغه چي

١- سنن ابی داود/ الصلاة ٣٥٨ (١٢٨١)، سنن النسائي/ السهو ٢٨ (١٢٨٥) (تحفة الأشراف: ١١٠٢١)، و مسند احمد (٦/١٨)

او کتل چي ويخته يي گله وده او په خپو برينه دي نو په تعجب سره يي تپوس او کړو چي ته ددي ښار قاضي يي او حالت دي دادی فضاله رضي الله عنه او فرماييل چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ د خواهشاتو او ډول او سنگار خوښولو نه منع کړي يو او کله کله به يي راته په بريندو خپو دگرځيدو حکم کولو (مسند احمد).

وفات: دهجرت په ۵۳ کال دامير معاويه په دور کې وفات شو او په دمشق ښار کې يې تراوسه پوري قبر موجود دی چي پنځوس روايات ورته منقول دي چي دوه ددينه په مسلم کې دي.

۳۴۷۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ الْخَوْلَانِيُّ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ مَالِكٍ الْجَنْبِيَّ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ فَضَالَ بْنَ عُبَيْدٍ، يَقُولُ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَذْغُو فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَجَلْ هَذَا"، ثُمَّ دَعَاهُ، فَقَالَ لَهُ أَوْ يَغْيِرْ: "إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ اللَّهِ وَالْعَنَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ لِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ لِيَذْغُ بِنَاهَاءٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: د فضاله بن عبید رضي الله عنه بیان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ديو کس نه په مونځ کي دعا غوښتل اوریدل او په رسول الله يي درود اونه ونيل رسول الله ورته او فرماييل جلتي دي او کړه، او بيا يي راوغوښتل او ده ته او دده نه علاوه نورو خلقو ته يي خطاب او کړو چي کله مونځ اداء کړی نو پکار ده چي اول دالله حمد او ثناء بيان کړی او بيا په ماباندې درود او زواني بيا چي ددينه پس کومه دعا غواړی هغه غوښتلې شی؛ امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۴۷۸_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، حَدَّثَنَا عِيْسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُثَيْبِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رِيَاءٍ الْقَدَاحِ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "اسْمُ اللَّهِ الْأَعْلَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ: وَاللَّهُمَّ إِلَهَ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ سوره البقرة آية ۱۶۳ وَفَاتِحَةُ آلِ عِمْرَانَ: اَللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْقَيُّومُ (آل عمران آية ۲۱)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : داسما بنت يزید نه روايت دی چي رسول کريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي اسم اعظم په دي دوه ايتونوکې دی : (وَاللَّهُمَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) او (اَللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ) .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دی .

تخریج : سنن ابی داود / الصلاة ۲۵۸ (۱۴۹۶) . سنن ابن ماجه / الدعاء ۹ (۲۸۵۵) (تحفة الأشراف : ۱۵۷۶)

اسماء بنت یزید رضي الله عنها حالاته

نوم اسماء کنیه ام سلمه، اسماء بنت یزید بن السكن بن رافع دهجرت ندپس دیو څو ښځو سره در رسول الله په خدمت کې حاضره شوه او اسلام یې قبول کړو دهجرت په اول کال چي دعائشہ رضي الله عنها رخصتي کیدله نو کومو ښځو چي دا سنگار کړي وه په هغې کې یوه اسماء رضي الله عنها هم وه، دهجرت په پینځلسم کال په یرموک جنگ کې هغې دخپل ځیمي په موگي نهه رومیان وژلي وو (اصابه).

علامه ابن حجر وائي کانت ذات العقل والدين يعني هغه په عقل او دين دواړو متصف وه او در رسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت یې کولو (مسند احمد).

اسماء رضي الله عنها ډیره مهمان نوازه وه یو ځل ورته شهر بن حوشب راغی او خوراک یې ورته پیش کړو شحر دخوړلو نه انکار اوکړو نو اسماء ورته دنبی کريم صلي الله عليه وسلم واقعه بیان کړه په هغې کې دیته اشاره وه چي دخوراک نه انکار کول مناسب نه دي نو په دي وخت کې شهر اوونیل بیابه هیڅ کله زه دا غلطی اونکرم (مسند احمد).

ددی دوفات دتاریخ باره کې اسماء الرجال والاخاموش دي او ۸۱ روایات ورنه منقول دي.

۶۶- بَابُ مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۷۹- حَدَّثَنَا وَهُوَ رَجُلٌ صَالِحٌ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَيْي، حَدَّثَنَا صَالِحُ الْمُرِّي، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ادْعُوا

^۱ - سنن ابی داود / الصلاة ۲۵۸ (۱۴۸۱) . سنن النسائي / السهو ۲۸ (۱۴۸۵) (تحفة الأشراف : ۱۱۰۲۱) . و مسند احمد (۶/۱۸)

اللَّهُ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، سَمِعْتُ عَبَّاسًا الْعَنْبَرِيَّ يَقُولُ: اكْتُبُوا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْجُمُعِيِّ فَإِنَّهُ ثَقَّةٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دالله تعالي نه چي دعا غواړئ نو دي يقين سره يي اوغواړئ چي ستاسو دعا به ضرور قبليري او په ښه شان سره پوهه شي چي الله تعالي په بي پرواهي او بي توجهي سره غوښتلي شوي دعا او په غفلت او لهوه لعب كي دميلا شوي زده دعا نه قبليري.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو. ما عباس عنبري نه اوريدلي دي وئيل يي چي د عبدالله بن معاويه جمهي روايتونه ليكي ځكه چي هغه يو ثقه راوي دي.

٦٧- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ حَمْزَةَ الزَّيْلَاقِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي جَسَدِي وَعَافِنِي فِي بَصَرِي وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، يَقُولُ: حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ لَمْ يَسْمَعْ مِنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ شَيْئًا، وَحَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ هُوَ حَبِيبُ بْنُ قَتَسٍ بْنِ دِينَارٍ وَقَدْ أَذْرَكَ عَمْرًا، وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ. (٢)

ترجمه: دام المؤمنين عانشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به فرمانيل: "اللهم عافني في جسدي وعافني في بصري واجعله الوارث مني لا اله الا الله الحليم الكريم سبحان الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين" يعني اي الله ته ماته زما په جسم كي عافيت راكړي او زما په سترگو كي ماته عافيت راكړي نظر مي صحيح

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٥٢١)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٤٤٢)

او سالم اوساتي، او زما نظر لره اخري وخته پوري قائم اوساتي او زما نظر دجهود كيدو او زوال نه بچ اوساتي او دالله تعالي نه علاوه بل هيڅوك حقدار دبندي نشته ځكه چي هغه حليم او كريم دي او پاك دي او خاوند دعرش دعظيم دي او تمام تعريفونه دهغه ذات دپاره دي څوك چي دتمام جهان رب دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي، ما دامام بخاري نه اوريدلي دي ونييل يي جيب بن ابي ثابت دعروه بن جبیر نه هيڅ نه دي اوريدلي او الله تعالي بهتر پوهيږي.

۶۸_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۸۱_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَقَالَ لَهَا: "قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ كُلِّ شَيْءٍ أَتَتْ أَخَذَ بِتَأْصِيَّتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ." قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَهَكَذَا رَوَى بَعْضُ أَصْحَابِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، نَحْوَ هَذَا، وَرَوَاهُ بَعْضُهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي فاطمه رضي الله عنها نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته راغله چي د خادم مطالبه يي ورته كوله ورته يي او فرماييل دا كلمات وايه: "قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ كُلِّ شَيْءٍ أَتَتْ أَخَذَ بِتَأْصِيَّتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ." يعني اي زما پروردگار خاص ته پروردگار داوه اسمانونو او او رب د عرش عظيم يي، رب زمونږ او رب د هر يو شي يي،

نازلونكي دتورات او انجيل او قران يي. او شلونكي د داني اود زري يي. پناهي غوارم په تا باندي د شر د هر شر والا نه چي ته يي نيونكي د تندي يي پس ته اول يي او نشته هيڅ شي مخكي ستا نه او ته د هر شي نه اخير يي پس نشته ستا نه وروسته هيڅ يو شي او ته ظاهريي نشته دپاسه ستا هيڅ يو شي او ته باطن يي نشته اخوا ستا نه هيڅ يو شي پس زما قرض ادا كړي او د فقر نه مي خلاص كړي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي او داعمش بعضي شاگردانو هم ددي پشان روايت نقل كړي دي او ددي پشان روايت بعضي راويانو داعمش نه او هغه د ابي صالح نه مرسل نقل كړي دي او هغوی پخپل سند كي دابوهريره واسطه نه ده ذكر كړي.

٦٩_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٨١_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَدَمَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ الْأَكْثَمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعِ". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ جَابِرٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، وَابْنِ مَسْعُودٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله، صلي الله عليه وسلم به (اکثر، دا دعانيه کلمات ونيل:

«اللهم إني أعوذ بك من قلب لا يخشع ومن دعا لا يسمع ومن نفس لا تشبع ومن علم لا ينفع
أعوذ بك من هؤلاء الأربع»

يعني اي الله زه په تا پناه غوارم دداسي زه نه چي ويرپري نه او زه په تا پناه غوارم دداسي دعا نه چي اوريدلي کيږي نه او زه په تا پناه غوارم دداسي نفس نه چي مريږي نه او زه په تا پناه غوارم دداسي علم نه چي فائده نه لري، اي الله زه ددي څلورو څيزونو نه په تا باندي پناه غوارم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند عبدالله بن عمرو په روايت حسن صحيح غريب دي، او په دي باب كي د جابر، ابوهريره او ابن مسعود رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي.

٧٠- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٨٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ شَيْبِ بْنِ شَيْبَةَ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَبِي: "يَا حُصَيْنُ، كَمْ تَعْبُدُ الْيَوْمَ إِلَهًا؟" قَالَ أَبِي: سَبْعَةٌ سِتَّةٌ فِي الْأَرْضِ وَوَاحِدًا فِي السَّمَاءِ. قَالَ: "فَأَنْتُمْ تَعْبُدُونَ عُيُوبَكُمْ وَرَهْبَتَكُمْ؟" قَالَ: الَّذِي فِي السَّمَاءِ. قَالَ: "يَا حُصَيْنُ، أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَسْلَمْتَ عَلَيْكَ كَلِمَتَيْنِ تَنْفَعَانِكَ." قَالَ: فَلَمَّا أَسْلَمَ حُصَيْنُ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَيْنِي الْكَلِمَتَيْنِ اللَّتَيْنِ وَعَدْتَنِي، فَقَالَ: "قُلِ اللَّهُمَّ الْهِنْيَ رُغْدِي وَأَعِذْنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي." قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د عمران بن حصين رضي الله عنه بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم زما د پلار نه تپوس او كړو اي حصين نن سبا دخو مرده معبودانو عبادت كوي؟ زما پلار په جواب كي اووئيل د اوه معبودانو عبادت كوم، شپږ په زمكه كي دي او يو په اسمان كي دي رسول الله ورنه تپوس او كړو په دوى ټولو كي دي د كوم يو سره مينه زياته ده او په اوميد او خوف سره يي عبادت كوي؟ هغه اووئيل دهغه ذات كوم چي په اسمان كي دي رسول الله ورته او فرمايل اي حصين واوړه: كه تا اسلام راوړي وي نو ما به درته دوه كلمات خودلي وو او هغوى به تاته مسلسل فاندۀ رسولۀ بيا چي كله حصين اسلام راوړو عرض يي او كړو اي دالله رسولۀ هغه دوه كلمات ماته او بيا به دكومو دخودلو چي تا ماسره وعده كړي وه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل وايه

"اللَّهُمَّ الْهِنْيَ رُغْدِي وَأَعِذْنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي"

يعني اي الله ماته زما په زړه كي رهنمائي واچوي او بچ كړي مالره زما دنفس دشر نه. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي، دا حديث د عمران بن حصين نه ددي

سند نه علاوه په نورو سندونو هم مروی دي

٧١_بَاب

د سابقه باب متعلق یو بل باب

٣٤٨١_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرِو مَوْلَى الْمُكَلِّبِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو بِهَذِهِ الْكَلِمَاتِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدِّينِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا التَّوَجُّهِ مِنْ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرِو. (١)

ترجمه: انس رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم نه به مي ډيري خبري اوریدلي یوخل یی دا دعاوئيله:

«اللهم إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَضَلَعِ الدِّينِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ» يعني اي الله زه پناهې غواړم په تاسره دوسو نه او دغم نه او عجز نه او د سستی نه او د بخل نه او د قرض د بوج نه او د خلکو د بلوي کيدونه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

لغات: العجز: لچار او عاجز عجز يعجز عجزا معني عاجز کيدل، الكسل معني ستي.

تشرېح: العجز: علامه نووي وائي عجز دپته ونيلى شي چې په انسان کې دخير دکارونو کولو قدرت نه وي.

الکسل: ددي مطلب دادی دهر کار بکولو په وجه په چا کې سستي راشي او طبيعت يي اماده وي او بيا يي دستسۍ په وجه نشي کولی.

البخل: دا د سخاوت زد دی او بخل ونيلى شي منع کول دهر هغه خيز کوم چې په ده باندي واجب وي باوجود ددي چې هغه خيز دده د ضرورت نه فارغ وي.

امام نووي وائي نبي کریم صلي الله عليه وسلم پناه غوښتلي وه دبخل او بزدلی نه خکه چې

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ٢٥ (٢٨٦٢)، وتفسير سورة النحل ١ (٢٤٠٤)، والدعوات ٢٨ (٢٢٤٠)، و ٢٢ (٢٢٤٢).

(٢٢٤٢)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٥ (٢٤٠٦)، سنن ابی داود / الصلاة ٢٦٤ (١٥٢٠)، سنن النسائي / الاستعاذة ٦ (٥٢٥٠).

(تعليق الأشراف: ١١٥)، ومسنن احمد (٢/٢٢٢، ٢٠٨، ١١٤، ٢/٢٢٢).

ددي په سبب انسان د ډيرو داسي څيزونو نه منع كيږي كوم چي په ده باندي واجب وي ځكه چي په شجاعت سره هغه دمظلوم مدد او جهاد كولى شي كوم چي دېز دلې په حالت كې نشي كيدي او دبخل نه يي ځكه پناه غوښتلي ده چي ددي په سبب انسان د سخاوت نه منع كيږي او د مال په محبت كې مگرفتار كيږي او بيا دزكوة او صدقاتو ادا كولو نه محروم شي.

بعضي علماء واني ددينه مراد دقرض فكر دى دكوم په وجه چي دانسان عقل خي "غلبة الرجال" يعني چي خلق راباندي غالب شي او زما څه حيثيت پاتي نشي علامه كرماني واني دا دعا هم د جوامع الكلم دجملي نه ده.

٣٤٨٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْعُو يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُسلِ وَالْهَرَمِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَفِتْنَةِ الْمَسِيحِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي كله به نبي كريم صلي الله عليه وسلم دعا غوښتله نو دا كلمات به يي ونيل: "اللهم إني أعوذ بك من الكسل والهزم والجبن والبخل وفتنة المسيح وعذاب القبر" يعني اي الله پناهي غواړم په تاباندي دسستی او كاهلي نه او دږودوالي نه او دېز دلې نه او دبخل نه او ددجال په فتنه كي واقع كيدو نه او دقبر دعذاب نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشریح: عذاب القبر: اهل سنت والجماعت دقبر عذاب تسليموي ليكن معتزله ددينه انكار كوي ليكن په قراني اشاري او احاديثو دقبر عذاب په تواتر سره ثابت دى او ددينه انكار كونكى داسلام ددانري نه خارجيږي.

من فتنة المسيح: مسيح لفظ عيسي عليه السلام دپاره هم استعمال شوى دى او د دجال دپاره هم استعمال شوى دى ليكن چرته چي شر وغيره قيد وي نو هلته ورنه دجال مراد وي لكه په پورتنې حديث كې، ددي يوه وجه داده چي دده يوه سترگه به كاڼي وي دويمه وجه داده چي مسيح دسفر نه دى او هغه به هم په تمامه دنيا كي سفر كوي.

٧٢- بَابُ مَا جَاءَ فِي عَقْدِ التَّسْبِيحِ بِالْيَدِ

په گوتو د تسبیحاتو شمیر لوی بیان

۳۴۸۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى بَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَثَامُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "يَعْقِدُ التَّسْبِيحَ يَدَيْهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، وَرَوَى شُعْبَةُ، وَالْقَوْرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ بِطَوِيلِهِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ يُسَيْرَةَ بِنْتِ يَاسِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا مَعْشَرَ الْبَشَرِ، اغْعِدْنَ بِالْأَتَامِلِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ". (١)

ترجمه. د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما نه مروی دي چي رسول الله به تسبیحات په د لاس په گوتو شمیرل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دی د اعمش په روايت د عطاء بن السائب نه، دارنگي شعبه او ثوري هم دا حديث د عطاء بن السائب نه مفصل نقل کړی دی، او په دي باب کي د يسيره بنت ياسر په واسطه هم د رسول الله نه روايت مروی دی، چي فرمانيلي يي وو: اي د بنحو جماعته شمیرل کوي د اذکارو د گوتو په بندونو باندې څکه چي دگړتونه به د قیامت په ورځ تپوس کيږي او دوي به خبري کوي.

۳۴۸۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا حَمِيدٌ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَاتِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، ح. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ حَمِيدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَادَ رَجُلًا قَدْ جُهِدَ حَتَّى صَارَ مِثْلَ الْفَرْخِ، فَقَالَ لَهُ: "أَمَا كُنْتَ كَذَّعُو؟ أَمَا كُنْتَ تَسْأَلُ رَبَّكَ الْعَاقِبَةَ؟" قَالَ: كُنْتُ أَقُولُ: اللَّهُمَّ مَا كُنْتُ مَعَاقِبِي بِهِ فِي الْآخِرَةِ فَتَعْجَلْ لِي فِي الدُّنْيَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سُبْحَانَ اللَّهِ إِلَهُكَ لَا تُطِيقُهُ أَوْ لَا تُسْتَطِيقُهُ، أَفَلَا كُنْتَ تَقُولُ: اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهِ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

١ - انظر حديث رقم ۳۴۱۳

٢ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء (۳۶۸۸) (تحفة الأشراف: ۳۹۲)

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه روايت دي فرمائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ديو داسي صحابي بيماربرسي اوکړه کوم چي دبیماری په وجه داسي اوج او خوارشوي وو لکه دمرغی دبچي پشان او ورته يي اوفرمايل ايا ته دخپل رب نه دخپل صحت او عافيت دپاره دعا نه غواړي؟ هغه اوونيل زه دا دعا غواړم اي الله دکومي سزا چي ته ماته په اخرت کي راکړنکي يي هغه راته مخکي په دنيا کي راکړه رسول الله اوفرمايل سبحانه الله پاکي ده هغه ذات لره چي لوي شان والادي ته خو ددي سزا دبرداشت کولو طاقت نه لري او ددغي دعا په بدل کي دا دعا ولي نه وائي اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ "يا الله جلجلاله مونږ ته په دنيا کې هم بهتري راکړی او په اخرت کې بهتري راکړی، اود اور د عذاب نه مو اوساتی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي، دا حديث دانس بن مالک په واسطه دنبی کریم صلي الله عليه وسلم نه ددي سند نه علاوه په يو څو نورو سندونو هم مروی دي.

۳۴۸۸_ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا رُوْحُ بْنُ عَبَّادَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ قَوْلِهِ: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً سُورَةُ الْبَقَرَةِ آيَةُ ۲۰۱. قَالَ: فِي الدُّنْيَا الْعِلْمُ وَالْعِبَادَةُ. وَفِي الْآخِرَةِ الْجَنَّةُ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ نَحْوَهُ. (۱)
ترجمه : دارشاد الهي " رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً " په تفسير کي دحسن بصري نه مروی دي په دنيا کي دحسنة نه مراد علم اوعبادت دي او په اخرت کي دحسنة نه مراد جنت دي.

۷۳_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۸۹_ حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَكْبَانَا هُغْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْأَخْوَصِ يُحَدِّثُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ يَدْعُو: اللَّهُمَّ إِنِّي

أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالعَقَاةَ وَالْغِنَى". قَالَ أَبُو جَهْمٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: دابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا غوښتله.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالعَقَاةَ وَالْغِنَى

يعني يا الله! زه ستانه هدايت تقوي پاكي او قناعت غوارم.
امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح: په دي حديث کې په دعا کې دخلورو څيزونو دغوښتلو بيان راغلي دي چي وضاحت يي دادي.

(١) الهدى يعني دهدايت دپاره سوال کول، او دا هر انسان په اهدنا الصراط المستقيم کې په مورخ کې غواړي اود هدايت درخواست کوي.

(٢) التقى تقوي يعني پرهيزگاري، داده تمامو نیکو جرړه او بنياد دي دا يو جامع لفظ دي په دي کې تمام اسلامي تعليمات شامل دي، خلاصه يي داده چي انسان دمنهياتو نه ځان وساتي اود اوامرو تعميل وکړي.

(٣) العقا: پاکدامني مطلب دادي چي انسان لره دتمامو ممنوعاتو او گنده اخلاقو او اعمالو نه ځان ساتل پکار دي خصوصا دچا نه سوال کول او دچا په وړاندي دلاس غورولو نه دي ځان وساتي.

(٤) الغنى: دمخلوق نه بي نيازي يعني په قدر دضرورت رزق دوجود کيدو په صورت کې دالله تعالي نه علاوه دچا په وړاندي دخپل ضرورت اظهار نه کول پکار دي او څه چي ورته دالله تعالي دطرف نه نصيب شوي وي په هغي قناعت کول پکار دي. په يو بل روايت کې داسي وارد دي چي بهترين دولت د زړه غني ده او په همدې وجه مونږ په دعا کې وايو: اللهم اغنني بفضلک عن سواک".

٣٤٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ لُحَيْلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رِبِيعَةَ الدِّمَشْقِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَائِلَةُ اللَّهِ أَبُو إِدْرِيسَ الْعَوَّلَانِيُّ، عَنْ أَبِي الدَّوْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ مِنْ دَعَاؤِ دَاوُدَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبْلَكَ وَحَبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلِ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبْلَكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبْلَكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ". قَالَ:

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ذَكَرَ دَاوُدَ يُحَدِّثُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ أَعْبَدَ الْبَشَرِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابوالدرداء، رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي، د دواو عليه السلام په دعاگانو کې يو دعا دا هم وه:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ".

يعني يا الله زه تانه ستا مينه غواړم او دهغه چا مينه چي تاسره مينه لري او دداسي عمل توفيق غواړم چي ستا مينی ته می اورسوي يا الله ستا مينه ماته خپل ځان نه او خپل بال بچ نه او يخو اوبونه زياته خوږه ده، راوي وايي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم تذکره کوله نو فرمائيل به يې چي داود عليه السلام په مخلوقاتو کې د هر شي نه زيات عبادت کونکي وو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دی.

لغات: حب: ذکر او سمع نه معني محبوب کيدل، بيلغني: بليغ رسيدونکي، البارد: يخ. تشریح: شارح حديث نبوي و محقق بي مثال مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشریح کې ليکلي دي: اللهم اني اسئلك حبك: ددي دوه ترجمي شوي اول، ستا هغه محبت کوم چي زما سره دی، دويم زما هغه محبت کوم چي ستا سره دی (ملاقات).

و حب من يحبك، دهغه چا دمحبت سوال کول څوک چي ستا سره محبت لري ددينه مراد علماء او صالحين دي په پورتنی حديث کې "اجعل حبك احب الي من نفسي واهلي" الفاظ دي ليکن په بل روايت کې داسي دي اجعل حبك احب الي من نفسي واهلي ومالي، يعني په دي روايت کې دمال لفظ اضافي دی.

احب الي من نفسي: شيخ عبدالحق محدث دهلوي ددي جملي دا مطلب بيان کړی دی چي ای الله زه ستا نه دا سوال کوم چي ستا ذات ماته زما ذات نه زيات محبوب شي.

ومن الماء البارد، او دا چي ستا ذات ماته ديخوا اوبو نه هم ډير محبوب شي شيخ عبدالحق وائي لکه څرنگه چي دانسان طبيعت په يخو اوبو خوشحاليږي خصوصاً دگرمۍ په موسم کې نو ای الله ستا محبت هم زما دپاره داسي وگرځوي او بيا يې فرمائيلي دي ذاك اكمل مراتب المحبة يعني دا د ټولو نه زيات اعلي محبت درجات دي.

٧٤- باب منه

د سابقه باب متعلق یوبل باب

٣٤٩١- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْخَطَّيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَّيِّ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: "اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يَنْفَعُنِي حُبُّهُ عِنْدَكَ، اللَّهُمَّ مَا رَزَقْتَنِي مِمَّا أَحَبُّ فَأَجْعَلْهُ قُوَّةً لِي فِيمَا تُحِبُّ، اللَّهُمَّ وَمَا رَزَيْتَ عَنِّي مِمَّا أَحَبُّ فَأَجْعَلْهُ لِي قَرَارًا فِيمَا تُحِبُّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الْخَطَّيُّ اسْمُهُ عُمَيْرُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ حُمَاهَةَ. (١)

ترجمه : د عبدالله بن یزید خطمي انصاري نه روایت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نه پخپله دعا کي دا کلمات وئيل :

«اللهم ارزقني حبك وحب من ينفعني حبه عندك اللهم ما رزقتني مما أحب فأجعله قوة لي فيما تحب اللهم وما رزيت عني مما أحب فأجعله فراغاً لي فيما تحب»
يعني اي الله ته ماته خپل محبت راکړي او ماته دهغه چا محبت هم راکړي دچا سره محبت کول چي ماته ستا په دربار کي فائده راکړي، او اي الله کوم پاک او بهترين رزق چي ته ماته راکوي دغه رزق لره ستا دخوښي په څيزونو کي داستعمالولو دپاره زما دپاره دقوت او طاقت ذريعه او گرځوي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

عبدالله بن یزید خطمي رضي الله عنه مختصر حالاته

نوم عبدالله کنیه ابو موسي قبيله اوس او دپلار نوم يي یزید دی.
دخپل پلار سره يوځاي مسلمان شوی دی او په بيعت الرضوان کې يي شرکت کړی دی او پدغه وخت کې دده عمر اولس کاله وو عبدالله بن زبير دخلافت په زمانه کې ديو څو ورځو دپاره دمکي امير پاتي شوی دی دده په باره کې حافظ ابن حجر ليکلي دي کان اکثر الناس صلاة وکان لا يصوم الا يوم عاشورا، يعني دخپلو ملگرو نه دمونځ په کثرت کې ممتاز وو البته روژه به يي دعاشوري ضرور نيوله په کوفه کې وفات شوی دی او دمروياتو شمير يي ١٢٧ دی چي

بعضي په دي كې بلا واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي او بعضي يې دابو ايوب انصاري او ابن مسعود او حذيفه بن يمان او عمر رضي الله عنهم نه نقل كړي دي.

٧٥_باب منه

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٩٢_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ أَوْسٍ، عَنْ بِلَالٍ بْنِ يَحْيَى الْعَبْدِيِّ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ شَكْلٍ، عَنْ أَبِيهِ شَكْلٍ بْنِ حُنَيْدٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنِي كَعُودًا أَكْعُودُ بِهِ، قَالَ: فَأَخَذَ بِكَتِفِي، فَقَالَ: "قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَبْعِي، وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي، وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي، وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي، وَمِنْ شَرِّ مَنْفَعِي يَعْنِي فَرْجَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ سَعْدِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ بِلَالِ بْنِ يَحْيَى (١).

ترجمه : د شكل بن حميد رضي الله عنه نه روايت دی چي ما عرض اوکړو يا رسول الله څه دعا راته اوښايه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل داسي وايه: «اللهم إني أعوذ بك من شر سبعي ومن شر بصرِي ومن شر لِسَانِي ومن شر قَلْبِي ومن شر مَنْفَعِي يعني فرجه» يعني يا الله جل جلاله زه ستا پناه غواړم دخپلو غوږونو دبدی نه اودخپلو سترگو دبدی نه اودخپلی مني دبدی نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف په همدي سند يعني سعد بن اوس عن بلال بن يحيي سره پيژنو
لغات : سمعي دسمع نه مراد غوږونه دي

تشرېح : په مشکوٰۃ کې دا روايت مفصل بيان شوی دی د شکل بن حميد رضي الله عنه بيان دی چي ما عرض اوکړو اي دالله رسوله يو داسي کلام راته اوښايه چي زه ورباندي خپل حفاظت اوکړی شم نو رسول الله ورته په دي باره کې او فرمايل "من شر سمعي" مطلب دادی چي دغوږونو دشر نه پناه او غواړم يعني چي سړی دحق او نصيحت خبري نه اوري او ناجائزي او دغيبت خبري په غوږونو اوري او همدا رنگي د من شر بصري مطلب هم دی او دمن شر

^١ _ سنن ابی داود/ الصلاة ٣٦٤ (٥١٥١) . سنن اللسان/ الاستعاذة ٢ (٥٢٢٦) . ١٠ (٥٢٥٤) . و١١ (٥٢٥٨) . و٢٨ (٥٢٨٦) (تحفة

الأشراف: ٢٨٢٤) . و مسند احمد (٢/٢٢٩)

لساني مطلب هم ددي پشان دی او دمن شر قلبي مطلب دادی چي دهغه گنده خیالاتو نه پناه او غواره کوم چي په زړه کې تیریري.

من سر منیې: دمني دشر نه، مني لره په جائز محل کې داچولو په خاي په غلط محل کې واچوي، په دي کې زنا هم داخل ده او بد نظري کول هم، اود کوم نا محرم نه لاس لگول وغيره هم ټول په دي کې داخل دي

د شکل بن حمید رضي الله عنه حالات

نوم شکل ډپلار نوم حمید دکوفي اوسیدونکی وو ددي روایت نه علاوه بل کوم روایت ورته منقول نه دی او دا روایت ورته دده خوي شکیر نقل کړی دی علامه ابن جوزي هم داسي ونيلي دي او ابن حجر هم او ابن صلاح هم داسي لیکلي دي

۷۶_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۹۳_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ نَائِمَةً إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَفَّزْتُهُ مِنَ اللَّيْلِ فَلَمَسْتُهُ، فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى قَدَمَيْهِ وَهُوَ سَاجِدٌ وَهُوَ يَقُولُ: "أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمَعَاذِكَ مِنْ عِقَابِكَ، لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ عَائِشَةَ.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ، وَرَأَى فِيهِ: "وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ". (۱)

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم اړخ ته اوده وم دشپي يو وخت وو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مي پخپل خاي کي اونه موندلو اخوا ديخوا مي تلاش اوکړو نو زما لاس در رسول الله په خپه باندې اولگيدو او هغه وخت رسول الله صلي الله عليه وسلم په سجده کي وو او دا دعا يي ونيله: "أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمَعَاذِكَ مِنْ عِقَابِكَ لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ" يعني اي الله

۱ - صحيح مسلم/ الصلاة ۴۲ (۴۸۶). سنن ابی داود/ الصلاة ۵۴ (۸۷۹). سنن النسائي/ الطهارة ۱۴۰ (۱۶۹). والتطهيق ۱،

(۱۱۳۱). سنن ابن ماجه/ الدعاء ۳ (۳۸۵). (تحفة الأشراف: ۱۷۵۸۵). وط/ القرآن ۸ (۳۱). و مسند احمد (۴۰۱، ۶/۵۸)

زه ستا درضا په ذريعه ستا دناراضتيا نه پناه غوارم او ستا دعفوي په برکت ستاد عذاب نه پناه غوارم او زه ستا دشاء او ستا دتعريف په شمير کي احاطه نشم کولي او ستا داسي ثناء وایم څنگه چي تا پخپله دخپل خان تعريف کړي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث په يو څو سندونو دعائشه رضي الله عنها نه مروی دي، يحيي بن سعيد هم په مذکوره سند دماقبل هم معني روايت نقل کړي دي مگر ددومره اضافي سره "وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُخَمِّي ثَنَاءً عَلَيْكَ"

۷۷_بَابُ مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۹۴_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ، عَنْ طَاوُسِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دابن عباس ښه روايت دی فرماني چي رسول کريم صلي الله عليه وسلم به مونږ ته دا دعابودله لکه څنگه چي به يی مونږ ته دقران يوسورت ښودلو فرمانيل به يی
اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ"

يعني اي الله پناهي غوارم په تاسره دعذاب دجهنم نه اوپناهي غوارم په تاسره دعذاب دقبر نه اوپناهي غوارم په تاسره ددجال دفتني نه اوپناهي غوارم په تا په ژوند اوپه مرگ کي په فتنه کي دواقع کيدونه

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح غريب دي
تشریح: عذاب القبر اهل سنت والجماعت دقبر عذاب تسليموی لیکن معتزله ددپنه انکار کوي لیکن په قراني اشاري او احاديثو سره دقبر عذاب متواتر ثابت دی او ددپنه انکار

^۱ _ صحيح مسلم / الساجد ۴۵ (۵۹۰) . سنن ابی داود / الصلاة ۳۶۴ (۱۵۲۲) . سنن النسائي / الجنائز ۱۱۵ (۲۰۶۵) . سنن ابن

ماجه / الدعاء ۳ (۲۸۴۰) (تحفة الأشراف : ۵۷۵۲) . وما / القرآن ۸ (۲۲)

کونکی داسلام ددائري نه خارجيږي.

من فتنۃ المحيا والممات: دلته تعميم بعد التخصيص دی ځکه چي دمرگ په فتنه کې عذاب قبر هم داخل دی او په فتنۃ المحيا کې د دجال فتنه داخله ده، خلاصه داده چي عذاب قبر او د دجال فتنه ددي داهميت او سخت کيدويه وجه دوباره بيان شو.

من فتنۃ المسيح الدجال: مسيح لفظ عيسي عليه السلام دپاره هم استعمال شوی دی او د دجال دپاره هم استعمال شوی دی لیکن چرته چي شر وغيره قيد وي نو هلته ورنه دجال مراد وي لکه په پورتنی حدیث کې، ددي يوه وجه داده چي دده يوه سترگه به کانړی وي دويمه وجه داده چي مسيح دسفر نه دی او هغه به هم په تمامه دنيا کې سفر کوي.

٣٤٩٥- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْغَىِّ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَاجِ وَالْبَرَدِ، وَآلِئِي قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا أَكْفَيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَأْكَلِ وَالْمَفْرَمِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به په دی الفاظو دعا غوښتله:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْغَىِّ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَاجِ وَالْبَرَدِ، وَآلِئِي قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا أَكْفَيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَأْكَلِ وَالْمَفْرَمِ".

يعني يا الله جلجلاله زه داور دفتنی نه او د قبر د فتنی نه اود اور د عذاب نه اودمالداري

^١ - اورده البخاري في الصحيح / الدعوات ٣٩ (٢٣٦٨)، و ٢٢ (٢٣٤٥)، و ٢٥ (٢٣٤٦)، و ٢٦ (٢٣٤٤)، صحيح مسلم الذكر

والدعاء ١٢ (٥٨٩/٢٩)، سنن النسائي/الاستعاذة ١٤ (٥٢٦٨)، و ٢٦ (٥٢٤٩)، سنن ابن ماجه/الدعاء ٣ (٢٨٢٨)، (تحفة

الأهرام: ١٤٠٢٣، و مستند احمد (٢٠٤٠٩/٥٤)

اود فقيرئ دبدو نه او ددجال د فتنئ نه په تاباندي پناه غوارم. او اي الله زما گناهونه او وينځئ او صفا کړئ په اوبو د واورئ او په گلئ. او زما د گناهونو داغونه داسئ صفا کړئ څنگه چي سپينه کپړه وينځلو سره دبيري نه صفا کولئ شي، زما او زما د گناهونو مينځ کي دومره لري والئ راولي څومره چي د مشرق او مغرب په مينځ کي دئ، اي الله زه په تا پناه غوارم د سستئ نه او د بوډا والي نه اود گناهونو د ارتکاب نه، او د قرضداري کيدو نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: فتنه: ازمانش جمع بي فتن راځي، الغني معني مالدار کيدل، اود باب استفعال نه معني بي بيازه کيدل.

٣٤٩٦- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ عِنْدَ وَقَائِهِ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَالْحَقِيقِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عائشه رضي الله عنها نه روايت دئ چي ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا الفاظ د وفات کيدو وخت کي اوريدلي دي وي فرمايل: «اللهم اغفر لي وارحمني والحقني والحقني بالرفيق الاعلى» يا الله جل جلاله ما معاف کړئ، او په ما رحم او کړئ او درفيق اعلي سره مئ يوځاي کړئ.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دئ.

لغات: الحقني: الحاق يوځاي کول لحق لحقا ولحاقا معني موندل.

تشرېح: درفيق اعلي نه مراد د جمهورو علماؤ په نزد د الله تعالي په نومونو کي يونوم رفيق هم دئ، بعضي محدثين وائي درفيق اعلي نه مراد فرشتي او انبياء او صالحين دي او داسي دعا يوسف عليه السلام هم غوښتلي ده معلومه شوه چي دمرگ په وخت کي خپل تعلق ددنيا نه کټ کول او اخرت سره جوړول پکار دي. په دي روايت کي دامت دپاره ددعا غوښتلو تعليم دئ.

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / البخاري ٨٢ (٢٢٢٠). والمرضى ١٩ (٥٦٤٢). صحيح مسلم / فضائل الصحابة ٣

(تحفة الأشراف: ٢٢٢٢)

٧٨_بَاب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٩٧_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزَّكَاوِيِّ، عَنْ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَا يَقُولُ أَحَدُكُمْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ هِئْتَ، اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ هِئْتَ، لِيَعْزِمَ الْمَسْأَلَةَ قَائِلُهُ لَا مُكْرَهَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي هيڅوک دي داسي نه وائي يا الله که ستا رضا وي ما اوبخښی په ما رحم او کړی بلکه په يقين سره سوال پکار دی ځکه چي په الله جل جلاله دچا زور نشته هغه څه به کوي چي یی رضا وي که څوک ورته ان شت او وائي، او که اونه وائي نو وینایي بی فاندی ده.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي.

لغات: اللهم: معني اي الله او اي پروردگار، شئت: فعل ماضي ده شاء بي مصدر دي.

تشریح: ليعزم المسألة، ددي مطلب دادی چي دالله تعالي نه ددعا غوښتلوپه وخت کې دعا به په يقين او عزم سره غواړی او دکمزوری اظهار مه کړی او نه به داسي وایی چي ای الله که ته په مونږ باندې رحم او کړي بعضي علماء وائي ددي مطلب دقبولیت متعلق حسن ظن کول دي په نهایه کې لیکلي دي چي ددینه مراد په قطعیت او يقين سره دعا غوښتل دي.

"فانه لامكره له" يعني الله تعالي لره څوک مجبورونکی نشته مطلب دادی چي په دعا کې غیر يقيني الفاظ مه استعمالوی او مه يي دالله تعالي په مشیت موقوف کړی بلکه په پوره شدت او اسرار سره دعا او غواړی ځکه چي الله تعالي ته دهیڅ يو څيز ورکول گران نه دي.

٧٩_بَاب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٩٨_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ:

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٢١ (٦٣٢٩) . والتوحيد ٢١ (٤٢٤٤) . صحيح مسلم / الذكر ٢ (٢٦٤٨) . سنن ابن داود / الصلاة ٢٥٨ (١٢٢٢) . سنن ابن ماجه / الدعاء ٨ (٢٨٥٢) (تحفة الأشراف: ٢٨١٣) . وط / القرآن ٨ (٢٨) .

يُزُولُ وَتُنَاكَلُ لَيْلَةً إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَنْقُضُ لَيْلُ اللَّيْلِ الْآخِرُ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ، وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيَهُ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَعَزُّ اسْمُهُ سَلْمَانُ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَأَبِي سَعِيدٍ، وَجُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، وَرَفَاعَةَ الْجُهَنِيِّ، وَأَبِي الدَّرْدَاءِ، وَعُثْمَانَ بْنَ أَبِي النَّاصِرِ. (١)

ترجمه: دابوهريرة عمنه روايت دي چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم فرمانلي دي چي الله تعالي هره شه اسمان ددنياته راكوزيري دشپي اخري دريمه حصه كي او وائي خوك زمانه دعاغواري چي زه ني قبوله كرم اوخوك زمانه شه شي غواره چي زه ني وركرم؟ اوخوك زمانه بخينه غواري چي بخينه ورته وركرم؟

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي او د ابو عبدالله الاغر نوم سلمان دي، په دي باب كي دعلي، عبدالله بن مسعود، ابوسعيد، جبير بن مطعم، رفاعه جهني، ابو الدرداء او عثمان بن ابو العاص رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي.

٣٤٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الثَّقَفِيُّ الْمُرَوِّزِيُّ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ؟ قَالَ: "جَوْثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ، وَذِكْرُ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوباتِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَيْ عَنْ أَبِي ذَرٍّ، وَابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَنَّهُ قَالَ: "جَوْثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ الدُّعَاءُ فِيهِ أَفْضَلُ أَوْ أَوْسَعُ أَوْ لَوْ هَذَا". (٢)

ترجمه: ابو امامه رضي الله عنه نه روايت دي چي تپوس او كړي شو اي رسول الله كومه دعا زياته قبليري، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل دشپي په اخره كي دعا او نرس مونځونو پس دعا

امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث حسن دي، ابوذر او ابن عمر رضي الله عنهما دني كريم صلي الله عليه وسلم نه روايت نقل كوي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / التهجد ١٢ (١١٢٥) . والدعوات ١٢ (٦٢٢١) . والتوحيد ٣٥ (٤٢٩٢) . صحيح مسلم / المسافرين ٢٢ (٤٥٨) . سنن ابى داود / الصلاة ٣١١ (١٢١٥) . والسنن ٢١ (٢٤٣٣) . سنن ابن ماجه / الإقامة ١٨٢ (١٢٦٦١) .

(تحفة الأشراف: ١٢٣٦٢، ١٥٢٢١) . ومسنن احمد (٢/٢٦٢، ٢٦٤، ٢١٩، ٢٤٨) . وسنن الدارمي / الصلاة ١٦٨ (١٥١٩)

^٢ - سنن النسائي / عمل اليوم والليلة ٢٥ (١٠٨) (تحفة الأشراف: ٢٨٩٢)

دي دشپي په اخري حصه كي دعا غوښتل دټولو دعاگانو نه بهتر دي، او يا ددي د اجابت اميد زيات وي او يا يي ددي پشان كوم بل لفظ او فرما نيلو.

لغات: جوف: خيټه دباب نصرنه، دبر معني وروستنی حصه، المكتوبات: معني فرائض جمع د مکتوبه ده.

تشریح: ددي حديث نه معلومه شوه چي دشپي په اخري حصه کې او د فرض مونخونو نه پس دعا په خصوصي طور سره قبليري د فرض مونخونو نه پس ددعا د قبلیدو مضمون په ډيرو روايتونو کې منقول دی د بعضي صحابه کرامو په باره کې راخي چي هغوی به ددعا دپاره د فرض مونخ انتظار کولو چي ددينه پس به دعا غواړو.

جوف الليل الاخر: دشپي په اخري حصه كي، كله چي خلق په خوب کې مشغول وي پدغه وخت کې چي كله بنده پاڅي او دخپل رب سره دراز او نياز گفتگو كوي نو دالله تعالي دا حالت ډيرزيات خوښيږي په يو بل روايت کې راخي پدغه وخت کې الله تعالي دنيا ته نژدي اسمان ته ټول كوي او اعلان كوي چي څوك شته داسي چي زمانه دعا او غواړي او زه يي قبول كړم؟ څوك شته داسي چي زمانه دعا او غواړي او زه يي قبول كړم؟ څوك شته داسي چي زمانه دعا او غواړي او زه يي قبول كړم؟

په يو بل روايت کې راخي ارشاد نبوي دی چي په شپه کې يو داسي ټايم راخي چي مسلمان بنده په هغي کې دالله نه ددنيا او اخرت کاميابي سوال او کړي او کوم حاجت او غواړي نو الله تعالي يي ورته ورکوي.

۳۰۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عُمَرَ الْأَمَلِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْجَزِينِيِّ، عَنْ أَبِي السَّيْلِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، سَبَّحْتَ دُعَاءَكَ اللَّيْلَةَ فَكَانَ الَّذِي رَمَلْتُ إِلَيْكَ مِنْكَ أَتَكَرَّرُ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَوَسِّعْ لِي فِي رِزْقِي، وَبَارِكْ لِي فِي مَتَارَزْتَنِي". قَالَ: فَهَلْ لُفَّاهُنْ تَرَكْنَهُنَّ؟ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَأَبُو السَّيْلِيِّ اسْمُهُ صُرَيْبُ بْنُ نَعْفَرٍ لُقَّاهُ: (ابْنُ نَعْفَرٍ).^(۱)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو کس عرض او کړو اي دالله رسوله ما نژبه ستا دعا اوريدلي ده او ما چي ستا کومه دعا اوريدلي وه هغه داده "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَوَسِّعْ لِي فِي رِزْقِي، وَبَارِكْ لِي فِي مَتَارَزْتَنِي" يعني اي الله زما گناهونه اوبخي او زما په رزق

کي فراخي پيدا کړي او زما په رزق کي برکت واچوي نو ايا دي دعائيه کلماتو څه پريځودل؟
 (په دي کي خو ددين او دنيا ټولي کاميابياني راغلي،
 امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او د ابو السليم نوم ضريب بن نفير دي او
 ضريب بن نفير هم ونيلي شوي دي.

٣٥٠١_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا حَبِيبَةُ بْنُ هُرَيْجٍ وَهُوَ ابْنُ يَزِيدَ الْجَنْمِيُّ،
 عَنْ بَقِيَّةَ بِنِ الْوَلِيدِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا، يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ اللَّهُمَّ: أَصْبَحْنَا نُشْهِدُكَ وَنُفْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ
 وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِأَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اللَّهُ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ، إِلَّا
 غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا أَصَابَ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ، وَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُسَبِّحُ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا أَصَابَ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِنْ
 ذَنْبٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي
 سحروخت کي دا کلمات اوواني:

اللَّهُمَّ أَصْبَحْنَا نُشْهِدُكَ وَنُفْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِأَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ
 اللَّهُ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ"

يعني اي الله مونږ سبا کړو او مونږ تالره گواه گرځوو او ستا دعرش پورته کونکو فرشتو لره او
 ستا ټولو فرشتو او تمام مخلوق لره گواه گرځوو چي صرف ته الله يي او ستا نه علاوه بل
 هيڅوک هقدار دبندي نشته او ته يواځي معبود يي ستا هيڅوک شريک نشته او محمد صلي
 الله عليه وسلم ستا بنده او ستا رسول دي، نو په دغه ورځ چي دده نه هر څومره گناهونه اوشي
 الله تعالي به يي اوبځي او که څوک دماښام وخت کي دا دعا اولولي نو په دي شپه چي دده نه
 څومره گناهونه اوشي الله تعالي به يي اوبځي.
 امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

٨٠_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٠٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ زَخْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عَمْرَانَ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: "قُلْنَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ حَقٌّ يَدْعُو بِهِؤُلَاءِ الدَّعَوَاتِ لِأَصْحَابِهِ: اللَّهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ، وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّاتِكَ، وَمِنَ الْيَقِينِ مَا تَهْوُنُ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا، وَتَمَتِّعُنَا بِأَسْبَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوتِنَا مَا أُخِيَّتْنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا، وَانْصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا، وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَزُحُمُنَا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عَمْرَانَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ (١).

ترجمه: دابن عمر رضي الله عنهما نه روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به دمجلس نه پاخيدو نو اكثر به يى دا دعا غويشته: اللَّهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ، وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّاتِكَ، وَمِنَ الْيَقِينِ مَا تَهْوُنُ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا، وَتَمَتِّعُنَا بِأَسْبَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوتِنَا مَا أُخِيَّتْنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا، وَانْصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا، وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَزُحُمُنَا" يعني يا الله دستا دخوف نه دومره زمونږ نصيب كړى چي دستا دنافرمانى نه پرى بچ شو، او دستا دطاقت نه مو دومره نصيب كړى چي ستا جنت ته مو اورسوي او په تايقين دومره راکړى چي د دنيا تكليفونه راته اسان شي يا الله زمونږ دليدو طاقت اوداوريدو طاقت او نورو طاقتونو نه مونږ ته په ژوند کې فائده اورسوى او زمونږ دژوند تراخه يى باقي اوساتى او زمونږ كينه او استقام ترهغى كسانو محدود كړى چاچي په مونږ ظلم كړى وي (چي څوك بي گناه رانه ازار نه شي، يا الله مونږ ته په دشمنانو غلبه راکړى يا الله په دين کې نقصان نه مو بچ كړى يا الله دنيا زمونږ دفكرونو اوزمونږ دعلم مقصودمه كړى يا الله داسى كسان راباندې مسلط نه كړى (حاكمان نه كړى، چي په مونږ رحم نه كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن غريب دي، بعضي محدثينو دا حديث دخالد ابو عمران نه او هغه دنافع په واسطه دابن عمر رضي الله عنهما نه نقل كړي دي.

تشریح: په پورتنی روایت کې دمجلس اختتامی دعا سنت نبوی عمل خودلي شوي دي او دا جامع ترینه اوددنیا او اخرت خير لره مشتمله ده.

٣٥٠٣_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ الشَّخَامُ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِي بُرْقَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي وَأَنَا أَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْكَسَلِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ: يَا بَقِيُّ مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا؟ قُلْتُ: سَمِعْتُكَ تَقُولُهُنَّ، قَالَ: الرَّمُحَنَّ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهُنَّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: مسلم بن ابوبكره واني چي يوخل زما پلار زما نه دا دعا واوريدله "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْكَسَلِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ" ماته يي اووئيل اي بجيه دا دعا دي دجا نه اوريدلي ده؟ ما اووئيل ستاسونه مي اوريدلي دي راته يي اوفرمائيل په پابندي سره يي وايه خكه چي دا ما دروسل الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي وه. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

٨١_ باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٠٤_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَفْرَمٍ، أَخْبَرَنَا الْقَظُّلِيُّ بْنُ مُوسَى، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ إِذَا قُلْتَهُنَّ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ وَإِنْ كُنْتَ مَغْفُورًا لَكَ؟" قَالَ: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ".

قَالَ عَلِيُّ بْنُ خَفْرَمٍ: وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، بِمِثْلِ ذَلِكَ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهَا: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته اوفرمائيل ايا داسي كلمات درته اونه بناييم چي كله يي وايي نو الله تعالي به تاته ستا گناهونه معاف كوي اكر كه ته دهغه خلقونه يي دجا گناهونه چي دمخكي نه معاف كړي شوي وي او

^١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١١٤٠٥)

^٢ _ سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ١٩٨ (٦٤٠)، (تحفة الأشراف: ١٠٠٢٠)

راته بي او فرمايل دا دعا وايه .

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ"

دالله تعالي نه علاوه بل خوك لاتق دبندي نشته او هغه هغه ذات دي چي لوي دي په اعتبار دصفاو او لوي دي په اعتبار دذات، او نشته حقدار دبندي علاوه دالله تعالي نه چي حليم او كريم دي او نشته لاتق دعبادت مگر صرف الله تعالي دي پس پاك دي الله چي خاوند دعرش عظيم دي

۸۲- باب

دماقبل باب متعلق يوبل باب

۳۵۰۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعْدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "دَعْوَةُ ذِي الثُّنُونِ إِذَا دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحَوْتِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، فَإِنَّهُ لَمَّا يَدْعُ بِهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي هَيْمٍ قَطْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ". قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ مَرَّةً: عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ عَنْ أَبِيهِ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ وَهُوَ أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، فَقَالُوا: عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ لَخَوْرُ رَايَةِ ابْنِ يُوسُفَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعْدٍ، وَكَانَ يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ رُبَّمَا ذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ عَنْ أَبِيهِ وَرُبَّمَا لَمْ يَذْكُرْهُ. (١)

ترجمه: دسعد رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دذوالنون يونس عليه السلام، هغه دعا كومه چي هغه د مهي په خيته كي كړي وه دده "لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ"، نشته لاتق دبندي مگر صرف ته بي او پاك بي ته دشريك او كمزوري نه او يقينا زه وم دزياتي كونكو نه، خكه چي دا يوه داسي دعا ده چي كله بي هم خوك مسلمان اولولي نو الله تعالي بي قبلوي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دمحمد بن يحيى بيان دي چي محمد بن يوسف به كله دابراهيم بن محمد بن سعد په واسطه دا حديث دسعد نه نقل كولو او په دي كي به يي عن ابيه واسطه نه ذكر كوله، او په دي روايت كي هغوى عن ابيه واسطه نه ده ذكر كړي، مگر بعضي راويانو ديونس بن ابواسحاق نه دا روايت نقل كړي دي او هغوى دابن يوسف دروايت پشان دابراهيم بن محمد بن سعد نه دنقل كولو په حال كي عن ابيه عن سعد ونيلي دي، او ديونس بن ابواسحاق عدد دا وو چي كله به هغه په دي حديث كي عن ابيه واسطه ذكر كوله او كله به يي نه ذكر كوله.

۸۳_باب

دماقبل باب متعلق يوبل باب

۳۵۰۶_ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَمَّادٍ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً غَيْرَ وَاحِدٍ مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ". (۱)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي يو كم سل نومونه دي، په سلو كي چي يو كم وي څوك چي دا ياد اوساتي جنت ته به داخل شي.

تخريج: اورده البخاري في الجامع الصحيح / الشروط ۱۸ (۲۷۳۶) ، والدعوات ۶۸ (۶۴۱۰) ، والتوحيد ۱۲ (۷۳۹۳) ، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ۲ (۲۶۷۷) (تحفة الأشراف: ۱۴۵۳۶)

قَالَ يُونُسُ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه: ابن سيرين هم دابوهريره رضي الله عنه په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دابوهريره په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ددي سند نه علاوه په نورو سندونو هم مروي دي.

٣٥٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ الْجُوزْجَانِيُّ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَنْزَلَةَ، عَنْ أَبِي الزُّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً غَيْرَ وَاحِدَةٍ مَن أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ، هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِينُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعِزُّ الْمُدِلُّ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ الْحَقِيقُ الْمَقِيبُ الْحَسِيبُ الْجَبِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ الْقَبِيضُ الْقَوِيُّ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الْوَاحِدُ الْوَاحِدُ الْقَادِرُ الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُنْتَعَالِي الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُتَّقِمُ الْعَفُوُّ الرَّؤُوفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الْمُفِطِّظُ الْجَامِعُ الْغَفِيُّ الْمُغْنِي الْمُنْفَعُ الضَّارُّ النَّافِعُ النَّوَّارُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ الصَّبُورُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، حَدَّثَنَا بِهِ غَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ صَالِحٍ وَلَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ صَفْوَانَ بْنِ صَالِحٍ وَهُوَ يُعْقَدُ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا نَعْلَمُ فِي كِبِيرٍ قِيَمٍ مِنَ الرِّوَايَاتِ لَهُ إِسْنَادٌ صَحِيحٌ ذَكَرَ الْأَسْنَاءُ إِلَّا فِي هَذَا الْحَدِيثِ، وَقَدْ رَوَى أَدَمُ بْنُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ هَذَا الْحَدِيثَ بِإِسْنَادٍ غَيْرِ هَذَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرَ فِيهِ الْأَسْنَاءَ وَلَيْسَ لَهُ إِسْنَادٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابو هريره رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي نه نوي ٩٩ يوكم سل نومونه دي خوك چي دي لره ياد كړي جنت ته به داخل شي، او هغه دادي:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِينُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ الْقَابِضُ

البَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعَزُّ الْمُدِلُّ السَّيِّعُ الْبَصِيرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ الْحَلِيمُ
 الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيمُ الْكَبِيرُ الْحَفِيفُ الْمُقِيتُ الْحَسِيبُ الْجَلِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ
 الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ الْيَتِيمُ الْوَلِيُّ الْخَبِيرُ
 الْمُخَصِّي الْمُبْدِي الْمُجِيدُ الْمُخَيُّ الْمُبِيتُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الْوَاحِدُ الْمَاجِدُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ الْقَادِرُ
 الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُتَعَالِي الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُتَنَقِّمُ الْعَفُو
 الرَّؤُوفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الْمُقْسِطُ الْجَامِعُ الْغَفِيُّ الْمُغْنِي الْمَالِغُ الظَّارُّ الْفَاعِلُ
 الثَّوَرُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ الْقَبُورُ".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ ته يو څو راويانو دا حديث دصفوان بن
 ابوصالح په واسطه بيان كړي دي او دا حديث مونږ دصفوان بن صالح په روايت پيژنو او
 صفوان دمحدثينو په نزد ثقه دي دا حديث په يو څو نورو سندونو هم دابوهريره په واسطه دنبي
 كريم صلي الله عليه وسلم نه مروي دي. په كومو احاديثو كي چي داسماء الهييه ذكر دي په هغه
 احاديثو كي ددي حديث نه علاوه كوم حديث مونږ نه دي موندلي چي دسند په اعتبار صحيح
 وي. ادم بن ابي اياس دا حديث ددي سند نه علاوه په يو بل سند دابوهريره رضي الله عنه نه
 نقل كړي دي او هغه درسل الله صلي الله عليه وسلم نه نقل كړي دي او په دي كي داسماء
 الهييه ذكر دي ليكن سند يي درست نه دي

تشرېح: خلاصه داده مفسرينو ليكلي دي چي دالله تعالي نومونه صرف توقيفي تنزيلي دي
 دالله تعالي نوم جواد دي سخي ندي عالم دي عاقل ندي، رحيم دي رقيق ندي، مثلاً: الله
 تعالي فرمانيلي دي "يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ" په بل ايت كې راغلي دي "وَمَكْرُؤُهُمْ
 اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ" ليكن الله تعالي ته خادع اوماكر اوماكر نشي ونيلي كيدي. قائم
 بالقسط ورته ونيلي كيږي، قائم ورته نشي ونيلي كيدي، خالق ورته ونيلي كيدي شي ليكن
 دخالق القردة والخنزير په نوم سره نشي مسمي كيدي. زيد اگر كه هرڅومره لوي بادشاه وي
 ليكن الله تعالي ته كبير من زيد نشي ونيلي كيدي، بلكه الله تعالي به په هغه نومونو رابللي
 كيږي كوم چي په طور دتعظيم په قران كې راغلي وي. په تورات كې ذكر شوي نومونه اخستل
 هم درست ندي ځكه چي ديهوديانو په معرفت كوم نومونه راغلي دي هغي لره اعتبار وركول
 ندي پكار، مگر ديهودو په علماؤ كې چي څوك مسلمانان شوي وي دهغوي نه په نقل دروايت
 كې څه حرج نشته.

عمر فاروق، ابن عباس، ابوهريره، رضي الله عنهم اوبعضي نورو صحابه كرامو به دعبده الله بن
 سلام اوبعضي نورو ديهوديانو مسلمانانو علماؤ نه دتورات دااطلاعاتو تهپوسونه كول، او هېچا

به بي مخالفت نه کولو. ددي صورت په اعتبار به دايت معني داسي وي ، څوک چي دالله دنومونو متعلق کجروي کوي ، شريعت چي دالله تعالي دپاره کوم نومونه ندي بيان کړي دي په هغو نومونوسره الله رابلل ندي پکار . يا دامطلب دي چي کوم نومونه الله تعالي دخان دپاره خوښ کړي دي اومشرکان يي نه مني نوتاسو ددي مشرکانو پرواه مه ساتئ لکه چي الله تعالي رحمان نوم منتخب کړي دي اوڅوک اووايي چي مونږ ته خو ديمامي درحمن نه علاوه بل رحمن ندي معلوم . يا دامطلب دي کچري مشرکان دالله دنومونو اطلاق په بتانو کوي اودهغه دنومونو نه دصيغو اشتقاق کوي نوددوي سره کار مه لره. خو ته ورسره موافقت مه کوه. يا دامطلب دي چي ته ورته اعراض وکړه الله تعالي به ورته پخپله سزا ورکړي اودوي ته به ددوي دکړو عملونو سزا ورکړي شي

٣٥٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ. عَنْ أَبِي الزِّنَادِ. عَنِ الْأَعْرَجِ. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِسْمًا مِنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَلَيْسَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ ذِكْرُ الْأَسْمَاءِ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. رَوَاهُ أَبُو الْيَمَانِ. عَنْ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ. عَنْ أَبِي الزِّنَادِ. وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ الْأَسْمَاءَ. (١)

ترجمه : دابو هريره رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دالله تعالي نهه نوي ٩٩ يوکم سل نومونه دي څوک چي دي لره ياد کړي جنت ته به داخل شي

امام ترمذي رحمه الله وايي : داحديث حسن صحيح دي. او په دي حديث کي داسماء الهيي ذکر نشته. داروايت ابو اليمان دشعيب بن ابي حمزه په واسطه دابو الزناد نه نقل کړي دي او په دي کي داسماء حسني ذکر نشته

٣٥٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ. أَنَّ حَمِيدًا التَّمِيمِيَّ مَوْلَى ابْنِ عُلْقَمَةَ حَدَّثَهُ. أَنَّ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ حَدَّثَهُ. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا مَرَزْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَأَرْكَبُوا". فُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: "التَّسَاوِدُ". فُلْتُ: وَمَا الرُّكْبُ؟ قَالَ: "سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى:

هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي تاسو دجنت په باغونو كي ديو باغ په خواكي تيريرئ نو په دي كي اوخريپئ ما عرض اوکړو اي دالله رسوله دجنت دباغونو نه څه مراد دي رسول الله اوفرمايل ددينه مساجد مراد دي ما بيا تپوس اوکړو اي دالله رسوله دخريدونه مراد څه دي راته يي اوفرمايل سبحان الله والحمدلله ولاله الاالله والله اکبر وئيل دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

٣٥١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ ثَابِتٍ الْبُتَّانِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا مَرَزْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا"، قَالُوا: وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: "حِلْيَةُ الذِّكْرِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ. (٢)

ترجمه : دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي دجنت په باغچو تيريرئ نو خان پکي اوخروئ صحابه کرامو عرض اوکړو دجنت دباغچو نه څه مراد دي ويي فرمايل د ذکر حلقي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند د انس رضي الله عنه نه د ثابت په روايت حسن غريب دي

تشرېح : د اهل ذکر سره په قريبي تعلق ساتلو باندي ډير نصوص متواتره دلالت کوي چي يو ددغه جملي نه د سورت الکھف ايت هم دی: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَاصْبِرْ لِنَصْرِكَ مِمَّا الْيَزِيدُ يَنْهَوْنَ رَبَّكَ مِنَ الْقِدَافَةِ وَالْعِشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَقْنَطُ مِنْهُنَّكَ عَلَيْهِمْ﴾ [الکھف: ٢٨].

الله تعالي فرماني: اي رسول ته خپل خان دهغه کسانو سره ملگری اوساته څوک چي هميشه دخپل رب عبادت کوي خالص دهغه درضا دحاصلولو دپاره اوسترگي تری مه اړوه، يعني بي توجهي ور نه مه کوډ.

ددې ايت شان نزول دادي: بعضي مشرکين نبي صلي الله عليه ته راغلل په دوی کې عيینه بن حصين هم وو او پدغه وخت کې رسول الله صلي سره مسلمانان ناست وو دوی اوونيل چي مونږ

١ - تلمذه به المؤلف (تحفة الأهراف: ١٣١٤٥)

٢ - تلمذه به المؤلف (٢٦٥)

ته ددوی نه بد بوي راځي دوی ته دخپل مجلس نه جدا کړه او مونږ ستا اتباع کولو ته تيارېږو نو په دي باره کې مذکوره ايت نازل شو.

"وَأَمِيرٌ لِّقَسَلَةٍ" خپل خان قائم او کلک وساته ، "بِالْقَدَاةِ وَالْعَشِيِّ" په سحر او ماښام يا تمامر وختونو کې ، "يُؤْيِدُونَ وَجْهَهُ" يعني ددوی د عبادت په غرض اود الله درضا د حصول نه علاوه يې بل هيڅ غرض نه وي ، په وجهه کې وجه لفظ زاند دي لکه چې په "ولم يبق وجه ربه" کې چې وجه لفظ زاند دي ، مطلب دادې چې ددوی دا الله ذات نه علاوه بل مطلب نه وي نه دنيا اونه اخرت.

بغوي ليکلي دي چې مذکوره ايت د عيسه بن حصن فزاري په باره کې نازل شوي دي ، عيسه د مسلمانيدو نه مخکې درسول الله په خدمت کې حاضر شو او پدغه وخت کې څه ناداره مسلمانان درسول الله سره موجود وو په کومو کې چې سلمان فارسي هم وو او سلمان فارسي پدغه وخت کې يو وړوکي شان خادر اغوستلي وو او خوله ورباندې هم راروانه وه عيسه وويل اي محمد (صلي الله عليه وسلم) ايا ددي خلقو دخولپه وجه نه تنگيري؟ مونږ دقبائلو سرداران او لوي خلق يو که مونږ مسلمانان شو نو عرب به ټول مسلمانان شي ليکن مونږ لره ستاد اتباع کولو نه دداسي خلقو موجود کيدل منع کوي نوکه دوی دي وشرل نومونږ به دي ملگرتيا وکړو ، او ياداسي وکړه چې ددوی نه جدا زموږ دپاره دناستي کوم ځاي مقرر کړه اوددوی مجلس زموږ نه جدا کړه نو په دي باره کې دا ايت کریمه نازل شو.

دقتاده بيان دي چې د ايت کریمه: "الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْقَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُؤْيِدُونَ وَجْهَهُ" نه اصحاب صفه مراد دي چې تعداد يې اوه سوه ۷۰۰ وو اودوی ټول ناداره طبقه وه اود رسول الله په مسجد کې به يې قيام کولو ، نه پکې دچا کومه زرعي پيشه وه اونه تجارت اونه کوم لنډ څاروي والا پکې وو ، بس صرف مونږونه به يې کول ديو وخت مونږ چې به يې وکړو نو د بل وخت د مونږ په انتظار کې به ناست وو ، کله چې دا ايت نازل شو نو رسول الله او فرماښل حمد او ثنا دهغه ذات دپاره ده چاچي زما په امت کې داسي خلق پيدا کړي دي دچاسره چې ماته دناستي اوددوی په ملگرتيا دکلکيدو حکم شوي دي. (مظهري)

۸۴_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۱۱_ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَمْرِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "

إِذَا أَصَابَ أَحَدَكُمْ مُصِيبَةٌ فَلْيَقُلْ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ سورة البقرة آية ١٥٦ اللَّهُمَّ عِنْدَكَ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا وَأَبْدِلْنِي مِنْهَا خَيْرًا". فَلَمَّا اخْتَصَرَّ أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: اللَّهُمَّ اخْلُفْ فِي أَهْلِي خَيْرًا مِنِّي، فَلَمَّا قُبِضَ، قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ سورة البقرة آية ١٥٦ عِنْدَ اللَّهِ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا. قَالَ أَبُو عَدِيْسٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَزَوْي هَذَا الْحَدِيثِ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَأَبُو سَلَمَةَ أَسْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْأَسَدِ. (١)

ترجمه . ام المومنين ام سلمه رضي الله عنها فرماني چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم فرمان اوريدلى دى چي كله هم يوبنده باندی غم او مصيبت راشي نو انا لله وانا اليه راجعون ، دي اوواني او دا دعا دي اوکري : اللَّهُمَّ عِنْدَكَ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا وَأَبْدِلْنِي مِنْهَا خَيْرًا" ، چي اى الله خما دغم او مصيبت ماته اجرراکري او خما چي کوم خيز ضائع شو دهغى ماته بنه بدله راکري ، ام المومنين واني چي كله ابو سلمه وفات کيدو نو دا کلمات بي وونيل : اللَّهُمَّ اخْلُفْ فِي أَهْلِي خَيْرًا مِنِّي " ابو سلمه چي وفات شو ام سلمه دا دعا وونيله إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . عِنْدَ اللَّهِ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا " يعني مونږ د الله تعالى يو او مونږ هغه ته ورتلونکي يو . اود الله نه دخپل مصيبت اميد کوم او اي الله ماته زما په مصيبت اجر راکري . امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث په دي سند حسن غريب دى ، او دا روايت ددي سند نه علاوه په بل سند د ام سلمه په واسطه د بني کريم صلي الله عليه وسلم نه هم مروي دى . اود ابو سلمه نوم عبد الله بن عبد الاسد دى .

لغات واخلف لي . اخلف له يعني بدله بي ورته ورکړله ، اخلف الله عليه ؛ دضائع شوي بدله ورکول ، خلفه دنصر نه خلافة وخليفي جانشين کيدل .

تسريح يعني كله چي کوم بنده ته کوم مصيبت اورسيږي نو ذکر شوي دعا دي اولولي يعني څه چي زمونږ سره دي سره زمونږه ټول دالله ملکيت دى او هم هغه پيدا کړي يو او هم هغه ته به واپس ورخو اگر چي ددي خيز نسبت مونږ ته کيږي ليکن په حقيقت کې دالله ملکيت دى پس دچا په زړه کې چي دا خبره وي او په هر مصيبت کې مبتلا شي نو دى به دالله لمن پرينه ايردي او هر مصيبت به ورته اسان شي

۸۵_بَاب

دما قبل باب متعلق یوبل باب

۳۵۱۲_ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عِيْسَى، حَدَّثَنَا الْقُضْلُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ وَزْدَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "سَلْ رَبَّكَ الْعَافِيَةَ، وَالْعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ لَهُ: "مِثْلُ ذَلِكَ". ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ: فَقَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ. قَالَ: "فَإِذَا أُعْطِيتَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَأُعْطِيتَهَا فِي الْآخِرَةِ فَقَدْ أَفْلَحْتَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سَلَمَةَ بْنِ وَزْدَانَ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي يو کس د نبي کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شو او عرض يي او کړو اي دالله رسوله په ټولو دعاگانو کي افضل ترينه دعا کومه يوه ده؟ رسول الله او فرمايل دخپل رب نه په دنيا او اخرت کي دمصيبتونو نه د بچ کيدو دعاگانې غواړه، بيا بله ورځ همدا کس درسول الله په خدمت کي حاضر شو او تپوس يي او کړو په ټولو دعاگانو کي افضل ترينه دعا کومه يوه ده؟ نور رسول الله ورته هم هغه شان جواب ورکړو چي دخپل رب نه په دنيا او اخرت کي دمصيبتونو نه د بچ کيدو دعاگانې غواړه. تردې چي په دريمه ورځ هم دا کس بيا درسول الله په خدمت کي حاضر شو او په دې ورځ يي هم دمخکنو ورځو پشان تپوس او کړو چي په ټولو دعاگانو کي افضل ترينه دعا کومه يوه ده؟ رسول الله ورته هم هغه شان جواب ورکړو چي دخپل رب نه په دنيا او اخرت کي دمصيبتونو نه د بچ کيدو دعاگانې غواړه، او ورته يي او فرمايل کله چي ورته په دنيا او اخرت کي عافيت درکړي شي نو پوهه شه چي کامياب شوي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدېث په دې سند حسن غريب دي او مونږ يي صرف دسلمه بن وردان په روايت پېژنو

۳۵۱۳_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الطَّبْرِيُّ، عَنْ كَهْمَسِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَا أَقُولُ فِيهَا؟ قَالَ: قُولِي: "اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ

حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعائ: رضي الله عنها بيان دي فرماني چي ما عرض اوکړو اي دالله رسوله که ماته معلومه شي چي دليله القدر شپه کومه يوه ده يعني چي ليلة القدر شپه راشي، نوزه به په دي کي کومه دعا وایم رسول الله او فرمائیل دا دعا وایه:

"اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُجِيبُ الدُّعَاءَ فَاعْفُ عَنِّي"

يعني اي الله ته عفو کونکي او مهربان يي او عفو کول خوښوي نو په دي وجه ته ما معاف کړي.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٥١٤_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا عَبِيدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زَيَْادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَنِي هَيْئًا أَسْأَلُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: "سَلِ اللَّهَ الْعَاقِبَةَ"، فَمَكَّنْتُ أَيَّامًا، ثُمَّ جِئْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَنِي هَيْئًا أَسْأَلُهُ اللَّهُ، فَقَالَ لِي: "يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ سَلِ اللَّهَ الْعَاقِبَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ بْنُ كُوْفَلٍ قَدْ سَمِعَ مِنَ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. (٢)

ترجمه: دعباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه نه روايت دی چي ما عرض اوکړو يا رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته داسی شی اوښايه چي الله تعالي نه يی غواړم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل الله جل جلاله نه خير او عافيت غواړه، راوي وایي چي زه خو ورځی حصار شوم بيا حاضر شوم عرض می اوکړو ماته داسی شی اوښايه چي الله تعالي نه يی غواړم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل ای عباس ای د رسول الله صلي الله عليه وسلم تره الله جل جلاله نه ددنیا او اخرت بهتري غواړه.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حديث صحيح دي، عبدالله بن حارث بن نوفل دعباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه نه اوریدل کړي دي يعني سماع يي ور نه ثابته ده.

لغات: مکث یمکث مکثا دنصر نه معني درنگ تیرول اوپه مزید وکې متعدي استعمالیږي، عم معني تره.

^١ سنن ابن ماجه/ الدعاء ٥ (٣٨٥٠) (تحفة الأشراف: ١٦١٨٥)

^٢ تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ٥١٣٩). ومسنن احمد (١/٢٠٩)

تشریح . په یو روایت کې راغلي دي دالله تعالي نه هر وخت دعاغیت غوښتلو عادت جوړ کړی ځکه چې دعاغیت نه بهتر بل هیڅ یو څیز نشته شیخ عبدالحق وائي چې په عافیت لفظ کې دتمام ظاهري او باطني افتونو نه پناه طلب کړی شوه ددنیا دعاغیت نه مراد مصیبتونه او مرضونه او مقدمات دي او ددین دعاغیت نه مراد دگناه نه دبچ کیدو درخواست کول دي . شیخ عبد الحق چې په عافیت لفظ کې دتمامو ظاهري او باطني افتونو نه پناه غوښتلی شوي ده ، دعاغیت ددعا نه مراد دمصائبو اوبیماریانو او مقدمو وغیره نه بچ کیدل دي او ددین عافیت دادی چې دسړي گناهونه معاف شي او خپل مطلوب لره بیامومي . ددي سائل د دري پیري سوال کولو او درسول الله په جواب ورکولو سره دا خبره په دماغو کې پیدا کیږي او واضح کیږي چې دعاغیت دعا غوښتل دتمامو دعاگانو نه افضله او بهتره ده اوکه داسي نه وی نو رسول الله به دي سائل ته بار بار ددي دعا تلقین نه کولو په یو بل روایت کې ددي حدیث په اخر کې راځي چې رسول الله سائل ته اووئیل : فاذا اعطيت العافية والمعافات في الدنيا والاخرة فقد افلحت . یعنی که عافیت درته درکړی شو نو ته به کامیاب شي . (روضة الصالحين)

دعباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه حالات

عباس رضي الله عنه درسول الله صلي الله عليه وسلم سکه تره دی او دی درسول الله نه دوه يا دري کاله مشردی الله تعالي ورته دجاهليت په زمانه کې هم ډیر شرف او عزت ورکړی وو او داسلام قبلولونه پس هم ډیر معزز وو دجاهليت په زمانه کې ورته حاجيانو ته داوبو ورکولو خدمت سپارلی شوی دی او داسلام قبلولو نه پس هم رسول الله پخپل کار قائم پریخودو په غزوه بدر کې خو درسول الله په خلاف دمشرکینو سره راغلی وو لیکن وروسته مسلمان شو او په غزوه حنین وغیره کې یې درسول الله سره ملگریټیا وکړه یو وخت داسي وو چې ټول خلق تختیدلي وو او دی درسول الله صلي الله عليه وسلم سره کلک ولاړ وو . په مدینه کې درجب په میاشت کې په هجرت ۳۴ کال وفات شو او دوفات په وخت کې دده عمر اتیا یا نهه اتیا کاله وو او عثمان رضي الله عنه ورباندي جنازه اوکړه او په جنت البقیع کې دفن کړی شو ۳۵ روایات ورته منقول دي چې یو په دوی کې متفق علیه دي یو صرف په بخاري کې دي او دري صرف په مسلم کې دي

۳۰۱۵_ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ دِينَارٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ الْكُوفِيُّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ الْمُنْكَبِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كَافِعٍ، عَنْ أَبِي عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا سَأَلَ اللَّهُ هَيِّئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ الْعَاوِيَةُ ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا

حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْمُتَنَكِّبِ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي نه چي هر خومره اشياء غوښتلي شوي دي په دي ټولو كي الله تعالي ته زيات خوښ هغه دي چي دهغه نه ددنيا او اخرت دمصيبتونو او تكليفاتو نه عافيت دعا اوغوښتلي شي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف د عبدالرحمن بن ابوبكر مليكي په سند پيژنو او دي د محدثينو په نزد ضعيف دي.

٨٦- باب

دما قبل باب متعلق يوبل باب

٣٥١٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَمَرْ بْنِ أَبِي الْوَزِيرِ، حَدَّثَنَا زَنْفَلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَمْرًا قَالَ: اللَّهُمَّ خُزِّيْ وَاخْتَرِيْ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ زَنْفَلٍ وَهُوَ ضَعِيفٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَيُقَالُ لَهُ زَنْفَلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَرَفِيُّ وَكَانَ يَسْكُنُ عَرَفَاتٍ، وَتَفَرَّدَ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَلَا يُتَابَعُ عَلَيْهِ. (٢)

ترجمه: دابوبكر صديق رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم دكوم كار اراده او كړه نو دا دعا به يي ونيله "اللهم خزي واخترلي" يعني اي الله زما دپاره دبهتر انتخاب او كړي او ښه خيز زما دپاره خوښ كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي د "زنفل" دروايت نه علاوه په بل كوم سند نه پيژنو او زنفل دمحدثينو په نزد ضعيف دي او ده ته زنفل بن عبدالله عرفي هم ونيلي شي چي دعرفات اوسيدونكي وو دي په دي حديث كي منفرد دي يعني دا روايت صرف زنفل بيان كړي دي او بل كوم راوي دده متابعت نه دي كړي.

١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٨٥٠٢)

٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٦٦٣٨)

٣٥١٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، حَدَّثَنَا أَبَانُ هُوَ ابْنُ يَزِيدَ الْعَقَّارِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، أَنَّ زَيْدَ بْنَ سَلَامٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا سَلَامٍ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْوُضُوءُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كِتَابُ الْبِرِّ وَالْإِيمَانِ، وَتُحْبَبُ حَيْثُ اللَّهُ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كِتَابٌ أَوْ كِتَابٌ مَا بَيْنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ حَيَاءٌ، وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايَعُ نَفْسَهُ فَمُعْتَقُهَا أَوْ مُوبِقُهَا". قَالَ أَبُو عِيْنٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابو مالک حارث بن عاصم اشعري رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلى دي: طهارت نيم ايمان دی او "الحمد لله" دنيکی تله وکوي او "سبحان الله" او "الحمد لله" دواړه داسمانونو او زمکي تر مينځه ټوله فضا وکوي او مونځ نور دی او صدقه دليل دی او صبر رنځ ده او قرآن حجت دی ستا دپاره يا ستا خلاف چي صبا شي هر سړی دخپل نفس سودا کوي نو څوک يی د اور نه ازاد کړي او څوک يي تباه کړي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: الطهور: طهر، طهورا و طهرا و طهارة دنصر او کرم نه مستعمل دي په معني د پاک کيدو صفت يي طاهر راځي او جمع يي اطهار راځي.

شطر: شطرًا دنصر نه په معني د تقسيمولو دکوم څيز دي په دوه برابرو حصو. تملأ: دنصر نه په معني د ډکولو دي.

برهان البرهان دليل او حجت ته وئيلي شي او جمع يي براهين ده.

ضياء: ضياءً دنصر نه په معني دپړق دسپوږمۍ دي.

فمعتقها: عتق، عتقا د ضرب نه په معني دازادولو دي صفت يي عتيق او عاتق راځي.

موبقها: وبق وبقا د ضرب نه په معني دهلاکيدو دي.

تفسير: الوضوء شطر الايمان مطلب دادی طهارت نيم ايمان دی يعني نجاست حقيقي لري کول نيمه صفاتي ده او نيمه صفاتي نجاست حکومي يعني حمد او کينه او بغض وغيره نه خپل خان پاکول دي، په دي حديث کي دي خبري ته ترغيب دی لکه څنگه چي زمونږ دپاره ظاهري پاکوالی ضروري دی نو همدارنگي باطني پاکوالي حاصلولو دپاره کوشش کول هم ضروري دي.

دبعضي محدثينو خيال دی چي دلته دطهارت نه مراد مونځ دی لکه څنگه چي په قرآن کريم

کې ايمان ذکر شوی وي او مراد ورنه مونځ وي لکه چې الله تعالي فرمايلي دي وما کان الله ليضيع ايمانکم، دايت مطلب دادی چې د مونځ دصحت دپاره طهارت اهم ترين شرط دی نو په دي وجه ددينه په نيم طهارت سره تعبير شوی دی ، په احیاء العلوم کې ذکر شوي دي چې د "الظهور شطرا لايمان" نه مراد صرف دا نه دي چې په ظاهري اعضاؤ دي اوبه اوبهيوولی شي بلکه ددي سره سره خپل زړه دحد او تکبر او نورو ناکارو قصائصو نه پاکول مراد دي.

"الحمد لله تملأ الیضان" په دي جمله کې په الحمد لله دثواب مقدار ته اشاره ده چې دقيامت په ورځ به الحمد لله دثواب تله ډکوي .

"الصلاة نور" يعني په دنيا کې هم په مونځ سره حق طرف ته رهنمائي ملاويږي او په قیامت کې به هم په پل صراط دتيريدو په وخت کې رنډا ملاويږي

"الصدقة برهان" مطلب دادی چې صدقه ورکول دمومن کيدو علامه او دليل دی او همدارنگي داخلاص دليل دی

"الصبر ضياء" صبر رنډا ده يعني صبر دمومن اسلحه ده ، په دي باندې مومن ته استقامت ملاويږي.

"القران حجة لك او عليك" او په يو بل روايت کې راغلي دي "يحتاج العباد" يعني قران کريم به په قیامت کې دبندهگانو دطرفه جگړه کوي لکه څنگه چې انسانان دخپل حق باره کې يو دبل سره جگړي کوي، ددينه معلومه شوه چې قران صرف دنجات دپاره لوستل کافي نه دي بلکه دنجات دپاره دي سره سره عمل هم ضروري دی دويم مطلب دا هم کيدی شي چې څوک دقران حقوق ادا کوي نو قران به دهغوئ دپاره دقيامت په ورځ سفارشي وي او دده دپاره به حجت او دليل اوگرځي څو که چا دقران حقوق ادا نکړل نو همدا قران به دقيامت په ورځ دهغه په خلاف دليل اوگرځي. (مرقات، احیاء العلوم)

۸۷_باب

دماقبل باب متعلق يو بل باب

۳۵۱۸_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْيَمِينِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَمْلَأُ الْإِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَيْسَ لَهَا دُونَ اللَّهِ حِجَابٌ حَقٌّ تَخْلُصُ إِلَيْهِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِي، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ

زِيَادِ بْنِ أَلْعَمِ هُوَ الْإِفْرِيقِيُّ، وَقَدْ ضَعَفَهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، وَيَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ هُوَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَنْبَلِيُّ. (١)

ترجمه : عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمانيلي دي تسبيح (سبحان الله ونيل، نيم ميزان ڊكوي او الحمد لله دمیزان باقي تشه حصه ڊكوي او د لاله الا الله الله ته په رسيدو كي هيڅ حجاب او پرده نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي او سند يي څه خاص قوي نه دي. او عبد الرحمن بن زياد بن انعم د افریقي اوسيدونكي دي چي احمد بن حنبل او يحيي بن معين ضعيف گڼلي دي او عبد الله بن يزيد په ابو عبد الرحمن الحنبلې مشهور دی.

٣٥١٩- حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَسِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ جُرَيْجِ النَّهْدِيِّ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ، قَالَ: عَدَّ هُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَدَيَّ أَوْ فِي يَدَيْهِ، التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْيَمِينِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَالصُّومُ نِصْفُ الصَّبْرِ، وَالظُّهُورُ نِصْفُ الْإِيمَانِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعْبَةُ، وَسُقْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. (٢)

ترجمه : د بني سليم قبيلي د يو کس بيان دي فرماني چي رسول الله صلى الله عليه وسلم زما دلاس په گوتو يا دخپل لاس په گوتو او شميرل او بيا يي او فرمانيل سبحان الله به نيم ميزان نيولي وي او الحمد لله پوره ميزان ډکوي او الله اکبر د زمکي او اسمان مينځ کي تمامه خلا، ډکوي، روزه نيم صبر دي او طهارت نيم ايمان دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي دا حديث شعبه او سفيان ثوري دابواسحاق نه نقل کړي دي.

٨٨- باب

دما قبل باب متعلق يو بل باب

٣٥٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُؤَدَّبُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ وَكَانَ مِنْ

١ - تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف: ٨٨٧٢)

٢ - تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٥٥٢١)

يحي أسد، عَنِ الْأَعَزِّ بْنِ الصَّبَّاحِ، عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: أُمِّتُ مَا دَعَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فِي التَّوْقِيفِ: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي تَقُولُ وَخَيْرًا مِنْهَا تَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُكُي وَمَخِيَايَ وَمَنَاتِي وَإِلَيْكَ مَأْيَ وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَسةِ الصَّدْرِ وَهَتَاتِ الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تُبْعِيهُ بِهِ الرِّيحُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِي. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله سلي الله عليه وسلم به دوقوف عرفه په دوران كي دماښام وخت كي اكثر كومي دعاگاني غوښتلي هغه دادي:

"اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي تَقُولُ وَخَيْرًا مِنْهَا تَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُكُي وَمَخِيَايَ وَمَنَاتِي وَإِلَيْكَ مَأْيَ وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَسةِ الصَّدْرِ وَهَتَاتِ الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تُبْعِيهُ بِهِ الرِّيحُ"

يعني اي الله زما مونځ، زما قرباني، زما زندگي او مرگ، او زما واپس درتلل صرف تاته دي، اي زما ربه زما وارث صرف ته يي، او اي الله زه دقبر دعذاب نه او دزړه دوسوسو نه او دمتفرق خيالو نه په تاباندي پناه غواړم او اي الله زه په تاباندي پناه غواړم دهر هغه شر نه كوم لره چي هوايي راوړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي او اسنادا څه خاص قوي نه دي.

٨٩- باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُؤَدَّبُ، حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ ابْنُ أُخْتِ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ يَحْفَظْ مِنْهُ هَيْئًا، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دَعَوْتَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ تَحْفَظْ مِنْهُ هَيْئًا، فَقَالَ: "أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَجْتَمِعُ ذَلِكُمْ كُلُّهُ، تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلْنَاكَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَلَّتِ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ

حَسَنَ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : ابي امامه رضي الله عنه نه روايت دی يوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم ډيره دعا او غوښته مونږ ته تری هيڅ هم يادنه شو مونږ عرض او کړو يا رسول الله تاسو دومره ډيره دعا او غوښته خو مونږ ته تری هيڅ هم يادنه شو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل تاسو ته به داسی جامع دعا او ښاييم چي دا ټولی دعا گاني پکې راشي، داسی واني:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ لَيْبُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلِنَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ لَيْبُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَلَّتِ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

اي الله زه تانه هره هغه به تري غواړم کومه چي درنه ستا رسول الله صلي الله عليه وسلم غوښتی ده، اودهر هغه شر نه پناه غواړم کوم نه چي ستا رسول الله صلي الله عليه وسلم پناه غوښتي ده هم ته توفيق ورکوونکی یی او هم ته رسوونکی یی دهیڅ بدی نه منع کیده اودهیڅ نیکی توفیق نشته بغير دالله تعالی دامداد نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

لغات : نحفظ : حفظ يحفظ حفظا معني حفاظت كول، ادلكم: دلالت معني لارښودل استعاذك : دباب استفعال نه مدد طلب كول مجرد يي دباب نصر نه راځي.

تفسير : ابو امامه رضي الله عنه ددي سوال کولو په وجه دامت دپاره ډيره اساني پيدا کړه او دا ځکه کچري په غور سره او کتلی شي نو د رسول الله نه ډيري دعا گاني منقول دي چي د يادولو دپاره يي يو مستقل عمر پکار دی نو که صرف پورتنی حديث ياد کړی شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي په ديرشت کاله کې څومره دعا گاني غوښتلي دي دهغي ټولو خلاصه په دي کې راغله.

٩٠_ باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٢٢_ حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ أَبِي كَعْبٍ صَاحِبِ الْحَرِيرِ، حَدَّثَنِي شَهْرُ بْنُ حَوْهَبٍ، قَالَ: قُلْتُ لَأَمْرِ سَلَمَةَ: يَا أَمْرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ عِنْدَكَ. قَالَتْ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَائِهِ: "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ". قَالَتْ: فَعَلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. مَا لَأَكْثَرَ دُعَاءَكَ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ؟ قَالَ: يَا أُمَّ سَلَمَةَ: "إِنَّهُ لَيْسَ آدَمِيٌّ إِلَّا وَقَلْبُهُ بَيْنَ أَصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ فَمَنْ هَاءَ أَقَامَهُ وَمَنْ هَاءَ أَرْاعَهُ". فَتَلَا مُعَاذًا: رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا سُورَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةَ ٨. قَالَ: وَفِي الْبَابِ. عَنْ عَائِشَةَ. وَالتَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ، وَالْأَنْسِ، وَجَابِرٍ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو. وَتُعَيْمِرِ بْنِ هَبَّارٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دشهر بن حوشب رضي الله عنه روايت دی چي ما ام المومنين ام سلمه رضي الله عنه ته اوونيل چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به اكثر كومه دعا غوښتله كله چي به تاسو سره وو هغی اوفرمانيل رسول الله صلي الله عليه وسلم به اكثر دا دعاغوښتله ای دزړونو بدلونکيه خما زړه په خپل دين مضبوط کړی. ام سلمه وايي چي ما عرض وکړو اي د الله رسوله څه وجه ده چي اکثر دا دعا "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ" زياته غواړي؟ راته يي اوفرمانيل اي ام سلمه د هر يو بنده زړه د الله تعالي ددوه گوټو په مينځ کي وي پس هغه که د چا زړه سمول اوغواړي نو سموي اوکه د چا زړه کږول اوغواړي نو کږي کړي نو معاذ رضي الله عنه دا ايت کريمه رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَلَوْ سَلَوُا.

امام ترمذي رحمه الله وايي په دي باب کي د عائشه او نواس بن سمعان، انس، جابر، عبد الله بن عمرو. او نعيم بن همار رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي او دا حديث حسن صحيح دی

لغات: مقلب: اړونکي، ثبت ثابت شو، کيناستو، دکړم نه معني بهادري.

تشریح: يا ام المومنين دلته يي دام سلمه رضي الله عنها نوم نه دی اخستلی بلکه کنيټ يي ذکر کړی دی ددي وجه داده چي دا د ادب تقاضا ده د مشرانو او معززو خلقو دنوم اخستلو په خاي باندې هغوی لره په لقب ذکر کول پکار دي

ازواج مطهرات دامت ميندي دي لکه چي قراني ارشاد دی وازواجه امهاتهم يعني درسول الله بي بياني دامت ميندي دي مور ورته د تعظيم او تکریم په وجه ونيلی شوي دي ورته احکام د حرمت دنکاح دمحرم کيدوپه وجه په مينځ کې د پردي نه کيدل او په ميراث کې حصه دار کيدل نه دي.

يا مقلب القلوب، ای دزړونو اړونکيه يعني دهدايت نه پس گمراهي يا دگمراهی نه پس

هدایت ورکونکیه

ثبت قلبي علي دينك: زما زره پخپل دين مضبوط کړي دا دعا به رسول الله تواضعا کوله ورنه هغه خو معصوم وو او په دين باندي دهغه استقامت لازمي وو علماء واني دي حديث کې دي خبري ته اشاره شوي ده چي اصل مقصد په دين استقامت او حسن حاتمې ده او که دا دولت دچا نصيب نشي نو تمام عبادات به بي ضايع شي

علماء واني دقران کریم په دي ايت "ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا، کې هم دي ته اشاره ده يعني ای زمونږ پروردگاره زمونږه زړونه کاره نکړي پس دهغه نه چي تا مونږ ته هدايت رانصيب کړی دی

دشهر بن حوشب رضي الله عنه حالات

نوم شهر دپلار نوم حوشب دی او مشهور تابعي دی دخپلي زماني دلوړو علماؤ دجملي نه دی دشمان بن عفان رضي الله عنه دخلافت په زمانه کې پيدا شوی وو اتهاني متقي انسان وو، ونيلي شوي دي چي يو واده ته تللی وو او هلته گاني ونيلي کيدي نو فورا دهغه خاي نه روان شو، امام احمد بن حنبل واني چي پخپل ښار کې ثقې دی دده روايات صحيح دي، همدا خبره معاويه بن صالح، احمد بن زبير، يحيي بن معين هم دده په باره کې کړی دی په ۱۱۲ هجري کې وفات شوی دی صرف دوه روايتونه ورنه منقول دي

۹۱_باب

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۲۳_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُؤَدَّبُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ ظَهْرٍ، حَدَّثَنَا عَلْقَمَةُ بْنُ مَرْثَدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: هَكَذَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْمُخَرَّمِيُّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَتَاكَ اللَّيْلُ مِنَ الْأَرْقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَازِكَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّنِيعِ وَمَا أَكَلْتُ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَمَا أَقَلْتُ، وَرَبَّ الْبَقَايَطِينَ وَمَا أَهَلْتُ، كُنْ لِي جَارًا مِنْ هَرَجِ خَلْقِكَ ظَهَرُ جَبِيئًا أَنْ يَفْزُطَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَوْ أَنْ يَبْغِيَ، عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ لَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِي، وَالْحَكَمُ بْنُ ظَهْرٍ قَدْ تَرَكَ حَدِيثَهُ بَعْضُ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَيُزَوَّى هَذَا الْحَدِيثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُؤَسَّلًا مِنْ قَبْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

توجهه : د بريده درضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي خالد بن وليد مخزومي رضي الله عنه نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته دشكايت كولو په حال كي اوويل اي دالله رسوله زه ټوله شپه دخوب نه راتلو په وجه ويخ پروت يم رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرماښل ته چي كله پخپله بستره داوده كيدو دپاره بستري ته ورشي نو دا دعا وايه :

“ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَكَلَتْ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَمَا أَكَلَتْ، وَرَبَّ النَّبَاتِينَ وَمَا أَهْلَتْ، كُنْ لِي جَارًا مِنْ هَذِهِ خَلْقِكَ كُلُّهُمْ جَبِيحًا أَنْ يَفْرُطَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَوْ أَنْ يَبْغِيَ، عَزَّ جَارُكَ وَحَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَكَلَتْ ”

يعني اي الله داوه اسمانونو ربه او دهغه اشياؤ ربه په كومو خيزونو چي دي اسمانونو سوري كړي دي، او د اوه زمكو ربه او دهغه ټولو خيزونو ربه دكومو چي زمكو بوج پورته كړي دي او دشيطانانو ربه او دهغه خيزونو ربه كوم چي دوى گمراه كړي دي مالره دخپل ټول مخلوق دشر نه دېچ كولو دپاره زما گاونډي جوړ شي تردې چي نه په دوى كي څوك په ماباندي ظلم او كړي شي او نه دبغاوت او سرکشۍ څوك مرتكب شي يقينا ستا گاونډي معزز وي او ستا شان لوي دي او ستا نه علاوه بل هيڅوك حقدار دبندي نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: ددي حديث سند قوي نه دي. بعضي محدثين دحكيم بن زهير نه اخذ دروايت نه كوي، او بعضي محدثينو د حكم بن ظهير احاديث پريښودلي دي او دا حديث د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه په يو بل سند هم مرسل مروی دي.

دبريده رضي الله عنه حالات

نوم بريده كنيه ابو عبدالله او دپلار نوم مصيب بن عبدالله. كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته ورسيدو نو بريده يي په خدمت كې حاضر شو نو رسول الله ورته داسلام دعوت وركړو نو دى فورا مسلمان شو او دده سره ددني اسلام اتيا كسان په اسلام كې داخل شول (طبقات ابن سعد).

په صلح حديبيه او بيعه الرضوان كې يي هم شركت كړى دى (اسد الغابه).

او په فتح مكه كې يي هم ملگرتيا كړي وه (مسند احمد).

تقريباً په شپاړسو عزواتو كې شريك پاتي شوى دى (بخاري كتاب المغازي).

كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم داسامه په مشرۍ كې اخر لښكر تيار كړو نو په دي كې

هم شريك وو طبقات ابن سعد.

غرض دا چي دده په رگ رگ کي دهجاده جذبي توپونه وهل او دژوند مزه به يي داسونوپه زغلولو کي ليدله (طبقات ابن سعد).

دزید په زمانه کې دهجرت په ۲۳ کال وفات شو چي دمروياتو شمير يي ۱۲۴ دی يو متفق عليه دی او دوه په بخاري کې دي يولس په مسلم کې دي (تهذيب الکمال).

۹۲_باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۲۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُكْتَبِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ الرَّحِيلِ بْنِ مُعَاوِيَةَ أَنِّي زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنِ الرَّقَاشِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَرِهَ أَمْرًا قَالَ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ".

وَيَأْتِيهِ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلْقُوا يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَنَسٍ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم لره

يو کار په پریشاني کي واچولو نو دا دعا به يي ونيله "يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: او په مذکوره سند دا مضمون هم مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي يا ذوالجلال والاکرام الفاظ ونيل په خان باندي لازم کړی يعني لازما يي پخپلو دعاگانو کي شامل کړی

امام ترمذي وائي دا حديث په دي سند غريب دي او دانس رضي الله عنه نه ددي سند نه علاوه په بل سند هم مروي دي.

۳۵۲۵_ حَدَّثَنَا مَعْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا الْمُؤَمِّلُ، عَنْ حَتَّابِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "أَلْقُوا يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَلَيْسَ بِمُخْفَظٍ، وَلَمَّا لُزِيَ هَذَا عَنْ حَتَّابِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ،

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهَذَا أَصَحُّ وَمُؤْتَلَّ غَلِظَ فِيهِ، فَقَالَ: عَنْ حَمَادٍ، عَنْ حُثَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ وَلَا يُتَابَعُ فِيهِ. (١)

ترجمه دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي د ياذا الجلال والاكرام كلماتو ويلو التزام وكري امام ترمذي واني دا حديث غريب دي محفوظ نه دي دا حديث حماد بن سلمه دحميد نه او هغه دحسن بصري به واسطه درسول الله نه مرسل نقل كړي دي او دا حديث زيات صحيح دي او مومل نه په دي كي غلطې شوي ده لكه چي هغه عن حميد عن انس ونيلي دي او حال دا دي چي په دي كي دده هيڅوك متابعت نهشته.

۹۳-باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۲۶- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا إِسْبَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَنْ أَوَى إِلَى فِرَاحِهِ طَاهِرًا يَذْكُرُ اللَّهَ حَقَّ يَذْكُرُهُ النَّعَّاسُ، لَمْ يَنْقَلِبْ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ يَسْأَلِ اللَّهَ هَيْئًا مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رُوِيَ هَذَا أَيْضًا عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي كَلْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه دابوامامه باهلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي څوك چي خان به پاك كړي او خپلي بستري ته داوده كيدو دپاره ورشي او دالله تعالي دذكر كولو په حال كي ورته خوب راشي نو دشي به هره لمحې كي چي بيدار شي نو دالله تعالي نه ددنيا او اخرت دخير او برکت هر څه چي او غواړي الله تعالي به يي ورته ضرور وركړي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او دا حديث دشهر بن حوشب نه په سند دظبية عن عمرو بن عبسه عن النبي صلي الله عليه وسلم سره مروي دي

^۱ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۶۶)

^۲ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۸۸)

٩٤- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٥٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْوَزْدِ، عَنِ النَّجَّاجِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ، فَقَالَ: "أَيُّ هِيَ تَمَامُ النِّعْمَةِ؟" قَالَ: دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا أَرْجُو بِهَا الْخَيْرَ، قَالَ: "فَإِنَّ مِنْ تَمَامِ النِّعْمَةِ دُخُولَ الْجَنَّةِ وَالْقَوْرَ مِنَ النَّارِ"، وَسَمِعَ رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ: يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، فَقَالَ: "قَدْ اسْتُجِيبَ لَكَ قَسَلٌ"، وَسَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ، فَقَالَ: "سَأَلْتَ اللَّهَ الْبَلَاءَ فَسَلُهُ الْعَافِيَةَ".

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ (١).

ترجمه : دمعاذ بن جبل رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ديو کس نه دا دعا واوريدله "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ" يعني اي الله زه ستا نه دکامل نعمتونو مطالبه کوم رسول الله ددي کس نه تپوس اوکړو کامل نعمت خه خيز دي هغه اوونيل ما يوه دعا غوښتلي وه او زما اميد دي چي ماته به ددينه خير حاصلېږي رسول الله او فرمايل يقينا په نعمت تامه کي جنت ته دخول او دجهنم نه نجات دواړه شامل دي، بيا رسول الله دنورو دوه کسانو نه يوه دعا واوريدله چي ونيل يي "يا ذا الجلال والاکرام" رسول الله او فرمايل ستاسو دعا قبوله شوه پس اوغواړئ خه چي مو خوښه وي رسول الله ديو بل کس نه دعا واوريدله چي ونيل يي "اللهم اني اسئلك الصبر" يعني اي الله زه ستا نه صبر غواړم رسول الله او فرمايل تا دا الله نه مصيبت او غوښتلونو په دي وجه ورته عافيت هم اوغواړه

٣٥٢٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا قَرَأَ أَحَدُكُمْ فِي التَّوْمِ فَلْيَقُلْ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ عَذَابِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ

يَخْضَرُونَ. فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ". قَالَ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو يُلَقِّقُهَا مَنْ يَلْعَنُ مِنْ وَلَدِهِ وَمَنْ لَمْ يَلْعَنُ مِنْهُمْ كَتَبَهَا فِي صَلَاتِهِ ثُمَّ عَلَّقَهَا فِي عُنُقِهِ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : عمرو بن شعيب دخپل پلار نه او هغه دده دنيكه نه روايت كوي فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم به په خوب كي دويري په وخت كي خلقوته داكلمات خودل:

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمْزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضَرُونَ
يعني زه دالله تعالي په تمامو كلماتوسره پناه غواړم دهغه دغضب نه اودهغه د عذاب نه اودهغه دبنندگانودشر نه اودوسوسو دشيطان نه اوددي نه چي شيطان زماخواته راشي ، دعبدالله بن عمر رضي الله عنه په اولاد كي چي به څوك د هوبنياريدو اود بلوغ حد ته ورسيدو نوداعاء به ئي ورته خودله او چي كوم ماشوم به د هوبنياريدو حد ته لانه وو رسيدلى نو دا دعاء به ئي اوليكله اوبه غاړه كي به ئي ورته واچوله.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

۹۰_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۲۹_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي رَاحِدٍ الْخُبَرَانِيِّ، قَالَ: أَتَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ النَّعَاسِ فَقُلْتُ لَهُ: حَدِّثْنَا مِمَّا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: هَذَا مَا كَتَبَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَتَكَلَّمْتُ فَإِذَا فِيهَا: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَيَّ مَا أَقُولُ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ. فَقَالَ: "يَا أَبَا بَكْرٍ، قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَلِيمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِكُهُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْ أُمَّةٍ عَلَى نَفْسِي سِوَاكَ أَوْ أَجْزَأَهُ إِلَى مُسْلِمٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

توجهه : ابو راشد خبراني وائي زه عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ته ورغلم او

¹ - سنن ابی داود/ الطب ۱۱ (۳۸۹۳) (تحفة الأشراف: ۸۰۸۱)

² - تفرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ۸۵۵۸)

ورته مي اووئيل تا چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه كوم حديث اوريدلي وي هغه راته بيان كړه نو هغه يوه ليكلي شوي پاڼه ماته پيش كړه او وئيل يي دا هغه كاغذ دي كوم چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ليكلي شوي مونږ ته راكړي وو ما چي اوكتل نو په دي كي ليكلي شوي وو ابوبكر رضي الله عنه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته عرض او كړو اي دالله رسوله ماته كومه داسي دعا اوبنايه چي زه يي سحر او ماښام وایم رسول الله او فرماښل اي ابوبكر دا دعا وایه :

"اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِكُهُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَهُ، وَأَنْ أَقْتَرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا أَوْ أَجْزَأَهُ إِلَى مُسْلِمٍ" يعني اي الله چي داسمانونو او زمكي پيدا كونكي يي دپټو او ښكاره خيزونو خبردار يي ستا نه علاوه بل هيڅوك حقدار دبندي نشته ته دهر خيز رب او دهر خيز بادشاه يي اي الله زه په تاباندي پناه غواړم دخپل نفس دشر نه او دشيطان دشر نه او دهغه په جال كي دگيريدو نه او زه پناه غواړم ددي خبري نه چي زه دخپل خان خلاف كومه گناه او كړم او يا په دي گناه كي كوم مسلمان لره ملوث كړم

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

۹۶_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۳_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ، يَقُولُ: قُلْتُ لَهُ: أَلَيْكَ سَمْعَتُهُ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَعَنَهُ وَرَفَعَهُ، أَنَّهُ قَالَ: "لَا أَحَدٌ أَخْبَرَنِي مِنَ اللَّهِ وَلِلَّهِ حَرَمُ الْفَوَاحِشِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَلَا أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ التَّذُّعُ مِنَ اللَّهِ، وَلِلَّهِ مَدْحُ نَفْسِهِ". قَالَ أَبُو عَمْرٍو: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل دالله تعالي نه زيات غيرت مند هيڅوك نشته همدا وجه ده چي الله تعالي بي حيايي حرامه

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الألقام ٤ (٢٢٣٢) . وسورة الأعراف ١ (٢٦٢٤) . والنكاح ٤ (٥٢٣٠) .

والتوحيد ١٥ (٤٢٠٤) . و مسلم / التوبة ٢ (٢٤٦٠) (تحفة الأشراف ٩٢٤٠) . ومسنند احمد (٢٨/٢٢٦، ٢٢٧، ٢٢٨)

کړي ده برابره خبره ده چې ښکاره بي حيايي وي او که پته وي او په مخلوق کي هيڅوک داسي نشته چې تعريف يي دالله تعالي نه زيات خوښ وي همدا وجه ده چې الله تعالي خپل تعريف پخپله کړي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۹۷_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۳۱_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عمرو، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ: عَلَّمَنِي دُعَاءَ أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي، قَالَ: "قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي كَلَّمْتُ نَفْسِي كُلَّمَا كَثُرَ وَلَا يَغْفِرُ الذُّلُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَهُوَ حَدِيثٌ لَيْثٌ بِنِ سَعْدٍ، وَأَبُو الْخَيْرِ اسْمُهُ مَرْثَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْيَزَنِيُّ. (١)

ترجمه: ابوبکر صدیق رضي الله عنه نه روایت دی چې ما عرض او کړو یا رسول الله صلي الله عليه وسلم داسی دعا راته اوښايه چې زه یی په مانځه کې وایم، رسول الله صلي الله عليه وسلم راته او فرمانیل داسی وایه:

اللَّهُمَّ إِنِّي كَلَّمْتُ نَفْسِي كُلَّمَا كَثُرَ وَلَا يَغْفِرُ الذُّلُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ"

یا الله ما په خپل ځان ډیر ظلم کړی دی او بل هیڅوک گناهونه نشي معاف کولی بغير له تانه نوته ماته دخپل طرف نه معافي راکړی او په مارحم اوکړی بیشکه ته ډیر بخښونکی او ډیر مهربانه یی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او دا حديث دليث بن سعد دي او دابوالخير نوم مرثد بن عبد الله يزني دي

لغات: عَلَّمَنِي دباب تفصيل نه حقيقت ته رسيدل، ظلمت: ظلم يظلم ظلما په معني دظلم کولو

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الأذان ٣٩ (٨٣٢) . والدعوات ١٤ (٢٣٢٢) . والتوحيد ٩ (٤٣٨٨) . صحيح مسلم / الدعاء والذكر ١٣ (٢٤٠٥) . سنن النسائي / السهو ٥٩ (١٢٠٢) . سنن ابن ماجه / الدعاء ٣ (٣٨٣٥) (تحفة الأشراف: ٦٦٠٦) . مسند احمد (٤/١٢٠٦)

اود باب افعال نه معني تياره

تشریح: اوبه يوروايت کهي في صلاتي سره في بيتي هم دی يعني داسی دعا چي په مانځه کي بی هم وایم او هسی بی هم کله چي دعا غواړم وایم او په یو روایت کي ظلما کثیرا دی په ت باندی اوبل روایت کي ظلما کبیرا دی په "ب" باندی یعنی غټ ظلم دا یوه ډیره جامع دعا ده ددي اندازه ددینه لگیدلی شي چي دا رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل محبوب دوست او دغار ملگري ته خودلي وه بعضي علماء واني چي دا دتشهد نه پس په مونځ کي ویلی شي او علامه ابن دقیق هم دپته ترجیح ورکړي ده ، علامه کرمانی او ابن حجر هم ددي قائل دي

مغفرة من عندك: ابن جوزي ددي دا مطلب بیان کړي دي چي اي الله ته دخپل طرفه ماته مغفرت وکړي زه خو بلکل ددي لائق نه یم ، اودا مغفرت به ستاد طرفه ستا فضل وي.

٣٥٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا سَفْيَانُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زَيْنَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، قَالَ: جَاءَ الْعَبَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَتْهُ سَمْعٌ شَيْئًا، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: "مَنْ أَنَا؟" فَقَالُوا: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْكَ السَّلَامُ. قَالَ: "أَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ فِرْقَتَيْنِ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ قَبَائِلَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ قَبِيلَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ بُيُوتًا فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ بَيْتًا، وَخَيْرَهُمْ نَسَبًا." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه: د عبدالمطلب بن ابي وداعه بيان دي چي عباس رضي الله عنه نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته ورغلو او رسول الله کومه خبره واوریدله دکومي چي ورته عباس خبر ورکړو دي وخت کي رسول الله په منبر کیناستو او تپوس يي اوکړو زه څوک یم خلقو اووئیل ته داالله رسول يي په تا دي سلامتي نازله شي رسول الله اوفرمانیل زه محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب یم الله تعالي چي مخلوق پیدا کړو نو زه يي په بهترينه ډله کي پیدا کړم او بيا يي په دي ډله کي دوه ډلي جوړي کړي او زه يي په دي دواړو ډلو کي په ډیره بهتره ډله کي پیدا کړم او بيا يي په دي کي مختلفي قبيلي جوړي کړي پس زه يي دټولو نه بهتره قبيله کي شامل کړم بيا يي هغوی په کورنو تقسیم کړل نو زه يي په بهترين نسب او بهترين خاندان کي پیدا کړم

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي

۹۸- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۳۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبِيبٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِشَجَرَةٍ يَابِسَةٍ الْوَرَقِ فَضَرَبَهَا بِعَصَاهُ فَتَنَازَرُ الْوَرَقُ، فَقَالَ: "إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ لَتَسْقِطَ مِنْ ذُلُوبِ الْعَبْدِ كَمَا تَسْقِطُ وَرَقُ هَذِهِ الشَّجَرَةِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَلَا نَعْرِفُ لِلْأَعْمَشِ سَمَاعًا مِنْ أَنَسٍ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ رَأَاهُ وَتَقَرَّرَ إِلَيْهِ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو خل رسول الله صلي الله عليه وسلم ديوي داسي اوچي وني په خوا کي تير شو چي پانړي يي اوچي شوي وي نو پخپله همدا يي اووله تردې چي پانړي ورنه اورژيدي او بيا يي اوفرمايل:

"إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ"

ونيلو سره ديو بنده گناهونه داسي رزيږي څنگه چي ددي وني پانړي اورژيدي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي دانس نه داعمش سماع مونږ ته معلومه نه ده يعني ثابته نه ده، مگر دا خبره واقعي ده چي اعمش دانس رضي الله عنه سره ملاقات کړي دي

۳۵۳۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ الْجَلَّاحِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُمَيْدِيِّ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ هَبِيبٍ السَّبَّائِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا هَـوَ يَكُنْ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُخَيِّرُ وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ عَلَى الْبَرِّ الْغَرِيبِ، بَعَثَ اللَّهُ مَسَلَحَةً يَخْفَلُونَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ حَقِّي يُضَيِّحُ، وَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ مُوجِبَاتٍ، وَمَحَا عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ مُوبِقَاتٍ، وَكَانَتْ لَهُ بِعَدَلٍ عَشْرُ رِقَابٍ مُؤَمَّنَاتٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ لَيْثِ بْنِ سَعْدٍ، وَلَا نَعْرِفُ لِعُمَارَةَ بْنِ هَبِيبٍ

سَنَاقَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه : د عماره بن شبيب بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي چاچي دماښام وخت کي لس پيري دا دعا اوونيله

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَيَاةُ يُخَيِّي وَيُمَيِّتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" نشته لائق دبندي مگر صرف الله تعالي دي چي يواخي دي او شريك ورسره نشته هغه لره بادشاهي ده او هم هغه لائق دتعريف دي چي ژوندي کول او مړه کول کوي او هغه يقينا چي په هر څه قادر دي. الله تعالي به دسحر کيدو پوري دده دحفاظت دپاره مسلح فرشتي راليري چي دشيطان نه به دده دحفاظت کوي او ددي کلماتو په بدل کي به دده دپاره لس نيکي اوليکلي شي چي ده لره به داجر او ثواب مستحق گرځوي او دده مهلك گناهونه او بدباني به ختمي کړي او ده ته به دلسو غلامانو ازادولو اجر ورکولي شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دليث بن سعد په روايت پيژنو او مونږ ته دنيبي کريم صلي الله عليه وسلم نه دعمار دسماع باره کي علم نشته

٩٩- بَابُ فِي فَضْلِ التَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ وَمَا ذَكَرَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ لِعِبَادِهِ

دتوبي او استغفار فضيلت او په بندگي نو دالله تعالي درحمتو نويان

٣٥٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ. عَنْ رِزِّ بْنِ حُرَيْشٍ. قَالَ: أَكْثَرُ صَفْوَانِ بْنِ عَسَالٍ الْمُرَادِيِّ أَسْأَلُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ. فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ يَا رِزُّ؟ فَقُلْتُ: انْتِفَاءُ الْعِلْمِ. فَقَالَ: "إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَصْغَحُ أَجْنَاحُهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رَضًا يَتَطَلَّبُ. فَقُلْتُ: إِنَّهُ حَلَفَ فِي صَدْرِي الْمَسْحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ بَعْدَ الْغَائِطِ وَالتَّبَوُّلِ وَكُنْتُ أَمْرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَجِئْتُ أَسْأَلُكَ هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي ذَلِكَ هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. "كَانَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَوْ مُسَافِرِينَ أَنْ لَا نَزْعَ خِفَافَنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ. لَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَتَبَوُّلٍ وَتَوَمُّرٍ". فَقُلْتُ: هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي الْهَوَى هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي الْهَوَى هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَبَيْنَمَا لَحْنُ عِنْدَهُ إِذْ كَادَهُ أَنْ يَأْخُذَ بِصَوْتٍ لَهُ جَهْوَرِي. يَا مُعَمَّدُ، فَأَجَابَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْوًا مِنْ صَوْتِهِ هَاؤُمُ. فَقُلْنَا لَهُ: وَيَحَلَهُ. اغْضُضْ

مِنْ صَوْتِكَ فَإِنَّكَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا أَعْضُضُ. قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَكُنَّا يَلْحَقُ بِهِمْ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ". فَمَا زَالَ يَحْدِثُنَا حَتَّى ذَكَرَ أَبَا بَا مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ مَسِيرَةَ سَبْعِينَ عَامًا عَزُوضُهُ. أَوْ يَسِيرُ الرَّابِئُ فِي عَزُوضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَامًا. قَالَ سُفْيَانُ: قِبَلِ الشَّامِ. خَلَقَهُ اللَّهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مَفْتُوحًا يَغْنِي لِلتَّوْبَةِ. لَا يَغْلُقُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : روایت کوی زربن حبیش رضی اللہ عنہ چہ زہ صفوان بن عسال رضی اللہ عنہ تہ راغلم پہ موزو باندي دمسح تپوس مي تري کولو نو هغه راته اوونيل ، ای زرتہ خہ شي دلته راوستی ، ما ورته اووی دعلم حاصلولو طلب هغه راته اوی ، طالب تہ فرشتی خپلی وزری غوروي ما ورته اوی : دوړو بولو او لویو بولو نه پس موزو باندي مسح کولو کې مي زړه کې خہ شک پیدا شوی دی ، تہ در رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم صحابي يي ، تاته راغلم چی ایا تا در رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم نه ددي په حقله خہ اوریدلي دي ؟ هغه اووی ، او رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم به مونږ ته حکم کولو کله چی به مونږ په سفر کې وو چی دري ورخي او دري شپي بغير دجنابت نه موزی مه اوباسی (يعني دوړو بولو او لویو بولو او خوب نه پس اودس کولو په وخت کې موزی مه اوباسی مسح پري کوی ، ما ورته اوی : ایا تا دمحبت په حق کې هم در رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم نه خہ اوریدلي دي ، هغه اووی ، او ، مونږ رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم سره ناست وو چی یو باندي راغي رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم ته يي په اوچت اواز غږ اوکړو ، یا محمد صلي اللہ علیہ وسلم رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم هم تقریبا په دغه شان اوچت اواز غږ ورکړو ، هو ، ما هغی اعرابي ته اووی تباہ شي اواز لږ کم کړه تہ دپیغمبر سره خبري کوي او ددی نه (يعني در رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم په مخکی داوچت اواز نه) منع شوی ده ، هغه اووی قسم په اللہ زه خو اواز نه کم کوم ، دغه اعرابي پیغمبر ته عرض اوکړو ، بنده دیو قوم سره مینه لري خو هیچري يي ورسره ملاقات اونه شي رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم افرمائیل ، دقیامت په ورځ به بنده دهغه قوم سره وي چا سره چي يي مینه وي ، بیا رسول اللہ صلي اللہ علیہ وسلم مونږ سره خبری جاري اوساتلی تردی چی وبي فرمائیل نمر پریواته طرف ته دتوبی یوه دروازه ده چی پلنوالي کې یی دڅلوښتو یا اویا کالو مزل دی (یایی دا و فرمائیل) چي په اس سور ورکښی څلوښت کاله یا اویا کاله مزل کولی شي ، په راویانو

کې يو کس سفيان وايي دا دروازه شام طرف ته ده، کله نه چي الله تعالي زمکه اسمانونه پيدا کړي دي دا دروازه يي دتوبي دپاره پرانيستي پيدا کړي ده هله به بند پيږي چي نمر دمغرب نه راوخيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

لغات (ابتغاء) ابتغاء، بغى، بغاء د ضرب نه په معني دطلب کولو دي

اتضع وضع وضعاً وموضعا دفتح نه په معني داخودلو دي

الجنحة الجنحة دجناح جمع ده دمرغی وزر ته وييلي شي

(حك) حك حكاً دنصر نه په معني دسولولو دي

اجهوري اجهر جهره د کرم نه په معني د اواز پورته کولو دي (ويحك) ويح درحم او ترس کلمه

ده کله کله دمدح او تعجب په وخت کې هم استعمال پيږي لکه چي ويلي شي ويح لزيد يعني زید

خومره خوش نصيب دي

(اغضض) اغض غضا وغضاضا دنصر نه په معني د نظر او اواز تيتولو دي

تشریح: "ثلاثة أيام ولياليهن" يعني هر مسلمان دجنابت دحالت نه علاوه دري ورځي او

شپي په سفر کې په موزو بغير دويستلو مسح کولي شي، د امام ابوحنيفه او شافعي او احمد

په نزد دمسافر دپاره دري ورځي او شپي او د مقيم دپاره يوه شپه او يوه ورځ مسح کول جائز

دي. احناف وايي دا مسح په حدث اصغر کې وي او که چاته دحدث اکبر ضرورت وي نو په

دي صورت کې به دي موزي اوباسي او خپي به وينځي

"وقد نهيت عن هذا" ددبي په وړاندي دچغو وهلو نه منع راغلي ده بلکه دهغه په وړاندي په

مزه خبرو کولو حکم راغلي دي لکه چي په قران کریم کې ارشاد الهي دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا

لُزِقُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ

وَأَلَّكُمْ لَا تَشْعُرُونَ (الحجرات ۲)

ترجمه يعني اي مومنانو ددبي داواز دپاسه خپل اواز مه تيزوي او چغي ورته مه وهی لکه

ناسرچي پخپل مينځ کې يو بل ته چغي وهی هسي نه چي اعمال مو برياد شي او تاسو به نه

پوهيږي

ددې ايت دتزلو نه پس دصديق اکبر رضي الله عنه عادت دا جوړ شو چي خبري به يي ډيري په

مزه مزه کولي او عمر رضي الله عنه به دومره په مزه مزه خبري کولي چي رسول الله به نه

اوريدلي تردې چي ددوباره تپوس کولو ضرورت به پيښ شو او همدارنگي دنورو صحابه

کرامو هم دا عادت جوړ شوی وو نو په دي وجه صحابه کرامو دا ديهاتي منع کړو چي در رسول

الله په وړاندي په تيز اواز خبري مه كوه.

"المرء مع من احب" ددي مطلب دادې چې سړي كه په دنيا كې دخپل محبوب نه اكر كه لري وي ليكن په اخرت كې به ورنه لري نه وي ، دا سوال صرف دې ديهاني نه دي كړي بلكه نورو ډيرو صحابه كرامو هم كړي وو.

انښ رضي الله عنه فرماني چې صحابه كرام په دنيا كې په بل هيڅ خيز دومره نه وو خوشحاله شوي څومره چې ددي حديث په اوريدو خوشحاله شوي وو.

علماء ليكلي دي چې په دې حديث كې يو لوي زيري هم دى په دې كې دخاتمه بالخيز بشارت دي ، سړي به په قيامت كې دنيكو خلقو سره هله وي كله چې يې خاتمه په خير سره شوي وي ملا علي قاري قول دي چې كچري څوك دنيك خلقو سره محبت لري نو دقيامت په ورځ به دهغوئ سره وي او كچري دكوم فاسق فاجر سره يې محبت وي نو بيا به دهغوئ سره وي.

مسيرة عرضه او يسير الراكب في عرضه اربعين اوسبعين عاما يعن دكوم مسافه چې څلويښت يا اوياء كاله دى او يا دسور په عرض كې څلويښت يا اوياء كاله روان وي ددينه كوم خاص تحديد مراد نه دى بلكه تكثير مراد دى يعنې چې دتويي دروازه ډيره زياته وسيع ده او دوسعت حد يې په څلويښتو او اوياءو سره بيان كړى دى مطلب دادى كه څوك كله هم توبه اوياسي نو دالله رحمت به ډير وسيع بيا مومي.

۳۵۳۶_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ السَّعْدِيِّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: أَكْبَثُ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ الْمُرَادِيِّ، فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ، قُلْتُ: ائْتَيْتُكَ الْعِلْمَ، قَالَ: "بَلَقْنِي أَنَّ التَّلَاحِيكَ تَضَعُ أَجْنَحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رَمًا بِمَا يَفْعَلُ". قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّهُ حَالَهُ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّهُ حَالَهُ أَوْ قَالَ: حَلَا فِي نَفْسِي هَيْءٌ مِنَ الْمَسِيحِ عَلَى الْخَفِيِّينَ، فَهَلْ حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ هَيْئًا؟ قَالَ: لَعَمْ، كُنَّا إِذَا كُنَّا فِي سَفَرٍ أَوْ مُسَافِرِينَ أَمْرًا أَنْ لَا تَخْلَعُ خِفَافًا وَلَا ثِقَلًا إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ، وَلَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَتَوْمٍ". قَالَ: فَقُلْتُ: فَهَلْ حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْهُوسَى هَيْئًا؟ قَالَ: لَعَمْ، كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فَنَادَاهُ رَجُلٌ كَانَ فِي آخِرِ الْقَوْمِ بِصَوْتٍ جَهَوْرِيٍّ أَعْرَافِيٍّ جَلِيفٍ جَابٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ، فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ: مَنْ إِنَّكَ قَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا، فَأَجَابَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَخَوُّاً مِنْ صَوْتِهِ هَاوُمٌ، فَقَالَ الرَّجُلُ: يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَكِنَّا يَلْحَقُ بِهِمْ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ". قَالَ

قَالَ زُرَّ: فَمَا بَرَحَ يُحَدِّثُنِي حَقِّي حَدَّثَنِي أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ بِالتَّغْرِيبِ بَابًا عَزُوهُ مَسِيرَةُ سَبْعِينَ
عَامًا لِلتَّوْبَةِ. لَا يَغْلُقُ حَقِّي تَطْلُعِ الشَّمْسِ مِنْ قَبْلِهِ. وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ
رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا (الأنعام: ١٥٨) الآية. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: روايت کوي زر بن حبیش رضي الله عنه چي زه صفوان بن عسال رضي الله عنه ته ورغلم نو هغه راته اووئیل، ای زرت هه شي دلته راوستی، ما ورته اووی دعلم طلب هغه راته اوویل، طالب ته فرشتی خپلی وزری غوړوي ما ورته اوویل دوړو بولو او لویو بولو نه پس موزو باندي مسح کولو کې مي زړه کې څه شک پیدا شوی دی. ته در رسول الله صلي الله عليه وسلم صحابي یی، تاته راغلم چی ایا تا در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ددي په حقله څه اوریدلي دي؟ هغه اوویل، او: رسول الله صلي الله عليه وسلم به مونږ ته حکم کولو کله چی به مونږ په سفر کې وو چي دري ورځي او دري شپي بغير دجنابت نه موزی مه اوباسی: یعنی دوړو بولو او لویو بولو او خوب نه پس اودس کولو په وخت کې موزی مه اوباسی مسح پري کوی، ما ورته اوویل ایا تا د محبت متعلق هم در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه څه اوریدلي دي. هغه اووی، او، مونږ رسول الله صلي الله عليه وسلم سره ناست وو چی یو باندي راغلو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته یی په اوچت اواز غږ اوکړو، یا محمد (صلي الله عليه وسلم): رسول الله صلي الله عليه وسلم هم تقریبا په دغه شان اوچت اواز غږ ورکړو. هو، ما هغی اعرابي ته اووی تباد شي اواز لر غلی کړه ته دپیغمبر سره خبري کوي او ددی نه یعنی در رسول الله صلي الله عليه وسلم په مخکی داوچت اواز نه، منع شوی ده، هغه اوویل قسم په الله زه خو اواز نه غلی کوم، دغه اعرابي پیغمبر ته عرض اوکړو. بنده دیو قوم سره مینه لري خو ورسره یی ملاقات نه وي شوي؟ رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمانیل، دقیامت په ورځ به بنده دهغه قوم سره وي چا سره چي یی مینه وي. بیا رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ سره خبری جاري اوساتلی تردی چی ویی فرمانیل نمر پریواته طرف ته دتوبی یوه دروازه ده چی پلنوالي کې یی دخلوبښتو یا اویا کالو مزل دی، یایی دا وفرمانیل، چي په اس سور ورکښی څلوبښت کاله یا اویا کاله مزل کولی شي. دا دروازه به هله بندیرې چي نمر دمغرب نه راوخیزې او ددي دلیل دا ایت کریمه هم دی "يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا" یعنی کله چي علامات د قیامت ظاهر شي نو دغه وخت به ایمان راوړل فائده نه ورکوي.

دصفوان ابن عسال رضي الله عنه حالاته

نوم صفوان دپلار نوم عسال دکوفي اوسیدونکي دي او اکثر یی نقل دروايت داهل کوفه نه

کړي دي چي يوڅو روايات ورته منقول دي.

۳۵۲۷- حَدَّثَنَا إِبرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ الْحَنْبَلِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتٍ
بْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْهُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَابِتٍ بْنِ ثَوْبَانَ،
عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْهُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِهَذَا
الْإِسْنَادِ، تَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ. (۱)

ترجمه : روايت دي د عبدالله بن عمر رضي الله عنه نه چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
فرمايلي دي . بيشكه الله تعالي دبنده توبه قبلوي ترڅو چي يي ساه مري ته نه وي راغلي
يعني چي دخنكدن حالت کې نه وي،

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن غريب دي . او جبیر بن نفیر دابن عمر په واسطه په
مذکور سند هم دماقبل هم معني روايت نقل کړي دي .

لغات اي قبل قبل ، قبالة دسمع او ضرب او نصر نه دکوم څيز ضامن او کفيل کيدل دي ، لکه
چي ويلي شي تقبل الله دعائه يعني الله تعالي دي دهغه توبه قبوله کړي او په جديد لغت کې
مغربي جانب ته ويلي شي ايغر غرا غرغر غرغرة ، بالشي فعللة ، دکوم څيز دتباهي استظام
کول زنکدن ته هم غرغره په دي وجه ويلي شي

تسريح : "مالم يغرغر" ددي مطلب دادی چي دهغه وخته پوري دبنده توبه قبلیدی شي ترڅو
پوري چي دده روح مری ته رارسیدلی نه وي او مرگ يي يقيني شوی نه وي او فرشتي يي
ليدلي نه وي

حکيم الامت اشرف علي تهانوي ليکلي دي چي دمرگ په وخت کې دانسان دوه حالتونه دي ،
اولني حالت ته "حالت ياس" ويلي شي يعني انسان دظاهري اسبابو په درجه کې دزندگۍ نه
نااميده شي مگر په دغه وخت کې هغه ته دعالم برزخ احوال منکشف شوي نه وي نو په دي
وخت کې په اتفاق سره دمسلमानو او کافرانو توبه قبلېږي ، دويم حالت هغه دی په کوم کې
چي هغه ته دعالم برزخ حالت منکشف کيدل شروع شي او فرشتي اوويني نو په داسي حالت
کې دچا توبه نه قبلېږي په پورتنی حديث کې هم ددي حالت بيان دی او ددي حديث مفهوم په

قران ڪريم ڪي داسي بيان شوي دي " وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يُمُوتُونَ وَهُمْ كَفَارًا وَلَيْكَ أَعْتَدْنَا لَهُمُ عَذَابًا أَلِيمًا.

ترجمه يعني دداسي ڪسانو ايمان به معتبر نه وي ڇوڪ چي بد ڪارونه ڪوي تردي چي مرگ ورته راشي نو بيا دوي ووايي چي زمونڙ توبه ده او ڇوڪ چي د ڪفر په حالت ڪي مره شي نو دداسي خلقو دپاره مونڙم دردناڪ عذاب تيار ڪري دي

په دي حديث ڪي دي خبري ته ترغيث ورکولي شي چي ڪله دانسان نه گناه اوشي نو فورا دي توبه اوباسي هسي نه چي مرگ ورباندي راشي او بيا توبي اوباسي او قبليري به نه ، حقيقت دادی چي دينده دعبدیت تقاضا داده چي اول خو دي په قصد سره دخپل معبود نافرماني او گناه نه ڪوي خو ڪه په نادانی سره ورته گناه اوشي نو دخپل خالق دقهر او غضب نه دي اوويري اوفورا دي توبه اوباسي

بيان القران تحت تفسير وليست التوبة للذين يعملون السيئات .

۳۵۳۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا الْمُخِيزَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَلَّهِ أَقْرَحُ بِتَوْبَةِ أَحَدِكُمْ مِنْ أَحَدِكُمْ بِضَآئِلِهِ إِذَا وَجَدَهَا". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، وَالتَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، وَأَنَسٍ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي الزِّنَادِ، وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ مَكْحُولٍ، بِإِسْنَادٍ لَهُ عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوُ هَذَا. (۱)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي الله تعالي دينده په توبي ددينه زيات خوشحاليږي څومره چي يو ڪس دخپلي ورکي شوي سورلي په موندلو خوشحاليږي

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث په دي سند د ابو الزناد په روايت حسن صحيح غريب دي ، او په دي باب ڪي دابن مسعود او نعمان بن بشير او انس رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي همدا رنگي دا حديث مکحول پخپل سند دابوذر رضي الله عنه په واسطه ددني ڪريم صلي الله عليه وسلم نه ددي هم معني نقل ڪري دي

تشریح : علما ، وائي په پورتنی حديث ڪي دي خبري ته ترغيث دی چي دالله تعالي درحمت او ڪرم اميد دهغه دعذاب په خوف باندي غالب ڪول پکار دي ، په يو روايت ڪي راغلي دي

د قيامت په ورځ چي به كله د يوسړي په حق كې د جهنم فيصله كولى شي نو دى به داسي وائي چي اى الله ماخو په تا باندې ښه گمان لرلو الله تعالى به ورته اوواني ورشى او دى واپس راولى يقينا چي زه دښده سره دهغه دگمان مطابق فيصله كوم

لكه افرح بتوبة عبده من احدكم، دلته دالله تعالى رحم او كرم بيانولي شي خلاصه داده چي الله تعالى دښده په لړ شان توبيي باندې هغه ته ډيره توجه وركوي نو په دې وجه په بڼده باندې لازم دي چي الله تعالى ته هر وخت متوجه وي او كه داسي اونكړي نو مونږ به چاته لار شو او چاته به اوژاړو.

۳۵۳۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ قَاصٍ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي صِرْمَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّهُ قَالَ جِئْتُ حَضْرَتَهُ الْوَقَاةَ: قَدْ كَتَبْتُ عَنْكُمْ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "لَوْلَا أَلَكُمُ تُذَلِّبُونَ لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا يُذَلِّبُونَ وَيَغْفِرُ لَهُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى هَذَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الرَّجَالِ، عَنْ عُمَرَ مَوْلَى عُفْرَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: دابو ايوب خالد بن زيد رضي الله عنه نه روايت دى چي د وفات كيدو وخت كي وونيل ما ستاسو نه يو شي پټ ساتلى وو چي درسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوريدلى وو د ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوريدلى دى چي كه چرى تاسو گناه نه كولى نو الله تعالى به داسى خلق پيدا كړي وو چي گناه به يى كوله او بيا به يى پرى طلب دبځښنى كولو او الله به ورته بځښنه كوله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي دا حديث دمحمد بن كعب نه مروي دي او هغه دابو ايوب په واسطه دښي كريم صلي الله عليه وسلم نه په همدې مضمون نقل كړي دي. لغات: لخلق: خلق دنصر نه خلقا وخلقه پيدا كول، اود عدم نه وجود ته راوړل.

الكذب: دروغ جوړول.

الاديم: دكټ كولو نه معكې دچمري اندازه كول

تشرېح: په دې حديث كې الله تعالى دخپل صفت غفاريت ظهور په مخلوق كې غواړي دالله تعالى په متعددو صفاتو كې يو صفت غفاريت او ستاړيت او رحمت وغيره دې ددې صفاتو دظهار دپاره الله تعالى انسان پيدا كړى دى چې دخير او شر دواړه مادي يې پكې اېخودلي دي تردې چې كله دشر ماده په خير غالبه شي نو الله تعالى طرف ته متوجه شي نو الله تعالى دخپل صفت غفاريت او ستاړيت مظاهره او كړي انسان خو دې اول دا كوشش او كړي چې دشر والا ماده مغلوبه اوساتي او ددې دپاره مجاهده او كړي خو كه دا ماده غالبه شي نو فورا دې الله تعالى ته متوجه شي چې الله تعالى دا شر والا ماده ددې دپاره پيدا كړي ده چې دخپل صفت مغفرت مظاهره او كړي خو په دې شرط چې دگناه نه پس په زړه كې افسوس وي چې ما دالله تعالى نافرمانى او كړه او بيا فورا الله تعالى ته متوجه شي كله چې په زړه كې دا كيفيت پيدا شي نو بيا دزړه نه زړه جوړ شي.

مطلب دادى چې په دې روايت كې دالله تعالى دمغفرت او رحمت وسعت بيانولى شي چې دخپل غفاريت او ستاړيت صفت دظاهرولو دپاره بې انتهاء مغفرت كوي نو په دې وجه خلقولر دپكار دې چې هر كله ورته گناه او شي نو دخپلي گناه نه په توبېي كولو كې دې كوتاهي نه كوي بعضي ناپوه خلقو ددې حديث نه دا مطلب اخستى دى چې په دې كې گناه كولو ته ترغيث دى نو كه خبره داسي وي نو بيا په قران كې دگناه نه دېچ كيدو ترغيث ولي راغلى دى او انبياء دنيا ته ولي رايلېلى شوي دي.

دابو ايوب خالد بن زيد انصاري رضي الله عنه حالات

نوم خالد كنيه ابو ايوب قبيله خزرج كې دبنو نجار خاندان سپره تعلق لري دنسب پوره سلسله يې داسي ده خالد بن زيد بن كليب بن ثعلبه بن عبدعوف خزرجي په بيعت عقبه كې داسلام قبلونكو مسلمانانو دحلمي نه وو مدينې ته دراتلو نه وروسته نبي كريم صلي الله عليه وسلم دده په كور كې قيام كړى وو او درسول الله صلي الله عليه وسلم سره هميشه په غزواتو كې شريك شوى دى په صحابه كرامو كې دفتحهاو په ډله كې شميرلى شي دا اختلاف په وخت كې به دصحابه كرامو مرجع وه. اسد الغابه،

په خالد كې يو درې خصوصيات وو . اول حب رسول، دويم ايماني جذبه، دريم حق گوويي، په دې باره كې ډير واقعات مشهور دي غرض دا چې په تبعي طور حياء او شرم هم پكې زيات وو دبخاري په يو روايت كې راځي چې كله به يې په كوهي يا حوض وغيره كې غسل كول نو دشرم په وجه به يې څلورو واړو طرفونو ته كپړي زوړندولي، بخاري،

وفات: قسطنطينيه (توركي)، باندې دحلمي دپاره روان وو چې په ۵۳ هجري كې ديزيد بن معاويه په امارت كې دا تقريبن منعقد شوى وو غرض دا چې په دې سفر كې عام او وباء خوره

شوه او ډير خلق پکې مړه شول چې يو پکې خالد هم وو دقسطنطنيه د ديوال سره نژدې دفن کړی شو چې اوس يې هم زيارت موجود دی دمروياتو شمير يې ۱۵۰ دی چې اوه پکې متفق عليه دي

۳۵۴- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا كَثِيرٌ بْنُ قَائِدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بْنُ عُيَيْنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بَكْرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيَّ، يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ وَلَا أَبَالِي، يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَا أَكْفِيكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت دی چې ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوریدلی دی چې الله تعالی فرماني ای د ادم اولاده: ته چې ترخو پوری مانه دعا غواړې او دمعاقي: اميد ساتی څه به تا معاف کوم، خواه تا هرڅومره نامناسب کارونه کړي وي او څما پري هيڅ پرواه نشته، ای د ادم خويه! که ستا دگناهونو انبار دومره اوچت شي چې تر اسمانه پوري اورسيږي او ته ځمانه بخښنه او غواړې نو بيا به دي هم څه معاف کړم، او ای د ادم خويه! څما پري هيڅ پرواه نشته، کچري ته دزمکي ده کوالي برابر گناه خان سره راوړی مانه راشی په دي شرط چې ماسره دي شرک نه وي کړی نو څه به تاسره دهغی په برابرې مغفرت سره ملاؤ شم

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو. لغات رجوتني رجاء، دنصر نه رجاء، ورجوا ورجاء په معني داميد وار کيدو دي او دخوف کولو دي لکه رجا الرجل يعني دسړي نه يې اميد وکړو.

"عنان السماء" دعين زور سره ددی معني دا ښودلی شوي ده چې سر اوچتولو سره تاته څومره په نظر راځي، بعضي وائي چې ددی نه وريځ مراد ده "قُرَاب الارض" په قاف باندي پيش دی او زير هم دواړه قسمه راځي ليکن زيات صحيح او مشهور پيش سره دی يعني هغه څيزچې

ددى ډکوالي ته نژدى وي.

تشرېح: "لو ببلغت ذنوبك عنان السماء" مطلب دادى كه په نادانى او غفلت كې دچا نه گناه اوشي نو خلق په طور دمبالغې واني چي گناه يي اسمان ته رسيدلي ده او كه دچا گناه اسمان ته هم ورسېږي نو بيا هم دهغه دپاره دالله تعالى درحمت نه ناميده كيدل نه دي پكار يعنې كله چي بند په اخلاص سره توبه اوباسي نو الله تعالى ده لره پخپل رحمت كې راگير كړي او دټولو گناهونو نه يي اووښخي خو په دې شرط چي دخفگان په وجه يي دسترگو نه اوښكي تلي وي. علامه قليب الدين يوه واقعه ليكلي ده كله چي سفيان ثوري رحمة الله عليه بيمار شو نو حماد بن ابي مسلم دهغه بيمار پرسى ته ورغلو سفيان ثوري حماد ته اوونيل چي ايا ستا دا گمان دى چي الله تعالى به زما پشان ناچيز ته مغفرت او كړي؟ حماد په جواب كې اوونيل كه ماته اختيار راكړى شي چي دحساب كتاب كولو دپاره خپل پلار ته ورخي او كه الله تعالى ته ورخي ستا خپله خوښه ده نو زه به خپل خان الله تعالى ته دحساب دپاره پيش كړم ځكه چي الله تعالى په ما باندې دخپل پلار نه هم زيات رحم كونكى دى.

۱۰۰- باب خَلَقَ اللهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ

الله تعالى سل رحمتونه پيدا كړي دي

۳۵۴۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " خَلَقَ اللهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ، فَوَضَعَ رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ خَلْقِهِ يَتَرَاخُونُ بِهَا، وَعِنْدَ اللهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ رَحْمَةً ". قَالَ أَبُو عِيسَى: وَفِي الْبَابِ، عَنْ سُلَيْمَانَ، وَجُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَفْيَانَ الْبَجَلِيِّ، وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروې دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي الله تعالى سل رحمتونه پيدا كړي دي او يو رحمت يي دخپل مخلوق په مينځ كې په دنيا كې پريخودلي دي دكوم په برکت چي دوى په دنيا كې پخپل مينځ كې ديو بل سره رحم او شفقت كوي او باقي پاتي يو كم سل ۹۹ رحمتونه يي دخان سره ساتلي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او په دې باب كې دسلمان او جندب بن عبد الله بجلي رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

۱ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / الرقاق ۱۹ (۶۴۶۹)، صحيح مسلم / التوبة ۴ (۲۴۵۴)، سنن ابن ماجه / الزهد ۳۵

(۲۴۶۳) (تحفة الأعراف: ۱۴۰۷)، مستدرک احمد (۵۱۳، ۲/۲۳۲)

٣٥٤٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ فِي الْجَنَّةِ أَحَدٌ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ، مَا قَنَطَ مِنَ الْجَنَّةِ أَحَدٌ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمہ: دابوہریرہ رضی اللہ عنہ بیان دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی کہ یو مومن تہ معلومہ شی چي دالله تعالیٰ سرہ څنگہ څنگہ سزاگانی دی نو هیڅوک به دجنت امید اونکري، او که یو کافر تہ دا معلومہ شی چي دالله تعالیٰ رحمت څومره فراخه دی نو جنت تہ درسیدو نه به هیڅوک ناامیدہ نشي.

امام ترمذی رحمہ اللہ وایي: دا حدیث حسن دی مونږ یی صرف دابو العلاء په روایت پیژنو کوم چي هغه دخپل پلار او دهغه پلار دابوہریرہ رضی اللہ عنہ نه نقل کړي دي.

٣٥٤٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ جِئَنَ خَلَقَ الْخَلْقَ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ إِنْ رَحِمْتَ تَغْلِبُ غَضَبِي". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمہ: دابوہریرہ رضی اللہ عنہ بیان دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی دی کله چي الله تعالیٰ مخلوق پیدا کړو نو پخپل ځان یی اولیکل (یعني په ځان یی مقررہ کړه)، چي زما رحمت به په غضب غالب کیږي.

امام ترمذی رحمہ اللہ وایي: دا حدیث حسن صحیح غریب دی.

تشریح: لاندینی ایت هم د پورتنی حدیث د مضمون دپاره مزید دی: (الله تعالیٰ فرمائی دی:

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الرفاعي ١٩ (١٢٦٩). صحيح مسلم / التوبة ٣ (٢٤٥٥) (تحفة الأشراف: ١٢٠٤٩). و

مسند احمد (٢/٢٢٢) (٣٩٤)

٢ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ١ (٢١٩٢). والتوحيد ١٥ (٤٢٠٢). و٢٤ (٤٢٥٢). و٥٢ (٤٥٥٢). و٥٢ (٤٥٥٢).

صحيح مسلم / التوبة ٣ (٢٤٥١). سنن ابن ماجه / المقدمة ١٢ (١٨٩). والزهد ٣٥ (٢٢٩٥) (تحفة الأشراف: ١٢١٢٩). و مسند

احمد (٢/٢٢٢) (٣٩٤، ٣٨١، ٣٥٨، ٢١٢، ٢٦٠، ٣٥٨، ٢/٢٢٢)

عَذَابِي أُصِيبَ بِهِ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ يَعْنِي زه خپل عذاب په هغه چا واقع کوم په چاڼي چي او غواړم اوزما رحمت دهر څيز نه راچاپيريږي دونه کي دي

يعني زما رحمت دهر يو څيز دپاره عام دي په دنيا کې څوک مومن وي او که کافر وي مکلف وي او که غير مکلف البته په آخرت کې به په کافرانو رحمت نه وي ځکه چې دبل چا په عبادت کولو سره يې خپل ځان دالله درحمت نه خارج کړي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي زما تمام امت به جنت ته ځي خو هغه څوک به نه ځي چي انکار يې کړي وي عرض اوکړي شو انکار به څوک کوي نو ويې فرمايل څوک چي زما اطاعت اوکړي هغه به جنت ته ځي اوچاچي زما نافرمني اوکړه نو هغه انکار اوکړو «رواه البخاري».

عطيه عوفي ددي ايت په تشرېح کې فرمايلي دي دالله تعالي رحمت خو هر يو څيز ته شامل دي ليکن درحمت وجوب يې صرف دمتقيانو دپاره دي يعني دالله تعالي رحمت دمونانو دپاره وسيع دي ددوی په وجه کافرانو ته هم رزق ملاوېږي او مصيبتونه ورته دفع کيږي او دوی هم په دي سبب دالله درحمت نه مستفيد کيږي پس کله چي مومنان آخرت ته اورسيږي نو رحمت الهي به په دوی پوري خاص شي «او کافران به بغير درحمت نه پاتي شي» لکه چي دبل چا دژړ نه څوک فائده اخلي خو چي کله چراغ والا خپل چراغ وړسي نو دي محروم پاتي شي "فَسَاكُتُهَا" يعني اي بني اسرائيلو زه به په آخرت کې په تاسو کې دهغه چادپاره رحمت واجب کوم "لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ" څوک چي دکفر او معصيت نه بچ کيږي "وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ" په يتقون کې دقرض ادا کول هم داخل وو مگر په خصوصيت سره يې ځکه ذکر کړو چي په نفس باندي زکات ادا کول ډير سخت او گران وي "باياتنا" يعني زما په تمامو کتابونو "يؤمنون" ايمان لري ، اودهېڅ څيز نه انکار نه کوي ، چونکه دالله تعالي په علم کې وو چي موسي عليه السلام شريعت به په يو وخت کې منسوخ کيږي نو ځکه يې په اننده ايت کې په دي خبره تنبيه ورکړه او بني اسرائيلو ته يې دخاتم الانبياء د اتباع ترغيث ورکړو «مظهري».

٣٥٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الثَّلَاجِ وَرَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ صَاحِبُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، وَكَأَبٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ، وَرَجُلٌ قَدْ صَلَّى وَهُوَ يَدْعُو وَيَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَكْثَرُونَ بِمَدْعَا اللَّهِ؟ دَعَا اللَّهُ بِأَسْمِهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ".

قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ ثَابِتٍ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ، عَنْ أَنَسٍ (١). ترجمه: دانس هههه روايت دي فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم مسجد ته داخل شو اويوسري مونخ كوو اودعايي كوله چي اللَّهُمَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ. يعني اي الله ستانه سوال كوم په دي وجه چي ته دحمدلاتق يي ستانه علاوه بل معبودنشته دي ته احسان كونكي يي نا اشناپيداكونكي داسمانونو اودزمكي يي اي دجلال اوداكرام والاذا ته اي ژونديه اي قائمه، رسول كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ايا تاسو ته معلومه ده چي په كومو الفاظو يي دعا اوغوښتله يقينا ده راوبللو الله تعالي لره دهغه په لويي نوم سره په كوم سره چي كله هغه راوبللي شي او قبلول كوي او كله چي پري سوال او كړي شي نو ور كول كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث د ثابت په سند غريب دي اوددي سند نه علاوه په نورو سندونو هم دانس رضي الله عنه نه مروي دي.

١٠١- بَابُ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ

ددې ارشاد نبوي مطلب 'رغم انف رجل'

٣٥٤٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا رِيعِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عَنْدهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ أَسْلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَذْرَكَ عَنْدهُ أَبَوَاهُ الْكَبَرُ فَلَمْ يَدْخُلَا الْجَنَّةَ". قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: وَأَكْفَنُهُ قَالَ: "أَوْ أَحَدُهُمَا". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ جَابِرٍ، وَأَنَسٍ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَرِيعِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ هُوَ أَخُو إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَهُوَ ثِقَةٌ وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ. وَيُرْوَى عَنْ بَعْضِ أَهْلِ الْعِلْمِ، قَالَ: إِذَا صَلَّى الرَّجُلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً فِي

^١ - سنن ابى داود/ الصلاة ٣٥٨ (١٣٩٥)، سنن النسائي/ السهو ٥٨ (١٣٠١)، سنن ابن ماجه/ الدعاء ٩ (٢٨٥٨) (تحفة الأشراف

الْمَجْلِسِ أَجْزَاءُ عَنْهُ مَا كَانَ فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي دهغه سري پوزه په خاورو ککړه شه «خوار اوذليل دي شي، دچامخکې چي زما نوم واخستی شي او هغه په مادرود اونه وائي، دهغه سري پوزه په خاورو ککړه شه «خوار اوذليل دي شي، په چاچي رمضان مياشت راشي او داسي تيره شي چي ده ته پکي مغفرت اونه شي دهغه سري پوزه په خاورو ککړه شه «خوار اوذليل دي شي، چاچي خپل مور او پلار دبوډوالي په عمر کي موندلي وي او ده هغوی سره دحسن سلوک نه کولو په وجه خان دجنت مستحق جوړ کړي نه وي، دراوي عبدالرحمن قول دي زما خيال دادي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دوارد يعني مور او پلار ياد کړل او يا دا چي په دوی کي يي يو ياد کړو «چي مور او پلار يا په دوی کي يي په بوډوالي کي موندلي وي او خان يي ورباندي بخلي نه وي، داحديث په دي سند حسن غريب دي، ربعي بن ابراهيم داسماعيل بن ابراهيم ورور دي او يو ثقه راوي دي او په ابن عليّه مشهور دي، او په دي باب کي دجابر او انس رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي، دبعضي اهل علمو نه مروی دي کله چي يو بنده په مجلس کي په رسول الله صلي الله عليه وسلم يو خل درود اوواني نو په دي مجلس کي چي هر څو پيري در رسول الله نوم ذکر کيږي يو خل درود ونييل به دټولو دپاره کافي وي «يعني هر خل درود ونييل به ضروري نه وي،

لغات: رَغْمَ أَنْفٍ: لفظي معني په خاورو کې پوزه ککړيدل مراد ورته ذلت او حقارت دي.

تشریح: يقينا چي دهغه کس نه به زيات بدقسمت څوک وي چي دنيي کريم صلي الله عليه وسلم احسانات هير کړي او درود ورباندي اونه وائي رسول الله خو خپل کلی او وطن پريخودلی وو او په امت يي دشفت کولو په وجه دخپلو عزيزانو او رسته دارو نه جدائي اختيار کړي وه او په طائف کې په کانزو ويشتلی شوی وو او په احد کې يي غاښونه شهيدان شوی وو او دمرگ په وخت کې يي هم خپل امت ياد وو او دقيامت په ورځ هم چي تمام انبياء عليهم السلام به نفسي نفسي اواز کوي مگر رسول الله به امت نه هيروي او امتي امتي الفاظ به وائي.

علامه سخاوي هغه وعيدونه جمع کړي دي کوم چي په رسول الله باندي د درود نه ونيلو په وجه وارد دي چي دداسي کس دپه هلاکت دی او شقاوت دی او داسي کس دجنت لاري لره هيرونکی دی او جهنم ته داخلیدونکی او ظالم او بخيل دی او دين يي ناقص دی او دقيامت په

^١ - تكرر به المؤلف والجملة الأخيرة عند مسلم في البر والصلة (٢٥٥١) (تحفة الأشراف: ١٢٩٤٤) و. مسند احمد

ورخ به هم درسول الله دزيارت نه محروم شي همدا وجه ده چي علامه عبدالبر ليكلي دي چي كله درسول الله نوم واخستلی شي نو درود ونيل به ورباندي واجب وي ليکن جمهور علماء وائي که په مجلس کې يوخل هم درود اوونيلی شي نو کافي ده او دهر خل نوم اخستلو سره درود ونيل مسح او باعث دبرکت دي

٣٥٤٦_ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَزَيْدُ بْنُ أَبِي ثَوْبٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ عَمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حُسَيْنٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْبَخِيلُ الَّذِي مَنَ ذِكْرُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: علي رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي ډيربخیل دی هغه سړی دچا مخکې چي زما نوم واخستی شي اوپه مادرود اونه وائي، اوبخیل دالله تعالي ناخوښه دی،

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.
ملفات: ذکر: ذکر يذکر ذکر معني تذکره کول، يصل: صلي يصل صلاة معني دعا: مصلي دومنځ کولو خاي.

تشریح: ددي حديث مضمون په ډيرو احاديثو کې راغلی دی دابوهريره رضي الله عنه بيان دی چي کامل بخیل هغه کس دی دچا په وړاندي چي درسول الله ذکر اوشي او دی درود اونه وائي په يو بل روايت کې دا ارشاد نبوي راغلی دی چي هلاکت دي وي دهغه کس دپاره څوک چي دقيامت په ورځ مالره اونه ويني عائشه رضي الله عنها عرض اوکړو داسي به څوک وي چي ستا ليدل به نه غواړي ورته يي اوفرمانيل څوک چي بخیل وي عائشه رضي الله عنها عرض اوکړو بخیل څوک دی ورته يي اوفرمانيل چي بخیل هغه څوک دی چي زما ذکر واورې او درود اونه وائي. دحسن او حسين دواړو په روايتونو کې راغلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ديو سړي دبخیل کيدو دپاره دا کافي دي چي دهغه په وړاندي زما ذکر اوکړی شي او درود اونه وائي.

شارح دحديث نبوي او محقق بي مثال مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشریح کي

ليكلي دي : د ابوذر غفاري رضي الله عنه بيان دي چي زه يو خل دنيي كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت كې حاضر شوم رسول الله دصحابه كرامو نه تېوس او كړو چي ايا په ټولو كې زيات بخیل انسان درته اونه بنايم صحابه كرامو عرض او كړو ضرور يې راته اوبنايه رسول الله اوفرمانيل دچا په وړاندي چي زما ذكر اوشي او هغه راباندي درود اونه وائي علامه سخاوي وائي چي داسي كس په دنيا كې دهر چانه زيات بخیل دی.

۱۰۲- باب في دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

درسول الله صلي الله عليه وسلم دعاء كا نوييان

٣٥٤٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدٍ اللَّهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ بَرِّدْ قَلْبِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ. اللَّهُمَّ نَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : د عبد الله بن ابي اوفي رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به اكثر دا دعا ونيله:

"اللَّهُمَّ بَرِّدْ قَلْبِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ. اللَّهُمَّ نَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ"

يعني اي الله زما زړه د واورې په ابو اوگلي باندي اووښخه، اي الله زما زړه دگناهونو نه داسي صاف كړه لكه څنگه چي سپينه كپړه دخبري نه تا صفا كړي ده امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دی

٣٥٤٨- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الْقُرَشِيِّ الْمَكِّيِّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ ثَالِيعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ فَتَحَ لَهُ مِنْكُمْ بَابَ الدُّعَاءِ فَتَحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ، وَمَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا يُغْنِيهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ

يُسْأَلُ الْعَاقِبَةُ". وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا تَزُولُ وَمِمَّا لَمْ يَزَلْ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالدُّعَاءِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الْقُرَظِيِّ وَهُوَ الْمَكِّيُّ الْمَلِكِيُّ وَهُوَ ضَعِيفٌ فِي الْحَدِيثِ ضَعْفُهُ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ قَبْلِ حَفْظِهِ. (١)

ترجمه : د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په تاسو کي چي دچا دپاره ددعا دروازه پرانيستلي شوه نو گويا کي هغه ته درحمت دروازه پرانيستلي شوه او دالله تعالي نه په غوښتلي شوو څيزونو کي الله تعالي ته دعاښت دغوښتلو نه بل څيز زيات محبوب نه دي (يعني دالله تعالي نه چي څومره څيزونه غوښتلي شوي دي په هغوی کي دعاښت نه زيات بل بهتر څيز نه دي غوښتلي شوي).

ارشاد نبوي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي يقينا چي دعا دنازل شوو امورو او غير نازل شوو امورو دواړو دپاره فائده ورکوي پس لازم دي په تاسو باندي اي دالله بندگانو دعاغوښتل.

امام ترمذي واني دا حديث غريب دي مونږ يي صرف دعبدالرحمن بن ابي بکر قرشي په سند پيژنو چي مکي دي او په باب حديث کي ضعيف گنډلي شوي دي دحفظ په اعتبار ورباندي اهل علمو جرح کړي ده.

٣٥٤٩ وَقَدْ رَوَى إِسْرَائِيلُ هَذَا الْحَدِيثَ. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "مَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْعَاقِبَةِ". حَدَّثَنَا بِذَلِكَ الْقَاسِمُ بْنُ دِينَارٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ الْكُوفِيُّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، بِهَذَا. (٢)

ترجمه : د ابن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي رسول الله فرمايلي دي : دالله تعالي نه په غوښتلي شوو څيزونو کي الله تعالي ته دعاښت دغوښتلو نه بل څيز زيات محبوب نه دي (يعني دالله تعالي نه چي څومره څيزونه غوښتلي شوي دي په هغوی کي دعاښت نه زيات بل بهتر څيز نه دي غوښتلي شوي).

امام ترمذي رحمه الله وايي : اسحاق بن منصور هم داسرائيل نه په مذکوره سند همدا مضمون

١ - انظر حديث رقم ٢٥١٥

٢ - انظر ما قبله (تلخيص المستدرک ١١/٢٩٨)

نقل کري دي

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّظَرِ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خُنَيْسٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ الْقُرْظِيِّ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ بِلَالٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنَّ قِيَامَ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ، وَكَفِيرٌ لِلْسَّيِّئَاتِ وَمَطْوَءٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ بِلَالٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَلَا يَصِحُّ مِنْ قَبْلِ إِسْنَادِهِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، يَقُولُ: مُحَمَّدٌ الْقُرْظِيُّ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الشَّامِيِّ وَهُوَ ابْنُ أَبِي قَيْسٍ وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ وَقَدْ ثَرَى حَدِيثُهُ.

وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: "عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَهُوَ قُرْبَةٌ إِلَى رَبِّكُمْ، وَمَكْفَرَةٌ لِلْسَّيِّئَاتِ وَمَنْهَاةٌ لِلْإِثْمِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي إِدْرِيسَ، عَنْ بِلَالٍ. (١)

ترجمہ: د ابو امامہ رضی اللہ عنہ نہ روایت دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمانی دی لازم دی پد تاسو باندي قیام اللیل (تہجد)، کول خکہ چي دا عادت د صالحینو وو چي ستاسو نہ مخکی تیر شوي دي او یقینا چي قیام اللیل سبب د نزدیکیات او رسیدو دي اللہ تعالیٰ تہ او سبب د منع کیدو دي د گناہونو او کفارہ دہ دہارہ د گناہونو او د مرض د شړلو سبب دي د جسد بدن، نہ

امام ترمذی رحمہ اللہ وایي دا حدیث غریب دي د ببال په روایت مونږ تہ صرف په مذکورہ سند معلوم دي مگر د سند پد اعتبار بہتر نہ دي ما د امام بخاری نہ اوریدلي دي وئیل یي محمد قرشي محمد بن سعید شامي دي او ابن ابی قیس یي کنیہ دہ. او محمد بن حسان متروک الحدیث دي

دارنگي دا حدیث معاویہ بن صالح د ربیعہ بن یزید نہ او هغه د ابو ادريس خولاني نہ او هغه د امامہ پد واسطه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نہ نقل کړی دی چي فرمانی یي لازم دي په تاسو باندي قیام اللیل (تہجد)، کول خکہ چي دا عادت د صالحینو وو چي ستاسو نہ مخکی

تير شوي دي ، اودا سبب د نزدیكت ستاسو دی خپل رب ته او سبب د كفاري دی د گناهونو ستاسو اوسبب د منع كيدو ستاسو دی د گناهونو نه .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث زيات صحيح دی دهغه روايت نه كوم كوم چي ابو ادریس د بلال نه نقل کوي

۳۵۰- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَوْفَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَعْمَارُ أُمَّتِي مَا بَيْنَ السَّبْعِينَ إِلَى السَّبْعِينَ، وَأَقْلَهُهُمْ مَنْ يَجُوزُ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَقَدْ رَوَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي زما دامت دخلقو عمرو نه به دشپيتو نه تراويا کالو پوري مينځ کي وي مگر ډير به کم وي هغه څوک چي دي عمر ته ورسيږي (يعني دا کثرو مرگ ددي عمر نه مخکي مخکي واقع کيږي)..
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث دمحمد بن عمرو په روايت حسن غريب دي چي دابو سلمه نه يي دابوهريره په واسطه د نبي کریم صلي الله عليه وسلم نه نقل کوي دا روايت مونږ ته ددي سند نه علاوه په بل سند نه دي معلوم، مگر بعضي اهل علمو په نورو سندونو هم دابوهريره په سند نقل کړي دي

۱۰۳- بَابُ فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د نبي کریم صلي الله عليه وسلم دعاګاني

۳۵۰۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ ظَلِيقِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو، يَقُولُ: "رَبِّ أَهْنِ وَلَا تُؤْنِ عَلَيَّ، وَأَنْصُرْنِي وَلَا تُضْضِرْ عَلَيَّ، وَأَمْكُرْنِي وَلَا تُكْزِرْ عَلَيَّ، وَاهْدِنِي وَتَيَسِّرْ لِي الْهُدَى، وَأَنْصُرْنِي عَلَى مَنْ بَعَى عَلَيَّ، رَبِّ اجْعَلْنِي لَكَ شَكَارًا، لَكَ ذَكَارًا، لَكَ رَهَابًا، لَكَ مَطَوَاعًا، لَكَ مُخِيبًا، إِلَيْكَ أَوَاها مُبِيبًا، رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي وَاغْسِلْ خَوْبَتِي وَأَجِبْ دَعْوَتِي وَكَبِّتْ حُجَّتِي

وَسَدِّدْ لِسَانِي وَاهْدِ قَلْبِي وَاسْلُكْ سَخِيمَةَ صَدْرِي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.
قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ الْعَبْدِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ،
نُحْوَةً. (١)

ترجمه: : عبد الله بن عباس رضي الله عنهما نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله دعا غوبستله نو دا كلمات به يي ونييل:

"رَبِّ أَعْيَنِي وَلَا تُعِنِّ عَلَيَّ، وَانْصُرْنِي وَلَا تُنْصُرْ عَلَيَّ، وَامْكُرْ لِي وَلَا تُبْكِرْ عَلَيَّ، وَاهْدِنِي وَيَسِّرْ الْهُدَى لِي،
وَانْصُرْنِي عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيَّ، رَبِّ اجْعَلْنِي لَكَ شَكَارًا، لَكَ ذَكَارًا، لَكَ رَهَابًا، لَكَ مَطْوَعًا، لَكَ مُخْبِتًا، إِنَّكَ
أَوَّاهٌ مُنِيبٌ، رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي وَاغْسِلْ خَوْبِي وَأَجِبْ دَعْوَتِي وَثَبِّتْ حُجَّتِي وَسَدِّدْ لِسَانِي وَاهْدِ قَلْبِي
وَاسْلُكْ سَخِيمَةَ صَدْرِي"

يعني اي الله زما مدد او کړي او زما خلاف دچا مدد اونکړي اي الله ته زما تانيد او نصرت
او کړي او زما په خلاف دچا تانيد اونصرت اونکړي، زما دپاره تدبير او کړي او زما په خلاف
دچا دپاره تدبير اونکړي او اي الله ماته هدايت او کړي او هدايت زما دپاره اسان کړي، اي الله
دهغه چا په مقابل کي زما مدد او کړي څوک چي زما خلاف بغاوت او سرکشي کوي، اي الله ته
زما رب يي مالره دخپل خان ډير شکرگذار بنده جوړ کړي او ستا ذکر کونکي مي جوړ کړي او
ستا نه ډير ويريدونکي مي جوړي کړي او ستا ډير تابعدار مي جوړ کړي او ستا په وړاندي
عاجزي کونکي مي جوړ کړي او دخپل خان درد او تکليف بيانونکي او تاته رجوع کونکي مي
جوړ کړي اي زما ربه زما توبه قبوله کړي او زما گناهونه اووينځي اوزما دعا قبوله کړي زما
حجت مضبوط کړي او زما ربه حق ويونکي جوړه کړي، زما زړه ته هدايت او کړي، او زما دزړه
نه کينه او حسد اوباسي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۵۵۲_ حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْمَسِ، عَنْ أَبِي حَنْزَلَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ،
قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ دَعَا عَلَى مَنْ فَكَلَهُ فَقَدْ اتَّصَرَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى:
هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ أَبِي حَنْزَلَةَ، وَقَدْ تَكَلَّمَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي أَبِي حَنْزَلَةَ مِنْ
قَبْلِ جَعْفَرِهِ، وَهُوَ مُتِمُّونُ الْأَعْوَزِ.

حَدَّثَنَا حَمِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّوَّاسِيُّ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ، عَنْ أَبِي حَنْزَلَةَ بِهَذَا
الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ.^(١)

ترجمه : دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به فرمايل چاچي پخپل خان باندي دظلم کونکي په خلاف خيري اوکړي نو ده دهغه نه بدله واخستله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي دحمزه په روايت پېژنو او په حمزه راوي بعضي محدثينو دحافظي په اعتبار کلام کړي دي او دي په ميمون الاعور مشهور دي. حميد بن عبد الرحمن رواسي د ابو الاحوص نه په همدې سند د ماقبل هم معني روايت نقل کړی دی.

تشرېح : انتصار د انتصار نه مشتق دي اود ابوداود په روايت کي ددي خارجي مصداق بيان شوی دی کوم چي مندرجه ذيل دی دابن عون نه روايت دی فرماني چي ما په دي ايت کریمه کې : (وَأَمِنْ أَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ) دانتصار دلفظ معني معلوموله نوماته علي بن زيد بن جدعان دخپل پلار دبنخي ام محمد نه حديث بيان کړو خلغو ونييل چي هغي دام المؤمنين عائشي رضي الله عنها نه اوريدلی وو چي فرمايل یی رسول کریم صلي الله عليه وسلم زماخواته راغی اودرسول کریم صلي الله عليه وسلم بله بي بي زينب بنت جحش رضي الله عنها زماخواته ناسته وه اورسول کریم صلي الله عليه وسلم زما سره لاس لگول (يعني زه ئي چيرلم، ماورته دلاسيه اشاري سره ووييل چي زينب بنت جحش رضي الله عنها ده ماچي ورته اشاره وکړه نورسول کریم صلي الله عليه وسلم پوه شواومنع شواوزينب عائشي رضي الله عنها ته بدرد ونييل شروع کړل رسول کریم صلي الله عليه وسلم منع کوله خو هغي نه منله نورسول کریم صلي الله عليه وسلم عائشي ته ووييل چي ته هم ورته بدرد ووايه نوعائشي رضي الله عنها ورته بدرد ونييل شروع کړل اوپه زينب باندي غالبه شوه نوزينب علي رضي الله عنه ته ورغله اوورته ئي ووييل چي عائشي تاته بدوئي لي دي نوظاطمه رسول کریم صلي الله عليه وسلم ته راغله (بظورشکايت) رسول کریم صلي الله عليه وسلم ورته ووييل هغه ستادپلار ملگري ده ، راوي وائي دکعبي په رب قسم فاطمي چي دا واوريدل نوواپس لاړه اويني هاشم قبيلي ته ئي ووييل مارسول کریم صلي الله عليه وسلم ته عرض وکړو او هغه داسي ووييل ، بهرحال بيارسول کریم صلي الله عليه وسلم علي رضي الله عنه ته پخپله ورغلو اوپه دي باره کې ئي ورسره خبري وکړي.

١٠٤_باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٥٥٣_ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، قَالَ: وَأَخْبَرَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ وَيُسَبِّحُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَانَتْ لَهُ عِدْلُ أَرْبَعِ رِقَابٍ مِنْ وَلَدٍ إِسْمَاعِيلٍ". قَالَ: وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ مَوْقُوفًا. (١)

ترجمه: دابوایوب رضي الله عنه بیان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي چاچي لس پيري دا كلمات اوونيل " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ وَيُسَبِّحُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. " نشته لاتق دبندي مگر صرف الله تعالي دي چي يواخي دي او شريك ورسره نشته خاص دهغه دپاره بادشاهي ده او خاص الله تعالي دستايني لاتق دي چي ژوندي كول او مړه كول کوي او په هر يو کار قادر دي وي فرمانيل چي دده دپاره به داسماعيل عليه السلام په اولاد کي دخلورو غلامانو دازادولو د اجر برابر ثواب وي. امام ترمذي رحمه الله وايي: او دا حديث دابوایوب انصاري نه موقوفا هم مروی دي.

٣٥٥٤_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا هَاشِمٌ وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنِي كِنَانَةُ مَوْلَى صَفِيَّةَ، قَالَ: سَبَّحْتُ صَفِيَّةَ، فَقَوْلُ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ يَدَيَّ أَرْبَعَةُ آلاطٍ تَوَاحٍ أَسْتَبِجُ بِهَا، فَقُلْتُ: لَقَدْ سَبَّحْتُ بِهَذِهِ، فَقَالَ: "أَلَا أُعَلِّمُكَ بِأَمْرٍ مِمَّا سَبَّحْتَ بِهِ؟" فَقُلْتُ: بَلَى عَلَيَّ، فَقَالَ: قُولِي سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ. " قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ صَفِيَّةَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ هَاشِمِ بْنِ سَعِيدٍ الْكُوفِيِّ، وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِغَرِيبٍ، وَفِي الْبَابِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٢٢ (٢٢٠٢)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠ (٢٩٩٣) (تحفة الأهراف):

الله عليه وسلم ورته او فرماييل ته هم هغه شان په مصلي ناسته يې هغي ورته او ونييل هو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرماييل ايا زه درته يو څو جملې اونه بناييم چي ته به يې وائي هغه جملې دا دي:

"سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَا نَفْسِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَا نَفْسِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَا نَفْسِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ زُتَّةَ عَرْشِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ زُتَّةَ عَرْشِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، محمد بن عبد الرحمن دال طلحه ازاد کړي غلام دي او دمديني اوسيدونکي شيخ او ثقة دي او دا حديث مسعودي اوسفيان ثوري هم دده نه نقل کړي دي.

تشرېح: الحمد لله عدد خلقه الحمد لله رضا نفسه الحمد لله زنه عرشه الحمد لله مداد كلماته: که د الله تعالي د پاکي بيان کوم او د الله تعالي تعريف وایم او د الله تعالي دمخلوقاتو د تعداد په مقدار او دهغه ذات د مرضي موافق او د عرش دوزن مطابق او دده دکلماتو پشان. کلماته: د دینه مراد کتابونه دي يا صحيفي دي يا د الله تعالي اسماء دي يا د الله تعالي اوصاف امر او نهي وغيره مراد دي.

لوزتتهن قاضي عياض وائي چي ددي ترجمه لرجحت هن ده يعني دا کلمات به درانه او خير ي. علماؤ دلته دا مسئله معلومه کړي ده چي په ذکر کې کيفيت لره اعتبار وي کيميت لره نه وي.

دام المومنين جوړيه بنت الحارث رضي الله عنها حالاته

نوم جوړيه دپلار نوم يې حارث بن ضرار دی چي د قبيله بنو مصطلق سردار وو ډير ښکلی وو او موزون اندامونه يې وو دجوړيه اولني نکاح پخپل خاندان کې د رافع بن صفوان سره شوي وه ليکن کله چي دهجرت په پينځم کال په دويم شعبان غزوه مرسيع اوشوه نو په دي کې جوړيه رضي الله عنها گرفتاره شوه اول دثابت بن قيس په حصه کې راغله هغه په نهه اوقيه زرو مکاتبه کړه او بيا جوړيه دمال په سلسله کې درسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کې حاضره شوه رسول الله ورته او فرماييل ايا زه ستا دطرف نه دکتابت مال ادا کړم او نکاح به درسره او کړم؟ نو په دي باندي ته راضي يې نو جوړيه په دي باندي راضي شوه نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دکتابت مال هم ادا کړو او نکاح يې هم ورسره او کړه په طبقات ابن سعد کې دي چي دکتابت دا مال دجوړيه پلار ادا کړی وو دا په هغه وخت کې کله چي ازاد شوی وو او بيا يې درسول الله سره نکاح او کړه جوړيه رضي الله عنها ډيره عابدا نه زندگي تيروله جوړيه

رضي الله عنها دهجرت په ۵۰ کال د دنیا نه رخصت شوه او په دغه وخت کې ددي عمر ۷۵ کلونه وو چي مروان ورباندي جنازه اوکړه او په جنة البقيع کې خاورو ته اوسپارلی شوه.

۱۰۵_ باب

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۵۵۶_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَبِي عَدِيٍّ، قَالَ: أَتَيْنَا جَعْفَرَ بْنَ مَيْمُونٍ صَاحِبَ الْأَنْطَاطِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّ هَبًا صَفَرًا خَائِبَتَيْنِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَاهُ بَعْضُهُمْ وَلَمْ يَرْفَعْهُ. (١)

ترجمه : د سلمان فارسي څخه روايت دی فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي بيشكه ستاسو رب ډير چينادار اوسخي دی څوك چي كله هغه ته لاس اوچتوي نوحيا ورله ورځي چي خالي يی واپس كړي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او بعضو راويانو مرفوع نه دي ذكر كړي.

د ابو عبد الله سلمان الفارسي رضي الله عنه حالاته

نوم مجوسي مایه وو د اسلام قبلولو نه پس ورباندي سلمان نوم كيځودی شو كنيه يي ابو عبدالله ده نسب نامه يي داسي ده مایه بن لؤذ خشان بن مرسلان بن بهنوخان بن پيروز بن شهرک

د جاهليت په زمانه کې په مجوسيت کې هم ډير كلك وو دده شمير په هغه اوپرست خلقو کې شوی دی کومو چي به په هيڅ وخت کې اوږ وژلو ته نه پريځودو بيا عيسائي مذهب ته مائل شو او په دي سلسله کې يي د متعددو فادريانو سره وخت تير کړو اخري فادري ورته درسول الله صلي الله عليه وسلم دراتلو بشارت ورکړی وو كله چي دی رسول الله ته راورسیدو نو مسلمان شو رسول الله دده او دابوالدرداء ورورولي قائمه کړه.

دده اولنی غزوه خندق وه او دخندق نه پس بيا په تمامو غزواتو کې شريك شوی دی (مسند احمد،

عمر رضي الله عنه ده لره دمندان والي مقرر کړی دی دده په زندگي کې يو څو صفات ډير

١ _ ابی داود/ الصلاة ۲۵۸ (۲۴۸۸). ابن ماجه/ الدعاء ۱۲ (۲۸۶۵). تحفة الأشراف: ۲۴۴۲. و مسند احمد (۵/۲۸۵)

پريقدونكي وو اول زهد او تقوي دويم درهبانيت نه نغرت ، دريم صداقت ، خلوروم سخاوت ، پينخم دصدقات اخستلو نه اجتناب كول ، مروي دي چي دعثمان رضي الله عنه په زمانه كې وفات شوى دى دده دمروياتو تعداد ۷۰ دى ابوسعيد خدرى ، ابن عباس ، اوس بن مالك رضي الله عنهم وغيره دده شاگردان دي مزید حالت يي طبقات ابن سعد او تهذيب الكمال كې كتلى شى

۳۵۵۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجَلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَدْعُو بِأُصْبَعَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَجِدْ أَجِدْ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَمَعْنَى هَذَا الْحَدِيثِ: إِذَا أَشَارَ الرَّجُلُ بِأُصْبَعَيْهِ فِي الدَّعَاءِ عِنْدَ الشَّهَادَةِ لَا يُشِيرُ إِلَّا بِأُصْبَعٍ وَاحِدَةٍ. (١)
ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي يو كس به دخپلو دوه گوتو په اشاري سره دعا كوله رسول الله او فرمايل احد احد يعني په يوه گوته اشاره كوه.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او ددي حديث معني داده كله چي سري پخپلو گوتو په دعا كي شهادت وخت كي اشاره كوي نوصرف په يوه گوته دي اشاره كوي.

۱۰۶_ باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۵۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ، أَلَمْعَادَ بْنَ رِفَاعَةَ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَامَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ بَكَى، فَقَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْأَوَّلِ عَلَى الْمِنْبَرِ، ثُمَّ بَكَى، فَقَالَ: "اسْكُوا اللَّهُ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُنْظَرْ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

^۱ - سنن النسائي/السهو ۳۴ (۱۲۷۷۳) (تحفة الأشراف: ۱۲۸۶۵)

^۲ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۶۵۹۲)

ترجمه : در فاعه بن رافع انصاري بيان دي فرماني چي ابوبكر صديق رضي الله عنه په منبر كيناستو او ښه ډير يي اوژل او بيا يي اووئيل رسول الله صلي الله عليه وسلم دهجرت په اول كال په منبر كيناستو او ويي ژړل او بيا يي اووئيل دالله تعالي نه دگناهونو معافي او د مصيبتونو گمراهيانو نه عافيت او غواړئ ځكه چي ايمان او ديقين نه پس كوم بنده ته د عافيت نه بل بهتر څيز نه دي وركړي شوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

د رفاعه بن رافع رضي الله عنه حالات

نوم رفاعه كنيه ابو معاذ دمور نوم ام مالك بنت ابي سلول چي د عبد الله بن ابي منافق خور وه، رفاعه پلار رافع په قبيله بني خزرج كې دتولو نه رومي مسلمانيدونكې شخصيت دى، د بيعت عقبه نه دوه كاله مخكې مسلمان شوى دى او دده مور هم رېستوني مومنه وه او رفاعه پخپله په عقبه ثانيه كې دخپل پلار سره مكې ته لاړو او درسول الله په لاس مسلمان شو او په تمامو غزواتو كې يي شركت كړى دى دبدر ذكر خو په بخاري كې دى خو په جنگ جمل او صفين كې هم دعلي رضي الله عنه سره ملگرى وو چي په ۴۱ يا ۴۳ هجري كې وفات شوى دى او دا دامير معاويه دحكومت ابتدائي زمانه وه يو څو روايات ورته مروي دي چي دري ددينه په بخاري كې هم موجود دي.

۱۰۷_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۵۹_ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ يَزِيدَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الْجَمَانِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ وَقِيدٍ، عَنْ أَبِي نُصَيْرَةَ، عَنْ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا أَصْرَ مِنِّي اسْتَفْغَرْتُ وَلَوْ فَعَلْتُ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي نُصَيْرَةَ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيٍّ. (١)

ترجمه : دابوبكر صديق رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي دگناه كولو نه پس توبه اوباسي او پخپله گناه پخيمانه شي برابره خبره ده كه دي دا گناه په يوه ورځ كي اوبيا پيري هم او كړي او دي په گناه باندي تينگ او په ضد ولاړ نه گنړلي كيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ بي صرف دابو نصيره په روايت پيژنو او سند بي څه خاص قوي نه دي.

١٠٨_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٦_ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَسُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، الْمُعَنَّى وَاحِدٌ. قَالَا: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. حَدَّثَنَا الْأَصْبَغُ بْنُ زَيْدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: لَيْسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ثَوْبًا جَدِيدًا، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ لَيْسَ ثَوْبًا جَدِيدًا، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ، كَانَ فِي كَنْفِ اللَّهِ وَفِي حِفْظِ اللَّهِ وَفِي سِتْرِ اللَّهِ حَيًّا وَمَمْنًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ.

وَقَدْ رَوَاهُ يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زُحَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ. (١)
ترجمه: دابو امامه باهلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي عمر فاروق رضي الله عنه نوي جامي واغوستلي او دا دعا بي اولوستله " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي " تمام تعريفونه دهغه ذات دپاره دي چاچي ماته جامي داغوستلو دپاره راكړي چي زه ورباندي خپله پرده راولم او خپله زندگي ورباندي بناسته كوم او بيا بي خپلي زري جامي راواخستلي او په صدقه كي بي وركړي، او بيا بي اوونيل درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي فرمايل بي چي څوك چي نوي جامه واغوندي دا كلمات دي اوواني " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي " او بيا رسول الله خپلي زري جامي په صدقه كي وركړي او بيا بي او فرمايل څوك چي داسي كار او كړي هغه به دالله تعالي په پناه كي راشي په زندگي كي هم او دمرگ نه پس هم.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

۱۰۹- باب

د سابقه باب متعلق یوبل باب

۳۵۶۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الرَّزْمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَاتِبٍ الصَّالِحُ قَرَأَهُ عَلَيْهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا بَعَثَ نَجْدٍ فَعَمِيمُوا غَنَائِمَ كَثِيرَةً وَأَسْرَعُوا الرِّجْعَةَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ لَمْ يَخْرُجْ: مَا رَأَيْنَا بَعْثًا أَسْرَعَ رَجْعَةً وَلَا أَفْضَلَ غَنِيمَةً مِنْ هَذَا الْبَعْثِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى قَوْمٍ أَفْضَلُ غَنِيمَةً وَأَسْرَعَ رَجْعَةً، قَوْمٌ شَهِدُوا صَلَاةَ الصُّبْحِ ثُمَّ جَلَسُوا يَذْكُرُونَ اللَّهَ حَقًّا طَلَعَتْ عَلَيْهِمُ الشَّمْسُ فَأُولَئِكَ أَسْرَعَ رَجْعَةً وَأَفْضَلُ غَنِيمَةً". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَحَمَّادُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ الْمَدَنِيُّ، وَهُوَ أَبُو إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيُّ الْمَرْزِيُّ، وَهُوَ ضَعِيفٌ فِي الْحَدِيثِ. (١)

ترجمه : عمر فاروق رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نجد طرف ته يوه فوجي دسته اولېرله او هغوی ډير غنيمت حاصل کړو او ډير زر واپس راغلل په دوی کي دناشنا کسانو نه يو کس اووئيل ما ددي فوج نه بهتر فوج نه دي ليدلي چي دومره زر واپس راتلونکي او زيات غنيمت راوړونکي وي، رسول الله او فرمايل چي ايا زه تاسوته ديو داسي جماعت باره کي خبر درنکړم څوک چي ډير غنيمت والاوي؟ او دا هغه کسان دي څوک چي مونږونو ته حاضرېږي او بيا دالله ذکر ته کيني تردي پوري چي سحر نمر راوخيزي، دغه کسان ددوی نه هم زر واپس کيدونکي دي او ددوی نه زيات غنيمت راوړونکي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي، مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو، حماد بن ابي حميد محمد بن ابي حميد دي او دده اسم کنيه ابو ابراهيم انصاري ده او دمدني او سيدونکي دي او په حديث بيانولو کي ضعيف دي.

۱۱۰- باب

د سابقه باب متعلق یوبل باب

۳۵۶۲- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَالِمٍ،

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ اسْتَأْذَنَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعُمْرَةِ، فَقَالَ: "أَيُّ أَهْرٍ كُنَّا فِي دُعَائِكَ وَلَا تَنْسَنَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعمر بن الخطاب رضي الله عنه نه روايت دی چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دعمری کولو اجازت اوغويستو، نو هغوي اجازت راکړو او راته یی اوونیل، ای وروره؛ ما په خپله دعا کې خان سره شریک کړه
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث حسن صحیح دی.

تشریح: یا اخی اهر کنا فی دعائک" یعنی ای زما وروره پخپله دعا کې مو هیر نکړي، ددینه معلومېږي چي حج یادیني سفر کونکي ته ددعا درخواست کول مستحب دي خکه چي دی به اوس په غائبانه طور سره دعا کوي او غائبانه دعا پوره زر قبلېږي او خاصکر کله چي دحج یا عمري سفر وي نو هلته خو ددعا د قبلیدو مقامات زیات دي ضرور به دعا قبلېږي بعضي علماء وائي په دي کې دا ارشاد هم دی چي دالله نه کله دعا غواړئ نو په مقاماتو دا جابت کې صرف دخان دپاره مه غواړئ بلکه دنورو مسلمانانو دپاره هم دعا او غواړئ او دخان سره یی په دعا کې شریک کړئ

۱۱۱_باب

دقرض دخلاصیدو دپاره ددعا غوښتلویان

۳۵۶۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَيَّارٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِيفٍ أَنَّ اللَّهَ عَنْهُ، أَنَّ مَكَاتِبًا جَاءَهُ، فَقَالَ: إِنِّي قَدْ عَجَزْتُ عَنْ كِتَابَتِي فَأَعْفِي، قَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ عَلَيْنَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جَبَلٍ صَبِيرٍ دَيْتَا أَدَاَهُ اللَّهُ عَنْكَ؟ قَالَ: "قُلْ: اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِخَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ. (٢)

ترجمه: علي رضي الله عنه نه روايت دی چي هغه ته يو مکتب راغلو او ویی ونیل زه دخپل بدل کتابت ادا کولو نه عاجز شوی یم نه یی شم ادا کولی، نو ته راسره پکې امداد اوکړه علي رضي الله عنه ورته او فرمائیل ایا تاته هغه کلمات اونه ښایم کوم چي ماته رسول الله صلي الله

١ - سنن ابی داود/ الصلاة ۳۵۸ (۱۴۹۸)، سنن ابن ماجه/ المناسک ۵ (۲۸۹۴)

٢ - تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۰۱۲۸)

عليه وسلم خودلي دي که تاباندي دغره هومره قرض وي ددی کلماتو په برکت به درته الله تعالي د ادا کولو توفيق درکړي هغه کلمات دادي **اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ** يا الله جل جلاله ته په حلال رزق ما دحرامونه بچ کړی اوپه خپل فضل می ستانه علاوه دنورو نه بی پرواه کړی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دی.

لغات: مکاتب: ددي مطلب دادی چي څوک خپل غلام ته اوواني ماته دومره دومره مال راکړه تابه ازاد کړم او هغه يي قبول کړي نو داسي غلام ته مکاتب وئیلی شي، جبل معني غر جمع يي جبال راځي، اکفني کفي يکفي کفايتا په معني دکافي کيدلو.

تشریح: الا اعلمک بکلمات يعني تاته هغه کلمات ونه ښایم.

سوال: مکاتب خو مال غوښتلی وو علي رضي الله عنه ورته دسوال مطابق جواب ولي ورنکړو. جواب: پدغه وخت کې دعلي رضي الله عنه سره مال نه وو او خالي لاس يي واپس ليرل خوښ نه وو نو ځکه يي اووئيل چي څه ناڅه ورته ورکړه.

دويم جواب دادی چي علي رضي الله عنه گویا کې اوفرمائيل تاسو دخلقو نه سوال کوی حال دادی چي ضرورت پوره کونکی خو دالله تعالي ذات دی نو په دي وجه ته دا دعا وايه ضرورت به دي ضرور پوره شي.

لوکان عليك مثل جبل دینا: په پورتنی حديث کې خو مثل جبل لفظ دی لیکن په نورو روایتونو کې جبل احد لفظ راغلی دی او په یو بل روایت کې مثل جبل لفظ راغلی دی، ددي ټولو نه مراد کثرت دی احد غر خو مديني ته نژدې یو مشهور غر دی خواته يي نژدې جنگ هم شوی وو او په همدې وجه ورته غزه احد وئیلی شي، او صیر هم دیو غر نوم دی لیکن په دي کې اختلاف دی چي دا غر چرته دی دبعضو قول دی چي په یمن کې دی او دبعضو په قول د سیراف او عمان په مینځ کې دی.

۱۱۲- باب فی دُعَاءِ الْمَرِيضِ

دمريض ددعا بيان

۳۵۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْبٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: كُنْتُ هَاكِنًا لِمَرْءٍ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَحَبُّ قَدْ حَضَرَ فَأَرْحَمِي وَإِنْ كَانَ مُتَأَخِّرًا فَأَرْفَعْنِي وَإِنْ كَانَ بَلَاءٌ فَصَبِّرْنِي، فَقَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ قُلْتُ؟ قَالَ: فَأَعَادَ عَلَيْهِ مَا قَالَ. فَضَمَّ بِهِ بِرَجُلِهِ فَقَالَ: "اللَّهُمَّ عَالِمُ أَوْ أَهْلِهِ" شُعْبَةُ الشَّامِ كَيْفَ اهْتَكَيْتُ وَجِجِي بَعْدُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو خل زه بيماروم رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته تشريف راوړو او هغه وخت ما دا دعا غوښتله "اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَجَلِي قَدْ حَضَرَ فَأَرِخْهُ وَإِنْ كَانَ مُتَأَخِّرًا فَارْقَلْهُ وَإِنْ كَانَ بَلَاءٌ فَصَبِّرْنِي". يعني اي زما ربه كه زما دمرگ وخت رارسيدلي وي نو په مرگ راته راحت راكړي او كه مرگ مي روسته وي نو صحت راته راكړي او كچري دا ازمانش وي نو صبر راته راكړي، رسول الله او فرمايل څنگه دي اوونيل؟ نو هغه چي څه ونيلي وو هغه يي تکرار كړل رسول الله هغه ته په خپه ديكه وركړه او يي فرمايل "اللهم عافه او اشفه" (دشعبه راوي شك دي چي په دي دوه الفاظو كي يي كوم يو لفظ اولوستلو، علي رضي الله عنه فرماني ماته كله دشكايت موقعه نه ده راغلي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٥٦٥- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَادَ مَرِيضًا قَالَ: "اللَّهُمَّ أَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبِّ النَّاسِ، وَاهْبِطْ فَالْتِ الشَّامِي لَا هِغَاءَ إِلَّا هِغَاؤُكَ، هِغَاءَ لَا يُغَاوِرُ سَقَمًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ. (٢)

ترجمه: د علي رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم چي به كله د چا د بيمار تپوس كولو نوبنی لاس مبارك به يی په بيمار رابښكلو او په دی الفاظو به يی ورته دعا كوله:

اللَّهُمَّ أَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبِّ النَّاسِ، وَاهْبِطْ فَالْتِ الشَّامِي لَا هِغَاءَ إِلَّا هِغَاؤُكَ، هِغَاءَ لَا يُغَاوِرُ سَقَمًا
ای دتولو خلقو پروردگار ده نه مرض لری کړی او شفا ورکړی ته شفا ورکونکی یی بغیر ستانه بل څوک شفا نشي ورکولی داسی کامله شفا ورکړی چي هيڅ مرض پکښی پاتی نه شي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي

١ - سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ٣٠٤ (١٠٥٨) (تحفة الأشراف: ١٠١٨٤)

٢ - تفرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٠٠٥٠)

الله عليه وسلم د کوم مريض عيادت «بیمار پرسي» کوله نو دا دعا به يې ونيله:

«اللَّهُمَّ أَذْهِبِ النَّاسَ وَرَبِّ النَّاسِ، وَأَهْضِ فَأَلْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا بِشِفَاؤِكَ، شِفَاءٌ لَا يُغَادِرُ سَقَمًا»

يعني اي الله دمخلوق پروردگاره عذاب او تكليف ختم كړي او شفا وركړي يقينا چي ته بهتر شفا وركونكي يې او ستا دور كړي شفا نه علاوه بله كومه شفا نشته او داسي شفا ورته وركړي چي د بيماري هيڅ قسم اثر باقي پاتې نشي

امام ترمذي وائي دا حديث حسن صحيح دي

لغات: البانس: عذاب، درد، بهادري، قوت، مرض، البؤس شدت او محتاجي

تشریح "كان يعود" يعني بيمار پرسي به يې کوله او دبخاري په يو روايت کې يعوذ لفظ

راغلي دی ابن حجر وائي چي په دي روايت کې يعوذ په معني د دمولو دی

خپل بنی لاس به يې دمريض په دردمنه حصه گرځولو علامه طبري وائي په داسي عمل به

رسول الله دمول کول دمرض دختמידو دپاره دا قسم دم اچول جائز دي

۱۱۳_ باب فِي دُعَاءِ الْوِثْرِ

دوترو د دعاييان

۳۵۶۶ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ

عَمْرِو الْقَرَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي وَثْرِهِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ

عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أَحْيِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَتَيْتُكَ كَمَا أَتَيْتُكَ عَلَى نَفْسِكَ". قَالَ: هَذَا حَسَنٌ

غَرِيبٌ حَدِيثٌ عَلِيٍّ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ. (۱)

ترجمه: دعلي ښه روايت دی فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم به دوترو په اخر

کې دا مذکوره دعا لوستله

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أَحْيِي

ثَنَاءً عَلَيْكَ أَتَيْتُكَ كَمَا أَتَيْتُكَ عَلَى نَفْسِكَ"

يا الله زه د ستا د غضب نه د ستا درضا په واسطه پناه غواړم اود ستا د عذاب نه ستا درحمت په

^۱ - سنن ابی داود/ الصلاة ۲۴۰ (۱۴۲۷)، سنن النسائي/ قيام الليل ۵۱ (۱۷۳۸)، سنن ابن ماجه/ الإقامة ۱۱۷ (۱۱۷۹) (تحفة

واسطه پناه غوارم اوستا دقهر نه دستا درحمت په واسطه پناه غوارم زه ثنا ستا نشم پوره کولی څنگه چي بي حق دی ته هم هغه شان يی څنگه چي تا خپله خپل خان ستانلی دی
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا روايت دحمادنه علاوه بل چادهشام نه روايت نه دی کړی، او په دي سند حسن غريب دی.

تشریح: "لا احصي ثناء عليك" يعني زه ستا دداسي ثنا بيانولو طاقت نه لرم دکومي چي ته لائق يي، يا ددي دا مطلب دی چي ستا ديو نعمت دتعريف دبيانولو طاقت هم نه لرم امام سيوطي وائي ددي مطلب دادی چي زه ستا په تعريف احاطه نشم کولی.

انت کما اثبتت علي نفسك: يعني ته داسي يي لکه څرنگ چي دي خپل تعريف کړی دی علامه خطابي وائي په دي جمله کې دانساني عجز او انکساري بيان دی انسان که هر څومره کوشش اوکړي خو دالله تعالي په تعريف بيانولو احاطه نشي کولی يو طرف ته دانسان په ذمه تعريف کول هم دي او بل طرف ته استغفار کول هم دي چي ای الله ماستا دتعريف حق ادا نکړو دکوم چي ته مستحق يي (نو بخښنه راته وکړي).

۱۱۴- باب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَعَوُّذِهِ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ

دهر مونه نه پس د نبي کریم صلي الله عليه وسلم ددعا غوښتلو او دمعوذاتو ويلو بيان

۳۵۶۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَرَفِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، وَعَمْرٍو بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَا: كَانَ سَعْدٌ يَعْلَمُ بَيْنَهُ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ كَمَا يَعْلَمُ الْمَكْتُوبُ الْغُلَمَانُ وَيَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَعَوَّذُ بِهِمْ دُبُرَ الصَّلَاةِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَذَلِّ الْعُمُرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَبُو إِسْحَاقَ الْهَنْدَاوِيُّ مُضْطَرِبٌ فِي هَذَا الْحَدِيثِ، وَيَقُولُ: عَنْ عَمْرٍو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَمْرِ، وَيَقُولُ: عَنْ غَيْرِهِ وَيَضْطَرِبُ فِيهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ هَذَا الْوَجْهُ. (۱)

ترجمه: مصعب بن سعد او عمرو بن ميمون وايي چي سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه به خپل اولاد ته ددي کلماتو داسي تعليم ورکولو څنگه چي ماشومانو ته خلق تعليم ورکوي او

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ۱۲۵ (۴۸۴۴)، والدعوات ۳۴ (۲۳۶۵)، و (۲۳۶۰)، و (۲۳۴۲)، و (۲۳۴۲)، و (۲۳۴۲).

(۲۳۹۰)، سنن النسائي / الاستعداد ۵۵ (۵۴۴۴)، و (۵۴۴۹)، (تحفة الأشراف: ۲۹۱۰، و (۲۹۳۲)، و مسند احمد (۱۸۳/۱، ۱۸۶).

ونيل به يي رسول الله صلى الله عليه وسلم به په دي کلماتو د مونځ نه پس پناهې غوښتله :
اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجَبَنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَرْذَلِ الْعُمُرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ
فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ

يا الله جل جلاله زه په تا پناه غواړم دبزدلي نه اوبخيلی نه اوزه په تاسره پناه غواړم ددی نه چي
 دذلت عمرته اورسولی شم اوزه په تاباندي پناه غواړم ددنیا دفتنو نه اوزه په تاباندي پناه
 غواړم دقبر د قبر د عذاب نه

امام ترمذي رحمه الله وايي: عبد الله بن عبد الرحمن وايي چي اسحاق همداني په دي روايت
 كي مضطرب شوی دی او دا حديث په دي سند حسن دی.

لغات : الجبن: معني بزدلي ، فتنه ، گمراه کيدل ، ازمائش کول ، الدنيا دني يدنو دنوا په
 معني دقريب کيدو اود باب سمع نه په معني دذليل.

تشرېح : جبن معني بزدلي دشجاعت ضد دی او بخل معني کنجوسي دسخاوت ضد دی "چي
 اتهاني بوداوالي ته ورسيږم" په داسي حالت کې دانسان حرکات دماشومانو پشان دي او په
 داسي وخت کې هر انسان دالله معرفت او ظاهري او باطني عبادات په کامل طور سره نشي
 کولی نوڅکه دداسي عمرته پناه غوښتلی شوي ده.

علي رضي الله عنه وائي ددينه مراد دپينځه اويو کالو عمر دی په دي کې عموما دانسان
 اعضاء کمزوري کيږي.

من فتنه الدنيا: چي په دنيا کې دومره مشغول شي چي الله ورته هم هير شي او دعبادت نه هم
 منع شي او خواهشات نفسانيه طرف ته روان شي.

اعوذبك من فتنه القبر: دعذاب قبر چي کوم حالات په احاديثو کې راغلي دي داسي دي چي په
 فلاني فلاني طريقه به دقبر عذاب وي ددينه پناه غوښتلی شوي ده، دبعضو په نرد دمنکر نکير
 سوال او جواب مراد دی.

٣٥٦٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَنُرٍ
 بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ خُرَيْمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ،
 عَنْ أُمِّهَا، أَنَّهَا دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا كَوَى، أَوْ قَالَ حَمَى
 تُسَبِّحُ بِهِ، فَقَالَ: "أَلَا أُخْبِرُكِ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكِ مِنْ هَذَا أَوْ أَقْصَلُ؟ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي
 السَّمَاءِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا يَبْنِي ذَلِكَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ

مَا هُوَ خَالِقٌ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ." قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ حَدِيثٌ سَعِيدٌ. (١)

ترجمه: د سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه بیان دي فرماني زه د رسول الله سره يوي بشخي كره داخل شوم او دغه وخت دهغي مخي ته دكجورو زړي پراته وو دهغي وونيل چي مونږ په دي باندي تسبيحات وايو رسول الله او فرمايل ايا داسي به ښه نه وي چي ددينه درته زياته اسانه طريقه اوبايام او تا څومره ونيلي دي! ما ورته اوونيل ضرور يي راته اوبايه نو رسول الله او فرمايل:

"سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ"

يعني زه ستا دمخلوقاتو دتعداد برابر تسبيح وایم يعني دا الفاظ وایه امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث غریب دي او دا حدیث مونږ ته دصفيه په روايت صرف په همدې سند وارد دي يعني دهاشم بن سعيد کوفي په سند او دده سند معروف نه دي، او په دي باب کي دابن عباس رضي الله عنهما نه هم حدیث وارد دي

٣٥٦٩- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ثَمِيرٍ، وَزَيْدُ بْنُ حُبَّابٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي حَكِيمٍ خَطِيعٍ مَوْلَى الزُّبَيْرِ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ صَبَّاحٍ يُصْبِحُ الْعَبْدُ فِيهِ إِلَّا وَمَتَادٍ يَتَأَدَّى: سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دزبير بن عوام رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي هيڅ يو سحر داسي نشته چي دالله تعالي بندگان سبا كړي مگر يو اواز كونكي دا اواز كوي سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ "يعني دا الفاظ واني امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث غریب دي

¹ - سنن ابی داود/ الصلاة (٣٥٦٩) (تحفة الأشراف: ٢٩٥٢)

² - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٩٢٤)

١١٥- باب في دُعَاءِ الْحِفْظِ

دقاران حفظ كولو ددعا بيان

٣٥٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، وَعِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: بَيَّنَّمَا لَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا أُنَيْ تَقَلَّتْ هَذَا الْقُرْآنُ مِنْ صَدْرِي فَمَا أَجِدُنِي أَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا أَبَا الْحَسَنِ أَفَلَا أُعَلِّمُكَ كِتَابًا يَنْفَعُكَ أَنْ يَهْنَ وَيَنْفَعُ بِهِنَ مَنْ عَلَّمْتَهُ وَيُكَبِّتُ مَا تَعَلَّمْتَ فِي صَدْرِكَ؟" قَالَ: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَعَلَّمَنِي، قَالَ: "إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ فَإِنَّ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَقُومَ فِي ثَلَاثِ اللَّيْلِ الْآخِرِ، فَإِنَّهَا سَاعَةٌ مَشْهُودَةٌ وَالدُّعَاءُ فِيهَا مُسْتَجَابٌ، وَقَدْ قَالَ أَرْنِي يَعْقُوبُ لِبَنِيهِ: سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رُبِّي يَقُولُ: حَتَّى تَأْتِيَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ، فَقُمْ فِي وَسْطِهَا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ، فَقُمْ فِي أَوَّلِهَا فَصَلِّ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، تَقْرَأُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَسُورَةِ يَسٍ، وَفِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَحَمْدَ الدُّخَانِ، وَفِي الرُّكْعَةِ الثَّالِثَةِ بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَ الْم تَزِيلُ السَّجْدَةِ، وَفِي الرُّكْعَةِ الرَّابِعَةِ بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَتَبَارَكَ الْمُفْصَلُ، فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ التَّشَهُّدِ، فَاحْمَدِ اللَّهَ، وَأَحْسِنِ الثَّنَاءَ عَلَى اللَّهِ، وَصَلِّ عَلَى، وَأَحْسِنِ، وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ، وَاسْتَغْفِرِ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَإِلَٰهَوَايَكَ الَّذِينَ سَبَقُوكَ بِالْإِيمَانِ، ثُمَّ قُلْ فِي آخِرِ ذَلِكَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَوَكُّلِ الْمُحَامِي أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، وَارْحَمْنِي أَنْ أَكَلَّفَ مَا لَا يَغْنِيَنِي، وَارْزُقْنِي حُسْنَ النَّظَرِ فِيمَا يُرْضِيكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ بِجَلَالِكَ، وَلَوْ رَجِهَكَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِي حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِي، وَارْزُقْنِي أَنْ أَتْلُوهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُرْضِيكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ بِجَلَالِكَ وَلَوْ رَجِهَكَ أَنْ تُتَوَكَّلَ بِكِتَابِكَ بَصْرِي، وَأَنْ تُطْلِقَ بِي لِسَانِي، وَأَنْ تُفَرِّجَ بِي عَنْ قَلْبِي، وَأَنْ تُشَرِّحَ بِي صَدْرِي، وَأَنْ تُغْسِلَ بِي بَدَنِي، لِأَنَّهُ لَا يُعِينُنِي عَلَى الْحَقِّ غَيْرُكَ، وَلَا يُؤْتِيهِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، يَا أَبَا الْحَسَنِ تَفْعَلْ ذَلِكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ، أَوْ خَمْسٍ، أَوْ سَبْعٍ كُجَابٍ بِإِذْنِ اللَّهِ، وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ مَا أَخْطَأُ مُؤْمِنًا قَطُّ"، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ مَا لَيْتَ عَلَيَّ إِلَّا خَمْسًا أَوْ سَبْعًا حَتَّى جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مِثْلِ ذَلِكَ

الْمَجْلِسِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ فِيمَا خَلَا لَا أَخْذُ إِلَّا أَرْبَعَ آيَاتٍ أَوْ تَحْوَهُنَّ، وَإِذَا قَرَأْتُهُنَّ عَلَى نَفْسِي تَغْلَتُنَّ، وَأَنَا أَتَعَلَّمُ الْيَوْمَ أَرْبَعِينَ آيَةً أَوْ تَحْوَهَا وَإِذَا قَرَأْتُهَا عَلَى نَفْسِي فَكَأَنَّمَا كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَ عَيْنَيَّ، وَلَقَدْ كُنْتُ أَسْمَعُ الْحَدِيثَ فَإِذَا رَدَّدْتُهُ تَغْلَتُ وَأَنَا الْيَوْمَ أَسْمَعُ الْأَحَادِيثَ فَإِذَا تَعَدَّدْتُ بِهَا لَمْ أَخْزِمُ مِنْهَا حَرْفًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ ذَلِكَ: "مُؤْمِنٌ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ يَا أَبَا الْحَسَنِ". قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ^(١).

ترجمه د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي يو وخت كي درسول الله صلي الله سره موجود وو چي علي رضي الله عنه ددبي كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شو او عرض يي اوکړو زما مور او پلار دي په تا قربان شي قران خو زما دسيني نه روان دي اوخي او زه خو يي محفوظ کولي نشم رسول الله ورته افرمانيل اي ابوالحسن ايا زه درته دداسي کلماتو خبر درنکړم دکومو په ذريعه چي به الله تعالي تاته فائده درکړي او هغه چاته به هم فائده ورکړي چاته چي ته ددي تعليم ورکړي بيا چي ته څه يادوي هغه به ستا په سينه كي محفوظ وي ما اوونيل هو راته يي بيان کړه اي دالله رسوله رسول الله افرمانيل کله چي دجمعي شپه وي او دشپي په اخري دريمه حصه كي که ته اودريدي شي نو اودريږه او دغه وخت كي عبادت اوکړه ځکه چي دشپي د دريمي اخري حصي داسي وخت وي په کوم كي چي فرشتي هم موجود وي او دعا پکي هم قبليري زما ورور يعقوب عليه السلام هم خپلو خامنو ته اوونيل "سوف استغفرلکم ربي" يعني زر ده چي زه به ستاسو دپاره دخپل رب نه مغفرت اوغواړم، که دراتلونکي جمعي په شپه دشپي په اخري حصه كي بيدار نشوي نو په درمياني حصه كي اودريږه او که په مينځني حصه كي بيدارنشي نو په اولني حصه كي اودريږه او څلور رکعاته مونځ اوکړه، په اولني رکعات كي سورة فاتحه او سورة يسين اووايه په دويم رکعات كي سورة فاتحه او سورة دخان او په دريم رکعات كي سورة فاتحه او سورة السجده اووايه او په څلورم رکعات كي سورة فاتحه او سورة ملک اووايه بيا چي دتشهد نه فارغ شي نو الله تعالي حمد اووايه او په بنه شان سره ثناء بيان کړه او په ماباندي درود په بنه شان سره اووايه او په ټولو نبيانو باندي درود اووايه او دمومنانو سرو او مومنانو بنځو دپاره مغفرت اوغواړه او دهغه مومنانو رونرو دپاره هم مغفرت دعا اووايه څوک چي ستا نه مخکي تير شوي دي بيا ددي ټولو کارونو کولو نه پس دا دعا اووايه:

اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَوَكُّلِكَ التَّامِّ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، وَارْحَمْنِي أَنْ أَكَلَّفَ مَا لَا يَغِيْبُنِي، وَارْزُقْنِي حُسْنَ

التَّكْوَرُ فِيمَا يُزِيقُكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُزَامُ،
أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَبَّ رَحْمَنٍ بِجَلَالِكَ، وَتُؤَرِّ وَجْهَكَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِي حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِي، وَأَرْزُقْنِي أَنْ
أَكْمُلُوهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُزِيقُكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ
الَّتِي لَا تُزَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَبَّ رَحْمَنٍ بِجَلَالِكَ وَتُؤَرِّ وَجْهَكَ أَنْ تُتَوَرَّ بِكِتَابِكَ بَصْرِي، وَأَنْ تُطْلِقَ بِهِ
لِسَانِي، وَأَنْ تُفَرِّجَ بِهِ عَن قَلْبِي، وَأَنْ تُفَرِّجَ بِهِ صَدْرِي، وَأَنْ تُغْسِلَ بِهِ بَدَنِي، لِأَنَّهُ لَا يُعِينُنِي عَلَى
الْحَقِّ غَيْرُكَ، وَلَا يُؤْتِيهِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

يعني اي الله په ماباندي رحم او کړي په داسي شان سره چې خو پوري زما ژوند وي چې زه بيا
هيڅ کله گناه اونکر م او اي الله ته په ماداسي رحم او کړي چې زه په بي فاندې کارونو کي مبتلا
نشم او چې کوم کارونه ستا درضا اسباب دي دهغي دپېژندلو دپاره ماته بناسنه نظر راکړي.
اي الله داسمانونو او زمکو پيدا کونکيه اي دجلال او اکرام مالکه ته دداسي عزت او مرتبي والا
بي دکومي دحاصلولو چې څوک قصد او اراده نشي کولي، اي الله اي دلوي رحمت مالکه زه
ستا دجلال او ستا دمنور مخ په وسيله ستا نه دعا غواړم چې ته زما زړه ستا دكتاب دحفظ
سره اوتري کوم قران چې تا ماته خودلي دي چې دا زما په زړه کي محفوظ پاتي شي او ته ماته
ددي خبري توفيق راکړي چې زه دا کتاب په ښه طريقه اولولم چې تالره زمانه راضي او
خوشحاله کړي، اي الله داسمانونو او زمکي پيدا کونکيه دجاه او جلال او عزت مالکه دکوم
عزت چې څوک اراده هم نشي کولي، اي الله او اي رحمان ذاته ستا دجلال او ستا دمخ دنور په
وسيله زه ستا نه دا سوال کوم چې ته دخپل کتاب په ذريعه زما نظر منور کړي (چې معرفت
الهي راته حاصل شي، او زما ژبه هم ددي موافق اوچليږي، او ددي په ذريعه زما دزړه غم ختم
کړي او ددي په ذريعه زما سينه پرانيږي (چې زه ښي خبري اوپېژنم، او ددي په ذريعه زما بدن
اووينځي (چې زه پاک او صاف پاتي شم، ځکه چې په حق باندي زما دتلو دپاره ستا نه علاوه بل
څوک مددگارې نشي کولي او نه ستا نه علاوه ماته بل څوک حق راکولي شي او الله تعالي چې
لوي شان والا او لوي ذات والا دي دهغه نه علاوه بل څوک دگناهونونه دراگرځيدو او دنيکيانو
دجاري ساتلو توفيق بل څوک نشي ورکولي، اي ابولحسن همداسي کوه تر دري جمعوي يا پنځو
جمعوي يا اوه جمعوي پوري، الله تعالي به ستا دعا قبوله کړي، او زما دي په هغه ذات قسم وي
چاچي زه په حقه رالېږلي يم په دي طريقه چې هر يو مومن عمل او کړي هغه به محروم پاتي
نشي، دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي زما دي په الله قسم وي علي رضي الله عنه په پنځه
يا اوه جمعي اودريدلي وي چې بيا درسول الله په خدمت کي په يو مجلس کي حاضر شو او
عرض يي او کړو اي دالله رسوله ما ددينه مخکي څلور ايتونه يا ددي پشان دوه يا يو ايت يا کم
او زيات يادول او چې کله به مي دا په زړه کي تکرارول نو بيا به رانه هير شول مگر اوس زما دا

حال دي چي څلويښت ايتونه يا دڅلويښتو نه دوه يا څلور کم ايتونه يادوم او چي کله زه دا تکراروم نو ماته داسي ښکاري لکه چي قرآن زما په وړاندي پرانيستلي پروت دي، اوزه يي په رواني سره لولم، او همدا رنگي ددينه مخکي چي ما احاديث اوريدل او بيا به مي تکرارول نو زما په دماغو کي به نه پاتي کيدل ليکن نن زما دا خيال دي چي زه احاديث واورم او بيا يي بيانوم نو په هغي کي رانه يو حرف هم نه پاتي کيږي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دي مرقعه او فرماښل دکعبي په رب مي دي قسم وي اي ابوالحسن ته مومن يي امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دوليد بن مسلم په سند پيژنو.

۱۱۶۔ باب فِي انْتِظَارِ الْفَرَجِ وَغَيْرِ ذَلِكَ

فراخی ته دا انتظار کولو بیان

۳۵۷۱۔ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ، وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَكَذَا رَوَى حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ، وَقَدْ خُولِفَ فِي رَوَايَتِهِ، وَحَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ هَذَا هُوَ الصَّفَّارُ لَيْسَ بِالْحَافِظِ، وَهُوَ عِنْدَنَا شَيْخٌ بَصْرِيُّ، وَرَوَى أَبُو نُعَيْمٍ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حُبَيْرٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا، وَحَدِيثُ أَبِي نُعَيْمٍ أَشْبَهَ أَنْ يَكُونَ أَصَحَّ. (١)

ترجمه. د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماښلي دي د الله تعالي نه دهغه فضل او غواړي يقينا چي الله تعالي دا خوښوي چي غوښتل ورنه اوکړي شي او په عبادتونو کي بهترين عبادت د فراخي راتلو انتظار کول دي امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حماد بن واقد همداسي نقل کړي دي، او دده په روايت کي دده خلاف شوي دي او حماد بن واقد په صفار مشهور دي او حافظ نه دي او زمونږ په نزد دبصري اوسيدونکي شيخ دي، دارنگي دا حديث ابو نعيم داسرائيل نه او هغه دحکم بن جبير نه ديو کس په واسطه دښي کريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل کړي دي او دابونعيم حديث دصحت سره زيات مشابه دي.

٣٥٧٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَبِي عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْعَجْزِ وَالْبُخْلِ". وَبِهَذَا الْإِسْنَادُ، وَبِهَذَا الْإِسْنَادُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ "يَتَعَوَّذُ مِنَ الْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دزید بن ارقم رضي الله عنه بیان دي فرماني چي ما دني کريم صلي الله عليه وسلم نه دا دعا اوريدلي ده چي ونيل بي "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْعَجْزِ وَالْبُخْلِ". يعني اي الله زه په تاباندي پناه غوارم دستي او کاهلي نه او د عاجز کيدو او خواريدو نه او د بخل او کنجوسي نه، او په همدې سند دني کريم صلي الله عليه وسلم نه مروې دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به پناهي غوښتله دبودوالي او دقبر دعذاب نه امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

٣٥٧٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، أَنَّ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ حَدَّثَهُمْ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا أَكَاهَهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ الشُّوءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَنْعُ بِأَلَمٍ، أَوْ قَطِيعَةً رَجِمَ". فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: إِذَا لُكِّثُ، قَالَ: "اللَّهُ أَكْثَرُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَهَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ. وَابْنُ ثَوْبَانَ هُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ الْعَلْبَدِيُّ الشَّامِيُّ. (١)

ترجمه عبادہ بن الصامت رضي الله عنه فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي هر يو بنده چي دالله تعالي نه دعا غواړي نو ده ته خو يا هغه څيز ورکړي شي کوم چي يې غوښتلي وي او يا ددي دعا په نتيجه کي ددي دعا په مثل چي کوم مصيبت ده ته راتلونکي وي هغه ورته الله تعالي لري کړي مگر څو پوري چي دگناه باره کي دا دعا نه وي او يا دصله رحمي قطع کولو باره کي نه وي.

١ صحیح مسلم/الذکر والدعاء ١٨ (٢٤٢٢). سنن النسائي/الاستعانة ١٣ (٥٣٦٠). و. ٦٥ (٥٥٢٠). (تحفة الأشراف: ٢٦٤٦).

و. مسند احمد (٢/٢٤٠).

١ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥٠٤٢).

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او داين ثوبان نوم عبد الرحمن بن ثابت بن ثوبان العابد الشامي، دي

د عبادۀ بن صامت رضي الله عنه حالاته

نوم عبادۀ كنيه ابو الوليد په بني خزرج كې يي د سالم خاندان سره تعلق دی دپلار نوم يي صامت او دمور نوم يي قرۀ العين وو. په غزوه بدر او ددينه پس په تمامو عزواتو كې شريك پاتې شوی دی او په بيعۀ الرضوان كې هم موجود وو. طبقات ابن سعد، خلافت صديقي او فاروقي كې هم په جنگونو كې شريك پاتې شوی دی عمر فاروق رضي الله عنه دخپل خلافت په زمانه كې دی د فلسطين قاضي مقرر كړی دی عبادۀ د حفاظو صحابه كرامو دجملي نه وو چي اصحاب صفه ته به يي دقرائت تعليم ورکولو، مسند احمد،

عمر فاروق رضي الله عنه دی په شام كې دمسلمانانو دتعليم دپاره متعين كړی وو دقرائت نه علاوه په فقه كې ورته هم مهارت حاصل وو يوخل قتاده دعباده ملاقات ته لاړو نو ویی ونيل "وكان قد تفقها في دين الله" يعني عبادۀ دالله په دين كې مهارت حاصل كړی وو

وفات د دوه اويكالو په عمر كې دهجرت په ۳۴كال وفات شو دوفات وخت يي چي نژدي شو نو يو خوي يي ورته دوصيت كولو درخواست اوکړو نو ویی فرمايل مانېغ كينوى او بيابي ددينه پس اوفرمايل اى بچيه په تقدير به يقين ساتي ورنه ايمان ته دي خبرنشته، مسند احمد،

دده د دفن كيدو دخاي په باره كې دعلماؤ دري اقوال دي. اول ابن سعد رمله مقام ليكلى دی. دويم بعضي علماؤ بيت المقدس ليكلى دی او امام بخاري فلسطين ليكلى دی. ددي دري وارو په حقيقت كې څه اختلاف نشته ځكه چي رمله په فلسطين كې يوه صوبه ده او بيت المقدس هم يوه خلع ده دده دروايت شمير ۱۸۱ دی چي شپږ متفق عليه دي او دوه صرف بخاري نقل كړي دي

۱۱۷_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۷۴_ حَدَّثَنَا سَفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا أَخَذْتَ مَطْبَعَكَ، فَتَوَضَّأْ وَهُوَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ افْطَحْ عَلَى هَيْكَلِ الْأَيْمَنِ، ثُمَّ قُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ وَخِيْتُ إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ

رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مُنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَكَيِّفَكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، فَإِنْ مَتَّ فِي لَيْلَتِكَ مَتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ^١، قَالَ: فَزِدْتُهُنَّ لِأَسْتَذْكِرُهُ، فَقُلْتُ: آمَنْتُ بِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، فَقَالَ: قُلْ آمَنْتُ بِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، قَالَ: وَهَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنِ الْبَزَّازِ، وَلَا تَعْلَمُ فِي شَيْءٍ مِنَ الرِّوَايَاتِ ذِكْرَ الْوُضُوءِ إِلَّا فِي هَذَا الْحَدِيثِ^(١).

ترجمه براء بن عازب رضي الله عنهما راوي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته اوفرمائيل چي كله ته خپل دخوب خاي ته راتلل غواړي نو اول دمانځه پشان اودس اوكره بيا په بني ابرخ باندې ځمله او دا دعا اولوله:

اللَّهُمَّ أَسَلْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَفَوَضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْبَجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ وَرَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مُنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَكَيِّفَكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ

اي الله ما خپل روح تاته اوسپارلو، خپل مخ مي ستا طرف ته كړو، خپل كارونه مي تاته حواله كړل، او ستا په حفاظت كې راغلم، خوشالي خوشالي او په ويره ويره نه خوچرته ستا نه دتبتيدو خاي شته اونه ستا نه دپېچ كيدو كوم مقام شته، ما ستا په نازل كړي كتاب او ستا راليږلي نبي باندې ايمان راوړلو، بيا كه چري ته په دي شپه كې مړشوي نو ستا دا مرگ به په فطرت باندې وي ستا دا دعا دي ستا اخري كلام وي ايمني ددينه پس بله څه خبره مه كوه، راوي وايي چي ما ددي كلماتو تكرار وكړو ددي دپاره چي حفظ يي كړم نو مابه برسولك الذي ارسلت ونيل راته يي اوفرمائيل نبيناك الذي ارسلت وايه.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي، دا حديث دبراء بن عازب نه په يو څو سندونو مروي دي مگر ددي روايت نه علاوه مونږ په هيڅ يو روايت كي دا نه دي موندلي چي داودس ذكر پكي شوي وي.

لغات: شق، جانب، كناره والجبانت سپارل ملجاء دلجيه لجا فتح نه او سمع نه په معني دپناه اختلو.

تسريح فتوضاء: اودس اوكره، دا اودس مستحب دي

وضوءك للصلاة: په شان دهغه اودس چي ته يي دمونغ دپاره كوي اودس وكړه، دلته اعتراض دي دهغه لغوي اودس نه دكوم اطلاق چي په لاس وينځو او غږغږي كولو كيږي لكه چي دخوراك نه مخكې چي كولي شي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الوضوء ٥٥ (٢٢٤)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٠)، سنن ابن ماجه / الدعاء ١٥ (٢٨٤٦)، تحفة الأشراف: ١٠٢٣، سنن الدارمي الاستئذان ٥١ (٢٤٢٥).

شكك الاليم: عياضي عياض وائي په بني اړخ پريوتوكې دا فائده ده چي دانسان زړه چپ طرف ته وي نو كه دى په چپ طرف خملې نو په خوب كې به بالكل مستغرق نه وي او زيات راحت او سكون به ورته ملاو نشي نو په تهجدو كې به ورته پاڅيدل اسان وي او كه ددي په خلاف خملې نو دغفلت خوب به ورباندي راشي او پاڅيدل به ورته گران شي

سوال رسول الله به په بني اړخ ولي خملاستو دهغه زړه خوبه بيدار وو هيڅ كله به نه غافل كيدو

جواب رسول الله په شرف والا هر كار كې بنى طرف خوښولو دويم دا چي په دي كې دامت دپاره تعليم دى

اللهم اسلمت نفسي: اى الله ماتاته خپل خان سپارلى دى يعني خپل خان مي ستا تابع كړى دى خكه چي هيڅ نفع نشي ملاويدى او هيڅ تكليف نشي لري كيدى ترخوږوري چي تا غوښتلي نه وي زه تاته سپارلى شوى يم نو اوس كه په ما هر څه حال راځي زه به په تا باندي اعتراض اونكړم

٣٥٧٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُجَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي قُدَيْلٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُلَيْبٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْبَزَّازِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: خَرَجْنَا فِي لَيْلَةٍ مَطِيرَةٍ، وَهَلَمَّةٍ شَدِيدَةٍ، تَكَلَّبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي لَنَا، فَقَالَ: فَأَذْرَكْتُهُ، فَقَالَ: قُلْ: فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ قَالَ: قُلْ: فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، قَالَ: قُلْ، فَقُلْتُ: مَا أَقُولُ؟ قَالَ: قُلْ: "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، وَالْعَزَّوَجَلَّ جِئْتُ نَبِيٍّ وَتَضَيَّعْتُ لَكَ مَرَاتٍ كَثِيرًا مِنْ كُلِّ عَمَلٍ". قَالَ أَبُو عَرِيصٍ: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَأَبُو سَعِيدٍ الْبَزَّازُ هُوَ أَسِيدُ بَنِي أَبِي أُسَيْدٍ مَدَنِيٍّ. (١)

ترجمه عبدالله بن حبيب رضي الله عنه وائي چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل چي سحر اوماښام قل هو الله احد او معوذتين دري دري خله لوله دا به دهر څيز نه تاته كفایت او کړي څه تکلیف او څه ضرر به تاته اونه رسيږي،

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او دابوسعید براد نوم اسيد بن ابي اسيد مدني دي

لغات المعوذتين قل اعوذ برب الفلق، او ، قل اعوذ برب الناس، تکفیک کفي يکفي کفاية معني کافي کيدل

١- سنن ابی داود/ الأدب ١١ (٥٠٨٢)، سنن النسائي/ الاستعاذه ١ (٢٢٢)، (تحفة الأشراف ٢٥٠)

تشریح دسحر او ماښام په دعاگانو کې سورة اخلاص او معوذتین هم دي ددي سورتونو په احاديثو کې ډیر فضائل راغلي دي په یو روایت کې راځي چې سورة اخلاص لوستل په ثواب کې دقران د دریمې حصې سره برابر دی او په بل روایت کې راځي چې څوک روزانه دوه سوه پیري قل هو الله احد وائي نو دده دعمل نامي نه به دپنځوسو کالو گناهونه ختم کړي شي په یو بل روایت کې دي چې څوک لس پیري روزانه سورة اخلاص وائي نو دده دپاره به په جنت کې یو کور جوړ کړی شي

همدا رنگي دمعوذتینو هم ډیر فضائل راغلي دي په یو روایت کې راځي چې یو ځل رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل نن شپه داسې ایتونه نازل شوي دي چې ددي برابر نور جرته نه دي نازل شوي او هغه قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس دي

اول دي سورة اخلاص او وائي ځکه چې دا په منزله دحمد او ثناء دی او بیا دي معوذتین او وائي ځکه چې دا په منزله ددعا دي او دکومي دعا نه مخکې چې حمد او ثناء وي هغه زر قبلېږي ددي دواړو سورتونو دري دري پیري وئیل پکار دي علماء وائي چې ددعا په ادابو کې دا هم دي چې سړی دي دعا دري دري پیري وائي

یکفیک من کل شیء: یعنی دا دري سورتونه دومره جامع دي چې دتمامو دعاگانو او دتمامي شپې دضررونو دختمولو دپاره کافي دي بعضي علماء وائي چې دکافي کیدو نه مراد قیام اللیل دي

دعبدالله بن خبيب رضي الله عنه حالات

نوم عبدالله دپلار نوم خبيب دجهيني قبيلې سره تعلق لري چې دانصارو حليف ده، او دمديني اوسيدونکی وو او صرف دري روايات ورته منقول دي. علامه برقي وائي چې دده نه صرف دوه احاديث مروی دي لیکن علامه ابن جوزي وائي چې دري روايات ورته منقول دي.

۱۱۸_باب فی دُعَاءِ الضَّيْفِ

میلمه به کوربه ته څه دعا کوي

۳۵۷۶_ حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ الشَّامِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ، قَالَ: لَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي، فَقَرَّبْنَا إِلَيْهِ طَعَامًا فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ أَقْبَضَ يَدَيْهِ وَأَكَلَ، وَيُلْقِي النَّوَى بِأَصْبَعَيْهِ جَمَعَ السَّبَابَةَ وَالْوُسْطَى، قَالَ شُعْبَةُ: وَهُوَ كَقِي فِيهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَالْقَى النَّوَى بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ ثُمَّ أَقْبَضَ يَدَيْهِ فَشَرِبَ، ثُمَّ تَلَا لَهُ الْإِلَهِي

عَنْ يَسِيْرِهِ، قَالَ: فَقَالَ أَبِي وَأَخَذَ بِلِحَامٍ دَابَّتِيْهِ: ادْعُ لَنَا، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيْمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاغْفِرْ لَهُمْ، وَارْحَمْهُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيْحٌ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ (١).

ترجمه د عبدالله بن بسر ... نه روايت دی فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم زماډپلارخواته تشريف راوړو اودهغه ميلمه شو زماډپلار ورته خوراک پيش کړو رسول كريم صلي الله عليه وسلم اوخوړلو اوبيايی ورته اوبه راوړلی هغه يی هم وځکلي او دخان نه بني طرف والا کس ته يی ورکړي اوبيايی کجوروي اوخوړلی اودکجورو زړي به يی دگوتوبه شاگانو باندي غورخول ، راوي وايي چي زماډپلار وويل رسول كريم صلي الله عليه وسلم دسورلی واگي ونيولي او دا دعا يي اوفرمايله : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيْمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاغْفِرْ لَهُمْ، وَارْحَمْهُمْ اي الله دوي ته برکت ورکړي په هغه څيزکې کوم چي تادوي ته ورکړی دی اوبخښنه وکړي دوي ته اورحم وکړي په دوي باندي امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي او ددي سند نه علاوه په نورو سندونو هم د عبدالله بن بسر رضي الله عنه نه مروي دي

د عبدالله بن بسر رضي الله عنه حالات

نوم عبدالله ډپلار نوم بسر او د ماښن قبيلي سره يي تعلق وو دده مور او پلار او ورور چي علي دی او دده خور صحماء ټولو ته د رسول الله صلي الله عليه وسلم دملقات شرف حاصل شوی دی رسول الله صلي الله عليه وسلم ددوی دپاره د عمر د اوږدوالي دعا غوښتلي ده ۵۰ روايات ورته منقول دي چي په بخاري او مسلم کې يو يو ذکر شوي دي . اصحاب سير ليکلي دي چي دده مرگ ناڅاپي داودس په وخت کې واقع شو دده دپاره نبي كريم صلي الله عليه وسلم د عمر داوږدوالي دپاره دعا غوښتلي وه نو ځکه يي عمر ډير اوږد وو چي په شام ياحمص کې په ۸۸ هجري کې وفات شو او عمر يي ۹۴ کلونو ته رسيدو او د بعضو په نزد دده عمر سل کاله وو (تهذيب التهذيب،

۳۵۷۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي عَمْرٍو بْنُ مُرَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ يَسَارٍ بْنَ زَيْدٍ مَوْلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

١ _ صحيح مسلم / الأشربة والأطعمة ۲۲ (۲۰۲۲) . سنن ابی داود / الأشربة ۲۰ (۳۴۹) (تحفة الأشراف : ۵۲۰۵) . سنن

حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ قَالَ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ النَّبِيُّ الْقَيُّومُ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ غُفِرَ لَهُ وَإِنْ كَانَ قَرَمَ مِنَ الرَّحْبِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: بلال بن يسار: دخپل پلارنه روايت کوي فرماني چي دخپل پلارنه مي اوريدلي دي چي حديث يي بيانول زما دنيکه نه چي هغه درسول کريم صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چي فرمايل يي چاچي دا دعا اوويله

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ النَّبِيُّ الْقَيُّومُ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ»

بخنه غواړم د الله تعالي نه چي ډير لوي دي او الله داسي ذات دي د چا نه علاوه چي بل حقدار د بندگۍ نشته، او هميشه ژوندي دي او تدبير کونکي دي. نويخنه به ورته وشي اگرکه دکافرو دمقابلي نه تختيدلي وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو.

١١٩-باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٧٨- حَدَّثَنَا مَخْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ خُرَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُلَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا هَبْرِيًّا الْبَصْرِيَّ أَمَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: اذْعُ اللَّهُ أَنْ يُعَافِيَنِي. قَالَ: "إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ وَإِنْ شِئْتَ صَبَرْتُ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ". قَالَ: فَأَذَعُهُ. قَالَ: فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَطَّأَ فَيُحْسِنَ وَضُوءَهُ وَيَدْعُو بِهِذَا الدُّعَاءَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتُوجُّهُ إِلَيْكَ بِبَيْتِكَ، مُحَمَّدٌ نَبِيُّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي كُوجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقَضَى لِي، اللَّهُمَّ فَفَعِّلْهُ لِي". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي جَعْفَرٍ وَهُوَ الْعَظِيمُ، وَعُثْمَانُ بْنُ حُلَيْفٍ هُوَ أَخُو سَهْلِ بْنِ حُلَيْفٍ. (١)

ترجمه: د عثمان بن حنيف رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي يو نابينا کس د نبي کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شو او عرض يي اوکړو يوه داسي دعا راته اوينايه

چي الله تعالي راته عافيت را کري رسول الله ورته او فرماييل که ستا خوښه وي نوزه به يي درته اوبنايم او که خوښه دي وي صبر او کړه ځکه چي دا ستا دپاره ډير فائده بند دي هغه او وويل دعا راته بيان کړی رسول الله ورته حکم او کړو چي اودس او کړه او اودس په ښه شان سره او کړه او بيا دا دعا او غواره

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأُكْرِمُكَ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ، مُحَمَّدٍ نَبِيَّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقَضِّيَ لِي، اللَّهُمَّ فَشَفِّعْنِي"

يعني اي الله زه ستا نه صحت غواړم او ستا د نبي محمد څوک چي نبي درحمت دي دهغه په وسيله تاته متوجه کيږم، ما ستا په واسطه پخپل دي ضرورت کي خپل رب ته توجه کړي ده تردي چي ته اي الله زما دا ضرورت پوره کړي پس اي الله ته زما په باره کي دده شفاعت قبول کړي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو يعني د ابو جعفر په روايت او ابو جعفر خطمي دي او عثمان بن حنيف دسهل بن حنيف ورور دي.

٣٥٧٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْنُ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ صَمُرَةَ بْنِ حَبِيبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَنْهُ بَنُو عَبْسَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الرَّبُّ مِنَ الْعَبْدِ فِي حَوْبِ اللَّيْلِ الْآخِرِ، فَإِنْ اسْتَظَعْتَ أَنْ تَكُونَ مِنْ يَدُكُ اللَّهُ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ (١)

ترجمه: د عمرو بن عبسه رضي الله عنه بيان دي فرماني چي د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي الله تعالي خپل بنده ته دتولو نه زيات دښي په اخري حصه کي تردي کيږي نو کچري ستا نه کيدي شي چي کوم خلق دښي په دغه حصه کي عبادت کوي نو ته هم په دي کي شامل شه او ددي خلقو دجملي نه جوړ شه (يعني تهجد او کړه)، امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي.

د عمرو بن عبسه حالات:

نوم عمرو ڪنڀه ابو نجيح ڊپلار نوم عبسه بن عامر اودمور نوم بي رمله بنت رقيعه وو عمرو بن عبسه ابوذر غفاري رضي الله عنه مور شريك ورور وو
داسلام په ابتداء ڪې مسلمان شوى وو چي واقعه بي په پورتنى حديث ڪې موجوده دطائف او فتح مکه وغيره په غزواتو ڪې درسول الله سره شرڪت ڪړى دى
دطائف په محاصره ڪې چي ڪله رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماڻيل ڪه څوڪ يو غشى اولي هغه ته به دجنت يوه دروازه پرانيستلى شي ددي بشارت په اوريدوسره عمرو شپارس غشي اوويشتل.

صاحب داصابه ليکلي دي چي عمرو دخلاقت عثمانى په اخر ڪې وفات شوى دى
مرويات: چونکه دبنی کریم صلي الله عليه وسلم صحبت موقعه ورته ڪمه ملاؤشوي وه ليکن ددي باوجود دحديث په کتابونو ڪې دده نه ۴۸ روايات مروی دي تهذيب الکمال.

۳۵۸- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الذِّمَشِيُّ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مَعْدَانَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا دَوْسٍ الْيَحْصِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ ابْنِ عَالِيٍّ الْيَحْصِيَّ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ زَعَكَرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: "إِنَّ عَبْدِي كُلَّ عَبْدِي الَّذِي يَذْكُرُنِي وَهُوَ مُلَاقٍ قَوْلَهُ يَغْنِي عِنْدَ الْقِتَالِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ، وَلَا نَعْرِفُ لِعُمَارَةَ بْنِ زَعَكَرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا هَذَا الْحَدِيثَ الْوَاحِدَ، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: وَهُوَ مُلَاقٍ قَوْلَهُ إِنَّمَا يَغْنِي عِنْدَ الْقِتَالِ، يَغْنِي أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ (۱)

ترجمه: دعمارہ بن زعکرہ بيان دي درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي الله تعالي فرمائي زما بنده، زما ڪامل بنده هغه څوڪ دي څوڪ چي ما دهغه وخته پوري يادوي ڪله چي دي دجنگ په وخت ڪي دخپل دوشمن مخي ته ولاړ وي
امام ترمذي رحمه الله وايي. داحديث غريب دي مونږ بي صرف په همدي سند پيڙنو او سند بي قوي نه دي او ددي يو حديث نه علاوه دعمارہ بن زعکرہ بل ڪوم حديث چي درسول الله نه بي نقل ڪري وي مونږ ته معلوم نه دي، او دالله تعالي دقول "وهو ملاق قرنه" مطلب دادې چي دجنگ په وخت ڪي يعني په داسي وخت ڪي هم هغه دالله تعالي ذکر جاري ساتي.

١٢٠- باب فِي فَضْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

د " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " فضيلت

٣٥٨١- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنِ زَادَانَ يُحَدِّثُ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَيْبٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، أَنَّ أَبَاهُ دَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْدُمُهُ، قَالَ: فَمَرَّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ صَلَّيْتُ فَضَرَبَنِي بِرِجْلِهِ وَقَالَ: "أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ؟"، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: "لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ"، قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ. (١)

ترجمه: دقيس بن سعد بن عبادہ نہ روایت دی فرمائی چي زما ہلار سعد بن عبادہ زہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم تہ دھغوی دخدمت دبارہ حوالہ کرم قیس وائی زہ دمونخ کولو نہ بس ناست وم چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم زما پہ خوا کي تیر شو او زما دخبرولو دبارہ بي زما نہ خیلہ خپہ اولگولہ او بیایي اوفرمانیل ایا دجنت پہ دروازو کي درتہ یوہ دروازہ اونہ بنایم ما اووئیل ولي نہ ضرور بي راتہ اونبایہ نو وبي فرمانیل ولا حول ولا قوة الا بالله وئیل دي امام ترمذي رحمہ اللہ وایي دا حدیث پہ دي سند حسن صحیح غریب دي

٣٥٨٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، قَالَ: "مَا تَهْضَمُ مَلَكَ مِنَ الْأَرْضِ حَقٌّ قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". (٢)

ترجمه: صفوان بن سليم وائی ہیخ یوہ فرشتہ د "لا حول ولا قوة الا بالله" وئیلو نہ بغیر دزمکی نہ پور تہ نہ خیري

١٢١- باب فِي فَضْلِ التَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيسِ

دتسبیح او تهلیل او تقدیس بیان

٣٥٨٣- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جَزَائِرٍ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَسْرِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ هَارِثَ بْنَ عُمَيَّانَ، عَنْ أُمِّهِ حَنِيفَةَ بِنْتِ يَاسِرٍ، عَنْ جَدِّهَا يُسَيْرَةَ وَكَانَتْ مِنْ

١ - سنن النسائي، عمل اليوم والليلة، ١٣٠ (٣٥٥)، (تحفة الأخراف، ١١٠٩)، و مستند احمد (٢٢٢٢)

٢ - تفرد به المؤلف

الْمُهَاجِرَاتِ، قَالَتْ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَلَيْكُمْ بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيرِ، وَاعْبُدُوا بِالْإِتْمَالِ فَإِنَّهُمْ مُسْتَوْلَاتٌ مُسْتَظَفَاتٌ، وَلَا تَغْفُلْنَ فَمَنْسِيْنَ الرَّحْمَةِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ هَانِ بْنِ عُثْمَانَ، وَقَدْ رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ رِبْعَةَ، عَنْ هَانِ بْنِ عُثْمَانَ. (١)

ترجمه د سیره رضي الله عنها نه روایت دی او سیره دمهاجراتو د جملي نه ده، فرمایي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته وفرمايل لازم دي په تاسو باندي تسبیح، او لا اله الا الله، او سبحان الله و تیل، اودا به په گوتو شمیرئ ځکه چي دگوتونه به د قیامت په ورځ تپوس کیري اودوي به خبري کوي او غفلت مه اختیاری کنه نو درحمت په ویش کي به هیري کړئ شی

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا روایت مونږ صرف د هاني بن عثمان په روایت پېژنو، او محمد بن ربيع هم دا روایت د هاني بن عثمان نه نقل کړی دی

تشریح: په قیامت کي د انساني اعضاؤ په خبرو کولو باندي قراني متواتر نصوص شاهد دي مثلاً په سورت النور کي ارشاد الهي دي: **يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** ٥٠ په کومه ورځ چي به گواهي کوی په دوی باندي ژبي ددوی اولاسونو ددوی

ابن جرير او ابن ابي حاتم دابو موسي اشعري رضي الله عنه نه روایت نقل کړي دي چي د قیامت په ورځ به الله تعالي بنده لره د حساب دپاره را طلب کړي اودده هغه کړي اعمال به دده په وړاندي حاضر کړي کوم چي دبنده او د الله تعالي په مینځ کې وي يعني حقوق الله سره تعلق لرونکي اعمال چي بنده به ورنه هم واقف وي، مومن به اقرار وکړي او عرض به وکړي چي اي زما ربه ما دا کړي وو او ما دا کړي وو، او ددینه پس به وړباندي الله تعالي پرده واچوي او معافي به ورته وکړي او گناه به يي په داسي شان سره پته شي چي دزمکي په مخ به يي هيڅوک نشي ليدلي مگر دده نيکياني به ښکاره وي او ټول خلق به دده نيکياني وښي او پخپل مینځ کې به يي بيانوي، منافق چي کله حساب دپاره راوغوښتلي شي او دده رب دده اعمال دده په وړاندي موجود کړي نو دي به انکار اوکړي او عرض به اوکړي اي زما پروردگاره ستا په عزت مي دي قسم وي چي دا کارونه مانه دي کړي فرشتو دا کارونه په ما پسي ليکلي دي، فرشتي به اوواني ايا په فلاني فلاني ځاي کې دي دا کارونه نه وو کړي منافق به اوواني درب په عزت مي دي قسم وي چي ما نه دي کړي نو پدغه وخت کې به دده په خوله باندي مهر اووهلي شي او

دده اندامونه به شهادت ورکړي ابو موسي رضي الله عنه او ونييل زما گمان دي چي دټولو نه مخکې به دده بنی طرف والا ورون گواهي ورکړي او بيا ابو موسي ايت کریمه "اليوم نختم على افواههم" تلاوت کړو.

ابو يعلي او حاکم دابو سعيد خدري رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي او حاکم صحيح هم گنړلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم داسي فرمايلي وو
امام احمد په صحيح سند سره او طبراني هم دعقبه بن عامر رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمايل په کومه ورځ چي به په خوله باندي مهر اووهلي شي نو پدغه ورځ چي به دده په هډوکو کې کوم يو دټولو نه مخکې خبري کوي هغه به دده ورون وي.

امام احمد او نسائي او حاکم او بيهقي د معاويه بن جنده نه روايت بيان کړي دي او حاکم يې صحيح هم کړي ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل د قيامت په ورځ به پداسي حالت کې راشي چي په خولو به يې دانبي ختلي وي يعني بندي به وي، نو دټولو نه مخکې به دسري ورون او ورغوي خبري کوي.

مسلم په باب دروئيت دباري تعالي کې دابو هريره رضي الله عنه نه ديو اوږد حديث په ضمن کې نقل کړي دي چي دانسان په عمل به شهادت دده ورون او دده غوښي او دده هډوکي ورکوي او داسي کس به منافق وي او په ده به دالله تعالي غضب وي.

شبهه: دلته الله تعالي او فرمايل چي ددوی ژبي به گواهي ورکوي او په بل ايت کې يې فرمايلي دي چي ددوی په خولو به مهر اولگوو او ددوی لاسونه او خپي به زمونږ سره خبري کوي نو په ظاهري اعتبار سره په دواړو ايتونو کې اختلاف دي.

جواب: په خوله باندي دمهر لگولو مطلب دادي چي هغوی به پخپله پخپلي ارادي سره په خوله خبري نشي کولي، يعني دخپل مرضی مطابق به په ژبو خبري نشي کولي، دا مطلب نه دي چي ددوی د ارادو نه خلاف به هم ددوی دژبو نه کوم لفظ نه وځي.

قرطبي ليکلي دي جسماني اعضاء به دهغه کسانو خلاف شهادت ورکوي کوم چي دعمل نامو ليکلو نه منکر دي او جگړي کوي نو دداسي خلقو په خلاف به اعضاء شهادت ورکوي زه وایم ددي تفسير په بنا به دتير شوي ايت دنزول تعلق د عبدالله بن ابی سره وي لکه څرنګه چي دقتاده قول دي

۱۲۲_ باب فِي الدَّعَاءِ إِذَا عَزَا

دغزا وخت کي ددعا غوښتلو بيان

۳۵۸۴_ حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْطِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنِ الْمُكَنَّى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا غَزَا قَالَ: "اللَّهُمَّ أَنْتَ عَضْدِي، وَأَنْتَ نَصِيرِي، وَبِكَ أَقَاتِلُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: عَضْدِي يَغْنِي عَوْنِي. (١)

: «اللهم أنت عضدي وأنت نصيري وبك أقاتل»

ترجمه: انس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به کله غزا شروع کوله نو دا دعا به یی غوښتله یا الله ته خما متبی یی او ته خما مددگار یی، او ستا په طاقت جنگیرم

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او د "عضدي" معني مددگار دي.

لغات: عضد: معني متي ترڅنگلو پوري جمع عضد او اعضاء راځي.

تشریح: ددي حديث باره کې علماء وائي چي هر وخت کې الله تعالي ته متوجه کيدل پکار دي ليکن خاصکر دسختی په وختونو کې په کومو کې چي جنگ هم شامل دی په دي وخت کې الله تعالي طرف ته کامله توجه او کامل اعتماد پکار دی لکه چي په دي موقعه رسول الله صلي الله عليه وسلم دا عادت شريفه وو.

۱۲۳_ باب فِي دُعَاءِ يَوْمِ عَرَفَةَ

دعرفي دورځي ددعا بيان

۳۵۸۵_ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو مُسْلِمُ بْنُ عَمْرِو الْحَذَّاءُ الْمَدِينِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ حَتَّادِ بْنِ أَبِي حُنَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هُثَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ، وَحَتَّادُ بْنُ أَبِي حُنَيْنٍ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُنَيْنٍ، وَهُوَ أَبُو إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيُّ الْمَدَنِيُّ، وَلَيْسَ هُوَ بِالْقَوْنِي عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ. (١)

۱_ سنن ابی داود/الجهاد ۹۹ (۶۶۳۲) (تحفة الأشراف: ۱۳۴۷)

۲_ تلرود به المؤلف - حفة الأشراف: ۱۶۹۸

ترجمه د عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي په ټولو دعاگانو کي بهتره دعا د عرفي دورخي دعا ده او ما چي اوسه پوري د ذکر په طور څه ونيلى دي زما نه مخکي انبياؤ چي څه ونيلى دي په دي ټولو کي بهتره دعا داده " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْخَزَائِرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ " يعني الله يو دي او دهغه نه علاوه بل څوک حقدار د بندگۍ نشته او هيڅوک شريک ورسره نشته او هغه دپاره دتمام جهان بادشاهي ده او دهغه دپاره تمام تعريفونه دي او يقينا هغه په هر څيز قدرت لري.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي ، دحماد بن ابی حميد نوم محمد بن ابی حميد دي او کنيه يي ابو ابراهيم انصاري مدني ده او دمحدثينو په نزد زيات قوي نه دي.

۱۲۴_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۸۶_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبِيبٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنِ الْجَرَّاحِ بْنِ الصَّخَالِ الْكِنْدِيِّ، عَنْ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "قُلْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ سِرِّي خَيْرًا مِنْ عَلَائِي، وَاجْعَلْ عَلَائِي صَالِحَةً. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَالِحِ مَا تُؤْتِي النَّاسَ مِنَ الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ غَيْرِ الضَّالِّ وَلَا الْمُضِلِّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ. (۱)

ترجمه د عمر بن الخطاب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته دا دعا خودلي ده او راته يي فرمايل چي وايه

" اللَّهُمَّ اجْعَلْ سِرِّي خَيْرًا مِنْ عَلَائِي، وَاجْعَلْ عَلَائِي صَالِحَةً. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَالِحِ مَا تُؤْتِي النَّاسَ مِنَ الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ غَيْرِ الضَّالِّ وَلَا الْمُضِلِّ "

يعني اي الله زما باطل زما د ظاهر نه بناسته کړي او زما ظاهر نيك کړي او خلقو ته چي ته کوم مال دښخي او بچو په شکل کي ورکوي په هغي کي راته ښه مال راکړه چي نه پخپله گمراه وي او نه بل چالره گمراه کوي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو او سند يي قوي نه دي.

۱۲۵_باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۸۷_ حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُفْيَانَ الْجَحْدَرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَعْدَانَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَاصِمُ بْنُ كَلَيْبٍ الْجَرْمِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَقَدْ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخِزِيهِ الْيُسْرَى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِزِيهِ الْيُمْنَى، وَكَبَّضَ أَصَابِعَهُ وَبَسَطَ السَّابَّاتَةَ وَهُوَ يَقُولُ: "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ". قَالَ أَبُو عِيصٍ: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (۱)

ترجمه: عاصم بن کليب د خپل پلار او هغه دده د نيکه نه روايت نقل کوي چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي په داسي حال کي حاضر شوم چي مونږ يي کولو او گس لاس يي په گس پتون ايښودلی وو او بني لاس يي په بني پتون ايښودلی وو او گوتي يي بندي کړي وي او سبابه گوته يي نه وه راټوله کړي او دا کلمات يي ويل: "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ"

يعني اى دزړونو بدلونکيه خما زړه په خپل دين مضبوط کړى

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي.

لغات: مقلب اړونکي، ثبت ثابت شو، کيناستو، دکرم نه معني بهادري.

تشرېح: يا مقلب القلوب، اى دزړونو اړونکيه يعني دهدايت نه پس گمراهي يا دگمراهي نه پس هدايت ورکونکيه.

ثبت قلبي علي دينك زما زړه پخپل دين مضبوط کړي دا دعا به رسول الله تواضعا کوله ورنه هغه خو معصوم وو او په دين باندي دهغه استقامت لازمي وو علماء وائي دي حديث کي دي خبري ته اشاره شوي ده چي اصل مقصد په دين استقامت او حسن حاتمه ده او که دا دولت دچا نصيب نشي نو تمام عبادات به يي ضايع شي

علماء وائي دقران کریم په دي ايت "ربنا لاترغ قلوبنا بعد اذهدیتنا، کي هم دي ته اشاره ده يعني اى زمونږ پروردگار زموږ زړونه کاره نکړي پس دهغه نه چي تا مونږ ته هدايت

رانصيب کړی دی

۱۲۶_بَابُ فِي الرُّقِيَّةِ إِذَا اشْتَكَى

دبیماری او تکلیف وخت کي ددم اچولویان

۳۵۸۸_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَالِمٍ، حَدَّثَنَا لَاقِثُ الْبَنَانِيِّ، قَالَ: قَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ إِذَا اشْتَكََيْتَ فَضَعْ يَدَكَ حَيْثُ تَشْتَكَِي، وَقُلْ: "بِسْمِ اللَّهِ، أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ مِنْ وَجَعِي هَذَا، ثُمَّ ارْفَعْ يَدَكَ ثُمَّ اعِدْ ذَلِكَ وَثَرًا"، فَإِنْ أَلَسَ بَيْنَ مَالِكَ حَدَّثَنِي، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُ بِذَلِكَ. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ سَالِمٍ هَذَا شَيْخٌ بَصْرِيٌّ. (١)

ترجمه: د محمد بن سالم بیان دي چي مونږ ثابت البناني حديث بیان کړی دی او ماته يي ونيول: اي محمد په درد مند خاي لاس کيده او دا کلمات وايه:

"بِسْمِ اللَّهِ، أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ مِنْ وَجَعِي هَذَا"

يعني شروع کوم په برکت د نوم د الله اودالله د عظيم قدرت او عزت په واسطه ددي درد نه خلاصی غواړم دکوم نه چي زه په تکليف یم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي او محمد بن سالم يو بصري شيخ دي.

تشریح: علماء وائي مستحب دادي چي په کوم خاي درد وي هلته لاس رانيسکلی شي او بيا ورباندي دم واچولی شي او که صرف په دم اکتفا اوکړی شي او لاس رانه نيسکلی شي نو هم صحيح ده پورتنی دعا ډيره مجربه دعا ده ددي روايت نه دا هم معلومه شوه چي يو سړی پخپله هم پخپل خان دم اچولی شي صرف بل چالره د دم دپاره تلل ضروري نه دي.

۱۲۷_بَابُ دُعَاءِ أَمْرِ سَلَامَةٍ

دام سلمه رضي الله عنها ددعا بيان

۳۵۸۹_ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْأَسْوَدِ الْجَعْفَرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قُضَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِيهَا أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أُمِّ سَكَنَةَ، قَالَتْ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قُلِي: «اللَّهُمَّ هَذَا اسْتِغْفَالٌ لِنَبِيِّكَ وَإِذَا بَارَكْتَ نَهَارَكَ وَأَصْوَاتُ دُعَائِكَ وَخُطُوبُ صَلَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُغْفِرَ لِي». قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ نَعَرَفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَحَفْصَةُ بِنْتُ أَبِي كَثِيرٍ لَا نَعْرِفُهَا وَلَا نَعْرِفُ أَبَاهَا. (١)

ترجمه: دام سلمه رضي الله عنه انه روايت دي فرماني چي رسول الله سلي الله عليه وسلم ماته دا دعا خردلي ده «اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا اسْتِغْفَالٌ لِنَبِيِّكَ وَإِذَا بَارَكْتَ نَهَارَكَ وَأَصْوَاتُ دُعَائِكَ وَخُطُوبُ صَلَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُغْفِرَ لِي». يعني اي الله ستا دشبي دراتلر او ستا دورخي دتلو وخت دي او ستا د يادولو دوازونو او ستا دمونخ وخت رارسيدلي دي او زه به همداسي وخت كي دخپل مغفرت دپاره تاته درخواست كوم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونر يي صرف به همدي سند پيژنو، او حفصه بنت ابي كثير مونر نه پيژنو او نه مونر ددي پلار پيژنو.

٣٥٩٠- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ يَزِيدَ الصَّدَاقِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِيدِ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا قَالَ عَبْدٌ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَطُّ مُخْلِصًا إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ حَتَّى تُغْفِيَ إِلَى الْعَرْشِ مَا اجْتَنَبَ الْكِبَايِرَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي هر كله چي يو بنده دزده به اخلاص سره "لا اله الا الله" اوواني او دلويو گناهونو نه خان ساتي نو دهغه دپاره به داسمان دروازي پرانيستلي شي او دا كلمه لا اله الا الله به عرش ته خان رسوي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

٣٥٩١- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ كَثِيرٍ، وَأَبُو أُسَامَةَ، عَنْ مُسَقَرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ عَتُو، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُلْكِرَاتِ

^١ - سنن ابی داود/ الصلاة ٣٩٠ (٥٣٠) (تحفة الأشراف: ١٨٢٢٩)

^٢ - سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ٢٢٢ (٨٢٢) (تحفة الأشراف: ١٢٢٢٩)

الْأَخْلَاقِ، وَالْأَعْمَالِ، وَالْأَهْوَاءِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَعَمَرُ زَيْدِ بْنِ جِلَاقَةَ هُوَ قُطَيْبَةُ بْنُ مَالِكٍ، صَاحِبُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه: زيد بن علاقه رضي الله عنه دخيل تره قطبه بن مالك رضي الله عنه نه روايت كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا غوښتله اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ، وَالْأَعْمَالِ، وَالْأَهْوَاءِ يا الله جلاله زه دخرابو اخلاقو خرابو اعمالو او خراب خيالونو نه په تا باندې پناه غواړم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او دزياد بن علاقه د تره نوم قطبه بن مالك دي او دنيي كريم صلي الله عليه وسلم دصحايت شرف ورته حاصل دي.
لغات: منكرات: هر هغه فعل كوم چي د الله اورسول دمرضى خلاف وي، اخلاق: عادت، الاهواء: خواهشات.

تفسير: "منكرات الاخلاق" يعني بد اخلاق، بد اخلاق هر هغه قول او فعل ته ونيلى شي دكوم په ناجائز كيدو چي داهل شرع اتفاق وي، او داخلاقونه مراد باطني اعمال دي دلته ورنه مراد بخل او حسد او بزدي له ده او د "والاعمال" نه مراد ظاهري اعمال دي نو تمام واړه او لوي گناهونه پكې داخل شول او الاهواء جمع دهوي ده دلغت په اعتبار خواهش ته ونيلى شي برابره خبره ده چي نيك خواهش وي او كه بد ليكن وروسته يي بيا اطلاق په بد خواهش كې مخصوص شوى دى كوم ته چي خواهشات نفسانيه ونيلى شي او په همدې معني په قران مجيد كې هم استعمال شوى دى مثلاً ولاتتبع الهوى.
په دې كې به هر قسم خواهشات داخل وي برابره خبره ده چي دعقائدو سره يي تعلق وي او كه دعباداتو سره او كه دبلي كومي نوعي سره يي تعلق وي.

دزيد بن علاقه رضي الله عنه حالات:

نوم زيد دپلار نوم علاقه دقبيله بني ثقيف سره تعلق لري په دې تابعينو كې شميرلى شوى دى په ١٥٣ يا ١٥٨ كې وفات شوى دى او دده عمر پدغه وخت كې دسل كالو نه زيات وو چي صحاح سته ورنه نقل دروايت كړى وو اوپه ثقه راويانو كې شميرلى شوى دى.

٣٥٩٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي

عُثْمَانُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: يَنْتَبِهُنَّ لَنَا نَضْلِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذْ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَبِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ الْقَائِلُ كَذَا وَكَذَا؟" فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "عَجِبْتُ لَهَا فُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ". قَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا تَرْتَهُنَّ مِنْذُ سَمِعْتَهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ، وَحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُمَانَ هُوَ حَجَّاجُ بْنُ مُسْرَةَ الصَّوَّافِ، وَيُكْنَى: أَبَا الصَّلْتِ، وَهُوَ ثِقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ. (١)

ترجمه د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما بيان دی چي مونږ د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره مونځ کولو چي په قوم کي یو کس دا کلمات وویل "الله اکبر کبیرا، والحمد لله کبیرا، وسبحان الله بکرة واصیلا" الله دتولونه لونی اودتولونه ډیر لونی او حمد خو خالص دالله دپاره دی ډیر زیات حمد خودالله دپاره دي او هغه دتولو عیبونونه پاک دی سهر او ماښام ثنا دهغه دپاره ده (اوروستوبه یی دا کلمات هم وویل، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل داسي داسي کلمات چا وویل؟ په قوم کي یو کس وویل ما ويلي دي اي د الله رسوله، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل زه ورته حیران شوم دي کلماتو ته خو د اسمان دروازي پرانستلی شوي، د عمر فاروق بیان دي د کله نه چي مي دا کلمات د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوریدلي دي دهغي نه پس مي بیا چرته ندي پرینودلي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث په دي سند حسن صحیح غریب دي، حجاج بن ابو عثمان په حجاج بن میسره صواف یاد پرې دده کنیه ابو صلد ده او دمحدثینو په نزدثقه راوي دي.

۱۲۸- بَابُ أَيْ الْكَلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ

دالله تعالی په نزد محبوب اوزیات بهتر کلام هکوم یودي

۳۵۹۳- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا الْجَوَازِيُّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْجَسْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَادَهُ أَوْ أَنَّ أَبَا ذَرٍّ عَادَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا أَبَا أَلْتِ وَأُمِّي يَا رَسُولَ

١ - صحيح مسلم/الباحد ۲۷ (۶۰۱)، سنن النساقي/الافتتاح ۸ (۸۸۶)، (تحفة الأشراف: ۷۲۶۹)، ومسنند احمد (۲/۱۴)

اللَّهُ. أَنَّى الْكَلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ: "مَا أَضَلَّنِي اللَّهُ لِمَا كَتَبَتْهُ سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوذر رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زما بيمار پرسی او کړه، دراوي شک دي او که داسي بي اوونيل، چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار پرسی او کړه، ما عرض او کړو زما مور او پلار دي په تا باندي قربان شي اي دالله رسوله کوم يو کلام په کلامونو کي دالله ډير خوښ دي رسول الله او فرمايل هغه کلام بي ډير خوښ دي کوم چي الله تعالي دفرشتو دپاره منتخب کړي دي او هغه دادي: "سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ سُبْحَانَ رَبِّي وَيَحْمَدُهُ" يعني زما رب پاک دي او تمام تعريفونه خاص دهغه دپاره دي، زما رب پاک دي او هر قسم حمد دهغه دشان لائق دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

١٢٩_باب فِي الْعُقُوفِ وَالْعَاقِبَةِ

په دنيا او اخرت کي دعافيت غوښتلويان

٣٥٩٤_ حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّقَاقِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ زَيْدِ الْعَقْبِيِّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الدُّعَاءُ لَا يُرَدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ". قَالُوا: فَمَاذَا نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "سَلُوا اللَّهَ الْعَاقِبَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ، وَقَدْ زَادَ يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ هَذَا الْحَرْفَ قَالُوا: فَمَاذَا نَقُولُ؟ قَالَ: "سَلُوا اللَّهَ الْعَاقِبَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". (٢)

ترجمه: انس بن مالک رضي الله عنه وائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل داډان او اقامت په مينځ کي غوښتلی شوی دعا نشي واپس کيدلي (قبليري) صحابه کرامو عرض وکړو چي دغه وخت کي مونږ دپاره څه باره کي دعا غوښتل پکار دي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل د الله تعالي نه ددنيا او اخرت بهتري غواړه. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او يحيي بن يمان په دي روايت کي دا اضافه نقل کړي ده چي صحابه کرامو عرض وکړو چي دغه وخت کي مونږ دپاره څه باره کي دعا

^١ _ صحيح مسلم/الذكر والدعاء ٢٢ (٢٤٢١) (تحفة الأشراف: ١١٢٩)

^٢ . انظر حديث رقم ٢١٢

غوښتل پکار دي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل د الله تعالي نه د دنیا او اخرت بهتري غواړه.

لغات: لايرد: دنصر ردآ په معني داپس کولو او رد کولو لکه رد فلانا يعني فلاني لره خطا کار گرځول.

تشرېح: "لايرد بين الاذان والاقامة" يعني داذان او اقامت مينځ کې که څوک دعا اوغواړي نو نه به رد کيږي په يو بل روايت کې داسي راغلي دي "الدعوة لاترد بين الاذان والاقامة" يعني داذان او اقامت مينځ کې دعا نه رد کيږي په يو بل روايت کې راغلي دي الدعاء بين الاذان والاقامة يستجاب فدعوا ، يعني داذان او اقامت مينځ کې دعا قبلېږي نو په دي وخت کې دعا اوغواړئ.

په دي سلسله کې علامه قاضي ابوبکر محمد بن عبدالله المعروف بابن عربي ويلي دي چي د اذان نه پس درحمت دروازي کولايږي نو ځکه په جلتي سره دعا قبلېږي.

٣٥٩٥_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ، وَأَبُو أَحْمَدَ، وَأَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ شُعْبَانَ، عَنْ زَيْدِ الْعَقْبِيِّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الدُّعَاءُ لَا يَرُدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَكَذَا رَوَى أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي مَرْزِيَةَ الْكُوفِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحَوْ هَذَا وَهَذَا أَصَحُّ (١).

ترجمه: انس بن مالک رضي الله عنه واني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل داذان او اقامت په مينځ کې غوښتلی شوی دعا نشي واپس کيدلي (قبلېږي). امام ترمذي رحمه الله وايي: ابو اسحاق همداني دبریده بن ابي مریم کوفي نه او هغه دانس په واسطه دنبی کریم صلي الله عليه وسلم نه ددي پشان روايت نقل کړي دي او دا زیات صحیح روايت دي.

٣٥٩٦_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ رَاحِدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَبَقَ

الْمُفْرَدُونَ". قَالُوا: وَمَا الْمُفْرَدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الْمُسْتَهْزَؤُونَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ. يَتَخَفُ الْإِنْسَانُ عَلَيْهِمْ أَتَقَالَهُمْ فَيَتَأَلَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِفَافًا". قَالَ أَبُو جَيْصٍ: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي مفردون مخکې شو اصحابو عرض اوکړو مفردون څوک دي، يا رسول الله رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيلى دالله تعالي دوييدونکي ادير ادير ذکر کوونکي خلق، او ذکر به ددوى نه ددوى بوجونه لري کړي او د قيامت په ورځ به سپک حالت کي راشي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دی.

لغات: المفردون: دضرب نه يواځي کيدونکي اوبه مزیدو کې دباب افعال نه راځي. امام نووي فرماني المفردون د "ر" په شد اوبی شده دواړه روايت شوی دی خو مشهورو عالمانو شد خوښ کړی دی.

تشریح: دا حديث د رسول الله صلي الله عليه وسلم دهغه وخت وينا ده کله چي دمکي نه مديني ته راروان وو او په حمدان غر کې موجود وو کوم چي دمديني نه يو منزل لري دی په دي وخت کې صحابه کرام په تيزی سره خپلو کورونو ته روان شول او څوک چي ورته شاته پاتي شوي وو رسول الله دهغوئ نه تپوس اوکړو چي مخکې تلونکي کسان څوک دي مطلب خو بالکل ظاهر وو چي مخکې تلونکي خو هغه کسان وو څوک چي مديني ته مخکې داخل شوي وو ليکن صحابه کرام پوهه شول چي ددي سوال مطلب بل څه دی نو په دي وجه رسول الله زمونږ نه تپوس اوکړو نو په دي وخت کې رسول الله او فرمانيلى چي مخکې کيدونکي الله تعالي طرف ته هغه کسان دي څوک چي په کثرت سره دالله په ياد کې مشغول وي علماء وائي کله چي به دصحابه کرامو ذهن دنيا طرف ته تلو نو رسول الله به ورته زر داخرت ذکر کولو او دلته يي هم داسي کړي دي چي حقيقي مخکې والي طرف ته يي ددوى توجه راگرځولي ده سوال ادير ذکر کونکي څوک دي.

جواب: دناستي پاستي پريوتو او دويني چي کومي دعاگانې په کومو وختونو کې درسول الله نه منقول دي دهغي په ونيلو سره انسان دذاکرينو په صف کې داخلېږي او همدا مضمون دعبده بن عباس رضی الله عنهما نه مروی دي.

په يو بل روايت کې راغي دي چي دموخونو نه پس ذکر او سحر او ماښام او دشپي د پريوتو نه مخکې ذکر او دويخيدو نه پس دعاگانې ونيل انسان لره په کثرتو الاکې شاملوي په دي باره کې دمجاهد قول دادی چي څوک په ناسته ولاړه او ويښه او اودو کې ذکر کوي دی په کثرت

سره ذكر كونكو كي شامليري

٣٥٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَأَنْ أَكُولَ: مُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا ظَلَعْتُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي په ټول کائنات کي چي نمر ورباندي راخيږي ماته دا کلمات زيات خوښ دي "مُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ" الله تعالي پاک دي او تعريف حقدار دي او دهغه نه علاوه بل هيڅوک لائق د بندگۍ نشته او الله تعالي دهر چانه لوي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٥٩٨- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كُبَيْرٍ، عَنْ سَعْدَانَ الْقُتَيْبِيِّ، عَنْ أَبِي مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مُدَلَّةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا اللَّهُ فَوْقَ الْغَمَامِ، وَيَفْتَحُ لَهَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ، وَيَقُولُ الرَّبُّ: وَعِزَّتِي لَا أَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ، وَسَعْدَانُ الْقُتَيْبِيُّ هُوَ سَعْدَانُ بْنُ بَشِيرٍ، وَقَدْ رَوَى عَنْهُ عِيَسَى بْنُ يُونُسَ، وَأَبُو عَاصِمٍ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ مِنْ كِبَارِ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَأَبُو مُجَاهِدٍ هُوَ سَعْدُ الْقَتَايِ، وَأَبُو مُدَلَّةَ هُوَ مَوْلَى أَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ، وَإِنَّمَا نَعْرِفُهُ بِهَذَا الْحَدِيثِ، وَيُرْوَى عَنْهُ هَذَا الْحَدِيثُ أَكْثَرُ مِنْ هَذَا وَأَطْوَل. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دري قسمه خلق داسي دي چي دعا يي نه رد کيږي، يو روژه دار دي چي روژي يي خو پوري نه وي ماته کړي، دويم انصاف دار بادشاه دي، او دريم مظلوم دي دده دعا الله تعالي د وريځو د پاسه پورته خيږوي او دده دعا دپاره داسمان دروازي پرانيستل کيږي او رب اواز کوي، زما دي پخپل عزت قسم وي زه به ستا مددگار شم اگر که څه موده پس ولي نه وي.

١ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء (٢٦٩٥) (تحفة الأشراف: ١٥١١)

٢ - سنن ابن ماجه/الصيام ٢٨ (١٤٥٢) (تحفة الأشراف: ١٥٢٥٤) - وصند احمد (٢٠/٢٠٥٢ ٢٠٥٢ ٢٢٥ ٢٤٤)

امام ترمذي رحمه الله واني: دا حديث حسن دي او دسعدان قبي نوم سعدان بن بشر دي عيسي بن يونس دده نه روايت نقل كوي او ابو عاصم او خولويو محدثينو دده نه نقل دروايت كړي دي او دابو مجاهد نه مراد سعد طائي دي او ابو مدله دام المؤمنين عانشه رضي الله عنها ازاد كړي غلام دي مونږ يي صرف په همدې حديث پيژنو او همدا حديث دهغه نه ددي حديث نه زيات مكمل او اوږد منقول دي.

٣٥٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كُمَيْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اللَّهُمَّ انْقُضْ بِنَا عَلَّتْنِي، وَعَلَّتْنِي مَا يَنْقُضُنِي، وَزِدْنِي عِلْمًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ حَالِ أَهْلِ النَّارِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله سلي الله عليه وسلم دا دعا اولوستله:

"اللَّهُمَّ انْقُضْ بِنَا عَلَّتْنِي، وَعَلَّتْنِي مَا يَنْقُضُنِي، وَزِدْنِي عِلْمًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ حَالِ أَهْلِ النَّارِ"

يعني اي الله ماته په هغه علم نفع راكړي كوم چي تا ماته خودلي دي او ماته هغه علم راكړي كوم چي ماته فائده راكوي او زما علم زيات كړي او په هر حال كي دالله تعالي دپاره تعريف دي او زه دجهنميانو دحال نه په الله پناه غواړم.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

تشرېح: بعضي علماء واني چي الله تعالي دهېچادپاره دهېڅ څيز دزياتولو حكم نه دی كړي علاوه دعلم نه چي په دي كې يي دزياتولو حكم كړی دی. او په يو روايت كې ورسره دا الفاظ هم دي واعوذ بالله من حال النار.

د علم په فضائلو كي قراني نصوص په كثرت سره وارد دي چي دمفسرينو دا قوالو په رنډا كي يي تاسو ته پيش كوو:

قال الله تعالى: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [الزمر: ٩].

ارشاد دی ای پیغمبره، اووايه ايا عالمان اوبی علمه سره برابر دي (يعني نه دي برابر) دلته استفهام انكاري دی چي دا دواړه ډلي برابري نشي كيدی يوه ډله دالله پيژندونكو ده

اودوى هغه كسان دي څوك چې دالله جلالي او جمالي صفات مني او دهغه دعذاب نه یرېږي او درحمت اميد يې كوي دويمه هغه ډله ده چې په هيڅ نه پوهېږي او نه يې مني دلته دا سوال دی چې ايا دا دواړه په مرتبه کې برابر کیدی شي نو جواب په نفی کې دی چې نه دبعضي اهل علمو قول دی چې دا خو تاكیدی جمله ده لیکن په طور دتنبيه ده يعنې لكه څنگه چې عالم او جاهل برابر نشي کیدی نو همدارنگي فرمانبردار او نافرمان هم برابر نشي کیدی.

علامه قرطبي ليكلي دي په دي ايت کې هغه علماء مراد دي څوك چې دپوهيدو باوجود عمل هم كوي او څوك چې پوهيږي خو عمل نه كوي په بعضي روايتونو کې راځي دالذين يعملون نه مراد عمار بن ياسر رضي الله عنه دی او دالذين لايعلمون نه مراد ابوحنيفه مخزومي دی.

وقال الله تعالى: ﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ [المجادلة: ١١].

ارشاد دی: الله تعالي دايماندارو او بيا په ايماندارو کې دهغه چاچي علم دين ورکړی شوی وي درجی ډیرى اوچتوي.

په دي ايت کې داهل علمو نه مراد باعمله علماء دي يعنې الله تعالي باعمله علماء ته هغه درجات ورکوي کوم چې جاهلانو ته نه ورکوي ځکه چې يو طرف ته خو عالم ته دهغه اجر ملاويږي دويم ورته هغه اجر ملاويږي چاته چې ده څه خودلي وي او هغه ورباندي عمل کوي.

دحسن بصري قول دی چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دا ايت اولوستلو او ویی فرمائيل اى خلقو دا زده کړئ دا ايت تاسو ته دعلم ترغيب درکوي او تاسو ته دا بنايي چې مومن عالم دجاهل نه ډيري درجي اوچت دی ځکه چې علم دتمامو عباداتو بنياد دی او باقي هر څه فروعات دي همدا وجه ده چې په قران مجيد کې بار بار دپه توجه ورکړی شوي ده.

وقال تعالى: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ [فاطر: ٢٨].

ارشاد دی، دالله بنده گانو کې دهغه نه هغه کسان ډير ويرېږي، څوك چې عالمان دي.

په دي ايت کې دعلماء نه مراد هغه كسان دي څوك چې دالله تعالي په ذات او صفاتو كماحقه علم لري او په مخلوقاتو کې دتصرفاتو او احساناتو او انعاماتو معلومات لري ددي ايت باره کې دشعبي او مجاهد قول دی العالم من خاف الله. يعنې عالم هغه چاته ونيلی شي څوك چې دالله نه یرېږي، دربيع بن انس قول دی من لم يخش الله فليس بعالم، يعنې څوك چې دالله نه نه یرېږي هغه عالم نه دی، دشېخ شهاب الدين سخروړدي قول دی په دي ايت کې دي خبري ته اشاره ده چې په چا کې خشيت الهي نه وي هغه عالم نه دی.

دحسن بصري قول دی چې عالم هغه څوك دی څوك چې دخلوت او جلوت په دواړو حالتونو کې دالله نه یرېږي او چې کوم څيز ته الله تعالي ترغيب ورکړی وي هغه يې خوښ وي او دکوم څيز نه چې دالله تعالي نفرت وي دهغي نه نفرت کوي په قران کریم کې نور هم داسي ډير ايتونه

راغلي دي جي يو خوپکي لاندی ذکر کولی شي

۱۳۰- باب مَا جَاءَ أَنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ

د الله دپاره په زمكه كي گرځيدونكي فرشتي دي

۳۶۰۰- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَوْ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ فَضْلًا عَنْ كِتَابِ النَّاسِ، فَإِذَا وَجَدُوا أَقْوَامًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَتَذَكَّرُوا: هَلُمُّوا إِلَى بُغْيَتِكُمْ، فَيَجِئُوكُمْ فَيَحْفَقُونَ بِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ اللَّهُ: عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تَرَكْتُمْ عِبَادِي يَضَعُونَ؟ فَيَقُولُونَ: تَرَكْنَاهُمْ يَحْمَدُونَكَ، وَيُسَبِّحُونَكَ، وَيَذْكُرُونَكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: فَهَلْ رَأَوْنِي؟ فَيَقُولُونَ: لَا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْكَ لَكُنَّا أَشَدَّ تَحْمِيدًا، وَأَشَدَّ تَسْبِيحًا، وَأَشَدَّ لَكَ ذِكْرًا، قَالَ: فَيَقُولُ: وَأَيُّ شَيْءٍ يَطْلُبُونَ؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: يَطْلُبُونَ الْجَنَّةَ، قَالَ: فَيَقُولُ: هَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا لَهَا أَشَدَّ طَلِبًا، وَأَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَمَنْ أَيُّ شَيْءٍ يَتَعَوَّذُونَ؟ قَالُوا: يَتَعَوَّذُونَ مِنَ النَّارِ، قَالَ: فَيَقُولُ: هَلْ رَأَوْهَا؟ فَيَقُولُونَ: لَا، فَيَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا؟ فَيَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا مِنْهَا أَشَدَّ هَرَبًا، وَأَشَدَّ مِنْهَا خَوْفًا، وَأَشَدَّ مِنْهَا تَعَوُّذًا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَإِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ، فَيَقُولُونَ: إِنَّ فِيهِمْ فَلَانًا الْخَطَاءَ لَمْ يُرْزَهُمْ إِنَّهَا جَاءَهُمْ لِحَاجَةٍ، فَيَقُولُ: هُمْ الْقَوْمُ لَا يَشْفَقُ لَهُمْ جَلِيلٌ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د ابوهريره رضي الله عنه يا ابو سعيد خدری رضي الله عنه نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانيږي دي. دالله تعالی دفرشتو یوه ډله داسی ده چې په کوڅو کې گرزې مگر د خلقو د لټونکو نه علاوه، ذاکرین لټوي چې چرته دذاکرینو ډله اوویني نو خپلو ملگروته اواز ورکړي رامنډه کړئ تاسو چې یی لټوی دادی دلته دي، نو فرشتی یی په خپلو وزرو کې پټ کړي تراسمانه پوری (بیاچې دوی واپس شي)، نو الله تعالی تری تپوس اوکړي خما بندگانو څه کول؟ هغوی اوواني هغوی ستا ننا ونيله، اوستا لوني یی بیانوله اوستا حمد یی ونیلو اوستا عظمت یی بیانولو الله تعالی ورته وواني ایا دوی زه لیدلی یم، رسول الله

اوفرمانيل فرشتي به اووايي که ته يی ليدلی وی نو ستا عظمت او حمد و ثنا به يی نور هم ډير ډير بيانول الله تعالي ورته اووايي خما بندگان مانه څه غواړي فرشتی اووايي هغوی تانه جنت غواړي الله تعالي اوفرمانی ایا دوی جنت ليدلی دی فرشتی ووايي نه ، رسول الله اوفرمانيل فرشتي به اووايي که يی ليدلی وي نو ددی د حاصلولو حرص به يی نور هم زیات شوی وو او ددی په طلب کې به يی نور هم کوشش کړی وو ، رسول الله اوفرمانيل الله تعالي به اووايي خما بندگان دڅه نه پناه غواړي فرشتی اووايي داور نه پناه غواړي الله تعالي اوفرمانيل ایا دوی دا اور ليدلی دی . فرشتی اووايي نه والله نه يی دی ليدلی الله تعالي اوفرمانی که يی ليدلی یی وی نو څه حال به يی وو فرشتي اووايي که ليدلی یی وی نو ډير زیات به تري تبتيديل ، او ويره به يی ترينه ډيره زیاته شوي وه او ډيره ډيره پناهي به يی ورنه غوښتلي وه . رسول الله اوفرمانيل الله تعالي به اووايي زه تاسو گواه کوم چي ما دوی اوبخښل فرشتي به اووايي یا الله په دی مجلس کې فلانی هم دی هغه ددوی ملگری نه دی څه کار پسې راغلی دي الله تعالي اوفرمانی دا دداسی خلقو مجلس دی چي دوی سره ناست بنده محروم نشي پاتیی کیدی . امام ترمذي رحمه الله وایي : دا حديث حسن صحيح دي اود ابو هريره رضي الله عنه نه په نورو ستونو هم مروی دی .

لغات : لايشقي نه بدبخته کيږي .

تشریح : " الله تعالي دفرشتو نه بار بار سوال کوي ایا الله تعالي دبنده گانو دحالاتو نه واقف نه دی؟

جواب : دفرشتو نه دا سوال په طور دالزام دی ځکه چي کله الله تعالي دانسانانو پيدا کولو فيصله اوکړه نو فرشتو اعتراض کړی وو چي انسانان به په زمکه کې فسادونه خوروي او وينې به تويوي او په مونږ کې دا خصلت موجود دی چي "ولحن نُسبح بحمده ونُقَدِّسُ لَه" . خلاصه داده چي په فرشتو باندي دبنی ادم فضيلت ظاهرول ددي سوالاتو مقصود دی او هغه دادی چي په چا باندي تاسو اعتراض کړی وو هغوی څنگه زما په عبادت کې مشغول دي چي اوس يی پخپله تاسو گواهي ورکوی .

هل راوها : ایا دوی جنت ليدلی دی ددينه معلومېږي چي جنت پيدا کړی شوی دی لکه چي داهل سنت والجماعت عقیده ده په بخاري کې ددي سوال جواب هم مذکور دی چي انسان که جنت ليدلی وی نو څه حال به يی وو ددي جواب يی دا کړی دی چي نور زیات شوق او رغبت به يی کړی وو لیکن دمسلم روايت کې صرف دا سوال مذکور دی او جواب نشته محدثينو ددي دا وجه بیان کړي ده چي په بخاري کې دنفس سوال دپاره جواب دی نو په دي وجه جواب ته ضرورت پېښ شو او په مسلم کې سوال دتعجب دپاره دی نو جواب کولو ته ضرورت پاتې نشو .

لايشقي بهم جليسهم: يعني دذاكرينو په مجلس کې ناست کس هم د فلاح او سعادت نه نه محروم کېږي. د يوعارف قول دی سړي لره پکار دي چې پخپله د الله په ياد کې مشغول اوسي او که داسې نشي کولی نو دهغه خلقو صحبت دي اختيار کړي څوک چې د الله تعالي په ذکر کې مشغول وي دا هم دسړي دپاره د سعادت ذريعه جوړېدی شي او ددي په سبب لوړو مرتبو ته رسېدی شي.

۱۳۱_ بَابُ فَضْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

ذ " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " فضيلت

۳۶۰۱_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْقَازِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَكْثَرُ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَإِنَّهَا كَثُرَ مِنْ كُتُوبِ الْجَنَّةِ قَالَ مَكْحُولٌ: فَمَنْ قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا مُنْجَا مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ كَشَفَ عَنْهُ سَبْعِينَ بَابًا مِنَ الشَّرِّ أَذْهَبَ الْفَقْرُ ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ لَيْسَ إِسْنَادُهُ بِمُتَّصِلٍ، مَكْحُولٌ لَمْ يَسْمَعْ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دا كلمات " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " په كثره سره لولي ځكه چې دا دجنت په خزانو كې يوه خزانه ده. دمكحول قول دي چاچي " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا مُنْجَا مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ " اوويل الله تعالي به دده نه اويا قسمه ضررونه دفع كړي په كومو كې چې كم تري درجي والا ضرر فقر او محتاجي ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: ددي روايت سند متصل نه دي دمكحول سماع دابوهريره رضي الله عنه نه ثابت نه ده.

۳۶۰۲_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِكُلِّ لَبِي دَعْوَةٍ مُسْتَجَابَةٌ، وَإِنِّي أَخْبَأُكَ دَعْوَتِي هَفَاةً لَأَمْتِي، وَهِيَ تَأْكِلُهُ إِنْ هَاءَ اللَّهُ مِنْ مَاتَ مِنْهُمْ لَا يُغْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ

صحيح. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي دهر يو نبي دپاره يوه مقبوله دعا وي مگر ما خپله دعا دخپل امت دشفاعت دپاره محفوظه ساتلي ده او ددي دعا فائده به انشاء الله دامت هر هغه کس ته حاصلېږي چاچي دمرگ نه مخکي دالله تعالي سره هيڅ قسم شريک مقرر کړي نه وي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

۱۳۲۔ باب فی حُسن الظنِّ باللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ

په الله تعالى باندې دښه گمان کولو بيان

٣٦٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ لُمَيْزٍ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: "أَنَا عِنْدَ كُلِّ عَبْدٍ يَوْمَ، وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأَ ذِكْرَتِي فِي مَلَأَ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ هَبْرًا اقْتَرَبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا، وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا، وَإِنْ أَتَانِي يَنْشِي أَكْثَرُهُ هَزَوْلَةٌ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَيُزَوِّى عَنِ الْأَعْمَشِ فِي تَفْسِيرِ هَذَا الْحَدِيثِ: مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي هَبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا يَغْلِي بِالْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ، وَهَكَذَا فَسَّرَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ هَذَا الْحَدِيثَ، قَالُوا: إِنَّهَا مَعْنَاهُ يَقُولُ: إِذَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ الْعَبْدُ بِطَاعَتِي وَمَا أَمَرْتُ أُسْرِعَ إِلَيْهِ بِمَغْفِرَتِي وَرَحْمَتِي. (١)

ترجمه : دابوهریره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل چي دالله تعالي ارشاد دی څه خپل بنده سره دهغه دگمان موافق معامله کوم او هغه چي چرته هم ما يادوي څه هغه سره يم ، اوکه ما په گټره کې يادوي نو زه يي دهغی نه په بهتره گټره کې (يعني دفرشتو په ډله کي)، يادوم کله چي يو بنده زما دقرب حاصلولو کوشش کوي نو چي هغه يو لږشت رانژدی شي زه يو لاس ورتردي شم او چي هغه يو لاس رانژدي شي زه يو گڼ تردي شم

^١ - صحيح مسلم / الإيمان ٨٦ (١٩٨) . سنن ابن ماجه / الزهد ٢٤ (٣٠٤) (تحفة الأشراف : ١٢٥١٢) . ومسنند احمد
٢/٢٤٥ ، ٢/٢٤٦ ، ٢/٢٤٧ ، ٢/٢٤٨ ، ٢/٢٤٩ ، ٢/٢٥٠ ، ٢/٢٥١ ، ٢/٢٥٢ ، ٢/٢٥٣ ، ٢/٢٥٤ ، ٢/٢٥٥ ، ٢/٢٥٦ ، ٢/٢٥٧ ، ٢/٢٥٨ ، ٢/٢٥٩ ، ٢/٢٦٠ ، ٢/٢٦١ ، ٢/٢٦٢ ، ٢/٢٦٣ ، ٢/٢٦٤ ، ٢/٢٦٥ ، ٢/٢٦٦ ، ٢/٢٦٧ ، ٢/٢٦٨ ، ٢/٢٦٩ ، ٢/٢٧٠ ، ٢/٢٧١ ، ٢/٢٧٢ ، ٢/٢٧٣ ، ٢/٢٧٤ ، ٢/٢٧٥ ، ٢/٢٧٦ ، ٢/٢٧٧ ، ٢/٢٧٨ ، ٢/٢٧٩ ، ٢/٢٨٠ ، ٢/٢٨١ ، ٢/٢٨٢ ، ٢/٢٨٣ ، ٢/٢٨٤ ، ٢/٢٨٥ ، ٢/٢٨٦ ، ٢/٢٨٧ ، ٢/٢٨٨ ، ٢/٢٨٩ ، ٢/٢٩٠ ، ٢/٢٩١ ، ٢/٢٩٢ ، ٢/٢٩٣ ، ٢/٢٩٤ ، ٢/٢٩٥ ، ٢/٢٩٦ ، ٢/٢٩٧ ، ٢/٢٩٨ ، ٢/٢٩٩ ، ٢/٣٠٠ ، ٢/٣٠١ ، ٢/٣٠٢ ، ٢/٣٠٣ ، ٢/٣٠٤ ، ٢/٣٠٥ ، ٢/٣٠٦ ، ٢/٣٠٧ ، ٢/٣٠٨ ، ٢/٣٠٩ ، ٢/٣١٠ ، ٢/٣١١ ، ٢/٣١٢ ، ٢/٣١٣ ، ٢/٣١٤ ، ٢/٣١٥ ، ٢/٣١٦ ، ٢/٣١٧ ، ٢/٣١٨ ، ٢/٣١٩ ، ٢/٣٢٠ ، ٢/٣٢١ ، ٢/٣٢٢ ، ٢/٣٢٣ ، ٢/٣٢٤ ، ٢/٣٢٥ ، ٢/٣٢٦ ، ٢/٣٢٧ ، ٢/٣٢٨ ، ٢/٣٢٩ ، ٢/٣٣٠ ، ٢/٣٣١ ، ٢/٣٣٢ ، ٢/٣٣٣ ، ٢/٣٣٤ ، ٢/٣٣٥ ، ٢/٣٣٦ ، ٢/٣٣٧ ، ٢/٣٣٨ ، ٢/٣٣٩ ، ٢/٣٤٠ ، ٢/٣٤١ ، ٢/٣٤٢ ، ٢/٣٤٣ ، ٢/٣٤٤ ، ٢/٣٤٥ ، ٢/٣٤٦ ، ٢/٣٤٧ ، ٢/٣٤٨ ، ٢/٣٤٩ ، ٢/٣٥٠ ، ٢/٣٥١ ، ٢/٣٥٢ ، ٢/٣٥٣ ، ٢/٣٥٤ ، ٢/٣٥٥ ، ٢/٣٥٦ ، ٢/٣٥٧ ، ٢/٣٥٨ ، ٢/٣٥٩ ، ٢/٣٦٠ ، ٢/٣٦١ ، ٢/٣٦٢ ، ٢/٣٦٣ ، ٢/٣٦٤ ، ٢/٣٦٥ ، ٢/٣٦٦ ، ٢/٣٦٧ ، ٢/٣٦٨ ، ٢/٣٦٩ ، ٢/٣٧٠ ، ٢/٣٧١ ، ٢/٣٧٢ ، ٢/٣٧٣ ، ٢/٣٧٤ ، ٢/٣٧٥ ، ٢/٣٧٦ ، ٢/٣٧٧ ، ٢/٣٧٨ ، ٢/٣٧٩ ، ٢/٣٨٠ ، ٢/٣٨١ ، ٢/٣٨٢ ، ٢/٣٨٣ ، ٢/٣٨٤ ، ٢/٣٨٥ ، ٢/٣٨٦ ، ٢/٣٨٧ ، ٢/٣٨٨ ، ٢/٣٨٩ ، ٢/٣٩٠ ، ٢/٣٩١ ، ٢/٣٩٢ ، ٢/٣٩٣ ، ٢/٣٩٤ ، ٢/٣٩٥ ، ٢/٣٩٦ ، ٢/٣٩٧ ، ٢/٣٩٨ ، ٢/٣٩٩ ، ٢/٤٠٠ ، ٢/٤٠١ ، ٢/٤٠٢ ، ٢/٤٠٣ ، ٢/٤٠٤ ، ٢/٤٠٥ ، ٢/٤٠٦ ، ٢/٤٠٧ ، ٢/٤٠٨ ، ٢/٤٠٩ ، ٢/٤١٠ ، ٢/٤١١ ، ٢/٤١٢ ، ٢/٤١٣ ، ٢/٤١٤ ، ٢/٤١٥ ، ٢/٤١٦ ، ٢/٤١٧ ، ٢/٤١٨ ، ٢/٤١٩ ، ٢/٤٢٠ ، ٢/٤٢١ ، ٢/٤٢٢ ، ٢/٤٢٣ ، ٢/٤٢٤ ، ٢/٤٢٥ ، ٢/٤٢٦ ، ٢/٤٢٧ ، ٢/٤٢٨ ، ٢/٤٢٩ ، ٢/٤٣٠ ، ٢/٤٣١ ، ٢/٤٣٢ ، ٢/٤٣٣ ، ٢/٤٣٤ ، ٢/٤٣٥ ، ٢/٤٣٦ ، ٢/٤٣٧ ، ٢/٤٣٨ ، ٢/٤٣٩ ، ٢/٤٤٠ ، ٢/٤٤١ ، ٢/٤٤٢ ، ٢/٤٤٣ ، ٢/٤٤٤ ، ٢/٤٤٥ ، ٢/٤٤٦ ، ٢/٤٤٧ ، ٢/٤٤٨ ، ٢/٤٤٩ ، ٢/٤٥٠ ، ٢/٤٥١ ، ٢/٤٥٢ ، ٢/٤٥٣ ، ٢/٤٥٤ ، ٢/٤٥٥ ، ٢/٤٥٦ ، ٢/٤٥٧ ، ٢/٤٥٨ ، ٢/٤٥٩ ، ٢/٤٦٠ ، ٢/٤٦١ ، ٢/٤٦٢ ، ٢/٤٦٣ ، ٢/٤٦٤ ، ٢/٤٦٥ ، ٢/٤٦٦ ، ٢/٤٦٧ ، ٢/٤٦٨ ، ٢/٤٦٩ ، ٢/٤٧٠ ، ٢/٤٧١ ، ٢/٤٧٢ ، ٢/٤٧٣ ، ٢/٤٧٤ ، ٢/٤٧٥ ، ٢/٤٧٦ ، ٢/٤٧٧ ، ٢/٤٧٨ ، ٢/٤٧٩ ، ٢/٤٨٠ ، ٢/٤٨١ ، ٢/٤٨٢ ، ٢/٤٨٣ ، ٢/٤٨٤ ، ٢/٤٨٥ ، ٢/٤٨٦ ، ٢/٤٨٧ ، ٢/٤٨٨ ، ٢/٤٨٩ ، ٢/٤٩٠ ، ٢/٤٩١ ، ٢/٤٩٢ ، ٢/٤٩٣ ، ٢/٤٩٤ ، ٢/٤٩٥ ، ٢/٤٩٦ ، ٢/٤٩٧ ، ٢/٤٩٨ ، ٢/٤٩٩ ، ٢/٥٠٠ ، ٢/٥٠١ ، ٢/٥٠٢ ، ٢/٥٠٣ ، ٢/٥٠٤ ، ٢/٥٠٥ ، ٢/٥٠٦ ، ٢/٥٠٧ ، ٢/٥٠٨ ، ٢/٥٠٩ ، ٢/٥١٠ ، ٢/٥١١ ، ٢/٥١٢ ، ٢/٥١٣ ، ٢/٥١٤ ، ٢/٥١٥ ، ٢/٥١٦ ، ٢/٥١٧ ، ٢/٥١٨ ، ٢/٥١٩ ، ٢/٥٢٠ ، ٢/٥٢١ ، ٢/٥٢٢ ، ٢/٥٢٣ ، ٢/٥٢٤ ، ٢/٥٢٥ ، ٢/٥٢٦ ، ٢/٥٢٧ ، ٢/٥٢٨ ، ٢/٥٢٩ ، ٢/٥٣٠ ، ٢/٥٣١ ، ٢/٥٣٢ ، ٢/٥٣٣ ، ٢/٥٣٤ ، ٢/٥٣٥ ، ٢/٥٣٦ ، ٢/٥٣٧ ، ٢/٥٣٨ ، ٢/٥٣٩ ، ٢/٥٤٠ ، ٢/٥٤١ ، ٢/٥٤٢ ، ٢/٥٤٣ ، ٢/٥٤٤ ، ٢/٥٤٥ ، ٢/٥٤٦ ، ٢/٥٤٧ ، ٢/٥٤٨ ، ٢/٥٤٩ ، ٢/٥٥٠ ، ٢/٥٥١ ، ٢/٥٥٢ ، ٢/٥٥٣ ، ٢/٥٥٤ ، ٢/٥٥٥ ، ٢/٥٥٦ ، ٢/٥٥٧ ، ٢/٥٥٨ ، ٢/٥٥٩ ، ٢/٥٦٠ ، ٢/٥٦١ ، ٢/٥٦٢ ، ٢/٥٦٣ ، ٢/٥٦٤ ، ٢/٥٦٥ ، ٢/٥٦٦ ، ٢/٥٦٧ ، ٢/٥٦٨ ، ٢/٥٦٩ ، ٢/٥٧٠ ، ٢/٥٧١ ، ٢/٥٧٢ ، ٢/٥٧٣ ، ٢/٥٧٤ ، ٢/٥٧٥ ، ٢/٥٧٦ ، ٢/٥٧٧ ، ٢/٥٧٨ ، ٢/٥٧٩ ، ٢/٥٨٠ ، ٢/٥٨١ ، ٢/٥٨٢ ، ٢/٥٨٣ ، ٢/٥٨٤ ، ٢/٥٨٥ ، ٢/٥٨٦ ، ٢/٥٨٧ ، ٢/٥٨٨ ، ٢/٥٨٩ ، ٢/٥٩٠ ، ٢/٥٩١ ، ٢/٥٩٢ ، ٢/٥٩٣ ، ٢/٥٩٤ ، ٢/٥٩٥ ، ٢/٥٩٦ ، ٢/٥٩٧ ، ٢/٥٩٨ ، ٢/٥٩٩ ، ٢/٦٠٠ ، ٢/٦٠١ ، ٢/٦٠٢ ، ٢/٦٠٣ ، ٢/٦٠٤ ، ٢/٦٠٥ ، ٢/٦٠٦ ، ٢/٦٠٧ ، ٢/٦٠٨ ، ٢/٦٠٩ ، ٢/٦

٢ - أورده البخاري في الجامع الصحيح / التوحيد ١٥ (٢٠٥)، ٣٥ (٥٠٥). صحيح مسلم / الذكر والدعاء ٦ (٣٦٥).
 سنن ابن ماجه / الأدب ٥٨ (٣٨٣) (تحفة الأشراف: ١٣٥٠٥) (راجع ما تقدمه عند المؤلف في الزهد (هـ) رقم ٢٣٨٨)

او چي بنده ماته راروان وي زه په منډه ورشم (بخاري) يعني بنده چي دتږدي كيدو خومره كوشش كوي زه دهغي نه زياته كاميابي وركوم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، ددي حديث په تفسير كي داعمش نه مروي دي الله تعالي چي فرمايلي دي "مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي هَبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا" خوك چي ماته يو گز راوراندي كيږي زه هغه ته يو لاس ورتږدي كيږم ددي مطلب دادي چي زه هغه سره درحمت او مغفرت معامله كوم، او دا رنگي بعضي اهل علمو ددي روايت دا تفسير كړي دي چي ددينه مراد دادي كله چي بنده زما په اطاعت او مامراتو عمل او كړي او ماته تږدي كيدل غواړي نو زه دخپل رحمت او مغفرت سره دهغه طرف ته په منډه ورځم.

لغات: شبرا: شبر شبرا دنصر او ضرب نه په معني دناپ كولو دي په بالبنه سره او جمع يي اېشار ده.

الذراع: ذراع معني ځنگل دواړو نه واخله دمينځني گوتي دسره پوري جمع يي اذرع او ذرعان ده.

باعاً: باع ددواړو لاسونو دغزولو په مقدار تقريبا دشپږو پټو پوري فاصلي ته وئيلي شي.
هرولة: هرولة معني تيز رفتاري اومنده

تفسير: "په دي حديث كې الله تعالي باندي حسن ظن كولو ته ترغيث وركولى شي لكه څرنگه چي په الله تعالي دبنده گمان وي هم هغه شان معامله به ورسره كوي مثلاً دچاپه الله دا گمان وي چي الله تعالي معافي كونكي دى نو اميد دى چي معافي به ورته او كړي او كه دچاپه الله دا گمان وي چي الله تعالي سخت عذاب ضرور وركوي نو كيدى شي چي دده سره دده دگمان مطابق معامله او كړي بعضي علماء وائي په پورتنى حديث كې دي خبري ته ترغيث دى چي دالله تعالي درحمت او كرم اميد دهغه دعذاب په خوف باندي غالب كول پكار دي، په يو روايت كې راغلي دي دقيامت په ورځ چي به كله ديوسري په حق كې دجهنم فيصله كولى شي نو دى به داسي وائي چي اى الله ماخو په تا باندي ښه گمان لرلو الله تعالي به ورته او وائي ورشئ او دى واپس راولئ يقينا چي زه دبنده سره دهغه دگمان مطابق فيصله كوم.

وانا معه حين يذكرني، مطلب دادي چي كله به بنده الله يادوي نو الله تعالي ورته هم متوجه كيږي او مدد او نصرت ورسره كوي خو په دي شرط چي الله په اخلاص يادوي.

"اذا تقرب العبد الي شبرا تقربت اليه ذراعاً" يعني كله چي بنده زما طرف ته يوه لويشت رانږدي كيږي نو زه هغه ته دگز په مقدار ورتږدي كيږم الله ته دبنده دتږدي كيدو مطلب دادي چي كله بنده دالله اطاعت شروع كړي مطلب دادي چي معمولي عبادت كوي نو الله تعالي زيات اجر وركوي او بيا چي ددينه عبادت لږ زيات كړي نو الله تعالي اجر وركول هم زيات

کري، الخ.

خلاصه داده چي الله تعالي دبنده په لږ شان توبيي باندي هغه ته ډيره توجه وړکوي نو په دي وجه په بنده باندي لازم دي چي الله تعالي ته هر وخت متوجه وي او که داسي اونکړو نو مونږ به چاته لږ شو او چاته به اوږارو.

وَرَوَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: فَأَذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ سورة البقرة آية ١٥٢ قَالَ: أَذْكُرُونِي بِطَاعَتِي أَذْكُرْكُمْ بِمَغْفِرَتِي. حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى. وَعَمَرُو بْنُ هَاشِمٍ الرَّضِيُّ، عَنِ ابْنِ لَهْيَعَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ بِهَذَا. (١)

ترجمه : او بعضي راويانو د سعيد بن جبیر نه نقل کړي دي چي هغه ددي ايت " فَأَذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ " په تفسير کي ويلي دي ياد کړئ مالره په طاعت سره نو ياد به کړم تاسو لره په مغفرت سره عطاء بن يسار هم پخپل سند د سعيد بن جبیر نه دمذکوره روايت هم معني مضمون نقل کړي دي.

۱۳۳_ باب فِي الْإِسْتِعَاذَةِ

په الله باندي دپناه غوښتلويان

٣٦٠٤_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ. وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ النُّحْيَا وَالْمَمَاتِ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دابهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي :
" اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ. وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ النُّحْيَا وَالْمَمَاتِ "

¹ _ اورده البخاري في الجامع الصحيح / التوحيد ١٥ (٤٢٠٥)، ٣٥ (٤٥٠٥). صحيح مسلم / الذكر والدعاء ٦ (٢٦٤٥).

سنن ابن ماجه / الأدب ٥٨ (٢٨٢٢) (تحفة الأشراف : ٣٥٠٥) (وراجع ماتقدم عند المؤلف في الزهد (برقم ٢٢٨٨)

² _ سنن النسائي / عمل اليوم والليلة ١٢ (٥٩٠). و مسند احمد (٢/٢٩٠) (تحفة الأشراف : ١٢٥٢)

پناهي او غواړئ په الله باندې د جهنم د عذاب نه او پناه او غواړئ په الله باندې د قبر د عذاب نه،
پناه او غواړئ په الله د مسيح د جلال دفتني نه، او پناه او غواړئ په الله باندې د ژوند او مرګ
دفتني نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي
صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يُنْسَى ثَلَاثَ
مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ حُمَةٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ." قَالَ سُهَيْلٌ: فَكَانَ
أَهْلُنَا تَعْلَمُونَهَا فَكَانُوا يَقُولُونَهَا كُلَّ لَيْلَةٍ، فَلَدِغَتْ جَارِيَةٌ مِنْهُمْ، فَلَمْ تَجِدْ لَهَا وَجَعًا، قَالَ أَبُو عَيْسَى:
هَذَا حَسَنٌ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَى عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَغَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ سُهَيْلٍ وَلَمْ
يَذْكُرُوا فِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه دا هم روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
فرمايلي دي: څوک چي ماينام وخت کي دري پيري دا کلمات اووايي:
أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ "

(ترجمه) زه دالله د کلمات تامه په ذريعه دهغه په پناه کې راځم مخلوق دشر نه، نو پدغه شپه
ورته تبه تکليف ونه رسولی شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او امام مالک دا حديث دسهيل بن ابي صالح نه
نقل کړي دي او هغه دخپل پلار نه دابوهريره په واسطه دبنی کريم صلي الله عليه وسلم نه، او
عبيدالله بن عمرو وغيره راويانو دا حديث دسهيل نه نقل کړي دي مګر دوی پخپل سند کي
دابوهريره واسطه نه ده ذکر کړي.

لغات: التامات: کامل پوره، تم تماما معني پوره کيدل.

تشریح: همدا روايت په بعضي کتابونو دحديث کې داسي دي: ان رجلا من اسلم قال: ما نمت

هذه الليلة فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم من اي شيء؟ قال لدغني عقرب.

التامات: په دي کلام کې هيڅ قسم عيب او نقصان نشته لکه د انسانانو په کلام کې چي وي.

په مذكوره روايت كې راغلي دي څوك چې په ماښام كې دا كلمات دري پيري اوواني نو په دي شپه به يې هيڅ زهريله خيز اونه چيچي او نه به ورته ضرر اورسوي په يوبل روايت كې هم دي چې څوك دسحر په وخت كې دا كلمات اولولي نو ټوله ورځ به دهريله خناورو نه په حفاظت كې وي

علامه قطب الدين دمفضل بن يسار نه روايت نقل كوي چې څوك دا كلمات لولي نو دده دپاره اوبازره فرشتي مغفرت غواړي او كه ددي دعا ونيلو نه پس مړ شي نو شهيد به مړ شي.

۱۳۴_ بَابُ مِنْ أَدْعِيَةِ النَّبِيِّ ﷺ

درسول الله صلي الله عليه وسلم غوښتلي دعاكانې

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو قُضَّالَةَ الْفَرَجُ بْنُ قُضَّالَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ التَّمِيمِيِّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: دُعَاءُ حَفِظْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أَدْعُهُ: "اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي أَعْظَمَ شُكْرِكَ وَأَكْثَرَ ذِكْرِكَ وَأَتَمَّ نَصِيحَتَكَ وَأَحْفَظَ وَصِيَّتَكَ". هَذَا غَرِيبٌ.

(١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماي چې ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه يوه دعا ياده كړې ده چې ما به هيڅ كله نه پريخودله او هغه دعا داده:

"اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي أَعْظَمَ شُكْرِكَ وَأَكْثَرَ ذِكْرِكَ وَأَتَمَّ نَصِيحَتَكَ وَأَحْفَظَ وَصِيَّتَكَ"

يعني اي الله ماته توفيق راکړي چې ستا شکر ادا، کړم او دا توفيق راکړي چې زيات نه زيات ذکر دي او کړم او ستا دنصيحت تابعداري او کړم، او ستا وصيت ياد اوساتم. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

۱۳۵_ بَابُ اسْتِجَابَةِ الدُّعَاءِ فِي غَيْرِ قَطِيعَةٍ رَجِمَ

دصلح رحمې قطع کولو نه علاوه دبل هر قسم دعا دقبليد وبيان

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، أَخْبَرَنَا الْكِثْبِيُّ هُوَ ابْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ رَجُلٍ يُدْعُو اللَّهَ بِدُعَاءٍ إِلَّا اسْتَجِيبَ لَهُ".

فَإِنَّمَا أَنْ يَسْتَعِجَلَ لَهُ فِي الدُّنْيَا، وَإِنَّمَا أَنْ يُدْخَرَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ، وَإِنَّمَا أَنْ يُكْفَرَ عَنْهُ مِنْ ذُلِّهِ بِقَدَرٍ مَادَعًا، مَا لَمْ يَنْدُ بِأَلَمٍ، أَوْ قَلِيلَةٍ رَحِمٍ، أَوْ يَسْتَعِجَلَ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْتَعِجَلَ؟ قَالَ: يَقُولُ: دَعَوْتُ رَبِّي فَمَا اسْتَجَابَ لِي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي هيڅ يو مسلمان داسي نشته چي د الله تعالي نه څه حاجت او غواړي او هغه يي ورته ورنکړي مگر دده دعا به قبلوي، يابه يي په تعجيل سره په دنيا کي قبوله کړي، او يا به يي په اخرت کي دده دپاره ذخيره کړي، او يا به دده ددعا په مقدار دده گناهونه اوبخي مگر ترڅو چي دگناه د کوم کار دپاره دعا ونه غواړي، او صله رحمي قطع کولو دپاره دعا ونه غواړي، او تادي اونه کړي، صحابه کرامو عرض وکړو د تادي کولو نه څه مراد دي؟ رسول الله او فرماييلي چي دا اونه وائي ما دخپل رب نه سوال کړی وو خو قبول يي نه کړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دی.

لغات: قطعية: درشته دارئ نه کټ کيدل صله رحمي قطع کول يستعجل دباب استفعال نه په معني دجلتئ کولو.

تفسير: مطلب دادی چي انسان دجلدبازئ او مايوسئ په وجه دعا کول پريږدي داسي کول نه دي پکار انسان دي په دي خبره يقين اوساتي چي زما دعا به ضرور قبلېږي مگر دا ممکن ده چي کله کله انسان په ډير اخلاص او اضطرار سره دعا غواړي او دده دا اخلاص دالله تعالي ډير خوښ شي نو په دي وجه دده د دعا په قبوليت کې تاخير اوشي او دبعضو خلقو ددعاگانو تسلسل ددوئ دترقي سبب وي نو ځکه الله تعالي ددوئ دعا زر نه قبلوي ددي دپاره چي دوئ ددي عظيم نعمت نه محروم نشي.

په جلدبازئ کې خو يو نقصان دادی چي بيا انسان دعا کول پريږدي او دويم نقصان دادی چي نااميده شي دريم نقصان دادی انسان دا گمان اوکړي گني اوس زما ددعا دقبوليت وخت لاته دی راغلی علامه توربشتي وائي په دعا کې دجلد بازئ نه کار اخستل نه دي پکار ځکه چي دا خو الله تعالي ته معلومه ده چي کله به دده دعا قبلوي او کله يي نه قبلوي. (روضة،

حَدَّثَنَا يَحْيَى، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يَنْدُوَ لِبَطْنِهِ يَسْأَلُ اللَّهَ

مَسْأَلَةٌ إِلَّا أَتَاهَا إِنَاءَهُ مَا لَمْ يَغْجَلْ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ عَجَلْتَهُ؟ قَالَ: "يَقُولُ: قَدْ سَأَلْتُكَ وَسَأَلْتُكَ وَلَمْ أُعْطَ شَيْئًا".

وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثَ الزُّهْرِيُّ. عَنْ أَبِي عُثَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَغْجَلْ. يَقُولُ: دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي". (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي: هيڅ بنده داسي نشته چي الله تعالي ته په داسي شان لاس پورته کړي چي ترخونده يي ښکاره شي اود الله نه سوال وکړي مگر الله تعالي يي ضرور ورته ورکوي ترڅو چي بېره اونه کړي اصحابو عرض اوکړو يا رسول الله دبېرې څه مطلب رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل: دهر مسلمان دعا قبلېږي ترڅو چي تادي اونه کړي چي دا اونه واني ماخلې رب نه سوال کړي وو خو قبول يي نه کړو، ماخلې رب نه سوال کړي وو خو قبول يي نه کړو. امام ترمذي رحمه الله وايي: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي: په تاسو کي د هر يوکس سوال به قبلېږي خو تادي ونکړي، چي دا اونه واني ماخلې رب نه سوال کړي وو خو قبول يي نه کړو.

لغات: قطعية: درشته دارئ نه کټ کيدل صله رحمي قطع کول يستعجل دباب استفعال نه په معني دجلتئ کولو.

تشریح: مطلب دادی چي انسان دجلدبازی او مایوسی په وجه دعا کول پرېږدي داسي کون نه دي پکار انسان دي په دي خبره یقین اوساتي چي زما دعا به ضرور قبلېږي مگر دا ممکن ده چي کله کله انسان په ډیر اخلاص او اضطراب سره دعا غواړي او دده دا اخلاص دالله تعالي ډیر خوښ شي نو په دي وجه دده دعا په قبولیت کې تاخیر اوشي او دبعضو خلکو ددعاگانو تسلسل ددوئ دطرقئ سبب دی نو ځکه الله تعالي ددوئ دعا زر نه قبلوي ددي دپاره چي دوئ ددي عظیم نعمت نه محروم نشي.

په جلدبازی کې خو یو نقصان دادی چي بیا انسان دعا کول پرېږدي او دویم نقصان دادی چي ناامیده شي دریم نقصان دادی انسان دا گمان اوکړي گني اوس زما ددعا دقبولیت وخت لاته دی راغلی علامه تورپشتي واني په دعا کې دجلد بازی نه کار اخستل نه دي پکار ځکه چي دا خو الله تعالي ته معلومه ده چي کله به دده دعا قبلوي او کله يي نه قبلوي.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ، أَخْبَرَنَا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، عَنْ سُمَيْرِ بْنِ نَهَارٍ الْعُبَيْدِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ بِاللَّهِ مِنْ حُسْنِ عِبَادَةِ اللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په الله تعالي باندې ښه گمان كول د ښه عبادت دجملي نه حسابيږي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَزْزٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيَنْظُرَنَّ أَحَدُكُمْ مَا الَّذِي يَتَمَتَّى فَإِنَّهُ لَا يَذَرِي مَا يَكْتُبُ لَهُ مِنْ أَمْنِيَّتِهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ. (٢)

ترجمه: دابو سلمه رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په تاسو كي هر يو كس لره پكار دي چي دپته اوگوري چي دي دالله نه دخه تمنا كوي خكه چي ده ته نه ده معلومه چي دده په تمناگانو كي خه ليكلي كيږي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي.

عمر بن ابي سلمه عبدالله بن عبدالاسد رضي الله عنه حالاته

عمر دام سلمه رضي الله عنها بچی دی کوم چي ددي دمخني خاوند ابوسلمه نه پيدا شوی وو عمر دهجرت نه دوه کاله مخکې پيدا شوی وو او دا هغه وخت وو کله چي ام سلمه په حبشه کې وه عمرو پخپلو خويندو او وروڼو کې دټولو نه مشر وو کله چي دام سلمه رضي الله عنها سره در رسول الله صلي الله عليه وسلم نکاح اوشوه په دي وخت کې دی ماشوم وو او بيا ددينه پس در رسول الله صلي الله عليه وسلم په فرورش کې راغی دی در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه هم ښه راست روايات نقل کوي او دخپلي مور ام سلمه رضي الله عنها نه هم نقل کوي (سير اعلام النبلاء).

عمر د عبدالله بن مروان په زمانه کې وفات شو (اسد الغابه، دابن الاسير په قول دده دوفات کيدو کال ۸۳ هجري دی.

^١ - تقرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٣٢٨٨)

^٢ - تقرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٣٥٤٤)

١٣٦_ بَابُ اللّٰهُمَّ مَتَّعْنِي بِسَمْعِي اِلٰح

اي الله فاندو راهكري ماته په اوريدوزما

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ لُوحٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو فَيَقُولُ: "اللَّهُمَّ مَتَّعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي، وَاجْعَلْهُمَا الْوَارِثَ مِنِّي، وَانصُرْنِي عَلَى مَنْ يَظْلِمُنِي، وَخُذْ مِنْهُ بِقَارِي". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ (١)

ترجمه : ترجمه : ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دى چي رسول الله صلي الله عليه وسلم چي به دعا غوښتله نو داسي به يي فرمايل.

"اللَّهُمَّ مَتَّعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي، وَاجْعَلْهُمَا الْوَارِثَ مِنِّي، وَانصُرْنِي عَلَى مَنْ يَظْلِمُنِي، وَخُذْ مِنْهُ بِقَارِي"

يعني اي الله ماته زما دسماعت او بصارت نه فاندو راهكري او دوى زما وارثان كړي (يعني زما دژونده پوري يي باقي اوساتي، او څوك چي په ماظلم كوي دهغه په خلاف زما مدد او كړي او زما بدله ورنه واخلي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

١٣٧_ بَابُ لِيَسْأَلَ الْحَاجَّةَ مَهْمَا صَفَرَتْ

خپل هر قسم حاجت اهر كه هر څومره وروكي وي دالله تعالي نه غوښتل پكار دي

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُكَيْمَانُ بْنُ الْأَلْهَمِيِّ السَّجَزِيُّ، حَدَّثَنَا قُتَيْبُ بْنُ مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لِيَسْأَلَ أَحَدُكُمْ رَبَّهُ حَاجَّتَهُ كُلَّهَا حَقًّا يَسْأَلُ شَيْعًا لَعَلَّوْا إِذَا لَقِيعَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا غَرِيبٌ، وَرَوَى هُرَيْرٌ وَاجِدٌ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الْبُنَّانِي، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ عَنْ أَنَسٍ. (١)

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه فروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په

١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٥٠٠)

١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٤٦)

تاسو ڪي هر يو لره پڪار دي چي دخپل رب نه خپل حاجت اوغواړي تردي پوري ڪه دچا دپيزار
تسمه هم او شليري نو دا دي هم دخپل رب نه اوغواړي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي، يو خو راويانو دا حديث دجعفر بن سليمان نه
او هغه دثابت بناني نه او هغه دنبي ڪريم صلي الله عليه وسلم نه نقل ڪري دي مگر دوي پخپل
سند ڪي دانش رضي الله عنه ذکر نه ڪوي.

حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَيْسَ أُنْ أَحَدُكُمْ رَبَّهُ حَاجَتُهُ حَقٌّ يَسْأَلُهُ الْمَلَجَ، وَحَقٌّ يَسْأَلُهُ هِنَعٌ لَعْلُو إِذَا
انْقَطَعَ" وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ قُطَنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ. (١)

ترجمه: دثابت بناني رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي
هر چا دپاره پڪار ده چي خپل ٽول ضروريات دالله تعالي نه اوغواړي تردي پوري چي مالگه به
هم دالله نه غواړي او دپيزار تسمه به هم دالله نه غواړي خو چي ڪله او شليري، او دا حديث
دقطن په روايت زيات صحيح دي ڪوم چي هغه دجعفر بن سليمان نه نقل ڪري دي.

تشرېح: "حق يسهاله هسح لعله" يعني ڪه دچا دپيزار تسمه هم او شليري دا به دالله تعالي نه
غواړي دا ڪنايه ده ددي خبري نه چي وړوڪي وړوڪي خيز به هم دالله تعالي نه غواړي او دبل
چانه به سوال نه ڪوي ځكه چي الله تعالي پخپلو بندگانو ڏير مهربان دي او هغه داسي مهربان
دي چي بغير دغوښتلو نه هم وړوڪي او په نه غوښتلو ناراضه ڪيري لهذا هر حاجت دالله پاك نه
غوښتل پڪار دي برابره خبره ده چي وړوڪي حاجت وي او ڪه لوي.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

(سورۃ الصافات: ۱۸۲)
